

TÜRK-İSLÂM BİLİM KÜLTÜR MİRASI DİZİSİ: 18

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ

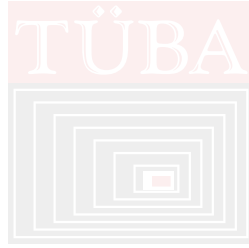
Tercüme-i Tıbrü'l-Mesbûk Fî Nasâyihi'l-Vüzerâ ve'l-Mülûk İNCELEME - METİN

ÂŞIK ÇELEBİ

HAZIRLAYANLAR: FİLİZ KILIÇ - TUNCAY BÜLBÜL

Tercüme-i Tıbrü'l-Mesbûk
Fî Nasâyihî'l-Vüzerâ ve'l-Mülûk

Âşık Çelebi

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

Tercüme-i Tibrü'l-Mesbûk
Fî Nasâyihî'l-Vüzerâ ve'l-Mülûk
Âşık Çelebi

Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Dizisi: 18

Hazırlayanlar

Filiz Kılıç (Prof. Dr.)
Tuncay Bülbül (Doç. Dr.)

Editör

Ömer Zülfe (Prof. Dr.)

ISBN: 978-9944-252-94-2
Ankara, 2017

Yayın Sürecinde Emegi Geçenler
Ülkü Küçük

Tasarım ve Uygulama
Murat Acar

Proje Sorumlusu (TÜBA Başkanı)
Ahmet Cevat Acar (Prof. Dr.)

Proje Yayın Kurulu
Atilla Bir (Prof. Dr.)
Derya Örs (Prof. Dr.)
Erhan Afyoncu (Prof. Dr.)
Hüseyin Gazi Topdemir (Prof. Dr.)
Hüseyin Sarıoğlu (Prof. Dr.)
M. Fatih Andı (Prof. Dr., Proje Yürütücüsü)
Muhittin Macit (Prof. Dr.)
Mustafa Çiçekler (Prof. Dr., Proje Yürütücüsü)
Mustafa Kaçar (Prof. Dr.)

Proje Yayın Koordinatörleri ve Danışmanları
H. Ahmet Arslantürk (Doç. Dr.)
Cahid Şenel (Yrd. Doç. Dr.)

Proje İdari İşler Sorumlusu
Duygu Erol

Baskı

Ses Reklam Paz. Turizm San. ve Tic. Ltd. Şti.
Mebusevleri Ayten Sk. 28/7 Çankaya - ANKARA

© Türkiye Bilimler Akademisi 2017
Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Yayıncının izni olmadan hiçbir şekilde çoğaltılamaz.

Kullanılan görsellerin yayın izinleri ile ilgili
maddi-manevi sorumluluklar eseri hazırlayanlara aittir.

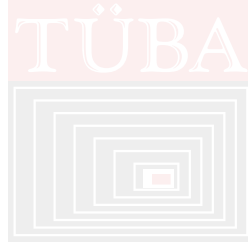
TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
Piyade Sokak - No: 27 Çankaya - ANKARA
bilimklasikleri@tuba.gov.tr
0 312 442 29 03
www.tuba.gov.tr

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

Tercüme-i Tıbrü'l-Mesbûk
Fî Nasâyihî'l-Vüzerâ ve'l-Mülûk
İNCELEME - METİN

Âşık Çelebi

Hazırlayanlar
Filiz Kılıç
Tuncay Bülbül

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ

Büyük gelecekler, büyük geçmişlerin bilgi ve birikimi üzerine inşa edilir.

Türkiye, ihtişamlı bir medeniyetin ve zengin bir tarihin meydana getirmiş olduğu büyük bir birikimin varisidir. Kökleri bilime, bilgiye, hikmete ve irfana dayanan bu birikim, ülkemizin geleceğinin inşası gayretlerinde de en önemli referansımız olmalıdır. Bu büyük birikimden yararlanmadığımız takdirde, geçmişimizi “müzelik bir emtia”ya dönüştürürüz, sağlıklı bir gelecek inşa edemeyiz.

Zira tarih, sadece geçmişte olup biten değil, aynı zamanda bugüne kalan, yarına da aktarılacak olandır. Milletler tarihte yalnızca geçmişlerini değil, geleceklerini de ararlar. Geçmişiyile barışamayan, tarihini yorumlayamayan, ecdadına yabancılaşan milletler, sağlıklı bir gelecek inşa edemezler.

Çağımıza ve geleceğe yapacağımız etki bakımından, sahip olduğumuz zengin mirası yeniden ve daha güçlü biçimde harekete geçirmemiz gerekiyor. Türkiye Bilimler Akademisi tarafından yürütülen “Türk-İslâm Bilim ve Kültür Mirası Projesi”ni, işte bu amaca yönelik bir çalışma olarak değerlendiriyorum.

Proje kapsamında, sosyal bilimler, İslâmî ilimler, Türkiyat, sağlık ve tabiat bilimleri ve teknik bilimler alanlarında hazırlanan eserlerin, bilim ve kültür hayatımıza kazandırılmasını takdirle karşılıyorum.

Bu vesileyle, eserlerin müelliflerini rahmet ve şükranla yâd ediyor, projenin hayata geçirilmesinde görev alan bilim adamlarımız ile TÜBA mensuplarını kutluyorum.

Recep Tayyip Erdoğan

T.C. Cumhurbaşkanı

Takdim

Toplumların gelişme ve kalkınmasında bilimsel ve teknolojik çalışmalar, belirleyici bir role sahip bulunmaktadır. Yeni bilim ve teknoloji yatırımlarının gerçekleştirilmesi yanında sahip olunan bilimsel ve kültürel birikim ve mirastan yararlanılması, bunun için de söz konusu mirasın gün ışığına çıkarılması büyük önem taşımaktadır.

Mensubu olduğumuz Türk-İslâm medeniyetinin insanlığın bilimsel, teknik ve kültürel birikim ve gelişimine önemli katkıları bulunmaktadır. Bununla birlikte, medeniyetimizin bilim ve kültür tarihindeki önemli başarıları ve katkılarının, egemen Batı merkezli bakış açısının da etkisiyle, yeterince görünür ve bilinir olmadığı bir gerçektir. Bu durum, tarihimizle övünmenin ötesinde hepimize bu zengin mirasın değerlendirilmesi konusunda yeni görevler yüklemektedir.

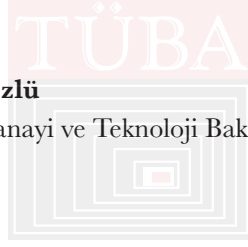
Türk-İslâm medeniyetine ait eserlerin gün ışığına çıkarılarak bilim ve kültür dünyası ile gelecek kuşakların istifadesine sunulması; bilim, ar-ge ve yenilikçilik konusundaki amaçlarımızın gerçekleştirilmesi için gerekli birikim, özgüven ve motivasyona değerli katkılar sağlamayı içeren önemli bir millî görevin yerine getirilmesini ifade etmektedir. Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) tarafından başlatılan “Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Projesi”, bu konuda atılmış önemli bir adımı oluşturmaktadır.

Matematik, astronomi, tarih, coğrafya, edebiyat, felsefe gibi alanlardan seçilmiş birçok ünlü İslâm âlimi/düşünürü/yazarı tarafından hazırlanan eserleri bilim ve kültür dünyasına kazandırmayı amaçlayan bu proje, Türk-İslâm medeniyetinin bilim ve kültür literatürüne katkısını daha görünür ve yararlanılır hale getirecektir.

TÜBA mensuplarını bu değerli proje için tebrik ediyorum. Eserlerin yazarlarını hayırla yâd ediyor, eserlerin hazırlanması ve yayımlanmasına katkı sağlayan herkese teşekkür ediyorum. Projenin bilim ve kültür hayatımıza yararlı olmasını temenni ediyorum.

Dr. Faruk Özlü

T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanı

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

Sunuş

Günümüzde bilim ve yenilikçilik, ulusal kalkınma ile uluslararası rekabette göreceli üstünlük sağlamada belirleyici stratejik faktörler haline gelmiştir. Toplumların bilim ve yenilikçilik performansı açısından, toplumda bilimin, bilimsel düşünce ve yaklaşımların önemsenmesi, teşvik edilmesi ve yaygınlaştırılması ile gençlerin bilim ve araştırma alanına yönlendirilmesi, özel bir öneme sahiptir. Bu hususlar, dünyadaki muadilleri gibi Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) bakımından da öncelikli amaç ve görevler arasında yer alır.

Bilim ve yenilikçilik performansı, güncel imkan ve kaynaklar yanında tarihsel birikim ve mirasın değerlendirilmesini de gerektirir. Millet olarak, önemli bir bölümü gün ışığına çıkarılmayı ve değerlendirilmeyi bekleyen zengin bir bilim ve kültür mirasına sahip bulunuyoruz. Bu mirasın daha görünür ve yararlanılır kılınması, bugünkü ve gelecekteki performansımız ve ulusal hedeflerimize ulaşmamız açısından büyük önem taşımaktadır.

Tarihsel birikim ve mirasın ortaya çıkarılması ve değerlendirilmesi, diğer yararları yanında, başarılı bir performans için gerekli özgüven ve motivasyona yapacağı katkı bakımından da büyük önem taşır. Uluslararası yarışta son iki yüzyıldır ve günümüzdeki göreceli konumumuz ile geleceğe yönelik yüksek amaçlarımız dikate alındığında, bireysel ve toplumsal düzeyde sağlıklı bir benlik/kimlik ve özgüven inşası ile güçlü bir motivasyon ikliminin oluşturulmasına gerek olduğu ve bu konuda her Türk vatandaşı

ve kurumunun katkı ve destek sağlamasının ulusal bir görev olduğu açıktır.

TÜBA Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Projesi, Akademimiz tarafından bu düşünceler doğrultusunda, Kalkınma Bakanlığı'nın mali desteğiyle 2014 yılında başlatılmıştır. Proje ile, Türk-İslâm medeniyeti havzasında, fen, mühendislik, Türkiyat, sosyal bilimler, dinî ilimler gibi alanlarda eski-farklı Türk lehçeleri ile diğer dillerde üretilmiş, uzman bilim insanlarımızca seçilen 100 eserin, imkân ve ihtiyaca göre transliterasyonu, tıpkıbasımı ve/veya tercümesi yapılarak yayımlanması yoluyla bilim ve kültür âleminin ve gelecek kuşakların istifadesine sunulması hedeflenmiştir.

TÜBA Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Projesi, çok sayıda paydaşın doğrudan ve dolaylı katkı ve desteklerinin eseridir.

Öncelikle, bilime ve projeye verdikleri çok değerli destek için Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'a kalbî şükranlarımızı arz ediyorum.

Bugüne kıyasla oldukça kısıtlı koşullarda bu eserleri kaleme alan bilim ve kültür tarihimizin kahramanlarını rahmet ve şükranla yad ediyorum. Bu eserlerin çoğaltılması, saklanması ve bugüne ulaşmasında rol alan isimsiz kahramanları da saygıyla anıyorum. Eserlerin transliterasyonu, tıpkıbasımı ve/veya tercümesi ve tahlilini yaparak günümüzün ve geleceğin okuyucu ve araştırmacılarına ulaşmasını sağlayan bilim insanlarımıza müteşekkirimiz. Yayına hazırlık ve basım sürecinde rol alan üyelerimiz, bilim insanlarımız ve çalışanlarımız ile projeye katkı sağlayan tüm paydaşlarımıza da teşekkür ediyorum.

TÜBA Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Projesi'nde yayımlanan eserlerin medeniyet ihyası/inşası süreci ile milletimizin bilim alanında ve topyekûn gelişimi bakımından yararlı olmasını diliyorum.

Prof. Dr. Ahmet Cevat Acar

TÜBA Başkanı

İçindekiler

Takdimler ve Sunuş

Önsöz	13
-------------	----

BİRİNCİ BÖLÜM

Âşık Çelebi'nin Hayatı, Eserleri ve Sanatı	15
Hayatı	15
Eserleri	20
Sanatı	25

İKİNCİ BÖLÜM

Kurgu ve Şekil Özellikleri	27
Eserin Yapısal ve Kurgusal Özellikleri	27
Dil ve Üslûp	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Metin	43
Nüshaların Tavsifi	43
Nüshaların Seçiminde İzlenen Yol	45
Şecere	46
Metnin Kuruluşunda Dikkat Edilen Hususlar	46
Çeviri Yazı Alfabesi	47

Tenkitli Metin	49
-----------------------------	----

Kaynaklar	177
-----------------	-----

Dizin	179
-------------	-----

Tıpkıbasım	189
-------------------------	-----

Önsöz

Bir anlamda “ideal yöneticinin el kitabı” olarak değerlendirilebilecek siyaset-nâmeler Doğu kültürünün önemli edebî eserlerindendir. Siyaset-nâmelerde genel olarak bir yöneticinin sahip olması/olmaması gereken psikolojik ve sosyal vasıflar sıralanmıştır. Bunların yanında yöneticilerin halka nasıl davranacağı, devlet yönetiminde kendisine yardımcı olan diğer “ekâbir”e karşı nasıl tavır takınacağı ve diğer ülkelerin yöneticileriyle nasıl ilişki içinde bulunacağı gibi hususlar da siyaset-nâmelerde ele alınmıştır. Doğu kültüründe manzum ya da mensur olarak gerek Farsça, Arapça ve gerekse Türkçe pek çok siyaset-nâme yazılmıştır.

İslâm etkisindeki Türk edebiyatının ilk siyaset-nâmesi olarak kabul edilen *Kutadgu Bilig*’den (462/1069-70) bu yana, özellikle tercüme olarak, pek çok siyaset-nâme Türk edebiyatında kaleme alınmıştır. Tercüme yoluyla Türk edebiyatına kazandırılan siyaset-nâmelerden birisi de Türk edebiyatının önemli nesir yazarlarından olan Âşık Çelebi’nin Arapçadan tercüme ettiği *Tıbrü’l-Mesbûk fî Nasâyihi’l-Vüzerâ ve’l-Mülûk* adlı eseridir. Eser, Gazâlî’nin (450/1058-59 - 505/1111) Farsça olarak kaleme aldığı *Nasihatü’l-Mülûk*’una dayanmaktadır. Gazâlî eserini Selçuklu hükümdarı Sultan Sencer’in isteğiyle kaleme almıştır. Gazâlî’nin *Nasihatü’l-Mülûk*’u daha sonra *Tıbrü’l-Mesbûk fî Nasâyihi’l-Mülûk* adıyla bilinmeyen bir kişi tarafından Arapçaya tercüme edilmiştir. Gazâlî’nin eseri şu anda kayıptır.

Bu çalışmada, Âşık Çelebi'nin *Tercüme-i Tıbrü'l-Mesbûk fî Nasâyihî'l-Vüzerâ ve'l-Mülûk* adlı eserinin tenkitli metni hazırlandı. Çalışmada ayrıca söz konusu eser şekil ve kurgu yönünden incelemeye tabi tutuldu. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölüm'de Âşık Çelebi'nin hayatı, eserleri ve sanat anlayışı ana hatlarıyla verildi.

İkinci Bölüm'de *Tercüme-i Tıbrü'l-Mesbûk fî Nasâyihî'l-Vüzerâ ve'l-Mülûk*'un şekil ve kurgu özellikleri belli bir plan dâhilinde eserden örnekler verilerek izah edilmeye çalışıldı. Burada kurgu özellikleri iki kısma ayrıldı. Birinci kısımda eserin genel kurgu özellikleri, ikinci kısımda eseri oluşturan yapıların kurgu özellikleri incelendi. İkinci Bölüm'ün ikinci kısmında da eserin dil ve üslûp özellikleri ana hatlarıyla ortaya konmaya çalışıldı.

Çalışmanın Üçüncü Bölümü *Tercüme-i Tıbrü'l-Mesbûk fî Nasâyihî'l-Vüzerâ ve'l-Mülûk*'un tenkitli metninden oluşmaktadır. Yapılan katalog çalışmalarında eserin toplam 5 nüshası tespit edildi. Çalışma sırasında tüm nüshalar görüldü. Ancak metin, iki nüshayla kuruldu.

Bu çalışma sırasında yardımlarını gördüğümüz Yrd. Doç. Dr. Volkan Karagözlü, Arş. Gör. Şerife Ördek ve Arş. Gör. Ahmet Uğur'a teşekkür ederiz.

www.tuba.gov.tr

Dr. Filiz Kılıç - Dr. Tuncay Bülbül

Neşehir

BİRİNCİ BÖLÜM

Âşık Çelebi'nin Hayatı, Eserleri ve Sanatı

Hayatı

Âşık Çelebi'nin asıl adı “Pir Mehmed” olup namı es-Seyyid Pir Mehmed bin Çelebi'dir. Doğumuna babası Seyyid Ali'nin düşürdüğü “feyz-i İlâh” tarihine göre 926/1519-20'de bugün Kosova'da bulunan Prizren yakınlarındaki Vulçitrın adlı küçük bir köyde dünyaya geldi. Âşık Çelebi, tezkiresinde doğum yerini Vulçitrın olarak göstermesine rağmen biyografik kaynakların bir kısmında Bursalı olduğu ileri sürülmektedir. Bu iddia, atalarının Bağdat'tan gelerek Bursa'ya yerleşmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Âşık Çelebi *Meşâ'irü's-Şu'arâ* adlı şairler tezkiresinde, baba ve anne tarafından cedleri ile kardeşleri hakkında önemli bilgiler vermiştir. Baba tarafından cediti Hz. Ali'ye dayandığı için her zaman seyyidliği ile gurur duydu. Büyük dedesi Seyyid Mehmed onun oğlu Seyyid Zeynelâbidîn ve babası Seyyid Ali idi. Seyyid Mehmed nat¹ yapımında meşhur olduğu için Seyyid Nattâ' diye tanınırdı. Emîr Sultan (770/1368-833/1430) Anadolu'ya gelirken Bağdat'a uğrayıp Seyyid Nattâ'ın evinde konakladı. Daha sonra Emîr Sultan ve Seyyid Nattâ' Bursa'ya geldiler. Devrin padişahı Yıldırım Bâyezîd onların gelişlerinden memnun olup kendi kızını Emîr Sultan'a, veziri İshâk Paşa'nın kızını Seyyid Nattâ'a verip Emîr Sultan'a imaret ve cami, Seyyid Nattâ'a da Ebû İshâkiyye denilen bir zâviye ve mescit yaptırarak onu burada mütevellî olarak görevlendirdi. Fet-

.....

1 **Nat'**: Üzerine yemek konan yaygı.

ret devrinde Emîr Sultan, Monlâ Fenârî ve Seyyid Nattâ' Timurîlere esîr düş-
tüler. Bir müddet sonra seyyit ve ilim erbabı olmalarının yüzü suyu hürmetine
Timur tarafından serbest bırakıldılar. Seyyid Nattâ' hacca gidip orada evlendi
ve nattâ'lık işiyle geçimini sağladı. Sultan Murad tahta geçince Seyyid Nattâ'n
ününü işitip İstanbul'a davet etti. Nattâ'n Şehzâde Mehmed'in sünnet düğünü
için hazırladığı nat'lar ve simâtlar² Sultan Murad'ın hoşuna gidince ölene ka-
dar Seyyid Nattâ'ı himaye etti. O zamana kadar Anadolu'da yemekler sinilerle
verilirdi. İlk kez şehzadenin sünnet düğününde nat' ve simâtlarla yemeğin
verilmesi dikkat çeken bir yeniliktir.

Seyyid Nattâ'n ölümünden sonra yerine oğlu Seyyid Zeynelâbidîn nâzır-ı sâ-
dât (nakibü'l-eşrâf³) olmuş, Sultan Mehmed'den ve Sultan Bâyezîd'den ihsânlar
görüp Sultan Bâyezîd'in saltanatının ilk yıllarında vefat etmiştir. Oğlu Seyyid
Alî (ö.941/1534-35) çeşitli yerlerde kadılık yaptı. Çok iyi Farsça bilen Seyyid
Alî'nin özellikle muamma yazmada ve tarih düşürmede usta olduğunu, ayrıca
müfret ve beyitlerinin bulunduğunu Âşık Çelebi, tezkiresinde belirtmektedir
(Kılıç, 2010: 1122).

Âşık Çelebi anne tarafından da meşhur ve nüfuzlu bir sülaleden gelmekte-
dir. Annesi, silsilesi Ebû İshâk Kâzerûnî'ye⁴ (352/963-426/1034) çıkan ve
II. Bâyezîd devrinde büyük bir nüfuz sahibi olan şair ve âlim II. Bâyezîd'in
kazaskerlerinden Müeyyedzâde'nin (860/1456-921/1516) kızıdır. Âşık Çelebi,
Meşâ'irü's-Şu'arâ'da Müeyyedzâde'yi, Hâtemî mahlasıyla biyografi sırasına dâ-
hil eder ve onun özellikle ilminin yüceliğini vurgulayarak şiiri hakkında bilgi
verir. Müeyyedzâde'nin devrinde tanınmış büyük bir âlim olduğu bizzat II.
Selim tarafından ifade edilmiş, sultan, Müeyyedzâde'nin yaşlılık zamanına
eriştiği için üzüntüsünü dile getirme ihtiyacı hissetmiştir (Kılıç, 2010: 1498).

Âşık Çelebi'nin kendisinden başka dört erkek kardeşi daha vardır. Bunların
içinde Hâkî mahlasıyla şiirler yazan Mehmed Şâh'a, yazar, tezkiresinde yer
vermiştir.

• • • • •

2 **Simât/Somat:** Üzerine yemek dizilen yaygı. Bektaşî ve Mevlevî tekkelerinde de bu tabir kullanıl-
mıştır (Pakalın, 1983c: 257).

3 **Nakibü'l-eşrâf:** Hz. Muhammet soyundan gelenlerin (seyyitler) işlerini görmek üzere padişahın
tayin ettiği devlet görevlisi (Pakalın, 1983b: 647).

4 **Ebû İshâk Kâzerûnî:** İran'ın Fars bölgesinde bulunan Kâzerûn kasabasında doğdu. İshâkiyye,
Mürşidiyye de denilen Kâzerûniyye tarikatının kurucusudur. Bu tarikat Safevîlerin kurulduğu 16.
yüzyıla kadar İran coğrafyasında varlığını sürdürmüştür (Algar, 2002: 145-146).

Önce annesini ardından on dört yaşlarında babasını kaybeden Âşık Çelebi, yetim olmaktan dolayı çektiği sıkıntıları mensur ve manzum olarak *Dîvân*’ında ve *Meşâ’irü’ş-Şu’arâ*’da dile getirir.

Âşık Çelebi, 941/1535’te henüz on beş yaşlarında iken Rumeli’den İstanbul’a geldi. Babasını kısa süre önce kaybetmesinin verdiği sıkıntıya rağmen tahsiline başlayan Âşık Çelebi, İstanbul’da devrin ünlü hocalarından ders alarak çok iyi bir eğitim gördü. Tezkiresinde zaman zaman saygıyla zikrettiği veya şiir yazarları müstakil bir biyografi halinde ele aldığı bu hocalardan bazıları şunlardır: Sürûrî Çelebi (897/1491-92-969/1561-62), Taşköprü-zâde (?-967/1560-61), Arabzâde Abdülbâkî Efendi (?-970/1563-64), Emir Gîsû Efendi (?-?), Karasılı Hasan Çelebi (?-?), Ebussuûd Efendi (?-981/1574), Fenârî Muhyiddîn (?-954/1548), Şâh Kasım b. Maḥdûmî (?-948/1542), Cefâyî (?-?). Bu arada İstanbul’da devrin meşhur şairleri ve belli başlı âlimleri ile de tanıştı. Hiç şüphesiz Müeyyedzâde’nin torunu olması, babasının çevresi ve Fenârî Muhyiddîn Efendi ile yakınlığı bu münasebetlerde yardımcı olmuştur. Ancak, onun girişken ve samimi kişiliği bu tanışmalarda asıl etkindir. Zâtî (875/1471-952/1546), Taşlıcalı Yahyâ, (893/1488?-989/1582?) Hayâlî (?-964/1557), Rahikî (?-953/1546-47), Kandî (?-962/1554) gibi şairlerle arkadaşlıkları da bu devreye rastlar.

Daha sonra 948/1541’de Bursa’ya geldi ve şair Sa’yî (?-960/1552-53) ile birlikte mahkeme kâtipliği yaptı. Ardından Emir Sultan vakıflarına mütevellî tayin edildi. Burada babasının dostu ve kendisine de amca kadar yakın olan Kadîrî Çelebi ile görüşüğünü zikreder (Kılıç, 2010: 1315). 952/1546’da Bursa vakıflarını teftiş eden Muradiye müderrisi Rûşenîzâde’nin raporu üzerine mütevellilikten azledilince, Çelebi’nin Bursa hayatı sona erdi ve İstanbul’a geri döndü. O sırada İstanbul kadısı olan eski hocası Emir Gîsû Efendi’nin himmetiyle İstanbul mahkemesine kâtip tayin edildi. Arkadaşı Sun’î (890/1485-86 - 941/1533-34) de aynı mahkemede kâtiptir. Âşık Çelebi’nin iyi bir eğitim görmesinde ve devlette görev almasında Emir Efendi’nin büyük rolü oldu. Emir Efendi bu sırada açılan divan kâtipleri reisliği için Âşık Çelebi ve arkadaşları Sun’î’yi teklif etti, ancak iş olmadı. Âşık Çelebi bundan sonra bir ara Ebussuûd Efendi’nin fetva kâtipliğini de yaptı. İstanbul’da bulunduğu sırada 952/1546’da vebaya tutuldu, ancak çabuk iyileşti.

954/1547’de hocası Muhyiddîn Efendi’nin ölümünden evvel tahsilini tamamlamışsa da ölümü sebebiyle icazetname alamadığını öne sürerek Bursalı Emir Hasan gibi şahitlerle davasını ispat etmek zorunda kaldı. Âşık Çelebi’nin çok

methettiği Rûmeli kazaskeri Bûstân Efendi bu iddiayı kabul ederek Âşık Çelebi'yi mülazım kaydetti.

Bundan sonra Çelebi'nin kadılık hayatı başladı. İlk olarak 957/1550'de Silivri kadısı oldu ve burada evlendi. Ancak, evliliği uzun sürmedi ve aynı yerde boşandı. Âşık Çelebi Silivri'den sonra dost ve hamilerinin yardımlarıyla Piriştine'ye kadı olarak tayin edildi. Burada pek çok şairle tanıştı. Bazılarının divanlarını gördü ve beğendiği beyitleri kaydederek daha sonra *Meşâ'irü's-Şu'arâ*'da kullandı. Piriştine'den sonra 964/1556'dan önce Serfice'ye nakledildi ve Garamî (d.?-ö.?)'nin yerine buraya kadı oldu. *Dîvân*'ını da Serfice'deyken tertip etti. Tezkiresini de buradayken tertip etmeyi tasarlamışsa da azledilmesi üzerine bu isteğini gerçekleştirmedi.

Bir süre sonra Narda kadılığına atandı. Narda'da kendisinden önce kadı olan Yenişehirli Musa Kadı ve onunla işbirliği yapan Narda voyvodası Ferruh Kethuda'nın asılsız suçlamalarına maruz kaldı ve çok acı çekti. Çelebi, bu şahıslar hakkında tezkiresinde detaylı bilgi vermesine rağmen, onların kendisine yaptığı “asılsız suçlamaların” ne olduğuna ilişkin bir açıklama yapmamıştır (Kılıç, 2010: 1237-1240). Âşık Çelebi hakkındaki suçlamalar üzerine görevden azledilerek 966/1559'da merkezi Manavgat olan Alaiye kadılığına tayin edildi (Özçelik, 2015: 40). Manavgat'ta da çok kalmayan Çelebi, Kânûnî'nin “halk içinde mu'teber bir nesne yok devlet gibi” mısraı ile başlayan meşhur gazeline tahmis yazıp bir tazarruname ile padişaha verince, dostlarının da yardımıyla Kânûnî'nin lütfuna mazhar oldu ve Niğbolu kadılığına tayin edildi.

Niğbolu'dan sonra 971/1563-64'te merkezi Rusçuk olan Çernovi kadılığına gönderildi. Çernovi'de yedi yıl kalan Âşık Çelebi, burayı çok sevdi. II. Sultan Selim zamanında yazdığı meşhur *Tuna* redifli kasidesinde bu sevgiyi dile getirir. Ancak, düşmanları Çernovi'de de onun peşini bırakmazlar. 973/1565 yılı sonlarında Ali Pürtek Reis'in maiyetindeki filo, hükümdar gemisi de beraber olmak üzere Rusçuk önünden geçerken Âşık Çelebi'ye karşılaması teklif edilmişse de o “birkaç tahtayı tazimden padişahımıza ne şeref ait” olur diyerek karşılamaya gitmemiştir. Fakat kaptanın durumu mübalağalı bir şekilde divana arz etmesi üzerine Çelebi'nin bu görevine de son verildi (Ergun, ty: 118).

Âşık Çelebi azledilince II. Selim'e bir lamiye gazeli sunarak görev talep etti ve karşılığında yüz elli akça ile Kıratova kadılığını elde etti. Ancak 976/1568-69'da Kıratova kadılığından da azledildi.

Bu sıralarda çoktandır üzerinde çalıştığı ancak, şair ve yazar Latîfî'ye kızıp bir

kenara attığı⁵ *Meşâ’irü’s-Şu’arâ*’yı bitirdi ve mukaddimesini II. Selim adına tanzim ederek o zamana kadar çektiği sıkıntıları dile getirdi. *Meşâ’irü’s-Şu’arâ*’nın mukaddimesinde yer alan bir mesnevisinde padişahın devrin tanınmış şairleri ve kendisinin arkadaşları olan Kâmî, Fevrî, Bâkî ve Nevâlî’ye gösterdiği lütuflardan bahsederek, artık başına türlü felaketler getiren kadılıklarda dolaşmaktan usandığını, padişahın kapısında en küçük bir hizmete razı olduğunu belirtti ve nakibüleşraflık vazifesine tayinini istedi. Bu sırada Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa namına Arapça bir Şakayık Zeyli takdim edince kendisine kayd-ı hayat şartıyla Üsküp kadılığı verildi.

Âşık Çelebi, Üsküp’te yakalandığı zatülcenp (akciğer iltihabı) hastalığından kurtulamayarak 979/1572 Şabanı sonlarında vefat etti. Üsküp’teki mezarına daha sonra türbe yaptırıldı. Lokman Baba Tekkesi müritlerinden Hacı Galib Bey tarafından yeniden yaptırılan türbe sekiz köşe kaide üstüne, sağır kasnaklı, üstü kubbeli, üç pencere iken 1963 yılında Üsküp’te meydana gelen depremde yıkıldı. Bursalı şair Cinâî’nin ölümüne söylediği “Âşık sefer eyledi cihandan” (979) tarihinin bulunduğu mezar taşı da bu deprem sırasında yok oldu. 2012 yılında şahsî girişimlerle türbe yeniden inşa edilmiştir. Ancak, türbe yapılmasından kısa bir süre sonra ciddi manada tahrib edildiği için şu anda harap haldedir.⁶ Günümüzde *Gazi Baba* veya *Kadı Baba Türbesi* olarak bilinen türbenin bulunduğu semt *Gazi Baba Belediyesi* adını almıştır ve Üsküp’ün en büyük belediyesidir.

Âşık Çelebi’nin fizikî yapısı hakkında kaynaklarda fazla bilgi bulunmamaktadır. Yalnız, büyük babası gibi kekeme olduğunu tezkiresinde kendisi söylemektedir. Bütün kaynaklar onun cömert, açık sözlü, rint tabiatlı, güzellere ve şaraba düşkün, neşeli bir yaratılışa sahip olduğu konusunda hemfikirdir. Aldığı mahlas da bunun açık delilidir. *Dîvân*’ında yer alan şiirlerine, bilhassa gazellerine bakıldığında, şahsiyetine dair kaynakların verdiği hükümlerin doğru olduğu

•••••

5 Türk edebiyatında tezkirelerde şairleri alfabetik olarak sıralama geleneğini ilk uygulayan Latîfî’dir. Ancak Âşık Çelebi, Latîfî’nin bu yöntemi kendinden çaldığını, “yârân lokmasına tamah ettiği”ni ifade etmiştir. Bu duruma kızan Çelebi 15 yıldan fazla bir süre tertibi için uğraştığı tezkiresini bir kenara atmıştır (Kılıç, 2010: 737).

6 13-16 Mart 2015 tarihleri arasında Üsküp ziyaretimizde *Gazi Baba Belediyesi* sınırları içinde yer alan *Gazi Baba Parkı*’ndaki türbeyi ziyaret ettik. Parkın bekçisinden aldığımız bilgilere göre (yazılı kaynaklardan doğrulanmamıştır) bu park 120 dönümdür ve bunun 60 dönümü *Osmanlı Askerî Mezarlığı* yani şehitliklerdir. Türbenin etrafında yaptığımız küçük çaplı bir tetkikle bekçiyi doğrular delillere rastladık. Etrafta çok sayıda kırık dökük mezar taşları ve toprağı biraz kazınca ortaya çıkan mezarlar bulunmaktadır. Âşık Çelebi’nin türbesi iki yıl önce yaptırılmış ancak fail-i meçhul kişiler tarafından ciddi şekilde tahrip edilmiştir.

görüldür. Hayatının büyük bir kısmı çeşitli kadılıklarda geçmesine rağmen Âşık Çelebi'nin bu mesleği sevmemesi, rint, kurallardan sıkılan, ser-âzât yapısıyla alakalı olsa gerektir. Çelebi, kadılıktan hiç memnun olmadığını ve çok sıkıntı çektiğini şiirinde ve tezkiresinde belirtmiştir.

Eserleri

Çelebi'nin çok sayıda eseri vardır:

Meşâ'irü's-Şu'arâ: Âşık Çelebi'nin en önemli ve en tanınmış eseridir. *Meşâ'irü's-Şu'arâ* adlı şairler tezkiresi Türk edebiyatında yazılmış en önemli biyografi kaynaklarından biridir. Eser, 976/1568 tarihinde tamamlanıp devrin sultanı II. Selim'e sunuldu. Tezkire, bir mukaddime ve şair biyografileri olmak üzere iki kısımdan meydana gelmektedir. Eserin diğer şair tezkirelerine oranla oldukça hacimli olan mukaddimesinde şiire dair verilen ayrıntılı ve orijinal bilgilerin bir kısmını türün diğer örneklerinde bulmak mümkün değildir. Mukaddime, sözden hareketle şiirin manası, iç ve dış unsurları, Araplarda ve Osmanlı'daki tarihî gelişimi başka kaynaklardan alınan bilgilerle, Arapça, Farsça şiirlerle, ayet, hadis ve kelâm-ı kibârlarla desteklenerek anlatılır. Ortalama 35 varaklık bu uzun mukaddime, sözden hareketle şiir kavramı üzerinde durulur. Şiirin teşekkülü ve tarihçesi ayrıntılarına inilerek incelenir. Şiirin tarihini Hazret-i Âdem'den başlatan Âşık Çelebi, şiirin manasını, kısımlarını, Aristo'nun şiir görüşünü, İslamiyet'te şiirin fonksiyonunu, Araplarda şiirin tarihi seyrini anlatıktan sonra devrine kadar tahta geçen 11 Osmanlı sultanından, bunların şiire olan ilgilerinden ve şair olanlarından bahseder. Bu arada da Osmanlı'da şiirin tarihî gelişimini özetler. Daha sonra, şair saymadığı kişileri tezkiresine almadığından, eserine *Meşâ'irü's-Şu'arâ* adını vermesine rağmen aslında muhtevası itibariyle *Tevârih-i Şu'arâ* denilmesi gerektiğinden bahsederek giriş kısmını bitirir. Bütün bunları anlatırken zaman zaman yararlandığı kaynaklardan, kendi eserinden önce yazılan tezkirelerden, tezkiresinin yazılma macerasından ve hayatından söz eder. Bu arada birkaç şiirini de zikreder. Mukaddime bu şekliyle özellikle şiir ve şiir tarihiyle uğraşanlar için büyük önem arz etmektedir. Önsözden hareketle, müellifin bu bilgilerini toplarken çok sayıda yazılı ve sözlü kaynaktan yararlandığı söylenebilir.

Tezkirenin metin kısmında I. Murad'dan itibaren eserin bitirildiği 976/1568 yılına kadar yaşayan 426 şair ele alınmış, özellikle müellifin dostu olan şairler samimi ve esprili bir dille, teferruatlı olarak tanıtılmıştır. Şair sayısı açısından

Türk edebiyatında kaleme alınmış altıncı büyük şair tezkiresidir. Tezkire yazarlarının bir kısmı ele aldıkları şairi bizzat incelemişler, şairin sanatı hakkında kendi yorumlarını yapabilmişlerdir. Büyük bir kısmı da kendisinden öncekileri taklit etmiştir. Âşık Çelebi ilk kategoriye giren nadir tezkire yazarlarındandır. Eserde kısa biyografilerde verilen bilgiler diğer tezkirelerden pek farklı değildir. Onun eserinin önemli tarafı bizzat şairinden öğrendiği veya yakınlarından duyduğu doğru ve geniş bilgiyi vermesi, bir psikolog gibi şairleri ve olayları tahlil etmesidir. Bu yönüyle eser bir edebiyat tarihinden çok hikâye, hatta roman havası taşımakta ve türünün tek örneğini teşkil etmektedir. Âşık Çelebi şairlerin sanat güçlerini değerlendirirken tarafsız olmaya çalışmakla birlikte zaman zaman bu değerlendirmeye kendi düşüncesini ve yorumunu da kattığı görülür. Eserde, insan tasvirlerinin yanı sıra birçok çalışmaya malzeme olabilecek, tarihçileri, sanat tarihçilerini hatta coğrafyacıları ilgilendiren İstanbul’un semtleri ve Rumeli şehirlerine dair tabiat ve mekân tasvirleri de mevcuttur. Tezkirenin eleştirilen yanı “ebced”e göre tertip edilmesidir. Bu tasnif tarzı eserin rahatça kullanılmasını engellemektedir. Eserin ebcede göre düzenlenmesinin sebebi, yazarın deyişle Latîfi’nin “yaran lokmasına tama edip”, Âşık Çelebi’nin fikri olan alfabetik sistemi Çelebi’den önce tezkiresinde kullanmasıdır (Kılıç, 2010: 737). Âşık Çelebi, Latîfi’den farklı olma adına eserinde kullanılması zor olan ebced sistemini tercih etmiştir. Müellifin, biyografilerde uzunluk-kısalık açısından bir oran fikrinin olmaması, Gelibolulu Âlî (948/1541-42 - 1008/1600-01) gibi bazı meşhur şairleri eserine almayı unutmaması da eleştirilecek noktalardandır.

Âşık Çelebi, üslûp sahibi bir yazardır. Kendisinden önceki yazarların eserlerini iyi özümsemiş, kendi bilgi ve yeteneğini bu birikimle ustaca harmanlayarak kendine has bir üslûp ortaya koymuştur. Çelebi, kültürlü ve sanatçı bir sülaleden geliyordu ve iyi bir eğitim görmüştü. Coşkulu, samimi, cana yakın bir tabiatı vardı. Tek dezavantajı kekeme olmasıydı. İşte o, akıcı bir şekilde konuşarak ifade edemediği duygularını ve düşüncelerini kalemi vasıtasıyla çevresine aktarmıştır. Bunu yaparken de Osmanlı Türkçesi yanında Arapça ve Farsça’ya hâkim olmasının avantajını da iyi kullanmıştır. Tezkiresinde Türkçe atasözü ve deyimler yanında Arapça, Farsça kelâm-ı kibar, atasözü, deyim ve halk tabirlerini de başarılı bir şekilde anlatıma sokmuştur. Yazarın üslûbu asıl mukaddimede ve dostları olan şairleri anlatırken ortaya çıkar. Buralarda dil, su misali akar gider. Okuyucu, edebiyat tarihinden çok hikâye ya da roman okuyormuş hissine kapılır. Mekân, vaka, eşya özellikle de kişi tasvirleri öylesine

candan ve samimidir ki o yerler, olaylar veya portreler gözünüzün önünde canlanıverir. Âşık Çelebi'nin tezkiresinde kullandığı dil, oturmuş bir kültür dilidir. Kendine göre estetiği ve tadı vardır. Âşık Çelebi'nin dilinin en önemli özelliği gerek sanathı ifadelerde gerekse sade söyleyişlerde hatta Türkçe kelimelerde seciyi başarıyla kullanmasıdır. Eser, Türk şairler tezkiresi geleneğinde başka örneği olmayan eşsiz bir çalışmadır.

Daha önce bu sahada yazılmış olan tezkireler, tezkireler dışında kalan mecmua, risale ve çeşitli meslek erbabını inceleyen biyografi çalışmaları, şairlerle ilgili olarak nakledilen rivayetler, şairlerin kendi eserleri, şairlerin bizzat kendileri *Meşâ'irü's-Şu'arâ*'nın kaynaklarıdır.

Tezkirenin 13'ü yurt dışında olmak üzere 33 nüshası bilinmektedir. Müellifin "Müsvedde"si olan, ancak çok eksik ve karmaşık bir durumda bulunan nüsha Topkapı Sarayı Ktp. Yeniler Nu. 60'ta kayıtlıdır. Müsveddeden sonra bilinen en eski nüsha 23 rebî'ü'l-evvel 975/1567 tarihli Selimağa Ktp. Hüdayî Efendi Nu.1157'de kayıtlıdır. British Museum'da 6434 numaralı nüshanın Meredith Owens tarafından 1971'de tıpkıbasımı yapılmıştır. Fatih Millet Ktp. Nu.772'de bulunan nüsha ise içinde barındırdığı 87 minyatür açısından çok değerlidir.

Meşâ'irü's-Şu'arâ, Filiz Kılıç tarafından doktora tezi olarak hazırlanmıştır. Çalışmada tenkitli metin, yazarın hayatı, edebî kişiliği verilmiş, tezkire şekil, üslup ve muhteva açılarından incelenmiştir. Eser daha sonra bazı ilavelerle basılmıştır (Kılıç, 2010).

Dîvân: Âşık Çelebi'nin şiirlerinin büyük bir kısmını topladığı *Dîvân*'ının bugün için bilinen tek nüshası Millet Ktp., Alî Emirî Manzum Eserler Kısmı Nu. 263'te bulunmaktadır. *Dîvân*'da 14 kaside, 117 gazel ve musammatlar mevcuttur. *Dîvân*'ın ikinci ve yirmi altıncı varaklarından sonra yaprak kopması sebebiyle üç şiir eksiktir. Tamamı 55 varak olan *Dîvân*'ın 49a, 50a-b, 51b, 53a, 54a-b ve 55b'inci varaklarda mektup örnekleri vardır. Âşık Çelebi *Dîvân*'ını 964/1556'dan önce Serfice'de kadı olarak bulunduğu sırada tertip etmiştir.

Divan Filiz Hançerlioğlu (Kılıç) tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış, daha sonra eser e-kitap olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca yayınlanmıştır (Kılıç, yty).

Tercüme-i Ravzatü's-Şühedâ: Âşık Çelebi, Hüseyin Vâ'iz-i Kâşîfi'nin (?-910/1505-06) bu meşhur eserini bazı ilavelerle 953/1546 tarihinde Farsça'dan tercüme etmiştir. Konusu, Hazret-i Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesi

hadisesidir. Eserin tespit edilebilen 3 nüshası vardır: Bibl. Nat. Ancien fond, Nu:107; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Umumi, Nu: 5329; Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, Nu: 3445. Ayasofya nüshasının sonu eksiktir (Kut, 1991: 549; Özçelik, 2016)

Tercüme-i Şakâyıku’n-Nu’mâniyye fi Ulemâ’i’l-Devleti’l-Osmâniyye: Taşköprü-zâde’nin aynı addaki eserinin tercümesidir. Âşık Çelebi tercümeyi hocası Taşköprü-zâde’ye takdim ettiği zaman, Taşköprü-zâde üslûbunun sadeliğinden ve tercümeyle muhtaç olmadığından kinaye olarak “Mevlânâ Âşık biz bunı Türkî yazmışduk tercümede bihûde zahmet ihtiyâr itmişsüz” diye latife etmiştir (Kut, 1991: 549).

Tercüme-i Tıbrü’l-Mesbûk fi Nasâyihi’l-Vüzerâ ve’l-Mülûk: Eser, Gazâlî’nin *Nasîhatü’l-Mülûk* adıyla Farsça olarak kaleme aldığı ve daha sonra başkası tarafından *Tıbrü’l-Mesbûk fi Nasîhati’l-Mülûk* adıyla Arapçaya tercüme edilen eserinin Türkçeye tercümesidir. Eserin yazılma serüveniyle ilgili olarak Mehmet Şerefettin Yaltkaya Darülfünûn İlahiyat Fakültesi Mecmuası’nda yayımladığı “Sancar ve Gazâlî” adlı makalesinde oldukça ayrıntılı bilgiler vermiştir. Buradaki bilgilere göre Şâfi mezhebinden olan Gazâlî’nin Hanefiliğin kurucusu İmâm Ebû Hanîfe’ye muhalif düşünceler geliştirip bunları eserlerinde dillendirdiği haberi Sultan Sencer’e iletilir. Sencer Gazâlî’yi memleketi Tus’tan Meşhed civarındaki ordugâhına davet eder. Gazâlî ordugâha geldiğinde ona büyük bir hürmet gösterir. Burada Gazâlî ile Sencer arasında bir görüşme olur. Sencer, Gazâlî’den İmam-ı Azam hakkındaki düşüncelerini ilk ağızdan işitir. Gazâlî’nin düşüncelerinden çok etkilenen Sencer, Gazâlî’nin Horasan mekteplerinde ders vermesini ve yaptıkları mülakatta söylediği sözleri kitap olarak yazmasını ister. Ancak Gazâlî, Sencer’in ders verme teklifini kabul etmeyip memleketi Tus’a dönmek istediğini söyler. Gazâlî Tus’a döndüğünde *Nasîhatü’l-Mülûk* adıyla bir eser kaleme alır ve bu eserini Sencer’e ithaf eder (Yaltkaya, 1925: 41-53). *Nasîhatü’l-Mülûk*’ün Sultan Melikşah’a ithaf edildiği çeşitli kaynaklarda söylene de (Balci, 2007: 308) eserin Sultan Sencer adına yazıldığına kuşku yoktur (Yaltkaya, 1925: 52-53).

Kâtip Çelebi’ye göre, Gazâlî’nin *Nasîhatü’l-Mülûk* adlı eserinin Arapça tercümesinden Türkçeye üç çevirisi yapılmıştır. Bunlar Âşık Çelebi’nin eseri, Alâî b. Muhibb eş-Şerîf eş-Şirâzî’nin, Kânûnî’nin oğlu Bâyezîd’in yakını olan Sinan Bey adına tercüme ettiği ve *Netîcetü’s-Sülûk fi Tercemeti Nasîhatü’l-Mülûk* adını verdiği eseri ve Vücûdî’nin (?-1021/1612-13) tercümesidir (Balci, 2007: 308; Aydemir, 2013). Bunların dışında eserin, mütercimi belli

olmayan ve Fatih Sultan Mehmet adına yapılmış bir çevirisi daha bulunmaktadır (Tok, 2009).

Şerh-i Hadîs-i Erba'în: Atâyî, Âşık Çelebi'nin bu ad altında iki eseri olduğunu ve birisinin Kemal Paşazâde'nin Arapça derleme ve şerhinin tercümesi, birinin de kendisinin derlemesi olduğunu zikretmektedir (Köprülü, 1965: 698). *Tercüme-i Şerh-i Hadîs-i Erba'în*'in bir nüshası Milli Ktp., Mikro Film Arşivi, A 1893'te kayıtlıdır. Bunun dışında eserin Süleymaniye Kütüphanesi Çelebi Abdullah 51-001'de, Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 3792-001'de, Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 338'de, Süleymaniye Kütüphanesi Veliyüddin Efendi 2057'de kayıtlı nüshaları bulunmaktadır.

Tercüme-i Ravzatü'l-Ahyârü'l-Müntehab min Rebî'i'l-Ebrâr: Eser, Cârullâh Mahmûd Zemahşerî'nin (467/1075-538/1144) Rebî'ü'l-ibrâr adlı eserine dayanmaktadır. Zemahşerî'nin bu eserinden pek çok kişi telhis ve seçmeler yapmıştır. Bunlardan birisi de II. Bâyezîd'in Amasya'da şehzadelîği sırasında ona hocalık yapan Amasyalı Hatîb Kâsım'dır. Âşık Çelebi, Hatîb Kâsım'ın Arapça eserini tercüme ederek II. Selim'e takdim etmiştir. Tercüme-i Ravzatü'l-Ahyârü'l-Müntehab min Rebî'i'l-Ebrâr siyaset-nâme türünde bir eserdir. Eserin Süleymaniye Kütüphanesi Laleli 1696'da, Süleymaniye Kütüphanesi Reşid Efendi 540'da, Süleymaniye Kütüphanesi Nuruosmaniye 3925'te, Süleymaniye Kütüphanesi Nuruosmaniye 3729'da, Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları S.H.M.H.K.Yaz. 33'te, Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Ms. or. oct.2993'te kayıtlı nüshaları bulunmaktadır.

Tercüme-i Mi'râcû'l-Eyâlet ve Minhacü'l-Adâlet: İbni Teymiyye'nin es-Siyâsetü's-Şer'iyyetü fi Islâhi'r-Râ'î ve'r-Râ'iyye adlı siyaset-nâme türündeki eserinin tercümesidir. Âşık Çelebi bu eseri II. Selim'e halini arz etmek ve kadılıktaki çektiği sıkıntıları anlatabilmek için kaleme almıştır. İbni Teymiyye'nin eseri Âşık Çelebi'nin eserine nazaran kısadır. Âşık Çelebi eserine savaş ve beytülmal meselelerine ait ilaveler yapmıştır (Balci, 2007: 812). Eserin Süleymaniye Kütüphanesi Çelebi Abdullah 51-002'de, Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 1803-001'de, Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 1901'de, Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu 281'de, Süleymaniye Kütüphanesi Reisülküttâb 1006'da, Süleymaniye Kütüphanesi Şehid Ali Paşa 1556'da, Süleymaniye Kütüphanesi Nuruosmaniye 2315'de, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları R. 1610'da kayıtlı nüshaları bulunmaktadır.

Sigetvarnâme: Kânûnî'nin Sigetvar seferini anlatan mesnevî tarzında bir gazavat-nâmedir. Henüz ele geçmemiştir.

Mecmu'a-i Sükûk: Âşık Çelebi'nin mahkeme kâtipliği ve kadılıklarda kaleme aldığı edebî kıymeti olan ilamlardır. Henüz ele geçmemiştir.

Zeyl-i Şakâyık: Âşık Çelebi Arapça olarak Şakayık'a yazdığı bu zeyli Sokullu Mehmed Paşa'ya takdim etmiştir. Eserin Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi 15 Hk 1100/1'de, Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi 34 Fa 1098/2'de nüshaları bulunmaktadır.

Şehrengiz-i Bursa: Bugün için elde bulunmayan bu eseri Âşık Çelebi 947/1540-41'de yazmıştır. Eser, Bursa güzellerini anlatan manzum bir risaledir.

Âşık Çelebi'nin bu eserleri dışında, şiir mecmualarında birçok şiiri ve bir münşaat teşkil edecek kadar nesir tarzında yazılmış eseri olduğu Fuat Köprülü tarafından ifade edilmektedir (Köprülü, 1965: 698). Ancak, Pervane Bey Mecmuası'nda bulunan on kadar şiir dışında Ankara Milli Kütüphane ve İstanbul kütüphanelerindeki mecmualarda yapılan araştırmalarda Âşık Çelebi'nin şiirine rastlanmamıştır.

Sanatı

Âşık Çelebi hem anne hem baba tarafından âlim ve sanatçı bir aileden gelir. Küçük yaşlardan itibaren devrin kıymetli hocalarından ders aldığı için kuvvetli bir edebî kültüre ve sağlam bir medrese bilgisine sahiptir. Nesir ve nazım tarzında başarılı olması, Arapça ve Farsçadan tercüme yapması, Arapça Şakayık Zeyli yazması bu bilgisinin ve yeteneğinin kanıtlarıdır. Nesrini güzel bulduğunu ifade eden Âşık Çelebi, 16. yüzyılda nesir yazarlığında yeni bir soluk olarak ortaya çıkar. Nesirde seciyi başarılı bir şekilde kullanması, cümlelerinin uzun olmasına rağmen Türkçe kurallara uygun, sağlam, düzenli bir yapıda olması, devrin sosyal hayatını, kişilerin fizikî ve psikolojik tahlillerini başarıyla yapabilmesi, ayrıntılara özen göstermesi vb. açılardan nesrimizde bir çığır açmıştır. O, kelimelerin birden fazla anlamlarıyla ve çağrışımlarıyla bir söz cambazı ustalığıyla oynamıştır. Ancak bu vadede onun kadar ustaca kalem oynatmak hem yetenek, hem de bilgi işi olduğundan kendisini takip edebilen ve onun kadar başarılı bir eser ortaya koyabilen takipçileri çıkmamıştır.

Âşık Çelebi, edebiyatımızda nesir yazarlığıyla tanınmış olsa da şair olarak da incelenmeye değer bir şahsiyettir. *Dîvân*'ı dışında tezkiresinde ve tespit ede-

bildiğimiz kadarıyla Pervane Bey mecmuasında şiirleri bulunmaktadır. Türk edebiyatının önemli şairlerinden Hayâlî Bey, Âşık Çelebi'nin yakın dostudur. Hayâlî, yazdığı şiirleri Âşık Çelebi'ye gösterip fikrini almadan edemez. Bazen Âşık'ın dediği şekilde beytini bile değiştirir (Kılıç 2010: 1549-1550). Bu durum da Çelebi'nin aynı zamanda eleştirmen bir yanı olduğunu gösterir. Zaten şairler tezkiresinde de bu özelliğini şairler konusunda yaptığı yorumlarda ortaya koymuştur.

16. yüzyıl Türk şiirinde yerli nitelikler göze çarpar. Bu nitelikler bilhassa Rumeli şairlerinde görülür. Divanlardaki şiirlerin konuları genellikle din, tasavvuf, hikmet, övgü, rintlik, tabiat vb'dir. Bu konular işlenirken yapılan benzetmelerde kullanılan mecazlarda çevrenin ve yerli unsurların şiire çokça girdiği görülür. Gelenek ve göreneklerle ilgili benzetmeler, deyimlerin mecazlı anlamlarından yararlanılarak yapılan sanatlar, çevre ile ilgili somut tasvirler ve benzetmeler gibi. Bir Rumeli şairi olan Âşık Çelebi'de de bu özelliklere rastlanır. Onun şiirleri, nesrinin aksine oldukça sade bir dil ve yalın bir üslûpla yazılmıştır. Deyimlere, atasözlerine, devrin âdetlerine özellikle gazellerinde çok yer verir. Çelebi hep aşktan ve devrandan ıstırap çekmiştir. Kadılıktan hiç memnun olmamış, seytiliğine yeterince değer verilmemesinden yakınmıştır. *Dîvân*'ında yer alan 14 kasidenin hemen hepsinde bu memnuniyetsizliğini dile getirmiştir. Kasidelerinin biri na'ttır. 117 gazelinin asıl konusunu aşk ve güzeller teşkil etmektedir. Ayrıca Serfice ve Narda'yı anlattığı tabiat tasvirlerine yer veren gazelleri ve Tuna nehrini kişileştirerek anlattığı kasidesi de orijinaldir. Şiirlerinde aşkı ifade ederken samimiliği ve sadeliği dikkat çekicidir. Bazen mısralarında halk şiirinde görülen bir sadelik vardır. Onun aşkı genellikle cismanîdir. Ancak bazı beyitlerinde tasavvuf ehli bir insanın söyleyişine de rastlanır. Âşık Çelebi'nin *Dîvân*'ında kaside ve gazellerine göre küçük bir yer tutan musammatlarında da gazel ve kasidelerdeki üslûp ve muhteva hususiyetleri görülür. Murabbaları bestelenmeye müsait yalınlıktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

Kurgu ve Şekil Özellikleri

Eserin Yapısal ve Kurgusal Özellikleri

Eserin Genel Kurgusal Özellikleri

Gazâlî'nin Nasihatü'l-Mülûk adlı Farsça eseri Tıbrü'l-Mesbûk fî Nasîhati'l-Mülûk adıyla Arapçaya çevrilmiştir. Âşık Çelebi, bu eseri Tercüme-i Tıbrü'l-Mesbûk fî Nasâyîhi'l-Vüzerâ ve'l-Mülûk adıyla Arapçadan tercüme etmiştir.

Âşık Çelebi'nin eseri kısa bir girişle başlamaktadır. Bu bölümde Allah ve Hz. Muhammed övüldükten sonra nasihatın önemi anlatılmış, sultanlar için nasihatın vazgeçilmez olduğu vurgulanmıştır. Daha sonra Kânûnî Sultan Süleyman ve Sadrazam Rüstem Paşa'nın övgüsüne geçilmiştir.

Bu kısa girişten sonra “Şürû' der-Kitâb” başlığı yer almaktadır. Bu bölümde müellif bir anlamda konuya giriş yapmaya çalışmaktadır. Eserin bu kısmında, Gazâlî'nin Sultan Sencer şahsında tüm sultan ve vezirlere nasihatler söylediği ifade edilmektedir. Gazâlî'ye göre, bu dünya gelip geçicidir. Hz. Nuh bile onca yıl yaşamasına rağmen bu dünyadan göçüp gitmiştir. Bu yüzden insanoğlunun kısa ömrünü güzel amellerle doldurması gerekmektedir. İnsanları yöneten sultan ve devlet adamlarının bu dünyada yapacağı en güzel amel, adaletli davranmalarıdır. Eserin bu kısmında, bir yöneticinin adalet dağıtabilmek için sahip olması gereken en önemli hasletin iman olduğu vurgulanır. Bu yüzden hükümdarın imanını artırmak için özellikle Cuma günlerini ibadete ayırması gerektiği öğütlenir. Hatta müellif Cuma günü sultanın nasıl ibadet edeceğini bile en ince detayına kadar tarif eder: “*Evvelâ cum'a gicesi şavma niyyet ve 'ibâdete*

‘azîmet eyle. Eger yevm-i hamîs şavmını zamm iderseñ nûrun ‘alâ nûr sebab-i sevâb ve rızâ-yı Hudâ-yı gâfûr. Çünkü cum‘a günü ‘ale’s-şabâh kalkasın bir libâs geymek gereksin ol libâs gerek denî ve gerek fâhîr ola be-her-hâl bu üç vech-i tahâretle zâhîr ola. Bir bu ki ahl mübâh ola. Ya nî harîr olup ‘indü’s-şer‘ harâm olandan olmaya ve bir vech-i tahâret bu ki mülkûn duhûlî vech-i şer‘î ile olmuş ola. Ya nî gâzâbla yâ zulm ile yâ rüşvet ile gelmiş olmaya ve bir vech-i tahâret budur ki zâhîrî tahîr olup necâsetden ‘arî vü berî ola. Andan sonra şalât-ı fecr-i itâ ile belki mescidde cemâ‘at-i müslimîn ile edâ eyle. Ba‘de’s-şalât tulû‘-ı şemse dek kelâm-ı dünyâ ile tekellüm itmeyüp müstaķbelü’l-kıble lâ ilâhe illa’llâh Muhammeden rasûl’llâh diyüp biñ kerre tehlîl ile tulû‘-ı şemsden sonra bu kitâbı bir kimesneye okıtdurup mażmûnı hâţruñda mahfûz olup mefhûmyla ‘âmil olmağa sa‘y-ı cemîl eyle. Andan sonra dört rek‘at şalât-ı duhâ kıl ki ‘inde’llâh kadri ve sevâbı bî-haddür. Maḥşûşan cum‘a günü olucaķ bā‘is-i tahşîl-i meşûbât lâ-yu‘addür. Ba‘dehû eger taht-ı saltanatda ve eger halvetde ola, ol Allâhüm-me şallî ‘alâ Muhammeden ve ‘alâ âlî Muhammed kelimâtına mütevatîr meşgûl ol ve kâdir olduĝuñca taşadduķa kaşd eyleyüp nâ‘il-i her mes‘ûl ve vâsıl-ı her me‘mûl ol tâ ki Hâķ te‘âlâ ol gün üdügüñ ‘ibâdet şerefine sayır eyyâm-ı üsbû‘da ḥıfzuña kâfil ü zâmin ola. Vücûduñ Hâķ te‘âlânüñ kenef-i ḥimâyetinde şavârif ü havâdisden âsûde vü emîn ola.” (s. 56).

Bu bölümden sonra bir anlamda Allah’ın yüceliĝinin, sıfatlarının, ahiret hallerinin ve Hz. Muhammed’in kısa kısa anlatıldıĝı “Şürû’ be-Beyân-ı Usûl-i Şecere-i Evvelü’l-Aslû’l-Evvel” başlıĝı yer almaktadır. Müellif burada on başlıĝa ayırdıĝı hususları kısa kısa izah etmeye, vurgulamaya çalışmıştır. “Aslû’l-Evvel”de her şeyden önce insanın “kul” olduĝunun bilincinde olması gerektiĝi, Allah’ın varlıĝının ezeli ve ebedî olduĝu, onun hiç bir ortaĝının bulunmadıĝı; “Asl-ı Sâni: Hak Te’âlâ celle ve alânun Tenzîhi Beyânındadır” kısmında Allah’ın herşeyden münezzeḥ olduĝu, kimseye benzemediĝi, kimsenin de ona benzeyemeyeceĝi; “Asl-ı Sâlis: Hak Te’âlânun Kudreti Beyânındadır” kısmında Allah’ın kudretinin her şeye yeteceĝi, hiç bir şeyin onun kudreti dışında olmadıĝı; “Asl-ı Râbi: Hak Te’âlânun İlmi Beyânındadır” kısmında Allah’ın alîm olduĝu, ilminde hiç bir noksanlık bulunmadıĝı; “Asl-ı Hâmis: İrâdetu’llâh Beyânındadır” kısmında kâinatta her şeyin Allah’ın iradesiyle gerçekteştiĝi, insan ve cinlerin tamamen onun iradesine boyun eğmesi gerektiĝi; “Asl-ı Sâdis: Hak Te’âlâ Semî’ ü Basîr Olduĝın Beyân İder” kısmında Allah’ın her şeyi işittiĝini ve gördüĝünü; “Asl-ı Sâbi: Hak Te’âlânun Kelâmı Beyânındadır” kısmında Allah’ın konuştuduĝu, ancak onun konuşmasının lisandan ve ağızdan münezzeḥ olduĝu, gönderdiĝi tüm sayfa ve kitapların onun kelâmı olduĝu; “Asl-ı Sâmin: Hazret-i Hakk’un Ef’âlî Beyânındadır” kısmında bu kâinatta yaratılan her şeyin Allah’ın bir fiili olduĝu, kımıldayan yaprakta bile

onun fiilini görmenin mümkün olduğu; “Asl-ı Tâsi: Ahvâl-i Âhîret Beyânındadır” kısmında insanın ruh ve ceset olmak üzere iki kısımdan yaratıldığı, insan öldüğünde ruhun cesetten ayrıldığı, kabre konduğunda ruhun, Münker ve Nekir’in sorularına cevap vermek üzere tekrar cesede döndüğü, kıyamet gününde herkesin işlediği sevapların ve günahların karşılığını göreceği; “Asl-ı Âşir: Rasûlu’llâhun salla’llâhü aleyhi ve sellem Zikrindedür” kısmında Allah’ın insanların üzerine nebiler gönderdiği, bu nebilerin en faziletlisinin Hz. Muhammed olduğu ortaya konmuştur.

Reayanın hakkı ve hukuku âdil sultanların üzerine yüklenmiştir. Bir sultanın şüphesiz en önemli görevi idaresi altında bulunan insanlara adaletle hükmetmektir. Sultanın bu adaleti tesis edebilmesi için de mutlaka iman sahibi olması gerekmektedir. Müellif bir ülkede adaletin tesisi için vazgeçilmez gördüğü iman konusunu “Zikr-i Fürû’-ı Şecere-i Îmân” başlığı altında ele almıştır. Burada iman, on temele ayrılarak detaylı olarak anlatılmıştır. Müellif eserin yaklaşık dörtte birlik kısmını (24 varak) iman bahsine ayırmıştır. Ağâh Sırrı Levend Gazâlî’nin eserinin aslında bir siyaset-nâmeden ziyade daha çok kelamla ilgili hususları içerdiğini, hükümdara nasihatın eserde sadece bir bölüm şeklinde yer aldığı ifade etmektedir (Levend, 1962: 171). Ancak bu çalışmaya konu olan Âşık Çelebi’nin tercümesi giriş kısmındaki iman bahsi hariç tutulacak olursa genel olarak hükümdara öğüt şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu durum eserin Farsçadan Arapçaya tercümesi sırasında ya da Âşık Çelebi’nin eseri Arapçadan Türkçeye tercüme ederken böyle bir kurgusal tasarrufa gittiği sonucunu ortaya koymaktadır.

Giriş kısmında yer alan iman bahsinin eserde oldukça detaylı olarak işlendiği görülmektedir. Müellifin on temele dayandığı iman bahsinin “Asl-ı Evvel Velâyetün Kadri ve Hatrı Beyânındadır” başlıklı ilk bölümünde “velâyet” ifadesiyle kastedilenin “sultan-ı âdil” olduğu görülmektedir. Burada sultan-ı âdil olan bir yöneticinin toplum düzeni için ne kadar önemli olduğu vurgulanmış ve âdil bir yöneticinin özellikle “öteki dünya”da sınırsız nimetlere kavuşacağına altı çizilmiştir. Müellif “sultan-ı âdil” olmanın önemini ortaya koyabilmek için konuyla ilgili arka arkaya 11 hadise bu bölümde yer vermiştir. Diğer taraftan bir yöneticinin eylemlerinde adaletli olmadığı zaman hem bu dünyada hem de öteki dünyada karşılaşacağı cezalar da bu bölümde anlatılmıştır. Eserde bu durum 5 hadis nakledilerek ortaya konmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda bu bölümde konunun daha da somutlaşması için 2 adet “hikâyet” başlığını taşıyan 2 adet de başlıksız hikâye anlatılmıştır. Bu hikâyelerden 1’i Hz. Dâvud’la, 3’ü de Hz. Ömer’le ilgilidir.

İmanın temel unsurlarının “Asl-ı Sâni”sinde ideal bir hükümdarın âlimlere ve salihlere yakın olmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bu bölüm eserde işlenirken hadis ve ayetten ziyade çoğunlukla Emevî halifelerinin yaşadığı bazı olayların hikâye olarak anlatıldığı göze çarpmaktadır. Buna göre bu bölümde toplam 8 hikâye anlatılmış, 1 tane de “hikmet” verilmiştir. Bu hikâyelerden sadece 1 tanesi “hikâyet” başlığını taşımakta 7 hikâye başlıksız olarak metin içinde anlatılmaktadır. Bu hikâyelerden 3’ü Hârûn Reşid’le, 3’ü Ömer bin Abdülaziz’le, 1’i zühhâdın birisiyle, 1’i Süleymân bin Abdülmelik’le ilgilidir. “Hikmet” ise Ömer bin Abdülaziz’in Ebû Hâzım’dan talep ettiği bir nasihat-tan oluşmaktadır.

“Asl-ı Sâlis”de yöneticilerin sadece kendi amellerinden sorumlu olmadığı, yönetimi altında bulunan insanların amellerinin de onların üzerine yük olduğu ifade edilmiştir. Dolayısıyla yöneticilerin sadece kendi nefislerinin yükümlülüğünü yerine getirip (namaz, oruç, zekât gibi) hesaptan kurtulamaları mümkün değildir. Öteki dünyada eğer yönettikleri kendilerini makbul görürlerse makbul olurlar, makbul görmezlerse makbul olmazlar. Müellif bu düşüncesini güçlendirmek için “hikmet” başlığıyla Hz. Ömer’in Ebû Mûsâ el-Eş’ârî’ye yazdığı bir mektubu okuyucusuyla paylaşmıştır (s. 69-71).

“Asl-ı Râbi”de yöneticilerin güçlü zamanlarında büyükmekten ve cebirden kaçınması gerektiği izah edilmiştir. Eğer böyle zamanlarda yönetici nefisine yenilir de kibirlenirse kendi sonunu hazırlamış olur. Bu bölümde 2 tane “hikâyet” başlığını taşıyan hikâye, 3 tane başlıksız hikâye anlatılmış, 2 “hikmet”e yer verilmiştir. Bu hikâyelerden 1’i Ebû Ca’fer Mansûr Abbâsî Devânîkî ile 1’i Hz. Peygamberle, 2’si Zeynelabidin’le, 1’i Hz. Mûsâ ile ilgilidir. Bunların dışında bu bölümde Hz. Peygamberin 6 hadisine, Hz. Ömer’in de 1 sözüne yer verilmiştir (s. 71-74).

“Asl-ı Hâmis”de yöneticilerin kendi hakkında uygun gördüğünü halkı için de uygun görmesi, kendi hakkında uygun görmediğini halkı için de uygun görmemesi anlatılmıştır. Oldukça kısa anlatılan bu bölümde sadece Hz. Muhammed’in Bedir’de yaşadığı bir hadise örnek olarak anlatılmıştır (s. 74).

“Asl-ı Sâdis”de yöneticilerin kapılarına gelen insanların sorunlarını çözmede ihtimam göstermeleri gerektiği, bunun için onları kapılarında bekletmelerinin yanlış olduğu ifade edilmiştir. Hatta insanların sorunlarının çözülmesinin o yönetici için tüm ibadetlerden daha önemli olduğu vurgulanmıştır. Bu konuyla ilgili bu bölümde Ömer bin Abdülaziz’le ilgili bir hikâye anlatılmıştır (s. 74).

“Asl-ı Sâbi”de yöneticilerin nefislerini şehvetle ve güzel yiyip içmekle oyalamaları gerektiği üzerinde durulmuştur. İdeal bir yöneticinin mutlaka kanaat sahibi olması gerektiği Hz. Ömer’le ilgili bir hikâyeye anlatılmaya çalışılmıştır (s. 75).

“Asl-ı Sâmin”de yöneticilerin halkına mutlaka şefkatle yaklaşması gerektiği ifade edilmiştir. Bununla ilgili Hz. Peygamberin 2 hadisine ve Hişâm bin Abdülmelik’in 1 hikâyesine yer verilmiştir (s. 75).

“Asl-ı Tâsi”de ideal yöneticilerin halkın sevgisini ve saygısını kazanmak için çaba sarfetmesi gerektiği anlatılmıştır. Diğer taraftan yöneticilerin herkesin iyi ya da kötü dediğine de inanmaması gerekmektedir. Bununla ilgili olarak Hz. Peygamberin 1 hadisine yer verilmiştir (s. 75-76).

“Asl-ı Âşir”de yöneticilerin halkın sevgisini ve saygısını kazanmak için İslâmın çizdiği yoldan ayrılmaması gerektiği anlatılmıştır. Bunun için bu bölümde Hz. Muhammed’in 1 hadisine yer verilmiştir (s. 76).

Eserde imanın temelleri verildikten sonra imanın iki tane de “ayn”ı olduğu, bu gözlerden/kaynaklardan iman ağacına su yürüyerek iman ağacını büyüttüğü ifade edilir: *“Ve şecere-i imānuñ uşûli ve fîrû’ı olduğı gibi iki ‘aynı ya hî iki şu yürücek gözi vardır ki zülâl-i hikmet ve naşîhat-i şecere-i imāna ol gözlerden yürüyüp şecere-i imān neşvü ü nemā ve dalları ve budakları irtifā’u irtikā bulur. Mā şadaka aşlühā şābitün ve fer’uhā fi’s-semā’ olur.”* (s. 76).

“Ayn-ı Evvelî”de dünyanın nasıl bir hâli olduğunun bilinmesi gerektiği belirtilir. Buna göre bu dünya daimî olarak kalınacak bir yer değil, gelip bir müddet zaman geçirilecek bir yerdir. Ömürden geçen her an daimî mekân olan âhirete yapılan yolculuğun bir adımıdır. Bu dünyada yapılan tüm güzel ameller öteki dünya için kazanılmış bir zahire, yapılan tüm kötülükler de öteki dünya için öldürücü bir zehir mesabesindedir. Bu yüzden her bir kulun bu dünyanın bir gecelik zevki için öteki dünyada elde edeceği sonsuz lezzetleri heba etmemesi gerekmektedir. Eserde bu geçici dünyanın durumu on misalle ortaya konmaya çalışılmıştır. “Misâl-i Evvel” dünyanın sihirli görünüşüyle ilgilidir. Dünya tıpkı Hârût ve Mârût gibi büyücüdür. İnsan onun geçici büyüüne kapılarak ona sahip olduğunu sanır, ancak sonunda o kimseye ait olmaz. “Misâl-i Sâni”de dünyanın hilekâr bir sevgili gibi insanı kendine bağladığından bahsedilmektedir. Onun iş ve ciltelerine kanan insan dünyaya bağlanırsa kendini helak etmiş olur. Bu durum “hikmet” başlığı altında Hz. İsa’ya ait bir kıssa anlatılarak somutlaştırılmaya çalışılmıştır. “Misâl-i Sâlis”de dünyanın içinin türlü türlü fitnelerle dolu olmasına rağmen dış görünüşünün pırl pırl olduğu

ifade edilmiştir. Bu özelliğinden dolayı dünya pek çok insanı ağına düşürmeyi başarır. “Misâl-i Râbî”de akıl sahibi kişinin dünyanın geçiciliğini bilip ona aldanmaması gerektiği anlatılır. “Misâl-i Hâmis”de dünya nimetlerine dalıp ondan zevk ü sefa elde etmeye çalışan insanın halinin önüne gelen tüm yiyecekleri son kırıntısına kadar yiyip bundan dolayı hastalanınca da derdine ilaç ve çare arayan bir insanın hali gibi olduğu ifade edilmiştir. “Misâl-i Sâdis”de dünyanın ilk bakıldığında çok kolay elde edilebilecek gibi görüldüğü, ama elde etmek için harekete geçildiğinde bir aşama için bin bir dert çıkarttığı ve bir derdi çözeyim derken insan ömrünün bitiverdiği anlatılmaktadır. “Misâl-i Sâbî”de dünyanın dört başı mamur bir ziyafet sofrasına benzediği, insanların bu sofranın türlü türlü nimetlerinden yemek için hamle etmesi durumunda aldanacakları ifade edilmektedir. “Misâl-i Sâmin”de dünya bir gemiye benzetilmektedir. Bu gemiye binenleri gemi sahibi oldukça güzel bir yere çıkartır ve çok zaman kaybetmeden geri dönmelerini, aksi halde fırtınaya yakalanabileceklerini belirtir. Akıl sahipleri kötü zamanların gelebileceğini düşünerek gemiden ayrılmazlar. Cahiller ise o güzel yerin güzelliğine aldanıp orada tüm zamanlarını geçirmeye çalışırlar. Ancak sonları hüsrana uğrar. “Misâl-i Tâsî”de Ebû Hüreyre’den nakledilen bir hadise yer verilmiştir. Bu hadiste Hz. Muhammed, Ebû Hüreyre’ye “gel sana dünyayı göstereyim” diye bir yere götürür. Gittikleri yer bir mezbeleliktir. Burada birçok kurumuş insan başı, iskeleti ve insan pisliğine bulanmış bez parçaları bulunmaktadır. Hz. Muhammed kurumuş baş ve kemiklerin bu dünyaya aldanmış olan insanlara ait olduğunu, bez parçalarının ise bu dünyanın gösterişli elbiseleri olduğunu söyler. Bu dünyaya aldanmış insanlar onun hep kalıcı olduğunu zanneder. Oysa dünya geçicidir ve dünyaya aldanmak insanı hüsrana uğratar. “Misâl-i Âşîr”de Hz. İsa ile ilgili bir kıssaya yer verilmiştir. Bu kıssaya göre, üç yakın arkadaş bir gün yolda giderken büyük bir hazine bulurlar. Buna çok sevinirler. Karınları aç olduğu için içlerinden birisini yiyecek almak üzere şehre gönderirler. Arkadaşları gidince geri kalan iki arkadaş, yiyecek almak için şehre gönderdikleri arkadaşlarını gelir gelmez öldürüp onun da hissesini aralarında paylaşmak için anlaşır. Bu arada şehre giden kişi de aldığı yiyecekleri zehirleyerek diğer iki arkadaşını öldürüp onların payına tek başına sahip olmaya karar verir. Geri döndüğünde iki arkadaş şehirden gelenin üzerine çullananarak onu öldürürler. Hissenin ikiye düşmesine sevinerek öldürdükleri arkadaşlarının getirdiği yiyecekleri yemeye koyulurlar. Yemekleri yer yemez de ikisi de ölür. Böylece o büyük hazine sahipsiz kalmış olur. Burada dünyaya tamah etmenin eninde sonunda insanı helak edeceği anlatılmaya çalışılmıştır.

“Ayn-ı Sâniye”de insanoğlunun son nefesindeki durumu anlatılmıştır. Buna göre, bu dünyadaki tüm insanlar ikiye ayrılır. Bir kısmı gafil insanlardan oluşur. Bunlar son nefeste bulunacakları durumdan habersiz bir şekilde bu dünyanın geçici heveslerine dalarak zamanlarını geçirirler. Bir kısmı ise akıllı insanlardır. Bunlar ise son nefesin eninde sonunda kendilerini yakalayacağını düşünerek buna göre hareket ederler. Allah’ın Azrail adında bir elçisi vardır ve bu elçi vakti geldiğinde (ne bir an önce, ne bir an sonra) emanetini alır. Müellif konuyu daha da somutlaştırabilmek için 5 hikâye anlatmıştır (s. 84-87).

Tercüme-i Tıbrü’l-Mesbûk fî Nasâyihi’l-Vüzerâ ve’l-Mülûk’ün asıl bölümleri “El-Bâbü’l-Evvel: Fî Zikri’l-‘Adli ve’s-Siyâseti ve Seyri’l-Mülûki ve Ensâbe-hüm” başlığıyla başlamaktadır. Eser toplam 7 bâbdan oluşmaktadır. Birinci bâbda adaletin ve siyasetin gerekliliği üzerinde durulmuş, adaletle iş yapmanın insanı yücelteceği, zulümle iş yapmanın ise insanı alçaltacağı vurgulanmıştır. Bu bölümde ayrıca “Zikr-i Ensâb-ı Mülûk” başlığı altında Hz. Âdem’den başlayarak Hz. Ömer’e kadar dünyaya hâkim olmuş hükümdarların isimleri sıralanmıştır. Bu hükümdarların daha çok İran coğrafyasına hâkim olmaları dikkat çekicidir. Bu bölümde konuyla ilgili “hikâyet” başlığını taşıyan 34 hikâyeye, 23 başlıksız hikâyeye ve 22 “hikmet”e yer verilmiştir (s. 88-125).

Eserin ikinci bâbı “El-Bâbü’s-Sânî Fî-Siyâseti’l-Vezâret ve Sîretü’l-Vüzerâ” başlığını taşımaktadır. Bu bâbda bir sultanın adaletle hükmedebilmesi için sahip olması gereken en önemli şeyin akıllı, adaletli, işbilir vezirlere ve nasihatçilere sahip olması gerektiği ifade edilmiştir. Eğer bir sultan istişare edebileceği vezir ve âlimlerden yoksun olursa o sultanın devletini başarıyla idare etmesi mümkün olmaz. Bu bölümde sadece 1 “hikâyet” başlığını taşıyan hikâye anlatılmıştır. Bunun dışında başlıksız hikâyeler, hadisler ve anekdotlar bölümü oluşturan diğer unsurlardır (s. 127-132).

Üçüncü bâb “El-Bâbü’s-Sâlî Fî-Zikri’l-Kitâb u Âdâb” başlığını taşımaktadır. Bu bâbda “kalem” ve “yazmak” üzerinde durulmuştur. Bölümde özellikle bir sultanın başarılı olabilmesi için kalem erbabı kimselere sahip olması gerektiği vurgulanmıştır. “Kalem” ve “yazmak” konusu eserin genel amacı açısından anlamsız gözükebilecek şekilde detaylandırılmıştır: *“Ve eşnâf-ı kalemün gâyet eyüsi oldur ki toğrı ola ve mu’tedil ola. Levni şaruya mâyil ola vasaatı ince ola ve şağ cānibinden muharref olan kalem haṭṭ-ı Arabiye ve haṭṭ-ı Fārisi vü İbrīye münāsibdür. Ammā lisān-ı Derī yazan kalem şol cānibinden muharref olmaḡ vācibdür. Kalem envā’nuñ eyüsi budur ki Cafer bin Yahyā bin Leys yazduğı kitābda vāsf eylemişdür ki ne gālīz ve ne rakīk ola, ammā vasaatı rakīk ola ve kalem-terāş gāyet tīz gerekdür. Mānend-i hañçer-i hūn-rīz gerekdür*

ve kalem cānib-i yemīnden muḥarref kaṭ' olunup kalemüñ kaṭ'ı turna minḳārına beñzemek ve maḳta' gāyet berk olmak gerekdür ve mühre Fārisden gelen mührelerden olup gāyet ḥaṣf ve kāğid gāyet şaykal üzre mührlenmiş berrāk u laṭif olmak gerekdür ve her lafz ki üç ḥarfden ziyāde ola, memdūd yazılmak gerek ve ḥurūfuñ şuver ü eşkālî birbirine müteşābih ü mütemāşil olmak gerek.” (s. 135). Bu bâbda konuyla ilgili “hikâyet” başlığını taşıyan 2 hikâye anlatılmıştır. Bunun dışında yine konuyla ilgili olmak üzere başlıksız hikâye, hadis ve anekdotlara yer verilmiştir (s. 133-136).

Dördüncü bâb “El-Bābü'r-Rābi' Fî Sū'i Himemi'l-Mülük” başlığını taşımaktadır. Bu bâbda hükümdarların kötü niyetli olmaması gerektiği, mümkün olduğunca iyi düşünceler içinde olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu bâbda “hikâyet” başlığını taşıyan 13 hikâye anlatılmış, 1 tane de “hikmet”e yer verilmiştir. Bölümde bunların dışında başlıksız hikâyelere, hadislere ve anekdotlara da rastlanmaktadır (s. 137-145).

Beşinci bâb “El-Bābü'l-Ḥāmis Fî Zikri Ḥikemi'l-Ḥükemā” başlığını taşımaktadır. Bu bâbda hikmetin önemi üzerinde durulmuştur. Ancak hikmet bilmek tek başına yeterli değildir. Asıl hikmeti bilmenin yanında bu hikmetle amel etmek önemlidir. Böyle yapabilen insanlar kurtuluşa erer. Bu bâb sadece hikmetlerle örülmüştür. Bâbda “hikmet” başlığını taşıyan 33 hikmet bulunmaktadır (s. 147-156).

Altıncı bâb “El-Bābü's-Sādis Fî Şerefi'l-'Aklı ve'l-'Ukalā'i” başlığını taşımaktadır. Bu bâbda aklın ve akıl sahiplerinin şerefi üzerinde durulmuştur. Allah'ın tüm yarattıkları içinde insanı “eşref-i mahlūkāt” yapan şey akıl nimetinden başka bir şey değildir. Bu yüzden insanın aklının kıymetini bilmesi gerekir. Bu bâbda “hikâyet” başlığını taşıyan 3 hikâyeye, “hikmet” başlığını taşıyan 11 hikmete yer verilmiştir. Bunların yanında bölümde başlıksız olarak hikâye, hikmet, hadis ve anekdotlara da rastlanmaktadır (s. 157-163).

Eserin yedinci ve son bâbı “El-Bābü's-Sābi' Fî Na'tı'n-Nisā'i ve Zikrün Mā-Fīhinne Min Ḥayrin ve Şerrin” başlığını taşımaktadır. Bu bâbda kadınlar, kadınların hayır ve şerleri üzerinde durulmuştur. Müellif her ne kadar kendince bir takım deliller getirmeye çalışsa da bu bölümde ortaya koyduğu düşünceler subjektif yargılar içermektedir. Bu bâbda “hikâyet” başlığını taşıyan 10 hikâye, 2 “hikmet” bulunmaktadır. Bunların dışında bölümde başlıksız hikâye, hadis ve anekdotlar da vardır (s. 165-176).

Âşık Çelebi'nin Tercüme-i Tıbrü'l-Mesbük fî Nasâyihî'l-Vüzerâ ve'l-Mülük adlı eseri genel olarak bakıldığında sağlam bir kurguya sahip değildir. Âşık

Çelebi, bu tip eserlerde genelde olması gereken değerlendirmelere, çıkarımlara ya da tartışmalara eserinde pek yer vermemiştir. Bu tarz değerlendirme ve çıkarımların eserin baş tarafını oluşturan ve daha çok iman bahsinin yer aldığı kısımda bulunduğu söylenebilir. Eserin asıl bölümlerinde müellifin konuya müdahil olduğuna çok fazla rastlamamaktayız. Müellif çoğu bölümde konuyla ilgili birkaç satır düşünce beyan ettikten sonra doğrudan hadis, hikâye ya da hikmetlere geçiş yapmış, verdiği örnekleri de arka arkaya sıralayarak konuyu kapatmıştır: “**El-Bābü’l-Hāmis Fī Zikri Hikemi’l-Hükemā:** *Hikmet-i Hak te ‘ālādan kullara ‘azīm-i minnet ü ‘atāyā ve ni‘met-i ‘uzmā ve men yū’le’l-hükmete fekad ütiye hayran keşîra.*

Sokrat dimişdür ki hükmete mālîk olup yine hırşî ile ‘amel iden, şol kimesneye beñzer ki şıhhat-de ve selāmetde iken şıhhat ve selāmetin ihtiyāryla maraž u zaħmete degişe. Zîrā hükmetiün semere vü neticesi rāhat u izz ü ‘alā ve mālîk-i nihāyeti gümüm u hüümüm ve zecr ü ‘anādur.

Hikmet: *İbni Mukaffa‘ rivāyet ider ki mülük-i Hind’iün nice fîl yükleri hikmet kitābları var idi. Her harfleri hikmetde bir bāb ve her nükteleri faslı’l-hitāb idi. Mülük-i Hind’den biri ol kütüb-i ğayr-ı mütenāhiyenüñ mefhūmātın telhîs itmek ‘ulemāya icāb eyledi. ‘Ulemā dañı imtişāl idüp dört mazmūn üzre intihāb eyledi. Biri mülük için ki ‘adldür ve biri re‘āyā için ki itā’atdür ve biri her nefis-i şāmül ki cū‘ zamānına dek eklede imsākdür ve biri erbāb-ı şāna muhtaş ki kendüye izz ile nazar idüp gurûrdan imtinā’dur.” (s. 147).*

Hatta bazı bölümlerde müellif hiç bir şey söylemeden doğrudan başlığa uygun örneklerini sıralamaya geçmiştir: “**El-Bābü’r-Rābi’ Fī Sū’i Himemi’l-Mülūk:** *Emîrü’l-mü’minîn ‘Ömer radıya’llāhü ‘anhı buyurmuşdur ki ichedü en lā-teküne deniyye’l-himmeti fe-innenî mā-ra’eytü eşkate lekad ra’e’l-insānū min tedāvüni himmetihi. Yā’nî “Cehd eyle ki deniyyü’l-himme olmayasın, insānūñ kadriniün sükûtına ve zirve-i ‘ulüvden haşîş-i düñh-ı hubûtına denā’et-i himmetden kavî sebep görmedüm.” dimişdür.*

‘Amr bin ‘Āş dimişdür ki “Kişi nefsin ne mahalde vaz‘ eyleser mekāmı olur, ya’nî himmeti ‘ālî olsa kadri ‘ālî olur ve himmeti denî olsa kadr ü menzileti şerefden hālî olur.

Ve himmetiün ma’nası budur ki kişi kendü nefsin i’zāz u teclîl eyleye, ne ān ki tahkîr ü tezlîl eylemeye. Zîrā kalb kendüyi ‘ālî görmek ekābir ü eşrāf haşâyilindendür kim anlar hakîkat-i hāllerin bilürler, denā’eti kabûl itmeyüp şānlarına izzet kılurlar ve kişi kendüyi tezlîl idicek cemî’-ı ‘ālem dañı tezlîl eyley ve ri‘āyet ü hürmetin taklîl eyley ve ‘ulüv-i himmetiün bir şartı budur ki kişi edānî vü erāzîl ile ihtilātdan ihtirāz ve aşāğîr-i müşāhabetin az ide.” (s. 137).

Eseri Oluşturan Yapıların Kurgusal Özellikleri

Eserin temel yapı taşları anlatılan hikâyelerdir. Eserde “hikâyet” başlığını taşıyan toplam 73 hikâye, “hikmet” başlığını taşıyan toplam 61 hikmet bulunmaktadır. Bunun yanında başlığı bulunmayan pek çok hikâye ve hikmet de vardır. Hikâyeler genellikle peygamberler, âlimler, halifeler ya da hükümdarların başarılarından geçen olaylardan oluşmaktadır. Hikâyeler birebir eserde anlatıldığı gibi yaşanmamış olabilir. Müellif ele aldığı bir çekirdek olayı amaca uygun olarak kurgulamıştır. Hikâyelerin yer alma amacı şüphesiz ki eserde savunulan tezlerin doğruluğunu ispatlamaktır. Bu yüzden hikâyelerin kurgusunda oldukça kesin bir tavır benimsenmiştir. Hikâyelerin kahramanları çoğunlukla toplumun genel olarak itiraz edemeyeceği peygamber, halife, âlim, hükümdar gibi kimselerden seçildiği için okuyucunun müellifin ortaya attığı tezi reddetme imkânı tamamen ortadan kalkmaktadır. Bu yüzden müellif eserde yer alan tezlerin hemen hemen tamamında mutlaka hadislerden örnekler getirmiştir. Diğer taraftan müellif tezinin haklı olduğunu, örneklerle güçlendirdikten sonra, tekrar zikretmiştir: **“Aşl-ı Evvel Velâyetüñ Kadri ve Haıırı Beyânındadır:** *Evvelâ velâyet bir ni'met-i celîledür ki ol ni'met-i celîleye vâsıl olup hakk-ı ri'âyetle ri'âyet iden bir sa'âdetle nâyil olur ki andan a'lâ sa'âdet olmaz. Ke-zâlik hakkın edâda taķşîr iderse bir şekâvete mazhar olur ki andan ednâ şekâvet olmaz. Velâyetüñ sa'âdetine bu delîl yeter ki rasûl'llâh şallâ'llâhü âleyhi ve sellem buyurmuşdur ki “Adlû's-sultâni yevmen vâhiden efzâlû min 'ibâdeti seb'îne senet”. Ya'nî Sultânunñ bir gün 'adli yetmiş yıllık 'ibâdetden efzaldür ve yine buyurmuşdur ki “İzâ kâne yevmü'l-kıyâmeti lâ yebka zıllün ve lâ melce'ün illâ zılla'llâhi ve lâ yestezzillü bi-zıllihî illa seb'atün sultânün 'adilün fî ra'yyetihi ve şâbbün neşe'e fî 'ibâdeti Rabbihi ve racülün yekünüñ fî's-sûķi ve ķalbühüñ fî'l-mescidi ve racülâni teķabbâ fî'llâhi ve racülün zekera'llâhe fî ķalvetihî fe'dderâ dem'ahü min maķalletihî ve racülün da'athü imra'etün zâtü cemâlin ve mâlin ilâ nefsihâ fe-ķale innî eķâfu'llâhe ve racülün teşaddeķa sırran bi-yemînihi ve lem-teş'ur bihâ şimâlihüñ”. Ya'nî kıyâmetde hîķ bir gölge ve şıgıncak yir olmaz, illâ Hakk te'âlânunñ sâye-i rahmeti ve ol gölgede daķı kimesne gölgelenmez, illâ yedi kimesne. Evvel bir sultân ki ra'yyetine 'adl ide. İkinci bir cevân ki Rabbünñ 'ibâdetinde büyüye. Üçünci bir kimesne ki kendü ķarsı vü bāzârda kesb-i ķarda ola ammâ ķalbi mescidde ola. Ya'nî ezân okınup da'vet-i Hakk olındukda icâbet idüp varup Rabbine 'ibâdet itmege muntazır ola. Dördünci iki kimesne ki li-vechu'llâh birbirine maķabbet itmiş ola. Beşinci bir kimesne ki bir cemâl ü māl issi 'avret kendüyle mücâma'ata da'vet eyledükde “Ben Allâh'dan ķorķarın” diye imtinâ' ide. Altıncı bir kimesne ki saĝ eliyle sır ile şadâķa eyleye ki şol eli tıymaya kemâl-i iķfâdan ta'bîrdür. Yedinci şol kimesne ki ķalvetinde Hakk te'âlâyı aııup gözlerinden yaķ gele ve yine buyurmuşlardur, “Eķabbü'n-nâsi ilâ'llâhi*

ve akarrubühümü's-sultānū'l-ādilū ve ebğāduhüm ileyhi ve eb'adühümü's-sultānū'l-cā'irū". Ya'nî Hâk te'ālāya halkuñ gāyet sevgilüsü ve gāyet yakını sultān-ı 'ādildür. Ke-zālik gāyet mebgūzı ve gāyet ba'idi sultān-ı cābirdür ve yine buyurmuşlardır ki "Ve'l-lezî nefsi Muḥammedin bi-yedihi ennehü le-yürfe'u li-sultānū'l-ādilū ile's-semā'î mine'l-'ameli's-şālîhi misle 'ameli ra'yyetihî ve küllü şalātin yuşallihā ta'dilü seb'ine elfe şalātin". Ya'nî şol Allāh ḥaqqıçün ki Muḥammed'ün nefsi anuñ yed-i kudretindedür. Sultān-ı 'ādiliñ her gün göge cümle ra'yyetiniñ 'amel-i şālîhi deñlü 'amel-i şālîhi ref' olunur ve sultān-ı 'ādil her namāz ki kılur, sāyir-i nāsuñ namāzlarınıñ yetmiş biñ namāzına ber-ā-berdür. Pes bu ahādīs-i şerīfeden 'adlūñ 'ulūvv-i şānı ve velāyetüñ rif'at-i mekânı ma'lūm oldu ki Hâk te'ālā kullarına 'atā itdügi dereceleriñ gāyet a'lāsı saltanat imiş ki sultānuñ bir sâ'at 'ömri gayruñ cemî'-i 'ömrine müsāvî ve bunun 'ameli cümle ra'yyetüñ 'ameline muvāzî olurmuş. Egerçi velāyetüñ kadri keşirdür ammā ḥaḥ budur ki hatrı dahı keşirdür." (s. 60-62).

Eserde kullanılan hikâyelerde, pek çok mensur hikâyede olduğu gibi, zaman, mekân kavramı hatta şahıslar genellikle yoktur. Hikâyenin asıl kahramanı verilmiş, yan kahramanların hemen hemen hiç birisi zikredilmemiştir. Asıl kahramanlar da peygamber, halife, ünlü bir hükümdar ya da bir âlim olduğu için hikâyenin inandırıcılığını artırmak amacıyla verilmiştir. Birkaç hikâyede asıl kahraman da belli değildir.

Hikâyelerden çıkarılması gereken ders/dersler birkaç hikâye dışında verilme-miştir. Bu hikâyelerde de "ey server-i selâtın", "bu hikâyetün fâyidesi oldur ki" gibi ifadelerle müellif bu niyetini ortaya koymuştur: "İmdi ey server-i selâtın ve ey meşḥar-ı mā vü tîn saltanatuñ hatarı 'azîm ve şerhi tavıldür. Bu ḥatardan ḥalāşa çäre budur ki 'ulemā şulehā ile muḥārin olup zimām-ı umürünü dest-i 'ulemāda olan ḫānūn-ı şer'e teslīm ideler ve 'ulemā dahı tarîk-ı 'adli ümerāya sevk idüp umūr-ı rüşd ü reşād ve esbāb-ı şalāh u sedādi tefhīm ideler." (s. 66), "Bu ḥikāyetüñ fâyidesi oldur ki mücerred 'ilm fâyide itmez. Kemāl-i 'aḳl lâzımdur ki şāhibin zillet ü denā'etden şıyānet ve rezāletden ḥimāyet ide." (s. 159).

Eseri oluşturan bir diğer yapı taşı "hikmet"lerdir. Hikmetler, eserde çokça kullanılmış özlü sözlerdir. Bu sözler çoğunlukla hadis ya da önemli bir âlimin sözü olarak karşımıza çıkmaktadır. Eserde oldukça kısa hikmetler olduğu gibi uzun hikmetler de bulunmaktadır: "**Hikmet:** Sokrat dimişdür ki "Ālem 'adlden mürekkebdür. Çünki cevır gele, 'ālem ber-ḫarār olmaz ve binā-yı ādem üstivār olmaz." (s. 83). "**Hikmet:** Aristotalis'e su'āl idiler ki "Hâk te'ālādan gayra mülk ütlākı cāyız olur mı?" Didî ki "Her kimsede ki bu ḥuşālden ercümend ya'nî 'ilm ü 'adl ve seḫā vü ḥilm ü re'fetden behremend ola, aña melik ütlākı cāyız olur ve ol her sa'ādete fāyız olur. Zîrā mülük ü selātın

zıll-i İlâhî ve ziyâ'-i hâds ve tahâret-i nefis ve tezâyid-i 'ilm ve vüfur-ı 'akl ile mümtâz olmak lâzımdır ki beyne'n-nâs ser-bülend ve halk anıların imtiyâzına hursend olalar ve her melik ki bu on altı hısalî câmi' olur, mülük-i enâm aña tâbi' olur ve nâmı eyülikle her dilde şâyi' olur. Evvel hısal 'akl u 'ilm-i idrak-i eşyâ'ü'l-ma'îyye firûsiyyet-i şecâ'at ikdâm-ı te'emmî hüsn-i hulk zu'âfânun aqvıyâdan hakların istîfâ, mahabbet-i re'âyâ ihtimal-i belâyâ vü müdârâ umûr-ı mu'azzamada re'î ü tedbîr seyr-i mülük ve ahbâr-ı hükkâmı tettebbu' ve ahvâl ü âmâlden tefahhuş u istikşâ. Zîrâ dünyâ düvel-i mütekkaddimînün bakıyyesi ve ahvâl-i 'acâyib-i devrân ve inkılâbât-ı ezmanun tezkiresidir. Mütekkaddimîn ki kendüler ve âşarları geçmişdür, müte'ahhirîn anıların ahvâline ıtlâ' ve ahbârın istimâ' ile ahvâl-i âlemden i'tibâr u tecârib umûr-ı saltanatdan istibşâr hâsıl olup eyülerinün hüy u hısalin irtikâb ve kemlerinün sū'-i ef'âlin icinâbla kenz-i dünyâ vü âhirete vâsıl ve kesb-i sa'âdet dârına nâyıl olurlar. Zîrâ kenz-i dünyâ hüsn ü senâ tîb-i zîkr ve kenz-i âhiret 'amel-i şâlih ve iktisâb-ı ecdür.” (s. 108).

Dil ve Üslûp

15. yüzyıla kadar yazılan eserler, genellikle dinî-tasavvufî bir nitelik taşımaktadır. Bu tür eserlerde amaç, halkın din ya da tasavvuf hakkında belli bilgileri almasını sağlamaktır. Bu nedenle bu tarz eserlerde halkın anlayabileceği sade bir dil kullanılarak öğretme amacı ön planda tutulmuştur. Bu dönem eserlerinin genellikle tercüme olması ve mütercimlerin eserlerinin dillerini konuşma diline yaklaştırma çabaları dönem imlâsının tutarsızlığını da beraberinde getirmiştir. Özellikle Türkçe kelimelerin imlâsında, aynı metin içinde bile birkaç ayrı yazılışa rastlamak mümkündür (İsen, 2006: 547). Tercüme-i Tıbrü'l-Mesbûk'da da bu tür kullanımlarla karşılaşmaktadır. Eserde “onuñ-anuñ”, “ondan-andan” gibi kelimelerin hem düz hem de yuvarlak yazımları mevcuttur. Diğer taraftan bazı şahıs isimlerinin de iki farklı şekilde yazıldığı görülebilir: “İskender didi ki “Eger dilerseñ ki onuñ kelâmın seniñ hakķuñda ısgâ ideliüm. Söyle senden dañı kabûl-i şekvâ ideliüm.” Ol muķarreb rāzî olmadı.” (s. 151). “Ve sen anuñ heftede bir gün hüdmetine kâni' olup heftenün sayır günlerinde olan taķşîrâtın ol giinde itdügi hüdmet şerefine aķı idesin.” (s. 55). “Sen ra'yyet olup âhîr sultân olduğı taķdîrde kendü hakķuñda ondan recâ itdügün gibi ikâmet itmeñ münâsibdür.” (s. 60). “Evvelâ velâyet bir ni'met-i celîledür ki ol ni'met-i celîleye vâsıl olup hakķ-ı ri'âyette ri'âyet iden bir sa'âdet nâyıl olur ki andan a'la sa'âdet olmaz. Ke-zâlik hakķın edâda taķşîr iderse bir şekâvete mazhar olur ki andan ednâ şekâvet olmaz.” (s. 60-61). “**Hikâyet:** Rivâyet olunur ki Nüşirevân-ı Âdil bir gün temürüz idüp “İlâc için bir hâne-i harâbdan bir hıst-ı turâb arzû iderem.” didi. Kâsıdlar

kaşd idüp etrāf-ı memālikde cüst ü cū ve eski kerpıc bulmakda çok tek ü pū itdiler. Ne kimesne karye-i harābdan haber virdi ve ne bir ādem huşt-pāre-i köhneden eser gördi. Anūşirvān hamd-i bî-pāyān ve şükr-i firāvān idüp memleketinüñ vālîleri ‘adil ve ra‘yyetleri kemāl-i huzūr-ı bāl ve rikāatü’l-aḥvāldür.” (s. 95).

Bu dönem üslûbunun yazardan yazara değişen özellikleri olmakla birlikte, devir üslûbu diyebileceğimiz bir ortak özellikten de söz etmek mümkündür. Dönem üslûbunun en dikkat çekici özelliği, konuşma diline yakın ve folklorik olmasıdır (İsen, 2006: 547). Tercüme-i Tibrü’l-Mesbûk’un genelinde var olan bu durum eserin karakteristiği gibidir. Müellif eserin çoğu yerinde okuyucuyla sohbet eder gibi bir tavır içinde karşımıza çıkmaktadır: “*Hakkā ki ol tayıfe seniñ eşedd-i ‘adāvetle ‘adularuñ olduğı muḳarrer olup āḫiretiñüñ tahribine sa‘y iderken sen anlaruñ dünyāsın ta‘mîr idüp ḫıyānet etmek inşāfdan bîründür ve vālî-i vilāyete lâıyık budur ki ‘adl ile ra‘yyeti ḫıfz eyleye ve ‘ammālını ve nevvābını tertīb eyleye ve her zamān ‘ammālınıñ aḫvālını nāzır ola ve kendü ehl ü evlādına nazar iltduğı gibi re‘āyāsına daḫı öyle nazar ide ve şehvet ü ḡazabın ‘akl üzerine musallaḫ itmeye. Belki ‘akl u dīnine şehvet ü ḡazabın musaḫḫar ide. Ekser vülāt şehevātlarınıñ ḫidmetine meşḡul olup murād-ı şehevānîlerine vuşul için envā‘-ı ḫıyel vaz‘ eyleyler. Bu ma‘niden haberleri yokdur. Akl cevher-i melāyikden maḫlûkdur, cünd-i ilāhîdür. Şehvet ü ḡazab cünd-i şeytānîdür, mebd-e şürūr-ı melāhîdür. Cünd-i ilāhî ve cünd-i melāyikeyi cünd-i şeyātîne esîr iden re‘āyāsına nice ‘adl ü inşāf ve dīn ü imānum kāmıldür diyü nice lāf eyley. Bu daḫı ma‘lûm olmak gerekdür ki zuḫūr u ‘adl ü kemāl ‘aḫldandır. Kemāl-i ‘akl esyāya kemā-hıye nazar idüp ḫaḳāyık-ı esyānuñ mücerred zevāhirine ıttılā‘la kanā‘at itmeyüp daḫı bātının idrāk eylemekdür. Meşelā bir vālîniñ re‘āyāya zulmden murādı taḫşîl-i dünyā olsa ve taḫşîl-i dünyādan ekl-i aḫıme-i nefsiye ve tenāvül-i enıme-i fāḫire olsa bilmek gerekdür ki ol vālîniñ ḫaḳıḳatı şehvet-i behîme imiş şüret-i ādemîde.” (s. 70).*

16. yüzyıla gelindiğinde, edebiyatın genel karakteristiğini oluşturan sâde dil tercihi yerini sanath, süslü anlatımlara bırakmış, eserlerde sanath üslûp daha makbul hale gelmiştir. Fakat halka bilgi verme amacını taşıyan ve genellikle dinî-ahlâkî nitelikli eserlerde sâde nesir özellikleri görülmeye devam etmiştir (İsen vd., 2006: 24). Tercüme-i Tibrü’l-Mesbûk’a bakıldığında üslûbun zaman zaman ağırlaştığı, zaman zaman orta bir hal aldığı, zaman zaman da sade bir görünüm kazandığı görülür. Nesirde devrin padişahı, sadrazamı, önde gelen bürokratu ya da âlimi ile yazarın saygı duyduğu kişilerden bahsedilirken kullanılan süslü, secili üslup, diğer kişilerden bahsedilirken, bir hikâye anlatılırken ya da bir nasihat verilirken daha sade daha konuşma diline yakındır. Eserde özellikle Kânûnî ile Rüstem Paşa övgülerinin yapıldığı bölümlerin dilinin oldukça ağır olduğu görülmektedir: “*Devriñ Süleymān-ı zamānı mühr-i Süleymānîniñ nıgeh-*

bām velāyet hātemi dīwān-ı hükümet-i ‘adlūn hākimi māye-i ‘āşırde dīnūn müceddidi fitne-i āhır zamānda bāb-ı cevriūn müseddidi sancāğ-ı İslāmī rāyet-i mühr-i zer-‘alem gibi kulle-i āsmān-ı zātū’l-burūda diken erbāb-ı nāmūs-ı ehl-i nākūsūn çañına odlar tıkuş aşhāb-ı şalībūn kilīsaların yıkup erbāb-ı deyrūn bütlerin şyan el-lezī cenābūhū kabletū kabīletū’l-aķ-bāl ve Ka’betū tāyifeti erbābi’l-cāh ve’l-celāl es-sultānū’l-‘ādil el-lezī leyse lehū mu‘adiliin Sultān Süleymān Hān lā zāle meşhūben bi-te’yīdi’l-meliki’r-raḥmān mādāme’d-deverān ve mā infekke manzūren bi-nazari ‘ināyeti’llāhi’l-mu‘īni fe inne’l-lāhe hüve mevlāhū ve cibri’l ve şalībū’l-mū’minīn egerçi muvaffak-ı min ‘indi’llāh ve mü‘eyyed-i bi-te’yīdi’llāh olduğı cihetden fitrat-ı pāk ve fitnat-ı derrākinūn vüfūr-ı zuhūrı mukteżāsınca tenbīh ü naşīhatden zāt-ı kudsi-i simāt ve kudsi-i şfātı müstağnīdür. Ve’n-nāsu ‘alā dīni mülūkihim medlūli üzre cümle-i fermān-berlerinūn teyakkuż u intibāhı ḥuşūsan ni’me’l-vekīl ve cümletū’l-mülki ve müdebbirū’l-küllī olan vezīr-i a’zam düstūr-ı mu’azzam vezāret nakdinūn emīni sultān-ı zamānuñ yemīni Süleymān-ı vaktiūn Āşaf-ı ‘aşrı zamānımızuñ zīver-i dehri şüretde ağıniyānuñ derviş-revişi sīretde dervişānuñ şāh-menişi devlet-i dünyeviyyeyi devlet-i āhiret tahşiline sermāye kılan riyaset-i şuveriyyeyi sa’ādet-i ma’nevīyyeye pīrāye bilen vücūd-i mes’ūdın tā’at-i bedenīyyeye şarf iden nukūd-ı ma’hūdın ‘ibādet-i māliyyeye vakf iden zull-i İllāhīnūn sayesi ve pādīşāh-ı İslām olan emīrū’l-mū’minīnūn dünya vü āhireti sermāyesi ḥazret-i Rüstem Pāşā Veffekahū Allāhū te’ālā limā yuḥibbūhū ve yerdāhū me’āden ve ma’āşen ve fāḥru’l-fityāni ve zāḥru’ş-şubbāni ḥāzinū’l-kelimāti ve menbe’u’s-sa’ādāti zū’l-ḳaderi’l-ümemi ve’l-fāḥru’l-ismū şāhibū’l-fevāzili’l-ünsiyyeti ve şāhibū ezyāle’l-fezāyili’l-ḳudsiyye Behrām Kethūdā ce’alehū’llāhū mine’l-berereti’l-etḳiyā ki el-‘abdū min ṭīni mevlāhū mūcibince şāhib-i devleti ‘ādeti üzre i’lā’i kelimetu’llāh eylemekde aña iktidā vü ihyā’i sūnnet-i rasūlu’llāh eylemekde anuñ eserine iktifā eyler ki nihād-ı ‘ālī-nejād necābet-i necādi ihtidā ve tefvīḳ u şalāḥ u sedād üzre mübtenīdür. Lākin her mertebede tenbīh lāzım fāyide-i ḥayr ma’nāsın ifādeden ḥālī olmaduğı ecilden kitāb-ı mezkūr sultān-ı mūmā ileyh ism-i sāmīsiyle ve vezīr-i medārūn ‘aleyh nām-ı nāmisi üzre tercüme olunup maḥall-i muḥtemel olmaduğı sebebden ru’inet-i şā’iri ve tekellüfāt-ı suḥanveriden ihtirāz olunup ‘ibārāt-ı vāzīḥa ve kelimāt-ı faşīḥa üzre tertīb ü taştīr olındı ve mine’llāhi mümiddū’l-emdādi, et-tevfīḳu ve’l-‘awnü ve hüve müfīdu’l-ḥayri ve mukevvine’l-kevnī.” (s. 52-54).

Eserde kullanılan Türkçe kelimeler içinde günümüzde kullanımdan düşmüş kelime ve yapılara çok rastlanmaz. Yine de eser içinde az da olsa bu tür yapı ve kelimelere rastlamak mümkündür: “Yā ḥī hīç bir kimesne yokdur ki ḥalkdan on kimesneye beg olmuş ola ki illā kıyāmete geldiğı vakt elleri boynlarına bir ḡul ile bağḡ götürünürler.” (s. 64). “Çün ilçi ‘Ömer’i bu hāl üzre göricek didi ki “Şāḥān-ı cihān seniñ ḥavfūndan ne yaturlar ne uyurlar, belki uykuñ düşlerinde görürler ve uyuduklarında seniñ ḥavf u ḥirāsuñdan beliñlerler.” (s. 65-66).

Tercüme-i Tıbrü'l-Mesbûk'un mütercimi olan Âşık Çelebi Türk edebiyatı tarihinde özellikle *Meşâ'irü's-Şu'arâ* adlı şairler tezkiresi ile tanınmıştır. Bu eserinde Çelebi, nesirdeki ustalığını ispatlamıştır. *Meşâ'irü's-Şu'arâ*'nın öncelikle mukaddimesi olmak üzere, içinde yer alan pek çok biyografide Çelebi, kelimelerin şekil ve anlamlarıyla adeta oynamış, ardardına gelen secili yapılarla nesirde çok başarılı bir ahenk ve akıcılık sağlamıştır. Kelimelerin farklı anlamlarını (bir çeşit tevriyeli kullanım) aynı yapı içinde eş zamanlı olarak büyük bir ustalıkla kullanmıştır. Tercüme-i Tıbrü'l-mesbuk'da da metnin başından sonuna kadar başarılı secili yapılar görülmektedir: “*Ve âl u aşhâb ve a kıâb u ensâbı üzerine olsun ki fermân-ı İlâhî ve tergîb-i hazret-i risâlet-penâhî mücibince zümre-i ümmet-i Muhammediyye ve cümle-i millet-i Ahmediyye'ye kemâl-i şefkatlerinden câdde-i kavîm-i hakk u şavâba ve sırât-ı müstakîm-i şalâh u reşâda mevâ'iz ü zevâcîr-i mesnûne vü meşrû'a ve emsâl ü nezâyir-i ma'kûle vü matbu'a ile sevk itmegi tekâmîl ü tetmîm eyledi.*” (s. 51). “*Hazret-i Nuh'a nisbet ol ömr bir demdür ve bize göre bir sâ'atden kemdür.*” (s. 54). “*Çün her işiün gâyetin te'emmül idemezsin zâhiren cârî olan umûra tahammül idemezsin.*” (s. 96).

Eserde benzer yazılışlı kelimelerin ardardına anlam bütünlüğü içinde başarıyla kullanıldığı da görülür: “*Andan mülk Hürâs'a intikâl itdi ki lakabı Dahhâk'dur, selâtin içinde effâk u seffâk ve fettâk u hettâkdur. Sihr ü şu'bede bünyâdın ol itdi. Zulm ü cevrle biñ yıl halkı ağıladıp âhîr dahhâk iken dünyâdan giryân güldi. Andan dehr-i dîn Ferîdûn'ı serdâr itdi. Beş yüz yıl hüsn-i hulk ve lutf u 'adl ü cüd bezliyle 'âlemi ma'mûr idiüp âkıbet çarh elinde feri dūn olup 'âlem-i ukbâya güzâr itdi.*” (s. 91). Örnekte görüldüğü gibi Âşık Çelebi “Dahhâk” ile “Ferîdûn”un isimlerinin anlamlarıyla bir çeşit söz oyunu yapmaya çalışmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Metin

Nüshaların Tavsifi⁷

Süleymaniye Kütüphanesi Nuruosmaniye 3741 (N)

Baş: Şenā vü maḥmedet ḥazret-i ḥallāk-ı ḥakīmūn cenāb-ı kibriyāsına vācibdür ki...

Son: Murād olan budur ‘Aşık Hudā’dan / Ki bizi şaklaya şerr-i nisādan

Nüsha 17 satırda 108 varaktır. Yazı türü: Nesih. Serlevha müzehhep ve cetveler yaldızlıdır. Konu başları, ayet ve hadisler kırmızı mürekkeplidir. Kahverengi deri kaplı, çerçeveli desenli ve miklebli bir cildi vardır.

TBMM Kütüphanesi 06 TBMM SS 249 (T)

Baş: Şenā vü maḥmedet ḥazret-i ḥallāk-ı ḥakīmūn cenāb-ı kibriyāsına vācibdür ki...

Son: Aḥmed el-Vehbī bin ‘Alī el-Kūtāhī ‘afā ‘anhūme’l-‘afüvvü Rabbū’l-erbāb

Nüsha 21 satırda 66 varaktır. Yazı türü: Nesih. Boyut (Dış-İç): 236×150-166×82 mm. İstinsah Tarihi: 973/1566’dan sonra. Müstensih: Ahmed el-Vehbī bin Alī

.....

7 Eserin Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat, nr. 351’de de bir nüshasının olduğu Günay Kut tarafından ifade edilmektedir (Kut, 1991: 550). Ancak yapılan araştırmalar sonucu bahsi geçen nüshanın Aşık Çelebi’nin “Tercüme-i Tibrü’l-Mesbûk fi Nasâyihi’l-Vüzerâ ve’l-Mülûk” adlı eserine ait olmadığı görülmüştür. Bu nüshayla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. (Kılıç, 2015).

el-Kûtâhî. Mihrabiye, söz başları, ayetler ve cedveller kırmızı mürekkeplidir. Mor meşin kaplı, çerçevesi desenli ve müklebli bir cildi vardır.

Süleymaniye Kütüphanesi Lala İsmail 254 (L)

Baş: Şenâ vü maḥmedet ḥazret-i ḥallâḳ-ı ḥakîmüñ cenâb-ı kibriyâsına vâcibdür ki...

Son: Murâd olan budur 'Âşîḳ Ḥudâ'dan / Ki bizi şaklaya şerr-i nisâdan

Nüsha 17 satırda 117 varaktır. Yazı türü: Nesih. İstinsah Tarihi: 1120/1708-09. Müstensih: Ahmed bin Ayas el-Moravî. Eserin başlığında Neşâyihü'l-Mülûk ve'l-Vüzerâ ibaresi kayıtlıdır. Özel isimler ve konu başlıkları kırmızı mürekkeplidir. Eserde temmet kaydından sonra bir salavât-ı şerife ve bir şerh yer almaktadır.

Süleymaniye Kütüphanesi İbrahim Efendi 463 (İ)

Baş: Şenâ vü maḥmedet ḥazret-i ḥallâḳ-ı ḥakîmüñ cenâb-ı kibriyâsına vâcibdür ki...

Son: Bir du'âdur ğarazum yâr andan / Ḥaṭtuma nâzır olan ilhândan

Nüsha 21 satırda 81 varaktır. Yazı türü: Talik. Müstensih: Mehmed ibni Ahmed. İstinsah Tarihi: 1151/1738-39. Nüshanın başlık kısmında Kitâb-ı Tibrü'l-Mesbûk min Te'lîf-i İmâm Gazâlî rahmetu'llâhü'l-melikü'l-müte'âlî ve terceme-i Âşîḳ Efendi el-Ḳâḍî ifadesi bulunmaktadır. Başlık, söz başları, ayetler ve cedveller kırmızı mürekkeplidir. Kahverengi deri ciltlidir.

Süleymaniye Kütüphanesi Mihrişah Sultan 161 (M)

Baş: Şenâ vü maḥmedet ḥazret-i ḥallâḳ-ı ḥakîmüñ cenâb-ı kibriyâsına vâcibdür ki...

Son: Murâd olan budur 'Âşîḳ Ḥudâ'dan / Ki bizi şaklaya şerr-i nisâdan

Nüsha 17 satırda 100 varaktır. Yazı türü: Nesih. Başlık, söz başları, ayetler ve cedveller kırmızı mürekkeplidir. Kahverengi deri ciltlidir.

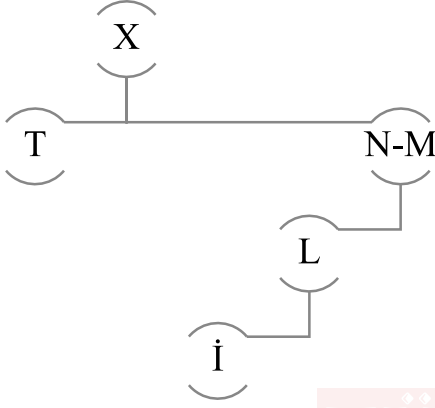
Nüshaların Seçiminde İzlenen Yol

Bilindiği üzere bir eserin tenkitli metninin hazırlanmasındaki temel amaç müellifin kaleminden çıkan nüshaya en yakın nüshayı oluşturmaktır. Bu bağlamda da eserin nüshaları bu amaç doğrultusunda değerlendirmeye tabi tutularak çeşitli eleme ölçütleriyle belli nüshalarla metin oluşturulur. Zaman zaman yapılan bazı tenkitli metin çalışmalarında araştırmacılar bir nüshayı “esas nüsha” olarak ele almakta, eserin diğer nüshalarına da “yeri geldikçe” bakarak ya da diğer nüshaları olduğu gibi dipnota atarak metin oluşturma yoluna gitmektedir. Bu durum tenkitli metin çalışmasının ruhuna aykırıdır. Tenkitli metin çalışmalarında yapılması gereken, yukarıda da belirtildiği gibi, müellifin kaleminden çıkan nüshaya mümkün olduğunca yaklaşmak olmalıdır.

Yapılan çalışmalarda Tercüme-i Tıbrü'l-Mesbûk fî Nasâyihî'l-Vüzerâ ve'l-Mülûk adlı eserin kataloglarda 6 nüshasının kayıtlı olduğu görülmüştür. Ancak söz konusu bu nüshalar üzerinde yapılan inceleme neticesinde Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat nr. 351'de kayıtlı nüshanın Âşık Çelebi'nin değil de Abdullâh Kudsi'nin eseri olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple bu nüsha değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Diğer 5 nüsha kendi içlerinde kolbaşı oluşturabilmek için değerlendirmeye tabi tutuldu. Yapılan bu çalışma sonucunda eserin temel olarak 2 kolbaşı oluşturduğu görüldü. Buna göre T nüshasının ayrı bir kol, İ, L, M, N nüshalarının da ayrı bir kol oluşturduğu sonucuna varıldı. Bu nüshalardan İ ve L nüshaları, istinsah tarihi itibarıyla çok geç bir dönemde istinsah edilmiş olmaları sebebiyle metne alınmadı. Geri kalan M ve N nüshaları da kendi içlerinde değerlendirmeye tabi tutuldu. M nüshasında 59b'den sonra yazının değiştiği görüldü. Aynı zamanda yazının değiştiği bu bölümden sonra nüshada, uzun cümlelerin kısaltılması, secili ifadelerin bozulması gibi özellikle Âşık Çelebi'nin üslûp anlayışına aykırı, metnin tabiatına uymayan çok ciddi tutarsızlıklarla karşılaşıldı. Bu yüzden M nüshasının 59b'den sonraki kısmının yine geç bir dönemde kaleme alınmış olduğu sonucuna varıldı. Bundan dolayı bu nüsha da metne dâhil edilmedi. Bu koldan elde kalan N nüshası metni oluşturmak için ikinci nüsha olarak alındı.

Şecere

Metnin Kuruluşunda Dikkat Edilen Hususlar

Çalışmada Süleymaniye Kütüphanesi Nuruosmaniye Bölümü 3741 numarada kayıtlı nüsha N, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi 06 TBMM SS 249 numarada kayıtlı nüsha ise T şeklinde kısaltılmıştır.

Metinde geçen Arapça ayet, hadis ve ibareler metin içerisinde eğik olarak çeviri yazıyla verilmiş, anlamları dipnotta yine eğik olarak yazılmıştır. Müellif metnin bazı yerlerinde Arapça hadis ya da kelâm-ı kibar kabilinden ifadelerin anlamlarını “ya’ni” diyerek metin içerisinde vermiştir. Bu gibi durumlarda ifadenin Türkçe anlamı verilmemiş, sadece metin içinde eğik olarak okunmuştur.

Metinde okunmasından şüphe duyulan ifadelerin yanına (?) işareti konmuştur.

Farsça “vâv-ı madule” “h^v” şeklinde gösterilmiştir.

“*Aleyhi’s-selâm*”, “*radıya’llahü anh*” gibi saygı bildiren Arapça ifadelerin anlamları, sadece metinde ilk geçtikleri yerlerde verilmiştir.

Çalışmada, hemzeli ve “y”li şekilleri olan kelimelerin “y”li şekilleri tercih edilmiştir (dâyimâ / dâ’imâ, hakâyık / hakâ’ik gibi).

Çalışmada, varak numaraları koyu olarak köşeli parantez içinde gösterilmiştir. Nüshaların kısaltmaları da varak numaralarının yanında gösterilmiştir ([T4a], [N15b], [T40a] gibi).

Anlam kargaşası doğmaması için metinde, noktalama işaretleri kullanılmış, konuşmalar tırnak (“ ”) işareti içerisinde gösterilmiştir.

Nüshalarda olmayan fakat anlam itibarıyla olması gereken ve metne ilave edilen ibareler “[]” işareti içerisinde gösterilmiştir.

Aparatta metne alınan kısımdan sonra “]” işareti konmuş, ardından nüsha farkı gösterilmiştir.

Aparatta kullanılan “-” işareti söz konusu ifadenin nüshada olmadığını göstermektedir (-T, -N gibi).

Metinde eski Anadolu Türkçesi imlâsı gözetilmiştir.

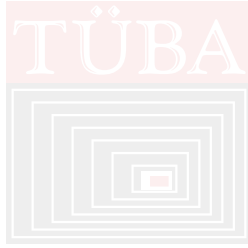
Çeviri Yazı Alfabesi

ا	a, ā	ذ	z	ع	‘
أ	’	ص	ş	غ	ğ
ث	s	ض	đ, ž	ق	k
ح	h	ط	ṭ	ك	k, ñ, g
خ	h	ظ	z	خوا	h ^v

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

Tenkitli Metin

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

[T1b] *Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm*¹. [N1b] Senā vü maḥmedet Ḥazret-i Ḥal-lāk-ı Ḥakīm'ün cenāb-ı kibriyāsına vācibdür ki *ud'u ilā sebīli Rabbike bi'l-ḥik-meti ve'l-mev'izeti'l-hesneti*² āyet-i mu'cizātu ile bedreka-i tarīk-ı hidāyet ü irşād olan 'ulemā kâfile-i 'ibāda şumū'-ı ḥikem ü mevā'izle şāh-rāh-ı selāmet ve ser-menzil-i sedāda yol göstermegi ta'līm eyledi. Ve selām ü taḥiyyāt ol rasūl-i ḥalīmün ḥazret-i vālāsına münāsibdür ki *ed-dīni küllehü naşīḥatihī*³ mefhūm-ı ḥaḳīḳat-mersūmiyla cümle-i ümmet biribirlerini pend ü naşīḥat⁴ ile vech-i ḥaḳ ve nehc-i şavāba delālet eylemegi tefhīm eyledi ve āl u aşḥāb ve a'ḳāb u ensābı üzerine olsun ki fermān-ı İllāhī ve terġīb-i ḥazret-i risālet-penāhī mūcibince zümre-i ümmet-i Muḥammediyye ve cümle-i millet-i Aḥmediyye'ye kemāl-i şefkatlerinden cādde-i ḳavīm-i ḥaḳk u şavāba ve şirāt-ı müstaḳīm-i şalāh u reşāda mevā'iz ü zevācir-i mesnūne vü meşrū'a ve emşāl ü nezāyir-i ma'ḳūle vü maṭbu'a ile sevḳ itmegi tekmīl ü tetmīm eyledi. [N2a] Ve ba'de erbāb-ı 'aḳl u dirāyet ve aşḥāb-ı 'adl ü diyānet ḥuzūrında ma'lūm u mu'ayyendür ki 'umūmen ümmet-i Muḥammediyyenün 'ulemāsi *fe zekkiri innemā ente muzekkiri*⁵ ve *fe zekkiri fe inne'z-zikrā tenfe'ul mü'minīn*⁶ vefḳınca ebnā'⁷ nev'e tenbīh ü ikāzla me'mūrlardur. Ke-zālik 'ulemānuñ māsivāsı *f'es'elū ehle'z-zikri in küntüm*

•••••

1 Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm] -N.

2 Rabbiniñ yoluna hikmetle ve güzel öğütlerle davet et (Nahl 125).

3 Dinin tamamı nasihatdir.

4 Pend ü naşīḥat] naşāyiḥ N.

5 Artık zikret (hatırlat), sen sadece müzekkirsin (hatırlatıcısın) (Gaşıye 21).

6 Sen yine de öğüt ver. Çünkü öğüt mü'minlere fayda verir (Zâriyât 55).

7 Ebnā'-ı] enbiyā'-ı T.

*lâ ta'lemün*⁸ tıbbınca ehlerinden taleb-i 'ilm ve kabûl-i itti'âzla me'mûrlardur. Huşuşan zümre-i selâtin ki esâtin-i erbâb-ı dîn-i hidâyet-âyîndür, ümenâ'-i vedî'at-i hilâfet-i rabbâniyye ve mezâhir-i esrâr-ı ahlâk-ı rahmâniyye oldukları sebebdan tehzîb-i ahlâk ve tekmîl-i haşâyıl ve tahmîd-i simât-ı şemâyıl anlara kemâl mertebede lâzım belki elzem-i levâzım olup ve kendüler keşret-i 'alâyık u eşğâl ve kılet-i miknet ü mecâl ile mahfûf oldukları cihetden anlar naşâyih ü tenbîhâta sayir-i nâsdan [T2a] muhtâc-ter⁹ ve anlara tenbîhüñ fevâyidi ekşer ü azherdür. Binâ'en 'alâ zâlik e'imme-i dîn ve 'ulemâ'-i sünnet-i seyyidü'l-mürselîn *'aleyhi ve 'aleyhimü's-salavâtü'z-zâkiyâtü ve cezâhümü'llâhü 'an sa'yihim hayra'l-mücâzâtı*¹⁰ naşâyih-i mülûk ü ümerâda niçe kütüb ü resâyil tertîb ü tedvîn ve şunûf-ı hikâyât ve dırûb-ı emsâl ta'yîn ü tebyîn eylemişlerdür. Ol cümleden biri [N2b] *câmi'-i cemî'i'l-fünûnü'l-ilmîyye ve'l-ameliyye ve hâyizü fünûnü'l-fezâyile's-sûriyyeti ve'l-ma'nevîyyeti mevrîdü'l-füyûzü ve'l-fütûhi'l-kudsîyyeti ve aslu nihâyeti'l-merâtibü'l-ünsîyyeti şâhibü't-taşâni'î'l-bedî'ati ve mürettibü't-tevâlîfî'l-münî'fete hüccetü'l-İslâm Ebü Hâmid Muhammed bin Muhammed el-Gazzâlî revvâha'llâhü te'âlâ rûhahu bi'r-rûhi'd-dâyimi ve'l-feyze'l-le'âlî*¹¹ selâtin-i Selçûkiyye'den Sultân Mehemmed bin Melikşâh *revvâha rûhahü bi-rûhi'l-İlâhî*¹² nâmına tertûb idüp ve aña hitâb idüp terkîb itdügi Et-Tıbrü'l-Mesbûk fî Naşâyihî'l-Vüzerâ'i ve'l-Mülûk ismiyle müsemmâ kitâbdur ki el-hâk şâhib-ayâr-ı naqd-i maqâl yanında pûte-i ihlâşda zîg-i kıl ü kâlden kâl olup sikke-i kabûl-i erbâb-ı elbâbla meskûkdur ve hâliyâ bir sultân ki mâye-i 'âşirede umûr-ı hilâfet-i rabbâniyyenüñ mübaşiridür ve 'Akl-ı Hâdî 'Aşer 'aklınuñ miqdârda 'aşer-i 'âşiridür. Ya'nî ol saltanat 'arşasınun şafderi hilâfet şadrınıñ serveri maqâm-ı Muhammedîde câmi'-i şıdk-ı Şiddîk u 'adl-i 'Ömer ü hayâ'-i Osmân u şecâ'at-i Haydarî **Beýt:**

*Hilâfet gencinüñ mühr-i nigîni*¹³

*Selâtat*¹⁴ *tâcinuñ dürr-i semîni*

devrüñ Süleymân-ı zamânı mühr-i Süleymânînüñ nighbânı velâyet hâtemi

.....

8 Eğer bilmiyorsanız, o takdirde zikir ehline sorun (Nahl 43).

9 Muhtâc-ter] muhtâcuz T.

10 En temiz dualar onun ve onların üzerine olsun ve çabalarından dolayı Allah onları en hayırlı şekilde mükâfatlandırsın.

11 Nazarî ve amelî ilimlerin hepsinin toplayıcısı, maddî ve manevî fazîlet ilimlerine sahip olan, feyizlerin ve kutsî fütûhatın kaynağı, insanî mertebelerin nihayetinin aslı, eşsiz tasniflerin sahibi, sağlam te'lîflerin düzenleyeni Hüccetü'l-İslâm Ebü Hâmid Muhammed bin Muhammed Gazzâlî. Allah onun ruhunu daima parlayan feyizlerle şâd eylesin...

12 Allah onun ruhunu şâd eylesin.

13 Nigîni] mekîni T.

14 Selâtat] saltanat N.

dīvān-ı hükümet-i ‘adlūn hākimi māye-i¹⁵ ‘āşirde dīnūn müceddidi fitne-i āḫir zamānda bāb-ı cevruñ müseddidi sancāğ-ı İslāmı rāyet-i mihr-i zer-‘alem gibi kulle-i āsmān-ı zātū’l-burūda diken [N3a] erbāb-ı nāmūs ve ehl-i nākūsūñ çañına odlar ıtkup aşhāb-ı şalībūñ kilīsaların yıtkup erbāb-ı deyrūñ bütlerin sıyan *el-lezī cenābühū kıbletū kabīletū’l-aḳbāl ve Ka’betū tāyīfeti erbābi’l-cāh ve’l-celāl es-sultānū’l-‘ādil el-lezī leyse* [T2b] *lehū mu‘ādilūn Sultān Süleymān Hān lā zāle meşhūben bi-te’yīdi’l-meliki’r-raḥmān mādāme’d-deverān ve mā infekke manzūren bi-nazari ‘ināyeti’llāhi’l-mu‘īmī*¹⁶ *fe inne’l-lāhe hüve mevlāhū ve cibrīl ve şālihū’l-mū‘minīn*¹⁷ egerçi muvaffak-ı min ‘indī’llāh ve mü‘eyyed-i bi-te’yīdi’llāh olduğu cihetden fıtrat-ı pāk ve fiṭnat-ı derrākinūñ vūfur-ı zuhūrı muḳtezāsınca tenbīh ü naşīhatden zāt-ı kudsi-simāt u kudsi-şifātı müstağnīdür. *Vē’n-nāsu ‘alā dīni mülūkihīm*¹⁸ med-lūli üzre cümle-i fermān-berlerinūñ teyakḳuz u intibāhı huşūsan *nī‘me’l-vekīl ve cümletū’l-mülki ve müdebbirū’l-küllī*¹⁹ olan vezīr-i a‘zam düstūr-ı mu‘azzam vezāret naḳdinūñ emīni sultān-ı zamānuñ yemīni Süleymān-ı vaḳtūñ Āşaf-ı ‘aşrı zamānımızuñ zīver-i dehri şüretde aḡniyānuñ dervīş-revişi şiretde dervīşānuñ şāh-menişi devlet-i dünyeviyyeyi devlet-i āḫiret taḫşīline sermāye kılan riyāset-i şuveriyyeyi sa‘adet-i ma‘neviyyeye pīrāye bilen vücūd-ı meş‘ūdın tā‘at-i bedeniyyeye şarf iden nuḳūd-ı ma’hūdın ‘ibādet-i mālīyeye vaḳf iden zıll-i İlāhīnūñ sāyesi ve pādīşāh-ı İslām olan emīrū’l-mū‘minīnūñ [N3b] dünya vū āḫireti sermāyesi ḫazret-i Rüstem Pāşā *Veffekāhū Allāhū te‘ālā limā yuḫibbühū ve yerḫāhū me‘āden ve ma‘āşen ve faḫru’l-fityāni ve zaḫru’ş-şubbāni ḫāzinū’l-kelimāti ve menbe’u’s-sa‘ādāti zū’l-kaderi’l-ümemi ve’l-faḫru’l-ismū şāḫibū’l-fevāzili’l-ünsiyyeti ve şāḫibū ezyāle’l-fezāyili’l-ḫudsiyye Behrām Kethūdā ce‘alehū’llāhū mine’l-berereti’l-etḳyā*²⁰ *ki el-‘abdū min ‘īmī mevlāhū*²¹ mūcibince şāḫib-i devleti ‘ādeti üzre i‘lā’-i kelime-tu’llāh eylemekde aña iḳtidā ve iḫyā’-i sūnnet-i rasūlū’llāh eylemekde anuñ işrine iḳtifā eyler ki nihād-ı ‘ālī-nejād necābet-i necādı ihtidā ve tevfiḳ u şalāḫ

• • • • •

15 Māye-i] mätte-i T.

16 O ikbal kabilesinin kabesidir ve yücelik, makam sahiplerinin Kabesidir. Kendisinin dengi olmayan adil sultan, Sultan Süleyman Han ki o hālā dünya döndükçe ve muin olan Allah’ın inayeti nazarıyla bakıldıkça Melik ve Rahman olan Allah’ın te’yidine mazhardır.

17 Hislerinize mağlup olup peygambere karşı birbirinize arka çıkarsanız Allah da Cebail de ve salih müminler de onun yardımcısıdır (Tahrir 4).

18 Vē insanlar yöneticilerinin dini üzeredirler.

19 (O) ne güzel vekil, mülkü toplayan ve herşeyi düzenleyendir.

20 Allah onu dünya ve ahiret işlerinde sevdiği ve razı olduğu konularda muvaffak eylesin. Gençlerin övücü ve hazinesi kelimelerin toplayıcısı, mutluluğun kaynağı, insani faziletlerin ve kudsi faziletlerin sahibi Behram Kethuda Allah onu mutakkı ve iyi kullarından eylesin.

21 Kisi efendisinin toprağındandır.

u sedād üzre mübtenâdur²². Lâkin her mertebede tenbîh lâzım-ı fâyide-i haber ma'nâsın ifâdeden hâlî olmaduğı ecilden kitâb-ı mezkûr sulţân-ı mûmâ ileyh ism-i sâmisîyle ve vezîr-i medârun 'aleyh nâm-ı nâmîsî üzre tercüme olunup maḥall müteḥammil olmaduğı sebebeden ru'ûnet-i şâ'irî ve tekellûfât-ı suḥan-verîden ihtirâz olunup²³ 'ibârât-ı vâzîḥa ve kelimât-ı faşîḥa üzre tertûb ü taşîir olındı *ve mine'llâhi mümiddü'l-emdâdi, et-tevfîḳu ve'l-'avnü ve hüve müfîdu'l-ḥayri ve mukevvinü'l-kevnü*²⁴.

Şürû' der-Kitâb [T3a]

İmâm-ı merḥûm *rahîmehu'llâhü'l-ḥayyü'l-kayyûm* zâhiren sâlifü'z-zikr Sulţân Meḥmed'e ḥiṭâb ammâ ma'nide devlet ü salţanat ve sa'âdet ü vezâret ile devletmend olan aşḥâb-ı câh u celâle bu naşîhatlerle 'amel icâb idüp [N4a] buyurur ki ey 'âlemün sulţânı ve cism-i 'âlemün cânı senün üzeründe Ḥaḳ te'âlânun na'mâ-i zâhiresi ve âlâ'-i mütekâşiresi vardur ki ol ni'metlerün şükri senün üzerüne vâcibdür ve ni'metün şükri edâ olunmak dünyâda sebâtı ve âḥiretde necâtı câlibdür ve bir ni'metün ki şükri edâ olunmaya ol ni'met tîz zâyil olur ve şâḥibi yevm-i kıyâmetde şükrede takşîir itdüğinden ḥacl olur ve her ni'met ki ecel ile zâyil ola ve şâḥibi ol ni'metden müntefî olmağa mevt ḥâ'il ola her ne deñli ki çokdur aşḥâb-ı 'aql katında anuñ ḳadri yokdur. Zîrâ çün ecel peymânesi toľup 'ömrün devri âḥir olup²⁵ zamân-ı ḥayâtun azı ve çoğı bir olur. Nitekim Nuh Nebî *'aliyyi's-selâm* ki rûzgârda biñ yıldan ziyâde 'ömr sürmişdür ve zamâne ki ol vaḳtden berü²⁶ *ilâ yevminâ hâzâ*²⁷ beş biñ yıldan ziyâde sâl geçürmişdür, Ḥazret-i Nuh'a nisbet ol 'ömr bir demdür ve bize göre bir sa'atden kemdür. Ḥaḳîkatde aşl-ı ni'met ol ni'metdür ki dünyâ ṭurdukça bâḳî olur ve âḥiretde şâḥibi sa'y-i meşkûr ve ecr-i mevfûra mülâḳî olur. Ol ni'met ni'met-i îmândur ki aşl-ı şecere-i devlet-i mü'ebbede ve toḥm-ı şemere-i sa'âdet-i muḥallededür. *El-ḥamdü'lillâh* ki Ḥaḳ te'âlâ ol toḥmı ekmege sîne-i şâfuñ lâyıḳ gördi ve ol toḥmı terbiye vü taḥşîl itmege saña ḳudret [N4b] virüp ṭâ'at ü 'ibâdetle şuvarmak buyurdi. Ḥattâ bir ulu ağac ola ki köki arz-ı

22 Mübtenâdur] mütenebbîdür N.

23 Olunup] olup T.

24 *Tevfik ve yardım, âlemi yaratan, hayırların kaynağı olan, yardımı ulaştıran Allah'tandır.*

25 Âḥir olup] uḥrâ olur T.

26 Berü] -N.

27 *Bu güne kadar.*

ğabrâda ve budakları cevî-i semâda ola. Niteki Hâk te‘âlâ buyurmuşdur *elem tera keyfe darabe’llâhü meselen kelimeten tayyibeten ke-şeceratin tayyibetin aşluhâ şâbitün ve fer’uhâ fi’s-semâ*²⁸ kaçan ki şecerüñ aşıl-ı imânla şâbit olmaya ve budakları yakîn yağmurlarıyla şâbit olmaya havf vardır ki mevte vâkı‘ olan riyâh-ı ‘avâşıfıdan köki devrilüp zîr ü zeber ola, ağşân u efnâmı âsmânla hem-ser iken **[T3b]** hâk ile yek ve yir ile ber-â-ber ola. *El-‘yâzû bi’llâhi te‘âlâ ‘abde Rabbühü bi-ğayri imânin*²⁹ vâşıl ola ve mîve-i fevz³⁰ ü necât umarken şemere-i nedâmet hâşıl ola ve şecere-i imânun egerçi şemeresi ‘adden efzündür ammâ fi’l-hâkîka köki on ve budakları dağı ondur ve ol on aşıluñ takrîrine ve ol on fer’ün tahrîrine ikdâm olındı ki hâzret-i sultânun ma’lûmı olup ol şecer ki şecer-i imândur, terbiyyetine meşğûl ola tâ ki âhîretde dest-i murâdına şemere-i rızâ’-i İlâhî mevşûl ola ve ol tertîb dağı ol vâkt müyesser olur ki hefte günlerinden bir günü ‘ibâdeti haşr ide ol günde a’mâl-i saltanatdan ve eşğâl-i memleketden bir maşlahat görmeyüp ancak meşâlih-i uhreviyyeye kaşr ide. Ol ‘ibâdet için haşr olınacak gün yevm-i cum’a olmak gerekdür ki seyyidü’l-eyyâm ve ‘idü’l-mü’minîndür, **[N5a]** ol sebebdan lâyıq-ı ‘ibâdet-i Rabbü’l-‘âlemîndür. Zîrâ yevm-i cum’a da bir sâ‘at-i sa’d vardır ki ol sâ‘atde niyyet-i hâlişe ve tavîyyet-i şâliha ile her ne du‘â ki olunur, mertebe-i icâbete vâşıl olur ve her ne murâd ki olına, huzûr-ı Hâk’da hâşıl olur. Ey pâdişâh-ı rûy-ı zemîn ve hûlâsa-i mâ vü tîn sen hefte günlerinden bir günü ‘ibâdet-i Hâk’a haşr eylemekde tekâsül eylemeñ meşelde añâ beñzer ki bir ‘abd-i memlûkun ola ve sen anuñ heftede bir gün hidmetine kâni‘ olup heftenün sayır günlerinde olan takşîrâtın ol günde itdügi hidmet şerefine ‘afv idesin. Ol yine bir günlük hidmetde bile ihmâl ide, bu ihmâlde yine senden taleb-i ihsân-ı ‘ıtk ve ümmîd-i ‘a‘â-yı milk ü mâl ide. Hâk’a ki ol kul nazâr-ı lûtfundan dūr³¹ olur, belki envâ‘-ı kahr-ı ‘uqûbatuñla maḥhûr olur. Bâ-vücûd ki anuñ saña ‘ubûdiyyeti şuverî ve hidmeti zarûrîdür ve sen fi’l-hâkîka bir maḥlûk-ı ‘âciz ve maşnû‘-ı nâcîzsın. Allâhü te‘âlâ fâ‘il-i muṭlaḥ ve ma‘bûd-ı ḥâkdur ki *el-‘yâzû bi’l-lâh*³² redd eylese ne ḡayrı varacak kapu ve cây-ı gürîz ve ne kahrına mazhar olacak kimesneden çâre vü güzîr ve ne lûtfından özge dest-gîr ve ‘afvından ayru ḥâhiş-peziir var. Lâyık budur

.....

28 Görmedin mi Allah nasıl bir benzetme yaptı: Güzel söz, kökü yerin derinliklerinde sabit, dalları ise göğe doğru yükselmiş bir ağaç gibidir ki (İbrahim 24).

29 Allah muhafaza, Allah’a imansız olarak ibadet etmiştir.

30 Fevz] fazl T.

31 olur] -T.

32 Allah’a sığınırım, Allah esirgesin.

ki senüñ haqqıñda kendi mecâzî [N5b] kuluñdan lâıyık görmedüğüñ [T4a] kuşurı ma'būd-ı haqıķı olan hâliķuñ haqqında senden şudurı lâıyık görmeye-sin. Evvelâ cum'a gicesi şavma niyyet ve 'ibâdete 'azîmet eyle. Eger yevm-i hamîs şavmını zamm iderseñ *nûrun 'alâ nûr*³³ sebeb-i şevâb ve rızâ-yı Hudâ-yı gâfûr. Çünkü cum'a günü 'ale's-şabâh kalkasın bir libâs geymek gereksin ol libâs gerek denî ve gerek fâhîr ola be-her-hâl bu üç vech-i tahâretle zâhir ola. Bir bu ki aşlı mübâh ola, ya'nî harîr olup 'indü's-şer' harâm olandan olma-ya. Ve bir vech-i tahâret bu ki mülküñ duhûli vech-i şer'î ile olmuş ola, ya'nî gâzabla yâ zulm ile yâ rüşvet ile gelmiş olmaya. Ve bir vech-i tahâret budur ki zâhiri tâhir olup necâsetden 'arî vü berî ola³⁴. Andan sonra şalât-ı fecri itâ ile belki mescidde cemâ'at-i müslimîn ile edâ eyle. Ba'de's-şalât tûlû'-ı şemse dek kelâm-ı dünyâ ile tekellüm itmeyüp müstaķbelü'l-kible *lâ ilâhe illa'llâh Muḥammeden rasûlu'llâh*³⁵ diyüp biñ kerre tehlîl ile tûlû'-ı şemsden sonra bu kitabı bir kimesneye okıtdurup maẓmûnı hâṭıruñda maḥfûz olup mefhûmıyla 'âmil olmağa sa'y-ı cemîl eyle. Andan sonra dört rek'at şalât-ı duḥâ kıl ki 'inde'llâh kadri ve şevâbı bî-haddür. Maḥşûşan cum'a günü olcaķ bâ'is-i taḥşîl-i meşûbât lâ-yu'addür. Ba'dehû eger taḥt-ı salṭanatda [N6a] ve eger ḥalvetde ola³⁶, ol *Allâhümme ṣalli 'alâ Muḥammeden ve 'alâ âlî Muḥammed*³⁷ kelimâtına mütevâtir meşğûl ol ve kâdir olduĖuñca taṣadduķa kaşd eyleyüp nâ'il-i her me'sûl ve vâşıl-ı her me'mûl ol tâ ki Haq te'âlâ ol gün itdüğüñ 'ibâdet şerefine sayır³⁸ eyyâm-ı üsbû'da hıfzuña kâfil ü zâmin ola. Vücudüñ Haq te'âlânüñ kenef-i ḥimâyetinde şavârif ü havâdişden âsûde vü emîn ola.

www.tuba.gov.tr

Şürü' Be-Beyân-ı Uşûl-i Şecere-i Evvelü'l-Aşlü'l-Evvel

Ey zübde-i 'âlemiyân ve şafvet-i âdemiyân evvelâ i'tikâd eyle ki sen maḥlûķsun ve senüñ bir hâliķuñ vardur ki ol 'âlemüñ ve cemî'-ı mâ-fî'l-'âlemüñ hâliķıdır. Vâḥiddür, şerîki yokdur. Ferddür ki mişli yokdur. VarlıĖı ezeldür, anuñ varlıĖına zevâl ü intihâ yokdur. Ebedîdür, beķâsına fenâ yokdur. Vücudı ezelde ve ebedde vâcibdür. Zâtı ve şıfatıyla mevcûddur. Kemâl ü cemâliyle [T4b]

33 *Nur üstüne nurdur.*

34 Ola] -T.

35 *Allah'tan başka ilah yoktur ve Hz. Muhammed onun peygamberidir.*

36 Ola] -T.

37 *Allah'ım Hz. Muhammed'e ve ailesine selam ve esenlikler eyle.*

38 Sayır] -N.

ma'būddur. Her şey aña muhtācdur ve ol gayra nisbet müstağniyün 'anî'l-ih-tiyācdur **Beyt**³⁹:

Anuñ mülkine yokdur tül ile 'arz

*Lehü mā fi's-semevātu ve mā fi'l-arz*⁴⁰

Aşl-1 Şānî: Hâk Te'ālā celle ve 'alānuñ Tenzîhi Beyânındadır

Hâk te'ālā şüret ü kâlibden ve kâlibe hülûlden ve keyf ü kemmden münezzehdür. Ne ol bir şey'e beñzer ve ne bir şey aña beñzer ve kıyās u evhām ve fîkr ü idrāk-i 'uqûl ü efhām-ı âdemden münezzehdür. Zîrā bu cümle evşâf, maḥlûka lâyıkdur. **[N6b]** Hâk te'ālā cümle maḥlûka ve evşâfına ḥālîkdur.

Aşl-1 Şālîş: Hâk Te'ālānuñ Kudreti Beyânındadır

Hâk te'ālā niteki vaşf-ı çünîn ü çünāndan muḥaddesdür. Her şey'de kâdirdür. Kudreti kemâldedir. 'Acz ü noḡşāndan muḥaddesdür. Diledügin işledi ve istediügin işler. Kudretine göre mümkün ü muḥāl ber-â-berdür. *Semevātu ve arzın ve mā fi'c-emî'î'l-âlemîn*⁴¹ yed-i kudretinde musahḥardur.

Aşl-1 Râbî: Hâk Te'ālānuñ İlmi Beyânındadır

Hâk te'ālā her şey' ki gerek mürekkeb ve gerek basîtdür; 'ilmi ol şey'i muḥîtdür. Қатарât-ı emtāra evrāk-ı eşcāra rimāl-i şaḥārāya zerrāt-ı hevāya maḥtûrāt-ı efkāra ve maḥzûrāt-ı ihtāra 'âlimdür.

Aşl-1 Hāmis: İrādetu'llāh Beyânındadır

Hâk te'ālānuñ ḥükmi 'āleme cārîdür ve irādeti âdemde sārîdür. Qalîl ü keşîr şağîr u kebîr ḥayr u şer nef' ü zarr cümle Hâzret-i Hâḡḡ'ıñ ḥükm ü tedbîri ve meşîyyet ü taḡdîri iledür. Cinn ü ins ü maḥlûkâtдан her nev' ü cins cem' olup bilā irādetu'llāh bir zerreyi taḥrîk ḡaşd eyleseler cümlesi 'âciz ve mā-beyne 'adem-i meşîyyetu'llāh ḥâciz olur.

39 Beyt] -N.

40 Göklerde ve yerde ne varsa hepsi onundur (Bakara 255).

41 Göklerde, yerde ve bütün âlem içinde.

Aşl-ı Sâdis: Hâk Te'âlâ Cemî' u Başîr Olduğın Beyân İder

Nitekim Hâk te'âlâ cemî'-ı ma'lûmâta 'âlimdür. Ke-zâlik cemî'-ı mer'ıyyâta başîr ve cemî'-ı mesmû'âta semî'dür. Qarîb ü ba'îd sem'ine göre bir ve ziyâ vü zalâm [N7a] başarına nazar birdür. Sem'i üzn ile degüldür, taht-ı etbâkî'l-arz dūd-ı hâkîrîñ hareketin işidür. Başarı 'ayn ile degüldür, şeb-i târda seng-i siyâh üstinde mūr-ı siyâhuñ refâtırn görür.

Aşl-ı Sâbi': Hâk Te'âlânuñ Kelâmı Beyânındadır

Hâk te'âlâ mütekellimdür. Emr ü nehy ve va'd-i va'iddin her ne kim buyurmuşdur, Hâk-ı nâsı' ve şıd-ı sâtı'dur. Kelâmı bir kelâmdur ki [T5a] hürûf u eşvâtdan münezzehtür ve kendü bir mütekellimdür ki fem ü lisân ve hâk u esnândan⁴² münezzehtür. Kütüb-i münzele ve şuhuf-ı mürsele ki içinde meknûn olan Hâk-ı'ñ aḥkâmıdır, bilâ şekk Hâk te'âlânuñ kelâmıdır.

Aşl-ı Sâmin: Hâzret-i Hâk-ı'ñ Ef'âli Beyânındadır

Hâk te'âlâ cemî'-ı maḥlûkâta ḥâlık ve cemî'-ı merzûkâta râzıkdur. Şerîki ve münâzı'ı ve müsâhim ü müzâhim ü mümânî'ı yokdur. Şıfat-ı hâk-ı cemî'-ı ef'âlde kâmilür. Gerek şıḥḥat ü marâz gerek cevher ü 'arâz gerek za'f u kuvvet gerek 'acız ü ḳudret cümlesinüñ ḥâkında 'âdildür.

www.tuba.gov.tr

Aşl-ı Tâşî': Ahvâl-i Âḥiret Beyânındadır

Hâk te'âlâ 'âlemi iki nev' üzre ḥâk eyledi, biri cesed ve biri rûḥdur. Cesed rûḥa maḥall ü menzildür ve rûḥ cesedde sebeb-i füyûz u fütûḥdur. Rûḥuñ cesedle muḳâreneti âḥiret taḥşîl-i zâd içündür ve rûḥla cesedüñ 'âlem-i ma'âşda intî'âşı mücerred 'âlem-i me'âd içündür. [N7b] Rûḥla cesedüñ imtizâcınıñ eceli mev'üddur ve her ḥayyuñ müddet-i ḥayâtı muḳadder ve eyyâm-ı ḥayâtı ve enfâs-ı 'ömri ma'düddur. Çün emel⁴³ müntehâ ve ecel muḳtezâ⁴⁴ ola rûḥ cesedden müfârekat eyler. Çün meyyiti ḳabre idḥâl eyleyeler rûḥ yine cesede 'avdet eyler tâ ki Mûnker ve Nekîr'üñ su'âllerine cevâb vire. Hâk te'âlâ mü'mi-

42 Hâk u esnândan] ḥâk u esbâbdan T.

43 Emel] emeli T.

44 Muḳtezâ] münḳazî T.

ne anlaruñ su’āline suhūletle cevāb virmege tūvān u tāb vire. Nekīr ü Mūnker iki melekdür. Hāyilü’l-manzar meyyitüñ Rabbinden ve nebīsinden ve dīnin-den su’āl iderler. Kimini ‘avn-ı Hāḡ’la cevāb-ı şavāba ḡādir bulurlar. Kimini muvaffāḡ bulmayup⁴⁵ heybet-i cemāl ve dehşet-i su’ālle lāl iderler. Cevābda ‘āciz olıcaḡ ḡabrin nār ile memlū ve kendüyi ḡarīn-i ‘azāb u nekāl iderler. Rūḡ bir daḡı yevm-i ḡıyāmetde cesede ḡulūl eyler. Yevm-i ḡıyāmet yevm-i mūkāfāt ve yevm-i mūcāzātudur. Şahāyif-i mektūbe-i a’mālī menşūr olur. Kimi ḡahr-ı Hāḡ’la maḡhūr ve kimi luḡf-ı Hāḡ’la meşrūr ya’nı her ḡıḡı nāme-i a’mālīn mūşāhede eyler. Kimi ḡazy ü ḡazlāna maḡzhar olur. Kimine sa’ādet-i imdād-ı Hāḡ mūsā’ade eyler. Her ḡıḡıñüñ ḡā’at ü ma’şıyeti mīzānda meḡzūn olur. Kimi ribḡa kimi ḡüsrāna maḡrūn olur. Ba’dehū şırātđan [T5b] geḡmek ile me’mūr olur. Şırāt bir cisrdür ki [N8a] bülendliḡı mīḡden ve ḡiddeti ūḡden efzūndur. Şefīr-i cehennem ūzre memdūddur ve kendü ḡiddetde şefīrden ma’dūddur. Dünyāda şırāt-ı mūstaḡīm ve cādde-i şer’-i ḡavīm ūzre olanlar riḡ-ı ‘āşif ve berḡ-ı ḡatıf gibi geḡerler. Küfr ü ışyān ve ḡalāl u ḡuḡyān ūzre olanlar “İl geḡdüḡi köprüden biz daḡı geḡerüz” diyü mūrūr u ḡaşd-ı ‘ubūr eyleseler vādī-i cehenneme dūşerler. Hāḡkuñ ba’zı cennete bilā-ḡisāb ve ba’zı ba’de’s-su’āl ve’l-cevāb dāḡıl olur ve ba’zı yūs⁴⁶ ü suhūlet ve ba’zı ‘usr u şu’ūbet ile vāşıl olur ve muḡī’-i ehl-i İslām cennete ve küffār nār u belıyyete seḡḡ olınurlar. ‘Uşāt-ı mü’mīnīn nāra emr olup kimi şefā’at-i şufe’ā ile yine āşāmı maḡv olup maḡzhar-ı ‘afv-ı İllāhī olur ve kimi maḡzhar-ı şefā’at olmayup nārda ḡaysü mā yeşā’ü’llāhü⁴⁷ ‘ameline göre mu’azzeb olındıḡđan şoñra yine cennete dāḡıl olup vāşıl-ı ucūr-ı nā-mütenāhī olur.

Aşl-ı ‘Āşir: Rasūlu’llāhuñ şalla’llāhü ‘aleyhi ve sellem Zikrindedür

Ma’lūm olmaḡ gerekdür ki ḡün Hāḡ sübhānehü ve te’ālā insānuñ ef’āl ü aḡvālīn ve iktisāb-ı a’mālīn taḡḡır eyledi ve a’mālūñ kimini mādde-i sa’ādet ve kimini mādde-i şaḡāvet eyledi ve nev’-i insān *min ‘ındi enfüsühim*⁴⁸ sebeb-i sa’ādet olan a’mālī bilmediler ki iktisāb⁴⁹ ideler ve mūcib-i şaḡāvet olan a’mālī bilmediler

45 Bulmayup] birleyüp N.

46 Yūs] müsīr T.

47 *Allah’ın dilediḡi gibi.*

48 *Kendileri nezdinde.*

49 İktisāb] ictināb T.

ki [N8b] ictinâb ideler⁵⁰. Lâzım oldu ki sebeb-i rızâ vü sahaṭ olan a'mâlî ḥalka melâyike vesâṭatiyle ahyâr-ı 'ibâdına i'lâm ide ve ḥıyâr-ı 'ibâdı ol aḥkâmıñ mûcibin beyne'l-ümem iḥkâm ide. Ol ḥıyâr-ı 'ibâd olan kavm-i enbiyâdur ve ol gürühuñ efzali ve ekmeli Muḥammed Muştafa'dur. Egerçi cümle enbiyâdan aḥîrdür ammâ beşîr ü nezîr ve sırâc-ı münîrdür. Cümle-i enbiyâdan a'zam u eşref ü ekremdür. Kendü ḥayrû'l-enbiyâ ve aşḥâbı ḥayru'l-aşḥâb⁵¹ ve ümmeti ḥayrû'l-ümemdür.

Zıkr-i Fürû'-ı Şecere-i İmân

Ey sulṭân-ı⁵² 'âdil-dil ü bî-mu'âdil âgâh ol ki kalb-i insânda olan ma'rifet ü i'tikâd aşl-ı İmândur ve insânıñ a'zâ-i seb'asında cârî olan ṭâ'at ü 'adl fer'-i İmândur. A'mâl-i beden i'mâl-i kalbüñ 'unvânıdır. Lâ-cerem a'mâl-i zâhire za'îf olması şecere-i İmânıñ za'finuñ burhânidur. Ḥaḳ te'âlâ [T6a] za'f-ı İmândan ve a'dâ'-i şeytândan ḥıfz eyleye ve a'mâl-i beden iki kısımdur. Birisi senüñle ḥaḳḳıñ mâ-beynindedür ki ferâyiz ü vâcibâtdur ki irtikâbı sebeb-i fevz ü necât u kesb-i ref'-i derecât ve ictinâbı bâ'îş-i 'azâb u nekâl-i derekâtdur. Şavm u şalât ve zekât u ḥarâmdan perhîz ve âşâmdan gürîz gibi ve biri daḥı senüñle maḥlûḳ mâ-beynindedür ki ol re'âyâ vü berâyâda 'adl ü dâd ve izâle-i zulm ü cevr ü fesâddur. Ol a'mâl ki senüñle ḥalıḳıñ mâ-beynindedür, [N9a] sen kendü kullarını emr itdüğüñ umûrda anlardan istedüğüñ iṭâ'at gibi itmek vâcibdür ve ol a'mâl ki senüñle maḥlûḳ mâ-beynindedür, sen ra'yyet olup âḥîr sulṭân olduğı taḳdîrde kendü ḥaḳḳıñda ondan recâ itdüğüñ gibi iḳâmet itmeñ münâsibdür ve şol 'amel ki Ḥaḳ'la senüñ mâ-beynüñdedür, anda kuşur eyleseñ tevbe ile sâkıṭ olur ki Ḥaḳ te'âlâ semî' ü mucîb ve tâ'iblere 'afvı qarîbdür. Ammâ ḥuḳûḳ-ı 'ibâdda ihtimâm gerekdür ki anda ol şâḥib-i ḥaḳdan istirzâ vü istiḥlâl lâzım ve dâr-ı âḥirete sefer itmeden tedârûki mühimdür ve niteki uşûl-i İmânıñ aşlı ondur. Ke-zâlik fürû'-ı İmânıñ daḥı aşlı ondur.

Aşl-ı Evvel Velâyetüñ Kadri ve Ḥaṭarı Beyânındadır

Evvelâ velâyet bir ni'met-i celîledür ki ol ni'met-i celîleye vâşıl olup ḥaḳḳ-ı ri'âyetle ri'âyet iden bir sa'âdete nâyil⁵³ olur ki andan a'lâ sa'âdet olmaz.

50 Ve mûcib-i şaḳâvet olan ... ictinâb ideler] -T.

51 Ḥayru'l-aşḥâb] ḥayr-ı aşḥâbü'l-enbiyâ N.

52 Ey sulṭân-ı] -N.

53 Nâyil] vâşıl N.

Ke-zâlik hakkın edâda takşîr iderse bir şekâvete mazhar olur ki andan ednâ şekâvet olmaz. Velâyetüñ sa‘âdetine bu delîl yeter ki rasûlu’llâh *şallâ’llâhü ‘aleyhi ve sellem* buyurmuşdur ki “*Adlû’s-sultâni yevmen vâhiden efzâlü min ‘ibâdeti seb‘ine senet*”, ya’nî⁵⁴ sultânüñ bir gün ‘adli yetmiş yıllık ‘ibâdetden ef‘aldür ve yine buyurmuşdur ki “*İzâ kâne yevmü’l-kiyâmeti lâ yebka zıllün ve lâ melce ‘ün illâ zılla’llâhi ve lâ yestezi’llü [N9b] bi-zıllihî illâ seb‘atün sultânün ‘adilün fî ra‘yyetihi ve şâbbün neşe‘e fî ‘ibâdeti Rabbihi ve racülün yekünü fî’s-sûkı ve kalbühü fî’l-mescidi ve racülâni [T6b] teħabbâ fî’llâhi ve racülün zekera’llâhe fî ħalvetihî fe’dderâ dem‘ahü min maħalletihî ve racülün da‘athü imra‘etün zâtü cemâlin ve mâlin ilâ nefsihâ fe-kâle innî eħâfu’llâhe ve racülün teşaddeķa sırran bi-yemînihi ve lem-teş‘ur bihâ şimâlihü*”, ya’nî kıyâmetde hiç bir gölge ve sığınacak yir olmaz, illâ Hâķ te‘âlânuñ sāye-i raħmeti ve ol gölgede daħı kimesne gölgelenmez, illâ yedi kimesne. Evvel bir sultân ki ra‘iyyetine ‘adl ide. İkinci bir cevân ki Rabbinüñ ‘ibâdetinde büyüye. Üçüncü bir kimesne ki kendü çârsü vü bâzârda kesb-i kârdâ ola ammâ kalbi mescidde ola. Ya’nî ezân okunup da‘vet-i Hâķ olındukda icâbet idüp varup Rabbine ‘ibâdet itmege muntazır ola. Dördüncü iki kimesne ki li-vechu’llâh biribirine maħabbet itmiş ola. Beşinci bir kimesne ki bir cemâl ü mâl issi ‘avret kendüyle mücâma‘ata da‘vet eyledükde “Ben Allâh’dan ħorķarım” diye imtinâ‘ ide⁵⁵. Altıncı bir kimesne ki sağ eliyle sır ile şadâķa eyleye ki şol eli tıymaya kemâl-i ihfâdan ta‘bîrdür. Yedinci şol kimesne ki ħalvetinde Hâķ te‘âlâyı añup gözlerinden yaş gele. Ve yine buyurmuşlardur, [N10a] “*Eħabbü’n-nâsi ila’llâhi ve aķarrubühümü’s-sultânü’l-‘adilü ve ebğadühüm ileyi ve eb‘adühümü’s-sultânü’l-câ‘rri*”, ya’nî Hâķ te‘âlâyâ ħalkuñ gâyet sevgilüsü ve gâyet yakîni sultân-ı ‘adildür. Ke-zâlik gâyet mebgûzı ve gâyet ba‘îdi sultân-ı câbirdür ve yine buyurmuşlardur ki “*Ve’l-lezî nefsi Muhammedin bi-yedihî ennehü le-yürfe‘u li-sultâni’l-‘adili ile’s-semâ‘ mine’l-‘ameli’s-şâlihî misle ‘ameli ra‘yyetihi ve küllü şalâtin yuşallihâ ta‘dilü seb‘ine elfe şalâtin*”, ya’nî şol Allâh ħaķķı-çün ki Muhammed’üñ nefsi anuñ yed-i kudretindedür, sultân-ı ‘adilüñ her gün göge cümle ra‘iyyetinüñ ‘amel-i şâlihî deñlü ‘amel-i şâlihî ref olunur⁵⁶ ve sultân-ı ‘adil her namâz ki kıılır, sāyir-i nâsuñ namâzlarınıñ yetmiş biñ namâzına ber-â-berdür. Pes bu aħâdiş-i şerîfeden ‘adlün ‘uluvv-i şâmı ve velâyetüñ rif‘at-i meķanı ma‘lûm oldu ki Hâķ te‘âlâ kullarına ‘atâ itdügi derecelerüñ gâyet a‘lâsı salţanat imiş ki sultânüñ bir sa‘at ‘ömri ħayruñ cemî‘i-ı ‘ömrine müsâvî ve

54 Ya’nî] -N.

55 İmtinâ‘ ide] -N.

56 Olmur] olur N.

bunun ‘ameli cümle ra’iyyetüñ ‘ameline muvâzî [T7a] olurmuş. Egerçi velâyetüñ kadri keşîrdür ammâ hâk budur ki hâtarı dañ keşîrdür. Niteki İbni ‘Abbâs *radıya’llâhü* rasûlu’llâhdan rivâyet eyler ki bir gün rasûlu’llâh hâreme gelüp halka-i bâb-ı Ka’be’ye yapışup hâremde olan Kureyş’e hitâb idüp [N10b] buyurdılar ki “*Tâ sâdâti Kureyşin ‘amilü ri’âyâküm ve etbâ’aküm bi-şelâseti eşyâ’ê: İzâ es’elükümü’r-raḥmete fe’rḥamühüm ve izâ ḥakkemüküm fa’dilü fihim va’melü bimâ yakûlüne femen lem-ya’mel bi-hâzâ fe’aleyhi la’netu’llâhi ve melâ’iketihî ve lâ yakbelu’llâhü minhü farzan ve lâ neflen*”, ya’nî ey Kureyş uluları re’âyâñuzla ve etbâ’ñuzla üç nesne ile mu’amele eyleñ: Merḥamet istedüklerinde raḥm eyleñ; mâ-beynlerinde ḥükm itdügünüzce ‘adl eyleñ; dañ kavilleriyle ‘amel eyleñ. Her kim böyle eylemezse Allâh’uñ ve melâyikesinüñ la’neti anuñ üzerine olsun. Dañ Allâh andan farz u nâfile bir ‘amel qabûl eylesün. Ve yine buyurmuşlardur ki “*Selâsetün lâ-yenzuru’llâhü ileyhîm yevme’l-kıyâmeti: Sulṭânün câ’rûn ve şeyḥun zânin ve fakîrûn mütekebbirün*”, ya’nî Hâk te’âlâ yevm-i kıyâmetde cümle ‘âlem nazar-ı ‘inâyetine muhtâc olduñda üç kimesneye nazar eylemez: Biri sulṭân-ı câbir, biri şeyḥ-i zânî, biri fakîr-i mütekebbir. Buyurmuşlardur ki aşḥâba hitâb idüp “*Seye’î ‘aleyküm yevmiñ yüfteḥüne cânibeyi’s-şarķi ve’l-ğarbi ve yaşîru zâliķe fî eydiküm fe-küllü ‘ummâlin tilke’l-emâkini fi’n-nâri illâ meni’t-taķa’llâhe ve seleke sebîle’t-taķvâ ve edde’l-emânete*”, ya’nî sizüñ üzeriñüze bir gün gele ki ol günde maşrıķ u mağrib fetḥ olup velâyeti sizüñ elüñüzde ola. Ol vaķt [N11a] cümle ol emâkinüñ ‘âlimleri⁵⁷ cehennemde olurlar. İllâ şunlar ki Allâh’dan kôrķalar ve taķvâ yolına sâlik olalar ve üzerlerine lâzım olan emâneti edâ eyleyeler. Ve yine buyurmuşlardur ki “*Mâmin ‘abdin vellâhü’llâhü emra ra’iyyetihî ve lem-yenşahı leḥüm ve lem-yesfik ‘aleyhim illâ ḥarrama’llâhü ‘aleyhi’l-cennete*”, ya’nî Hâk te’âlâñuñ hiç bir kulu yokdur ki illâ ol amı bir ra’iyyetüñ üzerine vâlî eyleye, dañ ol ra’iyyetine naşîḥat eylemeye ve anlara şefķat üzerine olmaya ki illâ’llâhü te’âlâ aña cenneti ḥarâm eyler. Ve yine buyurmuşlardur ki [T7b] “*Men vellâ ümûra’l-müslimîne ve lem-yahfazḥüm ke-ḥıfzı ehlî beytihi fe-ķad tebeve’ê maķ’adehu fi’n-nâr*”, ya’nî her kim ki müslimînüñ umûrında bir emre vâlî olup anlaruñ ḥaķķın kendü ehl-i beytin ḥıfz itdüķi gibi ḥıfz itmeye, taḥķîķan cehennemde yirini ḥâzırласun. Ve yine buyurmuşlardur ki “*Racülâni min ümmeti yaḥrumü ‘aleyhimâ şefâ’atî melikün zâlimün ve mübtedî’un ğâlin fi’d-dîni yete’adde’l-ḥudûde*”, ya’nî ümmetümden iki kimesneye benüm şefâ’atüm ḥarâm olur: Birisi bir zâlim begdür, biri bir ehl-i bid’atdür ki ḥudûd-ı dînde ta’addî eyleye. Ve yine buyurmuşlardur ki “*Eşeddü’n-nâsi ‘azâben yevme’l-kıyâme-*

.....

ti es-sultānū'z-zalimū”, ya'nî kıyāmet gününde nāsuñ şiddet-i 'azābla [N11b] mu'azzeb olanı sultān-ı zālimdür. Ve yine buyurmuşlardır ki “*Hamsetün kad gādiba'llāhū 'aleyhim ve in şā'e emzā gādabehüm ve ma'karruhümū'n-nārū emirū kavmin ye'hużū haqqahū minhüm ve lā-yünşifihüm min nefsihi ve lā-yerfa'u'z-zulme 'anhüm ve re'isū kavmin yu'fī'unekū ve hüve lā-yūsāvī beyne'l-kavīyyi ve'z-za'ifi ve yahkümū bi'l-meyli ve'l-muḥābbāti ve racülün lā-ya'miru ehlehū ve evlādehū bi-tā'ati'llāhi ve lā-yu'allimühū ümūra'd-dīni ve lā-yubālī min eyne e'amehüm iste'cera ecīran fe-temmeme 'amelühū ve me-ne'ahū ücretehū ve racülün zaleme zevcete'hū fī şadākhā*”, ya'nî Haq te'ālā beş kimseye gāzab itmişdür, isterse gāzabın imzā eyler. Dağı ol beş kişünün karar edecek yirleri cehennemdür. Birisi bir kavmün emīridür ki anlardan kendü haqqın ala ammā anlardan zulm def' itmeye. Biri bir kavmün re'isidür ki ol kavm aña itā'at eyleyeler, ol anların za'ifiyle kavisini ber-ā-ber görmeye. Meyl ü muḥābā ile hüküm ide ve biri şol kimesnedür ki ehline ve evlādına Haq te'ālānün tātāiyle emr itmeye ve umūr-ı dīni anlara ta'līm itmeye ve ehl ü 'iyālin vech-i ḥelālden ve vech-i ḥarāmdan ta'āmlandurduğun kayurmaya ve biri bir kimesnedür ki bir ecīri isticār eyleye, ol 'amelin tamām eyleye, ol bunun ücretin men' eyleye ve biri şol kimsedür ki 'avretinün mehrinde zulm ide. [N12a]

Hikāyet: Rivāyet olunur ki bir gün 'Ömer bin el-Ḥaṭṭāb raḍya'llāhū 'anhū bir cenāze namāzına ḥāzır oldu. Bir gayr-ı ma'lūm kimesne [T8a] taqaddüm idüp cenāzeye namāz kıldı. Ba'de'd-defn elin kabrūn üzerine koyup didi ki “Yā Rab eger bu meyyite 'azāb iderseñ müsteḥaḥdır ki saña 'ısyān itmişdür ve eger rahmet eylesen dağı revādür ki rahmetüne muḥtācdur.” Ba'dehū meyyite ḥiṭāb idüp didi ki “Sa'ādet senün, eger emīr yā 'arīf yāḥūd kātib ü 'avānī vü cānī degülseñ.” Böyle diyüp şahş ḥāzırların nazarından gāyib oldu. Ḥazret-i 'Ömer buyurdu, taleb itdiler eşeri bulunmadı. Ḥazret-i 'Ömer “Bu şahş Hızr'dur” didi.

Ve yine rasūl'llāh buyurmuşdur ki “*Veylün li'l-ümerā'ı veylün li'l-ulemā'ı veylün li'l-urefā'ı veylün li'l-avāniyeti fe-innehüm aqvāmün yu'alliküne fi'l-kıymeti mine's-semā'ı bi-zevā'ihim ve yüşhabüne 'alā vücihihim yeveddüne lev lem ya'melū 'amelen kaṭṭu*”, ya'nî veyl ümerāya ve 'ulemāya ve 'urefāya ve 'avāna ki kıyāmetde bunlar saçların-dan aşılp yüzleri üzre sürinürler, “N'olaydı dünyāda aşlā bir 'amel itmeyey-dük.” dirler.”

Ve yine ḥazret-i rasūl⁵⁸ buyurmuşlardır ki “*Mā min racülün vellā emra 'aşeratin mi-ne'n-nāsi illā cī'e bihi yevme'l-kıyāmeti ve yedāhū maḡlūletāni yuḡallū ilā 'unukhi fe-in kāne*

.....

‘amelühü şālīhan fükke’l-gulli ‘anhü ve in kāne ‘amelühü sū’en zīde ‘aleyhi galliın āheru’, ya’nī hiç bir kimesne yokdur ki halkdan [N12b] on kimesneye beg olmuş ola ki illā kıyāmete geldüğü vaqt elleri boyunlarına bir gull ile bağl götürünürler. Eger ‘amel-i şālīh ile ‘amel itmiş olursa gull gider. Eger ‘amel-i sū’ eylemiş olursa bir gull dağı ziyāde iderler.

Ve yine buyurmuşlardur ki *“Veylün li-kāzī’l-arzı min kāzī’s-semā’i hīne yelkähü illā men ‘adele fī hükmihi ve kadā bi’l-hakkı ve lem yahküm bi’l-hevā ve lem yemil me’a akāribihi ve lem yetruk hükmen li-havfin ev tama’in lākin yec’alü kitāba’llāhi mir’atıhi ve naşbe ‘aynihi ve yahkümü bimā fīhi”*, ya’nī kâzî-i semādan ya’nī Hâk te’ālādan yiryüzinde kâzîlik idenlere veyl vardır. Hâk te’ālā ile buluşduğı vaqt illā şol kâzî ki hükminde ‘adl ide, hevā ile hüküm itmeye ve akribāsına meyl itmeye, dağı kimesneden havfindan ve mâle tama’dan Allāh’uñ hükümünü terk itmeye, Allāh’uñ kitabını mir’at eyleye ve naşb-ı ‘ayn idine, anuñ içinde olanla hüküm ide. [T8b]

Ve yine rasūlū’llāh buyurmuşdur ki *“Yü tā bi’l-vülāti yevme’l-kıyāmeti fe-yekülü’llāhi entüm küntüm ru’ate halikati ve hazenete mülki fī-arzı sümme yekülü li-eḥadihin lime darabte ‘ibādī fevka’l-haddi’l-lezī emertü bihi fe-yekülü yā Rabbi li-ennehüm ‘aşavke ve ḥā-lefuke fe-yekülü li-āḥara lime ‘akabte ‘ibādī akalle mine’l-haddi’l-lezī emertü bihi fe-yekülü yā Rabbi rahımtühüm fe-yekülü keyfe tekünü erḥame bihim ḥuzū’l-lezī zādü’l-lezī nekaşa fāḥşü bihimā zevāyā cehenneme”*, ya’nī Hâk te’ālā huzūrına [N13a] kıyāmet gününde vülāt geldüklerinde Hâk te’ālā dir ki “Siz benim halkımuñ çobanları ve yiryüzinde olan mülkümüñ ḥāzinleri idüñüz. Niçün biriñüz benim kullaruma ben emr itdügüm ḥadden ziyāde ḥad virdi.” diye. Anlar dağı diye ki “Yā Rab saña ‘aşı oldı, muḥālefet itdi, anuñçün itdüm.” Hâk te’ālā diye ki “Lāyık degüldür ki senüñ gāzabuñ benim gāzabumdan sebkat ide.” Andan soñra birine dağı diye ki “Niçün benim kullaruma ‘ikāb itdügün vaqt benim emrümünden eksük ‘ikāb itdün?” Ol dağı diye ki “Yā Rab merḥamet eyledüm.” Hâk te’ālā buyura ki “Sen nice benden erḥam olursun?” Bu ziyāde ideni dağı bu noḡşān ideni cehenneme iledüp “Bunlaruñla cehennemüñ küşelerin ṭolduruñ.” diye.

Huzeyfe-i Yemānī’den mervīdür ki *“Ene lā-eşnā ‘alā eḥadın mine’l-vülāti sevā’en kāne şālīhan ev tālīhan li-ennenī semī’tü rasūla’llāhi ‘aleyhi’s-selām yekülü yü tā bi’l-vülāti’l-‘ādilīne ve’z-zālīmīne yevme’l-kıyāmeti fe-yuvaḡḡafüne ‘ale’s-ş-rāti fe-yüḡi’llāhi ile’s-ş-rāti en yünfiżahüm ile’n-nāri misle men cāra fi’l-hükmi ev aḡaze rüşveten ‘ale’l-kāzā’i ev e’āra sem’ahü li-eḥadi’l-ḥaşmeyni dūne’l-āḡari fe-yüşkatüne mine’s-ş-rāti fi’n-nāri hattā yaşılı ilā qarāriḥā”*, ya’nī Huzeyfe-i Yemānī’den mervīdür ki ol dir idi ki ben vülātdan bir kimesneye şenā itmezem gerek şālīh gerek ḡayr-ı şālīh. Zīrā rasūlū’llāh’dan

işitdüm, buyururdu ki “Kıyâmet güninde vülâtuñ ‘âdillerin ve zâlimlerini götürürler. Şırâtuñ üstinde turgururlar. [N13b] Allâhü te‘âlâ şırâta emr ider ki hükminde cevri idenleri, kazâya rüşvet alanları, haşmınuñ birine sem‘in ‘âriyete virenleri şırât nâra ata. Yetmiş yıl hevâda dönerler andan nâruñ kararına vâşıl olurlar.”

Hikâyet: Haberde vârid olmuşdur ki Dâvud Nebî *‘aleyhi’s-selâm* tebdîl-i şüret idüp giceyle taşra çıkardı ve yolda buluşduğuna “Dâvud’uñ sîreti nicedür?” diyü sorardı. Bir gice Cebrâyıl bir şahş [T9a] şüretine girüp Dâvud’uñ önüne geldi. Dâvud yine ‘âdeti üzre “Dâvud’uñ sîreti nicedür?” diyü şordı. Cebrâyıl cevâb virüp “Dâvud eyü kimesnedür ammâ n’olaydı beytü’l-mâlden yimeye idi, eli emegiyle geçineydi” dedi. Dâvud ağlayurağ mihrâbına gelüp “Yâ Rab baña bir şan‘at öğret” diyü du‘â itdi. Hağ te‘âlâ zirih düzmek öğretti.

Ve Hazret-i ‘Ömer Hazret-i Dâvud gıtdüğü yola giderdi. Her gice gezüp vilâyeti emrinde vâkıf olduğu kuşûrı tedârük iderdi. ‘Abdu’llâh bin ‘Ömer’den dağı ehl-i beyt-i ‘Ömer rivâyet iderler ki “Hağ te‘âlâya du‘â idüp ‘Ömer’i vâkı‘ada görmek isterdik. Hazret-i ‘Ömer’uñ vefâtından on iki yıl sonra vâkı‘ada gör-dük. Ke-ennehü gısl itmişdi ki bir fûta ile silinürdi. “Yâ emîrü’l-mü’mînîn Hağ te‘âlâya nice vâşıl olduñ ve ne güne ihsânlarına nâ‘il olduñ” didük buyurdu ki “Sizden ayrılmalı ne kadar zamândur?” “On iki [N14a] yıldur.” didük. Buyurdu ki “Ol vâkıtden berü hisâbda idüm ve helâkden qorqđum idi ammâ Hağ te‘âlâ gâfır u rağîmdür, ‘afv itdi ve ihsânıyla seyyi‘âtum mağv itdi.” dedi. Hazret-i ‘Ömer ki şâh-râh-ı ‘adâlete sâlik idi, şöhet-i tâmmı devri tutmuşdı ve tavırla halk Nüşînrevân’ı unutmuşdı. Esbâb-ı velâyetden ancak bir turreye mâlik idi.

Hikâyet: Zamân-ı hilâfet-i ‘Ömer’de Kayşer-i Rûm bir ilç gönderdi ki Hazret-i ‘Ömer’uñ haşâyıl ü şemâyilin göre ve gördüğün gelüp haber vire. Ol ilç Medîne’ye geldi. “Melikiñüz kâdadur ve dîvânı kanķı sarây u eyvâdadur?” dedi. “Bizüm melikimüz yokdur. Ancak emirimüz vardur ki adı ‘Ömer’dür, müfîz-i hayr ve mâni‘-i şerdür ve kendi zübde-i beşerdür.” didiler. İlçi şehrden taşra çıktı. Gördi ki ‘Ömer turrenin başı altına koyup yatmış. Ol ıssı kumda alınınuñ deri akup yatduğı yiri ıslatmış. Turreni mâr-ı bî-cân gibi ol genc-i ‘adle nighbân, kendü egerçi şüretâ h‘âb-nâk ammâ ma’nide bîdâr-ı dil ü cân. Çün ilç ‘Ömer’i bu hâl üzre göricek dedi ki⁵⁹ “Şâhân-ı cihân senüñ havfuñdan ne yaturlar ne uyurlar, belki uykuyı düşlerinde görürler ve uyuduklarında senüñ

.....

59 Çün ilç ‘Ömer’i bu hâl üzre göricek dedi ki] İlçi N.

hâvf u hîrâsuñdan belînlerler⁶⁰. Mâr görseler çarb-ı turreñle ta'bîr eylerler. Yat **[T9b]** uyu ki h'âb-ı nûşîn saña lâyıkdur ki sāye-i 'adlûñde 'âlem uyur arçada ve çeşm-i inşâfuñ **[N14b]** pāsbān gibi dāyim halka nāzır olup uyanıkdur ve senûñ dînûñ hâk ve hâkikat-i dînûñ muhakkak idügi ma'lûmum oldu. Hâliyâ ki rasûlem, teblîğ-i risâlet itmezsem mes'ûlem. Şöyle ki varup gelince ecelden amān ve 'ömürden zamān bulam dînüñe girüp şeref-i îmān bulam.” didi.

İmdi ey server-i selâtin ve ey mefhar-ı mā vü tîn saltanatuñ hatarı 'azîm ve şerhi tavîldür. Bu hatardan halâşa çäre budur ki 'ulemā şulehâ ile muķarin olup zimām-ı umûrını dest-i 'ulemāda olan kânûn-ı şer'e teslîm ideler ve 'ulemā dahı tārîķ-ı 'adli ümerāya sevķ idüp umûr-ı rûşd ü reşād ve esbâb-ı şalâh u sedâdı tefhîm ideler.

Aşl-ı Sānî Fûrû'-ı îmānuñ ikinci aşl budur ki muķārenet-i 'ulemāya ve muķārebet-i şulehāya rāğıb u⁶¹ müştāk olasın. Kendülerle ictimā'a ve naşāyih ü mevā'izlerin istimā'a ve ol naşāyih ile istifāde vü istimtā'a harîş olalar ve 'ulemā'-ı sū' ve ķurenā'-i bedden ihtirāz ideler ki 'ulemā'-ı sū' hîtām-ı dünyeviyye ve merātüb-i şuveriyye-i deniyyeye meyl idüp a'māl-i kabîhañı şüret-i şalāhda gösterüp saña şenā iderler ve 'ulemā'-ı kıst zāhir hālûñe ve mülk ü mālûñe rubûde olmayup zevācir-i naşāyih ve mevā'iz-i keşîrû'l-mefātîh ile seni sırât-ı müstakîme ve kıstās-ı kavîme irşād u ilkā iderler.

Hikāyet: Nitekim Şakîk-i Belhî **[N15a]** bir gün Hārûn-ı Reşîd'e gelüp Reşîd “Şakîk-i Zāhid-i Belhî sen misin?” didi. Şakîk-i Belhî⁶², “Belî⁶³ Şakîk'am ammā zāhid degülem.” didi. Hārûn, “Baña vaşıyyet eyle.” didi. Şakîk, “Ey hālîfe-i rûy-i zemîn ve ey cā-nişîn-i hulefâ'-i rāşidîn Hâk te'ālâ seni çün Şiddîķ maķāmına ķāyim itdi şübhesüz senden Şiddîķ sıdkın taleb eyler ve çün Fārûķ manşıbına naşb itdi beyne'l-hâķ ve'l-bâtıl fark itmek üzerüñe lâzımdur ve çün Zî'n-nüreyñ mekânına mekîn itdi anuñ hayāsından saña su'âl eyler ve çün 'Aliyy-i Murtāzâ maķalline lâyıķ gördi anuñ 'ilm ü 'adlin senden taleb eyler.” didi. Hārûn “Dahı ziyāde eyle.” didi. Şakîk, “Ey emîrû'l-mü'minîn Hâk te'ālâ dārû'n-nıķmetine ki adı cehennemdür, seni bevᵛāb eyledi ve beytû'l-māl ve savt u seyfi saña muşahᵛhar eyleyüp bu üç nesne **[T10a]** ile 'ibādım cehenneme

60 Belînlerler] buñalurlar N.

61 Rāğıb u] -N.

62 Belhî] -T.

63 Belî] -N.

girmekden men‘ eylemegi saña emr itdi. Her kimesne ki müsteḥaḳ ola, bey-tü’l-mâlden ḥaḳḳın i’tâ eyle ve her kimesne ki ḥâlikına ‘âşî ola *el-‘aşâ limen ‘aşâ*⁶⁴ emrin icrâ eyle ve her kim ki bi-ğayrı ḥaḳḳın, ḳatl-i nefis ide, veliyy-i maḳtûl emriyle kışâş idüp ḥaḳḳ-ı şer‘i istîfâ eyle. Şöyle ki bu emrde ihmâl ve ḥazm ü ‘azmî iğfâl idesin, ol dâra sen ḥaḳḳıḳ ve ol bevâra sen elyaḳ olursın.” didi. Hârûn “Daḥı ziyâde eyle.” didi. Şaḳîḳ “Ey ḥâriş-i ḥilâfet-i seyyidü’l-mürselîn [N15b] meşelde sen ser-çeşme ve ‘ammâlûn yiryüzünde çeşmelerdür. Şöyle ki sen sâf u bî-ğışş olasın, cemî‘-ı çeşmeler ‘ayn-ı âb-ı ḥayât belki ‘ayn-ı Kevşer olur ve şöyle ki sen âlûde vü muḡber olasın, anlar daḥı ke-zâlik mükedder olur.”

Hikâyet: Rivâyetdür ki Hârûnû’r-reşîd bir gice ‘Abbâs’la Fuḍayl bin ‘İyâz’uñ ziyâretine gitdiler. Bu âyeti okur gördiler ki *em ḥasibe’l-lezîne’cteraḥû’s-seyi’âtî en nec’alehüm ke’l-lezîne âmenû ve ‘amilû’s-şâlihât*⁶⁵ ya’nî ḥatâyâ verâyâ iktisâb idüp a’mâl-i mezmûme taḥşîl idenler böyle mi zann eylerler ki ḥayrât u ḥasenât ve a’mâl-i şâlihâ iktisâb idenlerle anları yevm-i kıyâmetde ber-â-ber idevüz. Hâşâ ve kellâ⁶⁶ Hârûn bunu işidüp “Naşîḥate geldük, bununla iktifâ idelüm ve bunun mazmûnına iktidâ idelüm.” didi. Ba‘dehû ‘Abbâs ḳapuyı daḳḳ idüp emî-rü’l-mü’mînîne “Ḳapuyı aç.” didi. Ḳapuyı açdı ammâ anlara ḳapu geçdi, ya’nî Fuḍayl, “Emîrû’l-mü’mîn bunda n’eyler?” didi. ‘Abbâs ilḥâḥ idüp “Elbette emîrû’l-mü’mînîne iṭâ‘at eyle.” didi. Fuḍayl yanan şem‘i söyündürdi, ammâ dâḡ-ı ḥarmân-ı cemâliyle anlaruñ cânın göyündürdi. Reşîd görüp Fuḍayl ile muşâfaḥa ḳaşdına elin uzatdı. Fuḍayl’uñ eli Reşîd’uñ eline tōkunduḡda “Ḥayf bu yumuşaḳ ele eger Ḥaḳḳ’uñ ‘azâbından ḥalâş olmazsa.” didi. Reşîd naşîḥat taleb itdi. [N16a] Fuḍayl “Yâ emîrû’l-mü’mîn Ḥaḳ te‘âlâ seni ferdâ-yı kıyâ-metde ra‘iyyetüñden her ferdle ferden ferdâ ber-â-ber idüp ḥuşûmetlerin görse gerekdür. İḥzâr-ı cevâb eyle. Gerek kendüñe lâyıḳ cevâb ve gerek müsteḥaḳ-ı ‘itâb eyle.” Reşîd zârî zârî aḡladı. ‘Abbâs “Yâ Fuḍayl [T10b] bir miḳdâr nıḳla söyle ki emîrû’l-mü’mînîni öldürdüñ.” didi. Fuḍayl “Yâ Hâmân emîrû’l-mü’mînîni sen ve senüñ emşâlûñ öldürür ve benüm aḡlatduḡum anı ḡonca gibi ḥandân idüp güldürür.” didi. Reşîd ‘Abbâs’a “Yâ ‘Abbâs saña Hâmân dimek baña Fir‘avn dimekdür.” didi. Ba‘dehû biñ dînâr-ı kâmilü’l-‘ayâr çıkarup Fuḍayl’uñ öninde ḳodı ve “Anamuñ mehri aḳçasıdır ki baña irş-i şer‘le vech-i

64 *Asâ âst olan içindir.*

65 *Toksa o kötülükleri işleyip duranlar, iman edip güzel ve makbul işler gerçekleştirenlere yaptığımız muameleyi kendilerine de göstereceğimizi mi zannediyorlar (Câsiye 21).*

66 *Asla ve asla, kesinlikle öyle değil.*

helâlle intikâl itdi. Qabûl eyle.” didi. Fuḍayl “Ben saña bile dünyâdan el çek, hâlûne meşgûl ol didüm. Sen beni bile mübtelâ itmek istersin.” diyü redd eyledi. Reşîd nâçâr u giryân u zâr çıkdı gitdi.

Hikâyet: ‘Ömer bin Abdü’l-‘azîz, Muḥammed bin Ka‘b-ı Qurtubî’ye “Baña ‘adli vaşf eyle.” didi. Muḥammed bin Ka‘b “Bir müslim ki senden sinde sağîr ola, püser bil ve her mü’mîn ki senden sinde kebîr ola, peder bil ve her mü’mîn ki sinde saña hem-sâl ola, birâder bil ve her mücrimün cürmine göre ‘ikâb eyle ve bir mü’mine kendü hevâna tâbî’ olup⁶⁷ hilâf-ı emr-i İlähî [N16b] bir kâncı urma ki seni cehenneme ilkâ eyler.” didi ve “Seni mazhar-ı kahr-ı Hudâ eyler.” didi.

Rivâyet olunur ki zühhâduñ birisi halîfe-i vaḳtle cem‘ olup halîfe ol zâhiden naşîhat taleb itdi. Zâhid didi ki “Yâ emîrû’l-mü’mînîn diyâr-ı Çîn’e vardum. Gördüm ki melikine şamem ‘arîz olup işitmez olmuş. Ol sebebdan kendü bi’z-zât dîvân itmez olmuş. Ağlayup dir ki “Aşamm olduğuma ğam çekmezem ammâ ğamum oldur ki kapumda olan nâle vü feryâddan maḥrûmam. Ol sebebdan lezzet-i ‘adl ü dâddan maḥrûmam” didi ve emr itdi ki dâd-ı h‘âh-ı sürh-püş olup ‘arîz-ı hâl eyleye. Kendü her gün bir file süvâr olup şehrin gezerdi. Her sürh-püşa nazarı tókınsa hâlin şorup dâd iderdi. İmdi yâ emîrû’l-mü’mînîn ol kâfir iken böyle ‘adl eylerdi. Sen ehl-i beyt-i rasûldensin, mü’mîn ü muvâhḥidsin, saña lâyıḳ ne vech ile ‘amel ise sen daḥı öyle eyle.” didi.

Bir gün Ebû Kılâbe ‘Ömer bin ‘Abdü’l-‘azîz’ün meclisine geldi. ‘Ömer, “Yâ Ebâ Kılâbe baña naşîhat eyle.” didi. Ebû Kılâbe “Yâ emîrû’l-mü’mînîn ‘ahd-i Âdem’den beri olan cümle halîfeler öldi, hemân sen ḳalduñ.” didi. Ḥazret-i ‘Ömer “Daḥı ziyâde eyle.” didi. Ebû Kılâbe “Sen kendüñi şöyle mülâhaza eyle ki [T11a] evvel yiryüzinde fevt olan halîfe [N17a] sensin.” didi. ‘Ömer “Daḥı ziyâde eyle.” didi. Ebû Kılâbe “Sen Allâh’la ol, kimden ḳorḳarsın ve çün Allâh senünle olmaya kime ilticâ idersin.” didi.

Hikâyet: Süleymân bin ‘Abdü’l-melik, hilâfeti zamânında ol ‘aşruñ zâhid ü ‘âlimi olan Ebû Ḥâzım’a âdem gönderüp “Kendünün iftâr itdüğü ḳutından bir miḳdârın bize göndersün.” didi. Ebû Ḥâzım bir miḳdâr ḳavrulmuş kepek gönderdi. Süleymân görüp huşû’ ḳalbine eşer itdi. Üç gün gicesiyle şâyim olup dördüncü gice ol kepekle iftâr eyledi. Şıdk-ı niyyeti kâr eyledi. Ḳût-ı şâlihün be-

reketiyle oğlu ‘Abdü’l-‘azîz’e ol gice⁶⁸ ‘ulûk vâkı’ olup ‘Abdü’l-‘azîz’den ‘Ömer gibi oğul hâşıl oldu ki ‘Ömer bin Haṭṭāb’uñ şānīsı ve kaşır-ı ‘adāletüñ bānīsıdır.

Rivāyetdür⁶⁹ ki ‘Ömer bin ‘Abdü’l-‘azîz’e tevbesinüñ sebebinden su’āl itdiler. Cevāb virdi ki “Bir gün bir gūlāmumı dögdüm. Baña ol günü “Yād eyle ki gicesinüñ şabāhı kıyāmet olsa gerek ve her kişinüñ hālīne göre şevāb u ‘uḳūbet olsa gerek.” didi. Fī’l-hāl ol sözün te’şīri ile baña ‘ināyet-i Rab oldu⁷⁰. Ol söz benüm tevbeme sebeb oldu.” didi.

Hikāyet: Ba’zı ekābir Hārūnū’r-reşīd’i mevsim-i Ḥacda ‘Arafāt’da ıssı kum üzerinde yalın ayak başı kaba gördiler ki [N17b] bu vech ile tazarru’ eylerdi. “İlāhī sen sensen, ben benem. Benüm ‘ādetüm her gün ‘ışyāna ‘avdetdür. Senün ‘ādetün her gün baña mezīd-i raḥmet ve kemāl-i mağfiretdür.” Ekābir bu tazarru’ı görürlerdi. “Cabbār-ı semā öñinde Cabbār-ı arzuñ tazarru’ın görün.” diyü birbirilerine gösterürlerdi.

Hikmet:⁷¹ ‘Ömer bin ‘Abdü’l-‘azîz Ebū Ḥāzım’dan naşīhat taleb eyledi. Ebū Ḥāzım didi ki “Her yatduğun zamānda mevṭi başuñ ucında hāzır taşavvur eyle ve ölüm geldüğü vakt ne hālde ki bulunmağdan kaçarsın, ol hālden ictināb eyle ve ölüm geldüğü vakt ne hālde bulunmağ isterseñ ol ‘ameli iktisāb eyle. Lā-cerem hūlefa vü vülāta lāyık budur ki bu ‘amele müdāvim olalar ve her bār⁷² buluşdukları ‘ulemā vü şulehādan naşīhat talebinde kāyim olalar ve ‘ulemāya daḥı lāzım budur ki ümerādan mevā’iz ü naşāyih ḥoḳḳaların dirīğ itmeyeler [T11b] ve zinhār ve zinhār rızālarına ve hevālarına ittibā’ semtine duḥūl itmeyeler. A’māl-i kabīha-i bāṭıl ile temvīh idüp cādde-i Ḥaḳ’dan zerrece ‘udūl itmeyeler.”

Aşl-ı Sālīs Ey vālī-i vilāyet serveri ve mālīk-i memālīk bihteri lāyık budur ki mücerred kendü nefsünüñ zūlminden men’ ile kanā’at itmeyesin. Belki ḥuddām u aşḫābuñ ve ‘ummāl ü nevvābuñ bile mezālīmden ve mefāsiddan men’ ü zecr idesin ve anlaruñ [N18a] aḥvālīne ve aḳvāl ü efālīne her zamānda vāḳıf olasın. Nitekim kendü öz ‘amelūnden yevm-i ḥaşırda mes’ul olursın. Ke-zālīk anlaruñ aḥvālīnden bile mes’ul olursın. Eger anlar maḳbūlse maḳbūl ve eger anlar maḥzūlse maḥzūl olursın.

68 Ol gice] -T.

69 Rivāyetdür] Rivāyet ider T.

70 Fī’l-hāl ol sözün te’şīri ile baña ‘ināyet-i Rab oldu] -T.

71 Hikmet] -N.

72 Her bār] -N.

Hikmet:⁷³ ‘Ömer bin Hattâb *radıya’llâhü ‘anhü* ‘âlimi olan Ebü Mûsâ Eş‘arî’ye mektûb yazup bildürdi ki vülâtuñ es‘adı oldur ki ra‘iyyeti anuñla sa‘îd olalar ve ke-zâlik şaķîleri oldur ki ra‘iyyeti anuñla şaķî olalar. Zinhâr ki ‘ummâlûñ re‘âyâya tasalluť eyleyeler. Re‘âyâya zulm iden vâlinûñ meşeli⁷⁴ ol hayvân gibidür ki bir çerâ-gâh-ı ra’nâyı görüp bî-çün ü çirâ çerâya meşgûl olup anda kışlayup yazlayalar. Semirdügi gibi ol semirmek helâkine sebep olup kâbil-i ekl oldı diyü boğazlayalar ve tevriyetde meşûrdur ki her vâlî ki ‘ummâlinûñ zulmin bilüp sâkit ola, ol ‘ummâlûñ itdügi mehâyif ü mezâlim ol vâlinûñ şahâyif-i a‘mâline sebt olur ve anuñ zuhûrı kıyâmet kopduğı vaķt olur ve sulţanuñ bu dađı ma‘lûmı olmaķ gerekdür ki dünyâda ol kişiden mağbûn kimesne yokdur ki kendin a‘mâline tâbi‘ eyleye. Âhirûñ dünyâsından ötüri kendü dînin ve âhiretin zâyî‘ eyleye. Pes cemî‘-ı ğılmân u memâlik ü mübâşirîn memâlik ü emvâlûñ kendü dünyâlarından ötüri huzûz-ı nefslerin istîfâ ideler. Sen ol sebebdan dünyâda mes‘ul ü mu‘atib [N18b] ve âhiretde mu‘âhiz ü mu‘âķib olasıñ. Haķķâ ki ol fâyife senûñ eşedd-i ‘adâvetle ‘adûlaruñ olduğı muķarrer olup âhiretiñüñ tahribine sa‘y iderken sen anlaruñ dünyâsın ta‘mîr idüp hıyânet itmek inşâfdan bîrûndur ve vâlî-i vilâyete lâyıķ budur ki ‘adl ile ra‘iyyeti hıfz eyleye ve ‘ammâlini ve nevvâbını tertîb eyleye [T12a] ve her zamân ‘ammâlinûñ aĥvâline nâzır ola ve kendü ehl ü evlâdına nazâr itdügi gibi re‘âyâsına dađı öyle nazâr ide ve şehvet ü ğazabın ‘aķlı üzerine musallať itmeye. Belki ‘aķl u dînine şehvet ü ğazabın musahĥar ide. Ekşer vülât şehevâtlarınıñ ĥidmetine meşgûl olup murâd-ı şehevânîlerine vuşul içün envâ‘-ı ĥıyel vaz‘ eylerler. Bu ma‘nîden ĥaberleri yokdur. Aķl cevher-i melâyikden maĥlûķdur, cünd-i ilâhîdür. Şehvet ü ğazab cünd-i şeytânîdür, mebde’-i şürûr-ı melâĥîdür. Cünd-i ilâhî ve cünd-i melâyikeyi cünd-i şeytâna esîr iden re‘âyâsına nice ‘adl ü inşâf ve dîn ü îmânum kâmindür diyü nice lâf eyler. Bu dađı ma‘lûm olmaķ gerekdür ki zuhûr u ‘adl ü kemâl ‘aķldandur. Kemâl-i ‘aķl eşyâya kemâ-hîye nazâr idüp ĥaķâyıķ-ı eşyânuñ mücerred zevâhîrine ittılâ‘la ķanâ‘at itmeyüp dađı bâtının idrâķ eylemekdür. Meşelâ bir vâlinûñ re‘âyâya zulmden murâdı taĥşîl-i dünyâ olsa ve taĥşîl-i dünyâdan ekl-i aťime-i nefsiye ve tenâvül-i en‘ime-i fâĥire olsa [N19a] bilmek gerekdür ki ol vâlinûñ ĥaķîķati şehvet-i behîmiyye imiş şüret-i âdemîde. Zîrâ şürb ü ekl tıbâ‘-ı bahâyimdür ve eger maķşûdı elbise-i dîbâc ve aķmişe-i ‘âliyye olsa bilmek gerekdür ki ol vâlî şüret-i recûliyetde ‘avret olmuş

.....

73 Hikmet] -N.

74 Meşeli] mişalî N.

olur. Zîrâ ru'ûnet ve zînet tabâyi'-i nisâdandur. Ol hâl aña ne münâsib ve ne mülâyimdür. Eger murâdı izhâr-ı gâzabla a'dâya gâlebe vü tasalluť ve gayz u gâzabınuñ zuhûrıysa ol kiři řuret-i âdemîde bir seb' olmuř olur⁷⁵. Zîrâ izhâr-ı gâzab tabâyi'-ı sibâ' u zıbâ'dandur ve eger maķřudı re'âyâ vü zîr-destânunñ kendüye i'tikâd u⁷⁶ inķiyâd ve 'ubûdiyet ü ĥidmeti ise ol vâlî řuret-i 'âķilde bir câhil olmuř olur. Zîrâ ĥalkuñ vâlîye ĥidmetleri kendülerünñ muķtezâ-yı nefsâniyet ve levâzım-ı řehvâniyetlerine ĥuřûle sebep olduğıdur. Ma'nîde onlar vâlîyi kendü řehvânlarınuñ tenâvüline řerîķ belki ĥâdim itmiř olurlar. Bu ma'nî ile i'tizâr-ı ĥod maķz-ı cehldür. Bunuñ burhâmı budur ki cemî'-ı 'asâķir, salťanat vâlîlerinden gidüp⁷⁷ "Âĥire intikâl itdi." diyü erâcîf-i aĥbâr istimâ' [T12b] eyleseler fî'l-hâl bundan i'râz, belki niçe umûrına i'tirâz iderler ve ol kimesneye 'arz-ı iĥlâř u iĥtiřâř iderler. Ma'lûm oldu ki iťâ'at ü ĥidmetleri bunuñ nefsin-den ötüri degil, belki kendü murâdlarınuñ vuřûlićün ve hevâ-yı nefslerinüñ ĥuřûlićün imiř. Lâ-cerem ol ĥidmet, ĥidmet olmaz, ĥaĥķi olur ve ĥaĥķiye [N19b] maĥrûr olan 'âķil olmaz câhil olur. Binâ'en 'alâ zalik 'aķl sermâye-i dârü's-salťanata erbâb-ı sa'âdet ve dürretü't-tâc-ı efser-i ařĥâb-ı velâyetdür.

Ařl-ı Râbi' oldur ki vâlî aĥleb-i ezmânda⁷⁸ tekebbür ü tecebbürden iĥtirâz ide. Zîrâ tekebbürden saĥať ĥâdiř olur. Ol saĥať intikâm u gâzabına dâ'î olur. Gâzab u intikâmdan bilâ-řek 'aķluñ âfetidür ĥâsıl olur. řöyle ki vâlîye ol ĥâlde 'aķlı ĥâlib olup țaraf-ı 'afva mâyl ola, evliyâ vü enbiyâya mûmâřil olur. řöyle ki gâzabı ĥâlib olup țaraf-ı intikâma mâyl ola, sibâ' u devâbba müřâķil olur.

Beyt:

Ķo kibri ki olmayasın merd-i řüm

*Ķi el-kibrü řümüñ ve dehrü zulüm*⁷⁹

Ĥikâyet: Bir gün Ebû Ca'fer Maņřür 'Abbâsî Devânîķî bir kimesnenün ĥat-line emr itdi. Mübârek bin Müfađđal ĥâzır bulınup "Yâ emîrü'l-mü'minîn, Ĥasan-ı Bařrî ĥâzret-i⁸⁰ rasûlu'llâhdan 'aleyhi's-selâm rivâyet ider ki cemî'-ı nâs yevm-i ĥařrda cem' olduķda bir münâdi řavt-ı refî ile nidâ idüp "Her kimünñ ki Ĥaķ ĥatında ĥaķķı ola ĥalkřsun." diye. Ĥiĥ kimesne ĥalkřmaya, illâ ĥayz u

75 Olur] -N.

76 İ'tikâd u] -N.

77 Gidüp] görüp N.

78 Ezmânda] zamanda T.

79 Beyt: Ķo kibri ki olmayasın... řüm ve dehrü zulüm] -T.

80 Ĥâzret-i] -N.

ğazabın ğazab hîninde⁸¹ ‘avf idenler kalkalar.” Çün Ebû Ca’fer bunı işitdi ol kimesneyi ‘avf itdi ve küdür-i intikâmı seylân-ı âb-ı luṭfla mahv itdi. Vülâtuñ ekşer ğazabları kendüler hakkında nâ-sezâ söyleyüp itâle-i lisân idenleredir. Hâkîkat-i ‘avf ol maḥalde lâzımdur. Nitekim ‘İsâ ‘aleyhi’s-selâm demişdür ki “Bir kimesne ki [N20a] haḳḳuñda bir söz söyler, eger şaḥîḥ ise şükr eyle; eger kizb ise daḥı şükr eyle ki anuñ ḥasenâtı senüñ saḥâyîf-i a’mâlüne meşṭur olur. Ol zaḥmet çeküp şevâbdan bî-behre ve senüñ zâtuñ mutarra⁸² iken me’cûr olur.”

Hikâyet:⁸³ Bir gün rasûlu’llâh ḥuzûrında bir şaḥş “Ġâyet bahâdırıdır ve her kimüñle güreş tutsa başmağa kâdirdür.” diyü medḥ itdiler. Rasûlu’llâh buyurdi ki “Kavî şücâ’ güreşüp kimesneye ğâlib degüldür. Belki vaḳt-i ğazabda ğazabın kahr idendür.” [T13a]

Ve yine rasûlu’llâh buyurmuşdur ki her kimsede ki bu üç ḥaşlet cem’ ola, îmân-ı kâmil olur. Bir bu ki ğazabın kezîm ide ve bir daḥı rızâsı ve ğazab-ı ḥâli ber-â-ber ola ve bir daḥı kudret hîninde ‘avf ide.

Ve ‘Ömer *radıya’llâhu ‘anh* buyurmuşdur ki bir kimesnenüñ ḥulḳına i’timâd eyleme, ḥattâ tama’ bâbında tecrübe itmeyince.

Hikmet:⁸⁴ Zeyne’l-‘âbidîn bir gün mescide gider iken bir şaḥş imâma sebb eyledi. Ġilmânî⁸⁵ döğüp men’ etmek istediler. İmâm men’ idüp ba’dehû ol şaḥş a didi. “Sen beni bildüğünden ben kendümi yeg bilürem ve artuḳ bilürem. Eger ğarazuñ aındurmağsa ben kendüm bir bir zıkr ideyüm.” didi ve ol şaḥş a bir göñlek ile biñ aḳça iḥsân itdi. Ol şaḥş ḥaḳ olup şavt-ı refî’le nidâ idüp “Ben şehâdet [N20b] eylerem ki bu şaḥş rasûlu’llâhuñ veledidür.” didi ve ol iḥsânı ḥalḳa i’lâm u i’lân eyledi.

Hikâyet: Bir gün yine imâm-ı mezkûr bir ğulamına iki def’a çağırđı, cevâb virmedi. “Benüm nidâmı işitdün mi?” didi. “İşitdüm.” didi. “Yâ niçün cevâb virmedün?” didi. Senüñ ṭahâret-i aḥlâḳuñ bilüp ğazabuñdan emîn olmuşdum, anuñçün cevâb virmedüm.” didi. İmâm şükrleri itdi.

Hikâyet: İmâm-ı mezkûr bir gün ḥâzır iken bir kulu bir ḳoyunuñ ayağın ufat-

81 Ġazab hîninde] hînde N.

82 Mutarra] müberra’ T.

83 Hikâyet] -N.

84 Hikmet] -N.

85 T’de “Ġilmân” ifadesinin altına kırmızı mürekkeple şu not düşülmüşdür: Ya’nî Zeyne’l-‘Âbidî’nüñ ğulamları.

dı. İmām, “Niçün itdüñ?” didi. Ğulām “Kaşdla itdüm, seni ğazaba getürem.” didi. İmām, “Sen beni ğazaba getüremedüñ, ammā saña bunı ta’līm iden İblīs’dür, ben anı ğazaba getüreyüm.” diyüp ğulamı āzād eyledi.

Hikmet:⁸⁶ Rasūlu’llāh buyurmuşdur ki niçe kimesne vardur ki hilmli ve ‘afvı sebebiyle şā’imīn ü kâ’imīn zümresinden maḥsūb olur ve niçe kimesne vardur ki kendü ehl-i menzilin den ğayrı kimesneye ḥākim degül iken cabbārlar cerī-desinde mektūb olur.

Ve yine buyurmuşdur ki cehennemüñ bir ḳapısı vardur ki şunlar ki bi-ğayr-ı mūcib-i şer’ī ḥalkā ğazabla āzār irgüreler, cehenneme ol ḳapudan gireler.

Hikāyet: Rivāyetdür ki bir gün Mūsā ‘aleyhi’s-selām şeytāna rāst geldi. Şeytān didi ki “Saña üç nesne ta’līm ideyüm, şol şartla ki benüm ḥācetüm revā eyle. Ya’nī maġfretümçün Ḥazret-i Ḥaḳḳ’a du’ā eyle.” [T13b] Mūsā didi ki “Ol üç nesne nedür?” Şeytān didi ki [N21a] “Biri budur ki ḥafīf ya’nī yeynicek olma ki yeynicekleri ben oġlancuḳlar tob oynadur gibi oynaduram. İkinci ‘avretlere mūtaba’atdan ḥazer eyle ki ben dīk-i fitne vü fesādı ‘avretler eliyle ḳaynaduram. Üçünci buḥlden şaḳm ki buḥl şāḥibinüñ dīn u dünyāsın vīrān, yirini āḥiretde nīrān eylerem.” didi.

Ve yine rasūlu’llāh buyurmuşdur ki bir kimesne ğayzın icrāya ḳādir iken kezmi eylese Ḥaḳ te’ālā anuñ ḳalbini emn ü emān ile memlū eyle ve bir kimesne ki tekebbürden ḳaçup tevāzu’ ḳaşd idüp ḳısa ḳaftān geyse Ḥaḳ te’ālā anı ḳıyāmet-de ḥulel-i kerāmetle müzeyyen idüp ḥande-rū eyle.

Ve yine buyurmuşdur ki sa’ādet şol ḳişiye ki ğazab vaktinde ğayzın yuda ve veyl şol ḳişiye ki ğazabına tābi’ olup Ḥaḳ te’ālānuñ ğazabın unuda.

Rivāyetdür ki bir gün bir kimesne ḥuzūr-ı rasūle gelüp “Yā rasūlu’llāh baña bir nesne ta’līm eyle ki anuñla cennete vāşıl olam ve rızā-yı İlahī ḥāşıl ḳılam.” didi. Buyurdılar ki “Ġazab eyleme.” A’rābī didi ki “Ġazab nedür?” “Her gün ba’de’l-‘aşr yetmiş kerre istiġfār idersen yetmiş yıllıḳ günāhuñ maḥv ve vülātūñ maġfūr olur.” Ol şahş didi ki “Benüm yetmiş yıllıḳ günāhum yokdur.” Buyurdılar ki “Atañuñ yetmiş yıllıḳ günāhı bile maġfūr olur.” Didi ki “Atam daḥı yokdur.” Buyurdılar ki “Babañuñ”. Didi ki “Babamuñ daḥı yokdur.” Buyurdılar ki [N21b] “Ḳarındaşlaruñuñ.” Ya’nī aşlā mübārek cebīnlerinde çīn ve ebrūlarında girih-i kīn belürmedi.

Ve İbni Mes'ud rivâyet ider ki bir gün rasûlu'llâh mâl-i ğanâyim takسیم eylerdi. Bir kimesne “Bu kısmet Allâh için degüldür, ya'nî inşâf üzre degüldür.” didi. Hâzret-i rasûle ‘arz itdüm⁸⁷ mübârek⁸⁸ ‘arızlarında eşer-i ğazabdan ħumret ‘arız olup ammâ taħammül idüp “Hâķ te‘âlâ ķarındaşum Mūsâ'ya rahmet eylesün ki aña dahı ezâ iderlerdi, şabr iderdi.” didiler. Vülâtdan sînelerinde aşl şâbit olanlara bu miķdâr naşîhat kâfîdür. Ammâ şunlar ki cevfi dimâğların ve ħazîne-i ħavâsların efkâr-ı mülk ü mâl ve fâsid ħayâl ü âmâlle toldurmuşdur ki cây-ı naşîhat ve maħall-i ‘ibret ķalmamışdur. Hîķ bir mertebeden mütenaşşih olmazlar ve anlar der-bend-i ğafletde [T14a] ğümrâh olmuşlardır, dârü'l-emn-i pende varmağa yol bulmazlar.

Aşl-ı Hâmis Bir vâķı'a ki vâķı' ola, kendüyi şâķib-i vâķı'a ve âķeri vâlî farz ide ve ol vâlî kendüyle ne vechle mu'âmele itmekden ħaz iderse şâķib-i vâķı'a ile kendü öyle mu'âmele ide ve kendü ħaķķında câyiz görmediğini âķer ķatında câyiz görmeye, tārîķ-ı ‘adl ü inşâfa gide. Niteki yevm-i Bedr'de rasûlu'llâh ‘aleyhi's-selâm ħarâret-i temmüzi ve süz-ı nîm-i rüziden incinüp bir sâyede bir miķdâr ķaşdı-ı istirâhat itdi. Fî'l-ĥâl Cibrîl nâzil olup “Yâ rasûlu'llâh aşķâbuñ tâb-ı âfitâbda [N22a] süzân-ĥâl sen sâyede asâyişde fâriğü'l-bâl, lâyık mıdır?” didi. Hâzret fî'l-ĥâl tevbe vü ma'zaret idüp varup aşķâba muvâfaķat itdi.

Aşl-ı Sâdis Erbâb-ı ħacâtı ve aşķâb-ı murâdâtı ķapusunda ķudûmına nâzır ve ‘arz-ı ahvâllerinde tekellûf-i istizâne ve şîve-i ħacib ü derbâna muntazır itmeye. Zîrâ aķzâ-yı ħavâyic-i ‘ibâd-ı ‘ibâdâtta evlâ vü ekmel ve şalât-ı nâfileden bile efďaldür.

Ĥikâyet: Ĥattâ bir gün ‘Ömer bin ‘Abdü'l-‘azîz zamân-ı sayf u ħarda vaķt-i nişf-ı nehârda istirâhat için ħücre sine girdi. Oĝlı “Yâ emîrü'l-mü'minîn erbâb-ı ħacât ķapuda ta‘ab u izırâbda sen ‘âlem-i istirâhat ile ħaķķdan iĥticâbda. Bu ĥâlde mevt irişüp ħaķķ ķapuñda muntazır ve sen anlaruñ ķazâ'-ı ħavâyicinde muķaşşır olduĝuñ ĥâlde Hâzret-i Ĥaķķ'a mülâķî olursañuz ne cevâb viresiz?” didi. ‘Ömer oĝlınuñ kelâmın taşdıķ ve naşîhatın taĥķîķ idüp taşra çıķdı⁸⁹ ħaķķa ‘adl itdi ve dâd virdi⁹⁰.

Aşl-ı Sâbi' kışşası budur ki vâlî nefsinı iştigâl-i şehevâta mu'tâd itmeye ve gön-

87 ‘Arz itdüm] nazar idem T.

88 Mübârek] -N.

89 Çıķdı] çıķup N.

90 İtdi ve dâd virdi] ü dâd itdi T.

lû eṭ'ime-i nefise ve elbise-i fâhire geymek istedikde rızâ-yı nefisine ve hevâ-yı hâırına inkıyâd itmeye. Her hâlde kanâ'at isti'mâl eyleye ki kanâ'atsüz 'adl olmaz ve tûtyâ-yı kanâ'atden gayrı ile dîde-i tama' u⁹¹ hırşı  olmaz. [N22b]

Hikâyet: Rivâyetdür ki H azret-i ' mer *radıya'll  h   anh* bir g n ba'zı   l  h ne su' l itdi ki "H   ben m emr mde bir m nker vaz' i id r misiz, s y  n ki terk idey m ve  ar  -ı  al  h u sed da gidey m." Ol   l  h ler didiler ki, "Bir g n s fre nde bir def'a [T14b] iki ra  f g r   ler ve iki  am   n  var imi , birin g ce ve birin g nd z geyermi  sin. Bu iki va    ndan  zge m nker vaz' n i  tmed m. H     bu vaz'ları sende pesend itmed m." ' mer *radıya'll  hu  anh* "Min-ba'd bunlar da ı olmasun." didi ve    ir ' mrine dek ne iki  am   e m  lik oldu ve ne iki g ne  a' m yidi.

A  -ı  amin budur ki re' y sıyla meh-m  -emken r    u     at  zre k r ide ve her h lde r     unf  zre i  tiy r ide. Z r  ras lu'll  h *'aleyhi's-sel m* "Y  Rab   met me v  l olup r   la mu' mele idenlere sen lu f eyle ve  unf ile mu' mele idenlere sen da ı  unfla mu' mele eyle." diy  du'  itd   i men  ld r ve bil -  ek ras lu'll  hu n du' sı hu  r-ı H   da makb ld r.

Ve yine⁹² ras lu'll  h *'aleyhi's-sel m* buyurmu  dur ki vel yete ve em rete iki  ase-ned r  ol kimseye ki vel yet ve em reti ri' yet ideler ve ri' yetde tev  r ideler ve iki seyyi'ed r  ol kimesneye ki      n da ta    r ideler.

H  met: Hi     bin 'Abd 'l-melik ki   ulef -i Emev yyedend r, bir g n   le  -y  zam nu n g    desi Eb  H  z m'a su' l itdi ki "  mer  var a-i em ret den nec ta ve fevz-i derec ta sebep ned r?" [N23a] Eb  H  z m didi ki "Her a   a ki alalar, vech-i   l  l  zre cem' ideler ve yine  ar  -ı   r'le me    fina   rf ide-ler⁹³." Hi     didi ki "Bu mertebeye kim     r olur? Eb  H  z m didi ki "Her kim ki r   -i Ra  m n'a ve na' m-i cin na r   b ve     b-ı n r ndan h r bd r, bil -  ek bu   le    ird r."

A  -ı T  s  budur ki v  l cidd   cehd eyley p   r' i   r fe bir vech ile m t ba'at ve emr-i H    a m    va'at ide ki c mle re' y s  b -i  tiy r ma  abbet-i du'  v  ta  yyat   sen  ideler. Z r  ras llu'll  h *'aleyhi's-sel m* buyurmu  dur ki   yru    meti elle   ne yu     nek m ve tu        m ve   r      meti elle    ne yeb     nek m

91  ama' u] -N.

92 Yine] -N.

93 Ve yine  ar  -ı   r'le ma    fina   rf ideler] -T.

ve tebğuzūnehüm ve yel'anüküm ve tel'anūnehüm, ya'nî ümmetimün hayırlısı oldur ki siz anları sevüp anlar sizi seveler ve şerri budur ki siz anları sevmiyersiz anlar sizi sevmeyeler. Siz anlara la'net idesiz anlar size la'net ideler.

Ve vālī gerekdür ki her kendüye gelüp zāhir ḥālın pesend idüp şenā idene inana-maya ve mağrūr olup cümle re'āyāyı kendüden rāzī şanmaya, belki sırren ve 'alāniyyeten kendünün ve 'ammālının aḥvālın tecessüs ü tefahḥuş idüp eyüyse eyülüğün ziyāde ide ve yaramaz ise yaramazlıktan ferāğat idüp [T15a] meylin 'adl ü dād ide.

Aşl-ı 'Āşir oldur ki vālī rızā-yı nāsa vāşıl olayum diyü şer'-i şerīfe muḥālefet ve ḥalkuñ murādātuna muvāfaqat itmeye. 'Ömer bin Ḥaṭṭāb buyurdu ki [N23b] "Her şabāḥ ki bīdār oluram, ḥalkuñ nişfını benden rāzī ve nişfını benden sāḫiṭ buluram. Zīrā ekşer-i nās cehele vü sefeledür. Kendülerden ḥaḳḳ-ı şer'ī istīfā olunduğına sāḫiṭ olurlar. Ol sebebden müteşerri' kādīleri mecālise zem itmekle ol derd-mend kādīler ekābir nazarından sāḫiṭ olurlar. Echel-i nās oldur ki rızā-yı ḥalk için saḫaṭ-ı ḥaḳḳı kabūl ide ve kendü ihtiyārıyla Ḥaḳ te'ālā dārū's-saḫaṭī olan cehenneme duḫūl ide.

Hikāyet: Mervīdür ki Mu'āviye, Ḥazret-i 'Āyişe *radıya'llāhü anhāya*⁹⁴ mektüb gönderüp bir muḥtaşar naşīḥat taleb itdi. 'Āyişe yazdı ki rasūlu'llāh buyurmuşdur ki her kim ki Ḥaḳ te'ālānuñ rızāsın saḫaṭ-ı nās içinde taleb ide, Ḥaḳ te'ālā andan rāzī olup cümle ḥalkı daḫı andan irzā eyler ve bir kimesne ki ḥalkuñ rızāsıçün Ḥaḳḳ'uñ saḫaṭın ihtiyār eyler, Ḥaḳ te'ālā kendü saḫaṭın ve ḥalkuñ saḫaṭın aña musallaṭ eyler.

Ve şecere-i imānuñ uşūlī ve fūrū'ı olduğı gibi iki 'aynı ya'nî iki şü yüricek gözi vardur ki zülāl-i ḥikmet ü naşīḥat şecere-i imāna ol gözlerden yürüyüp şecere-i imān neşv ü nemā ve dalları ve budakları irtifā' u irtikā bulur. *Mā şadaḳa*⁹⁵ *aşlühā sābitün ve fer'uhā fi's-semā*⁹⁶ olur.

'Ayn-ı Ūlā Dünyanuñ keyfiyet-i ḥālın ve aḥvāl-i emlāk u emvālın bilmekdür. Evvelā böyle bilmek [N24a] gerekdür ki dünyā dār-ı bevārdur dār-ı qarār degüldür ve dünyāya gelen ke-ennehü bir misāfirdür ki eṭrāf-ı 'ālemde bir iki gün sāyirdür. Menāzilinün evveli anasınun batnı ve merāḫilinin āḫiri qarār idecegi

94 'Āyişe *radıya'llāhü anhāya*] 'Āyişe'ye T.

95 *Allah'ın doğru söylediği gibi...*

96 (*Güzel söz*) *kökü yerin derinliklerinde sabit, dalları ise göğe doğru yükselmiş (bir ağaç gibidir) (İbrāhîm 24).*

yir karnıdır. ‘Ömrinden her yıl ki mürûr eyler, gūyā bir menzil kaç’ eyler ve her yılda her ay ki geçer, fi’l-meşel misâfir istirâhat için bir maḳāma iner ve her hafta ki geçer, gūyā misâfir reh-güzârında bir karyeye⁹⁷ uğrar ve her gün ki gelür gider, müddet-i ‘ömrden bir fersahdır ki kaç’ ider. Ve her nefes ki virür alır, bir adımdır ki adup menzil-i kabre yakın gelür ve ḥaḳîḳatde dünyā [T15b] bir ḳaṭaradır ki şunlar ki bu ‘âlemden mürûr iderler, elbette yine andan ‘ubûr iderler. Şunlar ki ḳaṭaranuñ ta’mîrine ṭâmi’ olurlar, menzil-i maḳşûdlarından ḳalup aşıl varacak yirleri ḥarâb iken bunda günlerin zâyid yire geçürmekle ‘ömrleri zâyî’ olur⁹⁸. Âḳıl oldur ki varacak yirini ta’mîr idüp ma’âşa mültefit olmayup tedbîr-i emr-i me’âd ide ve ṭarîḳ-ı Ḥaḳ’da kendüye nâfi’ olcaḳ taḥşîl-i zaḥîre vü zâd ide ve her māl ki ḳadr-i kifâyetden zâyid cem’ ide, semm-i ḳâtil ve zehr-i helâhıldür. Âḳıbet anı bir ḥâle iledür ki cümle emvāl ü ḥazâyini ve emlâk ü defâyini sîm ü zer degül n’olaydı ḥâk ü ḥâkister olaydı diyü recâ eyler, belki *yā leytenî küntü turâbe*⁹⁹ diyü temennâ eyler. Bu daḥı ma’lûmdur ki cem’-i taḥşîlinde ne deñlü diḳḳat iderse ḳadr-i ma’lûm [N24b] ve rızḳ-ı maḳşûmdan ziyâde yimek muḥâl ve ḥâric-i dâyre-i ihtimâldür. Dünyâda sebep-i şiddet ü meşâḳḳat ve ḥâlet-i iftirâḳda ḥasret ü nedâmet ve ḳıyâmetde bâ’îs-i hevl ü muşîbet ḥelâlinden ṭaleb-i ḥisâb ve ḥarâmı ḥod mürîş-i azâb olmaḳ muḳarrerdür. Dünyānuñ zamân-ı ‘îş ü ḥuzûrî zâyil ve eyyâm-ı rāḥat u devleti eyyâm-ı ḳalâyıldür. Ekser-i sürûrî daḥı şürûrî ile meşûb ve rāḥatı cerāḥatle maḥsûbdur. Bu cüz’î zilletle maḥlûṭ devletle ve işretle muḳârin olmış ‘usretle aldanup âḥiretûñ na’îm-i bî-zevâlinde ve zevḳ u sürûr-ı bî-intikâlinde ferâḡat itmek ḥaḳḳā ki cehldür ve ‘âḳıl dūn-himmetlük itmeyüp dünyānuñ ednâ deminden göz yumup âḥiretûñ câvidânî ‘âlemine nazar itmek ḡâyet sehldür. Nitekim bir ‘âşîḳ bir dilbere hezâr şevḳle ‘âşîḳ ve vuşlatına ṭâlib-i şâdiḳ olsa farzân ol ‘âşîḳa diseler ki eger bu gice ma’şûḳuñla vuşlatı ṭaleb idersen bu gicede ḳâbildür ammâ min-ba’d vişâle dest-res bulamazsın ve şöyle ki bu gice şabr idesin biñ gice vişâliyle muḡtenem olup bir ân müfâriḳ olmazsın diseler zâhir budur ki ne ḳadar ‘aşḳ-ı azîm ü şabr aña ‘azâb-ı elîm ise daḥı bir gicelik demden biñ gicelik ‘âlemin terciḥ eyler. Şöyle ki bir gicelik zevḳi biñ gicelik şevḳden yeg göre, cümle ḥaḳḳ [N25a] anı techîl ü tafzîh [T16a] eyler. Ke-zâlik na’îm-i dünyā¹⁰⁰ na’îm-i âḥiret yanında biñ gicelik ‘âlem yanında bir gicelik demdür.

•••••

97 Ḳaryeye] ḥarbeye T.

98 ‘Ömrleri zâyî’ olurlar] ‘ömrlerini zâyî’ iderler T.

99 *Keşke toprak olsaydım (Nebe 40)*.

100 Na’îm-i dünyā] -T.

Belki hiçden hiç ve kemden kemdür. Hemân himmet-i himmetde ve nazar-ı niyyetdedür. Dünyanuñ mişâlleri egerçi hadden efzündür, ammâ ki 'aqla ve fehme qarîbi ondur.

Mişâl-i Evvel Dünyānuñ sihri beyānındadır. Rasūlu'llāh *'aleyhi's-selām* “Dünyādan hazer eyleñ ki Hārūt'la Mārūt'dan eşherdür. Zîrâ evvel sihri budur ki saña bir vechle görünür ki hâkîkatde sâkin ve senüñle müstekır şanursın, ammâ te'emmül eyleseñ senden müteneffir ve her sâ'atde belki her nefesde senden nefretin zâhir görürsün. Dünyānuñ mişâli sâye gibidür ki sâkin zann idersin ol mârırdur, qarâr ider añlarsın ol firârdur.

Mişâl-i Şanı Bir sihri budur ki kendüyi saña 'aşîk ve her emrüne müsâ'id ü muvâfîk gösterür; bir maḥbûbe-i mekkâre vü ğaddâredür ki niçe ḥālî-zihni ve şâfî-kalbi 'arz-ı cemâl idüp şifte ve va'de-i vaşhyla firifte idüp ḥānesine da'vet itdükden sonra şarâbına dârü katup helâk eyler. Perde-i nâm u nâmusın şad-çâk eyler.

Hikmet:¹⁰¹ 'İsâ rûḥu'llāh *'aleyhi's-selām* mükāşefâtında bir gün bir gice mücâhede itdi. Dünyâyı bir 'acûze şeklinde müşâhede itdi. “Kaç ere varduñ?” diyü su'al itdükde “Add itmege kâdir degülem.” didi. “Öldiler mi yohsa talâk mı virdiler?” diyü buyurdi. Didi ki “Ne öldiler ve [N25b] ne talâk virdiler, cümlesin mekr ü hîle ve fitne vü fesâd ile öldürdüm. Dostların ağladup düşmenlerin güldürdüm.” didi¹⁰².

Mişâl-i Şâlis Bir sihri daḥı budur ki bâṭnı envâ'-ı kabâyih ü fiten ve fezâyih ü miḥen ile memlû iken zâhirin envâ'-ı maḥâsin-i şüveriyye ve eşnâf-ı zaḥârif-i müzevveriyye ile ârâste eyler. Halk mâ-beyninde fitneler ilkâ eyler. Güyâ kendüyi envâ'-ı şîve ile cilve-nümâ eyler. Bir 'acûze-i bisyâr-sâle ve şad-hezâr-rûzedür ki şekl-i kabîḥi 'abûs-ı kamtarîr tâb-ı cemâli berd-i zemherîr iken şiyâb-ı gûn-â-gûn ve cilibâb-ı gevher-nümünla kendüyi ârâste idüp 'aybın nüḥüfte ve kadd ü kâmetin ve hırâm-ı reşâkatın 'arz idüp görenleri âşifte ider. Cemâlinden ref'-i burka' ve izâle-i ḥimâr u muḥanna' ider. Mühresine nazar iden isti'âze ider; belki hayretinden kendüden gider.

Hikâyet: Mervîdür ki rûz-ı ḥaşrda dünyâyı bir gök [T16b] gözli ebreş yüzli kerîḥü'l-manzar kabîḥ-peyker şeklinde 'arşa-i 'araşâta 'arz ideler. Şöyle ki görenler kabâḥat-i şekline ḥayrân ve bûy-ı bedenden gürîzân *lâ ḥavle-güvân* ve

.....

101 Hikmet] -N.

102 Didi] -N.

e'üzü-h'vânân olalar. Ba'dehû münâdîler nidâ iderler ki ol dünyâ ki cemâline şîfte ve zülf ü hâline firîfte olup kimesne zülfi hevâsıyla niçe server ü ser-firâzi kemend-i bende çekerdüñüz ve gamze-i hûn-rîzi ibtilâsıyla cür'a-i la'li gibi niçe kanlar dökerdüñüz, bu 'acüzedür ki **[N26a]** hâliyâ idbâr idersiz ve bir dem hem-demi olmağdan 'âr idersiz. Ba'dehû nâr-ı düzağa emr ideler, ol dağı "be-nüm evvel zamânda hem-demlerüm ki vişâlüme cânlar virürlerdi ve bir anlık şeref-i şöhetüm ile kâmrânlık görürlerdi, bugün ben dağı anlardan iftirâka ve süziş-i âteş-i iştiyâka kâdir degülem." diyüp esîr-i dünyâ ve naḥcîr-i şîr-i dünyâ olanlar bile revân olalar, âteş-i ḥasret ü nedâmetde sūzân olalar.

Miṣāl-i Râbî' Lebîb ü 'âkile ve edîb-i ğayr-ı ğâfile lâyıḳ budur ki kendü vücûdından muḳaddem dünyânuñ aḥvâlîn ve kendü mevtinden şoñra yine mürûr idecek mâh u sâlin tefekkür idüp kendüyi bir misâfir-i râḥil mülâḥaza idüp ṭul-i emel ve nişyân-ı ecel ile a'mâl-i seyyi'e ve ef'âl-i revîyye kesb itmeye ki niçeler on yıldan şoñra lâzım olacaḳ umûruñ talebinde 'ömr-i 'azîzi şarf idüp on gün tamâm olmadın râh-i fenâya misâfir, belki küy-ı 'ademde mücâvir olmuşdur.

Miṣāl-i Hâmis Dünyâ-yı bî-şebâtuñ ve ol menşe'-i beliyâtıñ miṣâli böyle mülâḥaza olunmaḳ gerekdür ki ke-ennehü bir şahş eṭ'ime-i nefîseye vâsıl olup ḥâcetinden ziyâde ve iştihâsından ḥâric tenâvül idüp imtilâ vü heyze-ye¹⁰³ mübtelâ ola, ya'nî içi geçe ve def' etmek içün niçe ma'âcin yiyüp niçe dârûlar içe. Ol bir ânlık lezzeti zâyil ve kendüyi envâ'-ı âlâm u eşkâm içinde dâḥil libâsın televvüs ve encâs içinde muẓmeḥîl bilüp dârü **[N26b]** istî'mâline muḥtâc bile ve tiryâkla ṭâlib-i 'ilâc ola. Ke-zâlik esîr-i dünyâ bir kaç gün lezzât u şehvâtla mütelezziz olup nez'-i rûḥ ve kaṭ'-ı fütûḥ ḥîninde marâz-ı nedâmet ü ḥasret ḥâsıl olup dârü'-ş-şifâ elṭâf-ı Ḥaḳ'dan şerbet-i raḥmet **[T17a]** ü maḡfi-rette muḥtâc olması muḳarrerdür.

Miṣāl-i Sâdis Umûr-ı evvel teveccüh itdüğünde bir vechle görünür ki cüz'î iltifâtla ve sehl iştiğâlle zânû-yı taşarrufuñda, belki âġuş-ı temellüküñde ola, ammâ çün muḳaddemâtına sa'y idesiz umûr biribirin iktizâ idüp gâḥ olur bir maşlahatuñ ḥuşûli yüz biñ maşlahatuñ taḥşîlin iktizâ eyler, ṭâlib henüz muḳaddemât taḥşîlinde iken taşnî'-i 'ömr idüp yok yirlerde 'ömrin hebâ eyler. Nitekim Ḥazret-i 'İsâ 'aleyhi's-selâm buyurur ki "Ṭâlib-i dünyâ şârib-i mâ'-i baḥr gibidür ki her ne ḳadar teşne mâ'-i baḥırdan içer ne 'aṭşı kanar ve ne âteşi geçer, âḳıbet içe içe ölür, elin çeşme-i ḥayâtıdan yur.

.....

103 Heyzeye] beyzaya T.

Ve rasûlu'llâh *'aleyhi's-selâm* buyurmuşdur ki nitekim deñize giren kimesneler ıslanmamak muhâldür. Ke-zâlik umûr-ı dünyâya dâhil olan televvüşâtıyla mülevves olmamak adîmü'l-ihûmâldür.

Misâl-i Sâbi' Dünyâ fi'l-meşel bir ziyâfet-hânedür ki şâhibi gürûh-ı nâsı fevc fevc ziyâfet itmek için da'vet idüp sîm ü zer ve muraşsa' u mücevher micmerler ihzâr idüp havâlisinde tabaklarla 'üd u 'anber [N27a] ve misk-i ezfer ihzâr itmiş ola. Ziyâfete hâzır olan eşhâşdan şunlar ki âdâb-ı şöhbete ve rüsûm-ı ziyâfete 'âlimlerdür, tabaklarda olan buhûrdan kâdr-i kifâye koçup murâdınca temettu' itdükden sonra gidüp yirine biri dahı gele ve nevbet birine dahı dege. Şol ki uşûl-i kitâbetden haberdâr ve şöhbet ü ziyâfet âdâbından hisse-güzâr degüldür, tama'-ı hâmindan ve hırş-ı müdâmından micmer-i 'üdi götürmek kaşd eyler. Derbân kapuda tutup etegi altından çıkarur. Harîf micmer hasretiyle nâlân ve derbân fazîhatiyle giryân revân¹⁰⁴ olur.

Misâl-i Sâmin Dünyâ vü ehlinün meşeli 'âkıl yanında bir gemi gibidür ki içi tavâyif-i gün-â-gün ve aqvâm-ı hâdden efzûnla pür olup hevâları muvâfık ve rûzgârları muţâbık olup giderken yolları bir cezîre-i bî-hemtâya ve bir hâtıra-i dil-güşâya irür. Mellâh bunlara “Çıkuñ bir miqdâr tecdîd-i vuzû'-ı tahâret ve edâ'-ı şalât u 'ibâdet eyleñ, ammâ eglenmeyüp gelüñ ki rûzgâr nâ-müsâ'id ve seren torudadur, dümen ignede ve çâr-miñlar töludadur dir bunlar [T17b] kenâra çıkarlar. Cezîrenün letâfetine bakarlar, her tarafa şu gibi akarlar. Şunlar ki 'âkıldür, zâyid-i cüst u cûya ve beyhûde tek ü pûya mültefit olmayup tecdîd-i vuzû'da şitâb ve yanlarında olan kâbların pür-âb idüp [N27b] fevren gemide bulunurlar, kimi cezîrenün etrâfında olan bâğ-ı gülzâra ve ezhâr u esmârına aldanup gün-â-gün ahcârından ve seng-i rîze-i gevher-âşârından cîb ü dâmânların ve âstîn ü girîbânların pür iderler, kimi de murâdca yir bulmayup olmaz yirlerde karar iderler, bir kaç günden sonra dürr-i şâdef ve gevher-i pür-şeref zann itdükleri bir kaç hazef-pâre-i müzahref çıkup nedâmetleri efzûn ve hâl-leri diger-gün olur ve ba'zı cehele vü sefele cezîrenün naķş u nigârına ve geşt ü güzârına aldanurlar, gemiyi lenger üzerinde şanurlar, çün kenâra gelürler geminün karasın görmeyüp ancak ırâkdan ağaran yelkenin görüp feryâd u figân idüp yolunurlar. Ol berr ü beyâbânda ve tîh-i hayret ü hirmânda bî-ser ü sâmân¹⁰⁵ kalurlar, teşne vü gürisne giryân ve bürehnelikden helâk olurlar

.....

104 Revân] -T.

105 Bî-ser ü sâmân] -N.

ve kimi şayd-ı zibā‘ u sibā‘ olup ser ü tenleri tığ-ı meḥālib ü enyābla şad-çāk olurlar, lāşeleri tume-i zāğ u kelāğ olup ol deşt-i düriştde ḥāk olur. Fi‘l-meşel kavm-i evvel şuleḥā‘-i mü‘minîndür ki yevm-i āḥiretde necāta vāşıl ve şāḥib-i fevz ü derecātdur. Ve kavm-i şānî ehl-i İslāmda olan uşātdur ki maẓhar-ı ‘afv-ı İlāhî ve şefā‘at-i aşḥāb-ı kerāmātdur. Ve kavm-i şālîş muḥalled fi‘n-nār olacaḳ ṭāyife-i tāğiye-i kefere ve ehl-i ṭuğyāndur ki menzilleri esfel-i sāfilîn ve enzel-i derekātdur.

Miṣāl-i Tāsî‘ Ebū Hureyre [N28a] *radıya’llāhu ‘anh* rivāyet ider ki “Bir gün rasūlu’llāh *‘aleyhi’s-selām* elüm alup “Gel saña dünyāyı göstereyüm.” diyüp beni aldı gitdi. Bir mezbeleyle iletdi ki ol mezbelede niçe ḳurumuş başlar ve çürümüş kemikler ve niçe ādem necāsetiyle mülevveş olmuş bez pāreleri var idi. Çün anları gördi buyurdılar ki “Yā Ebā Hureyre bu başlar ol ādemlerüñ başlarıdır ki dünyā üzerine baş [T18a] virüp dünyā ḥasretinden yüreklerinde başlar çıkup niçe başlar kesmişlerdür. Āḳibet dünyā işin başa iletmışlerdür ve bu mülevveş bez pāreleri ol fāḥir libāslar ve ağır ḳumaşlardır ki anlaruñla müzeyyen ü mülevveş olup gubār-ı dāmenleri niçe gözlere tütüā-yı devlet idi. Ḥāliyā ecel elinden yaḳaların ḳurtaramayup ḥār-ı mevt eteklerine ṭolaşup girībān-ı ḥayātların çāk ve kendülerin libās-ı vücuddan ārî idüp ḥil‘at-i saltanatı kisvet-i ḥasrete tebdîl itdiler ve bu ‘ızām-ı bāliyye ol ümem-i ḥāliyenüñ binidleridür ki her biri sür‘atde Burāḳ-ı berḳa hem-ser ve tek ü pūda eblaḳ-ı sipihre ber-ā-ber idiler ve bu necāsāt ol eṭ‘ime-i nefise ve en‘ime-i lezîzedür ki birisin bulmağa aş yirlerdi ve çiyne medin yutmağa ivüp gördükleri gibi gözleriyle yimek umarlardı. Ḥāliyā netn-i kerîhi sebeb-i āzār-ı cān ve rāyiḥa-i ḳabîlî ḫaṣet-baḥş-ı ādem ü ḫayevāndur. [N28b] Ağlarsañuz dünyāya ağlañ.” didi. Ḥāzırlar cümle giryān oldılar ve bu ḥālden ‘ibret-sitān oldılar.”

Miṣāl-i ‘Aşir Mervîdür ki Ḥazret-i ‘İsā zamānında üç kimesne ki her biri gevher-i tecerrüd ü taşavvufa mālîk idi, ṭālib-i ḫaḳ olup üçü bir yire sālîk idiler. Bir gün bî-zār u bî-zevāde tenhā vü piyāde teşne vü gürisne gider iken bir māl-i ‘aẓîm ve gencîne-i zer ü şîme vāşıl oldılar. Bî-iḥtiyār meftūn olup evvelā def‘i cū‘ içün birisine bir mîḳdār nesne virüp ṭa‘ām içün şehre gönderdiler. Ba‘dehū “Dünyā ṭama‘ dünyāsıdır şerîḳüñ birisi eksildiği ḡanîmetdür. Geldüğü gibi ḳatlı eylemekde sür‘at idelüm. Ba‘dehū mā-beynimüzde ḳısmet idelüm.” diyüp ḳavl itdiler. Ṭa‘āma giden daḫı “Nefs muḳaddem meşḥūr meşeldür, ol iki ḫarîf baña engeldür. Münāsib budur ki alduğum ṭa‘āmı zehr-ālūd idem anlara yidirüp nā-būd idem. Māl cümle baña ḳalup zevḳın idem.” diyüp ṭa‘āma zehr ḳatdı. Bunlara gelüp açlıḳdan buñalmış iken cānlarına cān ḳatdı. Ḥarîf geldüğü

gibi bunlar bî-tevaḥḫuf ṭurup “İki çetük bir arslana ṭapdur.” diyü ḳatlı itdiler. Öldükden ṣonra “Engeli ṣavduḳ” diyü¹⁰⁶ māl germiyetiyle [T18b] ṭa‘āmdan müsteṣṭā yidiler¹⁰⁷. Zehr ‘amel idüp bunlar daḫı cānlarından ṭoydılar. Māl yine yirinde ḳaldı [N29b] Ḥazret-i Mesīḥ havāriyūnla üzerine uğrayup mālle üç maḳṭülü görüp ḥaḳīḳat-i ḥālî beyān idüp ḥāzırlar ‘ibret aldı.

‘Ayn-ı Şāniye Şecere-i İmāna meşreb olan iki ‘aynuñ ikinci ‘aymı nefes-i aḫīr beyānındadır. Ey sultān-ı ‘ālem ve ber-güzīde-i ṭavāyif-i ādem āgāḥ ol ki cümle benī Ādem ve bunca biñ ümem iki ṭāyifedür. Bir ṭāyife gāfillerdür ki nefes-i aḫīrden göz yumdılar ve zāḫir-i ḥāl-i ‘āleme aldanup ḥüsn ü cemāline ve ḡunc-i delāline maḡrūr olup bu bî-vefādan vefā umdılar ve bir ṭāyife ‘ukalādur ki nefes-i aḫīri mercī ‘ü me‘āl idüḡin bildiler, ṣoñ nefesde aḫīr ramakda olacaḳ aḫvāllerin tedārük ḳaldılar. Bu fıkr cümle ḥaḳḳa ‘umūmen ve erbāb-ı ḥükmi ḥükümete ḥuṣūsan vācibdür. Zīrā kendüler ḳalup ḥaḳḳa ra‘b u ḥirās virmişlerdür ve niçe ḳulların gönderüp niçe kimesneleri ḥużūrlarından ırmışlardır¹⁰⁸. Kimisin ḳatlı ü siyāset ve kimisinüñ ḥānmānın neḥb ü gāret itmişlerdür. Lāzımdur ki kendüler daḫı vaḳt-i aḫīrde nefes-i aḫīrde Sultān-ı ḥaḳīḳî ve Kahhār-ı muṭlaḳ cānibinden gelecek emr-i muḥkeme ve ḳazā-i mübreme muntaḫır u nāḫır olalar. Ol Ḳahhār-ı ‘ālem ve Cabbār-ı ümemüñ ‘Azrāyil nām bir sefirî vardur ki sāyir selāṭin sefirî ca‘l-i şim ü zer alur, bu cān u ser alur. Sāyir selāṭinüñ sefirinden fezā-yı mehreb vāsi‘dür, bundan firār mümteni‘dür. Selāṭin sefirlerine [N30a] ṣefā‘at müfiddür, bunuñ yanında ṣefā‘at ṭavr-ı imkāndan ba‘iddür. Anlarda ihmāl u imḥāl iḥtimāldür, buña bir sā‘at tevaḥḫuf muḥāldür. Egerçi bu bābda emṣāl ü ḥikāyāt ḳoḳdur, ammā beş ḥikāyetle iktifā olundu.

Ḥikāyet-i Ūlā: Vehb bin Münebbih ki ‘ulemā’-i Yehūdūñ aḫyārından iken ṣeref-i İslām bulup ‘ulemā’-i İslām’uñ aḫyārından oldı. Ol rivāyet ider ki ümem-i māziyye ve ḳurūn-ı ḥāliyye mülükından bir ṣāḫıb-i ṣevketî bir gün müteveccih-i ṣayd u ṣikār olur. Bir semend-i zerrīn ü pür-tezyīne süvār olup ümerā vü erkānı ve eṣrāf u a‘yānı zīnet-i tām ve ṣevket-i māl-ā-keḷāmla zerrīn ālātlı atlarla ve pādişāhāne yaraḳ u yatlarla öñince ve ardınca [T19a] revān olduḳda ṣeyṭān ‘aleyhi mā yesteḥīḳḳu¹⁰⁹ fursat bulup pādişāḫuñ dimāḡına hevā-yı kibr neṣṭ itdi. Fī’l-ḥāl pādişāḫa eṣer itdi. Bu ṭabl u ‘ālem ve ḥayl u ḥaṣem ve sipāḥ u

106 Diyü] -N.

107 Yidiler] ekl itdiler N.

108 Ve niçe ḳulların...ḥużūrlarından ırmışlardır] -T.

109 Hakettiği şey onun üzerine olsun.

hademe ‘ucb u kibriyâ ile nazar itdi. “Acabâ benüm ‘adlüm şâh-ı şâhib-şevket ve baña hem-tâ bir pâdişâh-ı pür-heybet var mıdur ki bu kadar ‘asker emrine bende-i fermân ola ve bu deñlü gürühla seyr ü şikâra revân ola.” didi. Nâ-gâh bir şahş-ı fakîrî’l-hâl ü haķîrî’l-cemâl hâzır olup selâm virdi. Melik kibr ü ‘ucbından redd-i selâm itmedi. Şahş meliküñ licâmın aldı. Melik müteğayyir oldı ve ‘inânın çekdi. Şahş “Benüm mühim maşlahatum vardır.” didi. Melik **[N30a]** “Şabr eyle atdan ineyüm andan hâcetüñ revâ ideyüm.” didi. Şahş “Şabra mecâl yokdur, bu maḥalde kazâ olmak gerekdür.” didi. Melik “Söyle.” didi. Şahş “Ḥaber sırdur, kulağuña diyem ve kimse iştmedin söyleyem.” didi. Melik egildiği gibi “Ben melekü’l-mevt ve kabızü’l-ervâham ḥaliyâ geldüm ki rûhuñı cismünden cüdâ idüp mālûñı mîrâş ve mülküñi ḥarâb idüp tûl-ı emellerüñ hebâ idem.” didi. Melik “Atdan inüp evüme varup ehl ü ‘ıyâle vedâ’ idince mehl vir.” didi. Melek-i ecel “Muḳadder vaḳtten bir ân muḳaddem olmaz ve kazâ’-i maḥtûm nâzil olduğda bir sâ‘at kem olmaz.” diyüp at üzerinde kabz-ı rûḥ itdi, daḥı menzil-i ‘ibâdetine gitdi. Melik çün teslîm-i cân kıldı atından bî-cân yıķıldı.

Ba‘dehü melekü’l-mevt o gün bir ‘abd-i şâlihüñ kabz-ı rûḥına vardı. Ol şâlih bunu bilüp merḥabâ kıldı. “Çoḳ zamândur ki dünyâda mübtelâ-yı elem-i iftîrâkam likâ-yı Ḥudâ’ya müştâkam. El-ḥamdüli’llâh ki zamân-ı ittişâl gelmiş. Bu zamâna irişmege cân virürdüm. Bu demi biñ yıllıḳ ‘ömrden yeg görürdüm, ammâ şol deñlü mehl vir ki ḥuzûr-ı İlahî’ye varmağa taḥşil-i âb-rû ideyüm, ya’nî dünyâ iştiğâlınden el yuyup âḥir vaḳtümde tecdîd-i vuzû’ ideyüm. Çün miḥrâb-ı ‘ubûdiyyetde sâcid olam secdede iken kabz-ı rûḥ eyle ve cânımı vâsıl-ı füyûz **[N30b]** u fütûḥ eyle.” didi. Azrâyil “Ne‘am.” diyüp ol merd-i kâmilüñ rûḥın secdede kabz itdi. Ḥaḳ te‘âlâ rûḥ-ı revânına **[T19b]** ebr-i raḥmetden bârân-ı maḡfiret feyz itdi. **Beyt:**

Kaçma Ḥaḳḳ’uñ da‘vetinden ey hümmâm

İnnehü yed‘û ilâ dâri’s-selâm¹¹⁰

Hikâyet-i Şâniye: Zamân-ı evâyilde bir melik-i keşîrî’l-mâl ve sultân-ı şâhib-i câḥ u celâl var idi ki câḥ u mülkinde aḳrânından fâyıḳ ve umûr-ı salṭanatında rûzgârı murâdına muvâfıḳ idi. Bir qaşr-ı ‘âlî ve binâ-yı müte‘âlî bünyâd idüp binâsı ‘Âdî ve kıyâsı Şeddâdî idi ki revnaḳda qaşr-ı Ḥavernaḳ’a şânî ve bennâsına Sinimmâr mi‘mâr ki aḳl-ı evveldür, şânî idi. Sîm ü zer şahn-ı

.....

110 Allah insanları esenlik ve mutluluk ülkesine davet eder (Yûnus 25).

memerr-i devvârında kum kayır gibi nişâr ve dürr ü gevher der ü dîvârında mîh ü mismâr idi. Çün o binâyı tamâm itdi şükrâne ziyâfetiçün cümle halka şalâ-yı 'âm itdi. Ol kadar e'time ihzâr itdi ki mûr u mâr vâyesin aldı. Keştî-i hırşî baħr-ı istiğrâk-ı hayrete taldı. Buħâr-ı buħûrından rûhâniyân konuklandı. Şerbet-i sükker-i enhârı revân görüp deryâlaruñ ağız şulandı. Çün melik kendüyi kâmrân tevsen-i tünd-kâm-ı bahtı zîr-rân gördi ve demüri çignedi, felege püfkürdi. Yâ nefis, murâduñ hâşıl ve dest-i ümmîdûñ gerden-i maşşûda vâşıldur. Kaşr 'âlî, kâdr gâlî, sermed-i 'ömr tavîl, hażz cezîl, murâd ise ancak ola diyüp âyîne-i 'ucb u¹¹¹ kibrde kendüyi gördi. Lâ-cerem mir'ât-ı felek 'aks-i murâdın gösterüp **[N3 1a]** çehre-i devlet aña kaşın çatdı, yüzün dürdi. Fî'l-hâl bir şahş-ı mehib tavr-ı acib ile gelüp halka-i bâbı bir vechle çaldı ki der ü dîvâr mütezelzil olup hâzırlara heybet ü dehşet şaldı. Bevvâb u huccâb ol şahş nehr idüp “Nedür bu sû'-i edeb ve ta'âmçün çaķ bu deñlü izhâr-ı şevķ u şegab? Şabr eyle ki baķiyye-i ta'âmdan nice senüñ gîbinüñ enbân-ı hırşî tolar ve havşala-i tama'ı memlû olur.” didiler. Şahş “Ta'âm murâd degüldür elbette. Pâdişâha diñ gelsün ki mühim kâr ve kâr-ı düşvâr vardur.” didi. Hâcibler “Hey şahş dîvâne olma ve râh-ı edebden bigâne olma. Sen kandan, pâdişâhdan hurûc talebi kandan?” didiler. Şahş tekrâr halka-i bâbı bir vechle çaldı ki niceler serâsime olup nicelerüñ aklı gitdi ve şâh taht üstinde lertzân u bî-cân kaldı. **[T20a]** Sipâh her taraftan silâha el urdılar, tığlerin çeküp yâyların kurdılar. Şahş tekrâr nidâ-yı mehib ile çağırıp “Ne maħall-i harb u kıtâl ve ne mecâl-i ceng ü cidâldür. Ben melekü'l-mevtem ki baña kılâ' u kılel hâyil olmaz ve benüm şiddetüm şevket-i saltanatla zâyil olmaz.” didi. Şâh işidüp endâmu lertzân ve dehşetinden bîm-i cân oldu. “İsterse askerümden nicesin fedâ vireyüm ve dilerse cümle mülk-i mâlûm hûn-bahâ vireyüm.” didi. Heyhât ki kazâ'-i nâzil def' ola ve kâdr-i mahtûm ref' ola. **[N3 1b]** “Elbette kabz-ı rûh olmak gerek, fermân-ı İlâhî yirin bulmak gerek” didi. Melik nâçâr olup hayretinden “La'net bu mâla ki beni mağrûr itdi, ta'at-ı İlâhî'den dür ve ibâdet-i Haķ'dan mehcûr itdi.” didi. Mâl emr-i nuķu's-şavâmetle güyâ olup “Sen baña ta'n eyleme kendüñe ta'n eyle ve kimseye la'n eyleme kendüñe la'n eyle. Beni¹¹² cem' itdükde eger vech-i helâlden taķşîl ve yine tarîķ-ı Haķķ'a şarf idüp zâd-ı âhiret tekmiñ eyleseñ yevm-i âhiretde buñ deminde kazâña kalķan ve derdüñe dermân olurdu. Ammâ çün vech-i harâmdan cem' eyledüñ ve ne şadâķaya şarf ve ne

.....

111 'Ucb u] -N.

112 Beni] -N.

Haḡ yolına vakf eyledüñ dağ-ı ḡasretle sen giryān ve a'dāñ benümle ḡandān, yiridür iderseñ āh u fiğān.” didi. Azrāyil fi'l-ḡāl ḡabz-ı rūḡ idüp sürürü māteme ve ṡādı ḡama mübeddel oldı.

Hikāyet-i ṡālise: Yezīd-i Raḡāṡī rivāyet ider ki zamān-ı evāyilde ḡavm-i benī İsrāyil'de cebābire-i selāṡinden bir sultān-ı cebbār ve melik-i kāmkar var idi. Bir gün sarāy-ı dil-ḡuşāsında taḡt-ı baḡt-nümāsında fāriḡu'l-bāl ü ḡoṡ-ḡāl yaturken ṡekl-i sāyilde bir ṡaḡṡ-ı ḡāyilü'l-ḡeykel geldi ve melik “Sen kimsin, ṡaṡvet-i ṡaltanatundan vaḡṡet itmedüñ ve ṡadme-i ḡuccāb u bevṡābdan ḡaṡyet itmeden girdüñ.” didi. Ol ṡaḡṡ “Baña kevn ü mekān ḡāyil ve derbān u ḡacıb ḡacıb olmaz, belki ḡapu baca daḡı olmaz.” didi. Meliküñ endāmına [N32a] lerze ve cānına ḡaṡyet ‘arız olup yüzi üzre düṡdi. Balna zenbūr-ı ḡümüm u gumüm üṡdi. “Aduñ melekü'l-mevt midür ve bu zamān eccl geldüḡi vaḡt midür?” [T20b] didi. Azrāyil “Evet melekü'l-mevtem, sebeb-i ‘azāb u nekāl u maḡtem¹¹³.” didi. Melik “Bir gün mehl vir ki ehl ü ‘iyālūme vedā’ ideyüm ve kelām-ı Haḡ oḡıyup Haḡ sözin istimā’ ideyüm.” didi. Melekü'l-mevt “Eyyām-ı ‘ömr mektüb ve enfās-ı ma’düde maḡṡübdür, mehle mecāl muḡāldür, yaraḡuñ görmeḡi ḡo, vaḡt-ı irtihāldür.” didi. Melik “Bārī bir sā’at taḡammül ve bir ān rızā-yı te’emmül.” didi. Melekü'l-mevt “Ol ān daḡı ol eyyām-ı maṡrūbe ve evḡāt-ı maḡṡübedendür ki münḡazī oldı ve eccl-i mev’üd nihāyet buldı, peymāne-i ‘ömr ṡoldı.” didi. Melik “Ḳabrde enīsüm ve celīsüm kim olur?” didi. Melek “Amelüñdür ṡaña ancaḡ hem-dem, yoḡsa anda ne melek var ne enīs olacaḡ ne ādem.” didi. Melik “Amelüm olmayıcaḡ kim yār u ḡam-ḡ’ār ve kim enīs ü ḡam-küsār olur?” didi. Melek “Ol taḡdırce maṡīrūñ nār ve merci’üñ ḡazab-ı ṡaḡaṡ-ı Cabbār’dur.” diyüp ḡabz-ı rūḡ itdi. Ehl ü ‘iyāl ve ḡ’īṡ ü akrān u emṡāl cem’ olup ol ḡaṡrda olan nāḡme nevḡaya ve ‘ıyṡ nīṡe mübeddel oldı.

Hikāyet-i Rābī’a: Melekü'l-mevt ‘aleyhi’s-selām aḡyānen meclis-i Süleymān Nebī’ye gelürdi. Mā-beynlerinde nice muṡāḡabet olurdu. Bir gün yine gelüp ḡāzırlardan bir ṡaḡṡa diḡḡatle naṡar itdi. Melekü'l-mevtüñ [N32b] naṡarı ol ṡaḡṡa eṡer itdi. “Yā nebiyu’llāḡ bu kindür ki naṡarından yüregüm ürkdı ve cānum ḡorḡdı.” didi¹¹⁴. Süleymān ‘aleyhi’s-selām “Bu Azrāyil’dür, ḡavm-i benī Ādemi diyār-ı āḡirete iletmeḡe delil ü sebīldür.” didi. Ol ṡaḡṡ “Yā nebiyyu’llāḡ bu ṡaḡṡdan baña ḡaṡyet ü dehṡet ḡāṡıl oldı, rīḡe emr eyle aḡṡā-yı ma’mürede

.....

113 Maḡtem] ḡaṡitem T.

114 Didi] -N.

beni bir cezîreye iletün. Tâ ki bir pâre yüregüm oturup korğum yatsun.” dedi. Süleymân emr idüp rîh ol şahş bilâd-ı Hind'den bir cezîreye ilettdi. Sehl zamân geçmedin melekü'l-mevt meclis-i Süleymân'a gelüp Süleymân ol şahş dikkatle nazarından su'âl itdi. Melekü'l-mevt “Ol şahşuñ ‘ömri dükenüp cezîre-i Hind'de kabz-ı rûhına me'mûr olmuşdum, meclisünde görüp ta'accüb itdüm idi. Hâliyâ yine me'mûr olduğum yirde rûhın kabz itdüm.” dedi. Süleymân Nebî ta'accüb idüp huzzâr-ı meclise takrîr itdi.

Hikâyet-i Hâmise: İskender-i Zü'l-karneyn [T21a] zamân-ı saltanatında 'âlemi seyr iderken bir gün yolu bir kavme uğradı ki kubûr-ı mevtâlarını evleri önünde idüp her zamânda görürler ve buhûrlar virüp silüp süpürürler. Hayât-ları şiddet ü zaîmetle memâta ber-â-ber ve gıdâları haşîş-i arz-ı nebât hod yanlarında nebâta ber-â-ber. İskender meliklerin da'vet itdi, da'vetine icâbet itmedi. Âhîr Zü'l-karneyn aña geldi, ol hâlde görüp [N33a] envâ'-ı 'ibret aldı. “Yanıñuzda sîm ü zer ve gulâm u nökerden esbâb-ı tena'um olan nesnelerden nesne yok, vechi nedür?” dedi. Ol şahş cevâb virüp “Na'im-i dünyâ zâyildür, 'abd ile Rab mâ-beyninde hâyildür. Lâ-cerem çünki mâlı bunda koyup giderüz, yok yire cem' idüp n'iderüz¹¹⁵?” dedi. Zü'l-karneyn “Yâ kubûr-ı mevtâyı kapu-larıñuz önünde itmekden murâdıñuz nedür?” dedi¹¹⁶. Ol şahş “Tâ ki mevtâyı hâzır ve kendümüzü kudûm-ı melekü'l-mevte muntazır bilüp 'ibâdet-i Haq'dan gâfil ve umûr-ı dünyâyâ müştâgil olmayavüz.” dedi.

Zü'l-karneyn “Yâ na'im-i dünyâ bî-had ve lezâyiz-i hayât lâ-yü'add iken niçün gıdâñuz nebâtıdır?” dedi. Ol şahş “Buğünümüzü kubûr-ı hayvanât itmekden kaçaruz, sedd-i ramakla kanâ'at iderüz.” dedi. Ba'dehû bir âdem kafası çıkarup “Yâ Zü'l-karneyn bu kafa şâhibi kimdür bilür misün?” dedi. İskender “Yok.” dedi. Ol şahş “Bu kafa mülûk-i dünyâdan bir melik-i câyir ve şahş-ı câbirüñ hâyir kafasıdır ki ra'yyete cevri ve 'askerine gâdr iderdî, âhîr ecel kafasını aldı, taht üstünden tahta şaldı. Hâliyâ maqarrı¹¹⁷ nâr ve başı bunda 'ibret-nümûn-ı halk-ı diyârdur.” dedi. Ba'dehû bir kafa dağı çıkarup “Bunuñ şâhibi bir melik-i 'âdil ve pâdişâh-ı kâmil idi. Hâliyâ maqarrı¹¹⁸ cennet ve kafası bize sebeb-i naşîhat ve bâ'is-i meyl-i ma'deletdür.” diyüp elin İskender'ün başına koyup “Acabâ başuñda yazı bu iki kafadan [N33b] kanşısı olmağdur?” dedi. İs-

115 N'iderüz] n'eylerüz T.

116 Zü'l-karneyn “Yâ kubûr-ı...murâdıñuz nedür?” dedi] -T.

117 Maqarrı] muqabbiri T.

118 Maqarrı] muqabbiri T.

kender zārī kıldı, şahşı der-āgüş idüp ser ü çeşmin būs itdi. Her çend ki “Gel yanumda vezîrüm ve her emrümde müşîrüm ol.” didi kaç’ā ragbet itmeyüp İskender’i me’yūs itdi. Ol dahı kalķup otađına gitdi.

Lā-cerem ‘alāmet-i sa’id oldur ki mevtüñ zıkrinden ve aķbār-ı mevtüñ istimā’ından ğam-ġin ü dil-ġir ola.

Ĥaberde vāriddür ki [T21b] mevti çok zıkr idüp zūlmet-i laķdi fıkr idenüñ ķabri ravza-i cennet olur ve mevtüñ zıkrinden ğaflet idenüñ ķabri ĥufre-i nār olur. Bir ğün rasūlu’llāĥ ‘aleyhi’s-selām merātib-i şühedāyı beyān iderken Ĥāz-ret-i ‘Āyişe radıya’llāĥü ‘anha buyurdı ki “Ĥāricden kimesne merātib-i şühedāya vāşıl olur mı?” Buyurdılar ki “Şol kimse ki ğünde yigirmi kerre mevti zıkr idüp ol zıkr ile maķzūndur, anuñ derecesi şühedā derecesinden efzūndur. Sa’ādet ol sulţān-ı ‘ādilüñ ki nefes-i aķır ve vaķt-i āķir fıkrin idüp umūr-ı salţanatda ‘adl ü dād ve ķarīķ-ı şer’de istikāmet ü sedād üzre olup ‘adālet-ğüster ve ra’iyyet-per-ver ola.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

EL-BÂBÜ'L-EVVEL

Fî Zikri'l-Adli Ve's-Siyâseti ve Seyri'l-Mülûki ve Ensâbehüm

Ey zîver-i fikr¹¹⁹ ile ârâste ve hilye-i 'aql u¹²⁰ fazl ile pîrâste belki Hâk te'âlâ cümle 'ibâdından iki tâyifeyi mümtâz ve beyne'l-'ibâd ser-firâz eyledi. Bir tâyife tâyife-i enbiyâdur ki vazîfeleri 'ibâda menâhic-i hidâyet ü irşâd ve meyâhic-i¹²¹ istikâmet ü sedâdî ta'yîndür [N34a] ve bir tâyife tâyife-i ümerâdur, vazîfeleri 'ibâduñ mebâdî-i intizâm-ı ahvâllerin ve mebânî-i istihkâm-ı hâl ü me'âllerin tertîb ü tezyîndür. İki tâyifeye bile inkiyâd u itâ'at ve taklîd ü tab'îyyet lâzımdur ki *aṭî'ü'llâhe ve aṭî'ü'r-rasûle ve üli'l-emri minküm*¹²². Selâṭîn-i enâm daḥı iki fırqadur ki birisi 'âdillerdür ki sa'âdet-i dünyevîyeleri sa'âdet-i uhrevîyyelerine müfzîl¹²³ ve saltanat-ı şuverîyyeleri saltanat-ı ma'nevîyyelerini muḳteẓîdür ve bir tâyife zalemedür ki dünyâda mülkleri fânî vü zâyıl ve âḥiretde kılâde-i gerdenleri aḡlâl u selâsıldür. Nitekim rasûlu'llâh *'aleyhi's-selâm* buyurmuşdur ki *el-mülkü yebkâ bi'l-küfri ve lâ-yebkâ bi'z-zulmi*, ya'nî “Mülk zulm ile dâyim olmaz küfr ile kâyim olur.” Elsine-i 'âlemde mezkûr ve tevârîḥde meşṭûrdur ki Mecûsîler dört biñ yıl cümle 'âleme ḥûkm eylediler, 'adllerinüñ bereketiyle ve re'âyâlarınıñ du'â vü himmetiyle.

119 Fikr] 'aql N.

120 'Aql u] -N.

121 Meyâhic-i] menâhic-i T.

122 (*Ey iman edenler*) *Allah'a itaat edin. Rasulüne ve sizden olan yöneticilere itaat edin (Nisâ 59).*

123 Uhrevîyyelerine müfzîl] âḥiretlerine müfevveẓî N.

Aḥbârda vârid olmışdur ki Ḥazret-i Dâvud'a *'aleyhi's-selâm* vahy-i İlâhî vârid olmışdur ki kavmüni mülûk-i 'Acem'e sebb eylemekden men' eyle ki mülûk-i 'Acem bilâdumı 'adâletleriyle ma'mûr ve 'ibâdumı [T22a] naşafetleriyle¹²⁴ mesrûr eylemişlerdür. Mülûk-i 'Acem'den 'adl iden pâdişâhlar ki Erdeşîr ve Efrîdûn ve Behrâm-ı Gûr ve Nûşîrevân'dur, zamân-ı saltanatlarında aḥvâl-i 'âlem muntazam ve benî Âdem ḥuzûr-ı ḳalble 'ibâdet-i Ḥaḳḳ'a ve du'â-i pâdişâha müdâvim idi ve mülûk-i zalemeden Ḍaḥḥâk ve Efrâsyâb ve Yezdicerd'dür, bunların zamânında [N34b] zulm ü bî-dâd ve fitne vü fesâdla cihân müşevveş ve ḥalk-ı 'âlem der-keşâkeş olup mihnetde idi. Ol sebebdan onların zamân-ı saltanatları mümted olup vefâtlarından sonra zikr-i bi'l-ḥayrları anlara 'ömr-i şânî oldu ve herkes anlara ḥayrla dâ'î vü şânî ve bunların zamân-ı hükûmetleri tîz münse¹²⁵ olup nefrîn ü la'netle zikrleri sebep-i 'azâb olup herkes anlara bed-gümân u şânî oldu.

Zikr-i Ensâb-ı Mülûk

Mervîdür ki çün evlâd-ı Âdem *'aleyhi's-selâm* rûy-ı zemînde keşîr ve bunların zindegâneleri emr-i 'asîr oldu Ḥazret-i Âdem *'aleyhi's-selâm* evlâdından Şî't *'aleyhi's-selâm*la Keyûmers'i ihtiyâr eyledi ve bunlara düstürü'l-'amel olmağıcün kırk şaḥîfe-i münzele virüp Ḥazret-i Şî't'i meşâlih-i dîn ve umûr-ı âḥirete vâlî ve Keyûmers'i umûr-ı¹²⁶ dünyâ ve aḥvâl-i re'âyâya serdâr eyledi. Mülûk-i arzuñ evveli Keyûmers'dür ve müddet-i saltanatı otuz yıldur. Ekşer müverriḥîn bu kavle kâyil ve bu rivâyete mâyildür. Andan sonra saltanat Keyûmers'den Hûşeng-i pür-ferhenge mîrâs degüp kırk yıl ol daḥı şâhlık idüp¹²⁷ ḥâkim-i naṭ-ı kâyinât olup âḥîr ferzîn-i ecel bend geçüp şeh-mât olup andan Tahmûres otuz yıl bu fânî mülke vâlî oldu. Cinlerle ḥarb u kıtâl ve ceng ü cidâl idüp âḥîr anuñ daḥı vücûdından 'âlem ḥâlî oldu. Andan sonra cām-ı saltanat bu bezmde Cem-şîd'e degüp şînâyi' ü âlât [N35a] ve ḥıref-i mühimmâtla 'âlemi pür-nazm u nizâm itdi. Yedi yüz yıl bezm-i saltanatuñ kâmrâmı olup 'âkıbet sâķî-i ecel anuñ daḥı ṭolusın tamâm itdi. Andan mülk Hûrâs'a intikâl itdi ki laḳabı Ḍaḥḥâk'dur, selâṭîn içinde effâk u seffâk ve fettâk u hettâkdur, siḥr ü şu'bede bünyâdın ol

124 Naşafetleriyle] nuş'atle N.

125 Münse] mesned N.

126 Umûr-ı] -T.

127 İdüp] eyledi T.

itdi. Zılm ü cevrlle bñ yıl hālkı ağıladup āhır ɗahhāk iken dñnyādan [T22b] giryān gitdi. Andan dehr-i dñn Ferīdñn'ı serdār itdi. Beş yüz yıl hñsn-i hūlk ve lutf u 'adl ü cūd bezliyle 'ālemi ma'mūr idüp 'ākıbet ɗarh elinde feri dñn olup 'ālem-i uqbāya güzār itdi. Ba'dehū arūs-ı devlet Minūçıhr'e ɗıhre-nümā olup yüz yigirmi yıl ol daħı 'ilm-i nāfi' ve 'amel-i şālīh ile yir yüzinde zindegānı idüp mülk-i bākīye irtihāl itdi. Andan Nevder pādīşāh olup on iki yıl pādīşāhlık sürüp salṭanat eyledi. Andan Efrāsyāb'dur ki Türkistān'da şöhreti Gök Alp dimekle ma'rūfdur, ol daħı on iki yıl āsyāb-ı salṭanatda nevbet gözledi. Çünki rüzgār 'ömrini un gibi ögütü vatan-ı aşlını özledi. Andan Tahmāsb beş yıl salṭanat seririnde kāmran oldı. Şecā'at ü 'adāletiyle 'ālem reşk-i bāğ-ı cinān oldı. Andan tāt-ı mülk Keykubād'a intikāl itdi. Yüz yigirmi yıl tedbīr-i 'asākır ve techīz-i¹²⁸ cñnūd u cüyüş ve nevāzīş-i ra'ıyyet ü sitayiş ü rağbet ile [N35b] salṭanat itdi, menzil-i āhirete irtihāl itdi. Andan řāvus-ı devlet Keykāvus'a cilve-nümā oldı. Himmet-i 'āliye ve 'adālet-i şāmīle ile yüz yigirmi yıldan şoñra ol daħı sākın-i mülk-i 'uqbā oldı. Andan Keyhūsrev Şīrīn-i devleti der-āğüş itdi. Altmış yıl salṭanat idüp zamānında zühd ü şalāhuñ ɗerāğı uyandı ve 'ilm ü 'adlūñ ocağı yandı. Āhır pīrezen-i dehr-i Ferhād-küş elinden bir cām-ı zehr-ālūd nüş itdi, şöyle ki helvā-yı salṭanat lezzetin ferāmüş itdi. Andan Mihrāsb 'arşa-i¹²⁹ salṭanata esb sürdi. Kibr ü 'ucbı bir mertebe idi ki demürü ɗıgneşüp göge pūfkürdi, kırk yıldan şoñra ol daħı ɗille-hāne-i ɗabrde erba'ine girdi. Devrān anuñ manşıbın āhır¹³⁰ Kūştāsb'a virdi. **Beyt:**

Çü yakdı dñn-i Zerdūst'ūñ ɗerāğın

Uyandurdı Mecūsīler ocağın

Yüz yigirmi yıl şu'le-i devleti delīl idinüp ardına uydu. Āhır devrān anuñ daħı ocağına su koydı. Andan devlet Behmen-i İsfendiyār'a yār oldı. Hıkd u ḥased ve kibr ü ru'ünetle yüz on iki yıl 'ömr sürüp derd ü ḥasretle müteveccih-i dārū'l-ḳarār oldı. Andan kızı [T23a] Hümā'ya hümā-yı 'arūs-ı salṭanat şāye şaldı. On yedi yıl 'avretligiyle hñsn-i siyāset ve 'aql u kiyāsetle salṭanat idüp āhır şevher-i ecele varup dehr-i dñn andan daħı arta ḳaldı. Andan Dārā'ya felek medār itdi. [N36a] Kırk bir yıl salṭanatından şoñra ol daħı tāt u taḥtı hebā itdi. Ba'dehū oğlı Dārāb-ı Dārā bu dāra ḥākım oldı. Elli yıl devlet sürüp dār-ı ünse 'āzım oldı. Andan nevbet İskender-i Rūmī'ye degdi ki laḳabı Zū'l-ḳarneyn

128 Techīz-i] techīr-i N.

129 'Arşa-i] -N.

130 Āhır] -N.

ve mesîre-i saltanat-ı maşrıkeyndür, rûy-ı zemînde¹³¹ geşt ü seyâhâti ve feth-i tılsımâtı ve müşâhede-i 'acâyibâtı ve fütûh-ı haşûn ve hezîmet-i selâtin-i rub'-ı meskûn ve teşhîr-i eķâlîm ve taḥşîl-i hazâyin ü zer ü sîm itdügi her dilde mezkûr ve her sînede meştûrdur, otuz altı yıl saltanat sürdi. Âḫîr zillet-i mevti ol daḫı gördi. Ba'dehû Erdeşîr bin Sāsân yetmiş sekiz yıl 'âleme¹³² sultân oldu. Andan Şābūr bin Erdeşîr otuz üç yıl saltanatla kāmran oldu. Andan nevbet Ürmüz'e de degdi. Otuz yıl¹³³ üç ay ol daḫı saltanat nevbetin urdı. Andan Behrām bin Behrām yigirmi yıl şāh olup anı daḫı çarḫ-ı bî-vefā ḫarca¹³⁴ sürdi. Behrām bin Behrāmiyān bu meydāna at şaldı. Dört ay ol daḫı saltanat ṭablin çaldı. Barsā pādîşāh oldu. Toḫuz yıldan soñra anuñ daḫı ḫālî tebāh oldu. Hürmüz bin Barsā mesned-nişîn oldu¹³⁵. Yetmiş yıl beş aydan soñra anuñ daḫı taḫt-gāḫı taḫt-ı zemîn oldu. Soñra¹³⁶ ḫarındaşı Erdeşîr yirine geçdi. On yıldan soñra ol daḫı ecel ṭolusın içdi. Anda¹³⁷ **[N36b]** Şāhbūr şāḫib-i taḫt u tāk¹³⁸ oldu. Beş yıl 'ömr sürüp taḫta-i tākūta muḫtāk oldu. Ba'dehû¹³⁹ Behrām bin Şābūr şāḫib-i serîr oldu. On iki yıldan soñra dīvān-ḫānesi ḫara yir oldu. Andan¹⁴⁰ Yezdicerd ḫükümran oldu. Otuz yıl ḫalk emrine bende-i fermān oldu. Zamānı zamān-ı cevri ü tuḡyān ve fesād¹⁴¹ u 'udvān oldu¹⁴². Ba'dehû¹⁴³ Behrām-ı Gūr şāḫib-i zamān oldu. Altmış üç yıl aḫvāl-i ra'ıyyete iltifāt u teveccüh-i tamām ve şayd u şikār ve lu'ḫ¹⁴⁴ **[T23b]** u lehv ve 'iṣ ü nūş-ı müdām ile saltanat idüp diyār-ı 'ademe revān oldu. Yirine¹⁴⁵ Yezdicerd-i Behrām pādîşāh oldu. On sekiz yıldan soñra sālîk-i rāḫ-ı beḫā¹⁴⁶ oldu. Andan Hürmüz bu bezme sāḫî oldu. Toḫuz ay

.....

www.tuba.gov.tr

131 Zemînde] zamānda N.

132 'Āleme] -T.

133 Yıl] sene T.

134 Ḫarca] çarḫa T.

135 Oldı] ider T.

136 Soñra] -N.

137 Anda] -N.

138 Tāk] külāḫ T.

139 Ba'dehû] -N.

140 Andan] -N.

141 Fesād] kıyād T.

142 Oldı] itdi T.

143 Ba'dehû] -N.

144 Lu'ḫ] ta'ab T.

145 Yirine] -N.

146 Rāḫ-ı beḫā] rāḫ N.

anuñ daħı bezmi kıyākī oldı. Ba‘dehū¹⁴⁷ Fırūz bin Hürmüz bezm-i salṭanat kurdı. On bir yıl meclisi ṭurdı, ba‘dehū¹⁴⁸ eşik-i serir-i salṭanata¹⁴⁹ oturdı. Beş yıl altı¹⁵⁰ aydan şöıra anı daħı felek ḥarca sürdı. Andan şöıra¹⁵¹ Keyḳubād’a tāt u evreng mübārek-bād itdi. Qırq yıldan şöıra ol daħı “Ḥayr-bād” diyüp¹⁵² gitdi. Andan¹⁵³ Cāmasb-ı Ḥakīm ‘āleme ḥükm itdi. ‘İlm-i nücūmda māhir ve raşada ḳādir idi. Bir yıl altı ay ‘āleme ḥüküm-rān¹⁵⁴ oldı. Āḥir mülk-i ‘ademe revān oldı. Ba‘dehū¹⁵⁵ Nüşirevān pādīşāh oldı. Qırk sekiz yıl ‘āleme ‘adl-güster ve dād-ḥvāh oldı. Ba‘dehū¹⁵⁶ Hürmüz yirine geçdi. On iki yıldan şöıra cellād-ı zamān [N37a] anuñ daħı ḳanın içdi. Andan¹⁵⁷ Ḥüsvrev-i Pervīz eyvān-ı salṭanatda serir-nişin oldı. Anuñ ḥaşmet-i salṭanatu ve ‘asker ü saṭveti ḡālib-i cümle-i selātın oldı. Otuz sekiz yıl taḥṭı şāhīde ḳarār itdi. Āḥir diyār-ı āḥirete ḡuzār itdi. Yirine Şirūye pādīşāh oldı. Yedi aydan şöıra anuñ daħı peymāne-i ‘ömri ṭoldı. Ba‘dehū¹⁵⁸ Erdeşir şāḥib-serir oldı. Bir yıl altı aydan şöıra ol daħı dā‘i-i mevte fermān-pezir oldı. Ba‘dehū¹⁵⁹ Kedāred ‘āleme server oldı. Elli beş günden şöıra ol daħı ḥāke ber-ā-ber olup andan¹⁶⁰ Būrān Duḥt nām ‘avret zen-i dünyāya ḥükm itdi. Altı aydan şöıra ol daħı gitdi. Yirine¹⁶¹ Erzemī Duḥt pādīşāh oldı. Dört aydan şöıra ol daħı ḥāk-i rāh oldı. Ba‘dehū¹⁶² Ferruḥzād servi āzād gibi ser-bülend oldı. Bir aydan şöıra ḥāk içinde ḡaltān olup nā-müstemend oldı. Yezdicerd ki āḥiri mülūki ‘Acemdür, nevbet aña degdi. Rūzgār anı daħı öğitdi. Ol daħı bu āsyābda nevbetin şavup gitdi. Andan şöıra emirü’l-mü’minin ‘Ömer raḍıya’llāhu ‘anh zamān-ı ḥilāfetinde devlet-i İslām ḡālib olup menābir-i

147 Ba‘dehū] -N.

148 Ba‘dehū] -N.

149 Serir-i salṭanata] serire N.

150 Altı] iki T.

151 Andan şöıra] -N.

152 Diyüp] idüp N.

153 Andan] -N.

154 Ḥüküm-rān] ḥükm-i revān T.

155 Ba‘dehū] -N.

156 Ba‘dehū] -N.

157 Andan] -N.

158 Ba‘dehū] -N.

159 Ba‘dehū] -N.

160 Andan] -N.

161 Yirine] -N.

162 Ba‘dehū] -N.

memâlik-i hıttâ-i 'âlem hutbe-i nâm-ı sulţân-ı serîr-i [T24a] ıstıfâ ile ser-bülend oldu ve dâr u diyâr şeref-i İslâm ve millet-i Muḥammedî'den behremend oldu. Debdebe-i kûs-ı şerî'at ile gûş-ı 'âlem ü 'âlemiyân pür-velvele oldu ve gülbaş-ı ezân-ı penc-nevbet-i eyyâmla [N37b] dervâze-i cihân gûlgüle tldı.

Bu selâṭînün zikrinden murâd oldur¹⁶³ ki ehl-i ihtiyâr itibâr ideler ki bunlar dahı zamânlarında mülk-i 'âleme mâlikâne hüküm iderlerdi ve hâll ü 'akd ve kabz ü baştan diledüklerin iderlerdi. Hâtım-i saltanatlarına memâlik mûm idi ve tîğ-ı satvetlerine 'âlem mahkûm idi. Her birinün mencûk-ı sancâk-ı devleti mâhîçe-i mâha irmişdi ve senâbik-i merâkib-i mevâkibleri çeşm-i gâv-i zemîne girmişdi. Hâliyâ her biri tahtı tahta-i tâbûta degişüp rûy-ı zemînde kâmrân olanlar zîr-i zemînde hâk ile yeksân ve eyüler eyülükle yâd olunup revânları du'â-yı hayrla şâd u handân ve kemlerün sū'-i ef'âl ü bed-huşâlleri dillerde evrâd olup cânları berzah-ı düzahda nâlân ve nâmları elsine-i nâsda karîn-i düşnâm u le'ân olmuşlardur¹⁶⁴.

Lâ-cerem ehl-i 'akla lâıyık budur ki eyüler ahlâkına taklîd ve nefsi yaramazlar haşâyilinden teb'îd ide. Dirler ki ricâlün mevtlerinden şoñra zıkrleri hayât-ı şânî huşûşâ hayrla yâd olunmak bir başka zindegânîdür.

Hikâyet: Ebû 'Alî bin İlyâs ki sipeh-sâlâr-ı diyâr-ı İsfahân ve kâr-güzâr-ı pâ-dişâh-ı devrân idi, zâhid-i rûzgârî ve zühd ü riyâzetün âmûzkârı olan Ebû 'Alî Dekkâk'a geldi. Ebû 'Alî Dekkâk eyitdi "Yâ emîr mâl mi yanunâ eḥabdur, yoğsa [N38a] 'adû mı eḥabdur?" didi ki "Mâl eḥabdur." Ebû 'Alî eyitdi ki "Pes lâıyık mıdur ki mâl maḥbûbuñ iken dünyâda terk idüp koyup gidesin ve hûkûk-ı 'ibâd ve a'mâl-i seyyi'e 'adûñ iken yanunâ bile ala gidesin." Ebû 'Alî fehmi idüp ağladı, tevbe vü inâbet idüp min ba'd tâ'at ü 'ibâdete bel bağladı. Sulţân-ı rusul bunca 'uluvv-i rütbet ve câh-ı menziletle *vüldtü fî zemini'l-meliki'l'âdili*¹⁶⁵ dirdi ve Anûşirvân'a şenâ iderdi. Pes lâıyık budur ki selâṭîn-i ehl-i İslâm 'ibret-güzîn olup Nûşirevân Mecûsî dîni hasebiyle ehl-i zünnâr ve şâyes-te-i nâr [T24b] iken 'adl sebebiyle kendin nârdan ḥalâş itdüğinden 'ibret alup kendiler lâıyık-ı cennet iken 'amel-i sū' ile ehl-i nâr olmağdan 'âr ideler.

Hikâyet: Rivâyet olunur ki Nûşirevân-ı 'Âdil bir gün temârüz idüp "İlâc için bir hâne-i harâbdan bir hışt-ı turâb ârzü iderem." didi. Kâşîdılar kaşd idüp

163 Oldur] budur T.

164 Olmuşlardur] -N.

165 *Adil hükümdar zamanında doğdum.*

eṭrāf-ı memālîkde cüst ü cū ve eski kerpîc bulmakda çok tek ü pū itdiler. Ne kimesne karye-i harābdan haber virdi ve ne bir âdem hışt-pāre-i köhneden eşer gördi. Anūşîrvān hāmd-i bî-pāyān ve şükr-i firāvān idüp memleketinüñ vālîleri ‘ādîl ve ra‘iyyetleri kemāl-i huzūr-ı bāl ve rîkḳatü’l-aḥvāldür, her biri kām-ı diline vāşıl olduğın bildi. Zîrā ḥüķemā ittifāḳ ile dīn mülkle dāyîm ve mülk cünd ile kāyîm [N38b] olur. Cünd māl ile üstüvār ve māl re‘āyā ile ber-ḳarār olur. Lā-cerem cümleñüñ mevḳūf-ı ‘aleyhi re‘āyānuñ ‘emāretidür. Çün re‘āyā hoş-hāl ü āsūde-bāl ola māl vāfir olur. Çün māl vāfir ola sulṭāna ‘asker ḥāzır¹⁶⁶ olur. Sulṭān teşḫîr-i ekālîm ve tevḫîr-i ḥazāyin-i zer ü sîme ḳādir olur. Çün memālîkde zulm ola aḥvāl-i re‘āyā muḥtel olur. Çün aḥvāl-i re‘āyā muḥtel ola māl ü ḥazîne emri mu‘tell olur. Çün māl ü ḥazîne emri mu‘tell ola ‘asker ḥālî zebûn olur. Çün ‘asker ḥālî zebûn ola¹⁶⁷ saltanat aḥvālî diğەر-gün olur. Ve zulm daḫı iki nev‘dür, bir zulm sulṭānuñ ra‘iyyete zulmi ve aḳviyānuñ zu‘afāya zulmi gibi ve ağniyānuñ fuḳarāya zulmi gibi, bir zulm daḫı kişinüñ nefsiñe zulmi gibi. İrtikāb-ı ma‘āşî ve ihtimāl-i işām ile pes *men zaleme zulime*¹⁶⁸ mūcibince bir kimesne kesb-i seyyi’āt ü ḥaṭî’ātla nefsiñe zulm eylese aña daḫı bir zālîm musallaṭ olur. Nitekim ḥikāyede vārid olmuştur ki

Ḥikāyet: Benî İsrāyîl zamānında bir kimesne var idi ki¹⁶⁹ kūt-ı zarūriyesi şayd-ı māhiye münḥaşır ve envā’-ı şanā’atde ancak aña ḳādir idi. Ḥikmet-i İlāhî bir gün şebîkesine bir büyük māhî tutuldu, “İyālūme kūt olur” diyü mesrūr oldu. ‘Avāne-i sulṭāndan bir zālîm yarı bahāsına almak ḳaşd itdi. Şayyād ḫalāş olam diyü “Şatıḫḳ degül.” [N39a] didi. ‘Avān ḡazab idüp ḡazabla meccānen aldı gitdi. Şayyād “Söyleyem” didüğüçün muḥkem let itdi. Şayyād ‘āciz olup yüzünü göge tutup [T25a] “İlāhî beni ‘āciz ü za‘îf ve anı ḳavî vü ‘anîf ḫalk¹⁷⁰ itdün. Benüm bunuñla dünyāda muḳāvemete ḳudretüm yok. Dünyāda serî’an ve ‘ācilen dādum al ki āḫirete taḥammüle ṭāḳatüm yok.” didi. Nālān ü giryān gürisne vü nā-tüvān evine geldi. Bu ṭarafdan ‘avān daḫı evine geldi. Balıḡı bişürmek için işlāḫa ḳaşd itdi¹⁷¹. Balıḡ ağzın açup barmağın eyle ırdı ki ‘aḳlı gitdi. Her ne vechle ki ilāc itdi, ‘ilāc-peḫîr olmadı. Def-i elemine aşlā çāre vü

166 Ḥāzır] vāfir T.

167 Çün ‘asker ḥālî zebûn ola] -N.

168 *Zulmeden zulme uğrar.*

169 Ki] ve N.

170 Ḥalk] -N.

171 İtdi] ḳıldı N.

güzîr bulmadı. Tabîbe 'arz-ı hâl itdi. "Barmağın kes ki elem elüne sirâyet itmeye." didi. 'Avân barmağın kesdi, elem eline intikâl itdi. Şöyle ki bî-hâl idi, nâcâr tabîbe hikâyet itdi. Tabîb elin bileğinden kaç'la işâret itdi. Eyle itdi, bu def'a elem sâ'idine nakl itdi. Tabîb sâ'idinden kaç'la emr itdi. 'Avân mütehayyir olup dîvâne-vâr şahrâdan yaña yürüdi. Nâ-gâh gözünü h'âb bürüdi. Hâtifden âvâz geldi ki "Mâdâm ki haşmuñ irzâ itmesin elemün mündefi' olmaz ve her 'uzvuñ kaç' iderseñ bu belâ sende münka'atı' olmaz." Harîf bîdâr olup şehir içinde geşt ü güzâr idüp sayyâdı bulup istihlâl itdi. Derhâl harîfün¹⁷² elemi sâkin olup Hağ te'âlâ dağı anı hoş-hâl itdi. [N39b] 'Avân âgâh olup tevbe-i hâliseye tevfiğ buldı. Hağ te'âlânun lutfına mazhar olup yine eli bütün oldı.

Hikâyet: Bir gün Hazret-i Kelîm Cebel-i Tûr'da münacât-ı Hazret-i Rabb-i nûrda du'â idüp "Yâ Rab baña 'adl ü dâduñ ve mazlûmuñ zâlimden haqqın istâduñ¹⁷³ göster." didi. Nidâ-yı İlâhî vârid oldı ki "Çün her işün gâyetin te'em-mül idemezsin zâhiren cârî olan umûra taḥammül idemezsin." didi ki "Senün tevfiğün olıcağ şabr iderem ve her mertebe cânuma cebr iderem." Pes emr vârid oldı ki "Fülân mevzi'de olan çeşmeye varup bir mekân-ı hafîde ihtifâ eyle. Andan kemâl-i kudret ü 'adlümü temâşâ eyle." Hazret-i Kelîm varup ol çeşme kırbında nihân oldı. Kudret-i Hağğ'un zuhûrına nigerân oldı. Nâ-gâh bir süvâr şu var diyü ol şu kenârına gelüp atından inüp soyundu. Belinden biñ dînârla bir hemyânı çıkarup çeşme yanında koyup [T25b] kendü şuya girüp yundı. Ba'dehû giyünüp namâz kılup binüp gitdi. Hemyânı kuduğı yerde unut-dı. Aḡabince bir oğlancuğ şu içmege gelüp hemyânı bulup aldı gitdi. Derhâl bir a'mâ koça gelüp âbdest alup namâza şurû' itdi. Nâ-gâh ol hemyân şahibi olan süvâr gelüp a'mâyı gördi. Hemyânın şordı¹⁷⁴. A'mâ "Ben a'mâyam hem-yânı [N40a] nice görürem? Ne gördüm ne aldum?" diyü inkâr eyledi. Süvâr inanmayup talebinde ısrâr itdi. Âḡir ḡazaba gelüp tığ çeküp a'mâyı helâk itdi. Hemyânı esbâbında arayup bulmayıcak ta'accüb itdi gitdi. Hazret-i Mûsâ'nun şabrı gidüp "İlâhî kudretünde 'ağllar tîre ve kemâl-i hikmetünde gönüller ḡiredür, haḡîkat-i hâle beni vâkıf eyle ve bu sırâ 'ârif eyle." didi. Cenâb-ı İlâhî'den ḡitâb geldi ki "Ben 'âlimü's-sırru'l-hafıyyâtam ve kâşifu'z-zarru ve'l-beliyyâtam. Esrârımda 'uḡul ḡayrân ve hikmetümde 'âlem ser-gerdândur. Oğlancuğın babası süvâra ḡidmet idüp ücretinden biñ dînâr cem' olmışdı ve

.....

172 Harîfün] -N.

173 İstâduñ] işkâtuñ N.

174 Hemyânın şordı] -T.

a'mā süvāruñ babasın katl eylemiş idi. Hāliyā oğlancuğa haqq-ı mevrūşı vāşıl olup¹⁷⁵ süvār deynden halāş buldı ve süvār babasınıñ kätılın öldürüp kışāş oldu. İkisiniñ dañı murādı hāşıl ve haq müsteħaqqına vāşıl oldu.” didi.

Hikmet: İskender-i Zü'l-karney'n'e su'al itdiler ki “Bunca mülk ü māl ve izz ü celāl ve esbāb-ı kamrānī ve aḥkām-ı cihān-sitānīden gāyet-i şevkuñ nedür ve nihāyet-i zevkuñ nedendür?” Cevāb virdi ki “Cümlesinden iki nesneden pür-sürür ve mevfūru'l-ḥubūram¹⁷⁶. Biri 'adl ü inşāf ki maẓlūmuñ zālimden dādın alam ve biri baña iḥsān idene iḥsānından ziyāde iḥsān idüp şükr ü iḥsānuñ dadın alam [N40b] ve ḥadīs-i şaḥīḥde vārid olmuşdur ki Haq te'ālā her nesnede iḥsānı sever hattā bir koyun boğazlıyan kimesne koyun elem-i zebḥden suhūletle halāş olmağıçün bıçağın keskin idüp iḥsān idene bile rüz-ı kıyāmetde cezā-yı ḥayr ider.”

Ve Mūsā 'aleyhi's-selām buyurmuşdur ki “Haq te'ālā yiryüzinde 'adlden efdāl nesne ḥaḥk eylemedi. 'Adl bir mīzān-ı [T26a] şaḥīḥdür ki her kim ol mīzānla 'amel itdiyse cennete vāşıl oldu ve kurb-ı Haq derecesine nāyıl oldu.”

İbni 'Ömer rasūlu'llāhdan rivāyet ider ki rasūlu'llāh 'aleyhi's-selām buyurmuşdur ki “Muḥsinler için cinānda müstaḳıl maḳāmāt ve derecāt vardır. Hattā kendü ehl ü 'ıyālīne iḥsān idenler dañı ol muḥsinlerde dāḥil olurlar ve ol derecāta vāşıl olurlar.”

Ḳatāde radiya'llāhü 'anh ellā teḡav fi'l-mīzān¹⁷⁷ āyetiniñ tefsīrinde dimişdür ki “Mīzāndan murād 'adldür ve ma'nāsı budur ki yā benī Ādem sen kendüñde nice olunmaḥ dilersen senüñ ḡayruñda dañı sen öyle 'adl eyle.”

Ve yine İbni 'Ömer'den mervīdür ki “Çünkü Ādem arza ḥubūt eyledi Haq te'ālā Ādem'e dört kelime vahy eyledi ve didi ki “Senüñ ve cümle zürriyyātuñuñ 'ameli bu dört kelimeye menūtdur. Ol dört kelimenüñ biri senüñçün ve biri benümçün ve biri benümle senüñ mā-beynüñde ve biri senüñle cümle nās mā-beyninde olmağa merbūtdur. Ammā ol ki benümçündür oldur ki bana 'ibādet [N41a] idüp şirk itmeyesin. Ol ki senüñçündür budur ki 'amelüñe göre cezā itsem gerekdür. Ol ki senüñle benüm mā-beynimüzdedür oldur ki senden du'ā ve benden icābet ve ol ki senüñle cümle nās mā-beyninde oldur ki ḥaḥk mā-beyninde 'adl ü inşāf eyle ve āyīne-i İslām'ıñı jeng-i zulmden şāf eyle.”

•••••

175 Süvāruñ babasın katl eylemiş idi. Hāliyā oğlancuğa haqq-ı mevrūşı vāşıl olup] -T.

176 Mevfūru'l-ḥubūram] mecbūram T.

177 Kā siz de ders alıp ölgü dışına taşmayasınız (Rahman 8).

Yine Kâtâde rivâyet eyler ki zulm üç nev'dür. Bir zulm şirk-i bi'llâhdur ki *in-ne'-ş-şirke le-zulmün 'azîm*¹⁷⁸ bu zulmün şâhibi mağfûr olmaz ki *inna'llahe lâ-yağfirü en yüşrake bihi*¹⁷⁹ ve bir nev' zulm dâyim olmaz. Elbette ol zulme mürtekib olan dâreynde cezâsın ve sezâsın bulurlar ve bir zulm dahı vardır ki şâhibi mağfûr olur. Ol ol zulmdür ki 'abd irtikâb idüp nefesine zulm idüp a'mâl-i seyyi'e ile mevşûf olur. Ba'dehû nâdim olup bâb-ı mağfîret-i İllâhî'ye ilticâ eyler. Erḥame'r-râḥimîn'ün kabûline muḳârin olup *ettâ'ibü mine'z-zenbi ke-men lâ-zenbe lehü*¹⁸⁰ ta'rîfiyle ma'rûf olur.

Ve bu dahı muḳarrerdür ki dînle melik tev'emân ve 'adlle beḳâ-yı mülk mütelâzımândur. Sultâna münâsib belki vâcib ü lâzım u lâ-büddür ki dîndâr ola [T26b] ve ri'âyet-i¹⁸¹ aḥkâm-ı şer'de şâbit ü üstüvâr ola. Hevâdan ictinâb ve bid'atden¹⁸² ihtirâz üzre ola. Vilâyetinde emr-i dînde kull-i mübâlât ve keşret-i ef'âl-i seyyi'ât ile meşhûr olanları getürdüp yirinde tehdîd ü terhîb ve maḥallinde ta'zîr ü te'dîb ide ve lâzım gelürse [N41b] vilâyetinden nefy ide tâ ki anuñ ihtimâl-i sirâyet-i ef'âl-i kabîhası memleketden gide, satvetinden eviddâ dehşet ve a'dâ ḥaşyet ideler ve umûr-ı ra'îyyeti ri'âyetde ihtimâm ide. Qalîl ü keşîr kebîr ü şaḡîr bilâd u 'ibâd aḥvâlinde daḳîḳa fevt itmeyüp eşyâ'-i mez'mûmede ra'îyyete müşârik olmaya ve a'mâl-i maḥmûde-i târik olmaya, fi'l-i cemîl üzre şâbit ve ḥulk-ı sū'dan müctenib ola. Ef'âl-i kabîha irtikâb idenlere muḥâbât itmeye ve cezâ'-i şer'îye müsteḥaḳ olanlara taḳdîr-i İllâhî'den ziyâde mücâzât itmeye. Zîrâ sultânda siyâset olmayıcaḳ bilâda fesâd ve 'ibâda tezâd düşer ve ḥükemâ dimişlerdür ki ra'îyyetün tıbâ'ı mülûk tıbâ'ınuñ neticesidür. Zîrâ ekşer umûrda meliklerine iktidâ ve anuñ işrine iktifâ iderler. Her ne kim meliklerinden gör-seler aña taḳlîd iderler ve cemî'-i ef'allerin melikleri ef'âlî üzre temhîd iderler.

Hikâyet: Nitekim ḥulefâ'-i Ümeyye'den Velîd bin 'Abdü'l-melik 'imâret ü zirâ'atle ma'rûf idi. Ke-zâlık zamân-ı ḥilâfetine olan re'âyâsı 'imâret ü zirâ'at ü ḥirâsete meş'ûfdu ve Süleymân bin 'Abdü'l-melik keşret-i şurb u ekl ve ittibâ'-ı şehevâtla mübtelâ idi. Ke-zâlık zamânında işi ve gücü 'îş ü nûş ve zevk u şafâ idi.

Muḥammed bin 'Alî bin Fazl rivâyet ider ki ben bu ma'nîye münkir idüm ve bu ḥuşûşda müteḥayyir idüm şoñra gördüm ki Velîd bin 'Abdü'l-melik

178 Çünkü şirk çok büyük bir zulümdür (Lokmân 13).

179 Muhakkak ki Allah kendisine şirk koşulmasını affetmez (Nisâ 48; 116).

180 İşlediği günahına tevbe eden hiç günah işlememiş gibidir.

181 Ri'âyet-i] râyet-i T.

182 Bid'atden] bida'dan N.

zamānının¹⁸³ re‘āyāsı [N42a] velīd ṭabī‘atıyla ‘āmil olup ḥavānīt ü tavāḥīn ve kürūm u besātīn ‘imāretine meşğūl oldılar. Hemān ki Süleymān ḥalīfe oldı, ol re‘āyā evvelki ḥaşletlerin terk idüp Süleymān ḥulkiyla müteḥallik oldılar ve ekl ü şurb ve eṭ‘ime-i en‘ime tedārūkiyle evkāt geçürüp yemek kaydın yirlerdi. Ḥattā iki kimesne bir yire gelse bugün ne yidūn ve ne levn ṭa‘ām bişürdūn dirlerdi. Ke-zālik hemān Süleymān fevt olup ‘Ömer bin ‘Abdūl-‘azīz ḥalīfe oldı, [T27a] ḥalḳda ne binā vü bünyād şugli kaldı ve ne ittibā‘-ı lezzāt ve meyl-i şehevāt fikri kaldı. Cümlesi mihrāb-ı ‘ibādeti yüz tıtdılar ve yüreklerin şehd ü şühūd-ı tecelliyātla ḡidā-yı cismānīden şovıtdılar.

Hikāyet: Nūşīrevān-ı ‘Ādil zamānında bir şahş bir şahşdan bir miḳdār yir şatun alup içinde bir genc buldı. Egerçi genc sürūriyle vīrāne-i ḳalbi genc-i şādmānī ile¹⁸⁴ ṭoldı, ammā melik-i zamānenūn yūmn-i ‘adli ḳalbinde eşer itdi. Revān bāyi‘a dek güzer itdi. “Şatduḡuñ vīrānede genc-i şāygān buldum, çünki ḥarām ve ḡayr-ı ḥelāldür baña ol genc mārdu, şanma kim mālđür. Gel ol mālī al.” didi. Bāyi‘ “Ben saña yiri şatduḡumda māl var idügin bilmezđüm. Eger bilsem çıkarup almaḳda taḳşīr ḳılmazđum. Çün senūñ mülküñde iken ḳıḳdı eger mār u māl ve¹⁸⁵ eger ḥarām u ḥelāl senūñdür.” didi. Muḥaşşal bāyi‘ ve müşteri [N42b] ol genc-i firāvānı almayup birbirine ḥavāle eylediler. Āḫir sultān-ı zamān olan Anūşīrvān-ı ‘Ādil’e gelüp ‘arz-ı maḳāl eylediler. Nūşīrevān, zamānında her kişide şadāḳat u istiḳāmet olduḡına şād oldı. Āḫir ol iki kişinūñ evlādından şordı, birinūñ kıızı ve birinūñ oḡlı var imiş. “Sizūñ şadāḳatūñüz evlāduñuza sirāyet eylemek bereketđür. Münāsib budur ki sen kızuñ bunuñ oḡlına viresin” diyüp ol māl cihāza şarf olunup mā-beynlerinde muşāheret bünyād oldı. Ol iki kişinūñ evlādı ve ensābı niçe zamān sıdḳ u şalāḥ ocaḡı olup eyilükle ‘ālemde yād oldı. Eger bu ḥāl bir melik-i cābir zamānında olsa her biri ol māl benümdür diyü niçe kerre da‘va vü ḥuşūmet olurđı. “Beglikden ḥod māl mīrīnūñdür” diyü niçe kerre ḥükmler ve fetvalar olurđı¹⁸⁶. Şāḫib-i şadāret olan devletlūñün ekīd ü şedīd mektūb-ı emr-üslūbı ile ma‘nīdārdur diyü küllī nef mülāḥazasıyla ḳapucıbaşılarından birisin gönderüp vālī-i vilāyet ma‘rifetiyle nice¹⁸⁷ ḥükm ü ḥükūmet olurđı.

•••••

183 Zamānının] zamanında T.

184 İle] -N.

185 Eger mār u māl ve] -T.

186 Ve fetvalar olurđı] -N.

187 Şāḫib-i şadāret olan devletlūñün ekīd...vilāyet ma‘rifetiyle nice] gelüp N.

Ḥükemā [T27b] demişlerdür ki sultān meşelde bir sūka beñzer. Her metā'ūñ ki ol sūqda revācı vardur, ḥalkuñ ol metā'ı ol sūka iletmege ihtiyācı vardur ve her metā'ūñ ki ol bāzārda kesādı vardur, aña ol metā'ı iletmegüñ fesādı vardur.

Ve yine ḥükemā demişlerdür ki *en-nāsu bi-mülūkihīm eṣbehū minhūm bi-zamānihīm*, ḥalk zamānlarından zamānlarının pādīşāhlarına artuḫ benzerler.

Ve āşārda daḫı vārid olmuşdur ki *en-nāsu 'alā dīni mülūkihīm*¹⁸⁸. [N43a]

Mervīdür ki Nūşirevān'ūñ cümle siyāsetinden biri bu idi ki farzen bir kimesne-nüñ bir altundan düzülmüş nesnesi zāyi' olsa niçe zamān yollar üzerinde kalsa balçıklarda kalmış gevher gibi ḥāke ḡaltān olurdu. Kimesne yanına yöresine uğramazdı tā aña dek ki yine şāḥibi gelüp¹⁸⁹ bulurdu. Yūnān ki Nūşirevān'ūñ vezīriydi, bir gün didi ki “Zinhār eṣrāra muḳārin olma ki vilāyetüñ ḥarāb ve ra'ıyyetüñ faḫrla yebāb olmaya.” Nūşirevān cemī' memālikinüñ 'ammāline mübāşirīn-i emvāline yazup bildürdi ki “Her ḳankı 'ālimüñ taḫt-ı 'ilminde zirā'ate ḳābil arāzīden bir miḳdār arz ki ḥālī ola, ol vālī ma'zül ü menküb belki maḫtül ü maşlūb olur.”

Hikāyet: Hind sultānı, Nūşirevān'a ḥaber gönderdi ki “Ḥasebūm ḥasebūñden ve nesebūm nesebūñden yegdür. Memleketūm memleketūñden ziyāde ve sāyir mülūk-i arzuñ gerden-i teslīm ü iṭā'atlerine¹⁹⁰ zencīr-i emrüm ḳılādedür. Lāyık budur ki sen daḫı emrūme rām ve ḥükmūme mutī'ı aḫḳām olasın.” Nūşirevān emr itdi, dīvān ḫurdu ve bezm ḫurdu. Erkānı salṭanat ve a'yānı memleket cem' oldılar. Ba'dehū bir zerrīn şandūḳdan bir cevherī şandūḳçe çıkardı. Ol şandūḳ-çeden ḫarīrlere şarılmuş bir pāre kebere çıkardı ve didi ki “Sizüñ vilāyetinüzde bu var mıdur?” Rasūl didi ki [N43b] “Bī-ḫadd ü bī-nihaye bī-'add ü ḡāye¹⁹¹.” Nūşirevān didi ki “Ma'mūr olan arzda bu olmaz. Bu benüm vilāyetümde yıllarla bir kimesne bunu arasa bulımaz, eger¹⁹² bulunsa ol nāḫiyenüñ 'āmilin siyāset iderem, sāyir 'ammāle mūcib-i 'ibret iderem. Kendü memleketi ḫarāb iken memālik-i ma'mūreye ṭama' sevdā-yı ḥāmdur, belki mu'cib-i ṭa'n-ı ḥāş u 'āmdur. [T28a]

188 İnsanlar yöneticilerinin dini üzeredirler.

189 Gelüp] -N.

190 Teslīm ü iṭā'atlerine] teslimlerine N.

191 Bī-'add ü ḡāye] -N.

192 Eger] -N.

Hikâyet: Bir gün Nüşîrevân-ı ‘Âdil¹⁹³ vezîri Yûnân’a didi ki “Mülûk-i muḳaddimîn ve selefde olan selâṭîni baña vaşf eyle.” Yûnân didi ki “Dilersen selâṭîn-i muḳaddimîni üç vasf-ı cemîl ile medḥ ideyüm ki fihrist-i ahlâk-ı kerîme ve ‘unvân-ı ḥaşâyil-i cemîle ola ve dilersen iki ḥulḳ-ı ḥasene ile medḥ ideyüm ki düstûr-ı salṭanat-güsterîde kâfî ve âyîn-i ra’iyyet-perverîde şâfî ola ve murâd idinürseñ bir ḥaşlet-i ḥaseneyle medḥ ideyüm ki resm-i cihân-dârî ve ṭavr-ı şehriyârîde bes ve bâkî hevâ vü heves ola.” Nüşîrevân didi ki “Ol üç ḥaşleti beyân eyle ve da’vânı işbât-ı burhân eyle.” Yûnân didi ki “Cemî’-i eşḡâl ü a’mâllerinde kızb iş’âr itmezlerdi ve umûr-ı salṭanatdan bir emr olmazdı, illâ ḡavrına irüşürler ve cehl ihtiyâr itmezlerdi ve kaç’an bir ḥuşûşda ḡazabla kâr itmezlerdi.” Nüşîrevân didi ki “Ol iki vaşfla medḥ eyle ki selâṭîne düstûrül-‘amel ve zübde-i leṭâyifü’l-ḥiyel ola.” Yûnân didi ki “Mümkün oldukça a’mâl-i ḥaseneye müsâra’a [N44a] ve ef’âl-i seyyi’eden mümâne’a iderlerdi.” Nüşîrevân didi ki “Ol bir vaşf ile vaşf eyle ki esâs-ı bünyân-ı devlet ve merkez-i dâyre-i salṭanatdur.” Yûnân didi ki “Ġayra ve kendülere zarar lâzım gelse Ġayra zarardan firâr iderler ve kendülere gelen zararı ihtiyâr iderlerdi.” Nüşîrevân bu sözi işidüp sürûrından bir ṭolu kâse içüp “Anlaruñ şâdisine nüş iderem ki bizden soñra gelüp ‘adlde bize ittibâ’ ideler ve zulm ü cevrdan imtinâ’ ideler.” didi.

Hikâyet: Nüşîrevân-ı ‘Âdil’üñ Hezârkeşân dimekle ma’rûf bir mevzî’de bir bâĠ-ı cennet-âsâsı ve bir mesîre-i dil-güşâsı var idi. Erbâb-ı ‘işretüñ melce vü penâhı selâṭîn-i zamânuñ teferrüc-gâhı idi. Bir gün anda güzîde-i selâṭîn ya’nî kayşer-i Rûm ve faĠfur-ı Ġîn ile zevḳ ü şohbet ve pâdisâhâne ‘iş ü ‘işret iderken miyân-ı muşâhabet ve eşnâ’-i mu’âşeretde kayşer didi ki “Sa’âdet ol kişinuñ ki kesb-i ḡayr idüp zıkr-ı ṭayyib ve ‘amel-i şâlih taḡşîl eyleye. Ḥattâ kendüden soñra [T28b] gelenler daḡı aña taḡlîde sa’y idüp ahlâkı ḥasene tekmîl eyleye. FaĠfurı Ġîn didi ki “Ḥaḳ te’âlâ bizden şol ef’âl ü ahlâkı ırâḳ eylesün ki fi’linden nedâmet ve zıkrinden ferâĠat¹⁹⁴ ḡâşıl ola.” Nüşîrevân didi ki “Evvel ḡayr nedür, ḡayrı¹⁹⁵ taşavvur¹⁹⁶ idelüm, ba’dehû ḡayr ile ‘amel itmegi tefekkür idelüm.” Kayşer eyitdi ki “Ġün ḡayrı [N44b] tefekkür idesin lâ-cerem ḡayruñ eyiligi îcâb ider ki ol ḡâṭruña gelen ḡayrı zâhirde vuḳû’a getüresin ve Ġün ḡayr vuḳû’a gele murâd-ı dü cihâmı ḡâşıl ve cân u dil sa’âdet-i câvidâniye vâşıl olur. Hüner

193 ‘Âdil] -N.

194 FerâĠat] nedâmet N.

195 ḡayrı] -T.

196 Taşavvur] taşavvur idelüm N.

hayrı taşavvur idebilmekdedür ve *kemâ hüve haqqühü* tefekkür eylemekdedür.” Andan kayşer didi ki “Âşâr-ı devlet ve aḥkâm-ı saltanat ki cümlesi sebeb-i şür u şağabdur, ammâ yanuñda cümleden¹⁹⁷ kangısı eḥabdur?” Nüşirevân didi ki “Cümleden eḥab yanumda oldur ki benüm ‘adlüm penâh idüp gelen dâd-ḥüâ-huñ ḥâlin görüp dâd-istâd idem. Mazlûmı ‘adlle şâd ve zâlimi nâ-murâd idem.” Kayşer didi ki “Baña cümleden elezz oldur ki hîç dünyâda benden bir cürm şâdır olmaya ki dünyâda lev-m-i eviddâ ve ta’n-ı a’dâdan haclet ve ‘uḳbâda ḥazret-i ‘izzetden ‘uḳûbet ola¹⁹⁸. Dîn-i bâṭılda olan selâṭîn-i keferenüñ ‘adl ü inşâfları ve muḳteżâ-yı derûn-ı şâfları ra’iyyetlerine mezîd-i in’âm ve is’âfları ve memleketlerinden def-i zulm ü i’tisâfları böyle olcaḳ sultân-ı dîn-dâr ve ‘ale’l-haḳ zıll-i Kirdkâr olan pâdişâh-ı İslâm’a ve penâh-ı enâma lâyıḳ ne maḳûle a’mâl ü ef’âl idüḡi ehl-i ‘aḳla rûşen ve bilâ-burhân-ı mu’ayyen ü müteyakḳendür.

Muḳtedâ-yı gürûh-ı enbüh âl ü aşḥâb-ı Ḥazret-i Fârûḳ bin Ḥaṭṭab’uñ ‘adl ü dâdı ve dâd-ı üstüvârı nihâyetine râḳî ve ḡâyetine mülâḳî idi. [N45a] Ḥadd-i İlâhî ikâmetinde ḥod siyâseti kıyâḳî idi. Ḥattâ ikâmet-i ḥadd-i şer’de kendü öz oḡlına kıydı. Vülât-ı eṭrâf ve ‘ammâl-i eknâfa yazduḡı nâmelerde dir idi “İyâl u a’ḳâbuñuz ve esliḥa vü devâbıñuz ḥarcın yanıñuzda idüp Beytül-mâlden bir aḳça bilâ-haḳḳın almañ kendü elinüzle câmıñuzu âteşe¹⁹⁹ şalmañ her zamân eb-vâbıñuz erbâb-ı ḥacâta küşâde ve ḥüân-ı ‘adliñüz mazlûmîne nihâde gerekdür ki benüm rızâma ḳarîn ve âḥiretde ḳahr-ı İlâhî’den emîn olasız.”

Hikâyet: ‘Abdu’r-raḥmân bin ‘Avf [T29a] rivâyet ider ki “Bir gice beni Ḥazret-i ‘Ömer da’vet itdi ve didi “Bâb-ı Medîne’de bir ḳâfile şeb-i hengâmde nüzül itdiler. Gel bu gice anlaruñ eṭrâfın cüst ü cü ve cevâniblerinde tek ü pü idelüm. Şâyed ki anlar uyuduḡda ba’zı nesneleri ḡâret ve anlara mazarrat u ḥasâret ola.” didi. Ol gice varup ol ḳâfileyi ḥirâset ü ḡâretgerden ḥimâyet eyledük. Ba’zı evḳâtde beşeriyyet muḳteżâsınca ben nâyim oldum. Ol ḥazret²⁰⁰ şabâḥa dek nevm-iistirâḥatı vücûdına ḥarâm idüp *kemâ yenbaḡi*²⁰¹ ḥıfzda ḳâyim ve kıyâmda dâyim oldı.”

Ve her zamânda Ḥazret-i ‘Ömer *raḡyâ’llâhü ‘anh* buyururdi ki “Baña vâcibdür

197 Cümleden] -T.

198 Ola] olma N.

199 Âteşe] âteş-i düzaḥa T.

200 Ḥazret] -N.

201 Nevm-iistirâḥatı vücûdına ḥarâm idüp *kemâ yenbaḡi*] uyumayup N.

ki etrâf-ı ‘âlemi tavâf²⁰² ve mazlûmlara zâlimlerden dâd u inşâf idem ki hezâr erâmil ü eytâm ve zu‘afâ’-i enâm vardır ki bu‘d u mekân ve ‘avâyık-ı zamân sebebiyle bunda gelemeler ve ‘ammâl ü zâlemeden hakların alamazlar. [N45b]

Hikâyet: Zeyd bin Eslem rivâyet ider ki “Bir gice Hâzret-i ‘Ömer’le te‘assüs²⁰³ ve ahvâl-i ‘âlemi tecessüs iderdük. Medīne’den taşra bir nâr gördük. Misâfir ola diyü varduk. Gördük ki bir tûl ‘avret ki gâyet fakīru’l-hâl yanında üç bile etfâl öninde âteş yanar, âteş üstinde bir çölmek kaynar. Kendü “İlâhî benim hakkımı ‘Ömer’den alıvr.” diyü ağlar. Bir harâretle ki işidenüñ cigerin tağlar. ‘Ömer ‘avretten evvel istizân itdi, ba‘dehû ahvâlinden rıfkla su‘âl idüp istibyan itdi. Didi ki “Bir tûl za‘ife ‘avretem ki piyâde vü fakīre bu etfâlde mekân-ı ba‘idden geldüm. Hâliyâ ne menzil ve ne me’vâ ve ne sedd-i ramağ ve kifâf-ı cey‘ân u atşân gürisne vü bürehne gelüp²⁰⁴ bu vîrânede qarâr itdük. Fuğarâ vü eytâmüñ beytü’l-mâlde hakkı olup beytü’l-mâl emvâlde mâl-â-mâl iken hûkûkı müsteħakkına işâl itmedükleri sebebdan hâlife-i zamân olan ‘Ömer’den Hâzret-i Hakk’a şikâyet izhâr itdük.” didi. ‘Ömer “Yâ çölmekte kaynayan nedür?” didi. ‘Avret “Çölmek tehîdür. Mücerred etfâli aldamağışün âteşe kodum.” didi. “Ki ta‘âm bişer şanalar uyuyunca oyalanalar.” ‘Ömer fi’l-hâl gice ile bâzâra geldi. Baqqâldan bir miqdâr yağ ve kabbandan²⁰⁵ bir miqdâr pirinç ve²⁰⁶ un aldı. Kendü arkasıyla götürdi, [T29b] ‘avretüñ yanına getürdi. Çölmege bir miqdâr yağ ve bir miqdâr un [N46a] koyup kendü eliyle âteş idüp ta‘âm müheyyâ itdi. Ba‘dehû ‘özr idüp “Ey hâtûn kişi ma‘zûr tût ki ‘Ömer senüñ ve etfâlünüñ hâlinden âgâh degül idi.” didi. ‘Avret *cezâke’llâhü hayran*²⁰⁷ diyü du‘â itdi.

Ve düvel-i İslâm’da evvel emîrû’l-mü’minîn hitâbıyla muhâtab olan Hâzret-i ‘Ömer’dür. Her zamânda dirdi ki “Baña emîr dirseñüz olur, ammâ emîrû’l-mü’minîn dirseñüz ol hitâb kandan ve İbni Hattâb kandan?” buyururlardı²⁰⁸. ‘Ömer zamânında olan hâzin-i beytü’l-mâle su‘âl itdiler ki “‘Ömer beytü’l-mâlden nesne alır mıydı ve aldığı yanında kalur mıydı?” didi ki

●●●●●●●●●●

202 Tavâf] tavâf idem N.

203 Te‘assüs] tefüş T.

204 Gelüp] -N.

205 Kabbandan] -T.

206 Pirinç ve] -N.

207 *Allah seni çok hayırla mükâfatlandırınsun.*

208 Buyururlardı] -N.

“Kût-ı yevmiyyeye kâdir olmadığı vakt istidâne tarîkıyla alup ramakın sedd iderdi. Edāya kâdir olcağ yine yirine redd iderdi ve huṭbesinde dirdi ki “Ahd-i rasûlde ‘aleyhi’s-selām vahy-i İlâhî ile her kişinüñ zâhir ü bâtınına ve bâriz ü kâminine ittılâ‘ müyesser idi, ammâ ḥâliyâ nübüvvet münkaṭı‘ ve vahy mürtefi‘dür. Ancak biz halkuñ zâhirlerine nâzırız ve ‘unvân-ı zâhir ile ‘amel itmege kâdirüz, ne kimseden be-ğayr-ı ḥağ bir şeyi aḥz ve ne be-ğayr-ı ḥağ kimesneye i‘ṭâ iderüz²⁰⁹, *naḥnü naḥkümü bi’z-zâhiri va’llāhü a’lemü bi’s-serâ’iri fe-ḥasbüna’llāhü ve ni’me’l-mevlâ*²¹⁰.

Hikâyet: ‘Ömer bin ‘Abdü’l-‘azîz zamânında bir kaḥṭ-ı azîm ve ğalâ-yı ‘amîm vâkı‘ oldu. Ol eṣnâda ‘Arabdan bir tâyife gelüp içlerinden bir vechi şabîḥ ve kelâmı faşîḥ [N46b] kimesne didi ki “Yâ emîrü’l-mü’mînîn eger beytü’l-mâalde olan mâl Ḥağ te‘âlânuñ ise kullarına vir ki *inna’llāhe ğaniyyün ‘ani’l-‘âlemîn*²¹¹, eger ‘ibâdu’llāhuñ ise aşḥâbına vir ki *va’llāhü yuḥibbü’l-muḥsinîn*²¹², eger senüñ kendüñüñ ise muhtâc olanlara şadağa eyle ki *va’llāhü yeczi’l-müteşaddikîn*²¹³.

Beyt:

*Raḥmet isterseñ idüñ iḥşânı ḥü
Len tenâlü’l-birre ḥattâ tünfikü*²¹⁴

‘Ömer bin ‘Abdü’l-‘azîz’üñ gözleri ṭolup “Didigüñ kelâm ḥağ ve şavâb-ı muḥakkağdur.” diyü beytü’l-mâlden meşâlîḥlerin itmâm ve emrlerin görmekte ihtimâm itdi. Andan o kimseye didi ki “Yâ aḥî niteki ‘ibâdu’llāhuñ kelâmın baña ıṣğâ merâmın edâ itdürdüñ benüm daḥı kelâmum Ḥazret-i Ḥağğ’a ‘arz idüp ḥâlüme [T30a] du‘â eyle ve vuşûl-i merâmumı cenâb-ı İlâhî’den istid‘â eyle.” didi. Ol kişi yüzün yire koyup ve elini göge ṭutup didi ki “İlâhî ‘Ömer bin ‘Abdü’l-‘azîz kullaruñla ne vaz‘la ‘amel itdiyse sen de aña anuñla cezâ eyle ve âḥiretde maḳâmın a’lâ ve ecrini evfâ eyle. Henüz ağız beste ve kelâmı encâma peyveste olmadan hevâya bulutlar ağıdı, yağmurlar yağdı. Yağmur içinden bir büyük ṭolu inüp bir berk taş üzerine ṭokunup ufatdı. İçinden bir kâğıd çıkıdı. Yazılmış ki *hâzâ berâ’etü minâ’llāhi’l-‘azîzi li-‘Ömer bin ‘Abdü’l-‘azîz mine’n-nâr*²¹⁵.

209 İderüz] -N.

210 Biz dış görünüşe göre hüküm veriniz, surları en iyi bilen ise Allah’tır, Allah bize yeter, o ne güzel dosttur.

211 Allah’ın hiçbir kimseye ihtiyacı yoktur (Âl-i İmrân 97).

212 Allah da böyle iyi davrananları sever (Âl-i İmrân 134; Mâ’ide 93).

213 Allah sadaka verenleri mükâfatlandırır (Yûsuf 88).

214 Allah yolunda harcamadıkça fazilet mertebesine ulaşamazsınız (Âl-i İmrân 92).

215 Bu, Ömer bin Abdülazîz’in ateşten kurtulduğuna dair, azîz olan Allah’tan bir belgedir.

Mezkûr ‘Ömer gice ile şem‘ yakup ra‘iyyetüñ kıışalarına ve rûz-nâmelerine [N47a] deñerdi. Kendü gulâmı gelüp nefsi maşlahatına müte‘allık söz söylese şem‘i diñlendürür, andan şöyle dirdi²¹⁶ “Bu şem‘üñ bahası beytü’l-mâl-i Müsliminden virilmiştir. Umûr-ı Müsliminden ğayrıda bunun ile intifa‘ ħarâmdur ve âhîretde mücib-i ‘azâb u âlâmdur.” dirdi.

Hikâyet: ‘Ömer bin ‘Abdü-l-‘azîz’üñ bir gulâmı var idi. Hâzin-i beytü’l-mâl idi. ‘Aql u diyâneti ve şıdķ u şıyâneti ve emâneti²¹⁷ ber-kemâl idi. ‘Ömer’üñ üç kızı var idi. Bir ‘arefe günü nâlân u ‘uryân ğırıv ü eġġân-künân ‘Ömer nazârına gelüp “Yevm-i ‘îd ve zamân-ı lebs şevb-i cedîddür. Benât-ı re‘âyâ envâ‘-ı libâsla müzeyyen ve ġün-â-ġün câmelerle mülevven. Bizi böyle²¹⁸ bürehne vü ‘ârî görüp levm iderler. Siz emîr’ü’l-mü’minîn kızları iken niçün böyle ‘uryânsız dirler.” didiler, ağladılar. ‘Ömer bunların giryesine merĥamet itdi. Gulâm-ı hâzini da‘vet itdi, bir aylık ‘ulûfesin selesen almak niyyet eyledi. Gulâm “Yâ emîr’ü’l-mü’minîn nefis ma‘dûd ve ‘ömr maĥsûb ve ecel maĥtûmdur. Bir aya dek saġ olacaġıñ neden ma‘lûmdur?” didi. Kelâm-ı ĥaķ kalb-i ‘Ömer’e te‘şîr itdi. ‘Ulûfesin almadan te‘ĥîr itdi. Kızlarına “Şehvâtüñüz kezm eyleñ ve lezzâtüñüz hezm eyleñ.” diyü yanından kaldurup nâ-murâd eyledi. Gulâmı ĥaķ söz söyledüġiġün âzâd eyledi. Sultân ‘âdil olıcaķ ĥadem ü ĥaşemi daĥı kendüye tâbi’ olur. Kendüñün ve tevâbi’iniñ âşâr-ı ‘adlleri şâyî’ olur. [N47b] ‘Adl-i tām oldur ki şâĥib-i mâl ve şâĥib-i câh u celâl ile meĥlûl’l-ĥâl [T30b] mâ-beyni tesviye olunup ĥaşmıñın sa‘yları ber-â-ber meşķur olup ikisi bir ‘aynla manzûr olalar. Ġanî vü fakîr şerîf ü ĥaķîr ber-â-ber olup za‘îf’üñ ‘anîfden ve mażlûmuñ ‘asîfden zulmi alına küllüküm râ‘ ve küllüküm mes’ûlün ‘an ra‘iyyetihî²¹⁹, düstûru’l-‘ameli ve ‘adlı sâ‘atün ĥayrun min ‘ibâdeti senetin²²⁰. Medâr-ı beķâ‘-i mülk ü milel mülâĥaza olına.

Hikâyet: Vâlî-i iķlîm-i Ĥorasânî İsmâ‘îl bin Aĥmed-i Sāmânî ‘âdet idinmiş idi ki her menzilinde münâdîler nidâ idüp “Askerden re‘âyâyâ zarar ve ĥadem ü ĥaşem-i pâdişâĥiden memlekete şûr u şer irişmesün” diyü tenbîh iderlerdi. Bir ġün bir merĥalede bir ĥar-bende bir aşcı dükkânına varup bir mikdâr aş yir. Aşcı taĥammül idemeyüp dîvân-ı pâdişâĥiye gelüp ĥar-bendenüñ ķanına aş yirer, aĥvâlî ĥikâyet ve ĥar-bendeden şikâyet ider. Sultân ĥar-bendeden su‘âl

216 Şöyle dirdi] söylerdi T.

217 Ve emâneti] T.

218 Böyle] -N.

219 Hepiniz ġobansınız ve hepiniz maiyetinizde bulundurdularınızdan sorumlusunuz.

220 İşi kurallara uygun bir şekilde yapmak ve bir saat adaletli davranmak bir sene ibadetten daha hayırlıdır.

itdi. Ol dağı inkâr itmeyüp haṭâ eyledüm diyü arz-ı vâkı'-ı hâl eyledi. Sultân “Senün haṭâñ için ben âhiretde lâyıḳ-ı ‘ikâb u ‘ikâl ve müsteḥakḳ-ı ‘ibret ü neḳâl olmazam.” diyü buyurdi. Cezâsına göre ‘ikâb ve aşçıya ta‘âmuñ kıymetin virmek icâb itdiler.

Hikâyet: Mezkûr İsmâ‘îl-i Sāmānî’den rivâyet olunur ki **[N48a]** her şehre ki gelse her ikindi zamânında nidâ itdürürdi. Huccâblar mürtefî’ olur ve bevvâblar mündefî’ olurdu. Her dâd-h’âh gelüp bi’z-zât ‘arz-ı hâl ve ref’-i mâ-fi’l-bâl eylerdi. Sultân ‘adl ü inşâf ve merḥamet ü is’âf üzre dâdların görür ve her birin murâdlarına ırgürürdi. Da‘âvî nihâyet bulıcaḳ elin saḳalına urup “İlâhî bir ‘abd-i ‘âciz ve ‘âşî-i nâçizem. Bu emrlerde bilmezem kime zulm ve kime ‘adl ve kime buḡz ve kime meyl itdüm. İtikâduma göre maşlaḥatların gördüm ve ictihâduma göre işlerin bitirdüm. Zâhir hâllerine nazar itdüm, bâtınlarına ıttılâ‘um yoḡdı. Eger bâtınlarına dağı vuḳûfum olsa Ḥaḳ’dan imtinâ‘um yoḡdı. Bezl-i meysûr ve şarf-ı maḳdûrum ḳabûl eyle. Ḳudretümden ḥâric olandan beni ḡayr-ı mes’ul eyle. Sen ‘âlimü’l-ḥafıyyâtsın, sır u ‘alâniyyeme ‘âlimsin ve her hâlûme ḥâkimsin.” dirdi. Bu ‘adlinün semeri ve bu hâlinün eşeridür ki Ḥaḳ te‘âlâ saltanatın yevmen fe-yevmen ber-mezîd ve a‘ḳâb u ensâbınuñ eyyâm-ı melikin **[T31a]** medîd idüp ‘Amr bin Leyṣ gibi ḥasm-ı kavî elinden maḡlûb ve devletinde maḡzûl ü menkûb olup mülk-i Ḥorasânî temâmet feth ve cümle a‘dâ vü ḥusemâsın ḳam’ u ḳadḥ eyledi.

Rivâyet olunur ki ‘Amr bin Leyṣ ḥabsinde maḡbûs ve ḥalâşdan me’yûs iken İsmâ‘îl’e âdem gönderüp “Zamân-ı saltanatunda **[N48b]** cem’ itdügüm mâl fülân yirde maḡzûn ve fülân vîrânede medfûndur. Beni ḥalâş eylesün cümlesin teslîm ideyüm.” diyü ḥaber gönderdi. İsmâ‘îl gülüp “Amr ḥabsde iken bile bize ‘adâvetün ve sū’-i niyyetin ḳomaz. Ḡaraḳı budur ki mezâlimi benüm boy-numa taḥmîl ide ve beni yevm-i ḳıyâmetde selâṭîn ḥuzûrında ḥacîl ide.” Zindândan ihrâc eyledi. Bağdâd’da ḥalîfe-i zamâna ‘arz-ı inḳıyâd u ihtiyâc eyledi. Ḥalîfe taḳlîd gönderüp İsmâ‘îl’i emîr-i vilâyet eyledi. Ḥil’at-i teşrîf gönderüp istimâlet ü ri‘âyet eyledi. ‘Irḳ-ı Sāmāniyân’da saltanat yüz otuz yıl ḳarâr eyledi. Âḥir saltanat aşâḡir ü erâzillerine intikâl idüp anlar dağı zulm ü ‘udvâna âḡâz itdi. Saltanatları âhire intikâl idüp zamâne anları dağı mücib-i i’tibâr-ı selâṭîn-i rûzgâr itdi. Nitekim ḥadîş-i nebevîde vârid olmuştur ki *men selle seyyfe’l-cevri selle ‘aleyhi seyyf’l-ḡalebeti ve lâzimühü’l-ḡammü*²²¹.

.....

221 *Kim zulüm kılıcını çekerse yenilgi kılıcını kendi üzerine çekmiş olur, keder ondan ayrılmaz.*

Ve haberde vârid olmuştur ki bir gün Dâvud *‘aleyhi’s-selâm* âsmâna nazar itdi, gördi keyk gibi bir nesne gökden nâzil olur, ba’zı hânelere vâsıl u dâhil olur. Su’âl itdi, vahy-i Îlâhî vârid oldu ki zâlimlere gökden ‘azâb-ı Îlâhî ve belâ-yı nâ-mütenâhîdür.

Hikâyet: [N49a] Vaktâ ki Nüşirevân ‘âleme sultân oldu ve ol düzahî âteş-pe-restûn ‘adliyle ‘âlem reşk-i bâğ-ı cinân oldu. Vezîri Yûnân yazup gönderdi ki “Ey şâh-ı ‘âlem ve fermân-ber-i benî Âdem bil ki saltanat ki gerden-i ömründe pîrâye ve dest-i ‘ahdünde sermâyedür, üç pâyedür. Biri oldur ki sultân re’âyâsı beyinde ‘adl ü inşâf idüp kendünün re’âyâda hakkı olduğda ‘afv ide ve sey-yi’atların igmâz-ı ‘ayn ile mahv ide, bu mertebe-i fazldur. Merâtib-i saltanatda bu mertebe gâyet ‘âlî vü bülend ve bu mertebeye vâsıl olan [T31b] selâtin içinde ercümenddür. Biri dahı budur ki hem re’âyâsı beyinde ‘adl ü dâd ide, hem kendü hakkı olduğ vakt dahı hakkın istâd ide. Bu mertebe miyâne ve bu mertebe şâhibi selâtin içinde ‘âmiyânedür ve biri dahı budur ki kendü hakkın almağda isti’câl ide, re’âyânun hûkûkın görmekte ihmâl ide. Bu mertebe gâyet pest ve şâhibi pâye-i kemterinde ehl-i nişestdür. Himmetüne ve ‘ulûvv-i kadr ü rif’atüne ve ‘ilm-i dirâyetüne lâayk ne ise anı ihtiyâr eyle. Gerekse kendünü selâtin içinde kem-pâye ve gerekse ‘âlî-kadr ü büzürg-vâr eyle.

Hikâyet: Şebîb bin Şeybe bir gün halîfe-i zamân Mehdî huzûrına gelüp [N49b] didi ki “Yâ emîrü’l-mü’minîn Hakk te’âlâ saña dünyâyı virdi. Lâyık budur ki sen dahı ra’iyyetüne dünyâdan bir hisse viresin, tâ anuñ sebebiyle Hakk’uñ rızâsına iresin. Mehdî didi ki “Ol hisse nedür?” Şebîb didi ki “Adl eyle ki kaçan ra’iyyet senden emîn yatarlar sen dahı kabrde ‘azâb-ı Îlâhî’den emîn yatarsın. Yâ emîrü’l-mü’minîn ol giceyi yâd eyle ki şabâhı yokdur ve ol günü fikr eyle ki revâhı yokdur ve gücün yitdükce ‘adl eyle va’ad ile cümle kudretün bezl eyle. ‘Adl iderseñ cezâñ ‘adl olur, cevri iderseñ cezâñ cevri olur. ‘Adle küşîş eyle ve hil’at-i takvâyı kâmet-i ‘amelüne pûşîş eyle ki andan a’lâ hil’at ve andan ziyâde rütbet olmaz.

Hikmet:²²² Kayşer-i Rûm’dan Nüşirevân-ı ‘Âdil’e bir gün bir nâme geldi. Mazmûnı bu idi ki “Memleketün ‘adl ile âbâdân ve nâmuñ dillerde eyilikle dâstân olduğına sebep nedür?” Nüşirevân didi ki “Cehl ile ve tehevür ile bir işe mübâşeret itmey ve bir işe şurû‘ eylesem itmâm itmedin ferâgat itmey ve emri itdüğüm nesneden âher tedbîr ile rücû‘²²³ itmey”.

.....

222 Hikmet] -N.

223 Rücû’] ric’at T.

Hikmet:²²⁴ Aristatilis'e su'âl itdiler ki “Hak te'âlâdan gayra mülk ıtlâkı câyiz olur mı?” Didi ki “Her kimsede ki bu hışâlden ercümend ya'nî 'ilm ü 'adl ve sehlâ vü hilm ü re'fetden behremend ola, [N50a] aña melik ıtlâkı câyiz olur ve ol her sa'âdete fâyiz olur. Zîrâ mülük ü selâtin zıll-i İlâhî ve ziyâ'-i hads ve tahâret-i nefis ve tezâyid-i 'ilm ve vüfur-ı 'aql ile mümtâz [T32a] olmak lâzımdur ki beyne'n-nâs ser-bülend ve halk anlaruñ imtiyâzına hursend olalar ve her melik ki bu on altı hışâli câmi' olur, mülük-i enâm aña tâbi' olur ve nâmi eyülükle her dilde şâyî' olur. Evvel hışâl 'aql u 'ilm ü idrak işbâ'u'l-ma'îyye fûrûsiyyet-i şecâ'at ikdâm-ı te'ennî hüsn-i hulûk zu'âfânun aqvîyâdan haqların istîfâ, mahabbet-i re'âyâ ihtimal-i belâyâ vü müdârâ umûr-ı mu'azzamada re'y ü tedbîr siyer-i mülük ve ahlbâr-ı hükâmı tettebbu' ve ahlvâl ü a'mâlden tefahhuş u istikşâ. Zîrâ dünyâ düvel-i mütekadimînün baqıyyesi ve ahlvâl-i 'acâyib-i devrân ve inhlâbât-ı ezmânun tezkiresidür. Mütekkaddimîn ki kendüler ve âşarları geçmişdür, müte'ahlhîrîn anlaruñ ahlvâline ıttılâ' ve ahlbârın istimâ' ile ahlvâl-i âlemden ittibâr u tecârib-i²²⁵ umûr-ı saltanatdan istibşâr hâsıl olup eyülerinüñ hüy u hışâlin irtikâb ve kemlerinüñ sü'-i ef'âlin ictinâbla kenz-i dünyâ vü âhirete vâsıl ve kesb-i sa'âdet-i dâreyne nâyil olurlar. Zîrâ kenz-i dünyâ hüsn-i şenâ tayyib-i zıkr ve kenz-i âhiret 'amel-i şâlih ve iktisâb-ı ecdür.”

Hikmet: Bir gün [N50b] İskender Aristatilis'den su'âl itdi ki “Selâtime 'adâlet mi lâzımdur yoğsa şecâ'at mi mühimdür?” Aristatilis didi ki “Adl şecâ'at-den muqaddemdür. Zîrâ sultân 'âdil olcağ şecâ'ate muhtâc olmaz. 'Adl bir tiryâkdür ki şâhibi muhtâc-ı 'ilâc olmaz.”

Hikmet: Bir gün İskender kemâl-i kerr ü ferr ve bî-hadd ü bî-nihâye 'askerle süvâr oldı. Mevkibine hâzır olan sipehsâlarlarınuñ birisi bu übbehet ü şevket ve şavvet ü saltanatı görüp didi ki “Ey server-i rûy-ı zemîn Hak te'âlâ saña bir devlet ü saltanat virmişdür ki şad hezârân âferîn lâyıq budur ki her gün bir niçe nâzenîn ile şöhet ve her gice bir zühre-cebîn ile 'işret eyle ki evlâduñ çok olup her biri taht u bahtuña vâriş ola. Sen öldükden sonra sâlhâ-yı dırâz beka-yı nâmuña sebep ve hayât-ı şânîne bâ'is ola.” İskender didi ki “Ricâlün beka-yı nâmi keşret-i evlâdla degül, belki 'adl ü dâdladur. Er odur ki ricâl-i dünyâya gâlib ola, o degüldür ki [T32b] her 'avret aña gâlib ola.”

.....

224 Hikmet] -N.

225 Tecârib-i] ticâret N.

Hikâyet: Bir gün İskender ‘ammâlinüñ birini bir ‘amel-i ‘azîmden ‘azl idüp bir cüz’î manşıba vâlî kıldı. Ol dahı kabûl idüp İskender’üñ murâdından hâlî bildi. Bir gün ‘âdeti üzerine dîvân-ı İskender’e geldi baş urdı. İskender andan şordı ki “Hâlün nicedür ve bu manşıbdâ [N51a] ahvâl-i a‘mâlün nicedür? Manşıbuña râzî olur mısın yohsa yine evvelki manşıbuñ tâ anuñ mişlin talebde mütekâşî misin?” Ol şahş didi ki “Ricâl a‘mâl ile müşerref olmazlar, belki a‘mâl ricâl ile müşerref olurlar.” İskender anuñ sözün begendi, evvelki manşıbından a‘lâ manşıba vâlî kıldı ve hazîne-i âmâlin ihsân-ı mâl-â-mâliyle mâlî itdi.

Hikmet: Sokrat dimişdür ki “‘Âlem ‘adlden mürekkebdür. Çünki cevri gele, ‘âlem ber-çarâr olmaz ve binâ-yı âdem üstüvâr olmaz.”

Hikmet:²²⁶ Büzürcmihr’e şordılar ki “Sultânunñ ‘izzî ne ile zâhir olur?” Büzürcmihr didi ki “Evvel memâlikinüñ etrâfin a‘dâdan hıfz u şıyânetle ve ‘ulemâya ikrâm u ri‘âyetle ve ehl-i fazla maḥabbetle olur.”

Hikâyet: Rivâyet olınur ki kâfile-i huccâcdan bir şahş gümrâh oldı. Nice gün bâdiye vü berîyyede tenhâ vü gürisne gezmekden hâlî tebâh oldı. Âhîr bir vâdî-de bir qaravula konmuş bir qarı gördi. Qarınunñ yanına varup qarı hâcînünñ hâlin şordı. Hâcî ser-güzeşti hikâyet ve açlıkdan şikâyet itdi. Qarı “Bu derede nefîs büyük yılanlar vardur. Şikâr eyle saña büryân ideyüm.” didi. Hâcî “Korkaram.” didi. Âhîr ‘acûze varup bir kaç semiz yılanlar şayd idüp kebâb itdi. Hâcî cânına geçince şabr idüp yimedi. Âhîr gördi şabra mecâl kalmadı, aç ölmekden tok [N51b] ölmek yeg diyü bir miqdâr yidi. Yılanunñ harâreti gıdâ’iyye harâretine munzam olup şusuzluk cânına kâr eyledi. Qarıya şudan istifsâr eyledi. Qarı bir köşeye işâret eyledi. Hâcî vardı gördi bir mâ’-i râkid. Mâ’-i hamîm aña nisbet qardan bârid acılıkdâ zehr-i helâhil aña göre tiryâk-ı fâruk. Yüzini yoşun bir vech ile tutmuş ki şudan eşer görünmeye imkân yok. Hâcî evvel “Bundan içmek muhâl ve bu âdemünñ ‘atşın def’ itmek ne ihtimal?” didi. Âhîr şusuzluk [T33a] cânına geçdi, nâ-çar olup burnın tutup içdi. Qarıya kendü vilâyetinünñ latîf hevâların ve nefîs gıdâların tatlu kuyuların ve şovuk suların medḥ eyledi ve ‘acûzunñ olduğı mekânunñ hevâsınunñ vahâmetin ve gıdâsınunñ redâ’etin şuyınunñ merâretin ma‘âşınunñ kabâḥatin kadḥ eyledi. ‘Acûze işidüp didi ki “Tutalum mekânınuzunñ şuyı şîr ü şekker ve hevâsı dem-i ‘İsâ gibi rûḥ-perver imiş. Hele bir sultân-ı câbirün ra‘iyyeti ve şaḥne vü dârûganunñ zîr-dest-i hükûmeti degül

misin? Ol en'ime-i²²⁷ 'azîze ve eṭ'ime-i lezize ol maḥkûmluk elemiyle zehr-i kâ-mî' ve bizûm bu ağdiye-i reddiyemüz emn-i ḥâl ve iṭmînân-ı bâl ile tiryāk-ı nâfî' olur. Zîrâ Ḥaḳ te'âlânûn ni'am-ı keşîresi egerçi çokdur, ammâ emnden büyük ni'meti yokdur. Emn-i re'âyâ daḥı sulṭânûn [N52a] siyâsetine tâbî' ve emrâz-ı fesâdât-ı re'âyâya siyâset-i sulṭân azîm 'ilâc-ı nâfî'dür. Bu daḥı muḳarrerdür ki sulṭânûn 'adl ü cevri re'âyânûn şîret ü şemâyiline göre ve ḥalk-ı memâlikûn ḥûy u ḥîşâline göredür. Re'âyâ ḥaḳdan 'udûl idicek Ḥaḳ te'âlâ emriyle anlara bir sulṭân-ı câbir istîlâ eyler ve re'âyâ câdde-i ḥaḳ üzere şâbit olcaḳ Ḥaḳ cânibinden anlara sulṭân-ı 'âdil musallaṭ olmaḡı iḳtizâ eyler."

Hikâyet: Bir gün Ḥaccâc'ûn eline bir kışsa virüp itdükleri yüzüzlükleri yüzine urup kıldıḡı maḡâyıfı başına kaḳdılar. Ol cehennemîye düzaḡşın diyü cânına odlar yaḳdılar. Ḥaccâc egerçi zulmde bî-dirîḡ idi, ammâ faşîḡ ü belîḡ idi. Hemân minbere çıkup didi ki "Ḥaḳ te'âlâ beni size a'mâlinüze göre musallaṭ eyledi. Mâdâm ki siz ṭarîḳ-ı Ḥaḳ'dan 'âdilsiz, ben daḥı 'âdil degülem. Şöyle ki siz nehc-i şalâḡ u sedâd ve ṭarîḳ-ı ḡayr u reşâd üzere muḳırr olasıḡ, Ḥaḳ te'âlâ baña tevfiḳ virüp 'âdil ü raḡîm ve müşfiḳ-dil eyler. Siz ki fesâddan ferâḡat ve ḡaḳḳ u şavâba iṭâ'at itmeyesiz farzan ben ölürsem daḥı Ḥaḳ te'âlâ benden bedel size bir ḡaḳîm-i zâlim virüp sizûn üzerinüze istîlâ eyler. *İnna'llâhe lâ-yuḡayyiru mâ bi-kavmin ḡattâ yuḡayyirû mâ bi-enfusihim*²²⁸ bunı iḳtizâ eyler."

Hikmet:²²⁹ Büzürçimihr'e [T33b] [N52b] su'âl eylediler ki "Ümerânûn aḡharı ve nezâfet ü nezâhatde aḡharı ḳanḳısıdır?" Cevâb virdi ki "Şol kişi ki andan ṭahirler emîn ve muḡṭîler ḡavfından ḡazîn olalar."

Hikâyet: Ziyâd bin Ebîḡ ki Mu'âviye aña ḳarındaşum diyüp babası Ebû Süfyân nesebine ilḡâḳ itmişdür ve ḡalk anuñ feşâḡhatinde ve siyâsetinde ittifaḳ itmişdür, çünki 'Irâḳ'a vâlî oldı 'Irâḳ ḳavmin fitne vü fesâd ve hevâ-yı nefslerine kemâl-i inḳiyâd üzere görüp minbere çıkup didi ki "Va'llâhi her kim yatsudan soñra ṭaşra çıḳa kendüyi şalb iderem ve mâlini beytül-mâle celb iderem. Ḥâzırlar ḡâyiblere i'lâm ve añlayanlar añlamayanlara ifḡâm eylesün." didi. Andan emr itdi ki üç gün münâdîler çârsû vü bâzârlarda bu vech ile nidâ itdiler. "Ḥalk-ı 'Irâḳ'a bir emîr-i sâyis geldi." diyü şît ü şadâ itdiler. Dördünci

227 En'ime-i] ni'me-i T.

228 Bir toplum kendinde olan durumu deḡiştirmedikçe, ḡiç şüphe yok ki, Allah da o toplunda olan halî deḡiştirmez (Ra'd 11).

229 Hikmet] -N.

gice şülüş-i leyl geçdükden²³⁰ soñra süvâr olup şehri tavâf itdi. Şehr içinde bir a'râbîye rast geldi. Yanında bir kaç koyunu var. Hâlin şordı. “Koyun şatmağa geldüm. Gice kalmışam konacak yer bulmadum. Şabâh olinca bu arada karar itmege ihtiyâr itdüm.” didi. Egerçi Ziyâd anuñ sözine inşâf itdi, ammâ “Halk Ziyâd va'îdin îkâ' eylemez ve fi'li kavline ittibâ' eylemez dir, heybetüme ziyân [N53a] ve siyâsetüme noķşân gelür, saña dañı dünyâdan cennet ve hatf-ı unfa mevtiden şehâdet yegdür.” diyü fi'l-hâl başın kat' itdi ve bir gönder üzerine ref itdi. Andan geçüp ol gice bulduğın katl itdi ve bi'l-cümle ol gice tığ-ı siyâsetiyle biñ beş yüz kimse küşte oldu. Yarındası gice kesdüğü başları cem' itdiler. Dârü'l-imâre kapusunda bir püşte oldu. Yarındası gice yine tavâf itdi, üç yüz kimse elinden²³¹ şehîd oldu. Halk satvet ü siyâsetinden havflarından her biri cânından nevmîd oldu. Gelecek cum'a minbere çıkup “Vây ol kişinüñ hâline ki gice ile evi ve dükkâmı kapusın açuk komaya. Her kimüñ evinden ve dükkânından nesnesi giderse ziyânın ben çekeyüm, kendü mâlûmden ğarâmetin virüp zamânın çekeyüm.” didi. Halk havf kapusın yapup gice ile kapuları yapmaz oldılar. Dil ü cânları Ziyâd'ın havf u haşyetinden töldiler. Bir kaç günden soñra bir şayrafî gelüp “Eyyam-ı 'adâletünde baña hasâret oldu. Dükkânımdan [T34a] dört yüz filori ğâret oldu.” didi. Ziyâd and virüp yanından edâ itdi. Ba'dehü “Halk câmi'e cem' olsun.” diyü şalâ itdi. Andan minbere çıkup “Yâ içüñüzden sârıķı virüñ ve illâ cümleñüz katl [N53b] iderem.” diyü yemîn itdi. Ehl-i maħallesi havf idüp sârıķı ta'yîn itdi. Sârıķı fi'l-hâl²³² ber-dâr itdi ve 'âlemi ehl-i fesâduñ gözine teng ü tar itdi. Emn ü emân ve kemâl-i itmînân bir mertebeye vardı ki “Başra'da sırķa ile müttehem kanķı maħalledür?” diyü şorardı, “Benî Ezd maħallesidir.” didiler. Gice ile ol maħalleye bir gözler görmedük dîbâ-yı zîbâ bıraķdurdı. Ol dîbâ nice gün yollar üzre tırdı kimsenüñ zehresi olmadı ki nazar şala kanda kaldı ki götüre yâ ala.

Faşl Selâţine lâyıķ degüldür ki her emrde kendin hevâ-yı nefisine tâbî' ide. Ya'nî evķatını şatranc u nerd ve şayd u şikâr-ı bisyâr ve şürb-i hamr ve ekl-i benc ve tûb u çevġân bunun emşâli menâhî vü melâhî ile 'ömrini zâyı' ide. Selâţîn-i selef evķatların dört kısıma tevzî' iderlerdi. Bu tevzî'î ri'âyet itmeyen mülûki aralarından teşnî' iderlerdi. Bir kısmı 'ibâdet ü tâ'at-ı Hakk'a haşr iderlerdi ve bir kısmı umûr-ı saltanatdan mazlûmlar yanında 'adâlet ve re'âyâ kazâyâsın-

230 Leyl geçdükden] leyliden T.

231 Küşte oldu. Yarındası gice...yüz kimse elinden] -T.

232 Fi'l-hâl] -N.

da hükümet 'ulemâ ile mücâleset ve ukalâ ile muvâneset tedbîr-i memâlik ve zabt-ı mesâlik taklîd-i menâşib ve ırsâl-i rusul ve mükâtebeye şarf iderler ve bir kısmı ekl ü nevm ve mu'âşeret-i nisvân ve muhâlağa-i evlâd u şıbyâna [N54a] bezl iderlerdi ve bir kısmın lu'b u lehv ve şayd u şikâr ve telezzüzât-ı dünyâya münâsib kâra şarf iderlerdi.

Haberde vârid olmuşdur ki Behrâm-ı Gûr günü iki bölük idüp bir kısmın ikâmet-i umûr-ı saltanata ta'yîn ve bir kısmın istirahatı tebyîn itmişdi. Müddet-i 'ömründe bir günü bir 'amele tahşîş itmemişlerdi. Nüşirevân hod emr iderdi yüksek yirlere çıkarlardı, re'âyânun evlerine bakarlardı, her kimün evinde nişân-ı şerer ya'nî âteşden eşer görmeseler Nüşirevân'a haber iderlerdi. Fî'l-hâl şâhib-i hâneyi ihzâr idüp [T34b] hâlınden istihbâr iderdi. Eger gamı varsa giderürdi, ser-mâyesi yoğsa ser-mâye virürdi. İkinci ise tohm virür, be-her hâl yüzine göre tabâncesin urardı, ol kimesneyi batıl kırmayup bir iş buyururdu.

Hikâyet: Bir gün Me'mûn Halîfe dört kimesnenün birine Horâsân ve birine Cürcân ve birine Mısr ve birine Başra vilâyetin virüp her birine bir hil'at-i zer-nigâr ve üç biñ naqd-i dînâr virdi. Ba'dehû mübed-i²³³ mübedânı çağırıp didi ki "Mülük-i 'Acemde böyle 'atâlar olur mıydı ve anların zamânında kimesne bu mertebe ihsân bulur mıydı? Hil'atlerinün bahâsı²³⁴ dört biñ akçe deger imiş omı dağı katı başı devletlülere geyer imiş." didi²³⁵ Mübid-i mübidân didi ki "Egerçi sizün saltanatunuz [N54b] anlardan artıktır, ammâ mülük-i 'Acemde üç haşlet var idi sizde yoktur. Biri bu ki ahlâzları kadr ile ve 'atâları kadr ile idi ve alacak yirlerden alurlar, virecek yire virürlerdi ve anlardan kimesne korkmazdı illâ müznib korkardı." Me'mûn bu sözi teslîm eyledi ve mübedün giribânını pür zer ü şim eyledi. Ba'dehû varup Kısra'nun kabrin kazup gördi ki henüz üstinde câmeleri tâze vü ter ve kendü çürümemiş sıhhatdeki gibi yüzi ve gözi münevver, barmağındaki hâtemün bir yâkûtu var ki Me'mûn 'ömründe anuñ mişlin görmemiş idi ve kimesne nişânın virmemiş idi ve ol yâkût üzre bu yazılmış idi ki: *Bih mih ne mih bih* ya'nî "Her eyi uludur ve her ulu eyi degüldür." Me'mûn'un haberi yoğken bir hizmetkârı ol hâtemi aldı, giribânına şaldı. Me'mûn²³⁶ vâkıf olup hizmetkârın başın kat' itdi²³⁷. Hâtemi yine yirine va'z

233 Mübed-i] -T.

234 Bahâsı] nihâyeti N.

235 Didi] -N.

236 Me'mûn] -N.

237 Kat' itdi] kesdi T.

itdi. “Selâṭīn benī melāmet iderler, Me’mūn ṭammā’mış ṭama’ından ölünün bile barmağından yüzüğün alurmuş dirler.” didi.

Hikāyet: Birgün İskender bir sefer-i ‘azīme niyyet idüp hūkemāya didi ki “Baña naṣīḥat idün ki dāyimā enīs-i seferüm ve celīs-i ḥazerüm ola.” Re’īs-i hūkemā didi ki “Ey server ḳalbe anuñçün ḳalb dirler ki bir ḥâlde ṣābit olmayup [N55a] ḥâlden ḥâle münḳalib olur. Gāḥ mağlūb ve gāḥ ḡalīb olur. İmdi ki-mesnenün maḥabbetin ve ‘adāvetin [T35a] ḳalbüne idḥâl eyleme. Mādām ki ‘aql vezīrūn ve meşveret müşīrūn olmaya ya’nī ‘aqla urup cevābını tefekkür eyle ve ol kimesnenün cemī’-ı ḥālīn taṣavvur eyle. Maḥabbete lāyık olana maḥabbet eyle ve buḡza sezāvār olana ‘adāvet eyle ve her ānda ṭayyāş u ‘acul olma, belki vaḳūr u ḥamul ol. Zīrā nefsinde ḥiddet ḳabīḥdür, mülūkda olcaḳ aḳbeḥdür. Hırş zātında ḳabīḥdür, ‘ulemāda olcaḳ aḳbeḥ olur. Buḥl nefsinde ḳabīḥdür, ammā aḡniyāda olcaḳ aḳbeḥ olur.

Hikmet: Yūnān vezīr, Nūşirevān’a yazdı ki “Dört ḥaşlet ile dāyimā kendünī ma’mūr eyle ve dört ḥāşşayı kendünnden dūr eyle. Ol dört ḥaşlet şabr u ‘aql u ḥayā vü ‘adldür. Bu dört ḥāşşa kibr ü ḥiddet ü buḥl ü ‘adāvetdür.”

Hikāyet: Bir gün Nūşirevān vaḳt-i bahār ve zamān-ı seyr-i sebzezārda tereffüh-i ḥâl ve tenezzüh-i bāl içün süvār oldı ve eṭrāf-ı şehirde ṭalib-i şikār oldı. Ḥavālī-i memleketinde olan bāḡları ma’mūr ve bostānları ḥandān ve mezra’aları ser-sebz ve ḳaryeleri ābādan görüp sevinüp secde-i şükr eyledi ve Ḥak te’ālāyı dilince zikr eyledi. Dönüp ḥāzırlara didi ki “Memleketün ucuzluḡı ve ma’murluḡı yıl eyilüḡiyle degül sultān-ı ‘ādil [N55b] eyilüḡiyledür, bezl ile degül ‘adl iledür, ra’iyyetleriyle degül ḥüsn-i niyyetleriyleür.”

Hikāyet: Nūşirevān bir gün şikār üzre ḥadem ü ḥaşemden cüdā düşdi. Bir çiftlik kenārında tenhā düşdi. Şusuzluḡ ḡalebe itdi. Bir kızcaḡız gördi. “Şu var mıdur?” diyü şordı. Kızcaḡız fi’l-ḥâl çiftlikden bir dāne şeker ḳamışı kesüp şıḳup şekkeri bir üsküreye ḳoyup şerbet idüp pâdişāha şundi. Pâdişāh gördi ki şehd-i şāfī gibi cülāb-ı şāfī, ammā üsti gerdle ālūde ve gerdı kāhla fersūde. Te’ennī ile nūş itdi. Kız “Şād bāş.” diyü du’ā idüp ḥāṭır-ı şāhı ḥoş itdi. Şāh “Ne nefis nesne idi eger ḡubār-nāk olmasa ve turāb u kāhla nā-pāk olmasa.” didi. Kız eyitdi “Gördüm ki ‘aṣuñ ziyāde ve ḥarāretün ḳalbüne āteş-nihāde. Eger böyle itmezsem sür’atle içerdün, ol [T35b] defaten vāḥide içdüḡün şu sende südde iḥdāş iderdi ve südde sū’i’l-ḳınye īrāş iderdi.” didi. Şāh gördi ki kız ḥikmetden dem urdı, bildi ki ‘aql u idrāki ve zihn-i pāki vardır. Bir miḳdār filori baḡşış itdi, ta’accüb iderek gitdi. Çün taḥtuna geldi memleketün ḥarācı

defterin eline aldı, gördi ki şunlar ki ol vilâyeti tahrîr itmişler, ol çiftlige cezâ-yı 'öşr takdîr itmişler. **[N56a]** Bir çiftlikde bir kâmuşdan bir kadeh şekker hâsıl ola, aña bu 'öşr azdur diyü kaşd itdi ki 'öşrin teksîr ve harâcın tevfir ide. Bu hâl üzre bir gün yine kemākān şayd iderken nâ-gehān ol çiftlige yolu uğradı. Bi-'aynihi ol kıızı gördi, şu istedi. Kız şu çıkarmağa içeri girdi. Hayli zamān geçdi, hele yine şerbet çıkardı, pādīşāh içdi ve eglendüginüñ vechin şordı. Kız didi ki "Geçende üsküre bir kâmuş şekkerle tldı. Bu gün üç kâmuş şıkdum hezār zorla üsküre tamām oldı." Nüşirevān vechin şordı. Kız didi ki "Ġālībā pādīşāhimuzuñ niyyeti müteğayyir oldı ki ahvāl-i 'ālem şafāda iken mütekeddir oldı. Zīrā işidirüz sultānuñ niyyeti 'adle ve hayra olsa 'ālem şalāh-pezīr ve zulme ve fesāda olsa 'ālem pür-şūr u teşvīr olur." Nüşirevān işidüp gülüp niyyetine tevbe vü inābet eyledi ve ol kıızı alup 'arūs-ı sarāy-ı sa'adet eyledi.

Hikmet: Dimişlerdür ki halkuñ şādıkları ve ehl-i şadākatüñ fāyıkları üç tayıfe-dür. Biri zümre-i enbiyā vü mürselīn, biri tayıfe-i sekrān ve biri fırka-i mecānīn.

Hikmet: Dīvāne mestāneden korkar. Zīrā dīvānenüñ cününü nihān ve mestānenüñ cününü aşikār u 'ayāndur. Selātinüñ ferzānesi oldur ki **[N56b]** şarāb-ı saltanat sekriyle kanzil ve ğurūr-ı devlet keyfiyetiyle lā-ya'kıl olmaya ya'nī bir şika vü emīn ve nāsīh-i mu'īni umūrına şerīk ü vezīr ve meşālih-i dīn ü dūnyasında müşīr idine ve sultānlaruñ mestānesi oldur ki bir karīn-i sū' ve vezīr-i bed-tedbīre 'inān-ı ihtiyārın ve zimām-ı iktidārın teslim ide, keyfiyet-i şarāb-ı saltanatla **[T36a]** ol sekrān, bu derd-i humārla hāste vü nālān ola.

'Ukalā'-i ehl-i hikmet dimişlerdür ki mülūka dört nesne vācib ü lāzım ve ehemmi levāzımdur. Biri bu ki edānī vü erāzili memālikden ib'ād ide ve 'ulemā vü hükemāyı kendüye yakīn idüp memāliki ābād ide ve her zamānda meşāyih-ı umūr ve erbāb-ı tecrübe ile müşāvere idüp anlaruñ kavline i'timād ide ve ahlāk-ı zemīme ve a'māl-i reddiyyeyi kendü zātundan izāle itmege cidd ü ictihād ide.

'Ömer bin 'Abdü'l-'azīz hālīfe olduğunda Hasan-ı Başrī'ye haber gönderüp naşihat taleb eyledi. Hasan-ı Başrī yazdı ki tālīb-i dūnyā saña naşihat eylemez ve tālīb-i āhīret saña raġbet eylemez, ammā sultāna lāyık budur ki vezāretin ve a'māl-i saltanatdan bir vilāyetin ehlinden ğayrıya teslim itmeye. Şöyle ki nā-ehele sevķ eyleye memleket vīrān ve re'āyā nā-tuvān ve sultānuñ ancak saltanatda ribhī hüsran olur.

Hikmet: Dimişlerdür ki mecālis-i selātime mahrem **[N57a]** ve hīdmet-i mülūka hādem olan bu mazmūnla 'āmil ve bu kavil ile kāyil gerekdür. **Rubā'ī:**

*Olanlar hıdmet-i sultāna mahrem
Gerektür bu iki hasletle hem-dem
Giricek içeriye ola a'mā
Çıkacak taşrasına ola ebkem*

Hıdmet-i selāṭinde inbisāt ve huzūr-ı mülükda keşret-i neşāt tohm-ı āfāt ve netice-i memātdur. Zīrā hadem-i selāṭin bir yılançıya beñzer ki alaca yılanlarla mesrūr u hurrem ve yāhūd ka'r-ı deryāda bir şadefle aldanup her taraftan neheng-i āşüb ve mevc-i āsīb üstine gelürken bî-ğam ola.

Hikmet: Dimişlerdür ki vāy şol kimseye ki mahrem-i pādīşāh ola, zīrā anların maḥabbetine i'timād belki qarābetlerine bile i'tikād cāyiz degüldür. Nitekim dimişlerdür ki *el-melikü 'aḳīmün ve lā-erhāmü li'l-mülük* ve ümerā kimesneye maḥabbet itmezler; illā meger ki muhtāc olalar. 'Ulemāya maḥabbetleri 'ilm ü fāziletleri içün ve bahādırlara şecā'atleri içündür. İhtiyācları olmayana maḥabbet itmezler, ağızıyla kuş tutsa rağbet itmezler.

Hikāyet: Yezdicerd bin Şehriyār birgün babasının üstine kimesne girmeyecek zamānda ser ü katına girdi²³⁸. Şehriyār hācibe otuz kamçı urup 'azl idüp [T36b] yirin āḫere virdi. Yeñi kapucu eski kapucının sebep-i 'azlin bildi. Bir kaç günden sonra Yezdicerd babasının ḫalvet-serāyna [N57b] girmek istedi, men' kıldı. Didi ki "Senün şomluğundan vālidün melül ve evvelki hācib ma'zül oldu. Şimdi ben daḫı istemem ki senün sebebünden yā mağzüb veyā ma'zül ü mazrüb olam."

Ve selāṭine bir edeb-i lāzım ve tavr-ı mühim budur ki eyyām-ı ḫarb u kıtālde ve hengām-ı ceng ü cidālde bi-nefsihi kıtāle mübāşeret ve nefsinün helāki muhtemel olan yire müsāra'at itmeye. Zīrā bu kadar ervāḫun helāki anun rūḫunun helākine menūtdur ve re'āyanun şalāḫ-ı ḫālī anun ḫayāt u şıḫḫatine merbūtdur. Lā-cerem kendü nefsinün ḫimāyetinde iğfāl cümle ḫalkun nüfūsı huşuşında ihmāl ve bu kadar ḫavmün helākine isti'cāl olup belki ba'zıları dimişlerdür ki sultān her gice bir firāşda yatmak ḫazmden²³⁹ dūr ve ihtimā'-i nefsinde mehcūrdur.

Hikāyet: Hüsrev-i Pervīz, Behrām-ı Çüpīn cenginde münhezim olduğda firār itdi ve terk-i nāmūs u vaḫār itdi. Şonra 'özr idüp dir idi ki "Egerçi bu firār terk-i

.....

238 Girdi] geldi T.

239 Yatmak ḫazmden] yanmak ḫurremden T.

ğayret ve hılâf-ı hamiyyetdür ammâ bunca nüfusuñ beķāsına ve zaķm-ı ecelden rehāsına sebep olduğı bā'ıñden selāṭine ḥazmden²⁴⁰ bir bāb ve bir ṭarīķ-ı şevāb-dur. Nitekim dimişlerdür *el-firārü mimmā lâ-yutāķu min seyri'l-mürselîn*²⁴¹. [N58a]

Hikmet: Ḥazret-i 'Alī'ye su'āl itdiler ki “Nīçün ḥalkuñ ḳulübına pend ü naşīḥat te'sīr itmez ve esrār-ı ḥükm-i İllāhī nüfûslarında yir itmez?” Buyurdi ki “Ḥaber-i ma'rûfdur ki rasûlu'llāh *şalla'llāhü 'aleyhi ve sellem* maraz-ı mevtlerinde üç parmaklarıyla işaret idüp bundan şormañ diyü buyurdılar. Ba'zılar üçden murād üç ay ve ba'zılar üç yıl²⁴² ve ba'zıları otuz yıldur didi ya'nî otuz yıl geç-dükden şoñra siz bunlaruñ ḥālinden baña su'āl eylemeñ. Bir tāyife ḥaķķında ki rasûlu'llāh *'aleyhi's-selām* ḥāllerinden su'āl eylemeñ buyura²⁴³, ol tāyife nice naşīḥat-peżir ve nice pend-gir olurlar. Zamān-ı sâbiķda 'ulemā ikāz ve 'avām niyām idi. Ḥāliyā 'ulemā niyām ve ḥalk mevtā ḥükminededür. Lābüd siyāset-i sulṭāndan lâzım oldi ki niyāmda olanları bīdār ve ḥalkı 'adl ile [T37a] uyur arkada üstüvār ide. Zīrā rasûlu'llāh a.s buyurmuşdur ki *el-'adlū ṣzzü'd-dīni ve fīhi şalāḥu'd-dīni ve ḳuvvetü'l-ḥāşşi ve'l-'ammi ve fīhi yekünü ḥayra'r-ra ṣyyeti ve āmenehüm ve āfiyeteḥüm ve küllü'l-a'mālī tetezennü bi-mizāni'l-'adl*²⁴⁴ ve Ḥaķ te'ālā ki *ve's-semā'e rafē'ahā ve vaṣa'a'l-mizān*²⁴⁵ buyurmuşdur ki mizāndan murād 'adldür ve bir mevzi'de daķı ki *enzele'l-ķitābe bi'l-ḥaķķı ve'l-mizān*²⁴⁶ buyurmuşdur. Andan daķı murād 'adldür ve salṭanat cāhına lâyiķ [N58b] ol kimesnedür ki şāhib-i 'aķl ve chl-i 'adl ola.

Ve Büzürcmihr dimişdür ki “Selāṭin emr-i salṭanatı bostancılardan öğrenmek gerekdür. Reyḥān arasında yaban otı bitse yolar yabana atar, tā ki reyḥānuñ mekânına zarar ve ol otlaruñ civārından ḥaṭar gelmeye. Sulṭān daķı erācīf ü erāzil-i ehl-i fesādi tūğ-ı siyāsetle bostān-ı 'ālemden köklerin ḳazımaķ ve şāḥ u budakların kesmek gerekdür.

Hikmet: Eflātūn dimişdür ki sulṭānuñ a'dası üzerine muṣaffer olmağıñ 'ālā-meti budur ki sulṭān nefsinde ḳavī ola, şağir ü kebīr yanında müstevī ola, şamta

240 Ḥazmden] ḥurremden T.

241 Güç yetirilmeyen şeylerden kaçmak peygamberlerin yoludur.

242 Yıl] yıl didi N.

243 Buyura] diye N.

244 Adalet, dinin izetidir. Dinin nizamı ondadır. Yöneticilerin ve halkın kuvveti ondadır. Halkın iyiliğı, güvenliğı ve āfiyeti ondadır. Bütün ameller adalet terazisinde tartılır.

245 Gözü bu āhenkle o yükseltti ve bu mizānı koydu (Rahmān 7).

246 (Allah) ḥaķķı bildirip ikame etmek için kitabı ve mizānı indirmişdir (Şūrā 17).

mülâzım ve kâlbîyle re'ye dâyim ola, mülkinde 'âkıl ola, hükminde 'âdil ola, a'mâlinde refîk²⁴⁷ ve zîr-i destlerine şefîk ola, maḥabbeti re'âyâsınuñ kâlbinde cây-gîr ola ve selef aḥvâlinde²⁴⁸ ḥabîr ola ve dîninde muteşallib ve umûr-ı 'âlemi mücerrib ola. Her kimde ki bu ḥaşletler müctemî' ola, a'dâsı gözinde mehîb ve dâyimâ fetḥ ü naşrı karîb ola ve her sultân bile ki kendünüñ ḥavl ü kuvveti Ḥaḳ te'âlânuñ ḥavl ü²⁴⁹ kuvvetiyledür. A'dâsı ne kadar kavî olursa bu muzaffer ü manşûrdur, ol muḥaḳḳar ü maḥhûr olur.

Hikmet: Şokrat dimişdür ki devâm-ı mülküñ 'alâmeti budur ki meliküñ kâlbinde [N59a] dîn ü 'aql maḥbûb olur ve dâyimâ bunlar mergûb olur ve ta'allüm-i 'ilme tâlib ya'nî 'ulemâ vü fuzelâ ile muşâḥib olur.

Hikmet:²⁵⁰ Mu'âviye, Aḥnef benî Kays'a didi ki "Yâ Ebâ Yaḥyâ zamân ni-cedür?" Aḥnef didi ki "Yâ emîrü'l-mü'minîn zamân sensin. Sen şâlih olursañ zamân şâlih olur, sen fâsid olursañ zamân fâsid olur."

Ve yine Aḥnef dimişdür ki "Nitekim dünyâ 'adl ile ma'mûr olur ve nûr-ı 'adl ile etrâf biñ fersaḥ [T37b] yir pür-nûr olur. Ke-zâlik dünyâ zulm ile ḥarâb olup zulmet-i zulm ile biñ fersaḥ yir deycûr olur.

Ve Fuḍayl ibni 'İyâz dimişdür ki eger du'âm müstecâb olsa sultân-ı 'âdile ider-düm ki dünyâ şalâhı ve râ'iyetüñ felâhı sultân-ı 'âdilüñ 'adli berekâtındadır. Rasûlü'llâh a.s. buyurmuşdur ki *el-muḫşitûne 'alâ menâbir-i'n-nûri yevme'l-ḳiyâmeti*, ya'nî ümerâ'-i muḫşitûn yevm-i ḳiyâmetde menâbir-i nûr üzere ḳarâr iderler.

Hikâyet: Bir gün İskender'e bir sârîḳ getürdiler. İskender bunu şalb buyurdu. Sârîḳ didi ki "Yâ emîr ben bu sirḳayı itdügüm vaḳt kâlbüm istemezdi." İskender daḥı didi ki "Şimdi daḥı seni aşşunlar kâlbün aşılmağı istemedüğü ḥalde."

Hikâyet: Küştâsb'üñ Râst-reviş nâm bir vezîri vardı. Eskiden emekdârı ve ḥidmetkârı idi. Küştâsb anı şâlih i'tîḳad iderdi. Anuñ ḥaḳḳında kimsenüñ ḳadḥın [N59b] ḳabûl itmeyüp her emrde aña i'tizâd iderdi. Bir gün ol vezîr Küştâsb'a didi ki "Re'âyâ ḥuzûr-ı bâl ve refâhiyyet-i ḥâlden emr-i pâdisâhiye iṭâ'at ve şalâh-ı ḥâle tebâ'iyet itmez oldılar. *İzâ 'adale's-sultânü câreti'r-ra ḳiyetü*²⁵¹

247 Refîk] raḳîḳ N.

248 Aḥvâlinde] aḥbârından T.

249 Kuvveti Ḥaḳ te'âlânuñ ḥavl ü] -T.

250 Hikmet] -N.

251 *Hükümdar adaletli olduğunda halk zulm eder.*

maзмünü âşikâr, fışk u fesâdla dâr u diyâr pür-gâdr u âzâr oldu. Lâyık budur ki zecr ü men' ü fesâduñ kökini kam' idüp hâdden²⁵² te'addî idenlere siyâset ve cevri ü fesâda taşaddî idenlere ġarâmet idevüz.” didi. Pâdişâh icâzet virdi. Vezîr bu tarîkı sebep-i ekl idüp irtışâ ile ra'yyetüñ hâline ihtilâl ve saltanat emrine inhilâl geldi. Hazâyin hâlî vü harâb ve 'âlem pür-şûr u iztırâb oldu. Her taraftan 'adûlar hücum itdi ve her taraftan düşmânları hümûm itdi. Küştâsb bu hâlde bir gün şaydda iken 'askerden tenhâ düşüp bir çobân ve bir hayme gördi. Şuşadı, ol haymeye sürdi. Küştâsb inüp bir miqdâr râhat oldu. Ba'dehû nazar itdi, gördi ki bir tarafta bir sürî koyun çerâda ve bir ağaçda bir kelb başı aşağı aşmış zecr ü 'enâda. Pâdişâh ta'accüb itdi ve aşlın su'âl itdi. Şâhib-i [T38a] hayme didi ki “Bu kelb benüm koyunlarum üzre emîn ve gice ve gündüz baña karîb ü karîn idi. Meger bir dişi kurdla ittifâk idüp kurd süriden her gün [N60a] bir koyun şikâr ider ve haqq-ı sükût kelbe râm olup kelb dağı anuñla iş itmek ihtiyâr ider. İttifâkla baña hıyânet ve sebep-i ġarâmet iderler. Yıl başında koyun şâhibi geldi, benden hisâb istedi. Gördüm ki koyunları cümle kurd almış. Ancak baña boğına şıgır gütdüğüm kalmış. Ol sebebdan bu kelbi böyle 'ikâb ve gâh gâh muhkem let urup 'azâb iderem.” didi. Kışşadan hisse mefhûmı üzere pâdişâh hâlden haberdâr ve mest iken huşyâr oldu. Sarâyına gelüp maşşûl-i memleket ve umûr-ı saltanata bi'z-zât mübâşeret itdi. Gördi ki defâtir-i şefâ'at Râst-reviş ile memlû ve rûz-nâmeler Râst-reviş'üñ kec-revişlikleriyle tolu. Vezîrûñ maşâyifine 'âlim ve hıyânetine câzim olup mecâl vormeyüp şalb eyledi. Bir vezîr-i nâsihi vezîr idünüp işâ'at-i 'adl ve emâret-i bezl ile kulûbı celb eyledi. Nitekim emşâlde vârid olmuştur *men i'lezze bi'l-ismi min zevi'l-fesâdi bakıye bi-ğayri zâdin ve men hâne fi'z-zâdi 'ade bi-ğayri nûhin*, ya'nî bir kimesne zâtına lâıık olmayan ismle müsemma olsa ol kimesne tarîk-ı murâdında azıksuz kalur ve bir kimesne ki zâd-ı âhiretine hıyânet ide ol yoldan cânsuz gelür ve *Yâdigâr-nâme*'de bu ma'nâ bu vechle nazm olunmuştur ki tercemesi budur ki zikr olunur Şî'r:²⁵³ [N60b]

*Zışt olucağ hilkat itmez aşsı olmak nîk-nâm
Hançaluñ adın şeker hoşan olur mı şehd-i kâm
Nâm-ı nîki celb-i mâle kim ki itse dâne dâm
Akâbet bir ülüş olur ki olur rüsvâ-yı 'âm*

.....

252 Hâdden] hağdan N.

253 Şî'r] Rubâ'î T.

Hikâyet: Vâlî-i Hırāsān olan ‘Amr bin Leys’ün bir qarîbi ve Ebû Cā’fer Ruveydiye nām bir nesibi var idi. ‘Amr bin Leys sāyir ihsānından ğayrı aña her yıl yüz deve yüki envā’-ı akmışe ve emtî’a vü havāyic-i eṭime ihsān iderdi. Bir gün ‘Amr’a didiler ki Ebû Cā’fer’ün ğulāmı bir günāh eylemiş, Ebû Cā’fer aña yigirmi ‘aşā urup resm-i pādīshāh [T38b] eylemiş. ‘Amr, Ebû Cā’fer’i iḥzār itdi. Andan emr itdi ki ḥazīnede ne kadar tīg var ise getürdiler, Ebû Cā’fer’e “Be-gendüġün kılıçlardan intihāb eyle.” didi. Ebû Cā’fer yüz kılıç ve yüz kılıçdan iki kılıç ihtiyār itdi. Andan ‘Amr didi ki “Bu iki kılıca bir yirde bir kın itdür, muraşşā’ u zerrīn itdür.” Ebû Cā’fer didi ki “İki kılıç bir kında şıġmaz demek meşel-i meşhūrdur. Pādīshāh ḥazretleri bu vech ile emr buyurmak vüfur-ı ‘aql-larından dūrdur.” Pes ‘Amr didi ki “Bir kında iki kılıç olmak çünki muḥāldür, bir vilāyetde iki pādīshāh olmak daḥı ne ihtimāldür.” Ebû Cā’fer günahın bilüp tevbe vü istiġfār²⁵⁴ idüp cürmine i’tirāf itdi. ‘Amr daḥı qarābet ḥaqqıçün bu def’a ma’füvv olsa diyü [N61a] ğayz ü ğazabından kalbin şāf itdi.

Hikmet: Erdeşīr dimişdür ki “Sultān akrabā’-i ḥarem ve ḥavāş-ı ḥademin ıslāḥ idüp zulminden men’ itmege kādīr olmayıcağ ‘avām-ı re’āyāy ve sāyir ehl-i berāyāy ne vech ile ıslāḥ ve ne resm ile iflāḥ eyler. Bu sebebdendür ki Ḥaḳ subḥānehü ve te’ālā ve enzīr ‘āşirāteke’l-akrabān²⁵⁵ buyurmuşdur. Rasūlu’llāh a.s saña akreb olan²⁵⁶ aşıretüni inzār ve anlaruñ ḥaqqında teblīġ-i risāletüñ evvelā izḥār eyle, tā ki akārib ü ecānibe²⁵⁷ mücib-i ‘ibret ve ‘aşāyir-i ibā’da sebep-i²⁵⁸ tenbīh ü naşīḥat ola.”

Hükemā’-i ‘Arab dimişlerdür ki “Aḥvāl-i mülküñ ihtilālīne ve mülküñ fesād-ı ḥālīne ve ra’iyyetüñ inḥilālīne bundan kavī sebep yoğdur ki meliküñ ḥacibleri keşīr ü ‘anīf ü dāmen-ġir ve sultāna buluşmak ‘asīr ola. Şöyle ki sultāna duḥūle kimesne mānī’ ve ḥuccāb u nevvābdan muzāḥim ü mümānī’ olmaya. Her kişi ‘arz-ı aḥvālīne kādīr ve sultān bi’z-zāt aḥvāl-i re’āyāy tefahḥuş ve istikşāya mübāşir ola. ‘Ammāl ü mübāşirīn herkes bi’z-zāt ḥālīne pādīshāhı vāḳıf ide.” diyü ihtirāz iderler. Eli altında olanlara zulmi ve ḥayfı çoğ idenler āzār iderler.

Hikâyet: Selaṭīn-i māziyeden Erdeşīr bir mertebe umūr-ı saltanatda teyakḳuz ile müte’ayyin ve aḥvāl-i re’āyāya mütefaṭṭın idi ki [N61b] nüdemāsı geldük-

254 Vü istiġfār] -N.

255 Önce en yakın akrabalarını uyar (Şu’arā 214).

256 Olan] -N.

257 Ü ecānibe] cānibe N.

258 Sebeb-i] -N.

lerinde “Bu gice fülân câriyeñüzle vikâ‘ ve bu gice fülân sâzı istimâ‘ itdiñüz. Bu gice [T39a] fülânla muşâhabetiñüz fülân maşlahata müte‘allık ve bu gice muķāveleñüz fülân huşûsa muvâfık idi.” dir idi. Her ne deñlü emrlerin ihfâ eyleseler be-her hâl ma‘lûm idinürdi. Hattâ gökden bir melek gelür haber virür dinürdi. Selâtiñden Sulţān Maḥmûd Sebüktingin daḥı bu hâl üzre dāyim ve aḥvāl-i re‘āyāya ıttılā‘da bu minvāl üzre kāyim idi.

Hikmet: Aristaṭalis dimişdür ki “Sulţāna lâyıķ budur ki ṭabī‘atde ve ḥazmde²⁵⁹ şikār üzre düşmiş ‘uķāb gibi ola, ya‘nī ol nice şikārını sāyir ‘uķābdan ḥıfz iderse bu daḥı eyle ide.”

Hikmet: İskender dimişdür ki “Mülûkuñ ḥayrı oldur ki kendüden muķaddem olan āyīn-i kabīḥe ve ḳavānīn-i faẓīḥayı ḳam‘ ide ve yirine sünnet-i ḥasene ve ‘ādet-i müstaḥsene vaẓ‘ ide ve mülûkuñ şerri oldur ki sünnet-i ḥaseneyi taḡyīr ide yirine seyyi‘e²⁶⁰ tertīb ü teķşīr ide.”

Hikmet:²⁶¹ Pervīz dimişdür ki “Mülûk üç ṭāyifenüñ günāhın ‘afv ve levḥ-i ‘uķūbetden nāmın maḥv eylemek salţanata ḥalel ve memlekete mücib-i ‘aleldür. Biri ol kişi ki mülkinde ifsāda [N62a] niyyet ide, biri bu ki ḥaremine ḥıyānet ide, biri bu ki esrārın işā vü işā‘at ide.”

Süfyan-ı Şevrī dimişdür ki “Mülûkuñ ḥayrı budur ki ehl-i ‘ilmle mücālīs ola. Zīrā cümle eşyā nāsila zīnet bulurlar ve nās ‘ilmle müzeyyen olurlar ve mülûka ‘ilm ü ‘aḳldan ḥayr nesne yoḳdur. Zīrā ‘izzüñ devāmı ‘ilmle ve dīnüñ nizāmı ‘aḳlladur ve her kimde ki ‘aḳl u ‘ilm müctemi‘ola, anda on iki ḥaşlet müctemi‘ola. Ol on iki ḥaşletüñ biri fıḥḥ, biri edeb ve biri taḳvā, biri emānet, biri şıḥḥat, biri ḥayā, biri raḥmet, biri ḥüsn-i ḥulḳ, biri vefā, biri şabr, biri ḥilm, biri müdārā ve bu cümle ḥavāşş ādāb-ı selātiñdendür ve lâyıķ budur ki ‘aḳl ‘ilmle ola ve şecā‘at şabrıla ola ve nī‘met şükr ile ve sabāḥat celādetle ve devlet ictihādla ola. Ḳaçan ki devlet ḥaşıl ola, şāḥibi cümle murāda vāşıl ola.

Hikāyet: Ya‘ķūb bin Leys çün zuhūr idüp Kirmān, Sīstān ve Pārs u Ḥoristān mülkin teşḫīr itdi ‘Irāķ mülkin tutmaḡa [T39b] tedbīr itdi. Ol vaḳt ḥalīfe-i zamān Mu‘temed ‘Ala’llāh idi. Ya‘ķūb’a mektüb gönderüp didi ki “Bir piriñcinüñ oḡlı idüñ āyīn-i salţanatı ne bildüñ ve tedbīr-i mülki ne yirde tecrübe

•••••

259 Ḥazmde] ḥurremde T.

260 Seyyi‘e] sünnet-i seniyyeyi T.

261 Hikmet] Hikāyet N.

kıldıñ?” Ya‘kûb mektûb gönderdi ki “Ol kimesne ki baña devlet virdi, [N62b] tedbîri dañı ol lâıyık gördi.”

Ve Erdeşîr’üñ ‘ahd-nâmesinde dimişdür ki “Her şâhib-i ‘izzet ki ayağın bisât-ı ‘ilm üzerine kıoya, ya’nî bisât-ı ‘ilmi pâ-y-mâl eyleye, ‘âkıbet ol ‘izzet zillete mü-beddel olur ve her ‘adl ki havf-ı İlähî’ye muķârın olmaya, ‘âkıbeti nedâmete mütehavvel olur.

Hikâyet:²⁶² Bir gün ‘Abdu’llâh bin Tâhir babasınıñ celâl-i saltanatın ve şevket-i devletin gördi. Didi ki “Bu kerr ü ferr-i saltanat ve bu câh u celâl ü haşmet bizüm hânedânımızda ne vaķte dek karar ide ve ne zamâna dek şem’-i murâd eyvânımız tâb-dâr ide.” İbni Tâhir didi ki “Mâdâm ki bisât-ı ‘adl ü inşâf sarâyımızda münbaşı ve şîr-i devlet şekker-i ‘adâlet ile muhteliķ ola, aħkâm-ı saltanat bu düdmânda bâķî belki devlet-i âhirete mülâķî ola.”

Hikmet: Bir gün Me’mûn Hâlıfe dârü’l-hilâfede icrâ-yı aħkâm ve tenfiz-i aħvâl ve teslîm-i hazâyın ve tevzî’-i emvâl iderken dâd-h’âhuñ biri bir kışşavirdi. Me’mûn ol kışşayı vezîri olan Fazl bin Sehl’e virdi. Didi ki “Bu dâd-h’âhuñ mühimmin itmâm ve merâmın tekmiilde ihtimâm eyle ki devrân sür’at ve ‘âlem muķâyerat üzredür. Biz ellere cür’a virmedin peymâne-i ‘ömrümüz pür olur ve devrânımız sürilüp dânemüz nihâyet bulur. Hâliya ki hengâm fırsat [N63a] ve fırsat ģanımetdür. Rûzgârdan mühlet ve devrândan fırsat²⁶³ olduķça itmâm-ı meşâlih-i enâmı sa’âdet ve incâh-ı merâm-ı havâş u ‘avâmı devlet bilmek gerekdür.”

Mü’ellif-i Kitâb ya’nî İmâm-ı Gazzâlî *rahmetu’llâhi’l-müte’âlî* buyurur ki “Mülûk-i ‘uķâlâya lâıyık budur ki bu kıaşas u aħbâra nâzır olup kışşadan ģişşe alup ‘ibret-güzîn ü naşîhat-bîn olalar. Eyyâm-ı devleti fırsat ve fırsatı ģanımet bilüp mazlûmlara dâd-istâd ve resm-i ‘adl ile dâr-ı saltanatı âbâd ideler ve yakîn bileler ki felekde devâm ve devrânda nizâm yokdur. Devlete i’tikâd sebep-i ģasret ve ‘ömrü i’timâd ģasaretdür. Kıaza-yı âsumânî ve mevt-i [T40a] nâ-gehânî keşret-i ‘asâkir ile merdûd ve hazâyın ü zehâyir ile mesdûd olmaz ve kıaçan ki devlete inģilâl ve emvâle telâşî ve saltanata iģtilâl²⁶⁴ gele, şöñ peşîmân-lık fâide itmez ve dilden dağ-ı ģasret kıyâmete dek gitmez.”

262 Hikâyet] Hikmet T.

263 Fırsat] vüs’at T.

264 Ve emvâle telâşî ve saltanata iģtilâl] -T.

Hikâyet: Mervân Nâkış ki âhir-i hulefâ'-i Benî Ümeyye'dür, bir gün üç yüz biñ 'asker cem' ü²⁶⁵ 'arz itdi. Vezîri gurûr izhâr idüp didi "Bu 'askerle eķālîm-i seb'a musahhar ve cihângîrlik ü şâhib-kırânlık müyesserdür." Mervân didi ki "Müddet munkazî olcaķ 'iddet fâyide itmez, eyyâm-ı devlet müntehî olcaķ askerle iş bitmez."

Hikmet: Ebu'l-Hasan el-Hevâzî [N63b] Kitâb-ı Ferâйд ü Qalâйд'de di-mişdür ki "Dünyâ bir âb-ı revândur ki andan hiç içen şafâ bulmadı ve bir maħbûbdur ki bir kimesne andan vefâ bulmadı. Lâ-cerem lâyıķ budur ki bu gününñden yarınıña hişşe alasin ve ğam u endühü arduña şalasın."

Rivâyetdür ki Ya'ķûb bin Leyş'ün mezârında bu rubâ'î yazılmış ve seng-i laħ-dinde tüş-e-i ħasretle²⁶⁶ kâzılmışdur. **Rubâ'î:**

Horâsân tahvîhâ ve iktâfe Fâris

Ve mâ-kâne min meliki'l-İrâķı bâyis

Selâmu 'ale'd-dünyâ ve tîbü na'îmühâ

Ke-en lem-yekün Yâ'ķübü fihâ bi-câlis

Tercüme:

Elindeydi Horâsân ile Fâris

İrâķ'ı almadan olmazdı âyis

Bu dünyâyâ selâm olsun ki Yâ'ķûb

Şanasın olmadı bu taħta câlis

Su'âl ü Cevâb: Bir devleti zâyil olmuş sultâna sebep-i neketinden ve zevâl-i saltanatından su'âl itdiler. Didi ki "Devlet ü kuvvete maġrûr olup meşveret-i ehl-i re'yden ğâfil ve hemîşe kendü re'yümle 'âmil idüm. A'mâlün ulularına 'am-mâlün erâzilin vâlî iderdüm ve vaķtinde ħîleden ğâfil olup her zamânda ķalbümi ħazmdan ħâlî iderdüm. 'Acele zamânında tevaķķuf ve te'ennî vaķtinde isti'câl iderdüm ve ħavâyc-i nâsuñ kâzâsında ihmâl iderdüm²⁶⁷. Ol sebebdan devrân elüm alup yabana atdı. Ĥ'ânüm şekker-i devlet iken aşuma aġular ķatdı."

Ve yine andan su'âl itdiler ki "Selâţîne cümleden [N64a] eşedd-i eşrâr ne-dür?" Didi ki "Ĥâyin rasûller cümleden şerde eşedd ve fesâdda ekeddür, ya'nî

265 Cem' ü] -N.

266 Tüş-e-i ħasretle] -N.

267 Ve ħavâyc-i nâsuñ kâzâsında ihmâl iderdüm] -T.

ol ilçiler ki vardukları yirden şahîh haber getürmeyeler ve ğaraž u ta‘aşşub ilhāk idüp hakkı yirine [T40b] yitürmeyeler, bunların sebebinden hānumānlar hārāb ve nice tācverlerüñ tāc-ı salṭanatı turāb olmuştur.”

Hikmet: Erdeşir dimişdür ki “Bu yalancı hāyin ilçilerün ucından ne kanlar dökülmüşdür ve ne sīneler sökülmüşdür ve ne ‘askerler münhezim olmuşdür ve ne hānedānlar münhedim olmuşdür ve ne şahīb-vücūd sulṭānlar mün‘adim olmuşdür. Ne ehl-i ‘ırz-ı bī-günāhların perde-i hürmeti çāk olmuşdür ve ne bī-günāh mazlūmlar helāk olmuşdür. Ne ‘ahd ü peymānlar bozulmuşdür ve ne ‘aqd ü imānlar çözülmüşdür, ne yalan andlar içilmişdür ve ne başlardan geçilmişdür. Fi’l-haḳīka aşhāb-ı devlet her söze i’tikād ve her müfside²⁶⁸ i’timād eyledükleri sebebi²⁶⁹ ile taḥşīl itdükleri mezālīm cümleden çok ve bu muşibetle mübtelā niçe benüm gibi bī-günāh ḥadden artuğdur. Ol sebebdan mülük-i ‘Acem emri risāletde küllī ikdām ve ehlin bulup irsāl itmekde ihtimām iderlerdi.”

Hikmet:²⁷⁰ Mülük-i ‘Acem bir huşuşa rasul göndersele hafiyeten bir cāsūs gönderüp naķir u kıtmir ve kalil u keşir ahvāl ü aqvālın yazdururlardı. Rasul gelüp teblīğ-i ahvāl itdükde cāsūs söziyle tevfiķ [N64b] u tatbīķ iderlerdi. Rāst olsa rasüle ri‘āyet ve kem ü kāst olsa siyāset iderlerdi.

Hikāyet: İskender, Dārā’ya bir huşuş için rasul gönderdi. Rasul mürāca‘at ve edā-yı cevāb u risālet itdükde İskender bir kelāmda şekk idüp taḥķīķin bilmekte ikdām eyledi. Rasul sonunda āğāz itdi ki “Bu kelāmı bi-‘aynihi Dārā’nuñ kendü lafzından işitdüm ve ḥāliyā ol ki lāzım-ı emānet ü risāletdür, edā itdüm.” didi²⁷¹. İskender bāver itmeyüp ol kelāmı yazup Dārā’ya irsāl itdi²⁷² ve “Bu ḳavlı senden şādır oldu mı?” diyü su‘āl itdi. Dārā ol lafzı nāmeden ḥakk itdi ve bu resme izāle-i şekk itdi ki “Cihānda mülküñ esāsı meliküñ ḥüsn-i sünneti üzre ve mülüküñ ḥüsn-i sünneti şıḥat-i tabī‘atleri üzre idi ve sulṭānların tabī‘atlerinin şıḥati sefir ü rasulün şıḥat-i kelāmı üzre mebnīdür. Zīrā rasul ki mürselün tercümānıdır, ma’nāda anuñ dehānı ve zebānı bunuñ dehānı ve zebānıdır. Ḥāliyā bu sözi ki benden naķl itdi, ne benden vāķı‘ ve ne ol bu kelāmı benden müstemī‘ olmuşdür. Ḥāzır olsa vācib bu idi ki lisānın ḳaṭ‘ idem ve mādde-i

268 Müfside] maksada N.

269 Eyledükleri sebebi] bildükleri N.

270 Hikmet] Hikāyet T.

271 Didi] -N.

272 İskender bāver itmeyüp ol kelāmı yazup Dārā’ya irsāl itdi] -T.

fesâdı kal' idem. Çünkü aña [T41a] elüm irmedi lafzın hakk ile iktifâ [N65a] itdüm ve bu resme cezâ itdüm.” İskender ol rasûli ihzâr idüp haqqîkat-i hâlden su'âl eyledi. Rasûl “Dārâ’nuñ ba’zı evzâ’ından rencide oldum. Bunuñla in-tikâm itmek kaşd idüp ol sebebdan bu lafzı aña isnâd itdüm.” diyü keşf-i hâl eyledi. İskender “Biz rusuli ıslâh-ı zâtü'l-beyn için olur bilürdük. Bunlar hod ifsâd-ı memleket ve ihtilâl-i umûr-ı salţanata sa'y iderlermiş.” diyü buyurdu. Lisânın kafasından çekdiler ve ol tohm-ı fesâdı zîr-i zemîne ekdiler.

Faşl Sulţân-ı ‘âleme vâcib olandan biri budur ki re’âyânun vakt-i muzâyıkada ahvâline nâzır ve her mertebede me’ûnetlerin izâleye mübaşir ola. Huşûşâ kaht u gâlâ zamânında beytü'l-mâlden mu’âvenet itmekle dest-gîr ve her vech ile mümkün olduğca sebep-i çâre vü güzîr ola.

Hikâyet: Mülûk-i ‘Acemde ‘âdet-i kadîme bu idi ki yılda iki gün ki biri Nevruz biri Mihr-i Cân’dur, şalâ-yı ‘âmm ve nidâ-yı enâm iderlerdi. Bevvâb u huccâb ve çavuş u nevvâb ref olup herkes bî-hicâb u bî-vâsıta taqrîr-i ahvâl ve ta’bîr-i²⁷³ mâ-fi'l-bâl iderdi. Bir kaç gün evvel münâdîler nidâ idüp “Fülân gün Nevruz yâhud Mihr-i Cân’dur kana qandur câna cândur, [N65b] her kimün kalmış kıssası ve görölmedük kâziyyesi var ise ve kimün kimden şekvâsı ve kimün kimden da’vâsı var ise gelsün ‘adl ü dâd ve dâd u istâd günidür.” dirlerdi ve ol gün olduğda bir münâdî tahtun başında turup “Kim ki bugün dâd-h’âhuñ huzûr-ı sulţâna varmasına mâni’ ve her kimden bir mazlûma yol virmekde men’ vâkı’ olursa demi hader ve başı kesilmek muqarrerdür.” dir idi. Her kişinün kıssası alınurdu ve mübed ü mübedân ki luğatlarında kâziyü'l-quzâtndan ‘ibâretdür, ol gün²⁷⁴ pâdişâhuñ sağ yanında oturup aña mürâfa’a olunurdu. Eger pâdişâhdan kendüden şikâyet olsa fi’l-hâl pâdişâh tahtundan iner mübedânun öñinde diz çökerti ve mübed ü mübedâna and ve dîninse sevgend virüp dirdi ki “Ma’bûduñ ‘ibâdetinde olan dînün haqqıçün ve râh u reviş-i Haq’da olan âyinün haqqıçün tarîk-ı haqda [T41b] kâyim ve ihkâk-ı haq ve ibtâl-i bâtılda müdâvim ol.” dirdi²⁷⁵. Mübed-i mübedân da’vâların istimâ’ ve haqka ittibâ’ ve bâtıldan imtinâ’ iderdi. Eger pâdişâh üzre haq müteveccih olursa pâdişâhdan hüküm ider. Pâdişâh fi’l-hâl ol kimesnenün haqqın edâ ve şer’le vâcib olan haqqı kazâ iderdi. Eger müdde’înün da’vâsı bâtl ve tarîk-ı haqdan [N66a] ‘âtl olursa ‘uqûbet idüp nidâ idüp pâdişâhuñ ‘aybın âşikâr ve da’vâ-yı bâtl izhâr

273 Ta’bîr-i] beyân-ı N.

274 Ol gün] -N.

275 Dirdi] -N.

idenüñ hâli budur dirlerdi. Da'vâ faşl olduqdan şoñra pâdişâh yine tahtına çıkar ve tâcın başına geyardi ve havâş u hadem ve 'avâm u haşem ve vüzerâ vü ümerâ ve 'ammâl ü vükelâsına dirdi ki "Anuñçün ben bugün bu vech ile 'adlüm izhâr itdüm ki ittibâ' u eşyâ'um 'adlde baña ittibâ' ide ve zulm ü hayfdan imtinâ' ideler ve bileler ki benüm yanumda qarîb ü ba'îd ve 'atîk u cedîd birdür, hîş u bigâne ve 'âkil u dîvâne birdür."

Mülük-i 'Acem Yazdicerd zamânına dek bu âdâbı ri'âyet ve bu üslûbı düstûr-ı saltanat itmişlerdür. Çün Yazdicerd pâdişâh oldu ahvâl-i saltanatı tebdîl ve umûr-ı mülk ü milleti tahvîl eyledi. Kânûn-ı Sâsânî tağyîr ve cevri ü fesâda ısrâr ile halkı kendüden tenfîr itdi. Etrâfdan selâtin ta'n taşırıyla taşladılar ve re'âyâ beddu'âya başladılar. Bir gün bir göz görmedük ve refârda tozına bād-ı şabâ irmedük rahş-ı bî-naẓîr hargâhından içeri girdi. Görenler ta'accüb idüp başın şaldılar ve hüsn ü cemâline hayrân kaldılar. Her kim tutmak kaşd itdiyse yanına iletmedi ve ne hîle itdiyse kimse tutmadı. Âhîr cümlesi 'âciz olduklarında rahş bî-tevaḫḫuf evvânda taht [N66b] üstinde Yazdicerd'ün yanına vardı. Yazdicerd "Bu bize 'âlem-i ğaybdan armağandır." diyü fi'l-hâl tırdı. Rahşuñ yanına varduqda rahş râm olup rahşa uyan urdı. Ğayra egerletmeyüp Yazdicerd'e uyanlandı. Yazdicerd rahşuñ uyanlanduğına aldanup gerçekten râm oldu şandı. Rahş sükût idüp Yazdicerd tamâm ardına geçdüğinde bir depme urup ağızın burnın tolu kan itdi ve Yazdicerd'i fi'l-hâl bî-cân itdi yine çıkup gitdi. Ne kandan geldüğü [T42a] kimesne bildi ve ne kandan gitdüğüne bir kimesne vâkıf oldu.

İmâmü'l-müctehidîn Ebü Yûsuf *radıyallâhü anh* rivâyet ider ki "Bir gün meclis-i hükümetde iken Yaḥyâ bin Hâlid-i Bermekî bir Mecûsî ile muḥâşeme ve bir ḥaḳḳ-ı şer'ide muḥâkeme itdiler. Ne Yaḥyâ'ya meyl ü muḥâbâ ve ne Mecûsîye kaşd-ı ihânet ü izdirâ itdüm. Yevmü'l-fez'ü'l-ekber maḥkeme-i kübrâda olan vaqt-i kaẓâyı ve faşl-ı Hudâ'yı fikr itdüm." didi.

Rasûlü'llâh *'aleyhi's-selâm* buyurmuşdur ki *te'essefü 'alâ erba'atin mine'l-küffâri 'alâ Nûşîrevâne li-'adlihi ve Hâtemi't-Tâ'î li-seḥâ'hi ve İmrü'l-Kaysi li-şîrihi ve Ebî Tâlibin li-berrihi*, ya'nî küffârdan²⁷⁶ dört kimesnenüñ mevtine te'essüf itdüm. Nûşîrevân'a 'adliçün, Hâtem-i Tâ'yî'ye seḥâşçün, İmrü'l-Kays'a şîriçün, Ebü Tâlib'e eyilügiçün. [N67a]

EL-BÂBÜ'S-SÂNİ

Fî-Siyāseti'l-Vezāret ve Sîretü'l-Vüzerā

Sultānuñ ismi ol vaqt hayrla yād ve hāne-i saltānatı ābād ve kendüsi şād olur ki bir kâfi vü şālîh vezîri ve bir ‘ādîl ü nāşîh müşîri ola. Mülûk be-her hāl taşarruf-ı zamān ve tedbîr-i cihāniyānda re’y-i vezîre muhtāc ve meşverete keşîrû'l-ihtiyācdur. Zîrā re’yinde münferid olan ve her hāl re’yinde kuşûr ve emrinde fütûr üzre olur. Hattā rasûlu’llāh *‘aleyhi’s-selām min ‘indi’llahi te’ālā* mü’eyyed ü muvaffak ve aşālet-i re’y ve reşānet-i tedbîr ve celālet-i kıadr ve rıf’at-i emr ve ‘ulüvv-i şān ve sümüvv-i mekân ile muttaşîf idügi muhakkak iken *ve şāvirhüm fi’l-emri*²⁷⁷ muktezāsınca müşāvere-i aşhābla me’mûr ve her zamān ol emri ri’āyete maqđûrları maşrûf u meysûr idi.

Ke-zālik Mūsā *‘aleyhi’s-selām* kışşasında *ve’c’al lî vezîran min ehli. Hārûne ahi. Eşdüd bihi ezri*²⁷⁸ diyü naşş-ı kâti’ ve bu huşûşa burhān-ı sātî’ olmuşdur. Enbiyā’-i ızām *‘aleyhimü’s-salātü ve’s-selām* bunca tekarrüb-i İlāhî ve terakkub-ı vahy ü ilhām-ı nā-mütenāhî ile vüzerādan müstağnî olmayup meşverete muhtāc olıcağ sāyir selātinüñ hāli ma’lûm ve vezîr ü müşîre kemāl-i ihtiyācları meczûmdur.

Erdeşîr’e su’āl itdiler ki “Sultānuñ neye ihtiyācı ziyādedür?” Cevāb virdi ki “Vezîr-i nāşîh ve müşîr-i şālîhe ihtiyācı ziyādedür ve sultānuñ şem’-i devleti vezîrûñ [N67b] ravğan-ı tedbîrleriyle ziyādedür [T42b] ve sultāna lâzımdur ki vüzerāsiyla bu üç tarîkle mu’āmele ide. Evvelā budur ki beşeriyet muktezā-sınca bir zillet şādır olsa ‘ukûbetde sür’at itmeye ve eger vezîr eyyām-ı devlet-i

.....

277 *Ve işleri onlarla istişare et (Âl-i İmrân 159).*

278 *Bana da ailemden birini yardımcı kıl. Harun kardeşimi. Onunla beni takziye et (Tâhâ 29-31).*

pâdişâhîde māl ü menāl ve hâzâyin ü emvāle mālîk olursa tama' idüp almağa niyyet itmeye ve eger pâdişâh huzûrında ba'zî murâdı olursa kabûl idüp redd-i hâcet itmeye ve yine pâdişâha lâyıķ budur ki vezîri hâķķında üç 'âdeti muķarrer tuta. Evvel her vaķt ki vezîri sultânla ķaşd-ı mülâķât ide, imtinâ' itmeye ve hâķķında müfsid ü ğammâz sözlerin istimâ' itmeye ve esrârın vezîre keşf idüp ihtiyâţ üzre²⁷⁹ iķtinâ' itmeye. Zîrâ vezîr-i şâlih hâfız-ı esrâr-ı sultân ve sebeb-i ta'mîr-i memâlik ü büldân ve hâzâyinüñ vefreti ve memâliküñ zîneti vilâyetüñ 'imâreti salţatanuñ revnaķı ve heybetüñ şiddeti vezîr sebebi ile olur ve sultânüñ sürûr-ı ķalbi ve a'dânüñ kesr ü ķam'ı vezîr sebebi ile olur."

Nüşirevân oğlına vaşıyyet itmişdür ki "Vezîrüñe mümkün olduķca ikrâm eyle ve iller yanında ihtirâm eyle ki yanußnda ķadr ü menzileti ve huzûruñda câh u mikneti olduğuna i'timâdı olup hilâf-ı ma'ķûl bir fi'le mübâşeret **[N68a]** itdügünde men'a ķâdir ve def'e mübâşir ola."

Ve vezîre lâyıķ oldur ki hayra mâyl ve hâķķa ķâyil sultânına şâhîhü'l-i'tikâd ve re'âyaya müşfikü'l-fu'âd ola. Sultâmı hayra ķaşd eylese mu'âvenet ü imdâd eyleye ve şerre ķaşd eylese men' idüp tarîķ-ı hâķķa irşâd eyleye ve böyle bile ki dünyânüñ devâmı mülk devâmıyla ve mülküñ devâmı vezîrüñ devâmıyladur ve böyle taşavvur eyleye ki kendü evvel vezîrdür ve pâdişâhı evvel pâdişâh-ı şâhib-serîrdür.

Behrâm-ı Gûr'a şordılar ki "Pâdişâh cümleden artuķ neye muhtâcdur ki salţatanı emri tamâm ve kendü selâţîn içinde pâdişâh-ı be-nâm ola?" Didi ki "Altı nesneye muhtâcdur. Biri bir vezîr-i rûşen-zamîr-i şâhib-i re'y ve şâhib-i tedbir, sırrına maķrem ve her hâline hem-dem ola ve biri bir rahş-ı rehvar ve bir semend-i sebük-reftâr ki ma'ârek-i ķıtâl ve mehâlek-i cidâlde sebeb-i **[T43a]** necât ve mücib-i hayâtı ola ve biri seyf-i şârim ve tîĝ-i câzim ki hamâyil-i dil ü câmî ve heyâkil-i bâzû-yı 'ömr ü zindegânî ola ve biri genc-i zâhîr ve māl-i vâfir ki sebeb-i ma'âş ve bâ'îş-i intî'âş ola ve dâfi'-i me'unât ve râfi'-i meşakkâtı ola ki hamlde hafîf ve kıymetde şâķil ü şerîf ola, dürr-i semîn ve esbâb-ı cevherîn gibi ve biri bir zevce-i şâlihâ-i hüsnâ ve bir mer'eh-i dil-güşâ vü feraķ-efzâ²⁸⁰ ki sebeb-i üns ü zindegânî ve mücib-i selvet **[N68b]** ü şâdmânî ola ve bir tabbâh-ı hâzıķ ve aş-pezi-fâyıķ ki tedârük-i ğıdâsında cüst ve hıdmet-i mu'tâdesinde nâ-süst ola."

.....

279 Üzre] idüp N.

280 Vü feraķ-efzâ] -N.

Ve Erdeşîr dimişdür ki “Mülûka lâıyık budur ki dört nesneye tâlib ola. Biri bir vezîr-i rezîn, biri bir kâtib-i emîn, biri bir hâcib-i şâlih, biri bir nedîm-i nâşih.”

Nüşirevân ‘ahdinde mübed-i mübedân dimişdür ki “Hıfz-ı salânat mümkün olmaz, illâ aşhâb-ı nâşihîn ve havâş-ı müsâ‘idîn mu‘âvenetiyle olur ve aşhâb u havâşuñ mu‘âveneti fayide itmez, illâ pâdişahuñ şafâ-yı niyyet ve hulûş-ı ‘akîdet ve taqvâ-yı zâtı berekâtıyla olur. Zîrâ sultân aşl ve hadem ü haşem fer‘dür ve sultân rûh ve havâş u aşhâb cismdür. Aşl eyü olmağ gerekdür ki fer‘ eyü ola ve rûh eyü olmağ gerekdür ki cism eyü ola.”

Hikâyet: Bir gün Süleymân Nebî ‘aleyhi’s-selâm tahta çıkup ‘asâkir-i envâ-ı mañlûkât ve kerr ü ferr-i salânat ve şevket ü satvet ü mehabetle tahtın yıl götürüp etrâf-ı ‘âlemi geşt ü güzêr ve istediği yire seyr ü sefer iderken bu câh u salânat ve rif‘at ü haşmete itâ‘at-i cinn ü ins ve inkiyâd-ı her nev‘ ü cinse nazar eyledi. Nâ-gâh kalb-i şerîfine nev‘-i gurûr mürûr idüp hâtır-ı ‘âtrına fi‘l-cümle ‘ucb güzêr eyledi. Fi‘l-hâl ol taht-ı pür-sekîne hareket idüp [N69a] ızırâb ve kaçd-ı inkişâl eyledi. Süleymân “Sâkin ol.” didi. Taht “Sen sâkin ol ki ben dañı sâkin olam. Sen tarîk-ı sülûk-ı şûkr ü sükûna sâlik ol ki ben dañı semt-i qarâr u sebâta mesâmet olam.” didi. Niteki Hâk te‘âlâ buyurur inne’llâhe lâ-yugayyiru mâ bi-kavmin hattâ yugayyirû [T43b] mâ bi-enfusihim²⁸¹. **Beyt:**

Elinden yirüzinde çünki mür incinmedi anuñ

‘Aceb mi gökde tahtın yıl götürdiyse Süleymân’uñ

Ve lâıyık olan budur ki vezîr ‘âlim ü ‘âkil ve mücerreb ü kâmil pîr-i umûr-dîde ve rüzgâr-ı âzmûde ola ki civân ne deñlü ‘âkil ü kâmil olursa tecrübeye pîrlerle ber-â-ber olmaz ve umûr-ı ‘âleme ittılâ‘da pîrlerle hem-ser olmaz. Zîrâ vezîr salânata revnağ ve memlekete zeyndür ve civan-ı ‘ahd olup tecrübesi az olmağ nev‘an şeyndür. Zeyn ile şeyn cem‘ olmaz. Melâhat ile kabâhat bir yirde revâ olmaz ve vezîr beş nesneye muhtâc u keşîrîl-i ihtiyâcdur ki tâ hüsn-i sîretle halkuñ kulûbunda mevdûd ve cemî‘-ı ‘âlemde evşâfi memdûh ve nâmi mañmûd ola. Evvel kemâl-i teyakkuş u intibâh üzre ola ki beytül-mâlûñ medâhil ü maşârifine ve vâridât u vezâyifine ittılâ‘-ı tāmı ola. Bu deñlü ki ancak tañşîlinde ve dañlinde ihtimâmı ola. Belki vech-i mübahdan ve tarîk-ı şalâhdan tañşîline dâ‘î ola ve hilâf-ı şer‘ [N69b] ü dîn bir aqçenüñ irâdına gayr-ı sâ‘î ola. İkinci ahvâl-i ‘ammâle ve aḥbâr-ı emvâle umûr-ı re‘âyâya ve cumhûr-ı meşâlih-i berâyâya şu‘ûrı ola. Üçüncü şecâ‘atı ola ki envâ-ı fûrûsiyyet ve eşnâf-ı

.....

281 Bir toplum kendinde olan durumu değıstirmedikçe hiç şüphe yok ki Allah da o toplumdaki hali değıstirmez (Ra‘d 11).

ālāt u silāh ve ɗarb u ħarb ü şecā'ate kudreti ola. Dördüncü şıdkı pîşe ve rāst-rev ü rāst-kirdārlığı endîşe idüp her hâlde ve her kâlde mürşid-i ʔarîķı murād idine. Beşinci sultānuñ esrārın işā'a ve ħafāyā-yı aĥbārın iĥdā'adan iĥtirāz ide ki aşl-ı esās-ı bünyān-ı vezāret ve muĥaddime-i netāyic-i emāret budur.

Erdeşîr bin Bābek dimişdür ki “Vezîre lâzım olan budur ki sâkin ola, bahâdur ola, ĥüsnü'l-maķāl, vāsî'ü's-şadr ola ve melîĥü'l-vech ola ve keşîrî'ş-şamt ola ve dîndār u takî ola ve şaĥîĥü'l-mezheb ola ve ʔāhirü'n-nefs ve şāfiyü'l-meşreb²⁸² olup 'avākıb-ı umûra nāzır ola ve her vezîr ki pâdişāha maĥabbeti muĥkem ve şefķati ġāyet ziyāde ola, a'dāsı çoķ olur ve sultāna lâyiķ budur ki vüzerāsı ĥaķķında aşĥāb-ı aġrāz-ı fāsıde sözün istimā' itmeye ve vüzerāsınuñ ĥadrlerin 'ālî idüp adını mertebelülerle ber-ā-ber tutmaya vüzerāsı yanında iken dönüp āĥire ĥiṭāb eylemeye. [T44a] Meşālîh-ı salṭanat ve umûr-ı dîn ü devleti vezîrleriyle müşāvere idüp anlaruñ ārā'-i şāyibeleriyle 'amel eyleye²⁸³ ve vezîre sezā oldur ki sultānda bir ĥulķ-ı²⁸⁴ seyyî vü vaż'-ı reddî görse hevāsına ittibā' itmeye. ʔarîķ-ı şalāĥı²⁸⁵ irşād ve ĥüdāya sübül-i sedād²⁸⁶ eyleye. Zîrā Ĥaķ te'ālā Mūsā Peyġamber'i Hārûn'la Fir'avn'a gönderdükde *fe-ķulā lehü ĥavlen leyyinen*²⁸⁷ diyü buyurdu. Ĥaķ te'ālā 'adūsına irsāl itdügine ĥavl-i leyyinle [N70a] emr idicek vüzerā evliyā'-i salṭanatla ĥavl-i leyyinle mu'āmele eylemek enseb ü evlā ve eĥaķķ u aĥrādur ve dîn ü devlet ve mülķ ü millet umûrında her fesād-ı küllî ki vāķı' olur, menşe'i ikidür, biri sultānuñ reddiyesi, biri vezîrüñ sū'-i tedbîridür.

Ve Nüşirevān dimişdür ki “Vüzerāya bir mühim daĥı budur ki sultānı ceng ü cidālden mümķün olduķça men' ve ġāyet lâzım gelicek ĥarb ü kıṭāl emrin def' ide ve müyesser olduķça ĥarble ĥāşıl olacaķ umûrı işlāĥla itmāma ve ĥarb olmadan taĥşîle iķdāma sa'y ide. Zîrā ĥarb bir nesnedür ki hem ricālün hem emvālün itlāf u²⁸⁸ ifnāsına bādî olur ve niķe ĥānedānuñ ĥarāb ve niķe evlād-ı kirāmuñ eytām olmasına mü'eddî olur ve lâyiķ budur ki vüzerā ĥasbü'l-maķdûr ma'ārif-i cüz'iyye belki 'ulûm-ı külliyyeden behremend ola ki vezîr-i cāhili şol

282 Ve şāfiyü'l-meşreb] -N.

283 Ve vüzerāsınuñ ĥadrlerin 'ālî ...şāyibeleriyle 'amel eyleye] -N.

284 Ĥulķ-ı] -N.

285 Şalāĥı] şalāĥ u sedāda T.

286 Ĥüdāya sübül-i sedād] sübül-i ĥüdāya ihtidā T.

287 *Ona tath, yumuşak bir tarzda ĥılāf edin (Tâhâ 44).*

288 İtlāf u] -N.

buluda teşbîh itmişlerdür ki nefsinde bir bülend bulud olup herkes bârânından ümîd-vâr iken anı bir rîh-i ‘aşîf gelüp aç a ve bârân yağdurmada gelüp geçe.”

Ve Aristatilis Kitâb-ı Veşâyâ’da yazmışdır ki “Vüzerâ umûr-ı haşene ve meşâ-lih-i müşkileyi ğayrılar elinden itdürmek gerek. Nice kim ‘âkıl yılan tutmak istese âhîr eliyle öldürtmek gerek ve vüzerâyâ lâzım olan oldur ki celâyil-i umûr ve mu‘azzamât-ı kazâyâda evvel mekâtib ü rusûl-i irsâliyle itmâm kaşd ide. Ba‘dehû tarîk-ı ihtiyâl ya’nî bezl-i nevvâl [N70b] ve şarf-ı envâl ile ikdâm kaşd ide. Eger anuñla dahı hâşıl olmaz ise âheng-i harb ü kıtâl ve âğâz-ı ceng ü cidâl ile itmâm kaşd ide ve bir ‘askere inhizâm ve hâne-i ictimâ’larına inhidâm vâkı’ olduğda [T44b] ‘askeri bî-muhabbâ katl idüp damarların kaç’ ve tebârların kam’ itmek murâd idinmeye. Zîrâ ihyâyı katl ihtimâldür, ammâ katli bî-ihyâ muhâldür. Zîrâ bir yigit kırk yılda hâşıl olur ve kırk biñde bir yigit ancak hidmet-i mülûka sülûka kıabil olur.

Ve vezîre lâıyk oldur ki ‘asker-i ‘adûdan biri esîr ve giriftâr-ı kayd-ı zencîr olsa ihsânıyla hâlâş ide ve in‘âm-ı mâl ve ihsân u teşrîf-i hâş ide. Ol esîri fek ve defter-i cürmden nâmin hak idüp ol dahı varup ‘asâkirde bunuñ ihsânıyla gûyâ olup takviye-i kulûb-ı ‘asâkire bâ‘iş ola ve ‘asker-i ‘adûda bu cânibe mahabbet hâdiş ola ve vezîre lâıyk budur ki ‘askerde olan ricâlûñ merâtubın ri‘ayet ve istihkâkların himâyet ide. Rızıkların şânlarına göre taqşım ve her birine rütbe ve mekânlarına göre ta‘zîm ü tekrîm ide. Hûşuşâ içlerinden secâ‘atle mümtâz ve mehâbetle ser-firâz olanlara hüsn-i hitâb ve ba‘zı zillet vâkı’ olduğda terk-i ‘ikâbla gâh ihsân u gâh in‘âmla mükâfât ide. Zîrâ vüzerâdan çok kimesne sû-i tedbîrleri sebebinden ‘asker elinde helâk [N71a] ve dâmen-i hayâtları şad çâk olmışdır ve sulţânûñ ‘alâmet-i sa‘âdet-i dâreynidür ki vezîr-i şâlih ve müşîr-i nâşihe muķârın ola. Zîrâ rasûlu’llâh buyurmuşdır ki *izâ erâda’llâhü bi-emîrin hayran feyyaza lehü vezîran nâşihan şâdiķan şabiķan in nesiye zekerahü ve in’iste’âne bihi e’ânehü*²⁸⁹.

Mü’ellif-i Kitâb Ya’nî İmâm-ı Ğazzâlî ‘aleyhi rahmetu’llâhü’l-melikü’l-müte‘âlî dimişdür ki Hâķ te‘âlâ her zamânda kullarından ba‘zın ıstıfâ ve ba‘zın ictibâ ile ihtiyâr idüp kimini sa‘âdet-i saltanat ve kimini zîver-i vezâret ve kimini ni‘met-i ‘ilm ü ma‘rifetle güzîde ve aķrânları içinde pesendide ider ki ‘âlem anlarla ma‘mûr ve nûr-ı vücûdlarıyla pür-nûr ola ve ‘acâyib-i zamândan

•••••

289 Allah bir yöneticinin iyiliğini isterse ona hayırlı, nasihat edebilen, sadık, güler yüzlü bir vezir/yardımcı lutfeder. Eğer yönetici bir şeyi unutursa bu vezir ona hatırlatır. Yardım isterse yardım eder.

biri Berâmike aḥvâlidür ki niçe yıl vezâret ḥânedânlarında tufeyl ve sa'âdet işiklerinde ḥâk-i zeyl olup her biri kerem ü şehâ ve bezl-i ma'rûf u 'aṭâda u'-cûbe-i devrân ve nâdire-i zamân iken âşârları ekser-i vilâyât-ı ma'mûreye vâsıl ve envâr-ı keremleri etṭâf [T45a] u aḫtâr-ı 'âleme dâhil olmuşken mekâyid-i cihân ve mekkâre-i ḥidsândan ḥalâş olmayup gelmemişe döndiler ve 'âleme her biri pertev şalmış iken taḫt-ı şehâb-ı arzda ṭolundılar ki aṣlâ vücûdlarından eşer ve bûd-ı nâ-bûdlarından haber kalmadı. Anların zevâliyle vezâret emrine ıztırâb ve bu manşibuñ şadrına inḳılâb gelmiş idi. [N71b] Ḥâliyâ yine Devlet-i²⁹⁰ Âli Selçûk'la bâğçe-i vezâret nezâret-i tâze ve gülşen-i şadâret ḥayât-ı bî-endâze buldı. Her kemâlün erbâbından ve her hünerün aşḥâbından 'ulemânun ber-güzîdeleri ve şuleḥânun pesendîdeleri ehl-i 'ilmün üdebâsı ve ebnâ'-i sebîlün ğurebâsı ve bi'l-cümle ehl-i istiḫkâk u kâbiliyyet ve aşḥâb u fazîlet ü meziyyetden kimesne kalmadı ki şumûl-i 'avâṭıf-ı 'amîmeleri ve manzûr-ı enzâr-ı 'uyûn-ı kerîmeleri olmaya. Bu eşnâda bu vechle şenâya bâ'is oldur ki Büzürcmîhr *le-yüḫāsü'l-eşyâ ü ba'zuhâ bi-ba'zın* demişdür. Eşyâ birbirine kıyâs olıncaḫ insân ki cümle cevâhirün ecellî ve cemî'-i eşyânun ekmelidür, dünyânun zeynî ve mâ-fîḥânun ḳurret-i 'aynıdur. Ğaraḫ budur ki vüzerâ-yı müte'ahḫîrîn selef-i müteḳaddimînün sîret ü şemâyilinden 'ibret-bîn ü ḥişşe-ğüzîn olup evşâf-ı cemîle ile ittişâfa sâ'î ve sülûk-i sübûl-i 'adl ü inşâfa dâ'î olup ḥayrla mezkûr u meşhûr olan vüzerâyâ iḳtidâ ve anların işrine iḳtifâ idüp binâ'-i vezâreti ol esâs üzerine temhîd ve bünyân-ı eyâlet ü emâreti anların binâsı gibi teşyîd ideler. Mâl-i beytü'l-mâlî vâḳtinde taḫşîl idüp ve maḥallinden ğayra şarf itmeyeler ve vereşe var iken mevtinün mîrâşına nâzar itmeyeler ve ṭama'-ı mâl-i vâḳf [N72a] itmeyeler. Şalâḫları şalâḫ-ı 'âlem ve felâḫları benî Âdem idüğün bilüp vezâretle iddiḥâr-ı zehâyir-i 'uḳbâ ve ittiḥâz-ı esbâb-ı zülḫâ vü ḳurbâ ideler.

EL-BĀBŪ'Ş-ŞĀLİŞ

Fî-Zikri'l-Kitāb u Ādāb

TÜBA

‘Ulemā dimişlerdür ki kalemden efdal nesne yokdur ki kalemle sālifün i‘ādesi müyesser ve māzīnün ityānı mutaşavverdür ve kalemün şerefine delīl-i vāzih ve burhān-ı şariḥ²⁹¹ budur ki Hāk te‘ālā kalemle kâsem kılup²⁹² buyurmuşdur ki *nūn ve’l-kalemi ve mā yesturūn*²⁹³ buyurmuşdur ve yine buyurmuşdur ki *ikra*’ [T45b] ve *Rabbūke’l-ekrem. Ellezī ‘alleme bi’l-kalem*²⁹⁴. Rasūlu’llāh buyurmuşdur ki *evvele mā haleka’llāhū’l-kalem*²⁹⁵. ‘Abdu’llāh bin ‘Abbās *ec’alnī ‘alā hazā’ni’l-arzi. Innī ḥafīzun ‘alim*²⁹⁶ āyet-i kerīmesinün tefsīrinde buyurmuşdur ki ya’nī benī künüz-ı arza vālī eyle ki ben kâtib-i ḥāsibem²⁹⁷ dimekdür. Zīrā kalem kelāmuñ şāyığı ya’nī kuyumcısıdır. İbnü’l-Mu‘tez de dimişdür ki kalb ma‘den, ‘aql cevher, kalem şāyığ, ḥaṭ şıyāğatdır. Ya’nī ma‘ādin-i kulūbda ḥāşıl olan cevāhir-i kelāmı şā-yığ-ı kalem rişte-i ḥaṭ üzre tanzīd ü tanzīm idüp cilā virür ve ol nazm u tertīb ile ḥüsn ü bahā virür.

Calinus dimişdür ki “Kalem kelāmuñ ṭabībīdür.” Belinas dimişdür ki “Kalem bir tılsım-ı kebīrdür.” İskender dimişdür ki “Dünyā vü mā-fihā iki şey’ün taht-ı hükümetindedür. Biri seyf ve biri kalem ve seyf daḥı kalemün taht-ı velāyetin-

•••••

291 Şariḥ] şaḥiḥ T.

292 Kılup] -N.

293 *Nūn. Kalem ve kalem ehlinin satırlara dizdiği ve dizeceği şeyler hakkı için (Kalem 1).*

294 *Oku! Rabbın sonsuz kerem sahibidir. Kalemle yazmayı öğretendir (Alak 3-4).*

295 *Allah ilk olarak kalemi yarattı.*

296 *Beni bu ülkenin hazine işlerinden sorumlu bakan olarak görevlendirdi. Çünkü ben malları iyi korur, işletme ve yönetimi iyi bilirim (Yûsuf 55).*

297 Kâtib-i ḥāsibem] kâtibem N.

dedür ve kalem kâtiblerün edebi ve bizâ'atidür ve sâyir ehl-i 'ilmün revnaķı ve zînetidür ve kitâbet sebebiyle karîb ü ba'îdün [N72b] hâli ma'lûm olur, ya'nî irakda olan kimesnenün ahvâlî mektûbla mefhûm olur²⁹⁸ ve bir kimesne ne deñlü ahvâl-i 'âleme mücerreb olursa mādām ki kâtib olup kütüb-i muķad-dimîne nazarı müte'allıķ olmaya kāmîlü'l-'aķl ve tāmümü'l-faẓl olmaz ve seyf ü kalem dünyāda olan eşyāya hākim ve bunlar maḥkûm u cümle hādîmdür. Eger seyf ü kalem olmasa ne dîn ü devlet emri kāyim olırdı ve ne mülk ü millet ahvâlî dāyim olurdu ve fāyife-i küttāba lāyık budur ki kitâbet levāzımından özge şanāyî ve meşālîh taḥşîline sa'y itmeyeler tā ki mülûk u ekābir ḥidmetine lāyık ola ve ancak ol ma'rifete mütemaḥḥız olmağla aķrânından fāyık ola.”

Ve kâtib olan kimesne on nesneye 'âlim olmak lâzımdur. Evvel zîr-i zemînde olan şularuñ kurb u bu'dına 'âlim ola, ya'nî hendese 'ilminden behredār ola. İkinci şayf u şitāda leyl ü nehāruñ ziyāde vü noķşānına 'âlim olup 'ilm-i nücūmdan ḥişşe-güzār ola. Üçüncü seyr ü şems ve kamer ü nücūma 'âlim ola, ya'nî 'ilm-i nücūmuñ daķāyıkından 'ilm-i mîķāta 'âlim ola. Dördüncü ḥesāb-ı aşābî'a 'âlim ola. Beşinci hey'et 'ilmin bile. Altıncı taķvīm ü ihtiyārāt-ı eyyām 'ilmin bile. Yedinci zirā'at ü ḥirāset [T46a] ıstılāḥātın bile. Sekizinci tıbb u edviye bile. Tokuzuncu riyaḥ ahvālın bile. Onuncu 'ilm-i şî'r ü kavāfiden ḥabîr ola ve kâtibe lâzımdur ki bu cümleden sonra ḥaffû'r-rûḥ ola, ḥande-rû ola. Kalemün kaṭ'ınuñ [N73a] envā'ına ve ḥaṭṭuñ eşnāf-ı üslûbına 'âlim ola ve ḳalbinde ḥazır itdüğünü kalemle edāya cāzim ola ve kalemîni ḥaṭā yazmaḳdan ya'nî kendü murād idinmedüğü nesneyi yazmaḳdan ḥirāset eyleye ve kâtibe lāyık budur ki ḳanķı ḥarf muttaşıl ve ḳanķı kelime müctemî' ve ḳanķı ḥarf memdûd ve ḳanķı münḳaṭı' olur ri'āyet eyleye ve ḥarfleri mu'ayyen ve ḥaṭṭı mübeyyen ola ve her ḥarfün ḥaḳķın i'tā ide. Nitekim emîrû'l-mü'minîn 'Ömer'ün *radıya'llāhu 'anh* kâtib-i 'āmîli 'Amr bin 'Āş'a nāme yazup *Bismi'llāhu*ñ sînin izḥār eylemedi. 'Ömer anı da'vet idüp “Evvelā sîn-i *Bismi'llāh* izḥār eyle, andan sâyir meşālîḥüne mübāşeret eyle.” didi. Ol daḥı ḳabûl idüp artıķ o fi'le ısrār eylemedi.

Hikāyet: Re'y-i Şāhenşāh'muñ on vezîr-i şāhib-ma'rifeti var idi. Cümlesinden Şāhib İsmā'îl bin 'İbād 'ilm ü ma'rifetle mümtāz ü muḥtār idi. Bir gün cümle vüzerā cem' olup Şāhib'ün 'uyubın ta'dād itdiler. Āḥir bunda ittifaķ itdiler ki kalem yonmağā ḳādir degüldür, anuñçün üslûb-ı kitâbetde māhir degüldür. Şā-

.....

298 Ya'nî yaraķda olan kimesnenün hâli mektûbla mefhûm olur] -T.

henşâh'a bu haber vâsıl oldu. Cem'iyet idüp cümlesin hâzır kıldı. Andan Şâhib didi ki "Beni kalem yonmak bilmez ve üslûb-ı haţţda ihtiyât kılmaz dimişsiz. Ben hânedân-ı vezâretde büyümiş vezîr-zâde ve kadîmî hânvâdeyem. Cümle âdâbımuñ ulusı kalem yonmak 'ilmidür. Ammâ sizûñ içiñüzde kanķıñuzdur ki ufanık [N73b] kalemle bir nâmeyi yaza tamâm ide ve yine kavâ'id-i hurûf ve üslûb-ı haţţı ri'âyet idüp ihtimâm ide." Cemâ'at 'aciz izhâr eylediler. Andan Şâhib eline kalem alup ufatdı. Ol ufanık kalemle bir derci şöyle tamâm kâ'ide üzre yazdı ki cümlesi beğenüp kendülerden fazîlet ve meziyyetine i'tirâf u ikrâr eylediler.

Ve eşnâf-ı kalemûñ gâyet eyüsi oldur ki toğrı ola ve mu'tedil ola. Levni şaruya mâyl ola vasatı ince ola ve sağ [T46b] cânibinden muharref olan kalem haţţ-ı 'Arabîye ve haţţ-ı Fârisî vü 'İbrîye münâsibdür ammâ lisân-ı Derî yazan kalem sol cânibinden muharref olmak vâcibdür. Kalem envâ'ınuñ eyüsi budur ki Ca'fer bin Yahyâ bin Leys yazduğı kitâbda vaşf eylemişdür ki ne gâliz ve ne rakîk ola, ammâ vasatı rakîk ola ve kalem-terâş gâyet tîz gerekdür. Mânend-i hançer-i hûn-rîz gerekdür ve kalem cânib-i yemînden muharref kaţ' olunup kalemûñ kaţ'ı turna minķârına beñzemek ve maķta' gâyet berk olmak gerekdür ve mühre Fârisden gelen mührelerden olup gâyet hafîf ve kâğıd gâyet şaykal üzre mührelenmiş berrâk u laţîf olmak gerekdür ve her lafz ki üç harfden ziyâde ola, memdûd yazılmaķ gerek ve hurûfuñ şuver ü eşkâli birbirine müteşâbih ü mütemâşil olmak gerek.

'Abdu'llâh bin Râfî' ki emîrû'l-mü'minîn 'Alî'nüñ kâtibi idi, Hâzret-i 'Alî aña buyurdı ki "Yâ 'Abdu'llâh kalemûñ uzun kaţ' eyle ve satırlaruñ mâ-beynin tavsî' eyleyüp harfleruñ mâ-beynin [N74a] cem' eyleye.

Ve 'Abdu'llâh bin Cebile daħı kâtib-i hâzık ve şan'at-ı haţţ u kitâbetde fâ-yık idi, şâkirdlerine dirdi ki "Kalemleriñüz baħrî olsun, baħrî olmazsa bârî aşfarû'l-levn olsun ve kalemûñ boğunun kaţ' eylemek lâzımdur ki kâtibûñ işi bağlanmağa ğayr-i sarî ola. Hem kalemûñ içine hevâ nüfûz idüp mürekkeb nefis carî ola ve kitâbı mühreyüp hatm ile göndermek gerekdür. Nâmeyi hatm ile göndermek kitâbı ikrâm ve mektûb ileyi ihtirâmdur. *İnnî ũlkıye ileyye kitâbün kerîm*²⁹⁹ âyetinde İbni 'Abbâs *kitâbün kerîmî kitâbün maħtûm*la tefsîr eylemişdür. Rasûlu'llâh '*aleyhi's-selâm* 'Acem'e mektûb irsâl itdükde "Acemler mektûbda mühr ister." didiler. Rasûlu'llâh '*aleyhi's-selâm* buyurdı nâmeye hatm urdılar.

.....

299 Bana çok önemli bir mektup gönderildi (Neml 29).

Ḥâtem-i mübârekleriniün faşş-ı şerîflerinde üç satır yazılı idi, *Muḥammeden rasûlu'llâh*³⁰⁰ kazılı idi. Muḥammed bir satır, rasûl bir satır, lafzatu'llâh bir satır idi.

Ḥikâyet: Şahr bin 'Amr rivâyet ider ki rasûlu'llâh *'aleyhi's-selâm* Necâşî'ye gönderdiği mektûbı turâbla âlûde oldu. Lâ-cerem Necâşî İslâm'a gelüp dünyâda zikr-i ḥayr ve âhiretde rahmet ü mağfiretle âsûde oldu [T47a] ve Kısra'ya gönderdikleri nâme turâb-âmîz olmadı. Lâ-büd Pervîz dahı Müselmân olmayup zaḥm-ı ḥançer-i ser-tûzden ḥalâş olmayup ehl-i temyîz olmadı ve rasûlu'llâh *'aleyhi's-selâm* buyurmuşlardur ki *ütrubû ketbeküm fe-innehü ebḥahü li-ḥavâ'yiciküm*³⁰¹ ve yine burmuşlardur ki *ütrubû'l-kitâbe fe-innehü mübârekün*³⁰². [N74b]

Ve kâtibe lâzım budur ki kitâbeti tamâm itdükden sonra tekrâr kırâ'at eyleye ve ḥaṭâsına ıttılâ'da diḳḳat eyleye³⁰³. Ḥaṭâsı var ise ıslâḥ eyleye. Müştebih ü meşkûk nesne var ise îzâḥ eyleye ve kâtibe lâyık oldur ki yazduğı kitâbuñ elfâzı ḳaşîr ve ma'ânîsi keşîr ola ve elfâz-ı şaḳîle yazmaḳdan ihtirâz ide ve tekrâr kelime yazmaya, yazarsa ḡâyet az ide³⁰⁴.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

300 *Muḥammed Allah'ın rasûlüdür.*

301 *Yazmızı topraklayın. Çünkü o, ihtiyaçlarımızı giderir.*

302 *Yazmızı topraklayın. Çünkü o, bereketlidir.*

303 *Ve ḥaṭâsına ıttılâ'da diḳḳat eyleye] -T.*

304 *İde] yaza T.*

EL-BÂBÜ'R-RÂBÎ

Fî Sū'i Himemi'l-Mülûk

Emîrû'l-mü'minîn 'Ömer *radıya'llâhü 'anh* buyurmuşdur ki *ichedü en lâ-teküne deniyye'l-himmeti fe-innenî mâ-ra'eytü eskate lekad ra'ê'l-insânü min tedâvünî himmetihi*, ya'nî “Cehd eyle ki deniyyü'l-himme olmayasın, insânüñ qadrinüñ sükütna ve zirve-i 'ulüvden hâzîz-i dünüvve hübütna denâ'et-i himmetden qavî sebeb görmedüm.” demişdür.

'Amr bin 'Âş demişdür ki “Kişi nefsin ne maħalde vaz' eyleser mekânı olur, ya'nî himmeti 'âlî olsa qadri 'âlî olur ve himmeti denî olsa qadr ü menzileti şerefden hâlî olur.

Ve himmetüñ ma'nası budur ki kişi kendü nefsin i'zâz u teclîl eyleye, ne ân ki taħkîr ü tezlîl eylemeye. Zîrâ kalb kendüyi 'âlî görmek ekâbir ü eşrâf haşâyilindendür kim anlar haķîkat-i hâllerin bilürler, denâ'eti qabûl itmeyüp şânlarına 'izzet kırlar ve kişi kendüyi tezlîl idicek cemî'-ı 'âlem daħı tezlîl eyler ve ri'âyet ü hürmetin taķlîl eyler ve 'ulüvv-i himmetüñ bir şartı budur ki [N75a] kişi edânî vü erâzîl ile ihtilâtdan ihtirâz ve aşâğır müşâhabetin az ide.

Hikâyet: Ebü Ca'fer Devânîķi bir kimesneye beş yüz aķçe virdi. Aħmed bin Hîzb yanında hâzır ve bu vaz'a nâzır idi. “Mülûk biñ aķçeden eksük aķçe iħsân eylemek qadr-i saltanata noķşân ve 'ulüvv-i himmete sebeb-i i'tirâz-ı erbâb-ı 'udvândur.” dedi.

Hikâyet: Bir gün Hârûnü'r-reşîd mevkib-i 'azîmle giderken bir kimesne atdan düşdi. Hârûn “Beş yüz aķçe [T47b] virüñ.” dedi. Taħsîn idüp himmet itdi. Vezîri Yahyâ bin Bermekî keşretde söylemege mecâl bulmayup diş kışup işâret itdi. Tenhâda Hârûn, Yahyâ'ya ol itdügi vaz'dan su'al ve sebeb-i işâret-

den keşf-i hâl itdi. Yahyâ “Mülûkuñ lisânına biñ aqçeden eksük in‘âm lafzı cārî olmak ‘ayb-ı ‘azîm ve mücib-i şeyn-i delîmdür.” didi. Hârûn “Maḥalde kâbiliyyet ü iḥsân olacaḡ âdemde maḥaliyyet olmayup biñden eksüğe ancaḡ müteḥammil olsa ne kılmak gerek?” didi. Yahyâ “Bir at virüñ.” diyü ta‘bîr ve “Atuñ kıymetinde maḥalline göre tedbîr itmek gerekdür.” didi. Bu sebebden ötrü Me‘mûn Ḥalîfe oḡlı ‘Abbās’ı velî-‘ahd ve yirine ḥalîfe olmağa envâ‘-ı cehd itmiş iken bir gün ‘Abbās bâzâra ḥudmetkâr gönderüp “Yarım aqçalık [N75b] fülân al.” didüğünü işitdi. “Yarım aqça lafzın telaffuz eylemek ‘ırz-ı ḥilâfete ‘ayb ve nâmûs-ı memlekete şeyn-i bî-reybdür. Bu maḡûle denâ’eti ihtiyâr iden ḥilâfet-i ḥil’ate sezâvâr ve akrânı içinde muḥtâr olmaz.” diyü velî-‘ahdlıktan ḥal’ itdi, rişte-i ümmîdin tûḡ-i ḥırmânla kaṭ’ itdi.

Hikâyet: Erdeşîr’üñ oḡluna vaşıyyet-nâmesinde mestûrdur ki “Bir kimseye iḥsân itdüğün vakt cehd eyle ki itdüğün iḥsân bir vilâyetün yâ bir şehrüñ hîç olmazsa bir köyün ḥâşılı mîkdârı ola ve iḥsân itdüğüne bir vechle iḥsân eyle ki iḥsânun aña ḡnâ virüp âhire ihtiyâcı münkaṭı’ ola ve ticârete raḡbet itme ve ehl-i şınâyi’ kesbine himmet eyleme ki ticâret mülûka denâ’et-i himmetden nâşî olur ve mülûka her gâḡ ki denâ’et-i himmet ‘arız ola aḡvâl-i intizâm-ı mülk mütelâşî olur.”

Hikâyet: Melik Hürmüz’üñ vezîri bir gün Hürmüz’e bir mektûb gönderdi ki “Cânib-i baḡrden ba‘zı tüccâr gelmişdür ki metâ’ları dürr-i şâhvâr ve cevâhir-i gün-â-gün-ı bî-şümârdur. Hızâne-i ‘âmile maşlaḡatıñ yüz biñ filoriliḡın intihâb u iştirâ itdüm. Ḥâlîyâ fülân tâcir bu kadar meblaḡ-ı ‘azîm-i ribḡ ile tâlibdür. Eger pâdişâḡ revâ görürse beytü’l-mâle genc-i zâḡir ve mâl-ı vâfir ḡaşıl olur.” Hürmüz ‘itâb-nâme yazdı ki [N76a] “Ey câhil-i [T48a] ebter yüz biñ flori degül dünyâ ṡolusı şîm ü zer ve dürr ü gevher benüm nazarumda zerreden kemterdür. Biz ticâret idicek yâ saltanatı kim eylesün ve kesble ma‘îşet iden fuḡarâ n’eylesün? İmdi ol cevheri aşḡabına redd eyle ve min ba‘d bu bâbı sedd eyle ki ticâret mülûka zamân-ı ḡayâtlarında sebeb-i denâ’et-i himmet ve ba‘de’l-memât bâ‘iş-i nefrîn ü la’netdür.”

Hikâyet: Emîr ‘Ammâre bin Ḥamza a‘yân-ı devlet ve meşâḡir-i erbâb-ı sa‘âdetdendür, bir gün Ḥalîfe Ebû Ca‘fer Devânikî’nün ḡuzûrunda otururken bir dâd-ḡ’âḡ tazallüm idüp ‘Ammâr’a “Fülân mülkümi ḡaşben alup baña zulm itdi.” diyü şikâyet ve ṡaleb-i ‘adl ü naşafet itdi. Ḥalîfe, ‘Ammâre’ye “Kalk ḡaşmuñla ber-â-ber ol şer’le maşlaḡatıñuz görülsün.” didi. ‘Ammâre “Yâ emî-rü’l-mü’mînîn ben anuñ mülkin ḡaşâ ki almış olam, kendümü varṡa-i âşime şalmış olam, almadum. Eger ol mülk anuñsa mübârek olsun ve eger benüm ise

anası südi gibi helâl olsun³⁰⁵, ne su'âl ne kıl ü kâl olsun. Hâsâ ki ben yirümden tıram ve halîfe baña lâyıķ gördüķi mekânı dünyâ tolusı mâla virem.” didi. “Bir çiftlikden ötürü ben bunuñla ber-â-ber olmağıçün yirümden tırmazam ve emîrû'l-mü'minîn baña teşrîf itdüķi mekânı çiftlige degül dünyâ tolusı mâla virmezem.” didi. Hâzırlar ‘Ammâre’nün [N76b] ‘ulüvv-i himmetin taḥşîn itdiler ve ‘aṭâ-yı nefis ve kerem-i zâtına âferîn itdiler.

Hikâyet: Bir gün Yahyâ bin Hâlid Bermekî Hârûnû'r-reşîd'ün vezîri iken dârû'l-hilâfeden çıkup sarâyına giderken bir ḥaķîrû'l-hâl “Yâ Ebâ ‘Alî Ḥaḳ te‘âlâ beni saña muḥtâc ve senün bâb-ı iḥsânun marzî-i ehl-i ihtiyâca dârû'l-ilâc eyledi. Ben za‘îfem iḥsânla naşîr ol. Pây-mâl ü faķîr oldum elüm al dest-gîr ol.” didi. Yahyâ ol şaḥşâ ḥâş odalarından cümle âlât u esbâb ve firâş u bisâtla sûtûde müstaķil bir oda tezyîn eyledi ve günde iki kere envâ‘-ı eṭ‘ime ve elvân-ı nefâyis tertîb ü ta‘yîn eyledi. Bir ay bu tertîb üzre zîyâfet ve her gün biñ aķça in‘âmla ri‘âyet eyledi ve ay tamâm olduķda otuz biñ aķça ile bir şurre ve niçe boğça libâs ve her mâlzemeden envâ‘ u ecnâs gönderüp, ḥursend eyledi, ol şaḥş alup gitdi. Yahyâ “Eger ol şaḥş gitmeyüp ‘ömri âḫir olunca ṭursa [T48b] bu ri‘âyeti iderdüm.” diyü sevgend itdi.

Hikâyet: Ca‘fer bin Mûsâ Hâdî’nün Bedr-i Kebîr nâm bir ‘ud çalar câriyesi vardı ki ḥüsnde cemâlinün ḥurşîd helâki ve elḥânda kemâlinün Nâhîd sîne-çâķi idi. Ḥulefâ’-i Abbâsiyeden Muḥammed Emîn câriyenün ḥüsñ ü cemâl ü kemâl-le şît ü şadâsın³⁰⁶ işidüp taleb itdi. Ca‘fer “Evimün ḳahramânesi ve gönümün [N77a] cânânesidür. Bende ne iftûrâķına ṭâķat var ve ne ğayr-ı vechle senün olmağâ ḳâbiliyyet var.” didi. Muḥammed bir gün ‘ale’l-ġaḡle Ca‘fer’ün evine vardı. Ca‘fer ḥalîfenün şeref-i ḳudûmın şeref-i rûzgâr ve ḥâk-i pâyin ser-mâye-i sa‘âdet ü vaķâr bildi. ‘İşe âġâz itdiler, nâleleri naġmelere demsâz itdiler, gönül murġları her ṭarafa pervâz itdiler. Ḥalîfe şarâbla Ca‘fer’ün kellesin germ itdi ve Bedr-i Kebîr perde ardından gelüp sâz çalmağâ Ca‘fer’i râzî idüp gönlin nerm itdi. Bedr perdeden her perdede ırladı çaldı, sıḫrler idüp ehl-i bezmün yüregine burġılar şalup³⁰⁷ ‘aḳlın târâc idüp gönlin aldı. Giderek ehl-i bezmün yüķi yitdi, meclis³⁰⁸ tolu urmuşa dönüp her kişinün işi bitdi. Ca‘fer mest ü ser-gerdân yatup Muḥammed Emîn câriyeyi alup dârû'l-hilâfeye gitdi. Ammâ

305 Ve eger benüm ise anası südi gibi helâl olsun] -T.

306 Ḥüsñ ü cemâl ü kemâl-le şît ü şadâsın] kemâl ü cemâlin N.

307 Yüregine burġılar şalup] -N.

308 Meclis] -N.

mürüvvetden hürûc idüp eline etegine el şunmadı, ol tâyir-i hevâ-yı pâk-bâzî lâşe-i harâma konmadı. Şabâh oldukça Emîn ziyâfet kaydın gördi. Ca'fer'i da'vet idüp kıyâkî şöhet tırdı. Çün bâde-i âteşinden kelleler kızdı 'aql kendüyi bîgâne görüp def gibi kıyı çizdi. Emîn emr itdi, Bedr perde ardından ser-âgâz itdi. Ca'fer'ün murğ-ı şabrı egerçi havfından âşiyân-ı dimâğından pervâz itdi, ammâ kendünün 'ulüvv-i himmetinden ve hâlifenün heybetinden sükût ihtiyâr itdi [N77b] ve maķâm-ı şabrda karar itdi. Emîn buyurdu Ca'fer'le gelen burmeyi altunla mâl-â-mâl itdiler. Hattâ burme garķ olup götüremez altun zâyî olur diyü burmeciler feryâd idüp 'arz-ı hâl itdiler. Rivâyet iderler ki yigirmi biñ kerre biñ akķa imiş. Ol zamânda himmet-i 'âliye ve şehâ-yı nefis bunca imiş.

Ba'zı hükemâya şormışlar ki "Halkuñ gâyet yaramaz hâllisi kimdür?" demişler ki "Her kimuñ ki himmeti 'âlî ve [T49a] 'ilm ü fehmi keşîrdür elbette kendi fakîr ve hâlî 'asîrdür." Ol hâkîme demişlerdür ki "Yâ bundan hâlâşa çâre var mıdır?" Dimiş ki "Mülûk ü ekâbir ü aşhâb-ı himmetle istikâmet ve anlaruñ envâ'-ı in'âmlarıyla işlâh-ı hâl ve def'-i me'ûnet *Allâhümme'rzuknâ*³⁰⁹.

Hikâyet: Sa'd bin Sâlim-i Bâhilî rivâyet ve hâl-i mâzîden hikâyet ider. "Hârû-nü'r-reşîd zamânında fakırla 'âlem müştet ve zamân fakır ve duyûn mümted ve her taraftan bâb-ı feraķ münsed oldu. Her gün erbâb-ı duyûnla dîvânım tıururdu ve ķanda gidersem güremâdan ardumca 'asker yürürdü. Her taraftan hîle ihtimâl-i muhâl ve sũ-i hâl ber-kemâl olup 'Abdu'llâh bin Mâlik Huzâ'î ile istişâre ve istifsâr çâre itdüm. Didi ki "Saña Berâmekiden ğayrı penâh ve anlaruñ işiginden ğayrı gürîzgâh yokdur." "Anlaruñ tekebbürine bende tâķat ve ol maķûle aşhâb-ı câha 'arz-ı hâle bende liyâķat yokdur." didüm. İlhâķ itdi [N78a] ve hâlûmi ķaşd-ı işlâh itdi. Kalkıp Ca'fer bin Yahyâ ve Fazl bin Yahyâ'ya vardum. Kışsa-ı pür-ĝuşsamı i'lam itdüm ve her ķend ki şefķatleri muķârin ola diyü ibrâm u iķdâm itdüm, "Allâh ğayrlar vire." demekden ğayrı fetķ-i kelâm itmediler ve bir tarîķla ķaşd-ı incâķ-ı merâm itmediler. Evvelki hâlûme haclet daķı munzam olup derdüm mütezâyid ve ğamum müteşâ'id oldu. Nâlân u giryân yine 'Abdu'llâh'a gelüp "Anlardan baña fâyide ve aşlâ 'âyide yok." didüm. "Bugün bizümle ol. Görelüm âķir-i ķâr neye varur ve devrân hâlî neye igrürür." didi. Sehl zamân geçmedin daķķ-ı bâb oldu, "Tekâzâ-yı dâyin ola." diyü cân u gönül pür-ıztırâb oldu. Nâ-ĝâh ğulâmum evümden gelüp ķatırlar ķatırıyla ķapu öñi memlû ve esbâb u âlâtla evimüz toptolu oldu. Bir kimesne

.....

309 *Allâh'ım bizî nezķlandır.*

dağı “Ca’fer ve Fazl âdemîsiyem diyü hâzır u nâzır ve kudümüne muntazır-
dur.” didi. ‘Abdu’llâh işidüp şād oldu. Hâne içi sürür u şevkle tıldı. Segirdirek
eve vardum. Ol kimesneyi gördüm elinde bir ruḡ’a. Ruḡ’anuñ mazmûmı bu ki
“Senüñ sözün te’şir itdi ve hâlün beni gâyet dil-gır itdi.” Fi’l-hâl hâlîfeye varup
hâlün beyân itdüm. Biñ kerre biñ aḡça emr itdi. “Bu iḡsânla ancak duyûnnı
edâ ider. Yâ kendü sonra ne yer ve ne iḡer.” didüm. Sekiz yüz kerre biñ aḡça
[T49b] dağı levâzım-ı zarûriyyetün için [N78b] virdi. Biñ kerre biñ aḡça
dağı ben kendü mâlûmden gönderdüm. “Kabz idüp vech-i ma’âşuña şarf
idesin.” dimiş. Ol mâlâ hâzîne-i âmâlüm mâl-â-mâl ve ehl-i ‘yâl ü evlâd ü
etfâlüm hoş-hâl oldılar.”

Hikâyet: Nüşirevân’uñ bir nedîmi ve muşâhib-i kadîmi bir gün meclis-i
şarâbda şâhuñ bir mücevher taşın uğurlayup pinhân iderken şâh bu hâle nâzır
oldı. Çün meclis âhir oldı şarâb-dâr başı câmı eksük görüp emr itdi ki kapular
kapanup her kişi teftiş olına, kimde zâhir olursa haḡḡından gelinüp cürmine
göre bir iş olına. Şâh bilüp didi ki “Tâsı bir kimesne aldı ki yine virmek muḡâl
ve sârıḡuñ aldığın bir kimesne gördi ki ḡamz itmek ne ihtimâl?”

Hikâyet: Hârûnû’r-reşîd Berâmekîye müteḡayyir olduğı zamânlarda bir gün
Şâlih’i çağırup “Var Mañşûr’a di ki anda beytü’l-mâlün biñ kerre biñ aḡçası
vardur. Aḡşama dek taḡşîl iderse hoş ve illâ başın kes.” didi. Şâlih rivâyet ider
ki “Varup bu hâlî Mañşûr’a i’lâm itdüm. Çün vâḡıf-ı hâl oldı cümle mâmeliğin
bahâya tutdı. ‘Öşr-i maḡlûba vefâ itmez gördi. Yaḡasın yırtup yüzün yire sürdi.
Evinde feryâd peydâ oldı, her taraftan nâle vü ‘alâlâ oldı. Hâyâtından bi’l-kül-
liye inḡtâ’ itdi, ehl ü ‘yâliyle vedâ’ itdi. Gün gicelidür dermâna çâre gerek
[N79a] ve erbâb-ı keremle istişâre gerek. “Çâre olursa Yahyâ Bermekî’den
olur ve senüñ cân-ı remîdün anuñ dest-i iḡsânıyla ḡamdan rehâ bulur.” didüm.
Ḳabûl itdi. İkimüz Yahyâ’ya varup ‘arz-ı hâl itdük. Yahyâ hâzinin çağırdı.
Hâzînesinde beş biñ kerre biñ aḡça var imiş, iḡzâr itdi. Andan oğulları Fazl ve
Ca’fer’e haber göndürüp “Çiftlük almak isterdiñüz. Hâlîyâ bir milk düşmişdür
ki harâb olmaz, netâyici bâḡı ve kıyâmete dek fevâyidi biribirine mülâḡidür.”
didi. İki biñ kerre biñ aḡça Fazl ve iki biñ kerre biñ aḡça Ca’fer irsâl itdi. Yahyâ
“Tıḡuz biñ kerre biñ aḡça hâzır oldı. Mâ-‘adâyı tedârük eyle.” didi. Mañşûr
“Gerek öldür beni gerek dirgür, rahm idüp ger murâduma ırgür. ḡayrı kapuya
varmazam ve senden ḡayrıya yüz urmazam.” didi. [T50a] Yahyâ ‘âciz olup
ümme-i veledi olan Denânîr nâm ‘avvâde cârîyesine âdem gönderüp hâlîfe iḡsân
itdüğü cevheri istedi. Ol dağı gönderdi. Andan Yahyâ baña didi ki “Bu cevher
bir gevher-i girân-mâye ve nice sultân-ı vâkte bahâsı ser-mâye vü pîrâyedür ve

halîfeye iki biñ kerre biñ dînâra alıvırdüm idi. Halîfe Denânîr'e bağışladı. Bunu dahı biñ kerre biñ akçe muķābelesinde al.” didi. Akçeyi ve cevheri alup yolda Manşūr'la giderken Manşūr bu beyti okudu. [N79b] **Beyt:**

Femā itteba'eni mütemessiken bî

Ve lākin hıfte min darbi'l-benālî

Ya'nî baña itdüklerüñ ihsân degüldür ve lākin havf idersin āhirinden. Çün Manşūr'uñ bu beyti okuduğın gördüm, cināyet-i nefis ve denā'et-i şānına hay-rān oldum. Ba'dehū meblağ-ı mezkūr u cevher ile Hārünü'r-reşid'e revān oldum. Hārün'a mā-mezāyî 'ale't-taṣṣīl beyān itdüm ve ser-güzeşti 'ayān itdüm. Yahyā'nuñ 'ulüvv-i himmetine ve luṭf-ı mürüvvetine āferīn itdi ve Manşūr'uñ küfrānū'n-ni'meliğna la'net ü nefrīn itdi. Meblağı kabz idüp “Cevheri var yine Yahyā'ya vir ki biz ihsānımızdan dönmezüz ve ağızımızdan çıkan loķmaya yine şunmazuz.” didi. Andan cevheri yine Yahyā'ya iledüp kıssayı taṣṣīl eyledüm. Manşūr'uñ hālın beyān itdükde Yahyā kerem-i şāmı ve sümüvv-i mekānı muḳteżāsınca 'özü idüp Manşūr ol hālde pür-ğam ve gönli efkārdan derhem idi. “Hayretinden bî-ihtiyār ol maḳūle söz söylemişdür ve ḳalbinde olmayan nesne üzre lisān-ı ḡaflet ile kelimāt eylemişdür. Yoksa Manşūr'dan küfrānū'n-ni'me gelmez ve ihsān muḳābelesinde isā'et eylemez.” didi. Şālīḫ Yahyā'nuñ evvelki hālî ve tekrār bu mertebe in'ām u ifzālın görüp maḥabbeti şad çendān ve hayreti bî-kıyās u bî-pāyān olup ağlayu du'ā idüp revān oldu ve her meclisde Yahyā'nuñ keremiyle kıssa-h'ān oldu. [N80a]

Hikāyet: Hārünü'r-reşid'ün 'Abdu'llāh bin Mālik Huzā'î'ye ifrāṭla maḥabbeti olduğundan Yahyā Bermekî ve oğulları reşk idüp 'Abdu'llāh'a ḡarāmet ve her yirde “'Abdu'llāh halîfeye sihr ider.” diyü mezemmet iderlerdi. Bu ecilden mā-beynlerinde 'adāvet-i şedīde ve muḥālefet-i ekīde vāḳı' olup [T50b] tarafeynden hıkd u ḥased müştēd ve bāb-ı şulḥ ü vifāk münsed olmuşdı. Bu eşnāda halîfe 'Abdu'llāh'ı Ermeniyye vilāyetine vālî eyledi, teṣrīf ü taḳlīd ile ḳadrin 'ālî eyledi. 'Abdu'llāh Ermeniyye'de iken erbāb-ı kemālūñ birine sū'-i hāl ve ḳillet ü māl ü menāl 'arız olup ḡayrı nesneden çāre vü güzīr bulmayup zarūrî iḳdām-ı ḫīle vü tezvīr eyledi. Kendü ḫaḳḳında Yahyā lisānından 'Abdu'llāh'a bir sipariş-nāme taḫrīr eyledi, 'Abdu'llāh'a şundu. 'Abdu'llāh nazar itdi, ḫīle idüğün fehmi idüp³¹⁰ tezvīr idüğüne bāver itdi ve ol şahṣa didi ki “Bu nāme müzevverdür ve senūñ ḫīle itdügün muḳarrerdür. Ḥaḳīḳat-i hāle ıttılā' içün Bağdād'a ḫaber

.....

310 Fehm idüp] bilüp N.

ü peyk biz gönderelüm eger şahîh ise muhayyer ol. Dilerseñ ber-vech-i nakd iki yüz biñ akça ve hîl'at ve teşrîf vireyüm, eger dilerseñ a'mâl-i memleketden birine vâlî idüp murâduña ırgüreyüm. Ammâ şöyle ki hîle vü mücerred cerre vesîle olmağıcün itdüğünüz zâhir [N80b] olacağ olursa bî-kem ü kâsit iki yüz çüb râst urup sakaluñ terâş ve seni illere rüsvây u fâş iderem.” didi. Şahş her çend halâşa kaşd eyledi ve “Eger beni ri'âyetde ihmâl idüp şavmak içün mektûbüm müzevver dirseñ mektûbüm vir, geldüğüm yire gideyüm ve bir ğayrı tedârük ideyüm.” didi. Halâşı muhâl oldu, âhir bî-mecâl oldu. ‘Abdu’llâh şahşı bir mekân-ı şerîfde kondurup Bağdâd’a âdem varup gelince lâzım olacağ havâyıcı gönderüp Bağdâd’a âdem irsâl itdi. Âdemî Bağdâd’a gelüp ol müzevver nâmeyi alup Yahyâ’ya iledüp ‘arz-ı hâl itdi. Yahyâ nüdemâsıyla ‘işretde ve havâşıyla şöhetde idi. Nâmeyi görüp hâli bilüp “Yarın saña cevâb virem.” didi. Ol gitdüğinden şöñra nüdemâsına kışşayı bildürdi. Herkes ol şahşuñ hakkında³¹¹ bir güne ‘uķûbet revâ gördi. Yahyâ cümlesin redd idüp “Didüklerîñüz denâ’etden nâşîdür. Ol sebebden râh-ı kerem ve luţf-ı mürüvvetden mütenâşîdür. ‘Abdu’llâh’la bizüm mâ-beynimüzde ‘adâvet var idi. Hağ te’âlânuñ ilhâmıyla ol şahş sebeb-i ıslâh-ı zâtü’l-beyn olup çün bu vaz’a ikdâm eyledi lâyıķ budur ki biz dahı anuñ ihsâmı muķâbelesince ol şahşuñ elemin taşdıķ [T51a] ve zanların taħķîķ³¹² idevüz ve min ba’d ‘adâvet şadâķate mübeddel ve şikâķ muvâfâķata mütehavvel ola³¹³,” diyüp ertesi olduķda ‘Abdu’llâh [N81a] tarafından gelen³¹⁴ âdemîsine bir mektûb virdi. Âdem sehl müddetde Ermen’e irdi, ‘Abdu’llâh’a mektûbı virdi. Çün ‘Abdu’llâh³¹⁵ mektûbı açdı yazılmıř “Fülân şahş iletduğı mektûb tezvîr fehmi olınmıř. Hâşâ ol şahş nefsinde vâcibü’r-re’âyâ ve bu cânible ‘alâķası fevķa’l-ġâyedür. Ri’âyeti etemm-i merâm ve i’âneti murâd-ı tamâmdur. Şöyle ki manzûr-ı nazar-ı³¹⁶ ‘inâyet ola ve meřmûl-i luţf-ı ģimâyet ola, sebeb-i te’kid-i maħabbet ve mücib-i minnet ü ģıdmetdür.” ‘Abdu’llâh ol şahşı da’vet eyledi. Evvelâ taķşîr-i mâ-mezâdan ‘özü-h’âhlıķ eyleyüp va’de itduğı emrlerden “Kangısın istersin?” didi. Şahş **Mısra**‘

“Erenler nakde kılmıřlar du’ayı”

311 Hakkında] -T.

312 Taħķîķ] taşdıķ N.

313 Ola] -N.

314 ‘Abdu’llâh tarafından gelen] ‘Abdu’llâh’uñ N.

315 Mektûbı virdi. Çün ‘Abdu’llâh] -N.

316 Nazar-ı] -T.

diyü naķde 'arz-ı maħabbet eyledi. 'Abdu'llāh iki yüz biñ naķd aķçe rāyi-cü'l-'ayār ve on esb-i rāhvār u deve vü katarıdan kaķār u mihār ve yigirmi boğça envā'-ı aķmişe ve emtī'a-ı zer-nigār ve on ğulām-ı serv-ķadd ü lāle-'ızār daķı bununı emşālī iħsān-ı bī-ķadd ve in'ām-ı bī-şümār idüp mu'azzez ü mükerrrem Bağdād'a gönderdi. Çün Bağdād'a geldi Yahyā'nuñ ħuzūrına girmeye istizān itdi. Girüp Yahyā'nuñ ħuzūrında yüz urdı, ayağın tırdı. Yahyā bununı zāt u şifātından istibyān itdi. Didi ki "Ben bir ğarīb idüm, rüzġaruñ envā'-ı ālāmına giriftār ve derd-i devr ile dil pür ħün-āb ve dīde ħün-bār. Hāliyā senüñ³¹⁷ sebebüñle ħayāt ve ğumüm u ħümümdan necāt buldum. Ya'nī bende-i baħt-ı siyāh u pür-ġünāh ki [N81b] mektüb-ı müzevver peydā itdüm ve 'Abdu'llāh'a senüñ ħaraf-ı şerīfüne³¹⁸ intisābuñ şerefiyle³¹⁹ ilticā itdüm, beni şermende itmeyüp āmālüm taħķiķ ve zününüm taşdıķ eyledüñ. Ol bereketdür ki baña envā'-ı in'ām itdi ve ri'āyetümdede ihtimām itdi. Hāliyā ser-i bī-sāmānum ve senüñ sebebüñle mālīk olduġum māl-i firāvānum nazaruñda ħāzır ve cān u dil vukū'-ı ħükümüñe muntazırdur. Ne fermān idersen ħermān-berdār ve ne ħıdmet buyurrsañ ħıdmetķāram." didi. Yahyā ħaz idüp "Sen beni mūcib-i şaħaķ-ı Ĥudā olacaķ 'adāvetden ħalāş eyledüñ. Bende-i 'aşı iken dergāh-ı Ĥaķ'da ħaş eyledüñ. Ol [T51b] māl mübārek olsun." diyüp kendü ħazīnesinden ol mālī taz'īf eyledi ve ser-ber niçe in'ām u teşrīf eyledi.

Bu ħikāyeleri zıkrden ġaraż budur ki kışşadan ħişşe mūcibince erbāb-ı iħtiyār i'tibār idüp 'ibret-bīn ve ħayret-ġüzīn olalar.

Ĥikāyet: Benī Hāşim ķullarından biri Benī Ümeyye ķullarından birisiyle tefāħur idüp her birisi mensüb olduķları tıyife ile iftiħār eylediler ve baħş ü cedelde ısrār eylediler. Āħir her biri biribirini ķaşd-ı ilzām eylediler. Varup mevālīlerinden 'aķāyen 'aħz ile imtiħān itmege iķdām eylediler. Benī Ümeyye 'atıķı varup Benī Ümeyyeden birine faķr u fāķasından şikāyet ve me'ünāt-ı şāķķasından ħikāyet eyledi. On biñ aķçe virdi. Benī Ümeyyeden bir kimesneye [N82a] daķı vardı. Ol daķı on biñ aķça virdi. Mā-ħaşal on kimesneye vardı her biri onar biñ aķça virdiler. Yüz biñ aķça cem' olup ġötürdi ortaya ġetürdi. Benī Hāşim 'atıķı evvel Ĥüseyn bin 'Alī'ye vardı. Yüz biñ aķça in'ām itdi. Andan 'Abdu'llāh bin Ca'fer'e vardı. Ol daķı yüz biñ aķça virdi. Andan 'Abdu'llāh bin Rebī'a'ya vardı. Ol daķı yüz biñ aķça iħsān itdi. Üç yüz biñ aķçayı üç kimseden

317 Senüñ] -N.

318 Ĥaraf-ı şerīfüne] -N.

319 İntisābuñ şerefiyle] intisāb şerefi ile T.

cem‘ idüp Benî Ümeyye mu‘takınuñ nazârına yitürdi. Bunuñla dañı kanā‘at ve kaç‘-ı huşūmet itmediler. Tekrâr imtiḥân ve her ṭayifenüñ ḥaḳīḳat-i ḥâlınden istibyân kaşd itdiler. Benî Ümeyye mu‘taḳı varup Benî Ümeyyeden aḳça in‘âm iden Emevîlere iḥsân itdükleri aḳçaları iledüp “Ḥaḳ te‘âlâ bir yirden fetḥ eyledi. Żarūret mündefi‘ ve ḥâcet mürtefi‘ oldı. Bu aḳçaya ihtiyâc ḳalmadı. Yine māl issinde yaraşur.” didi. Fi‘l-ḥâl aldılar ḳabûl eylediler. Benî Hâşim ‘atıḳı böyle itdüğünde Hâşimîler “Biz tükürdüğümüz yalamazuz ve iḥsânımızdan rücū‘ eylemezüz. Eger ḥâcetüñ ḥâsıl oldıysa taşadduḳ eyle. Bizden giden yine gelmez, bizde ğaraẓla iḥsân olmaz.” didiler. Ṭarafeynüñ ḥâlleri gün gibi rüşen ve seḫâları müte‘ayyin ü müteyaḳḳın oldı.

Hikâyet: ‘Abdü’l-‘azîz bin Mervân Mısr’da emîr iken bir gün bir yirden ge-
çüp giderdi. [N82b] İştidi ki bir kimesne oğlına “Yâ ‘Abdü’l-‘azîz.” [T52a]
diyü nidâ iderdi. ‘Abdü’l-‘azîz ol şaḥşa on biñ aḳça in‘âm idüp ol şaḥş ol mâli
oğlına infâḳ eyledi³²⁰. Bu ḥaber şâyi‘ oldı. Ol şehriñ ḥaḳı ol yıl ne ḳadar oğlan
toğdıysa adların ‘Abdü’l-‘azîz ḳomaḳda ittifâḳ eyledi.

Bunuñ zıddıdır ki Ḥorāsân’da bir ḥâcib var idi. Nâmı Ṭaş idi ve kendü bed-
ḥulḳ u bed-ma‘âş idi. Bir gün Buḥārâ’da güzâr u geşt-i eṭrâf-ı bâẓâr iderken
cevher-fürüşlar çârsūsına girüp Ṭaş lafzıyla telaffuz itdüklerin iştidi. “Bunlar
beni taḥlîf ider.” diyü min ba‘d “Anlar kesb itmesünler.” diyü men‘ itdi ve
cümle mâllerin ḥâşşaya zabṭ itdi.

Hikmet: Dimişlerdür ki egerçi kişinüñ himmeti evc-i ‘ulüvv ve müteşâ‘id gerek-
dür, ammâ cidd ü cehdi dañı müsâ‘id gerekdür. Ṭalebsüz himmet bî-sâ‘id tiğ
ve bî-bārân miğ gibidür. Şöyle ki ‘ulüvv-i himmete cidd ü cehd ḳarîn ve sa‘y u
ked hem-nişîn olursa ḥümâ-yı devlet ü sa‘âdet sâ‘ide ḳonar ve şâhid-i murâd
merḥabâya el şunar ve ‘ulüvv-i himmet egerçi ibtidâda ihmâl eyler, ammâ be-
her ḥâl menzil-i maḳşûda îşâl eyler. Ḥattâ dirler ki egerçi iki günlük mesâfeye
iki günlük zâd gerekdür, ammâ menzil-i menvî çaḳ himmetde Bağdâd gerek-
dür ve lâyıḳ budur ki kişi ḳadrine göre evc-i himmetde pervâz [N83a] itmek
gerekdür. Ya’nî kilîmine göre pâ dırâz itmek gerekdür³²¹. Ḳadrinden ziyâde
himmət idenüñ ‘ömri ḥüzn-i dâyim ile geçer. Âḫir derd ü ḥasretle bu dâr-ı
cihândan güzër ider.

.....

320 İnfâḳ eyledi] virdi T.

321 Ya’nî kilîmine göre pâ dırâz itmek gerekdür] -T.

EL-BÂBÜ'L-ĤÂMİS

Fî Zikri Hikemi'l-Hükemā

Hikmet: Haḳ te‘ālādan kullara ‘azīm minnet ü ‘aṭāyā ve ni‘met-i ‘uzmā *ve men yü’te’l-hikmete feḳad ütiye hayran kesīra*³²².

Soḳraṭ dimişdür ki hikmete mālîk olup yine hırşî ile ‘amel iden, şol kimesneye beñzer ki şıḥḥatde ve selāmetde iken şıḥḥat ve selāmetin ihtiyārıyla maraz u zahmete deḡiše. Zīrā hikmetüñ şemere vü neticesi rāḥat u ‘izz ü ‘alā ve mālūñ nihāyeti ğumūm u hümūm ve zecr ü ‘anādur.

Hikmet: İbni Muḳaffa‘ rivāyet ider ki mülūk-i Hind’üñ nice fîl yükleri hikmet kitābları var idi. Her ḥarfleri hikmetde bir bâb ve her nükteleri faşlü’l-ḥitāb idi. Mülūk-i Hind’den biri ol kütüb-i ğayr-ı mütenāhiyenüñ mefhūmātın telḥîs itmek ‘ulemāya icāb eyledi. ‘Ulemā daḡı imtişāl idüp dōrt mazmūn üzre intihāb eyledi. **[T52b]** Biri mülūk içün ki ‘adldür ve biri re‘āyā içün ki iṭā‘atdür ve biri her nefse şāmîl ki cū‘ zamānına dek eklde imsākdür ve biri erbāb-ı şāna muḥtaş ki kendüye ‘izz ile naḡar idüp ğurūrdan imtinā‘dur.

Hikmet: Hükemā dimişlerdür ki “Ḥalk üç ṭabaḳadur. Bir ṭabaḳa bilürler **[N83b]** ve bildüklerin daḡı bilürler, ol ṭāyife ‘ālimlerdür, anlara ittibā‘ eylen. Ve bir ṭāyife bilürler, ammā bildüklerin bilmezler, anlar efrād-ı nāsdandur, anlara aḡduruñ. Ve bir ṭāyife bilmezler ve bilmedüklerin daḡı bilmezler, anlar cāhillerdür, anlardan ihtirāz ve anlara iḳtidādan imtinā‘ eyleñ.”

Ba‘zı hükemāya su‘āl eylediler ki “İnsāna cümleden ‘aḳreb nedür?” Didi ki “Ecel.” Ve didiler ki “Cümleden eb‘ad nedür?” Didi ki “Emel.”

.....

322 *Kıme hikmet nasip edilmişse doğrusu ona pek çok hayır verilmiştir (Bakara 269).*

Ahnef bin Kays demişdür ki “İki şey’e hîle muhâldür. Biri devlet ikbâl eylese idbâr olmaz ve idbâr eylese ikbâl kâr eylemez.”

Hikmet: Nüşirevân, Büzürcmihr’e su’âl itdi ki “Niçün dostı düşmen itmek âsândur düşmeni dost itmekden?” Didi ki “Zîrâ ma’mûrî harâb itmek âsândur harâbı ma’mûr itmekden ve meksûr şırçayı bütün itmek düşvârdur şahîh şîşeyi meksûr itmekden ve şîhhat-i cism yegdûr eşribe içüp³²³ muhtâc-ı ‘ilâc olmağdan ve zünüb irtikâb eylememek yegdûr istigfâra muhtâc olmağdan.”

Hikmet: Hükemâdan bir kimesne on yıl seyâhat idüp halka bu altı kelâmı ta’lîm iderdi. Evvel ‘ilmi olmayanın dünyâda ve âhîretde ‘izzeti yokdur. İkinci şabrı olmayanın selâmeti yokdur. Üçüncü câhil olanın gayruñ ‘ilminden menfa’atı yokdur. Dördüncü takvâsı olmayanın Allâh huzûrında kerâmeti yokdur. Beşinci şehâsı olmayanın [N84a] mâlinden lezzeti yokdur. Altıncı naşîhat kabûl itmeyenün Hâk katında hücceti yokdur.

Hikmet: Büzürcmihr’e su’âl itdiler ki “İzzetlerde ne ‘izzet vardır ki zillete muttasıl ve nefi yanında zararı bile hâşıl ola?” Didi ki “Sultân hîdmetinde olan ‘izzet ü hırşa mukârin olan ‘izzet şeref-i zevâlde ve derece-i intikâldedir.”

Hikmet: Büzürcmihr’e su’âl itdiler ki “Eblehler ne resmle te’dîb olunmak gerekdür?” Büzürcmihr didi ki “Keşret-i a’mâl ve meşakkat-i eşğâl ile.” Didiler ki “Ahissâ ne tarîkla te’dîb olunmak gerekdür?” Didi ki “Tezîl ü tahkîr ü ihânetde tekşîr ile.” [T53a] Didiler ki “Kîrâm ne vechle te’dîb olunur?” Didi ki “Hâcetlerin kazâ itmekde te’hîr ve ri’âyetlerinde takşîr ile.” Didiler ki “Halk niçün mâliçün nefislerin telef iderler?” Didi ki “Mâl katlarında eşref-i eşyâ olmağ vâzîhdur. Bilmezler ki ol nesne ki mâli anuñcün taleb iderler, mâlden râcihdür.”

Ve hükemâ demişlerdür ki “Üç nesne rûhdan e’azdur ki halk ol üç nesnenün tahşîline rûhların fedâ iderler. Biri deyn ve biri hıkd ya’nî intikâm ve biri şedâyidden hâlâşdur ki mukâbil-i dünyâ vü mâ-fihâ dirler.”

Ve yine Büzürcmihr’e didiler ki “İlmün ve keremün ve şecâ’atün zîneti nedür?” Didi ki [N84b] “İlmün zîneti şadâkat ve keremün zîneti güler yüz ve hüsn-i mu’âşeret ü şecâ’atün zîneti kudret hîninde ‘afv ü merhametdür.”

Hükemâ demişlerdür ki “Üç nesne mu’azzam-ı belâyâdandır. Kıllet-i mâlle keşret-i ‘iyâl, câr-ı bed-huşâl, zen-i zebân-dırâz u bî-cemâl.”

.....

Hükemâ ittifâk itmişlerdür ki cemî'-ı ahvâl-i cihân yigirmi beş veche münhaşır-dur ve bu vechlerden zâyid vech bulmağda 'ukûl kâşır-dur. Beş vechi kazâ vü kâderle dâyirdür ki taleb-i zen ve taleb-i ferzend ve taleb-i mülk ve taleb-i mâl ü hîbâ. Ve beş vechi nâs kesble ve ictihâdla taşşîle kâdirdür, 'ilm ü kitâbet ve silâhşorlık ve duhûl-i cennât ve nârdan necat. Ve beş vech tabî'îdür, muktezâ-yı tab'a gayr-ı muğâyirdür, Vefâ vü medâr ve şıdk u tevâzu' u sehâ. Ve beş nesne 'âdet-i nâsla sâyirdür, yol yürimek ve ekl ü şürb-i keşîr ve cimâ'-ı bisyâr ve bevl-i bî-şümâr. Ve beş vech irsle olduğu mütevâriş ü mütevâtirdür, hüsni ü cemâl ve hulk u hışâl, 'ulüvv-i himmet, tekebbür ü denâ'et ü ibtizâl.

Ve dimişlerdür ki “Ukalâya üç nesneden nisyan câyiz degüldür. Evvelâ³²⁴ dün-yânun fenâsı, dehrün 'anâsı, ahvâlün inkılâb u inkızâsı.”

Ve dimişlerdür ki “Altı nesne dünyâ deger. Ta'am-ı hoş-güvâr, veled-i dîndâr, enîs-i gam-h'âr, emîr-i 'adl-dâr, kelâm-ı râst-üstüvâr, [N85a] 'aql-ı kâmi-lü'l-'ayâr.”

Hikmet: Hükemâ dimişlerdür ki “Beş nesne beş yirde zâyî' olur. Güneş ya-nında şem'-i tâbdâr ve tozlu yirde bârân-ı bisyâr ve a'mâ yanında zen-i hüsni ve tok yanında ta'am [T53b] u helvâ ve zâlim şînesinde kelâmu'llâhi te'âlâ.”

Hikmet: İskender'e su'âl itdiler ki “Niçün babañdan mu'allimüni ziyâde ri'âyet idersin?” Didi ki “Zirâ vâlidüm hayât-ı fâniyeme sebebdür ve üstâdum hayât-ı bâkiyeme sebebdür.”

Ve İskender dimişdür ki “Çünkü umûr Hâk te'âlânun kudretiyle pür-zuhûrdur. Cidd ü cehd sebep-i fütûrdur ve mütevekkilün hâli 'indillâh meşkûrdur.”

Ve dimişdür ki “Zamâne senüñle yürimezse sen anuñ önince yûri, ya'nî **Mısrâ**³²⁵.”

Gördün zamâne uymadı sen uy zamâneye

İnsân zamânun 'abd-i nâ-tüvânıdır. Haberî yok ki zamân insânun 'adû-yı câmı-dur ve her nefes ki insân teneffüs eyler, şâhibini hayâtdan ba'id ve memâta karîb ve gitdükçe kuvvetin za'îf ve za'fın kavî ve kendüyi bî-mecâl ü bî-şekîb eyler.”

Hikmet: Büzürcimîhr dimişdür ki “Dört nesne gözüñ nûrına kuvvet ve nazara hiddet virür. Biri sebze vü biri mâ'-i cârî ve biri şarâb-ı şâfî ve biri ahbâb dîdârı.

324 Evvelâ] -N.

325 Mısrâ] -N.

Ve dört nesne nûr-ı ‘ayna nokşân ve nazara keslân virür. Tuzlu ta‘âm yimek [N85b] ve başa ıssı şu dökmek ve güneşüñ ‘aynına nazar itmek ve cemâl-i a‘dâ görmek. Ve dört nesne cismi tâze idüp tarâvet virür. Yumuşak libâs geymek, revâiyih-i tayyibe istişmâm eylemek, mu‘tedilü’l-hevâ yirde uyumak, ğumûm u hümûmdan kalbi hâlî olmak. Ve dört nesne cisme za‘f u şakâmet virür. Qadîd yimek, çok cimâ‘ eylemek, hammâmıda çok oturmak, aḥşama qarîb uyku uyumak. Ve dört nesne bedene sılḥat virür. Vaktinde ta‘âm yimek, maḳâdir-i eşyâyı hıfz itmek, a‘mâl-i şâḳḳadan ictinâb ve mücib yoğken ğam u ğuşşayı irtikâb. Ve dört nesne bedene kesr ü zaḥmet virür. Şarb yola gitmek, eşmez tavara binmek, yorulunca yürimek, qarılarla cimâ‘ eylemek. Ve dört nesne kalbe ḥayât virür. ‘Aḳl-ı nâfi‘, üstâd-ı kâmil, şerîk-i emîn, zevce-i vefâdâr. Ve dört nesne kalbe memât virür. Berd-i zemherîr, ḥarr-ı semûm, duḥân-ı kerîh, ḥavf-ı ‘adû.

Ve Sokrat dimişdür ki “Beş nesne insânı helâk eyler. Aşdıqâdan ḥîle vü ḥud‘a görmek ve ‘ulemâdan iltifât olmamak ve kişi nefesine ḥaḳâret itmek ve erâzilüñ tekebbürin görmek ve hevâya [T54a] tâbi‘ olmak.”

Hikmet: Ve ḥükemâ dimişlerdür ki “Beş nesne beş nesneden toymaz. Dîde nazardan, ğuş haberden, zemîn maṭardan, zen zekerden, ‘âlim ‘ilm ü hünlerden.” [N86a]

Hikmet: Ḥükemâdan birine su‘âl itmişlerdür ki “Eşyânüñ ğâyet tatlısı nedir ve ğâyet acısı nedir?” Dimiş ki “Eşyânüñ acısı oldur ki erâzilden ḳatı söz işitmek ve medyûn-ı müstaḡraḳ olmak ve teng-destlik ve eşyânüñ ğâyet tatlısı veleddür ve kelâm-ı tayyibdür ve ferâḥ-destîdür.”

Hikmet: Ḥakîme şormışlar ki “Mevt nedir, nevm nedir?” Didi ki “Nevm mevt-i ḥaffî ve mevt nevm-i şaḳîldür.”

Ve ḥakîme su‘âl itmişler ki “Ġinâ nedir?” Dimiş ki “Ḳanâ‘at ve rızâdur.” Dimişler ki “Aşk nedir?” Dimiş ki “Aşk rûḥuñ marâzıdır ki âḥiri ḥasretle cân fedâdur.”

Aristatâlis’e dimişler ki “Dostlaruñ ḳanḳısı evşak ve muşâhiblerüñ ḳanḳısı eşfaḳdur?” Dimiş ki “Aşl-ı ḥaseb ü nesebde aşıl olan dost evşak ve aşḫâbuñ ḳadîm ü ‘atîḳ eşfaḳdur.”

Calinus dimişdür ki “Yedi nesne nisyân celb eyler. Ḳalb ḥazz itmedüği söz işitmek, boyun mühresinden ḥacâmat itdürmek ve mâ’-i râkide tebevvl itmek, ekşileri çok tenâvül itmek, meyyit yüzine çok nazar itmek ve emâkin-i ḥarâbede çok ḳarâr itmek ve çok uyumak.”

Ve yine Calinus Kitāb-ı Edviye’de demişdür ki “Nisyān yedi nesneden hādış olur ve bu yedi nesne keşret-i nisyāna bā’ış olur. Balgām ve ahahā ile g lmek, tuzlu nesne ve semiz et yimek [N86b] ve keşret-i cimā’, yorğunla uykusuzluk ve c mle m berridāt u m rett bāt.”

Hikmet: Hak m Ebu’l-K sım demişd r ki “D ny  fitneleri    kimesneden h şıl olur.  ok haberler s yleyici ve  ok  ok haberler dinleyici ve  ok  ok haberler sorıcı.”

Hikmet:    nesne    nesne ile cem’ olmaz. İttib ’-ı shev tla ekl-i hel l ve seřkatle g zab ve keşret-i kel mla şıd-ı ma l.”

Hikmet: B z rcmihr demişd r ki “Her kim ki ma m-ı abd l u evt da d hil olmak diler et  l h ş liyle m te allık ve bu beř h şletde et  l ile m ttefik olmak gerekd r. Biri bu ki cem’-i erz kda  ok ihtim m itmezler ve biribiriyle h ř met itserler [T54b] ‘ale’l-fevr barıřup ařd-ı intik m itmezler, ta’ mlarını bařka yimezler biribiriyle cem’iyyet     lfet iderler ve c z’  h vfla orup ab hatden fer gat iderler ve g zleri yařlu olup d yim  aqlayup³²⁶ rikat iderler.”

Vehb bin M nebbih riv yet ider ki “Bu d rt kelime Tevr t’de mezk r ve ol rik-ı menř rda meř rdur, ya’n  her ‘ lim ki m teverri’ olmad  har m d r ki d n yol n g ret eyler ve her kim ‘aql dan h l d r h  kat bah yimdend r ki da’v -y  beřeriyyet eyler.”

Hikmet: Ba’z  h kem  demişd r ki her g n hu  ařlı elbette isti’c ld r [N87a] ve her zillet  n sebebi elbette buhl    ibt z ld r.

Hikmet: A nef bin ays demişd r ki “M l ku n dostu ve kezz bu n vef s  ve seyyi’ ’l-h lku n ‘ahdi, h s du n r hat  ve den n  n m r vveti olmaz.”

Hikmet: Z ’r-riy st n (?) demişd r ki “ skender’e bir muarreb  h řlarından birinden řik yet itdi.  skender didi ki “Eger dilerse  ki onu n kel m n sen  n h ku nda ıřg  idel m. S yle senden da ı ab l-i řekv  idel m.” Ol muarreb r z  olmad .  skender da ı didi ki “Siz halk  mes v  eyleme  ki halk n mes v sinden em n olas z ve t r-i kem n-g h-ı h sedden sar y-ı h z rda k ře-niř n olas z.”

Hikmet: B z rcmihr’den riv yet olunur ki ‘ fiyet d rt k sımdur. Biri ‘ fiyet-i d n, biri ‘ fiyet-i m l, biri ‘ fiyet-i cism, biri ‘ fiyet-i ehl. ‘ fiyet-i d n  n mebd ’i

üç nesnedür. Hevâya 'adem-i ittibâ', şer'-i aḥkâmla 'amel ve ḥasedden imtinâ'. Ve 'âfiyet-i mālūn menşe'i üç nesnedür. İn'âm-ı dāyım ve edâ'-i emānet ve ḥaḳḳ-ı İlāhî iḥrâcıyla mâli telefden şıyānet. Ve 'âfiyet-i cism üç nesnededür. İhtiyâr-ı ḳanā'at, ḥüsn-i 'işret ve ḥıfz-ı t̄a'at.

Hâtem-i Aşamm'a su'âl eylediler³²⁷ ki "Niçün müteḳaddimîn-i selef zevḳ itdükleri ḥalâvet-i 'ibâdeti biz bulmazuz ve anlar vâşıl olduğu maḳâmât-ı kerāmâta [N87b] vâşıl olmazuz?" Didi ki "Anlaruñ zamânında beş nesne var idi. Bizüm zamânımızda nâ-mevcûd ve yanımızda mefḳûddur. Biri mu'allim-i nâşih, biri şâhib-i muvâfık, biri cehd-i dāyım, biri kesb-i ḥelâl, biri zamân-ı müsâ'id."

Hikmet: Haber aḥbâr-ı şâhiḥhada vârid olmuştur ki rasûlu'llāh ṣalla'llāhü 'aleyhi ve sellem buyurmuştur ki "Yâ 'Alî yüzüñ baña tūt ve ḳalbüñi ve sem'üñi [T55a] ḥâlî eyleyüp benüm sözümi işgâ eyle." Andan sonra kü'l ve gattı ve'cma' ve heb ve tüseddid, ya'nî "Ye ve ört ve cem' eyle ve bağışla ve muḥkem ol." 'Alî radıya'llāhü 'anh didi ki "Yâ rasûlu'llāh bu kelimātuñ ma'ânisin baña tefhîm eyle." Rasûlu'llāh 'aleyhi's-selām buyurdu ki "Ya'nî ğazabuñı yut ve ört ḳarındaşlarıñuñ 'uyübını ve bağışla zâlimüñ zulmini ve cem' eyle ḳabr içün, ya'nî ḳabruñ vaḥ-şetin ve zulmetin fikr eyle, aña girmegi zıkr eyle. Andan māl cem'ine şür' eyle ve muḥkem ol, ya'nî şâbit-ḳadem ol t̄arîḳ-ı dîn-i İslām'da."

Hikmet: Hükemānuñ ba'zından vaşıyyet taleb eylediler. Didi ki "Ḥaḳ te'âlānuñ ḳazāsına müterakḳib ol, rızāsını t̄alib ve cefāsından müctenib ol."

Hikmet: Bir ḥakîme şormışlar ki ḥaḳ içinde ne çokdur?" Dimiş ki "Keşret-i tebzîr, ya'nî isrâf. Zîrâ her nesne ki maḥalline vâḳı' olmaya, isrâf u itlâfdur." Ve dimiş ki "Kişinüñ ḥâceti taleb itdüğü [N88a] nesneyi çoğaltmağla zâyil olmaz. Ya'nî mādām ki ḳanā'at ḥâşıl olmaz, hırş zâyil olmaz ve rivāyetdür ki her nesneye hırş³²⁸ olur illā faḳra, zîrâ herkes ğınāya t̄alibdür ve ğama daḳı hırş olmaz, zîrâ herkes sürûra t̄alibdür ve mevte daḳı hırş olmaz, zîrâ herkes ḥayāta t̄alibdür."

Ḥakîm Ebu'l-Kāsım dimişdür ki "Abdüñ helâki iki şey'dedür. Biri ma'siyet ve biri re'yinde müstakîl olmak."

Hikmet: Dimişler ki "Ḥalkuñ belâsı üç nesnedendür. Muzill 'âlimlerden, ebleḥ ḳurrâlardan, ḥasûd 'avâmdan."

.....

327 Eylediler] itdiler T.

328 Hırş] harış N.

Ve hâkîm dimişdür ki “Âkıl olan tama‘-kârdan sıhhat-i kelâm istemez ve hasîs-den vefâ ummaz.”

Ve hâkîm dimişdür ki “Her kim dört ahvâli hıfz eyler cümle-i ricâlden olur. Biri budur ki sirruñ şöyle ola ki halk bildükleri vakt utanmayasın. İkinci ‘alâ-niyyetüñ şöyle ola ki halk saña iktidâ itmek câyiz ola. Üçüncü halka bir vechle mu‘amele idesin ki gayrîlerden ol mu‘ameleyi nefsüne ihtiyâr idesin. Dördüncü hâlün halka şol vechle ola ki gayrîler saña eylese râzî olasın.”

Hikmet: Hâkîm dimişdür ki “Üç kişiye üç göz ile nazar eylemek gerekdür. Fakîre tevâzu‘ nazarıyla nazar itmek gerek, tekebbür ile nazar ‘ayn-ı zararur. Ağniyâya naşîhat [T55b] nazarıyla nazar itmek gerek, hased nazarıyla nazar mücib-i hâzardür. Nisâya şefkat nazarıyla nazar [N88b] gerek, şehvet nazarıyla nazar pür-haţardur.”

Hikmet: Vehb bin Münebbih dimişdür ki “Üç nesne cümle ma‘âşîye mebd‘dür. Kibrdür, hırşdur, haseddür. Ve bu üç fesâd-ı ‘azîme beş nesne menşe’dür. Keşret-i ekl, keşret-i nevm, râhat-ı cism, hubb-ı dünyâ, medh-i kıvam.”

Ve dimişdür ki “Her kimse ki üç nesneden hâlâş bula makâmı cennetdür. Minnet-i me‘ûnet ü melâmet, ya’nî ihsânla minnet eylemeye ve halka zahtmet virüp tahmîl-i me‘ûnet eylemeye ve ‘ayb gördükde hâdden ziyâde melâmet eylemeye.”

Hikmet: İbnü’l-Karîne ‘asrnuñ ‘âlim ü ‘âmili ve zâhid-i kâmilî idi. Bir gün Haccâc’a geldi. Haccâc su’âl itdi ki “Küfr nedür?” Didi ki “Küfr gurûrdur ni‘metden ve ye’sdür rahmetden.” Haccâc didi ki “Rızâ nedür?” Ol didi ki “Qazâ-i İlâhiye kanâ‘at ve mekârihe şabrdur.” Haccâc didi ki “Şabr nedür?” Eyitdi ki “Gayzı kezîm, ya’nî gâzabı def ve nefis istemedüklerini tahammül.” Haccâc didi ki “Hilm nedür?” Eyitdi ki “Hilm kudret hîninde ‘afv ve gâzab hîninde gâzabı mahvudur.” Haccâc didi ki “Kerem nedür?” Eyitdi ki “Dost-laruñ şadâkatın hıfz u sıyânet ve hûkûk-ı kadîmeyi ri‘âyetdür.” Haccâc didi ki “Kanâ‘at nedür?” Eyitdi ki “Aç ve ‘uryân olmağa şabr.” Haccâc didi ki “Gînâ nedür?” Eyitdi ki “Şağîri kebîr ve kalîli keşîr görüp kanâ‘at eylemekdür.” Haccâc didi ki “Rıfk nedür?” Eyitdi ki [N89a] “Çok nesneyi az esbâb u âlâtla tutmak.” Haccâc didi ki “Hamiyyet nedür?” Eyitdi ki “Senden dūn olanlar hâline kanâ‘at itmekdür.” Haccâc didi ki “Şecâ‘at nedür?” Eyitdi ki “A‘dâ vü küffâra hamle ve firâr mevzî’inde sebâtdur.” Haccâc didi ki “Aql nedür?” Ol eyitdi ki “Şıdk-ı makâl ve irzâ-i ricâldür.” Haccâc didi ki “Adl nedür?” Ol eyitdi ki terk-i murâd ve sıhhat-i i‘tikâd.” Haccâc didi ki “İnşâf nedür?” Eyitdi

ki “Halk mâ-beyninde de’vîde tesviyedür ve her müsteḥaḳa ḥaḳkım te’diyedür.” Haccâc didi ki “Zillet nedür?” Eyitdi ki “Teng-destlikden ve kılet-i rızḳdan maraz taḥşîlidür.” Haccâc didi ki “Hırş nedür?” Eyitdi ki “Furşat ḥîninde şehvetüñ ḥiddetidür.” Haccâc didi ki “Emânet nedür?” Eyitdi ki [T56a] “Ḳazâ’-i vâcibdür.” Haccâc didi ki “Ḥıyânet nedür?” Eyitdi ki “Ḳudret vaktinde ḥaḳkı te’ḥîr eylemekdür.” Haccâc didi ki “Fehm nedür?” Ol eyitdi ki “Ḥaḳâyıḳ-ı eşyâyı idrâk eylemekde tefekkürdür.”

Hikmet: Sekiz nesne şâhibine zillet îrâş eyler. Da’vet olunmayan mâ’ideye ḥâzır olmaḳ ve ev issinüñ meşâlihinde anuñ üzerine âmir olmaḳ ve a’dânüñ iḥsânına tâmi’ olmaḳ ve iki kimesne bir sır sözün söyleşürken varup sâmi’ olmaḳ ve sulṭâna ḥaḳâret nazarın eylemek ve mertebesinden yukarı oturmaḳ ve sözi tutulmayan yire söz söylemek ve lâyıḳ olmayan kimesne ile [N89b] dostluḳ eylemek.

Hikmet: Büzürcmihr’e su’âl itdiler ki “Ol ne sözdür ki her ne deñlü şâḥîḥ olursa yine kabîḥ olur?” Didi ki “Kişi kendüyi medḥ eylemek.” Ve dimişdür ki “Baḥîl ḥayrla mezkûr olmaz ve her zamânda ‘itâb itmegi ‘âdet idinen mesrûr olmaz. ‘Âkil ḥarîş olmaz, kerîm ḥasûd olmaz, ḳânî’ faḳîr olmaz.”

Hikmet: Beş ṭâyife beş nesne ile feraḥ taḥşîl eyler, ammâ soñra nâdim olur. Keseli ğâlib kimesne keselinden ḥaṭâ eyler, ammâ meşâliḥi fevt olduḳdan soñra nedâmet eyler ve ḳarındaşlarından münḳatı’ olan şiddet zamânlarında ḳarındaşlarına ârzü vü ḥasret eyler ve düşmenine furşat bulup intikâm itmeyen soñra be-her ḥâl ‘arz-ı melâlet eyler ve bir mer’et-i şâlihâdan ayrılıp sū’î’l-ḥulḳ ‘avret alan elbette nedâmeti müş’ir bir ḥâlet eyler ve zünûba iḳdam eyleyen be-her ḥâl peşimân olup tevbe vü ric’at eyler³²⁹.

Hikmet: Büzürcmihr’e su’âl itdiler ki “Mâl ‘âlimüñ ḳalbin taḳlîb itmek olur mı?” Eyitdi “Her kimüñ ki mâl ḳalbin taḳlîb eyleye ol ‘âlim degüldür.”

Hikmet: Ḥakîm dimişdür ki “‘İtâb-ı zâhir yegdür ḥıḳd-ı bâṭından ve ğazab-ı sūrî râciḥdür buğz-ı kâminden.”

Büzürcmihr dimişdür ki “‘Âlemde ḥüzn ü ğam aşḥâbı üçdür. Ḥabîbinden müfârıḳ [N90a] olmuş muḥibb-i ‘aşîḳ oğlından ayrılmış peder-i şefîḳ ğanî iken faḳîr olmuş âteş-i faḳrla bağrı ḥarîḳ.”

.....

329 **Hikmet:** Büzürcmihr’e su’âl itdiler ki “Ol ne sözdür... olup tevbe ve ric’at eyler] -T.

Hikmet: Beş kimesnenün yanında māl nefsinden rācihdür ve māl sebebinden bezl-i ervāḥ itdükleri rüşen ü vāziḥdur. Ücretle cihāda varan muḳātile ve ehl-i veḡā ve kuyular ve ḥarḳlar ve laḡımlar kıazan ehl-i belā ve ticāret iden misafir-i deryā ve yılan şayd itmegi ‘ādet iden yılancılar ve zehri bilmek içün yiyen im-tihāncılar.

Hikmet: ‘Amr bin Ma’dīkerb demişdür ki “Kelām-ı leyyin seng-i ḥārādan muḥkem olan ḳulūba mülāyemet virür ve kelām-ı ḥaşin ḥarīrden nā’im olan ḳulūba şiddet virür.”

Hikmet: Ḥakīm demişdür ki “Ḥüz n rūḥa marāzdur, nitekim veca’ bedene ‘ariz olur ‘arāzdur ve feraḥ rūḥa şafādur, nitekim ta’ām cesede ḡidādur. Bir kimesne bir ḥakīmden ödünç akça istedi. Ḥakīm virmeyüp didi ki “Şimdi ḥayādan beñzüm nihāyet bir kerre ḥamret bulur. Ammā virürsem taleb itdügümde biñ kerre yüzüm ḡazabdan şufret bulur. Ondan bu yegdür.” didi³³⁰.

Hikmet: Ḥakīm demişdür ki “Her kimün mezra‘ası zirā‘ate ḳābil iken zirā‘at itmeye, ol kimesne bir pula deḡmez.” Ve demişdür ki “Her kim ki cev r tigin şıyırmiş [T56b] ola, anuñla kendüy i āḫir ḳat l eyler ve her kimse ki kendü nef sine inşāf [N90b] virmeye, ya’n i ḡayra şandugın kendü ye şanmaya, ḥüz n den ḥalāş olmaz ve her kim ki şehāvet elin aç up ḥalka ‘atā virür, yüz i ak olup iki ‘ālemd e ziyā virür.” Ve demişdür ki şebāb raz i’-i cününd ur, ya’n i cünün la emekdeşdür ve şey b raz i’-i tevḳir ü sükündür.”

Hikmet: Loḳmān Ḥakīm demişdür ki “Yolda bir kimesne gördüm. “Kim-sin?” didüm. “Ben i Ādemem.” didi. “İsmün nedür?” didüm. “Ben daḫı ad ḳonmaḡa mantazıram.” didi. “Şan‘atun nedür?” didüm. “Terk-i ezādur.” didi. “Ne yirsin?” didüm. “Ne virürlerse anı yirüm.” didi. “Nereden virür?” didüm. “Diledüḡi yirden virür.” didi. “Sa‘ādet saña ve gözüñ aydın olsun.” didüm. Didi ki “Yā saña ne māni’dür ki bu sa‘ādeti terk idersin.”

Hikmet: Dimişlerdür ki “Üç nesne ḳalbd en ḥüz n izāle eyler. Müşāhede-i eḫib-bā, şoḫbet-i ‘ulemā ve düyün-ı ḳazā. Ve iki nesne ḡam īrāş eyler. Baḡīllerden cūd-ı recā ve erāzille mizāḥ u iltica.” Ve dimişlerdür ki “Dört nesneden ictināb iden dört nesneden ḥalāş olur. Ḥasedden ictināb iden³³¹ ḥüz nden ḥalāş olur, yaramaz müşāḫib ile terk-i ihtilāt iden melāmetden ḥalāş olur ve ma‘āş iden

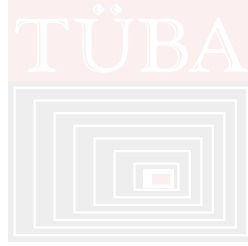
.....

330 Didi] -N.

331 Dört nesneden ḥalāş olur. Ḥasedden ictināb iden] -T, İ, L.

ictinâb iden nârdan hâlâş olur, cem'-i mâlden müctenib olan 'adâvet-i nâsdan hâlâş olur.”

Hikmet: [N91a] Hakîm dimişdür ki “Dört a'malüñ şâhibi dünyâ vü âhiretde mücâzât bulur. Evvel gıybet, sâni 'ulemâya haqâret, sâlis küfrân-ı ni'met, râbi' katl-i nefis, *bi-ğayrı haqqın vâcibü fi's-şerî'at.*”

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

EL-BÂBÜ'S-SÂDİS

Fi Şerefi'l-Akl Ve'l-Ukālā'i

Çün Hâk sübhānehü ve te'ālā 'aqlı ecmel şüret ve ekmel hey'et ve ahsen hāl ve eltāf cemāl üzre halk eyledi. “Gel.” didi geldi. “Git.” didi gitdi. Hâk te'ālā 'izz ü celāl ve kemāl ü ifzālne kâsem yād itdi ki “Cümle maḥlûḳâtda ve kâffe-i maşnû'âtda senden 'azîz ü şerîf ve senden kerîm ü laṭîf nesne halk itmedüm. Senüñle aḥz u i'tā iderem ve senüñle şevāb u 'ikāb ile cezā iderem. İmān u ihtisāb senüñle ve ḥayr u şerri iktisāb senüñledür.” Bu ma'nāya burhān budur ki medār-ı aḥkām ve menāt-ı ḥelāl ü ḥarām [T57a] emr ü nehy ve işbāt u nefy, ḳabz u başt ve ḥall ü rabṭ 'aqla mevḳûfdur ve 'aqluñ iştikākı 'ıḳāldendür. 'İḳāl tağ başında olan ḥısn-ı ḥaşîne ve ḳal'a-i metîne dirler ki kimesnenüñ aña eli irmez ve kimesne anuñ içine girmez.

Hikmet: Hâkîm-i Fürse su'āl itmişlerdür ki “‘Âḳile ne vaḳt ‘âḳil dirler?” Didi ki “Ḳaçan dört emr bir kişiden şâdir olsa evvel kişi ol vaḳt ‘âḳil olur. Evvel kendüye zulm idenüñ [N91b] zenbinden tecāvüz eyleye. İkinci mādünna mülâyemet ve mād-fevḳına ḥürmet eyleye. Üçünci 'ilmle mütekellim olup ve kelāmuñ menfa'atin bilüp her kelāmı mevzî'inde söyleye ve şiddetde vâḳı' olduğda Hâk te'ālāya ilticā idüp dāyimā Allāhü te'ālāyı zikr eyleye. Ve cāhilüñ daḥı 'alāyimi budur ki nāsa cevri ide ve kendünüñ mād-dünna zulm ide ve kendüden ululara tekebbür ide ve 'ilmi olmadın söyleye ve şiddete vâḳı' olduğda cezi'le kendözün helāk idüp ecrini habṭ eyleye ve a'māl-i ḥayr gördükde yüzün döndüre.”

Hikmet: Sa'îd bin Cebîr dimişdür ki “İnsāna 'aḳldan şerîf libās olmaz ki şāḥibine kesr vâḳı' olsa 'aql ol kesri cebr ider naşiri olur, düşse turgurup dest-giri olur, zillate düşse 'izzetine sebep olur, faḳra uğrasa ḡinā vü vüs'ate sebep olur ve

ol nesne ki belîğ aña muhtâc olur. 'İlmdür ki 'aqla mümtezic ola ve 'ameldür ki 'ilmde münderic ola.”

Hikmet: Rivâyetdür ki hulefâ-i 'Abbâsiyyede Me'mûn'dan 'âlim ü 'âmil ve fâzıl u kâmil hâlîfe yokdur. Anuñ menâkıb u me'âsiri hâdden çokdur. Haftada iki gün iclâs-ı 'âlî idüp ol günlerde 'ulemâ ile muhâdişe vü müzâkere ve fuḳahâ ile [N92a] mübâhâşe vü münâzara iderdi. Cevâbında şanâdîd-i 'ulemâ ve esâṭîn-i fuḳelâ meclis-i ünsine hâzır ve kendü bi'z-zât bunlarla münâzır olup 'ulûm-ı 'adideden bahşe mübâşir olurdu. Bir gün bir ğarîb-şekl aḳ 'imâme ve köhne câmelerle gelüp şaff-ı nî'âl-i meclisde oturdu. Çün bahşe şürû olunup cedel ile kelleler kıızışup³³² şevk-i mübâhâşe yüzden hicâbı götürdi bir mes'eleden bahş oldu. Eyvân-ı dîvân *lim lim lâ-nüsellim* âvâziyla pür-şît [T57b] ü şadâ oldu. Her kişi 'aql u fikri irdüğince su'âl itdi, cevâb aldı. Nevbet giderek ol 'âlim-i mechülü'l-hâle geldi. Fuḳahâ virdüğü cevâblardan aḥsen ü ecmel cevâblar virüp su'âllerin def ve i'tirâzların ref itdi. Me'mûn istiḥsân itdi. Ol oturduğu yirden yukarı mekân ta'yîn itdi. Bir mes'ele daḥı mezkûr oldu. Ol şahş evvelkiden râciḥ bir cevâb-ı vâzîḥ virdi. Me'mûn bir mertebe daḥı maḳâmın terfî ve meclisin terḥîb ü tevsî eyledi. Üçüncü nevbet mübâhâşe olunduḳda şahş kuvvetin bâzû-yı ğayrete getürüp yed-i beyzâ ve mu'ciz-i Mesîḥâ izḥâr eyledi. Me'mûn kendü taḥtı ḳurbında zânû-be-zânû yir idüp 'âcilen envâ'-ı iḥsânlar idüp ve âcilen niçe mevâ'id-i cezîle [N92b] vü cemîle ile ümmîd-vâr eyledi. Ba'dehû ḥalka³³³ destûr oldu ve ol şahş gitmeyüp ḳalmağa me'mûr oldu. Çün meclis aġyârdan hâlî oldu bisât-ı inbisât-ı neşât döşendi. Sâḳîler ayaġ üzere ṭurup³³⁴ bezmde ḳadeḥ-gerdânlık ḥidmetine kemer ḳuşandı. Necm-i seyyâr gibi ḳadeḥ sāyir oldu, devr nihâyet bulup ol şahşda âḥir oldu. Ol şahş ayaġ üzere ṭurdu. Şâha du'â idüp baş urdu ve didi ki “Ey ḥalîfe-i ḥaḳ ve ḥâkim-i muḥaḳḳaḳ bu bende sū'-i ḥâlde ve bu meclis-i pür-ḳıḳbâlde şaff-ı nî'âlde mechülü'l-hâl ve müşevveşü'l-bâl idüm. 'Aḳldan fi'l-cümle mâyesi ve faẓldan vâyesi olduğıyla naẓar-ı iltifâtla manẓûr ve envâ'-ı iḥsân ü is'âfla mesrûr oldum. Çün fermân-berdârlık idüp ḳadeḥ-âşâm olam şübhesüz 'aql meslûb olup bu rûtbe-i devlet ve pây-e rif'atden dûr olup rûsvâ-yı ḥâş u 'âm olam. Yine evvelki maḳarr-ı zillet muḳarrer olur ve bu ḥaḳîr ḥalk içinde yine maḳhûr u muḥaḳḳar olur. Ḥalîfenüñ ırḳ-ı fâḥir ve fevz-i mü'eşşirinden ḥâşâ ve kellâ ki bu faḳîrûñ

•••••

332 Kıızışup] germ olup T.

333 Ḥalka] -N.

334 Ayaġ üzere ṭurup] -N.

bu kadarca hâline hâsed idüp pâye-i kâdrin pest ve pâ-yı kudretin şikest itmek kaşd eyleye.” Hâlıfe bu hâlden hoş-hâl olup ol kimesneye yüz biñ nağd akça [N93a] râyıcı’d-diyâr ve niçe boğça akmişe vü şiyâb u yâd-gâr ve niçe esb-i reh-vâr ve ‘abîd ü civâr bahşış idüp cümle [T58a] fuğahâdan tağdîm ve en-vâ’-ı mükremât u elçâfla ihtirâm u tekrîm eyledi.

Bu hikâyeden fâyide oldur ki kişi her devlete ‘aqla vâsıl olur ve çün ‘aql gide aña kûşe-i zillet menzil olur.

Hikmet: Ebû Ca’fer Manşûr-ı Devânîkî’nün zamân-ı hilâfetine bir şahş dârü’l-hilâfet kapusına gelüp hâcibe didi ki “Adum ‘Âşım’dur ve benüm tafşîl-i ahvâlûme hâlıfe ‘âlimdür. Hâlıfe ile haqq-ı nân u nemek ve tahşîl-i ‘ilmde sebakdaşlık üzre çekilmiş sa’y u emek çokdur. Hâliyâ huşûrlarına ziyârete ve hûkûk-ı kadîmeyi ri’âyete geldüm.” Hâcib hâlıfeye îlâm itdi. Hâlıfe izn virdi. Şahş huşûr-ı hâlıfeye girdi. Hâlıfe ol şahş söyledüp istifsâr-ı hâl itdi. Kubb-i mantıqından sū’-i edebin fehmi idüp kudûmın istişkal itdi. Andan “Neye geldün?” diyü su’âl itdi. Şahş “Şohbet-i kadîme haqqın îfâ ve mahzan hazret-i hâlıfeye du’â için geldüm.” diyü ‘arz-ı hâl itdi. Hâlıfe biñ akça in’âm itdi. Şahş alup yine yirine gitdi. Gelecek yıl yine geldi. Hâlıfenün bir oğlu fevt olmuş aña râst geldi. Hâlıfe yine “Neye geldün?” didükde Merâsim-i ta’ziyeti ri’âyet [N93b] ve du’â vü taḥiyyat için geldüm.” didi. Manşûr ki hulefâ içinde hissetle mezkûr ve denâ’etle meşhûrdur, beş yüz akça virüp yine gönderdi. Üçüncü defa geldükde Manşûr sebep-i kudûmın istibyan itdi ve geldüğinden incindüğün ‘ayân itdi. Şahş cevâbından ‘âciz olup mücerred fesâne ve zamân-ı sâbıkda olan hûkûkî añağa bahâne olmağıçün “Hâlıfe ile bile okuduğumuzda üstâdimuzdan huşûl-i murâdât için bir du’â-yı mücerreb işidüp hâlıfe ile bile yazınmış idük. Ol nüshayı hırz-ı cân ve hamâyil-i gerdan-i cenân idinüp sakınurdum. Ba’zı hâdişe vâkı’ oldı zâyî’ oldı. Hâliyâ yüzüm ele aldum, ol du’â-yı hâlıfeden istinsâha geldüm.” didi. Hâlıfe ol şahş tefzîh ve kinâyeyi koyup taḥrîh kaşd idüp didi ki “Ol du’âyı ben sende tecrübe itdüm ve senün yüzün görmemek için Haq’dan du’âlar itdüm. Huşûr-ı Haq’da müstecâb olsa gelüp üstümüze böyle bâr-ı girân ve ‘azâb-ı dil ve belâ-yı cân olmazdu.” Şahş tıyup fi’l-hâl sıkleti ref [T58b] itdi ve hacletle geldüğü yire gitdi.

Bu hikâyetün fâyidesi oldur ki mücerred ‘ilm fâyide itmez. Kemâl-i ‘aql lâzımdur ki şâhibin zillet ü³³⁵ denâ’etden şıyânet ve rezâletden himâyet ide.

.....

Hikâyet: Rivâyetdür ki mezkûr Manşûr'un [N94a] şîğâr-ı sinn-i sâlde ve ibtidâ-yı hâlde bir yâr-ı kadîmi ve enîs ü nedîmi var idi. 'Âkıl-i edîb ve erîb-i lebîbdi ve ammâ 'ilmden hîşse-dâr ve fazldan behre-güzâr degül idi. Manşûr'ın zamân-ı hilâfetine gelüp 'arz-ı hukûk-ı kadîme ve tevaḥḫu'-ı fezâyl-i 'amîme itdi ve didi ki "Yâ emîrû'l-mü'minîn ben hîdmet-i hulefâda câhil ve tarîḫ-ı mülâzemet-i ümerâda râcilem. Luṭf idüp baña âdâb-ı hîdmeti ve erkân-ı mülâzemeti ta'lîm eyle ki 'ubûdiyyette baña reh-nümâ ve ihlâş-ı hîdmetde pîşvâ ola ve ne baña sû-i edeb ola ve ne ḥalîfenün ḫalbine şîklet 'ârîz olmağa sebep-i 'adâvet ola." Manşûr didi ki "Evvelâ ahyânen ziyâret eyle ve her ziyâretün mâ-beyninde ḥuzûr için ta'yîn-i müddet eyle ve geldüğün vaḫt ırâḫ otur söyle. Hâcibler çeke çeke yakın getürsünler ve sen çok oturma, oturanlar ne ḫadar oturlarsa otursunlar ve her murâduñı bi'z-zât baña söyleyüp ikdâm eyleme ve söylersen daḫı bir kerre aṇmak kâfidür, tekrâr idüp ibrâm eyleme ve çün saña iḥsân idem ḥâzır u ḡâyib şükr-güzâr ol, tâ ki işidüp mezîd-i iḥsânuma bâ'îş ola ve şükrün sebebi ile senün ḫaḫḫuñda niçe iḥsânım ḥâdiş ola ve benümle zamân-ı mâzîde olan ḫâlî kimseye hikâyet itme ve senün yanuñda eger esrâr-ı umûrdan [N94b] nesne söylersem işâ'at itme." Şaḫş bu vaşîyyetleri ḫabûl itdi ve bunuñla 'amel idüp murâdâtın ḫuşûle mevşûl itdi. Yıldı iki kerre ḫalîfeye varup selâm iderdi ve ḫalîfe aña her varduḫda biñ aḫça in'âm iderdi.

Bu hikâyetün fayidesi budur ki kişi 'âlim olmasa da 'âkıl olcaḫ be-nâm-ı enâm olur. 'Aḫlla 'ilmi cem' iden ḫod yâ nebî veyâ ḫakîm veyâ imâm olur. Zîrâ insânun cemâl ü kemâlî ve dünyâ vü âḫiretün şalâḫ-ı aḫvâlî 'aḫlladur ve dimişlerdür ki "Her nesnenün gerek erzel ve gerek fâḫiri 'aḫlladur. Ḥattâ dînün evvelî ve evsâtı ve âḫiri [T59a] 'aḫlladur."

Ve ḫükemâ dimişlerdür ki "Âkıl ol degüldür ki belâya düşdüḫde tedârûke ḫâdir ola, belki 'âkıl oldur ki cehd idüp vâḫı'aya uğramamaḫda mâhir ola."

Hikâyet: Pervîz oḫluna vaşîyyet itdi ki "Sen ra'îyyeti ḫıfz eyle ki 'aḫl seni ḫıfz eyleye ve sen ra'îyyetden âfâtı def eyle ki 'aḫl ra'îyyetden saña gelecek âfâtı def eyleye ve niteki sen nâsa ḫâkimsin, ke-zâlık 'aḫl saña ḫâkimdür. Sen 'aḫluñ ḫükmine râm ol ki ḫaḫḫ senün ḫükümüñe râm ola.

Hikâyet: Yûnân Vezîr, Nüşîrevân'a nâme yazup içinde 'aḫluñ mefâḫir ü menâḫıbın ve medâric ü merâtibin beyân itdi. Nüşîrevân ḫabûl idüp [N95a] kâtibine emr itdi ki cevâbında böyle yaza ki "Ey ḫakîm-i şâdiḫ u fâzıl u fâylık ol ki evşâf-ı 'aḫlda başt u beyân eyledün kelâmuñ ḫaḫ ve şavâb-ı muḫaḫḫaḫdur. Biz

ve bizden muḳaddem olan selāṭīn ü esāṭīn ‘aḳlla müzeyyen olup beyne’n-nās saltanatla mu‘ayyen olmuşlardır ve ‘aḳıl ‘aḳlla Ḥaḳ te‘ālāya nāsuñ aḳrebi idüğü vāzıl u rüşendür ve ‘aḳl egerçi herkesde ḥasendür, ammā selāṭīn ü mülükde aḥsendür ve biz ‘aḳla ne ṭarīḳla muḥālefet idebilirüz ki ‘aḳl ḳalb-i insānda ağaçda olan ruṭūbet gibidür. Mādām ki ağaçda ol ruṭūbet bāḳīdür, ol ağacın neşr-i revāyiḥ-i ezḥārından ve revḥ-i fevāyiḥ-i eṣmārından ḥalḳuñ ḳulūbına nezāret ü ṭarāvet ve sürūr u nüzhet ve ḥubūr u ferḥat mülākīdür. Çünkü ol ağaç ruṭūbetden ḥālī ola diḥkân kesüp yarar, ancak āteşe urmağa yarar. Ke-zālīk mādām ki ‘aḳl ḳalb-i insānda tāb-dār olur, devḥa-i devleti üstüvār u pâydar olur ve her dem tāze bahār ve pür-berg ü bār olur. Çünkü ḳalb-i ādemde ṣem‘-i ‘aḳl söyine bir ḥāle ire ki aña ḥīzemler yanup āteşler göyine.”

Ve Nüşirevān demişdür ki “Biz ‘aḳla nice muḥālefet idebilirüz ki a‘cem ü faṣīḥ ve melīḥ ü ḳabīḥ ve ceyyid ü redī ve mu‘vec ü ṣevī ṣaḳīm ü müstaḳīm ‘alīl ü selīm [N95b] ḥaḳḳ u bāṭıl ve ‘aḳıl ü ḡāfili ‘aḳlla bilirüz ve ‘aḳlla mā-beynlerin temyīz ḳılırız.”

Hikmet: Büzürcmihr demişdür ki “Bir kişide ‘aḳl u ṣecā‘at kāmilen müctemī‘ olmaz.”

Hikmet: Loḳmān demişdür ki [T59b] “Ālimüñ ‘ilmi ne ḳadar çok olursa mādām ki ‘ilm ‘aḳlla muḳārin olmaya, ol kişi ‘ilmden muḡtenem olmaz.”

Hikmet: Büzürcmihr’e Nüşirevān şordı ki “Ādemi kim ḡāyet a‘ḳal ider?” Büzürcmihr didi ki “Ādemi ‘adūsı ḡāyet a‘ḳal ider ki şerrinden emīn olmayup tedārük üzre olup ‘avāḳıb-ı umūra nāzır ve ḥıfz-ı ḥāl ü māle mübāşir olur.”

Ve demişlerdür ki “Her nesne ki çok ola, göze ḥor olur, illā ‘aḳl her ne deñlü çok olsa şāḥibinüñ ‘izzeti ve ḥürmeti mevḑur olur.”

Hikmet: Büzürcmihr’e didiler ki “İnsāna cümleden ne lāzımdır ki andan memdūḥ nesne olmaya.” Eyitdi ki “Aḳl.” Ve yine Büzürcmihr’e didiler ki “Aḳluñ miḳdārı ve mi‘yārı neden mefhūm olur?” Didi ki “Bir nesnenüñ ki kimesnede tamāmı bulunmaya, anuñ miḳdārı ve mi‘yārı nice ma‘lūm olur?” Ve demişlerdür ki “Her nesne ‘aḳla muḥtācdır ve ‘aḳl tecrübeye muḥtācdır ve ‘ālemde ‘aḳldan yeg ḡınā ve cehlden eşed faḳr u ibtilā olmaz ve her kimüñ ki ‘ilmi evferdür, anuñ ‘aḳla ihtiyācı ekşerdür ve ‘aḳlı az olup ‘ilmi çok olan [N96a] aña beñzer ki bir za‘īf yalnız çoban olsa sürisi keşir olsa ve yalnız ‘uhdesinden gelmeyüp ḥidmeti ‘asir ola.” Ve demişlerdür ki “Aḳl bir emirdür ki niçe ‘askeri vardur ki anlar temeyyüz ü ḥıfz ve fikret ü fehm ve ‘ırzı vü vaḳārdur

ve rûhuñ nûrî 'aқlladur ve cismüñ sürürî 'aқlladur ve 'âқil her zamânda mes-rürdur. Zîrâ 'aқl kuvvetiyle ğam u hemm virecek umûrdan dûr u mehcûrdur.”

Hikmet: İbni 'Abbâs'a su'âl itdiler ki “‘Aқl mı hayrdur edeb mi hayrdur?” İbni 'Abbâs didi ki “‘Aқl evlâdur. Zîrâ 'aқl Haқ te'âlânuñ menn ü ihsânıdur ve edeb tekellûf-i tab'-ı insânîdür.”

Ve 'Abdu'llâh bin Mübârek'e su'âl itmişlerdür ki “‘Aқl mı hayrdur edeb mi hayrdur?” dimişdür ki “‘Aқl hayrdur.” Didiler ki “‘Aқl nedür?” Didi ki “‘Aқl 'ilm ü 'amelûñ ta'allümidür, ammâ 'ilm şol 'ilmdür ki onuñla 'aқla lâyıқ 'amel kağısı idüĝin bile.”

Rasûlu'llâh buyurmuşdur ki “‘Haқ te'âlâ kulları mâ-beyninde taқsîm itdüĝi nü'emâ'-i vâlâdan 'aқldan şerîfî yoқdur. Câhilûñ 'ibâdeti dündur 'âқilûñ nevminden ve 'âқilûñ iftârı yegdür câhilûñ şavmından, 'âқilûñ şamtı yegdür câhilûñ du'âsından, 'âқilûñ dağıki yegdür câhilûñ bükâsından.”

Hikmet: Bir kimesne Hâkîm [T60a] Araқlandis'e didi ki “Benistirâhat itmeme çâķ senüñ [N96b] rûhuñı telef itmeyince.” Araқlandis didi ki “Ben dağı istirâhat itmeme çâķ bu hıķd kalbünüñden hûrûc itmeyince ve kalbünüñ evc-i inşâfa 'urûc itmeyince.”

Hikmet: Hâkîme su'âl itdiler ki “‘Aқl nedür?” Cevâb virdi ki “Yigirmi üç nesne ile yigirmi üç nesnenüñ mâ-beyninde düĝüm düĝmekdür ki ol düĝümler olan eyü ile yaman ve arpa ile şaman karışup farқ olunmaz. Ol yigirmi üç nesne bunlardur. Tevhîdle şirk, îmânla küfr, hâzer ile tehevvr, İslâm'la ğaflet, yaқîn ile şekk, 'âfiyetle belâ, kerem ile buhl, hûsn-i hulkla fezâhat, tevâzu'la kibr, şadâķatle 'adâvet, medhile zemem, 'ilmle cehl, hayâ ile hayâsüzlik, haқķ ile bâtl, rezânate hıffet, zulmetle ziyâ, kerâmetle zillet, tâ'atle ma'siyet, zikr ile ğaflet, naşîhat ile hâsed, sefeh ile bid'at, raķmet ile kaşâvet, kalb-i hikmetle humķ.”

Hikmet: Bir gün Süleymân *aleyhi's-selâmuñ* sekîne-i pür-vaķârın yıl götürüp kendü zümre-i enbiyâ vü havâşla oturup 'âlemi geşt ü güzâr eylerken bir eski şehr binâsı görindi³³⁶. Fi'l-hâl yile emr itdi, taht tûrdı. Süleymân Nebî indi, gördi ki şehrüñ kapısında yazılmış ve pûlâd kalemle mermer levh üzre kaçılmış ki “Bir günlük emegüñ kıymeti ve ücreti günde [N97a] bir dînârdur ve bir gün bir kimesnenüñ hûsn-i cemâliyle temettu' itmegüñ ücreti günde yüz dînârdur ve bir sâ'at 'ilm taşşîl itmegüñ ücreti hadd ü kıyâsdan efzûndur, ya'ni

.....

336 Görindi] gönderdi N.

aña ne bahā ve ne hesāb u ihşā vardır.” Ve yine yazılmış ki “Cemî’-ı eşyā ‘ilme menûtdur ve ‘ilm re’ye merbûtdur ve tedbîr-i ‘aqla tev’emāndur ve her kime ki Hâk te’ālā ‘aql rûzî kılmışdur, aña virilen ni’met bî-hadd ü bî-pâyāndur. Nitekim şâ’ir dimişdür **Şîr**:

*În künte min aslı cevherin mensûben
Ve Yûsufî fi’l-hüsnî fetâ Ya kûbe
Mâ ente ta kıdî ‘akleke’l-maḥbûbe
Fi’n-nâsi sivâ muḥtekrin ma ḡûbin*

Tercüme:

*Eger ki cevhere fıtratda olasın mensûb
Bahā vü hüsn ü leṭāfetde Yûsuf-ı Ya kûb
Eger ki olmayasın ‘aql u dānişe mazhar
Hezār gûne ḡyûb ile bil seni ma ḡûb*

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

EL-BĀBŪ'S-SĀBİ'

Fî Na'ı'n-Nisā'ı ve Zikrün Mā-Fihinne Min Hayrin Ve Şerrin

Rasūlu'llāh *şalla'llāhü 'aleyhi ve sellem* buyurmuşlardır ki “*Hayru'n-nisā'ı ebrekühün-ne'l-hüsne'l-velūdi ve'l-hafîfeti'l-mehri.*” ya'nî nisānuñ [T60b] hayırlısı ve bereketlisi oldur ki güzel ola, toğurucu ola³³⁷, mehri hafîf ola ve yine buyurmuşlardır ki “*Aleyküm bi'l-mer'eti ve'l-hürreti fe-innehā tuhrün ve ebrekü*” ya'nî siz evlendüğünüz vakt hürretü'l-aşl aluñ ki hürretü'l-aşl hem pāk hem mübārekdür. 'Ömer bin Hattāb buyurmuşdur ki “*İltecev ila'llāhi min şerrāyiri'n-nisā'ı v'aḥzerū huyārahünne*” ya'nî 'avretlerün [N97b] yaramazından Allāhü te'ālāya sığınuñ ve eyülerinden saḳınuñ.

Ve şāhib-i kitāb İmām-ı Gazzālî demişdür ki “Her kimse ki dīnini hıfz eyleye ve tedbīr-i dīnde ola 'avret almak murād idindükde hem hüsne hem şāliha 'avret bulımayıcak olursa hüsne-i ğayr-ı şāliha almakdan şāliha-i ğayr-ı hüsne almak yegdür. Zīrā şalāhla her bereket bulınur.”

Hikāyet: Merv şehrinde Nuh bin Mehem nām bir kimesne var idi. Merv'ün halkınuñ her huşuşa 'ālimi ve kādīsı ve hākimi idi. Māl ü ni'meti mevfūr ve hadem ü haşemi nā-maḥşūr idi. Bir kıızı var idi ki hüsne ü cemālde yektā ve hulk u hışalde bī-hemtā idi. Aşhāb-ı cāh u devlet ve erbāb-ı māl ü miknetden niçe kimesneler hāṭb ve cān u dille tālīb oldılar. Babası “Birine virürsem birinün hāṭrı kalur.” diyü birisin tercīhe kādır olımadı ve kızını virmege mübāşir olımadı. Kādī-i mezķūruñ bir yemli yemişli bāğı ve Mübārek adlı bir şālīh 'abdi

.....

var idi. Bir gün Mübârek'i gönderdi, iki aydan sonra bâğa geldi. Mübârek'den bir şalkım üzüm istedi. Bir şalkım üzüm virdi. Yidi, gördi ki ekşi. Bir dağı istedi. Gördi, yine ekşi. "Niçün tatlusın virmezsin?" diyü verhem itdi. Mübârek "Ben bunun tatlusın **[N98a]** ekşisin bilmezem. Bilsem eyüsin virmekde takşır kılmazam." didi. Kâdî gönlünden "Mübârek, bâğbân ve mîvesi râyegândur, ne 'aceb tenâvül itmeye." didi. Mübârek'e su'âl itdi. Mübârek "Sen beni buna emîn idüp hıfzın emr itdüñ. Mîvesin yimege ruşşat ve maşşulinden temettu'a icâzet virmedüñ." didi. Kâdî 'Abdu'llâh Mübârek'ün şadâkatine taşşın ve kuvvet-i diyânetine âferîn itdi. Gulâmuñ 'aql u idrâkine ve dîn ü i'tikâd-ı pâ-kine i'tikâd eyledi. Kızını aña virmegi muqarrer idüp Mübârek'le müşâvereye **[T61a]** bünyâd eyledi. Didi ki "Benüm kızum ki hüsn ü cemâlde şöhre-i diyâr ve a'yân u eşrâfdan niçe nâmdârlar aña h'âst-gârdur. Bu huşûşda sen ne dirsın ve ne tedbîr idersın?" didi. Mübârek eyitdi "Zamân-ı câhiliyyetde haseb ü neseb isterlerdi ve Yahûdî ve Naşârî hüsn ü cemâl dilerlerdi. 'Ahd-i rasûlde a.s. dîn ü takvâ taleb iderlerdi. Hâliyâ zamânımızda halkuñ rağbeti cihâz ü mâle ve ahlâm ü aşkâledür. Sen kanķısın ihtiyâr iderseñ ihtiyâr eyle ve 'aql u dirâyet ve fehm ü diyânetüne münâsib olanla kâr eyle." didi. Kâdî "Ben dilerem ki seni kızuma şevher ve anı saña hem-ser idüp seni başuma ber-â-ber idem." didi. 'Abdu'llâh eyitdi³³⁸ "Ben bir 'abd-i derrem harîde **[N98b]** vü merd-i nâ-terâşideyem. Bâ-vücûd ki hakîr cüsse ve kerîh çihreyem ve haseb ü³³⁹ neseb ve ilm ü edeb ve mâl ü menâlden bî-behreyem. Mâ-beynde ne kifâ'et ve ne vechle liyâkat var ki saña dâmâd olam." didi. Kâdî Mübârek'ün elin alup evine geldi. Evvel 'avretiyile meşveret itdi, kâyıl oldu. Andan kızından rızâ diledi, ol dağı mâylı oldu. Kızı Mübârek'e nikâh idüp Mübârek'i kâdîye dâmâd itdiler. Velâyim ü ziyâfetler kaydın görüp yârân tehniyyete gelüp mübârek-bâd itdiler. Kâdî Mübârek'e mâlinden kifâyet miqdârı mâl ü menâl ve ziyâ' u a'mâl ve 'ubeyd ü havâşî ve 'akâr u mevâşî virdi. Ol kızla Mübârek'den 'Abdu'llâh bin Mübârek nâm bir 'âlim ü 'âbid ve zâhid ü mücâhid ve müteşerri' u müteverri' veled hâşıl oldu. 'İlm ü tefsîr ü hadîş okıyup kâmil oldu. İmâm-ı A'zam'a şâkird olup ilm-i ictihâda mâylı oldu. Anı dağı tekmiñ idüp fâzıl u kâmil oldu. Şît ü şadâsı 'âleme töldi ve zühd ü takvâsı 'âlemlere şâyî' oldu.

Belî, bir kimesne ki evlenmekde mücerred ri'âyet-i şer'î-i İlâhî ve şıyânet-i sünnet-i hazret-i risâlet-penâhî için evlene. Dünyâda zikr-i bi'l-hayrla yâd ve

.....

338 'Abdu'llâh eyitdi] -N.

339 Haseb ü] -N.

âhîretde mağfîret-i İllâhî ile dil-şâd olur ve her kim ki mücerred def-i şehvet ü tavaķān [N99a] ve ẓama‘-ı ‘izz ü cāh ve sāyir ġaraẓ-ı insān içün evlene ol ‘avret dūnyāda aña ‘azāb u belā ve âhîretde sebep-i şaḥaṭ ve ġazaḥ-ı Hūdā olur. [T61b]

Hikāyet: Mezkūr ‘Abdu’llāh bin Mübārek’üñ bir ġün evine on ‘ālim konuķ oldu. ‘Abdu’llāh’uñ cins-i mālde bir atı var idi ki bir yıl anuñla ḥacca giderdi ve bir yıl ġazā iderdi. Fi’l-ḥāl ol atı boġazladı. Yimek bişürüp konuķları anuñla konuķladı. ‘Avreti “Bu nice isrāfdur ki cümle māmelekūñ bir ata mūñḥaşır ola ve ehl ü ‘ıyālūñ ol atla ma‘āşa munṭaẓır ola, bir alay meḥlūl-ı ḥāl konuķlara yidüresin ve üzerüñe nafaķası lâzım olanları maḥrūm idesin.” didi. ‘Abdu’llāh fi’l-ḥāl mihrin virüp “Konuķ sevmeyen ‘avretde ḥayr olmaz ve ḥayrlı olmayan ‘avretten kimesne vefā bulmaz.” diyüp ol ‘avreti taṭlīķ itdi ve esbābı esbābından tefrīķ itdi. Sehl geçmedin bir şaḥīb-i ‘izz ü vaķār ve ehl-i şeref ü yesār kimesne ‘Abdu’llāh’a gelüp “Yā imāmü’l-müslimīñ ‘avretüm öldi ve bir kızum ḳaldı. Anası öleli ġün geldükçe ġamı artar. Ağlayup nevhalar idüp şaḥını çözüp üstinden libāsın yırtar. İcāzet buyурсаñ meclisüñe gelsün, naşāyıl u mevā‘izüñden tesellisin alsun.” didi. [N99b] ‘Abdu’llāh ruḥşat virdi, kız meclis-i va‘za ḥāzır oldu. Çün zevāhir-i cevāhir-i esrār-ı āyāt u eḥādīs ile ġüş-ı hūşı ṭoldı itdüġi nā-meşrū‘ ef‘āl ü aḳvālden tevbe vü ric‘at itdi. Yine evine ‘azîmet itdi. Andan babasına didi ki “Yā ebetî her zamānda baña seni a‘yān u erkāndan fülān ve fülān ister dirsın ve erbāb-ı cāh u celāl ve māl ü menālden aşḥāb-ı ‘ilm ü kemāl ve vecd ü ḥāl ḥuzūr-ı Hāḳ’da ‘azîz-ter dirsın. Ḥāliyā dilerem ki beni ‘Abdu’llāh’a viresin ki varup zen degül perestār olam ve gice vü ġündüz ḥidmetkār olam.” didi. Pederi ḳabūl idüp kızını ‘Abdu’llāh’a virdi ve yanınca envā‘ u ecnās ve raşāş u nuḥās ve libās u ḳumāş ve eṣās u firāş virdüġünden ġayrı on at gönderdi ki üzerinde ġazā ide ve ne yirde dilerse gide. Bu ḥālde iken ‘Abdu’llāh bir gice vāḳı’asında ġördi ki ḥāṭf didi ki “Yā ‘Abdu’llāh eger bizüm rızāmuz içün bir ‘acüzeye ṭalāḳ virdüñse andan bedel bir bıkır muḳadder eyledük ve eger sen ezyāfuña bir at [T62a] fedā eyledüñse andan bedel saña on at müyesser eyledük tā ki va‘d-i Hāḳ zuhūr bula *men cā’è bi’l-ḥaseneti felehü ‘aşru emşāliḥa*³⁴⁰ yirin bula.”

Hikāyet: Ebū Sa‘îd Hūdri rivāyet eyler ki [N100a] “Zamān-ı evāyilde ḳavm-i benî İsrāyil’de bir racül-i şālīḥ var idi ve anuñ ‘avreti daḥı kendü gibi

.....

340 *Kim Allah’a ġüzel bir işle gelirse, ona on misli verilir (En‘ām 160).*

dîndâr idi. Bir gün ol ‘abd-i şâlihe vahy-i Îlâhî vâsıl oldu ki “Senüñ ‘ömrüñüñ nişfi yesr ü ğinâ ve nişfi fakr u ‘anâ ile güzër itmek taqđîr itdüm, ammâ dilerseñ ‘unfuvân-ı ‘ömr ve ‘unvân-ı emrde ya’nî zamân-ı şebâbda ğanî ve vaqt-ı şeybde fakîr ol ve isterseñ evâyil-i hâlünde ve mebâdî-i sinn ü sâlünde fakîr olup âhîr vaqtünde ğanî ve şâhib-i mâl-i keşîr ol.” Zâhid hâlî ‘avretiyle meş-veret ve andan taleb-i naşîhat itdi. ‘Avret “Bu huşûşda ser-kâr senüñdür ve kanxısın isterseñ ihtiyâr senüñdür.” didi. Zâhid eyitdi “Lâyık budur ki ğinâ-yı şeyb ihtiyâr idevüz ki zamân-ı şebâbda fakr u fâkaya taħammül âsândur ve şeybde ğinâ olıcaķ ‘ibâdet-i bedeniyye vü mâliyye taħşîl-i imkândur.” didi. ‘Avret eyitdi “Şöyle ki zamân-ı şebâbda dest-teng ve ‘îş-i ħunuk ihtiyâr idevüz. Fakr u fâka ile şebâbda murâdca ‘ibâdet idemezüz ve za’f-ı beden ve kıllet-i fâkat ile şeybde fâ’at idemezüz. Ne i’tâ’-i şadaķât idebilürüz ve ne taħşîl-i kurbât idebilürüz. Lâyık budur ki şebâbda ğinâ ihtiyâr idevüz ki hem ‘ibâdet-i bedeniye hem ‘ibâdet-i mâliyyeye ķadır oluruz. Zamân-ı [N100b] şeyhühetde ħod derd ü ‘anâ ve fakr u fenâ hâzır.” didi. Zâhid ‘avretüñ re’yin pesend itdi ve kendüyî Ĥazret-i Ĥaķ’dan zamân-ı şebâbda ğinâyâ ârzü-mend itdi. Ol zamânuñ nebîsine vahy-i Îlâhî vârid oldu ki “Ol zâhîde ħaber vir ki ‘avretiyle ittifaķı maķbûl-i ĥazret olup meşâb u şeybde ‘ömrleri ğinâ ile ve zevķ u şafâ ile güzër itmek taqđîr itdüm ve dünyâda vü âĥiretde cümle murâdâtların ĥayr ile teysîr eyledüm. ‘Ömrlerin ĥayr u şalâh ile geķirsünler. Şaĝ olduklarıncâ ĥuzûr u sürûrla ‘ömr sürsünler.”

Ĥikâyet: İbni ‘Abbâs rivâyet ider ki “Bir gün rasûlu’llâh *‘aleyhi’s-selâm* Ümmü Seleme’nüñ ĥânesine geldi. [T62b] Gördi ki şalât-ı şubĥı kılmış ve tesbîhe meşĝul olmuş. Didi ki “Yâ Ümmü Seleme niķün cemâ’atle namâz kılmazsın ve niķün cum’a namâzına hâzıra olup ĝazâlara varup mücâhedeler itmezsin?” Ümmü Seleme didi ki “Yâ rasûlu’llâh bu ‘ameller ricâle muĥtaş ve ‘avretlere vâcib olmamaķ muķtezâ-yı naş degül midür?” Buyurdılar ki “Nisâyâ da maĥşûş ba’zı a’mâl-i şâliĥa ve ĥasenât-ı zâkiye vardur ki mîzân-ı ĥayrda erlerüñ ‘amelleriyle muvâzî olur ve bunı işleyen ‘avretler erlere müsâvî olur.” Ümmü Seleme ol a’mâlden su’âl itdükde buyurdılar ki [N101a] “Her ‘avret ki şalavât-ı mektûbesin edâ ide ve zevcine i’tâ’at ü iķtidâ ide, andan şoñra örekessin ve çıkırĝın eline alup emr-i kesbi müheyyâ ide. Anuñ bu ‘ameli tesbîhe ve zikre mu’âdil ve ‘ibâdet-i seniyyeye müşâkil olur ve ol ‘avret ĝazâyâ varup a’dâ’-i dîne ok atmaķ ve Ĥaķ yolında köpriler ve ĥanlar yapmaķ şevâbın bulur.”

Dimişlerdür ki “Her ‘avret ki evinde egirmek ihtiyâr eyler, ol egirmek âvâziyla ol evüñ dîvârları iftîhâr eyler.” Ve dimişlerdür ki “Üç şavt her zamânda ‘arş-ı

İlâhîye vâsıl olur, aña ne hâciz ü ne hâyil olur. Biri gûzâtuñ yâyları nefîri, biri ‘ulemânuñ kâlemleri şarîri, biri pâk ‘avretlerüñ çıkırıkları şafîri.”

Hikâyet: Ahnef bin Kays demişdür ki “Sizi ‘avretlerinüz sevsün dirseñüz ahsen-i ahlâkla mu‘âşeret eyleñ ve akbeñ-i cimâ‘la mücâme‘at eyleñ.”

‘Ömer bin Haţţâb buyurmuşdur ki “‘Avretler yanında ‘aşk adın zikr eylemeñ ki şalâhların berbâd ve qalblerin ifsâd eyler. Zîrâ nisâ bir beriyye-i hâliyyede yatur et pâresidür ki Allâh’dan gayrı hâfızı olmaya.”

Muğîre demişdür ki “‘Avretlerle üç vâktde üç vech ile mu‘âmele itdüm. ‘Unfuvân-ı şebâbumda keşret-i cimâ‘ ve vefret-i viķâ‘la, zamân-ı kühûletde mizâh u muţâyebe vü mülâtafe [N101b] üzre muhâtabe ile ve zamân-ı pîrîde tevsî‘-i infâķ u ifzâl ve in‘âm-ı mâl ü menâl ile. Ve teķşîr-i cevâriyi dañı ba‘zı ulular mezmûmdur ve şâhibi melûmdür demişler.”

Selmân-ı Fârisî rivâyet ider ki “‘Rasûlu’llâh *‘aleyhi’s-selâm* buyurmuşdur ki “Nisânuñ hayrı budur ki zevcine tâbî‘ ola ve şerri oldur ki zevcinüñ [T63a] rızâsına gayr-ı tâbî‘ ola.”

Hikmet: Bir hâķîm bir mu‘allimi gördi ki kızcağızlara haţţ ta‘lîm eyler. Didi ki “Şeytânâ şehvet mi ta‘lîm eylersin?”

Bir hâķîm iki ‘avreti meşveret iderken gördi. Didi ki “Görüñ bir yılanı ki bir yilandan dañı ödünc zehr alır ve Müslümânları ağılamakda dinc olur.”

Bir hâķîm bir ‘âķile ‘avrete şordı ki “‘Avretlerde eyü âdâb nedür?” Ol ‘avret eyitdi ki “Erlerde yaramaz hûylar ne gûnedür?” Hâķîm didi ki “Cebîn ya‘nî ķorķaķ olmaķ ve bañıl olmaķdur.” Ol ‘âķile ‘avret eyitdi ki “İmdi bu iki haşlet ki erlerde yaramazdur, ‘avretlerde gâyet memdûh u maķbûldür.”

Bir hâķîm evlendükde gâyet ķaşîr ‘avret aldı. “Niçün ķışa boylı ‘avret alduñ?” didiler. Eyitdi ki “‘Avret şerdür ve şerrüñ ķışası mu‘teberdür.”

Hikmet: Hükemâ demişlerdür ki “‘Avretler dört kısm üzredür. Bir kısmı odur ki cümlesi erinüñdür, bir kısmı [N102a] oldur ki nişî erinüñdür ve bir kısmı oldur ki şülüşi erinüñdür, bir kısmı oldur ki erine ‘adû vü ķîne-cûdur. Ol ‘avret ki cümlesi erinüñdür, oldur ki erine bîkr varmış ola. Ol ‘avret ki nişî erinüñdür, oldur ki eri ölüp gayrı ere varmış ola. Ol ‘avret ki şülüşi erinüñdür, ol ‘avretdür ki evvelki erinden oğıyla ere varmış ola. Ol ‘avret ki erine ‘adûdur, ol ‘avretdür ki bir erden boşanup ol er hayâtde ve ‘âlem-i bî-şebâtde iken âķir ere varmış ola ve evvelki erinden elinde bir veledi ola. Bundan ma‘lûm oldı

*‘aleyküm bi'l-ebkâr*³⁴¹ mücibince ‘avretlerün hayırlısı biki imiş ve sebep-i hayr-ı zikr imiş.

Ma'lûm ola ki Havvâ *‘aleyhi's-selâm* vaktâ ki Rabbine ‘âşî oldu, Hâk te‘âlâ tâyife-i nisâyı on sekiz dârlü ‘ukûbetle mübtelâ eyledi. Hayız ve vilâdet ve atadan anadan ayrılıp ere varmak ve ecnebî ile ibtilâ ve nifâs kanıyla bulaşmak ve kendü nefsinün emrine mâlik olmamak ve mîrâşda noķşân ve tâlâķi âher elinde olmak, bir erün nikâhında iken âher ere varmak câyiz olmamak, evinde i‘tikâf eylemek, iki ‘avretün şehâdeti bir er yerine olmak³⁴², mahremsüz sefer câyiz olmamak ve şalât-ı ‘id ve şalât-ı cum‘a [N102b] ve şalât-ı cenâze ve cihâd [T63b] şevâbından mahrûm olmak ve imârete ve kazâyâ ve ‘ilme şâlih olmamak.

Şevâb u ecr sekiz kısm olup bir kısmı nisâyâ mahşûş olmak ve eri fevt olduktan sonra ‘iddet çekmek ve eri boşadıķda ‘iddet çekmek, yevm-i kıyâmetde nisânun fâcirleri cemî‘ ümmetün ‘azâbının nıķfiyla mu‘azzeb olmak.

Zikrû Siyerü'n-Nisâ ve ‘Âdâtihünne: Evvelâ ma'lûm olmak gerekdir ki cümle nisâ on sınıf üzredür. Her bir sınıfı hayvânâtdan birine müşâbih ü müşâkil ve mümâsil ü mu‘âdildür. Evvel kısmı hınzîr gibi, ikinci kısmı meymûn gibidür, üçüncü kelb gibidür, dördüncü yılan gibi, beşinci katır gibi, altıncı ‘akreb gibi, yedinci fare gibi, sekizinci kuş gibi, tokuzuncu dilki gibidür, onuncusu koyun gibidür. Ammâ hınzîra beñzeyen oldur ki hâram u helâl ve hidâyet ü zalâl nedür bilmez. Kârın toyurup kolayında gezmekden ğayrı ‘amel kılmaz. Hâk te‘âlânun rızâsından ve ğazâbından ve emr ü nehy ve şevâb u iķâbdan ğâfil ve evladının zabtında ve hıfz u hîrâsetinde ve te‘dîb ü ta‘lîminde mühmil ü mülevviş ü nâ-pâk, dîn ü îmân emrinde bî-bâk olup gezer. Ol ki meymûn vaşfindadır³⁴³, ol ‘avretdür ki ğün-â-ğün u reng-â-reng [N103a] libâs geyer ve kendüleri şîm ü zer ve dürr ü güher ile düzer қоşar. Ammâ ‘âdeti kelb ‘âdeti gibi olan ol ‘avretdür ki evi ni‘metle memlû ve zevcinün kîsesi akķa ile tolu görse oyalanur, erinün öñinde yatur yuvalanur, kıyruğın bular, yüzün yirlere sürer, “Yarıcuñ cânım yoluña fedâ” diyü enva‘-ı mülâyemet eyler, şûrî³⁴⁴ ‘arz-ı ihlâş-ı maķabbet eyler. Hemân ki kîse vü ev boşanur, erinden uşanur söyledük-

341 *Sîze bekârlarla evlenmeyi tavsiye ederim.*

342 Evinde i‘tikâf eylemek, iki ‘avretün şehâdeti bir er yerine olmak] -T.

343 Vaşfindadır] vaz‘ındadır T.

344 Şûrî] -N.

çe kelb gibi yüzine şıçrar, gâh çenler gâh ürer ‘adâveti gitdükçe ürer. Ammâ ol ki katır kañışlu ve eşek cünbişlüdür, oldur ki köpri geçmez katır gibi hūyın terk itmez, ‘aceb idüp hūd-bîn olup kendü re’yinden dönmez ve Hâk yolını gösterüp kulağuzlasalar gitmez, şanı lecâc üzre olur ve fehmi i’vicâc üzre olur. ‘Akreb mişâli olan oldur ki koñşıları evin bir bir [T64a] gezer, birin birine katup onı buña qovlar ve bunı aña çaqar, onuñ ‘aybın yüzine urur, bunuñ faq-rın başına qakar, kimini ıştırur, kimini şoqar, zehriyle niçe âdemler harâb idüp niçe evleri yıkar ve niçelerin yaqar. Fare hışâl olan oldur ki sârıka olup şıçan yolu bulsa izler, bulduğun uğrıluyup gizler. Koñşılardan uğrıladuğun [N103b] evine getirür, erinüñ esbâbından alduğun koñşılarna iledür. Tayr mişâl olan oldur ki her gün eri kesb ü kâre gitdügi gibi kanat açar, gâh ol maħalleye gâh bu maħalleye uçar. Erinden evvel eve gelür, eri geldügi gibi erini eline alır “Beni qor yabana gidersin. Kim bilür qankı oynaşuñla ‘İş ü nüş idersin.” diyü kendü cürmin erine yükledür. Sözin qarbla diñledür, ol derd-mendi inil inil iniledür. Dilkü hūylı olan oldur ki zerâfetle qarnın toyurur, ne hıdmeti var ise hîle ile koñşılarna itdürüp buyurur. Eri gitdügi gibi geysi yumaz, aş bişürmez, muttaşıl yatur uyur. Eri geldügi gibi inlemege başlar, gözinden tırmarz akıdur yaşlar. “Beni ölümli haste yalıñuz qor gidersin. Bir gün gelür ölü bulursın. Al-lâh bilür soñra oğlancuqlaruma ne dırsın.” dir³⁴⁵. Qoyun hulqlı oldur ki Allâh qorqusın bilür, erinüñ lâzım olan hıdmetin kılar, evlâdınıñ haqqından gelür, koñşılarda şadâqat üzre koñşılıq kılar. Erine ni‘met vaqtinde şâkir ve zaħmet hâlinde şâbir olur.

Faşl³⁴⁶ Ma‘lûm olmaq gerekdür ki ‘avretlerüñ diyânetleri ve mestürelükleri Hâk te‘âlânıñ cümle ni‘metlerinden bir ni‘metdür ve ümerâ’ ‘afife-i şâlihaya [N104a] mâlik olmaq bir ulu qanımetdür.

Hikâyet: Bir şahş-ı fâşık bir ‘afife ‘avrete cebren zinâ eylemek ve ‘ırzların hebâ eylemek qaşd eyledi. ‘Avret halâşa³⁴⁷ çäre bulamayup âhır eyitdi ki “Çün elbette bu fi’l-i mekrûha mübâşeret ve benümle mu‘âşeret eylemek istersin bârî kalkayum cemî’ qapuları dıvâr ideyüm, andan soñra der-kâr olalum. Er ruşşat virdi. ‘Avret qalkup yine geldi “Cümle qapuları sedd itdüm hemân bir bâb qaldı. Anı bağlamağa qâdir [T64b] degülem, anuñçün aña mübâşir degülem.” didi. Er “Ol qapu nedür?” didi. ‘Avret “Bizümle Hâk mâ-beyninde olan

•••••

345 Dir] -N.

346 Faşl] Hikâyet N.

347 Halâşa] -N.

kapudur.” didi. Ere tevbe vü tevfiķ yol buldı, taķlīd-i taķķīķ oldu. Tevbe-i şālih el virdi, ehl-i sülūk arasına girdi, giderek merd-i fāzıl ve mürşid-i kāmil oldu.

Hikāyet: Semerkand'da bir şahş-ı 'Alevī var idi. Bir gün³⁴⁸ bir cemīle 'avret kapısı önünden geçerken cebr ile içeri aldı, kolın boynına şaldı. Diledi ki fı'l-i harāma cür'et ide, ya'nī zināya mübāşeret ide. 'Avret ol hâlde eyitdi ki “Farzan ben bu zinādan oğlan hāşıl eylesem, ol veled-i zinā 'Alevī olur mı ve nesebde Murtaẓavī olur mı?” 'Alevī eyitdi. “Belī 'Alevī olur.” 'Avret eyitdi “İmdi şek yokdur ki sen daķı zinādan hāşıl olan 'Alevīsin anuñçün böyle gabī vü gavīsin.” **[N104b]** 'Alevī hacil olup tevbe vü inābet itdi ve min ba'd fesādı koyup şalāha 'azīmet itdi.

Ve ricāle ħamiyyet lāzımdur ve cümle-i mühimmātdan bir emr-i mühimdür ve ricāle lāyık budur ki ecnebī ile aślā cimā' itmeye, ecnebiyyenüñ hāven daķķ itdüğün istimā' itmeye ve 'avrete lāzımdur ki ecnebī er kapusın daķķ eylese mülāyemet ile ince āvāzla cevāb vermeye. Eger cevāb lāzım olursa barmağın ağızına koyup şavt-ı ħafī ile cevāb vire ki şavt-ı 'acüzeler āvāzına beñzeye ve 'avrete münāsib oldur ki mümkün olduğca nā-maħrem yüzine nazar itmeye, eger a'mā daķı olursa. Zīrā bir gün rasūlu'llāh '*aleyhi's-selām* 'Āyişe'nüñ evine girdi. A'mā 'Abdu'llāh bin Mektūm'ı nisā yanında gördi. “Yā 'Āyişe nā-maħremlerle oturmak revā degüldür, eger a'mā daķı olursa.” diyü buyurdi.

Hikāyet: Bir gün Ħasan-ı Başrı aşķābıyla Rābī'a-i 'Adeviyye'yi ziyārete vardı. Rābī'a bunlardan bir sāt mehil isteyüp mā-beyne bir perde gerdı. “Ħaķ te'ālā *fes'elühünne min verā'ī ħicāb*³⁴⁹ diyü buyurdi. Evvel emr-i İlāhīye imtişāl idelüm, andan muşāħabete iştiğāl idelüm.” didi. Ricālden nā-maħrem 'avretle ihtilāt eyleyen āħiretten muķaddem dünyāda mücāzāt bulur. Elbette aña mükāfāt **[N105a]** olur. Nitekim ħikāyede vārid olmuşdur ki **[T65a]**

Hikāyet: Şehr-i Buħārā'da bir zerger var idi. A'yān-ı şehrden idi. Hem ħayli mālđār idi ve bir bedī'ü'l-cemāl 'alfü'l-ħuşāl 'avreti var idi. Ħüsn ü şalāķı şöħre-i diyār idi ve bir saķķā otuz yıldan berü bu zergerüñ evine saķķālĳ idüp ħidmet iderdi ve ħidmetinde gāyet 'arz-ı şadāķat ü istiķāmet iderdi. Bir gün yine zerger dükkānda ve 'avret evde iken saķķā gelüp şu dökerken bi'ihitiyār olup 'avretüñ kolın şıķdı, belin koçdı, bir iki öpdı, yine şalhvirdi. Çün zerger dükkāndan gelüp eve girdi 'avret and virdi ki “Bu gün ħilāf-ı şer' ne fı'le mü-

.....

348 Var idi. Bir gün -N.

349 Onu perde arkasından isteyiniz (*Aħzāb* 53).

bâşeret itdün ve rızâ'-i Hâk'dan hâric niçe keş hareket itdün?" Zerger 'âciz olup eyitdi. "Bir 'avret bir bilezük ısmarlamışdı. Bu gün anı tamâm itdüm. Gelüp kolına geçirdükde kolın gördüm. Sâ'id-i sîmînine sivâr-ı zerrîn yaraşup bileğinin aklıgına ve bedeninin berraklığına hayrân olup bî-ihtiyâr öpdüm, yüzüm sürdüm." didi. 'Avret "Sübḥāna'llāh" diyüp sakḳā kışşasın diyüvirdi. Zerger ta'accüb idüp tevbe vü ric'at itdi.

Ertesi ki zerger dükkāna gelüp kârına meşgûl oldu³⁵⁰. Sakḳā hâtûn önüne gelüp³⁵¹ ağlayup mâ-mezâya 'arz-ı nedâmet ve hâtûndan taleb-i 'afv-ı zillet [N105b] itdi. Hâtûn helâl idüp "Günâh senûn degül zergerûndür ve kâr kazâ vü qade-rûndür. Çün zerger kaçd-ı hıyânet itdi hıyâneti sende zuhûr idüp kendü evine sirâyet itdi." didi.

'Avretlerûn eyülerine lâyiḳ budur ki 'Âyişe vü Fâtıma'nuñ tarîḳına iktidâ ve anlarûn sîretine ve ḥaşâyiline iktifâ ideler.

Hikâyet: Hâzret-i Fâtıma el degirmenin ol kadar çekerd ki mübârek bar-maḳları hûn-âlûd olurdu. Görenler hınnâ-âlûd şanurlardı. Bir gün keşret-i fakr u hıdmetden Hâzret-i 'Alî'ye şikâyet eyledi. Hâzret-i 'Alî daḳı "Rasûlu'llāha 'arz-ı hâl eyle" diyü naşîḥat eyledi. Fâtıma daḳı rasûlu'llāha 'arz-ı hâl idüp "Baña bir hâdime lâzımdur ki ba'zı eşḳâlüm taḥfîf ve ba'zı eşḡâlûme mu'în ola. Baña hânede ve ğayrda hem-nişîn ola." didi. Buyurdılar ki "Saña [T65b] bir nesne ta'lîm ideyüm ki her hâdim ü hâdimeden ve heft-zemîn ü seb'-semevât-ı kâyimeden nâfi'-ter ve saña dünyâda ve âḥiretde yâr ola. Her bâr ki yatasın üç kerre "sübḥāne'llāhi ve'l-ḥamdü'llāhi ve lâ İlähe illa'llāhü va'llāhü ekber" diyesin andan şoñra uyuyasın."

Aḥbârda vâriddür ki Hâzret-i 'Alî *radıya'llāhü 'anh* ile Fâtıma'nuñ örtüleri an-caḳ bir kisâ idi ki [N106a] başların örtsele ayakları açılır, ayakların örtsele başları açılırdı ve leyle-i zifâflarında bir koyun postu üstinde yatdılar, anuñçün dünyâyı âḥirete şatdılar. Hâzret-i Fâtıma'nuñ metâ'-ı beyti bir örti ve lîfden tölmiş bir yaşduḳı var idi. Ol sebebden seyyide-i nisâ'-i 'âlem ve maḳbûle-i Hâzret-i Kird-kâr idi. Lâ-cerem 'arşa-i 'araşâtda münâdîler "Gözleriñüz örtüñ ki seyyide-i nisâ'-i 'âlem geliyor." diyü nidâ ideler, ğurûh-ı enbûh-ı hûr ta'zîm ü tekrîmle cennet-i 'Adn'e iledeleler.

.....

350 Kârına meşgûl oldu] -N.

351 Gelüp] -N.

Her 'avret ki erine mu'tî'a vü münkâde ola ve zevcine ikrâm u hürmetle ve zamân-ı hâlvat ü mucâma'atda itâ'atle ve menâfî'ın mürtekeb ü muzırrâtından müctenib olmağla ve kendüi zevcine tezyî'n itmekle ta'âmına vaqt-i mu'ayyen ta'yîn itmekle ve ta'âmdan istedügin ihzâr ve güler yüz izhâr ile ve terk-i 'inâd ve hıfz-ı esrâr ile mu'tâde ola, dünyâda ve 'uqbâda maqbûl-i hâzret ve şâyeste-i rahmet ü şefâ'at olur.

Ve ricâle dağı lâzımdur ki zevceleriniñ hûkûkın hıfz u ri'âyet ve hûkûkın terk itmegi himâyet ideler. 'Avretlerine şefîk u rahîm ve velî vü hamîm olalar. Bu on vechi medâr-ı ahvâl ve nümüdâr-ı a'mâl ideler. [N106b] Evvel budur ki sen anı istedüğünde ta'llîka kâdîrsin, ol degüldür, sen anuñ iznsüz umûr u meşâlih görmege kâdîrsin, ol degüldür ve ol senüñ taht-ı nikâhuñda iken sen anuñ üzerine evlenmege kâdîrsin ol senden gayrı ere varmağa kâdir degüldür, sen anuñ iznsüz evden çıkmaga kâdîrsin ol degüldür. Ol senüñ fakîr ü haķîr olduğı istemez, sen ğamında ve eleminde degülsin. Ol senden qorķar, sen andan qorķmazsın. Ol senüñ mücerred tatlu dilüñe ve güler yüzüñe kâni'dür, sen kâni' degülsin ve ol atasın ve anasın cümle akârîbin senden ötüri terk eyler, sen [T66a] eylemezsin. Sen anuñ üzerine cevârî almağa kâdîrsin, ol senüñ üzerüñe gayr ile temettu'a kâdir degüldür. Ol cemî' zamânda saña hîdmet eyler, sen aña eylemezsin. Ol sen hâste olduğında mağmûm u mehmûm olur, sen anuñ öldüğine bile kayırmazsın.

Hikâyet: Rivâyetdür ki Hüsrev-i Pervîz ğâyet âkil huşûsan tab'ı balıķ yimege hayli mâyl idi. Bir gün oturup 'avreti ve maħbûbesi olan Şîrîn ile 'îş ü 'iş-retler iderken ve revâķ-ı evvândan etrâfa nazar iderken bir balıķ sayyâdı bir a'lâ balıķ [N107a] getirüp Pervîz'e pîşkeş çekdi. Pervîz balıķdan hayli hazz idüp pesend itdi. Dört biñ aķça in'âm buyurup sayyâdı ercümend itdi. Sayyâd in'âmı hâzinedârdan almağa gitdi. Şîrîn, Pervîz'i melâmet itdi ki "Hürüc-i 'ani'l-inşâf eyledüñ, mâlüñi telef idüp isrâf eyledüñ. Bunuñ gibi pîşkeşler mülûka çok vâķı olur. Getürenler cüz'î in'âma kâni' olur. Şimden girü havâşş-ı hademüñe ve a'yân-ı haşemüñe baħşış idemezsin ve her zamân dört biñ aķça bağışlayup bunuñ gibi iş idemezsin. Zîrâ her birine baħşış lâzım gekdükte dört biñ aķça virmege hâzîne vefâ itmez. Eksük virürseñ "Bir balıķ muķâbelesinde balıķçıya virdüğinden bize eksük virdi" diyü anlar iktifâ itmez." didi. Pervîz müte'essir oldı, bu sözden qalbi mütekessir oldı. Didi ki "Atulan oķ yine dönmez, kuş budağa her vaķt qonmaz. Bir işdür oldı tedârûki muhâldür, balıķçı anı yine virmek ne ihtimâldür." Şîrîn eyitdi "Balıķçıya "Balıķ erkek mi dişi mi?" diyü şoralum. "Erkek" dirse "Dişi şanduk bize erkek gerekmez" "Dişi" dirse

“Erkek diyü aldúk dişi gerekmez” diyelüm. Lâzım gelür ki balıķı alup aķçayı vire, bahâne ile aķçemiz yine elimüze gire.” **[N107b]** Pervîz râm olup âdem gönderdi, balıķçıyı dönderdi. Balıķçı geldükde “Erkek midür dişi midür?” diyü şordılar. Ol balıķçı yâr-ı zarîf idi ve ‘âķil harîf idi. Eyitdi “Sulţānum bu balıķ ne zeker ne üñsādur, belki hūñsādur. Kemyāb u turfe olduķıçün pâdişāh **[T66b]** hūzūrına getürdüm³⁵² ve mülûka lâyıķ tuhfе olduķıçün sa’y idüp meclis-i ‘ālîye yitürdüm³⁵³.” didi. Pervîz gülüp dört biñ aķça daķı in‘ām itdi. Şîrîn’ün ğayz u ğazabı ziyāde olup Pervîz’i melāmetde iķdām itdi. Bu hālde balıķçı hāzineden sekiz biñ aķça tamām alup tağarcıķına koyup omzuna şalup giderken kapudan çıkarken tağarcıķından bir aķça yire düşdi. Çün balıķçı ol aķçayı almağa egildi Şîrîn’ün başına zenbūr-ı ğam üşdi. Feryād itdi ki “Bu ne isrāfdur ki sekiz biñ aķçayı bir kimesneye viresin ki eline sekiz biñ rāyegān aķça girmişken ve devlet el virmişken bir aķçadan ötüri denā’et-i şānın ve hıssat-i hulkın izhār eyleye ve ‘ālemi gözine teng ü tār eyleye.” Pervîz’e daķı bu vaz’ ‘aceb geldi ve balıķcınun hālne ğazab geldi. Çağırup didi ki “Ey sefele vü denî ve ey mübtezeli ü küştenî ne denā’etdür ki benüm önümde izhār itdüñ, sekiz biñ müft aķçayı almış iken **[N108a]** bir aķçadan ötüri hābāset-i tab’uñı³⁵⁴ āşıkār itdüñ.” Balıķçı dididi ki “Hāşā ki bu vaz’ hıssat ü hābāsetümden ve denā’et-i cibilletümden ola, belki ol bir aķçanın bir yanında pâdişāhuñ taşvîri yazılmış ve bir yüzinde ism-i şāhîsi-ne sikke kâzılmış gördüm, topraklara düşüp pāymāl ola ve pâdişāhuñ taşvîrine ve nāmına taħfife bā’iş bir hāl ola, tā ki āhîretde vebāl ola diyü aldum.” didi. Pervîz bu söze taħsîn ü āferîn itdi. Dört biñ aķça daķı virmek fermān itdi ve buyurdi ki “Şehr ü bāzārlarda ve eṭrāf u aķtārlarda nidā oluna ki “Kimesne ‘avretle meşveret itmeye ve ‘avret söziyle bir fi’le mübāşeret itmeye. İderse aña güç olur ve bir ħarcı üç olur.”

Ammā çün ezvāc, ricāle libās ve ünāsa sebeb-i ülfet ve bā’iş-i istinās ve sebeb-i tevālüd ü tenāsül ve devr-i zamānda benî Âdeme mādde-i imtidād ü teselsül ve ṭāyife-i nisā menşe’i şalāķ-ı ‘ālem ve mebdе’-i felāķ-ı benî Âdemdür. Eyüleri mādde-i āsāyiş ü zindegānî ve muḳaddime-i sa’adet-i dü cihānîdür. Ricāle lâzımdur ki evlenmekde **[T67a]** ihtiyāṭ ideler. Eyülerin alup eyülerle ihtilāt ideler ve kızları bālīga olduķı gibi **[N108b]** tezvîc ideler ve ‘ıyāllerine şalāķ irşād idüp hayra tervîh ideler ve yaramazlarından ihtirāz ideler ve muḫālaṭayı

352 Pâdişāh hūzūrına getürdüm] -N.

353 Sa’y idüp meclis-i ‘ālîye yitürdüm] getürdüm N.

354 Hābāset-i tab’uñı] hābşüñi N.

anlarla az ideler ki benî Âdeme iren maşâyibüñ ekşerine ve nevâyibüñ evferine
bâ'is 'avretdür ve her belāya sebeb-i hâdis 'avretdür. Li-mü'ellif 'Āşık Efendi
el-Ķāḍī³⁵⁵.

Nisānuñ fitnesinden oldu 'ısyān

Nisānuñ fitnesinden oldu tuğyān

Olur dünyāda zenden hısm-ı sultān

Olur 'uqbāda zenden kahr-ı Sübhān

Cināndan zen ucından çıktı insān

Sebeb zendür ki Yūsuf çekdi zindān

Zen ucından Süleymān düşdi tenhā

Sebeb zendür ki maktül oldu Yahyā

Sebeb zendür ki yire geçdi Kārūn

Sebeb zendür ki şeydā oldu Mecnūn

Zen ucından inüpdür yire Hārūt

Aşılmış ser-nigün çāh içre Mārūt

Murād olan budur 'Āşık Hudā'dan

Ki bizi şaklaya şerr-i nisādan³⁵⁶

.....

355 Li-mü'ellif 'Āşık Efendi el-Ķāḍī] Nitekim dinilmişdür N.

356 Ki bizi şaklaya şerr-i nisādan] Ki bizi şaklaya şerr-i nisādan. Şümme'l-kaşidetü bi-'avni'llāhi'l-me-
likî'l-vehhāb Aḥmed el-Vehbî bin 'Alî el-Kütāhî 'affen 'anhüme'l-'afüvvü Rabbü'l-erbāb T.

Kaynaklar

- Akbayar, Nuri (hızl.) (1996). Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmanî*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Algar, Hamid (2002). “Kâzerûnî”. *İslam Ansiklopedisi*. C. 25. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Aydemir, Yaşar (2013). “Vücûdî, Mehmed”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*: <http://www.turkdebiyatiiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=960>
- Balcı, Rüştü (hızl.) (2007). Kâtip Çelebi, *Keşfü’z-Zunûn*. C.1. s.308. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Canım, Rıdvan (hızl.) (2000). Latîfî, *Tezkiretü’ş-Şu’arâ ve Tabsiratü’n-Nuzemâ* (İnceleme-Metin). Ankara: AKM Yay.
- Deliorman, Altan (1975). *Yugoslavya’da Müslüman Türk’e Büyük Darbe*. İstanbul: Boğaziçi Yay.
- Ergun, Saadeddin Nüzhet (ty). *Türk Şâirleri 1*. yyy.
- İsen, Mustafa-Kılıç, Filiz-Aksoyak, İsmail Hakkı-Sungurhan, Aysun- Durmuş, Mustafa (2011). *Şair Tezkireleri*. Ankara: Grafiker Yay.
- İsen, Mustafa (hızl.) (1994). *Künhü’l-Ahbâr’ın Tezkire Kısmı*. Ankara: AKM Yay.
- İsen, Mustafa (2006). “Klâsik Öncesi Dönem, Nesir”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- İsen, Mustafa-Horata, Osman-Macit, Muhsin-Kılıç, Filiz-Aksoyak, İ. Hakkı, (2006). *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara.
- Kılıç, Filiz (hızl.) (2010). Âşık Çelebi, *Meşâi’ri’ş-Şu’arâ (İnceleme-Metin)*. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay.
- Kılıç, Filiz (hızl.) (yty). “Âşık Çelebi” <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-213614/h/asikcelebidivanifilizkilic.pdf> [erişim tarihi: 03.03.2013].

- Kılıç, Filiz (2015). “Abdullah Kudsi'nin Tıbre'l-Mesbûk Fîmâ Yahtecüne İleyhi'l-Mülûk Adlı Tercüme Eseri”. *1. Uluslararası Dil Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu*. 28-30 Mayıs 2015. Nevşehir.
- Köprülü, Fuad (1965). “Âşık Çelebi”. *İslâm Ansiklopedisi*. C. 1. İstanbul: MEB Yay.
- Kut, Günay (1991). “Âşık Çelebi”. *İslâm Ansiklopedisi*. C. 3. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Levend, Ağâh Sırrı (1962). “Siyaset-nameler”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*.
- Owens, Meredith (1971). *Meşâ'irü's-Şu'arâ or Tezkire of Âşık Çelebi*. London.
- Özçelik, Kenan (2015). *Ravzatü's-Şühedâ Tercümesi*. İstanbul.
- Pakalın, Mehmet Zeki (1983b). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. C. 2. İstanbul.
- Pakalın, Mehmet Zeki (1983c). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. C. 3. İstanbul.
- Solmaz, Süleyman (2005). *Ahdî ve Gülşen-i Şuarâsı*. Ankara: AKM Yay.
- Sungurhan Eydurhan, Aysun (hızl.) (2008). Beyânî, *Tezkiretü's-Şu'arâ*. Ankara: Kültür Bakanlığı e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-215416/h/giris.pdf> (03.03.2013)
- Sungurhan Eydurhan, Aysun (hızl.) (2009). Kınahzâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*. Ankara: Kültür Bakanlığı e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-219121/h/girishc.pdf> (03.03.2013)
- Şemseddin Sâmî (1311). *Kâmûsü'l-A'lâm*. İstanbul.
- Tatçı, Mustafa (hızl.) (2003). Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri I-II-III*. Ankara: Bizim Büro Yay.
- Tok, Turgut (hızl.) (2009). *Nasâyihü'l-Mülûk*. İstanbul: 2009.
- Yaltkaya, Mehmed Şerefettin (1925). “Sencer ve Gazâlî”, *Dârülfünûn İlahiyât Fakültesi Mecmuası*, Yıl: I, Sayı: I, s. 39-57, İstanbul.

Dizin

A

- ‘Abbās, 67, 133, 138, 162
‘Abdu’llāh bin ‘Abbās, 133
‘Abdu’llāh bin Ca’fer, 144
‘Abdu’llāh bin Cebele, 135
‘Abdu’llāh bin Mālik Huzā’î, 140, 142
‘Abdu’llāh bin Mektûm, 172
‘Abdu’llāh bin Mübârek, 166, 167
‘Abdu’llāh bin ‘Ömer’, 65
‘Abdu’llāh bin Râfî’, 135
‘Abdu’llāh bin Rebî’a, 144
‘Abdu’llāh bin Tâhir, 121
Abdullah Kudsî, 45, 178
‘Abdu’r-raḥmân bin ‘Avf, 102
‘Abdü’l-‘azîz bin Mervân, 145
‘Adeviyye, 172
Agâh Sırrı Levend, 29
Ahmed bin Ayas el-Moravî, 44
Aḥmed bin Hîzb, 137
Aḥmed el-Vehbî bin ‘Alî el-Kûtâhî, 43, 176
Aḥnef bin Kays, 117, 148, 151, 169
Alâî b. Muhibb eş-Şerîf eş-Şirâzî, 23
Alaiye kadılığı, 18
Alî Pürtek Reis, 18
‘Aliyy-i Murtâzâ, 66
Amasyalı Hatîb Kâsım, 24
‘Amr bin Leys, 106, 119
‘Amr bin Ma’dîkerb, 155
‘Amr bin ‘Âş, 35, 134, 137
Anadolu, 15, 47
Ankara Millî Kütüphane, 25
Anûşirvân, 39, 94, 95, 99
Arabzâde Abdülbâkî Efendi, 17
‘Arafât, 69
Araḳlandis, 162
Arapça, 13, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 46
Aristaṭalis, 37, 108, 120, 131, 150
Aristo, 20
Asl-ı Âşir, 29, 31
Asl-ı Hâmis, 28, 30
Asl-ı Râbi’, 28, 30
Asl-ı Sâbi’, 28, 31
Asl-ı Sâdis, 28, 30
Asl-ı Sâlis, 28, 30
Asl-ı Sâmin, 28, 31
Asl-ı Sâni, 28, 30
Asl-ı Tâsi’, 29, 31

Aslü'l-Evvel, 28

Âşık Çelebi, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21,
22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 34, 41, 43,
45, 177, 178

‘Âşık Efendi el-Ḳāḏī, 176

‘Âşık Hudā, 43

Atâyî, 24

a‘yân-ı devlet, 138

ayet, 20, 43, 46

Ayn-ı Sâniye, 33

Azrail, 33

‘Azrâyl, 82

B

bâb-ı Ka‘be, 62

Bağdād, 106, 142, 144, 145

Bağdat, 15, 43, 45

Bâkî, 19

Barsā, 92

Başra, 111, 112

Bedr, 74, 139

Bedr-i Kebîr, 139

Behmen-i İsfendiyâr, 91

Behrām bin Behrāmiyân, 92

Behrām bin Şābūr, 92

Behrām Kethüdā, 40, 53

Behrām-ı Çüpîn, 115

Behrām-ı Gūr, 90, 92, 112, 128

Bektaşî, 16

benî Âdem, 82, 90, 97, 107, 132, 176

Benî Ezd, 111

Benî İsrâyl, 95

Benî Ümeyye, 144

bevvâb, 66, 106

biyografi, 16, 17, 20, 22

Būrān Duht, 93

Bursa, 15, 17, 25

Bursa vakıfları, 17

Bursalı Emir Hasan, 17

Büzürçmih, 109, 110, 116, 132, 148,
149, 151, 154, 161

C

Cabbār, 69, 82, 85

Calinus, 133, 150, 151

Cāmasb-ı Ḥakīm, 93

Ca‘fer bin Mūsā, 139

Ca‘fer bin Yaḥyā, 135, 140

Ca‘fer bin Yaḥyā bin Leys, 33, 135

Cārullāh Mahmūd Zemahşerî, 24

Cebel-i Tūr, 96

cehennem, 59

Cemşid, 90

cennet, 59, 86, 87, 94, 101, 111, 173

Cibril, 40, 53, 74

Cinânî, 19

Cinler, 90

Cinn ü ins, 57

cümle-i millet-i Ahmediyye, 41, 51

Cürcân, 112

Ç

Çernovi, 18

Çernovi kadılığı, 18

Çîn, 68, 101

D

Dahhâk, 41

Daḥḥâk, 41, 90

Dārā, 91, 123

Dārâb-ı Dārā, 91

dārü’s-saltanat, 71

Dāvud, 65, 107

Dāvud Nebî, 65

dervîşân, 40

Devlet-i Âl-i Selçuk, 132
Dîvân, 17, 18, 19, 22, 25, 26

E

Ebû Ca'fer Manşûr-ı Devānîkî, 30, 71,
119, 137, 137, 159
Ebû Hâmid Muḥammed bin Muḥam-
med el-Gazzālî, 52
Ebû Hâzım, 30
Ebû Hâzım, 68, 69, 75
Ebû Hüreyre, 81
Ebû Hüreyre, 32
Ebû İshâk Kâzerûnî, 16
Ebû İshâkiyye, 15
Ebû Kılâbe 'Ömer bin 'Abdû'l-'azîz, 68
Ebû Mûsâ el-Eş'ârî, 30
Ebû Mûsâ Eş'arî, 70
Ebû 'Alî, 94
Ebû 'Alî bin İlyâs, 94
Ebû 'Alî Dekkâk, 94
Ebû Sa'îd Hudrî, 167
Ebû Tâlib, 125
Ebu'l-Hasan el-Hevâzî, 122
Ebussuûd Efendi, 17
Eflâtûn, 116
Efrâsyâb, 90, 91
Efrîdûn, 90
ehl-i İslâm, 59, 94
ekâbir, 13
El-Bâbü'l-Evvel, 33
El-Bâbü'l-Hâmis Fî Zikri Hikemi'l-Hü-
kemâ, 34, 35
El-Bâbü'r-Râbi' Fî Sû'i Himemi'l-Mülûk,
34, 35
Emevî, 30
Emir Efendi, 17
Emir Gîsû Efendi, 17
Emîr 'Ammâre bin Hâmza, 138
Emîr Sultan, 15

Emir Sultan vakıfları, 17
erbâb-ı sa'âdet, 71
Erdeşîr, 90, 92, 119, 121, 123, 127, 129,
130, 138
Ermen, 143
Erzemî Duht, 93
es-Siyâsetü's-Şer'iyetü fî Islâhi'r-Râ'i
ve'r-Râ'iyye, 24

F

Fağfûrî Çîn, 101
Fâris, 34, 122
Farsça, 13, 16, 20, 21, 22, 23, 25, 27, 46
Fârûk, 66, 102
Fatih Sultan Mehmet, 24
Fâzîl bin Sehl, 121
Fenâri Muhyiddîn Efendi, 17
Ferîdûn, 41, 91
Ferruhzâd, 93
Fetret devri, 16
Fevrî, 19
feyz-i İlâh, 15
Filiz Hançerlioğlu, 22
Filiz Kılıç, 22
Fir'avn, 67, 130
Fîrûz bin Hürmüz, 93
Fuat Köprülü, 25
Fuḍayl bin 'Iyâz, 67, 117
Fuḳahâ, 158

G

Garamî, 18
Ğazab, 71, 72, 73
Gazâlî, 13, 23, 27, 29, 52
gazavat-nâme, 25
Gazi Baba Belediyesi, 19
Gelibolulu Âlî, 21

Ġinā, 150, 153

Gök Alp, 91

H

Ḥac, 69

Ḥaccāc, 110, 153

Hacı Galib Bey, 19

Ḥācibler, 84, 160

hadis, 20, 29, 30, 34, 35, 37, 46

Ḥaḵ te'ālā, 28, 37, 54, 57, 58, 60, 61, 64, 65, 66, 67, 73, 74, 76, 83, 89, 96, 97, 101, 106, 107, 108, 110, 116, 129, 130, 131, 133, 139, 145, 157, 162, 163, 170, 172

Hâkî, 16

Ḥakīm Ebu'l-Kāsum, 151, 152

Hārūn, 66, 67, 130, 137, 142

Hārūn Reşid, 30

Hārūnū'r-reşid, 66, 67, 69, 137, 139, 140, 141, 142

Hārūt, 78, 176

Ḥasan-ı Başrı, 71, 114, 172

Hāşimîler, 145

Hâtemî, 16

Ḥâtem-i Aşamm, 152

Ḥâtem-i Tāyî, 125

Ḥavvā, 170

Hayâlî, 17, 26

Hazret-i Âdem, 20

Ḥazret-i 'Alî, 116, 135, 173

Ḥazret-i 'Âyişe, 76, 87, 172, 173

Ḥazret-i Dâvud, 65, 90

Ḥazret-i Fārûḵ bin Ḥaṭṭab, 102

Ḥazret-i Fāṭma, 173

Ḥazret-i Ḥaḵḵ, 57, 58, 73, 74, 103, 104

Hazret-i Hüseyin, 22

Ḥazret-i 'İsā, 79

Ḥazret-i Kelîm, 96

Ḥazret-i Nūḥ, 41, 54

Ḥazret-i 'Ömer, 63, 65, 68, 75, 102, 103

ḥazret-i rasûl, 63

Ḥızāne-i 'āmire, 138

Ḥızr, 63

Hişām bin Abdülmelik, 31

Hişām bin 'Abdü'l-melik, 75

Horasan, 23

Ḥorāsān, 112, 119, 122, 145

Ḥuccāb, 106

Ḥudā, 28, 43, 44, 56, 68, 83, 125, 144, 167, 176

ḥulefā'-i Benî Ümeyye, 122

ḥulefā'-i Emeviyye, 75

Hürās, 41, 90

Ḥuzeyfe-i Yemānî, 64

Ḥuzûr-ı Ḥaḵ, 159

Hürmüz, 92, 93, 138

Hüseyin Vâ'iz-i Kâşifi, 22

Hüseyin bin 'Alî, 144

Ḥüsrev-i Pervîz, 93, 115, 174

Hız. Ali, 15

Hız. Dâvud, 29

Hız. İsa, 31

Hız. Muhammed, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 56

Hız. Mûsâ, 30

Hız. Nuh, 27

Hız. Ömer, 29, 30, 31, 33

I

I. Murad, 20

II. Bâyezid, 16, 24

II. Selim, 16, 18, 19, 20, 24

'Irâḵ, 110, 120, 122

İ

İblîs, 73

İbni Mes'ûd, 74

İbni Muḵaffā', 35, 147

İbni ‘Abbās, 62, 135, 162, 168

İbni Teymiyye, 24

İbnü'l-Ḳarīne, 153

İbnü'l-Mu‘tez, 133

icazetname, 17

İmâm Ebû Hanīfe, 23

İmâm-ı A‘zam, 166

İmam-ı Azam, 23

İmâm-ı Gazzālî, 121, 131, 165

İmrü'l-Ḳays, 125

İran, 16, 33

İsâ, 72, 78, 79, 81, 109

İshâk Paşa, 15

İshâkiyye, 16

İskender, 38, 86, 87, 91, 97, 108, 109,
113, 117, 120, 123, 133, 149, 151

İslamiyet, 20

İsmâ‘îl-i Sâmanî, 106

İsrâîl, 85, 167

İstanbul, 16, 17, 21, 25, 177, 178

İstanbul mahkemesi, 17

İstinsah, 43, 44

Kemal Paşazâde, 24

Kerbela, 22

Kevser, 67

Keyhüsrev, 91

Keykubâd, 91, 93

Keyümers, 90

Kıratova, 18

Kıratova kadılığı, 18

Ḳıyâmet, 65

Kirmân, 120

Kisrâ, 112, 136

Kitâb-ı Ferâîd ü Ḳalâîd, 122

Kitâb-ı Veşâyâ, 131

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi,
25

Kosova, 15

Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, 25

Ḳureys, 62

Kutadgu Bilig, 13

Küşâtşb, 91, 117

Kütüb-i münzele, 58

L

K

kadı, 18, 22

Kadı Baba Türbesi, 19

Kadrî Çelebi, 17

Kâmî, 19

Kandî, 17

Ḳânûn-ı Sāsânî, 125

Kânûnî, 18, 23, 25, 27, 39

Karasılı Hasan Çelebi, 17

Ḳārûn, 176

Kaside, 26

kaşr-ı Ḥavernaḳ, 83

kaşer, 101, 102

Ḳaşer-i Rûm, 65, 107

Kâzerûniyye, 16

kelâm-ı kibâr, 20

lamiyye gazeli, 18

Latîfî, 18, 19, 21, 177

Lokman Baba Tekkesi, 19

Loḳmân Ḥakîm, 155

M

mahkeme kâtipliği, 17, 25

Manavgat, 18

Manşûr, 71, 141, 142, 159, 160

manzum, 13, 17, 25

Mârût, 78, 176

mecmua, 22

Mecnûn, 176

Mecûsî, 94, 125

Medîne, 65, 102, 103

Mehdî, 107
 Mehmed ibni Ahmed, 44
 Mehmed Şâh, 16
 Mehmet Şerefettin Yaltkaya, 23
 Melik, 53, 83, 84, 85, 138
 mensur, 13, 17, 37
 Me'mûn Hâlife, 112, 121, 138, 158
 Meredith Owens, 22
 Merv, 165
 Mervân Nâkış, 122
 Mesîh, 82
 Meşâ'irü's-Su'arâ, 15, 16, 17, 18, 19, 20,
 22, 41, 178
 Meşhed, 23
 meşveret, 113, 122, 166, 168, 169, 175
 Mevlevî, 16
 Mısr, 112, 145
 Mıhrabiye, 44
 Mıhr-i Cân, 124
 millet-i Muhammedî, 94
 Minûçihir, 91
 Misâl-i Âşir, 32
 Misâl-i Evvel, 31
 Misâl-i Hâmis, 32
 Misâl-i Râbi', 32
 Misâl-i Sâbi', 32
 Misâl-i Sâdis, 32
 Misâl-i Sâlis, 31
 Misâl-i Sâmîn, 32
 Misâl-i Sâni, 31
 Misâl-i Tâsi', 32
 Monlâ Fenârî, 16
 Muğîre, 169
 Muhammed bin Ka'b-ı Kırıtubî, 68
 Muhammed Emîn, 139
 Muhammed Muştafâ, 60
 Muhyiddîn Efendi, 17
 mukaddime, 19, 20
 Mu'âviye, 76, 110, 117
 Murabba, 26

Muradiye müderrisi, 17
 Mûsâ, 70, 73, 74, 96, 97, 127, 130, 139
 Mübârek, 71, 74, 162, 165, 167
 Mübârek bin Müfâddal, 71
 Müeyyedzâde, 16, 17
 Mülûk-i 'Acem, 90, 123, 124, 125
 Mülûk-i Hind, 35, 147
 Münker, 29, 58
 Mürşidiye, 16
 Müstensih, 43, 44
 mütevellî, 15, 17

N

nakîbü'l-eşraf, 16
 nakîbü'l-eşraflık, 19
 namâz, 37, 61, 63, 96, 168
 Narda, 18, 26
 Narda kadılığı, 18
 Narda voyvodası Ferruh Kethüdâ, 18
 Naşârî, 166
 Nasihatü'l-Mülûk, 13, 23, 27
 nebî, 59, 160
 Necâsî, 136
 Nekir, 29
 Nekîr, 58
 Neşâiyü'l-Mülûk ve'l-Vüzerâ, 44
 Nesih, 43, 44
 nesir, 13, 25, 39
 Nevâlî, 19
 Nevrûz, 124
 Niğbolu, 18
 Niğbolu kadılığı, 18
 Nûh bin Mehem, 165
 Nûh Nebî, 54
 Nûşirevân, 38, 65, 90, 93, 94, 99, 100,
 101, 107, 112, 113, 125, 128, 129,
 130, 141, 148, 160, 161

Ö

- ‘Ömer bin ‘Abdü’l-‘azîz, 30, 68, 69, 74, 99, 104, 114
 ‘Ömer bin Hattâb, 63, 69, 70, 76, 165

P

- pâdişâh-ı İslâm, 40, 53, 102
 Pârs u Horistân, 120
 Pervane Bey Mecmuası, 25, 26
 Pervîz, 120, 136, 160, 174
 Pîr Mehmed, 15
 Piriştine, 18
 Prizren, 15

R

- Rabb, 59, 96
 Râbî‘a, 85, 172
 Rahiki, 17
 Râst-reviş, 117
 risale, 22
 Rumeli, 17, 21, 26
 Rûmeli kazaskeri Bûstân Efendi, 18
 Rusçuk, 18
 Rûşenizâde, 17
 Rüstem Pâşâ, 27, 39, 40, 53

S

- Sa‘yî, 17
 Şâhib İsmâ‘îl bin ‘İbâd, 134
 Şahr bin ‘Amr, 136
 Sâkî, 158
 Sa‘d bin Sâlim-i Bâhilî, 140
 Sa‘îd bin Cebîr, 157
 Şayyâd, 95, 174
 selâtin-i Selçûkiyye, 52
 Selçuklu, 13

- Selmân-ı Fârisî, 169
 Sencer, 23, 178
 Serfice, 18, 22, 26
 Seyyid Ali, 15, 16
 Seyyid Mehmed, 15
 Seyyid Nattâ’, 15
 Seyyid Pîr Mehmed bin Çelebi, 15
 Seyyid Zeynelâbidîn, 15, 16
 Şiddîk, 52, 66
 şirât-ı müstaķîm, 41, 51, 59
 Sigetvar seferi, 25
 Sigetvarnâme, 25
 Silivri, 18
 Silivri kadısı, 18
 Sinan Bey, 23
 Sîstân, 120
 siyâset-nâme, 13, 24, 29
 Sokrat, 35, 37, 109, 117, 147, 150
 Sokullu Mehmed Paşa, 19, 25
 Sultan Bâyezîd, 16
 Sultan Mehmed, 16
 Sultan Melikşâh, 23
 Sultan Murad, 16
 Sultan Sencer, 13, 23, 27
 Sulţân Maḥmûd Sebûktigin, 120
 Sulţân Meḥammed, 52, 54
 Sulţân Meḥammed bin Melikşâh, 52
 Sulţân Süleymân Ḥân, 40, 53
 Sun‘î, 17
 Süfyân-ı Şevrî, 120
 Süleymân bin Abdûlmelik, 30
 Süleymân Nebî, 85, 86, 129, 162
 Süleymaniye Kütüphanesi, 23, 24, 43, 44, 46
 sünnet düğünü, 16
 Sürûri Çelebi, 17

Ş

Şâh Kasım b. Mahdûmî, 17
 şairler tezkiresi, 15, 20, 22, 41
 Şakayık Zeyli, 19, 25
 Şaķık-i Zâhid-i Belhî, 66
 Şebîb bin Şeybe, 107
 Şehrengiz-i Burusa, 25
 Şehr-i Buķârâ, 172
 Şehzâde Mehmed, 16
 şeytân, 60, 82
 Şîrîn, 91, 174
 Şîrûye, 93
 Şît, 90
 Şürû' be-Beyân-ı Usûl-i Şecere-i Evvelü'l-Aslû'l-Evvel, 28
 Şürû' der-Kitâb, 27

T

Tahmâsb, 91
 Taşköpri-zâde, 17, 23
 Taşlıcalı Yahyâ, 17
 Tercüme-i Ravzatü'l-Ahyârü'l-Müntehab min Rebî'l-Ebrâr, 24
 Tercüme-i Şerh-i Hadis-i Erba'in, 24
 Tevârih-i Şu'arâ, 20
 Tevrît, 151
 tezkire, 16, 21, 22
 Timur, 16
 Timurîler, 16
 Topkapı Sarayı, 22, 24, 43, 45
 Tuna, 18, 26
 Tuna redifli kaside, 18
 Tus, 23
 Türkçe, 13, 21, 24, 25, 38, 40, 46
 Türkistân, 91

U

ûd, 80, 139
 umûr-ı saltanat, 38

Ü

Ümmü Seleme, 168
 Üsküp, 19
 Üsküp kadılığı, 19

V

Vâlî-i iklim-i Hıorasânî İsmâ'îl bin Aḥmed-i Sāmānî, 105
 Vehb bin Münebbih, 82, 151, 153
 Vulçitrim, 15

Y

Yahüdî, 166
 Yahyâ, 33, 117, 125, 135, 137, 139, 140, 141, 142, 144, 176
 Yahyâ bin Hâlid-i Bermekî, 125, 137, 141, 142
 Ya'kûb, 120, 122, 163
 Ya'kûb bin Leyş, 120, 122
 Yenişehirlî Musa Kadı, 18
 yevm-i kıyâmet, 59
 yevm-i mücâzât, 59
 yevm-i mükâfât, 59
 Yezdicerd, 90, 92, 93, 115, 125
 Yezdicerd bin Şehriyâr, 115
 Yezdicerd-i Behrâm, 92
 Yezîd-i Raķâşî, 85
 Yıldırım Bâyezîd, 15
 Yûnân, 100, 101, 107, 113, 160
 Yûsuf, 163

Z

Zâtî, 17

zekât, 60

Zeyd bin Eslem, 103

Zeyl-i Şakâyk, 25

Zeyne'l-âbidîn, 30, 72

zıll-i İlâhî, 38, 40, 108

Zikr-i Ensâb-ı Mülûk, 33

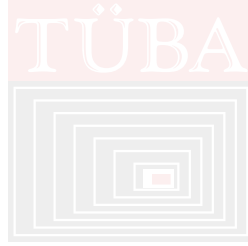
Zikr-i Fûrû'-ı Şecere-i İmân, 29

Ziyâd, 110, 111

Zü'l-karneyn, 86, 92, 97

zümre-i selâtin, 52

zümre-i ümmet-i Muḥammediyye, 41, 51

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

Tıpkıbasım

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

تزوئج ایدهلر و عیاللرینه صلاح ارشاد ایدوب خیر
 تزوئج ایدهلر ویرا مزلرندن احتراز ایدهلر
 و مخالطه و انلاولله از ایدهلر که بنی آدمه ایون
 مضاییک اکثرنه و نواییک اوقرتنه باعث
 عورتده و هر بلایه سبب حادث
 عورتده نتمه کمره نلمشدر

نسا نك قتمه سندن اولدی عقیان	نسا نك قتمه سندن اولدی عقیان
اولور عقیاده زندن قهر بیجان	اولور دنیاده زندن ختم سلطان
سبب زنده کیم یوسف چکده زندان	جنانندن زن اوچندن چقدن انان
سبب زنده کیم مقتول اولدی یحیی	زن اوچندن سلیمان دشتی تنان
سبب زنده کیم شیدا اولدی یحیی	سبب زنده کیم بیر کجی قارون
اصلش سرگون چاه ایچره مارت	زن اوچندن انوبدیرم هارت

مراد اولان بودر عاشق خدادان
 که بیزی صقلیه شترشادان

بر اقمردن او توری خبشکی اشکارا تذك بالحق دیدیدیکه خاشاکه
 بود وضع خست و خیانتدن و دناءت جیلتمدن اوله بیکه
 اول بر اقمردنک بریائنده پادشاهک تصویر یازمیش
 دیر یوزنده اسم شاهی سنه سکه قازمیش کوردم طرقلو
 دوشوب پایمال اوله و پادشاهک تصویرنه و نامنه
 تخفیفه باعث بر حال اوله تاکه آخرتده و یال اوله دیو
 الدم دیدی پرویز بوسوزه تحسین و آفرین اتدی درت بیک
 اقمردنی و یرمک فرمان اتدی و بیوردیکه شهر و بازار لوده
 و اطراف و اقطار لوده ندا اولنه که کسنه عورتله مشورت
 اتمیه و عورت سوزیله بر فعله مباشرت اتمیه ایدرسه که
 کوچ اولور و بر خوجی اوج اولور اما چون ازواج رجاله
 لباس و اتاسه سبب الفت و باعث استیناس سبب تولد
 و تناسل و دور زمانده بنی آدمه ماده امتداد و تسلسل
 و طایفه ناسنا مصالح عالم و مبداء فلاح بنی آدمدر
 ایولری باده اسایش و زندگانی و مقدمه سعادت و دهرهای دور
 رجاله ده لازمه رکه اولمکده احتیاط ایدیه لر ایولون
 الوب ایولره اختلاط ایدیه لر و قیزلری بالغا اولدغی کجی

پرویز رام اولوب آدم کوندی بالقی تی دوندی بالقی کدکده
 ارکک میدردیشمیدر دیو صور لر اول بالقی یا رطریف ایدی
 و عاقل حریف ایدی ایتدی سلطانم بو بالق نذر کز انشی در
 بلکه خنشی در کمیاب و طرفه اولدو غیچون و ملوک لایق
 تحفه اولدو غیچون کتوردم دیدی پرویز کولوب درت بیک
 آقچه دخی انعام ایدی شیرینک غیض و غضبی زیاده اولوب
 پرویزی ملا متده اقدام ایدی بو خالده بالقی خزیندن
 سکز بیک آقچه تمام الوب طغر جغتو قویوب او موزنم صالو
 کیدر کن قابودن چقر کن طاعر جغتدن براقچه بره دوشدی
 چون بالقی اول آقچه الماغه کلدی شیرینک باشنه زبورغم
 او شدی فریاد اندیکه بونه اسرافد که سکز بیک آقچه برکسنیه
 و بره سن که الله سکز بیک رایگان آقچه کرمشکن و دولت
 ال و برمشکن براقچه دن او توهری دناءت شان و خشت خلقن
 اظهار ایلیمه و عالمی کوزینه و تار ایلیمه پرویزه دخی بو وضع
 عجب کلدی و بالقیچینک خالنه غضب کلدی چقرپ دیدیکه
 ای سفله و دینی و ای مبتذل و کشتنی نه دناءتدر که بنم
 او کیده اظهار ائدک سکز بیک مفت آقچه الماش ایکن

کتور ب پروین پیش کش چکدی پرویز با لعدن خیلی حظ ایدوب
 پسنداندی درت بیک آنچه انعام یعرب صیاد ارجمنداندی
 صیاد انعامی خزینه دارون الماغه کندی شیرین پرویزی ملالت
 اتدی که خروج عن الانصاف ایلدک مالکی تلف ایدوب
 اسراف ایلدک بونک کبی پیش کشر ملوک چوق واقع اولور
 کتور نلر جزوی انعامه قانع اولور شمدن کمر خواص خدمت
 واعیان خشمکه بخشش ایده مرسن و هر زمان درت بیک آنچه
 باغشیلوب بونک کبی ایشاید مرسن زیرا هر برینه بخشش
 لازم کلد کده درت بیک آنچه ویرمه که خزینه وفا اتمز اسک
 ویررسک بریا لق مقابله سند بالقی به ویرد کندن بنه اسک
 ویردی دیوانلدا رکعتا اتمز دیدی پروین متاثر اولدی بوسوزن
 قلبی متکسر اولدی دیدیکه آتلان اوقینه دمنز قوش بداعه
 هر وقت قومنز برایش در اولدی تداک محالدر بالقی اینی
 بینه ویرمک نه احتمالدر شیرین ایتدی بالقی به بالقی اکر کدی
 دیشمی دیو صور اکر اکر دیرسه دیشی صادق بنه اکر
 کوکمز دیشی دیرسه اکر اکر دیو الدق دیشی کوکمز دیو لوم لازم
 کلور که بالقی الوب آنچه تی ویرع بهانه ایله آنچه مزین المزه کین

اول بود که سن آنی است که کده تطلیقه قادر سن اول دکلدر
 سن انک اذننزامور و مصالح کورمه قادر سن اول دکلدر
 و اول سنوک تحت نکاح که ایکن سن انوک اوزرینه اولنکه
 قادر سن اول سندن غیر اره دارماغه قادر دکلدر سن انوک
 اذننزامورن چقاغه قادر سن اول دکلدر اول سنوک
 فقیر و حقیر اولدغک استمن سن غمده و المنده دکلدر سن اول
 سندن قورقار سن اندن قورقماز سن اول سنک بجه دکلدر
 دلوکه و کولریونر که قانغدر سن قانغ دکلدر سن اول تاسن
 و اناسن جمله اقا ربن سندن اوتری ترک ایلر سن
 ایلر سن سن انوک اوزرینه جواری الماغه قادر سن
 اول سنوک اوزرکه غیر یله تمتعه قادر دکلدر اول جمیع
 زمانده سکاحذمت ایلر سن اکا ایلر سن اول سن خسته
 اولد و غکده مغوم و مهموم اولور سن انوک اولد و کنه
 یله قایرمن سن حکایت روایت در که خسر و بروز یوغایت
 آکل خصوصاً طبعی بالقیمکه خیلی مایل ایدی برکون اوتور
 عورتی و محبوبه سی اولدن شیرین ایلد عیش و عشرت لایدرکن
 و رواق ایواندن اطرافه نظر ایدرکن بوبالق میادی بوالی بالق

باشلیرین اور تسلا یا قلری آچلور ایاقلیرین اور تسلا باشلری
 آچلوردی و لیلله زفافلرنده برقیون پوستی او شنده یاتدیله
 انو کون دنیا یی آخرته صاتدلر حضرت فاطمه نك متاع بیی
 براورق و لیغدن طولش بری صدق و اریدی اول سیدن
 سیده نسا و عالم و مقبوله حضرت کرد کاریدی لاجرم
 عرضه عرصاته منادیلر کوزلری کوز اور نك که سیده نسا
 عالمه کلیور دیوندا ایده لر کروه ابنوع حور تعظیم و تکریمه
 جنت عدن ایلده لر هر عورتکه ارینه مطیعه و منقاده اوله
 و زوجنه اکرام و حرمتله و زمان خلوت و مجامعده طاعت
 و منافعه مرکب و مضراتندن مجتنب اولما غله و کندوی
 زوجنه تزین اتمکله و طعامنه وقت معین تعیین اتمکله
 و طعامدن استد و کن احضار و کولریوز اظهار یله و ترک
 عناد و حفظ اسرار یله معتاده اوله و نیاده و عقبی ده
 مقبول حضرت و شایسته رحمت و شفاعت اولور و رجاله
 دخی لازمدر که زوجهر لری نك حقوق حفظ و رعایت و عقوق
 ترک اتمکی حمایت ایده لر عورتلرینه شفیق و رحیم و ولی و حمیم
 اولالربا و ن و جهری مدار احوال و نمودار اعمال ایده لر

اتدی خاتون حلال ایدوب کناه سنهک دکل زر کوکدر و کار قضا
 و قدر کدر چون زر کو قصد خیانت اتدی خیانتی سند ظهور
 ایدوب کند و اوینه سرایت اتدی دیدی عورتلرک ایولرینه
 لایق بودر که عایشه و فاطمه نکه طریقه اقتدا و انلارک
 سیرتیه و خصایلنه اقتفا ایده لر حکایت حضرت فاطمه
 ال دکر من اول قدر چکر دیکه مبارک بر ما قلری خون آلود
 اولوردی کورنلر حقا آلود صا نور دی بر کون کثرت فقر
 و خدمتدن حضرت علی یه شکایت ایلدی حضرت علی دخی
 رسول الله عرض حال ایله دیو نصیحت ایلدی فاطمه دخی
 رسول الله عرض حال ایدوب بکا بر خادمه لایزمه که بعضی اقالم
 تخفیف و بعضی اشغالیه معین اوله با که خانه ده و غیره هفتین
 اوله دیدی بیوردیلر که سکا بر نسه تعلیم ایدیم که هر خادم
 و خادمه دن وهفت زمین و سبع سموات قائمه دن نافعتر
 و سکا دیاده و آخر تده یا و اوله هر بار که یانه سن اوج کنه
 سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر
 دیر سن اتدن صکوه او یویه سن اخبار ده وارده که حضرت علی
 رضی الله عنه ایله فاطمه نکه اورتولری انجی برکیسا ایدی کم

اولور نيته کور حکايم ده واردا و لمشد ککاييت شهر بخارا ده بوزر کور
 واريدی اعيان شهر دن ايدی هم خيلي مالدار ايدی و بربديع الحما
 عفيف الخصال عورتی واريدی حسن و صلاحی شهر ده دياريدی
 و بوسقا او تو زيلدن بود بوزر کورک اوينه سقالق ايدوب
 خدمت ايدردی و خذمتنده غایت عرض صداقت و استقامت
 ايدردی بکونينه زر کردکانده و عورت اوده ايکن سقالق
 صود و کورکن نخی اختيار اولوب عورتک قولن صفدی بلن توچدی
 برايکی اوپدی ينه صاليو يردی چون زر کردکاندن کلوب
 اوه کردی عورت آند و يوردیکه بوکون خلاف شرع نه فعله
 مباشرت اتدک و رضاء حقندن خارج نيجه کور حرکت اتدک
 زر کور عاجزا اولوب ايتدی بر عورت بر بلزک اصمراشدی
 بوکون اتی تمام اتم کلوب قولنه کچر دکده قولن کوردم ساعد
 سيمينه سوار زر يني يار شوب بلکنک اقلغنه و بدنتک براقلغنه
 حيران اولوب نخی اختيار اوپدم يوزم سوردم ديدی عورت
 سبحان الله ديوب سقاقتنه سن ديو و يردی زر کور تعجب ايدوب
 توبه و رجعت اتدی ارتمه سی که ترر کردکانم کلوب سقاخانون
 اوکنه اغليب ما مضی يه عرض نواست و خاتون دن طلب غفوزلت

علوی خجلی اولوب توبه و انابت ائدی و من بعدی قیادی قیوب
 صلاح ائدی و رجاله حمیت لازمدر و جمله مهماتدن برامهرمه
 و رجاله لایق بودر که اجنبی ایله اصلا جماع ائمه اجنبیه نیک
 ها و ن دق ائد و کن استماع ائمه و عورتله لازمدر که اجنبی
 ارقا بوسن دق ایلسه ملائمت ایله اینجه آوازله جواب
 ویرمه اگر جواب لازم اولورسه بر ماغن اغزنه قیوب
 صوت خفی ایله جواب ویره که صوت عجوز له آواز نه بکزم
 و عورتله مناسب اولدر که ممکن اولد قهر نامحرم یوزر نه نظر ائمه
 اگر اعمی دخی اولورسه زیر برکون رسول الله ؐ غایشه ناک
 اوینه کردی اعمی عبدالله بن مکتونی نسیا ائنده کوردی
 یا غایشه نامحرملرله او تورماق رود کلدر اگر اعمی دخی اولور
 دیو بیوردی حکایت برکون حسن بصری اصحابیله رابعه
 عدویه تی زیارت و اوردی رابعه یونلردن یوساعت مهل استیوب
 ما بینه برپرده کردی حق تعالی فاسلوهن من وراء حجاب
 دیو بیوردی اولار اکی بیر امتثال ایده لمراندن مضاجته
 اشتغال ایده لمر دیدی رجالدن نامحرم عورتله اختلاط
 ایلین آخونده مقدم دنیا ده مجازات بولور والیه اکامکافا

مالک اولماق براولو غنیمت در حکایت بر شخص فاسق بر عقیقه
 عورت جبر از نا ایلک و عرضلن هبا ایلک قصد ایلدی
 عورت چاره بولیوب آغوايتدی که چون البته بوفعل مکروهه
 مباشرت و بتمله معاشرت ایلک استرسن باری قالقایم جمیع
 قابولوی دیوار ایده یجران دن صکوه در کار اولالدر اریخت
 ویردی عورت قالقوب ینه کلدی جمله قابولوی سدا اتم
 همان بر باب قالدی انی بعلغه قادر دکلم انوکون اکا باش
 دکلم دیدی اول قابونه در دیدی عورت بن ملحق مایستده
 اولان قابوده دیدی اده توبه و توفیق یول بولدی تقلید تحقیق
 اولدی توبه صالح ال ویردی اهل سلوک اراسنه کیردی کیدرک
 مرد فاضل و مرشد کامل اولدی حکایت سمرقنده بر شخص علوی
 بر جمیلر عورت قابوسی اوکندن کچرکن جبرایله اچری الدی
 قولن بو یننه صالدی دلدی که فعل حرامه جرات ایده یعنی زنایه
 مباشرت ایده عورت اول خالده ایتدی که فرضا بن بوزنادن اوغلا
 حاصل ایلسم اول ولد زنا علوی اولور می و نسبه مر تضوی اولور می
 علوی ایتدی بلی علوی اولور عورت ایتدی امدی شک یوقدر
 سندخی زناده حاصل اولان علوی سن انوکون بویله غنی و غوی سن

اوینه کتور ار نك اسبا بندن الدغن قو کشیلر نه ایلدر پیر مثال
 اولان اولدر که هر کون اری کسب و کاره کتد و کی کبی قنات اچر
 گاه اول محله یه گاه بو محله یه اوچر ارندن اول اوه کلور اری کلدی
 کبی ارینی الله الور بنی قور بیانه کیدرسن کدر بلور قنقی اوینا کله
 عیش و نوش ایدرسن دیو کند و جرمین اریسه یوکلدر سوزن
 ضربله دکلدر اول دره مندی ایکل ایکل اکلدر دکلور خویلی
 اولان اولدر که ظرافتله قارن طو یور نه خدمتی وار یسه
 حیلله ایلله قو کشیلر یه ایتد و رب بیور اری کتد و کی کبی
 کیسی یوماز آتش بشور من متصل یا نور او یور اری کلد و کی
 کبی اکلکه باشلار کوزندن طورماز آقده یا شاد رینی و ملی
 خسته یا لکوز قور کیدرسن بر کون کلور اولو بولور سن الله
 بلور صکوه اوغلا نجقلر مرنده سن دیو قیون خلقلی اولدر که
 الله قور قوس بلور ارینک لازم اولان خدمتن قلو اولدر که
 حقندن کلور قو کشیلر له صداقت اوزره قو کشلی قلو ارینه
 نعمت وقتنده شاکر و نه حمت خالنده صابرا ولور حکایت
 معلوم اولق کو کدر که عورتلرک دیانتلری و مستوره لکری
 حق تعالی نك جمله نعمتلرندن بر نعمتدروا سریه عقیقه ضالحیه

لباس کیر و کند لری سیم وزر و دُر و کهر ایله دوزر قوشر اَمّا
 عادی کلب غادی کبی اولان اولعور تدر که اوی نعتله مملووز و جنک
 کیسه سی انچه ایله طو لو کور سه اویا نور ارینک اوکنده یا تور
 یوا نور قوبوغن بولار یوزین یولره سورر یاربیک خدا
 جانم یولکه فدا دیوانوع ملائمت ایلو عرض اخلاص محبت ایلو
 همان که کیسه و او یوشانور اردن اوضانور سولید کجه کلب کبی
 یوزینه صحراد کاه چکلر کاه اورد عداوقی کتد کجه اورد
 انا اولکه قاترقا کشلو و اشک جنبش لودر اولدر که کوپوی
 کچم قاتر کبی خوبن ترک اتمز عجب ایدوب خود بین اولوب
 کند و ایندن دونهز و حق یولنی کوسترب قولغوز لسلر کتمز
 شانی لجاج اوزره اولور و قهقهه عوجاج اوزره اولور عقرب
 مثالی اولان اولدر که قو کشی لری اوین بو بو کوز برین برینه
 قاتوب اونی بو که قودلر و بونی اکا چقر اوندک عیبین یوزینه
 اورد بوندک فقرن باشنه فقر کیمنی اصرر کیمنی صوقوز هر یله
 پنجه آدملر خراب ایدوب پنجه اولری یقر و پنجه لرن یا قور
 قلمر خصال اولان اولدر که سادقه اولوب چچان یولی بولسه
 اینلر بولدوغن اوغرایوب کوزلر قو کشیلردن اوغرلدوغن

وصلوة جنازه و جهاد توانیدن محروم اوراق و انادته و قضایه
 و علمه صالح اوراق ثواب و اجر سک قسم اولوب بر قسمی
 نسا به مخصوص اوراق وادی فوت اولدقدن صکره عدت
 چکمک وادی بوشاد قدده عدت چکمک یوم قیامتده نسا
 فاجر لری جمیع امتک عذابنک تفضیلده معذب اوراق
 ذکر سیر النساء و عا دالین اول معلوم اوراق کر کردر که
 جمله نسا اون صنف اوزده در هر بر صنفی حیوانان دن
 برینه مشابه و مشاکل و مماثل و معادلدر اول قسمی خنزیر کی
 اکبخی قسمی میمون کی در او چبخی کلب کی در دردیخی یلان کی
 بشخی قاتر کی التبی عقر بکی یدبخی فاره کی سکرخی
 قوش کی طقوزخی دکی کی در او نبخی سی قیون کی در اما
 خنزیره بکزی اولدکه که حرام و حلال و هدایت و ضلال
 نه در بلز قارین طویوب قولایند که کز مکدن غیر ی عمل قلمان
 حق تعالی نکه رضا سندن غضب سندن امر و نهی و ثواب و عقاب دن
 غافل اولدنک ضبطنده حفظ و حرا سنده و تادیب و تعلیمنده
 مهمل و ملوث و ناپاک دین و ایمان امرنده نی بال اولوب کوز
 اول که میمون و صفند در اول عمر ندر که کونا کون و رنکار نکه

اولدر که نصفی ارینکدر و بر قسیمی اولدر که ثلثی ارینکدر و بر قسیمی
اولدر که ادرینه عدد و دیکنه جو در اول عورت که بجملسی ارینکدر
اولدر که ادرینه بکر و ارش اوله اول عورت که نصفی ارینکدر
اولدر که اری اولوب غیری اره و ارش اوله اول عورت که ثلثی
ارینکدر اول عورت که اولکی ارندن او غلیله اره و ارش
اوله اول عورت که ادرینه عدد و در اول عورت که بر اردن ^{نوب} بوشا
اول ارجیاتده و عالمنی نباتده ایکن آخر اره و ارش اوله
اولکی ارندن النده بر ولدی اوله بوندن معلوم اولدی
علیکم یا لایکا موجبینه عورتلرک خیری بکرایش
و سب خیر ذکریش معلوم اولاکه خوا علیها السلام وقتاکه
ربنه عاصی اولدی حقه تعالی طایفه نهای او ن کز درهی
عقوبتله مبتلا ایلدی حیض و ولاده و اتادن انادن ایرتو
اره و ارمق و اجنبی یله ابتلا و نفاس قانیله بولاشمق
و کند و نفسنک امرنه مالک اولماق و میراثده نقصان
طلاتی آخر النده اولماق برارک نکاحنده ایکن آخر اره و ارش
بایز اولماق اونده اعتکاف ایملک ایکی عورتک شهادتی برار
برینه اولق محرمز سفر بایز اولماق و صلوة عید و صلوة

اوزره مخاطبه ايله و زمان پیری ده توسیع اتفاق و افضال
 و انعام مال و منال ايله و تکثیر جوارزی دخی بعضا اولور ^{مدر} مذکور
 و صاحبی ملوم در دیشلر سلمان فارسی روایت ایدر که
 رسول الله ص پیور مشد که نسا نك خیری بودر که زوجه
 طایعه اوله و شری اولدر که زوجه نك رضا ستر غیر تابعه اوله
 حکمت بر حکیم معلی کوردیکه قر مجذله خط تعلیم ایلور ^{یکه} دیدیکه
 شیطان شهنوت می تعلیم ایلر سن بر حکیم ایکی عورتی مشورت
 ایدر کن کوردی دیدیکه کورک ایکی یلا فی که بر یلا ندن دخی
 اودنج زهرالور و مسلمانلری غولمقدده دنج اولور بر حکیم
 بر عاقله عورتی تصویر دیکه عورتلرده ایوا آداب ندر اول عورت
 ایتدیکه اولرده بر امر خو یلور نر کوندر حکیم دیدیکه مجبین
 یعنی قور قاق اولماق و نجیل اولماق در اول عاقله عورت ایتدیکه
 امدی بوا یکی خصلت که اولرده بر مازور عورتلرده غایت
 مدوح و مقبول در بر حکیم اولند که غایت قصیر عورت الی
 پنچون قصه بویلی عورت الی دیدیلر ایتدیکه عورت شرور
 و شرک قصه سی معتبر در حکمت حکما دیشلر در که عورتلر
 درت قسم اوزره در بر قسمی اودر که جمعی اریندر بر قسمی

هر عورت که صلوات مکتوبه سن ادا اید و زوجنه اطاعت و اقتدا
 اید و اندن صکره اوردن سن و جعفر بن الله الوهاب امر کسی مهتیا
 اید و انوک بو عملی تسبیحه و ذکره معادل و عبادت سنه یه
 مشاکل اولور و اول عورت غزایه و ارب اعداء دینه اوقاتاق
 و حق یولنده کو بریلر و خاتلر یا یماق تو این بولور دیشلدن که
 هر عورت که اوندن اکر مک اختیار ایلر اول اکر مک و از یله اول
 اول دیوار لری اختیار ایلر و دیشلدن که اوج صوت هر زمانده
 عرش الهی به واصل اولور که نه حاجز و نه خایل اولور بری غزایه
 یا یلری تغییر بری علما نیک قلملری صری بری پال عورتلر
 جعفر قلری صغیری اخف بن قیس و یشدن که سزی عورتلر کوز
 سوسون دیر سکر احسن اخلاقله معاشرت ایلک و اقیح
 جماعله بجامعت ایلک عمر بن خطاب بیورشدن که عورتلر
 بانشده عشق آدن ذکر ایلک که صلاحلرن برباد و قبللرن افس
 ایلر زیر انساب بر تیر خالیله ده یا قورات پاره سیدن که اللهون
 غیري خاقلی اولیه میغرم دیشلدن که عورتلرله اوج وقده
 اوج وجهله معامله ائدم عنفوان شبانمده کثرت جماع
 و وفرة و قاعله زمان کھولنده مزاج و مطایبه و ملاطفه

شیخو خنده خود در دوعنا و فقر و فنا حاضر دیدی زاهد عورت
 را این پسند اتیدی و کند و بی حضرت حق در زمان شبایده غنا
 آرزو مند اتیدی اول زمانک نبی سنه و حی آهی وارد اولدیکه
 اول نرا هده خبر دیر که عورتیله اتفاق مقبول حضرت اولوب
 مشاب و ششیده عمر لری غنایله و ذوق و صفایله کذا زمانک
 تقدیر اتم و دنیاده و آخرتده جمله مراد تلرن خیرله تیسیر
 ایلدم عمر لری خیر و صلاحله کچورسونلر صاغ اولدقلر خیر
 حضور و سرور له عمر سورسونلر حکایت ابن عباس روایت
 ایدر که بکون رسول الله علیه السلام ام سلمه نک خانه سنه
 کلدی کور دیکه صلا صبحی قلمش و تسبیحه مشغول اولمش
 دیدیکه یا ام سلمه بیچون جماعتله نماز قلم سن و بیچون جمعه
 نماز نه حاضر اولوب غزالره واروب بچاهده لوا تم سن
 ام سلمه دیدیکه یا رسول الله بو عمللر رجاله مختص و عورتلر
 واجب اولماق مقتضای نص دکلیدر بیور دیکر که نسایده مخصوص
 بعض اعمال صالحه و حسنات زاکیه واردر که میزان خیرده
 اولرک عمللریله موازی اولور و بوخی اشلین عورتلر اولره
 مساوی اولور ام سلمه اول اعمالدن سوال ائدکه بیور دیکر که

زمان او ایله قوم بیتی سرائیله برر جل صالح واریدی و انوک
 عورق وخی کند و کبی دیند ایدی برکون اول عبد صالحه و حی الی
 و اصل او لکدی که سنوک عمر کل نصفی یسر و غنا و نصفی فقر و
 ایله کذا اتمک تغدیواتدم اتمادیلرسک عنوان عمر و عنوان امره
 یعنی زمان شابده غنی و وقت شبیده فقیر اول و استرسک اوایل
 خالکده و مبادی سن و سالکده فقیر اولوب آخر وقتکده غنی
 و صاحب مال کثیر اول زاهد خالی عورتیله مشورت و اندی طلب
 نصیحت ایتدی عورت بو خصوصده سرکار سنو کدر و قنقین
 استرسک اختیار سنکدریدی زاهد ایتدی لایق بودر که
 غنای شیب اختیار اید و ز که زمان شابده فقر و فاقه بیر
 تحمل آساندر و شبیده غنا اولیجی عبادت بدنییه و مالییه
 تحصیل امکاندر دیدی عورت ایتدی شویله که زمان شابده
 دست تنک و عیش خنک اختیار اید و ز فقر و فاقه ایله شابده
 مرادجه عبادت ایده مرز و ضعف بدن و قلت طاقت ایله شبیده
 طاعت اید مرز نه اعطاء صدقات اید بلورز و نه تحصیل
 قربات اید بلورز لایق بودر که شابده غنا اختیار اید و ز که
 هم عبادت بدنییه هم عبادت مالییه قادرا اولورز زمان

عبد الله رخصت و پردی قبر مجلس و عظه حاضر و لدی چوت
 ز و هر جواهر اسرار آیات و احادیث ایله گوش هوشی طولدی
 اندوکی نامشروع افعال و اقوالدن توبه و رجعت اندی ینه او شهر
 عزیمت اتدی اندن یا باسنه دیدیکه یا ابی هرز مانده بکاسنی
 اعیان و ارکاندن فلان و فلان استر دیوسن و ارباب جاه و جلال
 و مال و منال دن اصحاب علم و کمال و وجد و حال حضور حقده
 دیوسن خایلیا دیلرم که بنی عبد الله ویره سن که وار بزن دکل
 پوستار اولام و کیجه و کوند ز خذمتکار اولام دیدی پدری قبول
 ایدوب قیزی عبد الله و پردی و یا نتیجه انواع و اجناس
 و رصاص و نحاس و لباس و قماش و اثاث و فراش ویردکنند
 غیر ای اون آت کوندردیکه او زرنده غزا ایدیه و نه پیره دلرسه
 کیده بو خالده ایکی عبد الله بر کیجه واقع سندیه کوردیکه
 هاتف دیدیکه یا عبد الله اگر بزم رضا من اچون بر عجز و زبیه
 طلاق ویردکسه اندن بدل بو بکر مقتدر ایلدک و اگر سن
 اضیافکه بر آت فدا ایلدکسه اندن بدل سکا اون آت میتر
 ایلدک تا که وعد حق ظهور بوله من جاء بالحسنة فله عشر
 امثالها یرن بوله حکایت ابوسعید خدری وایت ایلرکه

وطمع عز وجاه و سایر غرض انسان اچون اولنه اول عورت
 دنیاده اکه عذاب و بلا و آخرتده سبب سخط و غضب خدا
 اولور حکایت مذکور عبد الله بن مبارک کون اوینه
 اون عالم قونق اولدی عبد الله ک جنس مالدیه برآتی و ایددی
 بریل انوکه حجه کده دی و بریل غرا ایددی فی الحال اول آتی
 بوغزلدی عک بشورب قونقلری انوکه قونقلادی عورتی بوغجه
 اسرافد کرمه جمله ما ملکن برآته منحصر اوله و اهل و عیال لک اول
 آتله معاشه منتظر اوله برالای مجرول الحال قونقلدیه یدوره سن
 و اوزر که نفقه سی لازم اولاندی محروم اید سن دیدی
 عبد الله فی الحال شهرن و یوب قونق سومین عورتده خیر اولماز
 و خیر لایمیان عورتدن کسنه و قابولماز دیوب اول عورتی
 تطلیق اتدی و اسبابی اسبابندن تفریق اتدی سهل کچم دین
 بر صاحب عز و وقار و اهل شرف و یدار کسنه عبد الله
 کلوب یا امام المسلمین عورتی اولدی و بر قنهم قالدی اناسی
 اولکی کون کلدکجه غنی اتر اغلیوب نوحه لرایدوب صاچنی
 چوزوب اوستندن لباسن یولتر اجازت بیورمک مجلسه
 کلون نصایح و مواظکدن تسلی سن السون دیدی

درم تا تراشیده بر با وجود که حقیر جنبه و کزیر چهیم و نسب
 و علم و ادب و مال و مالیدن بی بهرهیم ماییند که کفایت
 و نه و جهله لیاقت و ارکه سکا داماد اولاد دیدی قاضی مبارک
 الن الوب اوینه کلدی اول عورتیله مشورت اتدی قایل اولدی
 اندن قزندن رضا دلدی اولدخی مایل اولدی قزنی مبارکه کناح
 ایدوب مبارکی قاضیه داماد اتدیله ولایم و حینا فتلوقیدن
 کورب یاران نهیت کلوب مبارک باد اتدیله قاضی مبارکه
 مالندن کفایت مقداری مال و مال ضیاع و اعمال عبید و خواشی
 و عقار و مواشی و پردی اول قزله مبارکدن عبد الله بن مبارک
 نام بر عالم و عابد و زاهد مجاهد متشرع و متورع ولد
 حاصل اولدی علم و تفسیر و حدیث و قیوب کامل اولدی
 امام اعظمی شاکرد اولوب علم اجتهاده مایل اولدی انی دخی
 تکمیل ایدوب فاضل و کامل اولدی صیت و صداسی عالمه طوبی
 و زهد و تقویسی عالمه شایع اولدی بلی برکنه که اولمکه
 مجتهد غایت شرع الهی و حیانت سنت حضرت رسالت پناهی
 ایچون اولنه دنیاده ذکر باخیر له یاد و آخرتده مغفرت
 الهی ایلد لاشا دلور و هر کیمکه مجتهد دفع شهوت و توقان

اکثی سن بلنم بلسم ایوسن ویرمکه تقصیر قلنم دیدی قاضی
 کوکلندن مبارک باغبان و میوس سی رایگاندر نه عجب تناول اتمه
 دیدی مبارکه سوال اتدی مبارک سن بنی بوکه امین ایدوب
 حفظ امراتک میوس سن یکم رخصت و محصولندن تمتع اجازت
 ویرمکه دیدی قاضی عبد الله صداقتنه تحسین و قوت دیانتنه
 افرین اتدی غلامک عقل و ادراکنه و دین و اعتقاد پاکنه اعتقاد
 ایلدی قریبنی اکا ویرمکی مقرر ایدوب مبارکه مشاوره بنیاد
 ایلدی دیدیکه بنم قزم که حسن و جمالده شهره دیار و ایمان
 و اشرافدن پنجه نامدار لرا کا خواستکار و در بو خصوصه سن
 نه ویرسن و نه تدبیر ایدرسن دیدی مبارک اتدی زمان
 جاهلیتده حسب و نسب استرلودی ویرودی و نظاری حسن
 و جمال دلرلودی عهد رسوله عم دین و تقوی طلب ایدرلودی
 خالیا ز مانمده خلقک رغبتی جهاز و مال و احوال و ائقالات
 سن قفسن اختیار ایدرسک اختیار ایل و عقل و درایت
 و فهم و دیانتکه مناسب اولانله کار ایلدی دیدی قاضی
 بن دلرم که سنی قزمه شوهر وانی سکا همس ایدوب
 سنی باشمه بر ایدم دیدی بن برعبد درم خریبه

بر امر زدن الله تعالى به صغتك وایو لوندن صغتك و صاحب
 کتاب امام غزالی دیمشدر که هر کسه که دیننی حفظ ایلیم
 و تدبیر دینده اوله عورت المق مراد ایدند کده هم حسنی
 هم صالحه عورت بولما یجق اولور سه حسنی غیر صالحه الماقدن
 صالحه غیر حسنی الما ق بکد نر بر ا صلاحه هر برکت بولنور
 حکایت مرو شهر نده نوح بن مهم نام بر کسنه واریدی مر
 خلقنک هر خصوصده عالمی و قاضیسی و حاکمی ایدی مال و نعمتی
 مو ثور و خدم و خشمی نا محصور ایدی بر قری واریدی که حسن
 و جمال و یکتا و خلق و خصالده نی همتا ایدی اصحاب جاه و دولت
 و ارباب مال و مکنندن نیجه کمنه لر مخاطب و جان و دلله
 طالب اولدیلر با یاسی برینه و بر سر هم برینک خاطر ی قالور دیو
 بر یسن ترجیحه قادر اولدی و قیزی و بر مکه مبارک اولدی
 قاضی مذکور ک بر عیلمی عیشلی باغی و مبارک ادلی بر صالح
 عبیدی واریدی بر کون مبارکی کوندر دی ایکی آیدن صکره یاغ
 کلدی مبارکدن بر صالحم اوزم استدی بر صالحم اوزم و بر دی
 بدی کور دی که اکشی بر دخی استدی کور دی یینه اکشی پنجوت
 طائوسن و بر مر سن دیو و بر هم اندی مبارک بن بونک طائوسن

بردینار دور و بر کون بر کشته نک حسن جمالیه تمشع اتمکن اجرق
 کونده یوز دینار دور و بر ساعت علم تحصیل اتمکن اجرق حد و قیاس
 افزونند یعنی کانه بها و نه حساب و احصا و ار در وینه یا ایش
 جمیع اشیا علمه منوط در و علم رایه مربوط در و تدبیر عقله تو اما
 و هر کیم که حق تعالی عقل روزی قلمشده آکه ویرن نعت فی حد و نی
 پایا ندر نیت که شاعر می شد **شعر** آن کنت من اصل جوهر منسوب
 او یوسف فی الحسن ففی یعقوب ما انت یبعد عقلک المحبوب
 فی الناس سوی محقر معیوب **ترجمه** آکه که جوهره فطرته اوله منسوب
 بها و حسن و لطافته یوسف یعقوب آکه که اولیه من عقل و دانشه منظر
 هزار کونه عیوب له بل سنی معیوب **الباب الثانی** فی نعت النسا
 و ذکر ما فیهن من خیر و شر رسول الله صلی الله علیه و سلم
 بیور مشلر دور که خیر النساء **ترجمه** الحسنی الاولی و الحقیقه المهر
 یعنی نسا نک خیر لوسی و برگیلوسی اولدر که کوزل اوله طوغر چی اوله
 مهری خفیف اوله وینه بیور مشلر دور که علیکم بالمائة و الحقة
 فانها المهر و **ترجمه** یعنی سزا و کذا و کذا و کذا و کذا و کذا و کذا و کذا
 خرة الاصل هم بالادهم مبارک در عمر بن خطاب بیور مشلر دور که
 النبی الی الله من اثر ابر النسا و احذر و اخیاره من یعنی عورت

روحی تلفاً تمیغه ارقلندیس دیدیکه بن دخی استراحت اتم چاق
 بو حقد قلبکدن خروج اتمیغه و قلبک اوج انصافه عروج
 اتمیغه حکیمه سؤال اتدیلرکه عقل نه در جواب ویردیکم
 یکر می اوج نسته ایله یکر می اوج نسته نکه ما بیننده دو کمر
 دو کمر که اول دو کمر اولان ایوا ایله بیان وادیر ایله صمان
 قار شوب فرقا اولمازا اول یکر می اوج نسته بونلور در توحیدله
 شرک ایمانکه کفر حذر ایله تهو و اسلامه عغله یقین ایله
 شک عاقبتله بلا کوم ایله بخل حسن خلقله فضاحت
 تواضعله کبر صداقتله عداوت مدحله ذم علمله جهل
 حیا ایله حیا سزلک حق ایله باطل مرزانت ایله خفت ظلمتله
 ضیا کرامتله ذلت طاعتله معصیت ذکر ایله غفلت نصیحت
 حد سفه ایله بدعت رحمت ایله قناعت قلب حکمتله حق حکمت
 برکون سلیمان علیه السلام سکینه برو قارن یل کو توب کندو
 زمره انبیا و خواصله او توب عالمی گشت و کذرا یلر کن براسکی
 شهر بنیاسی کوندری فی الحال یله امر اتدی تحت طوری سلیمان
 نبی اندی کوردیکه شهرک قبوسندن یازلمش و پولاد قلمله مرمر
 لوح اونه قازلمش که برکونلک امکلا قیمتی و اجر قی کونده

اكه بگز كه بر ضعيف يا كنن چو بان اولسه سوريسي كيتر اولسه
 ويا لكوز عهد سهندن كليوب خدمتي عيسر اوله ووديشلر دكه
 عقل براميرد كه بنجه عسكري وارد كه انلا رعين و حفظ و فكره
 وفهم و عرضي و وقار و دور و حك نوري عقلله در و جسمك
 سروري عقلله در و عاقل هر زمانه سرور در زير عقل
 قوتيله غم و هم و يوع جك اموردن دور و مهجور در حكمت
 اين عباسه سوال اتديلر كه عقلي خير در ادبي خير در ابن عباس
 ديديكه عقل اولاد زير عقل حق تعالينك من و احسانيد و ادب
 تكلف طبع انسا ايندر و عبدالله مباركه سوال اتشله در كه عقلي
 خير در ادبي خير در ديشد كه عقل خير در ديديكه عقل نه در
 ديديكه عقل علم و علمك تعالمن در اما علم شول علمكه او نكله
 عقله لايق عمل قنغسي ايد و كن بله رسول الله بيور مشد كه
 حق تعالي قولري ما بيننده تقسيم اتدو كي نعم و اكاد ن عقلدن
 شريفي يوقدر جا هلك عبادتي دوند و عاقلك نومندن
 و عاقلك افطاري يكد جا هلك صومندن عاقلك صمتي يكد
 جا هلك دعا سندن عاقلك ضحك يكد جا هلك بكا سندن حكمت
 بر كسنه حكيم ارقلند يسه ديديكه بن استراحت اتم جا ق ستك

حق و باطل و عاقل و غافل عقله بلورن و عقله مایستلین
 تمیز قلورن حکمت بنر چهره دیشد که برکشیده عقل و شجاعت
 کامله مجتمع اولماز لقمان دیشد که عالمک علمی نه قدر چوق
 اولور سه مادام که علم عقله مقارن اولمیه اولکشی علمدن
 مغتنم اولماز حکمت بنر چهره انوشروان صور دیکه ادی کیم
 غایت عقل ایدر بنر چهره دیدیکه آدمی عدوسی غایت عقل
 ایدر که شرنیدن امین اولیوب تدارک اوزره اولوب عواقب او
 ناظر و حفظ حال و ماله مباشر اولور و دیشلرد که هر نسنه
 چوق اوله کوزه خور اولور الا عقل هر نه ندکلر چوق اولسه
 صاحبک عزتی و حرمتی موفور اولور حکمت بنر چهره دیدیکه
 انسانه جمله دن نه لازمدر که اندن مدوح نسنه اولمیه ایتدیکه
 عقل وینه بنر چهره دیدیکه عقلک مقداری و معیاری نه دن
 مفهوم اولور دیدیکه بر نسنه نک که کمسنه ده تمامی بولنمیه
 انوک مقداری و معیاری نیجه معلوم اولور و دیشلرد که هر نسنه
 عقله محتاجدر و عقل تجربه به محتاج در و عالمد عقلدن
 یک غنا و جهلدن اشد فقر و ابتلا اولماز و هر کیم که علی او فرد
 انوک عقله احتیاجی اکثر و عقلی از اولوب علی چوق اولان

کتابنه امراندی که جوایند بویله یازہ کہ ای حکیم صادق و فاضل
 اول کہ اوصاف عقلده بسط و بیان ایلدک کلام حق و صواب ^{در} محقق
 بز و بزدن مقدم اولان سلاطین و اساطین عقلله مزین اولوب
 بین الناس سلطنتله معین اولشلردر و عاقل عقلله حق تعالی
 ناسک اقرنی ایدوکی واضح و روشنند و عقل اگرچه هر کرده
 حسن در اتاسلاطین و ملوکده احسن در و بز عقله نه طریقله
 مخالفت ایده بلوزر که عقل قلب نسانده اغاجده اولان
 رطوبت کبی در مادام که اغاجده اول رطوبت باقی در اول اغاجک
 نشر و ایح ازهارندن و روح فوایح اثمارندن خلقت کلوبنه نضا
 و طراوت و سرور و نزہت و عبور و فرحت ملا قیدر چونکہ اول
 اغاج رطوبتدن خالی اوله دهقان کسوب برار انجق آتش و مانع
 برار کذلک مادامکہ عقل قلب نسانده تا بدار اولور و وح
 دولتی استوار و پایدار اولور و هر دم تازه بهار و ببرک
 و بار اولور چونکہ قلب آمدہ شمع عقل سوبینه بر حاله این کہ
 اکاهیز ملر یا نوب آتش کوبینه و نو شر و ان دیمشدر کہ
 بز عقله نیجه مخالفت ایده بلوزر کہ اعجم و فاضیح ملیح و قبیح
 جید و ریدی و معوج و شوی سقیم و مستقیم علیل و سلیم

نهند سويلر سم اشاعت اتمه شخص بو و بختلري قبول اتدي و بو بختله
 اعمال ايدوب مراد ان حصوله موصل اتدي يسلده اكي كره خليفه
 واروب سلام ايدردى و خليفه اكا هر وار دقه بيلك فجر انعام
 ايدردى بو حكمايتك فايد سى بودر كه كشي عالما و لما سده عاقل
 اوليجي بنام انام اولور عقلله على جمع ايدن خود يا بني حكيم
 و يا امام اولور زيرا انسانك جمال و كمالى و دنيا و آخرتك صلاح
 احوالى عقلله در و ديمشدر كه هر نسنه نك كوك رذل
 و كوك فاخرى عقلله در حق دينك اقل و اوسطى و آخرى
 عقلله در و حكما ديمشدر كه عاقل اول دكلدر كه بلا يه
 دوشد كده تدار كه قادر اوله بلكه عاقل اولدر كه جهدا ايدوب
 واقعه بيرا و غرامقده ماهر اوله **حكايت** پروينا و غلنه وصيت
 اتدي كه سن رعيتى حفظ ايله كه عقل سنى حفظ ايليه و سن
 رعيتدن افاتى دفع ايله كه عقل رعيتدن سكا كلجك آفاتى
 دفع ايليه و نيتنه كه سن ناسه حاكمين كذا عقل سكا حاكمدر
 سن عقلك حكمران اول كه خلق سنوك حكمران اوله **حكايت**
 يونان وزير نو سران نامه يازوب ايچنده عقلك مفاخر
 و مناقبين و مدارج و مراتبن بيان اتدي نو شران قبول ايدوب

صفری سالک وابتدای خالده بریار قدیمی واینس وندی واریدی
 عاقل ادیب واریب لیبیدی واما علمدن حصه دار وفضلندن
 بهره گذار دکل ایدی منصورک زمان خلافتده کلوب عرض
 حقوق قدیم و توقع فضایل عیبه اتدی و دیدیکه یا امیرالمومنین
 بن خدمت خلفاده جاهل و طریق ملازمت امراده و اجلم لطف
 ایدوب بکجا اداب خدمتی و ارکان ملازمتی تعلیم ایلکه که عبود^{یت}
 بکمره نما و اخلاص خدمتده پیشوا اوله و نه بکاسوداب اوله
 و نه خلیفه نک قلبنه ثقلت عارضه و ملغیه سبب اوله منصوب
 دیدیکه اوله احبانا زیارت ایله و هر یار تک ما بیتده حضور^{بکن}
 تعیین مذت ایله و کلد و کل وقت اوراق اوتور سویلر حاجیلر
 چکه چکه یقین کتور سونلر و سن چوق اوتورمه اوتورنلر نقد
 اوتور لرلر اوتور سونلر و هر هر ادکی بالذات بکاسویلیوب
 اقدام ایله و سویلر سک دخی برکنه احقاق کافی در تکرار ایدوب
 ابرام ایله و چون سکا احسان ایدم حاضر غایب شکر گذار اول
 تا که ایشدوب مزید احسانه باعث اوله و شکرک سیبی ایله
 سنوک حقکده پنجه احسانیم حادث اوله و بنمله زمان ماضیه
 اولان خالی کسیه حکایت اتمه و سنوک یا نکهده اگر اسرار بود^ن

ودعا و تحیت ایچون کلام دیدی منصور که خلفا ایچنده خستله
 مذکور و دناه تله مشهور در بیشیوز انچه ویرب یننه کوندردی
 اوچنچی دفعه کلامده منصور سبب قدومن استیان اتدی
 و کلامه و کندن ایچند کن عیان اتدی شخص جوابندن عاجز اولن
 بحر دقسانه و زمان سابقده اولان حقوقی اکما غریه مانه اولماغی
 خلیفه ایله بله او قدر غمزه استادیمزدن حصول مراتبات ایچون
 بردعا و بحر ایشدوب خلیفه ایله بله یازمنش ایدک اولنسخه
 خورنجان و حایل کردن جنان ایدنوب صاقفردم بعض حادثه
 واقع اولدی ضایع اولدی حالیا یوزم اله الدم اول دعا خلیفه دن
 استناخه کلام دیدی خلیفه اول شخصی تفضیح و کنایه تی قریوب
 تصریح قصد ایدوب دیدیکه اول دعا ی بن سنده تجربه اتم
 و سواد یوزک کور میکیچون حقندن دعا لوا اتم حضور حقه
 مستجاب اولسه کلوب او ستمزه بویله بارکوان و عذاب دل
 و بلاد جان اولمازدک شخص طویوب فی الحال ثقلتی رفع اتدی
 و خجسته کلام و کی یر کندی بو حکایتک فایده سی اولدر که بحر
 علم فایده اتمز کمال عقل لازمدر که صاحب دناه و تدن صیانت
 و دالتن حمایت ایده حکایت روایتدر که مذکور منصور

رايح الديار وينجه بوغچ اقمشه و ثياب و يادگار وينجه اسب رهوار
 و عبيد جوار بخشش ايدوب جمله فقها دن تقديم و انواع مكرمات
 و الطافله احترام و تكريم ايلدي بو حكاير دن فايده اولدر كه
 كشي هر دلته عقلله واصل اولور و چون عقل كده اكا كوشه
 ذلت منزل اولور حكمت ابو جعفر منصور دواينقي نك زمان
 خلافتده بر شخص دار الخلافة قوسنه كلوب حاجبه ديديكه
 ادم عامم در و بنم تفصيل حواله خليفه عالمده خليفه ايله حق
 نان و نمك و تحصيل علمده سبقد اشلق اوزرم چكش سعي و امك
 جو قدر خاليا حضور لرينه زيادتر و حقوق قديمه رعايته كلم
 حاجب خليفه ير اعلام اتدي خليفه اذن و يردي شخص حضور خليفه
 كردي خليفه اول شخصي سويلدوب استفسار حال اتدي
 قبح منطقندن سو ادين فهم ايدوب قدوسن استقال اتدي
 اذن نيه كلذك ديو سوال اتدي شخص صحبت قديمه حقن ايفا
 و محضا حضرت خليفه ير دعا ايچون كلم ديو عرض حال اتدي
 خليفه بيك اچم انعام اتدي شخص الو ب ينه ير ينه كتدي
 كله چك ييل ينه كلدي خليفه نك برا و غلي قوت اولمش كه راست
 كلدي خليفه ينه نيه كلذك ديدكه مراسم تعزيتي رعايت

وجميله ايله اميد وارايلدي بعده دستور اولدي واول شخص
 كتيوب قلمغه مامور اولدي چون مجلس اغياردن خال اولدي
 بساط انبساط نشا دوشتدي ساقيلر برمه قدح كودانلق
 خدمته كمر قوشتدي نجم ستاركي قدح سايرا اولدي دور
 نهايت بولوب اول شخصده آخرا اولدي اول شخص ياغ اوزره
 طوري شاهه دعا ايدوب باش اوړدي وديديكه اي خليفه حق
 وحاكم محقق بوينده اسومخالده و بو مجلس پراقالده
 صف نعالده مجهول الحال و مشوش البال ايدم عقلمدن في الجملة
 ما يه سي وفضلدن و ايه سي اولد و غيله نظر التفاتله منظور
 و انواع احسان و اسعافله سرور اولدم چون فرمان بردارلق
 ايدوب قدح اشام اولام شبهه منزعقل ملوب اولوب بورقبه
 دولت و بابه رفعتدن دور اولوب رسواي خاص و عام اولام
 ينه اولكي مقر ذلت مقرر اولور و بو حقير خلق ايجنده ينه
 مقهور و محقر اولور حليفه نك عرق فاخر و نور ماثر نندت
 خاشا و كلا كه بو فقير لوبو قدرجه خالنه حسد ايدوب بايه
 قدرن پست و پاي قدرتن شكست اتمك قصد ايليه خليفه
 بو خال دن خوش حال اولوب اولكسسه يه يوز بيك نقد اقمه

مباحثه و مناظره ایدردی جوابندن صنادید علی و اساطیر فضل
 مجلس استه حاضر و کند و بالذات بوندله مناظر اولوب
 علوم عیدیه دن بحثه مباشره اوردی برکون بر غریب شکل آق
 عمامه و کهنه جامه لره کلوب صف نعال مجلسده اوتوردی
 چون بحثه شروع اولوب جدل ایله کله لوقه زیشوب شوق مباحثه
 یونردن چچانی کوتردی بر مسئله دن بحث اولدی ایوان دیوان
 لره لایسته اوانیله برصیت و صدا اولدی هر کشی عقل و فکری
 ایرد و کجه سوال اتدی جواب الدی نوبت کیدرک اولغاله
 بجهول الحاله کلری فقها و بردوکی جوابلردن احسن و اجمل جوابلر
 دیروب سوال لرین دفع و اعتراضلرین رفع اتدی مامون
 استحسان اتدی اول اوتوردی یوردن یوقاری مکان تعیین
 اتدی بر مسئله دخی مذکور اولدی اول شخص اولکیدن واضح
 بر جواب واضح و یردی مامون بر مرتبه دخی مقامن ترفیع
 و مجلسن ترحیب و توسیع ایلدی او چنجی نوبت مباحثه
 اولند قدده شخص قوتن بازویه کتوب ید بیضا و معجز مسیحا
 اظهارد ایلدی مامون کند و تختی قره بنده زانو برانوییراید
 عاجله انواع احسانلر ایدوب و آجله نیجه مواعید جزیره

ذنبندن تجا و ز ایلیه اکنجی ماد و ننه ملایمت و مافوقه حرمت
 ایلیه او چنجی علمه متکلم اولوب و کلامک منفعتن بلوب
 هر کلامی موضعنده سویلیه و شدتده واقع اولدقه حق تعالی
 التجا ایدوب دایما الله تعالی پی ذکر ایلیه و جاهلک دخی علای
 بودر که ناسه جور ایده و کند و نیک ماد و ننه ظلم ایده و کند و
 اولوره تکبر ایده و علی اولدین سویلیه و شدتده واقع اولدقه
 جز عله کند و ذن هلاک ایدوب اجر فی حبیط ایلیه و اعمال خیر
 کورده کده یوزن دو تدره حکمت سعید بن جبیر دیمشده که
 انسان عقلدن شریف لباس اولماز که صاحبنه کسر واقع
 اولسه عقل اول کسری جبر ایدر نصیری اولور دوشه طور غریب
 دستگیری اولور ذلته دوشسه عز تنه سبب اولور
 فقره او غراسه غنا و وسعته سبب اولور و اول نسنه که
 بلیغ اکا محتاج اولور علمده که عقلله متمم اوله و عملده
 علمده مندرج اوله حکمت روایتدر که خلفاء و عباسیه
 ماموندن عالمه و عامل و فاضل و کامل خلیفه یوقدر آنوک
 مناقب و مائثری حددن چوقدر هفته ده ایکی کون اجلاس ^{علی}
 ایدوب اول کونلرده علما ایلله محادثه و مذاکره و فقها ایلله

حکیم و بیشتر که درت اعمالک صاحبی دنیا و آخرتده مجازات بود
 اول غیبت ثانی علمایه حقارت ثالث کفران نعمت رابع قتل
 نفس بغیر حق واجب فی الشریعت الباب التاسع فی شرف العقل
 والعقله چون حق سبحانه و تعالی عقلی اجمال صوت و اکمل
 هیئت احسن حال و الطغ جمال و زهر خلق ^{طیغ} کل دیدی کلدی
 کت دیدی کندی حق تعالی عز و جلال و کمال و افضالنه قسم
 یاد اندی که جمله مخلوقات و کافه مصنوعات سندن عزیز
 و شریف و سندن کریم و لطیف نشنه خلق ایدم سنوکه اخذ
 و اعطا ایدم و سنوکه ثواب و عقاب ایله جزا ایدرم ایمان
 و احتساب سنوکه و خیر و شری اکتساب سنوکه در بمعنی
 برهان بودر که مدار احکام و مناه و حلال و حرام امر و نهی
 و اثبات و نفی قبض و بسط و حل و ربط عقله موقوفدر
 و عقلک اشتقاقی عقالد ندر عقال طاع باشند و اولی حصن
 حصینه و قلعه متینه دیر لر کمسنه نک الکا الی ایرمز و کمسنه
 انک ایچنه کرمز حکمت حکیم فرسه سوال اتشردر که عاقله
 نه وقت عاقل دیر لر دیدیکه فحی درت امر بر کشیدن صادر
 اولسه اول کشی اول وقت عاقل اولور اول کندی و یه ظلم ایدنوک

ویرمیه یعنی غنیمت و غن کند ویر صانعیه جزیدن خلاص اولمز
 و هر کیمکه سخاوت ان اچوب خلقه عطا ویر یوزی آق اولوب
 ایکی عالمده ضیا ویر و دیمشد که شهاب رضیع جنوندر یغ
 جنونله امکد شد در و شیب رضیع توفیر و سکوندر حکمت
 لهن حکیم دیمشده که یولده برکته کوردم کیمسن دیدم بنی آدم
 دیدی اسمک ندر دیدم بن دخی آد قو غاغه منتظر ام دیدی
 صنعتک ندر دیدم ترک ازی و دیدی ندر یوسن دیدم ندر یوسن
 آتی یوم دیدی نودن ویر دیدم دل و کی یودن ویر دیدی سعادت
 سکاد کوزک ایدن اولسون دیدم دیدیکه یا سکانه مانع در که
 بوسعادت ترک ایدرسن حکمت دیمشدر که اوج نسنه قلبدن
 حزن ازاله ایلر مشاهده اجتناب صحبت علما و دیونی قضا
 و ایکی نسته غم ایراث ایلر خیالرون جود رجا و امر الله
 مزاح و التجا و دیمشدر که درت نسنه دن اجتناب ایدن
 درت نسنه دن خلاص اولور حد دن اجتناب ایدن جزدن
 خلاص اولور یا رامت صاحب ایلر ترک اختلاط ایدن ملامتدن
 خلاص اولور و معاصیدن اجتناب ایدن ناردن خلاص اولور
 جمع مال دن بختن اولان عداوت ناسدن خلاص اولور حکمت

اولش محبت عشیق او غلندن ایرلش بدو شفیق غنی ایکن فقیر
 اولش آتش فقرله بغری حریق حکمت بیش کسسه نلک یا سنده
 مال نفستدن راجح در و مال سببندن بذل و رواج اتدکوری
 روشن و واضحدر اجرتله جهاده واران مقاتله و اهل و غایا
 و قبول و خرق و لغو قران اهل بلا و تجارت ایدن مافورد
 و بلدن صید اتکی عادت ایدن یارنجیلر و زهری بلکیچون بین
 امتحانجیلر حکمت عمر و بن معدی کرب دیشدر که کلام لین
 سنک خارادن محکم اولان قلوبله ائمت و بربر و کلام خوش حوریدن
 تعلم اولان قلوبه شدت و بربر حکیم دیشدر که خزن روحه ضرر
 نیتنه کمر و جع بدنه غارض اولور عرضدر و فوج روحه صفادر
 نیتنه کمر طعام جسد غدا در برکسسه بر حکیمدن او دنج ایچ
 استدی حکیم ویر میوب دیدی که شمدی حیادن بکرم نه
 برکزه حرمت بولور اما ویر رسم طلب ائد و کمدده بیک کوزه یوزم
 غضبدن صفت بولور اوندن بویکدر حکمت حکیم دیشدر که
 هر کیمک مرعه سی زراعته قابل ایکن زراعت اتمیه اول کسسه
 بر بول دکن و دیشدر که هر که جو و تیغن صیرمش اوله
 انوکله کند و یی آخرقتل ایلر و هر کسه که کند و تقسنة انصاف

دوستلق ایلمک حکمت بزرجمهره سؤال ایدیلرکه اول نه سوزورکه
 هر نه دکلو صحیح اولور سه ینه قبیح اولور دیدیکه کشتی کند و پی
 مدح ایلمک و دیمشد که بخیل خیر له مذکور اولماز و هر زمانه
 عتاب اتکی عادات ایدن سرور اولماز عاقل حریص اولماز
 کریم خسود اولماز قانع فقیر اولماز حکمت بیشتر بختن ایلر
 فرج تحصیل ایلر اما صکره نادم اولور کسل غلب کسه کسلندن
 خطا ایلر اما مضالحی فوت اولد قد نصکره ندامت ایلر و قریب شلورنه
 منقطع اولان شدت زمانلر ندره قریب اولور نه آرزو و حشر
 ایلر و دشمنده فرصت بولوب انتقام ایتن صکره بهر حال
 عرض ملالت ایلر و بر مرآة صالحه دن ایرلوب سی الخلق
 عورت الان البته ندامتی مشعر بر خالت ایلر و ذنوبه اقدام
 ایلن بهر حال پشیمان اولوب توبه و رجعت ایلر حکمت
 بزرجمهره سؤال ایدیلرکه مال عالمک قلبن تعلیب اتمک
 اولور می ابتدی هر کیمک که مال قلبن تعلیب ایلر اول عالم
 دکله حکمت حکیم دیمشد که عتاب ظاهر یکده حقد باطنده
 و غضب صوری و اجمح در بغض کامندن بزرجمهره دیمشد که
 عالمده حزن و غم اصحاتی اوجدر جیبندن مفارقه

جوق نسنه یی از اسباب والائله طوماق حجاج دیدیکه خیمت ندر
 ایتدیکه سندن دون اولنلر خالنه قناعت اتمکدر حجاج دیدیکه
 شیاعت ندر ایتدیکه اعدا و کفاره حمله و قوار موضعده
 حجاج دیدیکه عقل نه در اول ایتدیکه صدق مقال ارضاء رجا
 حجاج دیدیکه عدل نه در اول ایتدی که ترک مراد وصحت اعتقاد
 حجاج دیدیکه انصاف نه در ایتدی که خلق ما بیننده دعا و یدیه تسویه
 و هر مستحقه حقن تاویم در حجاج دیدیکه ذلت ندر ایتدیکه تنگد
 و قله ریز قدن مرض تحصیل در حجاج دیدیکه حرص ندر ایتدیکه
 فرصت حیننده شهوتک حدقی در حجاج دیدیکه امانت ندر
 ایتدیکه قضاء واجبد در حجاج دیدیکه خیانت ندر ایتدی که قدرت
 و قتده حقی تاخیر ایلکدر حجاج دیدیکه فهم ندر اول ایتدیکه
 حقایق اشیای ادراک ایتدیکه تفکر در حکمت سکن نسنه ضامن
 ذلت ایرات ایلر دعوت اولنمیان مانده یه حاضر اولماق و او انیلک
 مطابحنده انوک او نرنه آمر اولماق و اعدانک احسانه طامع اولما
 و ایکی کسسه بر سر سوزن سوزین سوزین کن و ادوب سامع اولماق
 و سلطان حقاقت نظر ایلک و مرتبه سندن یوقاری و ترقی
 و سوزنی طوتلیان یره سوز سوزیلک ولایت اولمیان کسنه ایله

کولا شهوت نظر یله نظر خطر در حکمت و هب بن منبه دیشدر که
 اوج نسنه جمله معاصی یه مبدا در کبر در حرص در حسد در
 و بواوج فساد عظیم بیش نسنه منشا در کثرت اکل کثرت نوم
 راحت جسم حب دنیا مدح قوم و دیشدر که هر که که اوج
 نسنه دن خلاص بوله مقامی جنت در منت مؤنت و ملامت
 یعنی احسانه منت ایلیه و خلقه زحمت و یوب تحمیل مؤنت ایلیه
 و عیب کورد که حد دن زیاده ملامت ایلیه حکمت ابن القریه
 عمر نیک عالم دعا علی و زاهد کاملی ایدی بر کون حجاجه کلدی
 حجاج سوال ایدی که کفر نه در دیدیکه کفر غره در نعمت دن و یاس
 رحمت دن حجاج دیدیکه رضانه در اول دیدیکه قضا و الهی به قناعت
 و مکار همه صبر در حجاج دیدیکه صبر نه در ایتدیکه غضبی کظم
 یعنی غضبی دفع و نفس استمد کلرینی تحمل حجاج دیدیکه حلم نه در
 ایتدی که حلم قدرت چیتنه عفو و غضب چیتنه غضبی مجبور
 حجاج دیدیکه کرم نه در ایتدیکه دوستلر صداقتن حفظ و صیانت
 و حقوق قدیمه رعایتند حجاج دیدیکه قناعت نه در ایتدیکه
 آج و غریبان اولما غصه صبر حجاج دیدیکه غنا نه در ایتدیکه صغیری
 و قلیلی کثیر کورب قناعت ایلکدر حجاج دیدیکه رفق نه در ایتدیکه

نسنه بی چوغا التما غله زایل اولماز یعنی نادامکه قناعت حاصل
 اولماز حوص زایل اولماز وروایتدر که هر نسنه حریص اولور
 الأفقره زیاهر کس غنایه طالبدر و غمدخی حوص اولماز زیاهر کس
 سرور طالبدر و موده غمدخی حوص اولماز زیاهر کس حیاته طالبدر
 حکیم ابوالقاسم دیشدر که عبدک هلاکی ایکی تنبی ده در بری
 معصیت و بری راینده مستقل و لماق **حکمت** دیشدر که خلقک
 بلاسی اوج نسنه دندر مضاعا المردن ابله قرادن حصور عواند
 و حکیم دیشدر که عاقل اولان طمع کاردن صحت کلام استمر و خیسدن
 وفا و امن و حکیم دیشدر که هر کوررت احوالی حفظ ایلر جمله رجالان
 اولور بری بودر که سزک شویله اوله که خلق بله کوری وقت اوتانیر سز
 ایکنی علاتیک شویله اوله که خلق سکا اقتدا اتمک جایز اوله
 اوچخی خلقله بر وجهله معامله اید سن که غیر یلردن اول معامله
 نفسکه اختیار اید سن در دخی خالک خلقله شول وجهله اوله که
 غیر یلر سکا ایلر راضی اوله سن **حکمت** حکیم دیشدر که اوج کشیه
 اوج کوزیله نظر ایلک کوکدر فیره تواضع نظریله نظر اتمک کوک
 تکبر ایله نظر عین ضرور در اغنیایه نصیحت نظریله نظر اتمک کوک
 حسد نظریله نظر موجب حذر در نسیایه شفقت نظریله نظر

واصل و لما از دیدیکه انلا ريك زمانده بیش نسته و اریدی
 بزم زمانزده ناموجود و یا نمزده مفقود در بوی معلم ناصح
 بری صاحب موافق بری چهره دایم بری کسب حلال بری زمان
 مساعد خبر اخبار صحیحده و ارید اولشدر که رسول الله صلی
 الله علیه و سلم بیور مشدر که یا علی یونزک بکا طوت و قلبکی
 و سمعی خالی یلیوب بنم سوزی اصفا ایله اندن صکره کل و غدا
 و اجمع و هب و شد و یعنی یه و اورت و جمع ایله و باغشله
 و محکم اول علی رضی الله عنه دیکه یا رسول الله بوکلک معانی
 بکا تقیم ایله رسول الله عم بیور دیکه یعنی غضبکی یوت و اورت
 قرند اشکر کل عیوبنی و باغشله ظالمک ظلمنی و جمع ایله قرین
 یعنی قبرک و حشتن و ظلمتن فکر ایله اکا کر می ذکر ایله
 اندن مال جمعنه شروع ایله و محکم اول یعنی ثابت قدم اول
 طریق دین اسلامده حکمت حکمانک بعضندن وصیت طلب ایله
 دیدیکه حق تعالی شک قضا سنه مترقب اول رضا سنی طالب و جفا
 بختنب اول حکمت بر حکیم صور مشکر که خلق اچنده نه چو قدر
 دیمشکه کثرت بتذیر یعنی اسراف زیور هر نسته که ممکنه واقع
 اولیه اسراف و اتلافی در و دیمشکه کشنک حاجتی طلب اتدوی

وهر ذلتك سببی البتہ بخل وابتذال در حکمت اصف بن قیس
 دیشده که ملوک دوستی و کذاب و فاسی و سنی الخلق عهدی
 حدود را حتی ردنی نک موقوفی او لما ز حکمت ذوالریاستین
 دیشده که اسکندر بر مقرنی خا صر نون برندن شکایت اتدی
 اسکندر دیدیکه اگر دلسر که اونک کلامن ستاد حقکه اصفا
 ایده لم سوبله سندن دخی قبول شکوی ایده لم اول مقرب
 راضی اوردی اسکندر دخی دیدیکه سر خلقی مساوی ایلک که
 خلقک مساوی سندن امین اوله سر ویتوکمینگاه حسد دن
 سرای حضورده گوشه نشین اوله سر حکمت بزرجمهر دن
 روایت اولنور که عافیت درت قسمدر بری عافیت دین بری
 عافیت مال بری عافیت جسم بری عافیت اهل عافیت دینک مبتدای
 اوج نسنه در هوا یر عدم اتباع شرع احکامیله عمل و حسد دن
 امتناع و عافیت مالک منشائی اوج نسنه در انعام دایم و ادا
 امانت و حق آلهی اخراجله مالی تلفدن صیانت و عافیت جسم
 اوج نسنه در اختیار قناعت حسن عشرت و حفظ طاعت
 حاتم اصره سوال ایلدیلر که پنجون متقدّمین سلف ذوق اندکای
 جلالت عبادتی بزبولما از و انلرو اصل اولدوغی مقامات کراماته

کثرت جماع بود غوغا و بوق و سوزن و جمله مبرزات و مرطبات
 حکمت حکیم ابوالقاسم دیشدر که دنیا فتنه لری اوج کسند دست
 حاصل اولور چوق خبر لور سوبیلچی و چوق چوق خبر لور دکیلیچی
 و چوق چوق خبر لور صورچی حکمت اوج سنه اوج سنه ایله جمع
 اولماز اتباع شهواتله اکل حلال شفقته غضب و کثرت کلر
 صدق مقال حکمت بزجه هر دیشدر که هر کی که مقام ابدال اوتار
 داخل اولور اطفال خصایله متعلق و بوبیش خصلتده
 اطفاله متفق اولماق کورکدر بری بوکه جمع ارنقده چوق
 اهتمام اتمزلر و بری بریله خصوصیت انسه لر علی الفور بارشوب
 قصد انتقام اتمزلر طعام لرینی با شقیر اتمزلر بری بریله جمعیت
 و الفت ایدر لر و جزوی خوفله قورقوب قباحدن فراغت
 ایدر لر و کوز لری یا شلوا و لوب دایما اغلیوب رقت ایدر لر
 و هب بن منبه روایت ایدر که بودرت کلمه توریتده مذکور
 و اول رق منشورده مسطوردر یعنی هر عالمه که متورع اولد
 خرایدر که دین یولن غارت ایلر و هر که عقلدن خالی در
 حقیقت بهایم و ندر که دعوی بشریت ایلر حکمت
 بعض حکما دیشدر که هر کنا هک اصلی البته استعمال در

حکمان برینه سؤال اتمشله در که اشیا نك غایت طائوسمی نه در
 و نغا اچییی نه در دیمش که اشیا نك اچییی اولدر که اراذل دن
 قاتی سوزاشتمک و مدیون مستغرق اولق و تنک دستلک
 و اشیا نك غایت طائوسمی ولد در و کلام طینب در و فراخ دشتی
 حکیم صورمشلر که موت نه در نوم نه در دیدیکه نوم موت
 خفیف و موت نوم ثقیل در و حکیم سؤال اتمشله غنا نه در
 دیمش که قناعت و رضا در دیمش که عشق نه در دیمش که عشق
 روح مرضی در که آخری حسرتله جان فدا در رستطالییه
 دیمش که دوستلرک قنفسی اوثق و مضاعبلرک قنفسی اشفتند
 دیمش که اصل حسب و نسبه اصیل اولان دوست اوثق
 و اصحابک قدیم و عتیقی اشفتند در جالینوس دیمش که یدی
 نسنه نییان جلبایلر قلب خطا تد و کی سوزاشتمک بیون مهره
 حجامت اندر هک و ماء و اکده بتول اتمک اکشیلر چوق تناول اتمک
 میت یوز نه چوق نظرا تمک و اماکن خرابه ده چوق قوار اتمک
 و چوق او یوماق وینه جالینوس کتاب ادویه ده دیمش در که
 نییان یدی نسنه دن حادث اولور و بویدی نسنه کثرت نییا
 باعث اولور بلغم و قصقه ایله کولک طوزلونسنه و سمرات یلک

وپاشه استی خود و کمرک و کونشک عینته نظر اتمک و جلال اعدا
 کورمک و درت نسنه جسمی تازه اید و ببطراوت و بریر یوشا
 لباس کیمیک روایح طیبیه استشمام ایلمک معتدل الهوا یرویه و یومق
 نموم و همودن قلب خالی اولق و درت نسنه جسمه ضعف و سقا
 و بر قنیدیک چوق جماع ایلمک تمامه چوق او تور مقاضا
 قریب او یقوا و یوماق و درت نسنه بدن نه صحتی و بریر وقتده
 طعام بیک مقدار باشیای حفظ اتمک اعمال شاقه دن اجتناب
 و موجب یونکن غم و غصه تلک ارتکاب و درت نسنه بدن کسر
 و زحمت و بریر صرب یوله کتمک اشترطواره بیک یور لیجه یور بیک
 قاریلوله جماع ایلمک و درت نسنه قلبه حیوة و بریر عقل نافع
 استاد کامل شریک امین زوجة وفادار و درت نسنه قلبه
 مہمت و بریر برد ز مہر بر ختر سموم و خان کریمه خوفی عدد
 و سقراط دیمشدر که بیش نسنه انسانی هلاک ایلوا صدقانه
 حیلہ و خدعه کور و علمادن التفات اولماق و کشی نسنه
 حقارت اتمک و اراذلک تکبرن کورمک و هوایه تابع اولماق
 حکما دیمشدر که بیش نسنه بیش نسنه دن طویعاز دیدہ نظر
 کوشخردن زمین مطردن زن دکوردن عالو علم و هنردن

عقل کامل العیار حکمت حکما دیشلورد که بیش نشسته بیش یرده
 ضایع اولور کوشش یاننده شمع تایداز و طوزلی یرده بارانت ^{بیاض}
 داعمی یاننده زن حسنا و طوق یاننده طعام و حلوا و ظالم
 سینده سنده کلام الله تعالی حکمت اسکندره سوال اندیلر که
 پنچون بابا کدن معلومی زیاده رعایت ایدرسن دیدیکه زیوا
 و الدم حیات فانیه مه سیدر و استاد م حیات باقیه مه
 سیدر و اسکندر دیشدر که چونکه امور حق تعالی نیک
 قدر یتله بوظهور در جد و جهد سبب فتور در و متوکلک
 خالی عند الله مشکور در و دیشدر که زمانه سنوکه یور نیز سه
 سن آنوک او کجده یوری یعنی کوردک زمانه او میدی سن او زمانه
 انسان زمانه عبید نا توانید خبری یوق که زمان انسانک
 عدوی جانیدر و هر نفس که انسان تنفس ایلر صافی حیانت
 بعید و ممانه قریب و کتد کج قوتن ضعیف و ضعفن قوی و کتد قوی
 بی مجال و بی شکب ایلر حکمت بزرجمهر دیشدر که درت سنه
 کوزک نوره قوت و نظره حدت و یرد بوی سبز و بوی ماء
 جاری و بوی شراب صافی و بوی احباب دیداری و درت سنه
 نوره عین نقصان و نظره کسلان و یرد طوزلو طعام نیک

علمك زینتی صداقت و کرمك زینتی کولیون و حسن معاشرت
 و شجاعتك زینتی قدرت حیثینده عفو و رحمت در حکما و میشلرد
 اوج نسنه معظم بلا یادند. قلت مالله کثرت عیال جاربد خصال
 زن زبان درازی جمال حکما اتفاق اتمشلرد که جمیع احوال جهان
 یکرمی بیش وجهه منحصر در و بود و چهلردن زاید وجه بولقد
 عقول قاصد در بیش وجهی قضا و قدر له دایرد که طلب زن
 و طلب فرزند و طلب ملک و طلب مال و حیا و بیش وجهی ناس
 کسبله و اجتهاد له تحصیل قادر در علم و کتابت و صلاح شوق
 و دخول جنات و نارودن نجات و بیش وجه طبیعی در تقضای^{طبیعی}
 غیر مغایر در وفا و مدارا و صدق و نوض و سخا و بیش نسنه
 عادت ناسله سایر در بول یورتمک و اکل و شرب کثیر و جماع بسیار
 و بولنی شمار و بیش وجه ارثله اولدنی متوارث و متوارثه
 حسن و جمال و خلق و خصال علوهت تکبر و دناءت
 و ابتذال و دیمشلرد که عقلا یه اوج نسنه دن نیات
 جایز دکلمه و دنیا نك فناسی و هرک عناسی احوالک انقلاب
 و انقضاسی و دیمشلرد که القی نسنه دنیا دکر طعمه خوشکوار
 ولد دیندار اتیس غمخور ایر عدلدار کلام راست استوار

مالن دن لذتی یوقدر البتعی نصیحت قبول اتینک حق قتنده جحقی یوقدر
 حکمت بزرجهه سوال اتدیلر که عزت نلر و نه عزت واردر که ذلته
 متصل و نفعی یاننده ضرری یله حاصل اوله دیدیکه سلطات
 خذمتند اولان عزت و حرمه مقارن اولان عزت شرف ذوالده
 و درجه انتقالده در حکمت بزرجهه سوال اتدیلر که ایله
 نه رسمله تأدیب اولمق کولر بزرجهه دیدیکه کثرت اعمال
 و مشقت اشغال ایله دیدیلر که آخشا نه طریقه تأدیب اولما
 کولر دیدیکه تذلیل و تحقیر و اهاننده تکثیر ایله دیدیلر که
 کرامت و جملله تأدیب اولور دیدیکه حاجتلر قضا اتمکده
 تأخیر و رعایتلرند تقصیر ایله دیدیلر که خلق نیچون مایچون
 نفسلرین تلف ایدر لر دیدیکه مال قتلرند اشراف اشیا اولما
 واضح در یلمز که اول نسنه که مالی انچون طلب ایدر لر مالان
 راجح در و حکما دیشلر در که اوج نسنه روحون اعزدر که
 خلق اول اوج نسنه نک تحصیلنه روحلرین فدا ایدر لر
 بری دین و بری حقد یعنی انتقام و بری شوا یدون
 خلاص در که مقابل دنیا و مافیها در لر وینه بزرجهه
 دیدیلر که علما و کوملا و شجاعانک زینتی ندر دیدیکه

وبلد کلون دخی بلور لر اولطایفه عالم لرد و انلاره اتباع ایلاک
 و برطایفه بلور لر اما بلد کلون بلز لر انلار افراد ناس و ندر انلا
 اکدرک و برطایفه بلز لر و بلد کلون دخی بلز لر انلار جاهل لرد
 انلار دن احتراز و انلاره اقتدادن امتناع ایلاک بعض حکمایه سوال
 ایلدی لکه انسانی جمله دن اقرب ندر دیدیکه اجل و دیدیکه
 جمله دن نه بعد و دیدیکه امل اصفین قیس دیشدر که ایکی شبه
 حیلله محالدر بری دولت اقبال ایله اباد اولمز و ادبار ایله اقبال
 کار ایلمز حکمت نوشردن بزرگمهر سوال اتدی که پنچون دوستی
 دشمن انلا انا ندر دشمنی دوست اتمکدن دیدیکه زیرامعوی
 خراب اتمک انا ندر خرابی معوی اتمکدن و مکسور صرجه بی بتون اتمک
 دشوار و صحیح شیشه مکسور اتمکدن و صحت جسم بکدر اشریه
 ایچوب محتاج علاج اولماقدن و ذنوب ادر کتاب ایلمک بکدر استغفار
 محتاج اولماقدن حکمت حکمان برکنه اون یل سیاحت ایدوب
 خلقه بو القی کلامی تعلیم ایدردی اول علی اولیا نکه دنیا و اخرت
 عزتی یوقدر اکنجی صبری اولیا نکه سلامتی یوقدر اوچنچی
 جاهل اولانک غیرک علمدن منفعتی یوقدر ددخی تقویسی
 اولیا نکه الله حضورنده کرامتی یوقدر بیشنچی سخاسی اولیا نکه

ائلك كركدر یعنی کلیمه کوره بادزار ائلك كركدر قدردنن زیاده
 همت ایدنك عری خزن دایم ایله کچر آخردرد و حسرتله بودار جهان
 کذر ایدر الباب الخامس فی ذکر حکم الحکما حکمت حق تعالی دن
 قوللره عظیم منت و عطایا و نعت عظمیٰ و من یوت الحکمة
 فقد اوتی خیرا کثیرا سقراط دیمشدر که حکمته مالک اولوبینه
 حرصی ایله عمل ایدن شول کسنه یه بکزر که صحتده و سلامته
 ایکن صحت و سلامتن اختیار یله مرض و نرحمته دکشه زیر احکما
 ثمره و نتیجه سیر اکت و عز و علی و مالک نهایتی غنوم و هموم
 و زجر و عناد در حکمت ابن مقفع روایت ایدر که ملوک هندک
 پنجه فیل یوکلری حکمت کتابلری واریدی که هر حرفلری حکمتده
 بریاب و هر نکته لوی فصل الخطاب ایدی ملوک هنددن بری
 اول کتب غیر متناهیة نك منه یوما تن تلخیص ائلك علمایه ایجاب
 ایلدی علما و خیا متثال ایدوب درت مضمون اوزره انتخاب و زک
 ایلدی بری ملوک اچون که عدلدر و بری رعایا اچون که طاعتدر
 و بری هر نفس شامل که جوع زمانته دك اکلده اما کدر و بری
 ارباب شانه مختص که کند ویر عزایله نظر ایدوب غرور دن امتناع
 حکمت حکما دیمشدر که خلق اوج طبقه در بر طبقه بلور لر

ایستدی که بر کس نه او غلنه یا عبد العزیز دیوندا ایله دی عبد العزیز
 اول شخصه اون بیک اقمه انعام ایدوب اول شخص اول مالی او غلنه
 اتفاق ایلدی بو خبر شایع اولدی اول شهر خلق اول بیل نه قدر
 او غلنن طوغدیه آدلی بن عبد العزیز قوماقده اتفاق ایلدی
 بونک ضدیدر که خواسانده بر حاجب واریدی نامی طاش
 ایدی و کند و بد خلق و بد معاش ایدی بر کون بخاراده کذا و کشت
 اطراف یا زار ایدر کن جوهر فروش و شرچار سوسنه کلوی طاش
 لفظیله تلفظ آنکله بن ایستدی بونلر بنی تخفیف ایدر دیومن بعد
 انلر کسب اتمولر دیومنغ اتدی و جهله مالکین خاصیه ضبط اند
 حکمت دیشلور که اگر چه کشتنک همی اوج علوه متاعد کر کرد
 اما جده و جهدی دخی مساعد کر کرد و طلبسز همتی نی مساعد یتغ
 و فی باران میغ کبی در شویله که علوه همته جده و جهده قرین
 وسی و کده همتین اولور سه های دولت و سعادت ساعده قونر
 و شاهد مراد مرجایه ال صونر و علوه همته اگر چه ابتداده اهلایلر
 اما بھر حال منزل مقصوده ایصال ایلر حتی دیرلو که اگر چه ایکی کونک
 مسافیره ایکی کونک نرا دکر کرد اما منزل منوی چاق همتده
 بغداد کر کرد و لایق بودر که کشتی قدر نه کونر اوج همته بر واز

دخی واردی اولدخی اون بیک اقمه ویری ما حصل اون کسثیه واری
 هریری اون بیک اقمه ویری یوز بیک اقمه جمع اولوب کوتوردی
 اور تایه کتوردی بنی هاشم عتیقی اول حسین بن علی یه واردی
 یوز بیک اقمه انعام اتدی اندن عبدالله بن جعفره واردی اولدخی
 یوز بیک اقمه ویری اندن عبدالله بن ربیعیه واردی اولدخی
 یوز بیک اقمه احسان اتدی اوچوز بیک اقمه اوج کسه دن جمع یوز
 بنی امیه معتقنک نظرنه یوردی بو کله دخی قناعت و قطع خصوصت
 اتمدیلر تکرار امتحان و هر طایفه نکه حقیقت خالندن استیسان
 قصد اتمدیلر بنی امیه معتقی وار ب بنی امیه دن اقمه انعام ایدن
 اموی لره احسان اتمدکلری اقمه لری ایلدوب حق تعالی بروردن
 فتح ایلدی ضرورت مندفع و حاجت مرتفع اولدی بو اقمه یه احتیاج
 قالمدی بنه مال استنده یراشوردیوی فی الحال ایلدیلر قبول ایلدیلر
 بنی هاشم عتیقی بویله اتمد وکنده هاشمیلر بز تو کرمز یا لامرز
 واحسانمزدن رجوع ایلمز اگر حاجتک حاصل اولدیه تصدق ایله
 بزدن کیدن بنه کلمز بزده غرضله احسان اولمز دیدیلر هر فتنک
 خالدری کون کبی روشن و سخالری متعین و مستیقن اولدی حکما
 عبدالعزیز بن مروان مصرده امیر ایکن برکون بروردن کجوب کیدردی

مکتوب مزور پیدا ائدم وعید الله سنک انتسابک شرفیله التجا
 ائدم بنی شرمنده اتمیوب اما لرحقیق و طنوم تصدیق ایلدک اول
 بوکندر که بکا انواع انعام ائدی و رعایتمده اهتمام ائدی خالیانرو ساما
 و سنوک سبکله مالک اولدوغم مال فراوانم نظر کرده حاضر و جات
 و دل و قوع حکمکه منتظر در نه فرمان ایدرسک فرمان بردار و نه خذ
 بیوررسک خذ متکادم دیدی یعنی خط ایدوب سن بنی موجب خط
 اولاجق عداوتدن خلاص ایلدک بنده غاصی ایکن درگاه حقه ص
 ایلدک اول مال مبارک اولسون دیوب کند و خزینه سندن اول
 مالی تضعیف ایلدی و سر بر نیجه انعام و تشریف ایلدی بو حکایت
 ذکر دن غرض بودر که قصه دن حصه موجب نیجه ارباب اختیار
 ایدوب عبرت بین و خیرت کزین اوله لو حکایت بنی هاشم قولورند
 بری بنی امیه قولورندن بریسیله تفاهرا ایدوب هر بریسی
 مشوب اولدقلری طایفه ایله افتخار ایلدیلر و بخت وجدلده اهرار
 ایلدیلر آخر هر بری بری بنی قصد الزام ایلدیلر واروب و ایلدیلر
 عطایا اخذیله امتحان اتمک اقدام ایلدیلر بنی امیه عتیقی و اب
 بنی امیه دن برینه فقر و فاقه سندن شکایت و مونات شانه سندن
 حکایت ایلدی اون بیک فخر و بودی بنی امیه دن برکینه یه

آدمیسته بر مکتوب و بر دی آدم سهل مدتوع ارمنه اردی عبد الله
 مکتوبی اجدی یا زلمش فلان شخص ایلند و کی مکتوب ترویر فیه والنش
 حاشا اول شخص نفسنده واجب الرعايه و بوجا نبله علاقه سی فوق الغا
 رعایتی اتمرام و اعانتی مراد تمام در شویله منظور نظر عنایت اوله
 و مشمول لطف و حمایت اوله سبب تاکید محبت و موجب منت خدمت
 عبد الله اول شخصی دعوت ایلدی اولا تقصیر بالمضی دن عذر خواست
 ایلوب وعده ائد و کی امر لردن قفسن استرس دیدی شخص
 ارنلر نقده قلمش ردعایی دیونقد عرض محبت ایلدی عبد الله
 ائیکونر بیک نقد اچه رابع العیار و اون اسب راه وار و دوه و قاتردن
 قطار و مهار و یکری بوغجه انواع اقشه و امتعه زرنگار و اون
 غلام سرو قد لاله عذار وخی بونک امثالی احسان بیحد و انعامی شمار
 ایدوب معزز و مکرم بغداده کوندردی چون بغداده کلدی
 یحیی نیک حضور نه کر مه استیذان ائدی کر و بیحیی نیک حضور نه
 یوزاوردی ایاغن طور دی یحیی بونک ذات و صفاتدن استیذان
 ائدی دیدیکه بن بر غریب ایدم روزگارک انواع الامنه گرفتار
 و درد و در ایله دل پر خوناب و دیده خونبار خالیا سبکله حیات
 و غم و هومدن نجات بولدم یعنی بند بخت سیاه و پر کناه که

اولیقا اولورسه تی کمر و کاست ایکیوز چوب راست اوروب سقالک
 تراش و سنی ایللره رسوای و فاشا یوم دیدی شخص هر چند خلده
 قصد ایلدی و اگر بنی رعایتده اهل الایدوبضا و قیاجون مکتوبم منور
 دیوسک مکتوبم و یوکلده کم یوه کیده یم و برغیری تدارک ایده یم دیدی
 خلده می بحال اولدی آخری بحال اولدی عید الله شخصی بر مکان شریفده
 قوندرب و بغداده آدم وار بکلیجه لازم اولایقی جوابی کوندرب بغداده
 آدم ارسال اتدی آدمی بغداده کلوب اولمز و نامه الوب ییجی ایلدی
 عرض حال اتدی ییجی ندما سیله عشرته و خوا سیله صحبتده ایدی
 نامه کورب عالی بلوب یارن سکا جواب و یرم دیدی اول کتد و کتد
 صکوه ندما سانه قصه بلدردی هر کس اول شخصک حقیقه برکونه
 عقوبت روا کوردی ییجی جمله سن ردا یدوب دید کلر بکوز و ناء تده
 ناشی در اول سبیدن راه کرم و لطف و مروتدن متلاشی در عید الله
 بزم ما بینم زده عداوت واریدی حق تعالی نیک الهامیله اول شخص
 سبب صلاح ذات البین اولوب چون بو وضعه اقدام ایلدی
 لایق بود که بز دخی انک احسانی مقابله سنده اول شخصک امن
 تصدیق و ظنلرین تصدیق ایده وز من بعد عداوت صداقت
 مبدل و شقاق موافقه متحول اوله دیوب ارستی اولد تده عید الله

حکایت هرون الرشید که عبد الله بن مالک خرازی به افراط علیه
 محبتی اولدوغندن یحیی بر مکی و اوغلاری رشک ایدو عبدالله
 غرامت و هر پیره عبد الله خلیفه به سحر ایدر دیو مذمت ایدر لودی
 بواجلدن نابینا لرنده عداوت شدید و مخالفت اکیده واقع
 اولوب طرفیندن حقد و حسد مشتد و باب صلح و وفاق منسد
 اولغدی بوشاهه خلیفه عبد اللهی ارمنیه و لایتنه و الی
 ابلیز تشریف و تقلید یله قدرن عالی ایلدی عبد الله ارمنیه ده
 ایکن اریاب کمالک برینه سوء حال و قلة مال و منال عارض
 اولوب بغری نسنه دن چاره و کزیر بولوب ضروری قدام حیل
 و تزویج ایلدی کند و حقنه یحیی لسانندن عبد الله به پسر اش
 نامه تحریر ایلدی عبد الله صوندی عبد الله نظر ایدی حیل ایدو کین
 بلوب تزویج ایدو کینه با و راندی و اول شخصه دیدیکه بونامه مزور در
 و سنو حیل اندو کل مقرر و حقیقت اطلاع ایچون بغداد خبر
 و بیک خبر بر کونده لر اگر صحیح ایه مخیر اولدوسک بروجه
 نقد ایکی یوز بیک آغ و خلعت و تشریف و بریم اگر در سالت
 اعمال مملکتدن برینه و الی ایدوب مراد که ایر کوره یمر اما
 ثوبله که حیل و مجر و جره و سبله اولما غیون اندو کی کو ظاهر

نما اتبعنی متمسکاً بی و لکن خفت من ضرب البسال یعنی بکا
 اندکوار احسان دکلدر و لکن خوف ایدرسن آفرندن خون منصور ک بیتی
 او قدغن کوردم جنایت نفس و ذنابات شائسته حیران اولدم بعده
 مبلغ مذکور و جوهر بله هرون الرشیده روان اولدم هر و نه ماضی
 علی التفصیل بیان ادم و سر کد شقی عیان ادم بجی نک علوه شنه
 و لطف و مررتنه آفرین اتدی و منصور ک کفران النعم لغنه لعنت
 و نفرین اتدی مبلغ قبض ایدوب جوهری و ارینه بجی بی و برکه
 پیرا احسانمزدن و دوزخ و اغرمزدن چقان لقیه بینه صور نمود
 دیدی اندن جوهری بینه بجی بی و ادوب قصه تفصیل ایلدم
 منصور ک خان بیان اندکده بجی کرم شانی و سیمو مکانی متفصلاً
 عذر ایدوب منصور اول خالده پرغم و کوهلی افکار دین در هم ایدی
 حیرتندن فی اختیار اول مقوله سوز سوز بشتدر و قلبنده و ملیا
 ننه اوزر لسانی غفلت اوزر کلمات ایلشد ریقه منصور
 کفران النعم کلم و احسان مقابله سنده اسادت ایلز دیدی
 صالح بجی نک اولکی خان و تکرار بومرتبه انعام و انضار کوب
 محبتی صد چندان و جیرتی بی قیاس و بی پایان اولوب اغلیوغا ایدوب
 روان اولدی و هر مجلده بجی نک کریمه قصه خوان اولدی

وارباب کرميله استشاره کړک چاره اولورسه یحیی برسیکن اولور
 و سنک جان و میدک ائک دست احسانيله غمدن رها بولور دیدم
 قبول ائدی ایکن یحیی یه واروب عرفحال ائدک یحیی خازن چاغدی
 غزینده سنده بیش بیک کزه بیک انچه واریش احضار ائدی ائدت
 اوغلاری فضل و جعفر خبر کوندرب چفتک المقت استر کوز حالیا
 برسیک دوشمشدر که خراب اولورنن یحیی باقی و قیامت دیک
 فوایدی بری برینه ملاتی در دیدی اکی بیک کزه بیک انچه فضل
 و ایکی بیک کزه بیک انچه جعفر ارسالا ائدی یحیی طقوز بیک کزه
 بیک انچه حاضر اولدی ماعدای تدارک ایله دیوی منصور کړک اولد
 بنی کړک در کور رحم ایدوب کرماده آرکور غیری قاپوی وارنم
 و سندن غیری یوز ادرنم دیدی یحیی عاقر اولوب امر ولدی اولد
 دنا یوز نام عواده جاریم سنه آدم کوندرب خلیفه احسان ائدکی
 جوهری استدی ولدخی کوندردی ائدن یحیی بکا دیدی که بوجوهر
 بوکوهر کرانایه وینچه سلطان وقت بهایی سرایه و پیرایه در خلیفه
 ایکی بیک کزه بیک دیناره الیوردم ایدی خلیفه دنا یوز باغشلی
 بونی دخی بیک کزه بیک انچه مقابلده سنده آل دیدی انچه و جوهری
 الوب یولده منصور له کیدر کن منصور بوسیتی او قدی

وبردی بیک کوزه بیک انچه دی بن کند و مالیدن کوندندهم قیفر اید و
 وجه معا شکه صرغ اید سن دیمش اول مالله خزنینه مالالم مالالمال
 واهل وعیال واولاد واطفال خوش حال اولدیله حکایت نوشردانک
 برندی و مصاحب قیدی برکون مجلس شرایده شاهک بر مجور طاسن
 اوغریوب پنهان ایدرکن شاه بوخاله ناظر اولدی چون مجلس
 آخر اولدی شرایدار باشی جامی اکسک کورب امرانیکه قاپولر
 قاپنوب هرکشی تفتیش اولته کیمده ظاهر اولورسه حقندن کلنوب
 جرمه کوره برایش اولته شاه بلوب دیدیکه طاسی برکسنه الدی
 ینه ویرمک محال و سارقک الدوغن برکسنه کوربیکه غمراقلد
 نه احتمال حکایت هرون الرشید برامکی یم متغیر اولدو یخی
 زمانلرده برکون صالحی چغره وب وار منصوره دی که انده بیت الممالک
 بیک کوزه بیک انچه می وارد و اقشامه دک تحویل ایدرسه خوش وال
 باش کس دیدی صالح روایت ایدرکه وار ب بوخالی منصوره اعلا
 اتم چون واقف حال اولدی جمله ماملکین بهایه طوقدی عشر مطلوبه
 دفا اتم کوردی یقاسن برتوب یوزن یرم سوردی اونده فریاد
 پید اولدی هر طرفدن ناله و علاه اولدی جیانتدن بالکلیه انقطاع
 اتدی اهل وعیالیه و داع اتدی کون کیجه لیدر درمانه چاره کورک

وحالی قصد اصلاح اندی قالقوب جعفر بن یحیی و فضل بن یحیی بیر
 واردم قصه پر غصه می اعلام اتمدم و هر چند که شفقت لری مقارن
 اوله دیو باوام و اقدام اتمدم الله خبر لر وین دیکدن غیر فتح کلام
 اتمدیلر و بر طریقله قصد انجاچ مرام اتمدیلر او لکی حاله خجالت
 دخی منضم اولوب دردم متزاید و عجم متصاعد اولدی نالان و کریان
 ینه عبد الله کلوب اولردن بکا فایده و اصلاحایده یوق دیدم
 بوکون بزمه اول کوره لدر آخر کار ینه وارد و دوران خالی نیه
 ایرکورد دیدی سهل زمان بچدین دق باب اولدی تقاضای دین
 اوله دیو جان و گوکل پراضطراب اولدی ناکاه غلام اومدن کلوب
 قاتر لرقطاریله قاپوا و کی ملو و اسباب و آلاتله او یزطو بطلو
 اولدی برکسنه دخی جعفر و فضل ادمیسم دیو حاضر و ناظر و قدومکه
 منتظر درم دیدی عبد الله ایشدوب شاد اولدی خانه ایچی سرور
 و شوقله طولدی سکر درک اوه واردم اول کسنه می کوردم الله
 بر ورقه رقعنک مضمون بوکه سولا سوزک تاثیر اندی و حالک
 بنی غایت دلکیر اندی فی الحال خلیفه بیر واروب حالک بیان اتمدم
 بیک کزه بیک آغجه امر اندی بواحا نله ایچی دیونین ادا ایدر یا کمدون
 صکر نه بیرونه ایچر دیدم سکر یوز کزه بیک آغجه دخی لوازم ضرورت بیک

ومقام صبرده قرارا تدی ایز یویردی جعفر که کلن برمه فی التوفله
 ما لا مال ا تدیلر حتی برمه غرق اولوب کتور مزالتون ضایع اولور
 برمه جیلور فریاد ایدوب عرض حال ا تدیلر روایت ایدر لکه یکر
 بیک کوزه بیک لجه ایشرا اولرمانده هت عالیه و سخای نفس
 یونجه ایش بعض حکمایه صومر مشر که خلقک غایت برامزحالیسی کیمید
 دیشلر که هر کیمیک که هتقی عالی و علم و فنی کیشرد البته کندی فقیر
 و حال عسیرد اول حکیم دیشلر دکه یا بوندن خلاصه چاره و امید
 دیشکه ملوک و اکابر و اصحاب همتله استقامت و انلارک انواع
 انعاملرله اصلاح حال و دفع مؤنة اللهم ارزقنا حکایت
 سعد بن سالم باهلی روایت و حال ناضیدن حکایت ایدر هرون التری^{شد}
 زمانده فقرله عالمه مشتد و زمان فقر و دیومستد و هر طرفدن
 باب فرج منسد اولدی هر کون ارباب دیونله دیوانم طور دی
 و قنده کیدر سیم غرماند ا رد بجه عسکریور بر دی هر طرفدن حیلله
 احتمالی محال و سوا خال دن برکم ال اولوب عبد الله بن مالک نخاعی ایلله
 استشاره و استفساد چاره ا تدم دیمیکه سکا برامکی دن غیر پناه
 و انلارک ایشکدن غیر کیرین گاه یوقدر انلارک تکلیف بنده طاقت
 و اول مقوله اصحاب چاهه عرض حاله بندد لیاقت یوقدر و یدم الحاح ا تدی

جانانه سیدر بنده نه افتراق نه طاقت دار و نه غیری وجهله سنك اولمغه
 قابلیت داریدی محمد برکون علی العقلم جعفرک اومنه واریدی جعفر
 خلیفه نك شرف قدوسن شرف روزگار و خاکپایین سرمایه سعادت
 و قاربلدی عیسه آغاز اتدیله ناله لری نغزله دمان اتدیله
 کوکل مرغلری هر طرفه پرواز اتدیله خلیفه شرابله جعفرک اکبر سن کرم
 اتدی و بدر پرده اردنن کلوب ساز چالمغه جعفری راضی ایدوب
 کوکلن نرم اتدی بدر پرده دن هر پرده ایرلادی جالادی سحر لر
 ایدوب اهل بزمك عقلن قاراج ایدوب کوکلن الدی کیدرک اهل
 بزمك یوکی ییدی طلو اوردمشه دو نوب هر کشتنك اینشی بتدی
 جعفر مست و سرگردان یا توب محمد امین جاریم یی الوب دارالحاقیریم
 کندی انامروتن خروج ایدوب الله اتکینه ال صومندی اول
 طایر هوای پاکبازی لاشه حرامه قونمادی صباح اولدقده امین
 ضیافت قیدن کوردی جعفری دعوت ایدوب قیاقی صحبت طوریدی
 چون باده آتشدن کله لر قیزدی عقل کندوبی بیگانه کورب دف کبی
 قی چیزدی امین امر اتدی بدر پرده اردنن سراغاز اتدی جعفرک
 مرغ صبری اگر چه خوفندن آشیان دماغندن پرواز اتدی اما
 کندوند علوهتمندن و خلیفه نك هیبتدن سکوت اختیار اتدی

علوهن تخسین اتدیله و عطاى نفس و کرم ذاته آفرین اتدیله
 حکایت بروکون یحیی بن خالد برمکی هرون الرشیدک وزیرى
 دار الخلافه دن چاقوب سراینه کیدر کن برحقیر الحال یا ابا علی ^ع
 بنی سکا محتاج و سولا بابا با حسانک مرضی اهل احتیاجه دار
 العلاج ایلدی برضعیف احسانله نصیر اول پائمال فقیر اولدم
 الدال دستیکر اول دیدی یحیی اول شخصه خاص اوده لونون جمله
 آلات و اسباب و فراش و بساطله ستوده مستقل بر اوده تزیین
 ایلدی و کونده ایکی کوزه انواع اطعمه و الوان نقایس ترتیب
 و تعیین ایلدی بر آئی بو ترتیب اوزره ضیافت و هر کون بیک اقم
 انعامله رعایت ایلدی و آئی تمام اولدقده اوتوز بیک انجرا ایلله
 بر صر و دیچره بو غمخ لباس و هر مالزم دن انواع و اجناس کوندیری
 خرسند ایلدی اول شخص آکوب کندی یحیی اگر اول شخص کتیوب
 عمری آخر و لیحه طور سه بور عایتی ایدرم دیو سو کند اتدی
 حکایت جعفر بن موسی هادینک بد کیر نامه بر عود چالرجاریه
 و اردی که حسنده جمالک خورشید هلاکی و الحانده کمالک
 ناهید سینه چاکي ایدی خلفاء عباسیه دن محمد امین جاریه
 کمال و جمالن ایشد ب طلب اتدی جعفر اومک قدر مانه سی و کوکلک

ای جاہل بتی یوز بیک فلوری دکل دنیا طلوسی سیم و نر و نر کوهر
 بنم نظر مدہ نر دن کمتر در بر تجارت ایدیچک یا سلطنتی کمر الیس
 و کبله معیشت ایدن فقرانیلسوا مدی اولجوهری اصحابه تر دایله
 و سن بعد بویانی سدا یله که تجارت ملوک زمان حیاتلرنده
 سب دناوت همت و بعد المات باعث نفرین و لعنت در در
حکایت امیر عمار بن حمز اعیان دولت و مشاهیر ارباب علمان
 بر کون خلیفہ ابو جعفر دوانقی نک حضور نوه او تور کن
 برد ادخواه تظلم ایدوب عماره فلان ملکسی غضباً الوہب
 بکا ظلم اتدی دیوشکایت و طلب عدل و نصف اتدی
 خلیفہ عماریم قالو خصمکله برابر اول شرعله مصلحتکوز کورلسون
 دیدی عماره یا امیر المؤمنین بن انوک ملکن خاشاکه المشا و کم کندی
 و رطه آثمہ صالمشا و لہ المدم اکرا و ل ملک انوکسه مبارک اولسون
 و اگر بنم ایسه اناسی سودی کبی حلال اولسونہ سوال نہ قیل قال
 اولسون خاشاکه بن یرمدن طورم و خلیفہ بکا لاین کورہ کی
 سکائی دنیا مالند و یرم دیدی بر جفتلکدن او توری بن بوکلہ برابر
 اولما غن یرمدن طورمزم و امیر المؤمنین بکا تشریف اتدی مکائی
 جفتلکه دکل دنیا طلوسی مالہ و یرمزم دیدی حاضر لرم عماره نک

فلان آل دید و کنی اشتدی یارم اچمه لفظن تلفظ ایلک عرض خلافت
 عیب و ناموس مملکت شین نی ریبدر یوسقوله دنانی اختیار این
 خلافت خلعت سزاوار و اقرانی ایچنده مختار و لماز دیو و طعنه لفظن
 خلع اتدی دشته امیدن تیغ حرمانله قطع اتدی حکایت
 اردشیرک او غلنه وصیت نامه سنده مسطورده که بر کسریه
 احسان اتدو کلک وقت جهدا یله که اتدکل احسان برولا یتک
 یا بر شهرک هیچ او لماز سه بر کونیک حاصلی مقداری اوله و احسان
 اتدو که بر وجهله احسان ایلکه که احسانک الکا غنا و یروپ
 آخره احتیاجی منقطع اوله و تجارت رغبت آئه و اهل ضایع
 کسینه همت ایلکه که تجارت ملوک دنا نت همتدن ناشی اولور
 دملوک هرگاه که دنا ت همت عارضی اوله احوال انتظام مملکه متلاشی
 اولور حکایت ملک هر مزک و زیری بر کون هر مزه بر مکتوب کوندر
 که جانب بحدون بعض تجارت کلشدر که متاعلری در شاهوار
 و جواهر کونا کون نی شمارد بخزانم عامه مصلحتیچون یوز بیک
 فلور یلغن انتخاب و انشرا اتم خالیا فلان تاجر بو قدر
 مبلغ عظیم زمحل طالیدر اکر پادشاه و اکوهر سه بیت الماله
 کنج ذخیره مال وافر حاصل اولور هر مز غناب نامه یازدی که

کشتی ادانی و اذلالیله اختلاطدن احتراز و اصغر مصاحبتی
 آزاید حکایت ابو جعفر دوانیقی بر کسینه بشیوزا فخر و یردی
 احمد بن حنبل یا تنده حاضر و یو وضعه ناظر ایدی
 ملوک بیک افچردن اکسک افچر احسان ایلک قدر سلطنته نقصا
 و علوه همته سبب اعتراض ارباب عدواندردیدی حکایت
 برکون هرون الرشید مرکب عظیمه کدرکن بر کسند آتدن
 دوشدی هرون بشیوزا فخر و یرک دیدی تحین ایدوب
 همتا ندی وزیر یحیی بن برمکی کزنده سویلمکه مجال
 بولیوب دش قصوب اشارت ایدی تنهاده هرون یحیی یه
 اولاد دکی وضعدن سوال و سبب اشارتدن کشف حال ایدی
 یحیی ملوک لسانته بیک افچردن اکسک انعام لفظی جاری اولمق
 عیب عظیم و موجب تنین دلیم دردیدی هرون محله قابلیت
 واحسان اولاجق آدمه محلیت اولیوب بیکدن اکسکه انجی تحمل
 اولسه نه قلماق کورک دیدی یحیی برآت و یرک دیو تعبیر و آنک
 قیمتنده محله کوره تدبیر آنک کورک دیدی یوسپیدن او ترو
 مامون خلیفه او غلی عباسی ولی عهد و برینم خلیفه اولماغه انواع جهد
 انشی ایکن برکون عباس با زاره خدمتکار کوندر ب یارم افچر لطف

وکاتبه لازم بود که کتابی تمام اندکدن صکره تکرار قراءت ایلیه
 وخطاسنه اطلاعده دقت ایلیه خطاسی واریسه اصلاح ایلیه
 مشتبیه و مشکوک تنه واریسه ایضاح ایلیه وکاتبه لایق اولد که
 یازدغی کتابک الفاظن قصیر و معاینسی کثیر اوله و الفاظ ثقیله
 یازمقدن احتراز ایدیه و تکرار کله یازمیه یازر سه غایت آز ایدیه
 الباب الرابع فی سوره **هم الملوك** امیر المؤمنین عمر رضه بیور مشد که
 اجهدان لا تكون دنی الهمة فانتی ما دیت استقامت قدره انفسا
 من تداون همته یعنی جهدا یمله که دنی الهمة اولیه سن انسانک
 قدر نک سقوطنه و ذروه علودن خصیصه دتوه هبوطنه و نادان همتن
 قوی سبب کوردم دیشده عمر و بن عاصم دیشد که کشتی نفس نه بخله
 وضع ایلر سه مکانی اولدر یعنی همتی عالی اولسه قدری عالی اولور همتی
 دنی اولسه قدر و منزلی شرفدن خالی اولور و همتک معنی بود که
 کشتی کند و نفسی اعزاز و تجلیل ایلیه نه انکه تحقیر و تذلیل ایلیه
 زیرا قلب کند و ی عالی کورمک اکابر و اشراف خصایلندن در
 کدانلار حقیقت خالری یلور لر دنا دنی قبول اقیوب شانلرینه
 عزت قلور لر و کشتی کند و ی تذلیل ایدجک جمیع عالم دخی تذلیل
 ایلر و رعایت و حرمتن تقلیل ایلر و علو همتک بر شرطی بود که

جمع ایلیمه و عبد الله بن جبلة دخی کاتب حاذق و صنعت خط و کتابتده
 فایز ایدی شاکرد لرینه و برویکه قلملریکیز بحری و لشو بحری اولمازسه
 یاری صفر اللون اولشو و قلمک بد غنن قطع ایلک لازمدرکه کاتبک
 ایشی با غلغنه غیر ساری اوله هم قلمک ایچنده هوانغونه ایدوب مرکبفیس
 جاری اوله و کتای مهر ایوب بختله کوندردک کوندر نامه بی ختمله
 کوندردک کتابی اکوام و مکتوب الھی احترامداری القی ای کتابیم
 آیتنده ابن عباس کتاب کیری کتاب مختومه تفسیر ایلیمشدر رسول الله
 علیه السلام عجمه مکتوب ارسال تددکه عجمه مکتوبده مهر استریدی یلیر
 رسول الله عم بیوردی نامه ختم اوردیلر خاتم مبارک لونیک فقیر یلیر
 اوج سطر یا زلی ایدی محمد رسول الله قازلی ایدی محمد بر سطر
 بر سطر لفظه الله بر سطر ایدی حکایت صخر بن عمرو روایت ایدرکه
 رسول الله عم نجاشیه یه کوندردکی مکتوبی ترابله آلوده اولدی
 لاجرم نجاشی اسلامه کلوب دنیا ده ذکر خیر و آخرتده رحمت و مغفرتله
 آسوده اولدی و کسری یه کوندردکلوی نامه ترابا میز اولدی لابد
 برویندخی سلمان اولوب زخم خنجر سرتیزدن خلاص اولوب
 اهل تمیز اولدی و رسول الله عم بیورمشلردرکه اتوبو اکتبکم فانه
 ایچ خواجکم وینه بیورمشلردرکه اتوبو الکتاب فانه مبارک

قلمله برنامیدی یازده تمام ایده ویند قواعد حروف واسلوب خطی رعایت
 اید و با اهتمام ایده جماعت عجز اظهار ایلدیلراندن صاحبان قلم
 الوب اوفاندی اول فائق قلمله بردرجی شویله تمام قاعده اوزر
 یازده که جمله سی بکنوب کند و لودن فضیلت و مزیتنه اعتراف و اقرار
 ایلدیلر و احضار قلمله غایت ابوسی اولدر که طوغری اوله و معتدل اوله
 لونی صادر ویه مایل اوله وسطی انجه اوله و صانع جانیندن محرق اولان
 قلم خط عربی و خط فارسی و عبری ویه مناسبدر انا انسان دری یازان
 قلم صول جانیندن محرق اولماق و اجید قلم انواعتک ابوسی بودر که جعفر
 بن یحیی بن ایشه یازده و غنی کتابده وصف ایلشدر که نه غلیظ و نه رقیق اوله
 انا و سطحی رقیق اوله و قلم تراش غایت تیز کرکدر مانند خنجر خوریز کرکدر
 و قلم جانب عیندن محرق قطع اولوب قلمک قطع طوری منقار نه بکنمک
 و مقطع غایت برك اولمق کرکدر و مهر فارسدن کلن مهر لودن اولوب
 غایت حقیف و کاغذ غایت صیقل اوزر مهر لیش براق و لطیف اولمق
 کرکدر و هر لفظ که اوج حرفدن زیاده اوله ممد و دیالقی کرک و حروف
 صور و اشکالی بری برینه متشابه و متمثل اولماق کرک عبدالله بن رافع که
 امیر المومنین علی بنکاتبی ایدی حضرت علی اکابر ویکه یا عبدالله قلمک
 اوزون قطع ایلله و سطر برك ما بین تو صیغ ایلیر و حرف لک ما بین

انواعه و خطك اضافي اسلوبه عالمه اوله و قلمبنده حاضر اند و كني
 قلمه ارايه جازم اوله و قلمني خطا يا زمتدن يعني كند و مراد ايدنگي
 نسنه بي يا زمتده خراستايليه و كاتيه لايق بودر كه فتحي حرف متصل
 و فتحي كله مجتمع و فتحي حرف مدود و فتحي منقطع اولور درعايت
 ايليه و حرفلري معين و خطي مبين اوله و هر حرفك حقتن اعطا
 ايدنه نيته كه امير المؤمنين عمر رضی الله عنه كاتبي عاملي عمر بن عاصه
 نامه يازوب بسم اللهك سين اظهار ايلدي عمر اني دعوت ايدوب
 اوله سين بسم الله اظهار ايله اندن ساير مضاحكه مباشرت ايله
 ديددي اولدي قبول ايدوب ارتقا و فعله اصرار ايلدي حكايت
 راي شاهنشاهك اون وزير صاحب معرفتي داريدي جمله سندن صفا
 اسماعيل بن عباد علم و معرفتله ممتاز و مختار ايددي بركون جمله وزرا
 جمع اولوب صاحبك عيوبن تعداد انديلر آخر بونده اتفاق انديلر كه
 قلم يونماغر قادر دكلدر انوكچون اسلوب كتابنده ماهر دكلدر شاهنشاه
 بوخبر واصل اولدي جمعيت ايدوب جمله سن حاضر قلدي اندن صاحب
 بني قلم يونماق بلرز و اسلوب بخطده احتياط قلمز ديش سز بن خاندان
 و زارنده بيوش و زير زاده و قديمي خانواده هم جمله ادايمك
 اولوسي قلم يونماق علمي در اتماسك ايجكونده فقكر در كه اذفاق

خالی معلوم اولور یعنی یراقده اولان کسسته ناک خالی مکتوبله مفهوم
 اولور و برکسسه نردکلو احوال عالمه مجزیا اولور سه ما دامکه کاتب اولوب
 کتب متقدیمینه نظری متعلق اولیه کامل العقل و تمام الفضل و لما زو^{سيف}
 و قلم دنیاده اولان اشیایه حکاکه و بونلر محکوم جمله خادمدرا کرسیف^{وقلم}
 اولماسه نفیرین و دولت امری قائم اولور ی و نه ملک و ملت احوالی دایم
 اولور دی و طائفه کتابه لایق بودر که کتابت لوازمندن اوز که صنایع
 و مصالح تحصیلنه سعی اتمیه لکه تاکه ملوک و اکابر خدشته لایق
 اوله و اینجی اول معرفته متخصیص و لما غله اقراندن فایق اوله و کاتب^{کاتب}
 اولان کسسه اون نسبه عالمه اومان لایق اوله اولرینزمینده اولان
 صولرک قرب و بعدنه عالم اوله یعنی هندسه علمندن بهره دار اوله اینجی
 دیف و شتاده لیل و نههارک زیاده و نقصاننه عالم اولوب علم نجومندن
 حصه کذار اوله اینجی سیرشمس و قمر و نجومه عالم اوله یعنی علم نجومک
 دقایقندن علم مبیقاته عالم اوله درینجی حساب اصابعه عالم اوله
 هیئت علمن بله اینجی تقویم و اختیارات ایام علمن بله یدینجی ذراعت
 و حرثات اصطلاحاتن بله سکرینجی طب و ادویه بله تقوینجی ریاح
 احوالن بله اینجی علم شعر و قوافی و نخبیر اوله و کاتبه لازمدر که
 بر جمله دن صکوه خفیف الروح اوله خنده روا اوله قلمک قطعنک

ایمه لوصلاحی صلاح عالم و فلاحتی بنی آدم ایدوکن بلوب و زاتله
او غار و خایره عقی و اتخاذ اسباب زلفی و قرنهایده لوالیایا اشاکت
فی ذکر الکتاب و اوامر علما دیشلدرد که قلدن افضل نسبه یوقدر که قلمله
سالفک اعاده سی میسر و ماضی نک ایثانی متصور در و قلمک شرفند لیل
واضح و برهان صریح بریدر که حق تعالی قلمه قسم بیورمشدرد که
ن و القلم و مایسلون بیورمشدرد و بنیورمشدرد که اقرا و ریل
الاکرم الذی علم بالقلم رسول الله بیورمشدرد که اولما خلق الله القلم
عبد الله بن عباس اجماعی علی نزول الاله فی ان خلیف علیهم ائمه کریمه
تفسیرنده بیورمشدرد که یعنی بنی کنوز ارضه والی ایلکه که بن کاتم دیکدر
زیرا قلم کلامک صانع یعنی قیوم می سید را بن المعبره دیشدرد که قلب
معدن عقل جوهر قلم صانع خط صبا غندر یعنی معادن قلوبیده حاصل
اولان جواهر کلامی صانع قلم رشته خط اوزره تنضید و تنظیم ایدوب
جلد و پرور و اول نظم و ترتیب له حسن و بها و پرور جالینوس دیشدرد که
قلم کلام طیبیدر بلیناس دیشدرد که قلم بر طلم کبیر را اسکندر دیشدرد
دنیا و مایهها ایکی شیک تحت حکومتده در بری سیف و بری قلم
و سیف و قلم تحت ولایتده در و قلم کاتیلرک ادنی و بضاعتی در
و سایر اهل علمک و دنی و زینتی در و کتابت سبیله قریب و بعیدک

خالیا یند ال سلجوقله باغچه و زلرت نضاره تازه و گلشن صدارت
 حیات نی اندازم بولدی هر کمالک اربا بندن و هر هنرک اصحابند
 علمانک بوگزیده لوی و صلحانک پسندیده لوی اهل علمک ادبایی
 و ابناء سبیلک غرباسی و بالجمله هر استحقاق و قابلیت و اصحاب
 فضیلت و مریتدن کمنه قالدی که شمول عواطف عمده لوی
 و منظوم انظار عیون کریمه اولمیه بوانتاده بو وجهله ثناء
 باعث اولدر که بزرچهره لیکاس لاشیاء بعضیا بعض
 دیشدر اشیا بری برینه قیاس و نیجی انسان که جمله جواهر
 اجلی و جمیع اشیا نیک اکللی در دنیا نیک زینی و مافیه نیک قره
 عینی در غرض بودر که وزراء متاخرین سلف متقدمینک
 سیرت و شما یلندن عبرت بین و خضه کزین اولوب اوصاف
 جمیله ایلله انصافه ساعی و سلوک سبیل عدل و انصافه داعی
 اولوب خیرله مذکور و مشهور اولان و زرایه اقتدا و اندلرک
 اثرنه اقتفا ایدوب بناء و نازق اولاساس و زرت تمهید
 و بنیان ایالت و المارقی اندلرک بناسی کی تشید ایده لر مال
 بیت المالی و قنده تحصیل ایدوب و محملنده غیر صرف اتمه لر
 و ورثه و ارا یکن موقی نیک میراثنه نظر اتمه لر و طمع مال

و دان چنانلری صد چاک اولمشدر و سلطانک علامه سعادت
 دارینی در که وزیر صالح و مشیر فاضل مقادیر اوله زیار رسول الله
 پیور مشدر که اذالرد الله بامیر خیر افضله و زیار نصیحا افاضقا
 صیحا ان نسی ذکره وان استعان به اعانه مؤلف کتاب
 یعنی امام غزالی علیه رحمة الله الملك المتعالی دیشدر که حق تعالی
 هر زمانده قولورندن بعضی اصطفای و بعضی اجتناب ایله اختیار ایدو
 کیمینی سعادت سلطنت و کیمینی زیور و زارت و کیمینی نعمت علم
 و معرفتله کزیده و اقرانلری ایچنده پسندیده ایدر که عالم انلرله
 سمور و قدر وجود لر یله بر نور اوله و عجایب زماندن بری برامکه
 احوالدر که پنجه ریل وزارت خاندانلرنده طفیل و سعادت ایشکرنده
 خاک زایل اولوب هر بری کرم و سخا و بذل معروف و عطایه
 اعجوبه و دران و نادئم اذما فکن آثارلوی اکثر ولایات معیوره ^{صل}
 و انوار کرم لری اطراف و اقطار عالمه داخل اولمشکن مکاید جرم
 و مکاتم حد ثاندن خلاص اولوب کلیمشه و ون دیلر و عالمه
 هر بری پر تو صامش ایکن تحت سحاب ارضده طولورند لکه که صلا
 وجود لرون اثر و بود نا بود لروندن خبر قالمدی انلرک زوالیله
 وزارت امرته اضطراب و بومتصیبک صدر نه انقلاب کلش ایدی

و صرف اموال الله اقدام قصد ایدہ اگر انوکله دخی حاصل اولما زیہ آنه
 حرب و قتال و اغاز جنک وجدال ایلہ اتمام قصد ایدہ و عسکره انهم
 و خانہ اجتماعلر نہ انهدام واقع اولدقده عسکرنی محایا قتل ایدہ
 و مارلرن قطع و تبارلرن قمع اتمک مراد ایدغیه زیرا احیای قتل
 احتمالدر اما قتلی بی احیا محالدر زیرا بریکت قرق یلده حاصل
 اولور و قرق بیکدر بریکت انجی خدمت ملوکہ سلوکہ قابل اولور
 و وزیرہ لایق اولدر که عسکر عدودن بری اسیر و گرفتار قید و بنجر
 اوله احایله خلاص ایدہ و انعام مال و احسان تشریف خاص ایدہ
 اول اسیری فک و دفتر جرمدن ناسن حک ایدوب اولدخی و اربوب
 عساکره بونلا احایله کویا اولوب تقویة قلوب عساکره باعث
 اوله و عسکر عدوده بوجانبه محبت خادق اوله و وزیرہ لایق
 بودر که عسکرده اولان رجاللر را تبی رعایت و استحقاقلرن تحمیل
 ایدہ و قلربین شانلرینه کوره تقسیم و هر برینه رتبه و مکانشلرن
 کوره تعظیم و تکریم ایدہ خصوصاً ایچلرندن شجاعته مستان
 و میابته سرفرازا اولانلره حسن خطاب و بعض ذلت واقع اولد
 ترک عقابله کاه احسان و کاه انعامله مکافات ایدہ زیرا وزیران
 جوق کسنه سو تدبیر لری سببندن عسکر اللهه هلاک و دامن

امرایدجک وزرا اولیاء سلطنتله قول لیشله معامله ایملک انسیب
 واولی و احق و اخری در و دین و دولت و ملک و ملت امورنده هر
 کلی که واقع اولورنشائی ایکی در بری سلطانک بر دیه سی بری وزیرک
 سو و تدبیر در و نوشروان دیشدر که وزیراید بر مهم دخی بودر که سلطان
 جنک و جدال دن ممکن اولدقچه منع و غایت لازم کلچک حرب و قتال
 امرن دفع ایدیه و میسر اولدقچه حربله حاصل اولایق امورای ایللا حله
 اتمامه و حرب اولما دن تحصیل اقدامه سعی ایدیه زیر احرب بر نسه
 هم رجالک هم اموالک افنا سنه بادی اولور و نیجه خاندانک خراب و نیجه
 اولاد کرامتک ایتمام اولما سنه مؤدی اولور و لایق بودر که وزیرالمقدور
 معارف جزئیة بلکه علوم کلیة دن بهر مند اوله که وزیر جا هلی شول
 بولوده تشبیه اتمشدر که نفسنده بر بلند بولودا ولوب هر کس
 بارانندن امید و اراکن آنی بر ریج عاصف کلوب آچه و باران یا غدر
 کلوب کجه و ارسطالیس کتاب و ضایا ده یازمشدر که وزرا امور
 خشنه و مصالح مشکله بی غیر یلر المندن اتر ملک کولک نیجه که عاقل
 یلک طوتماق استه آخرا یله اولدر تمک کولک و وزیرایه لازم اولد
 اولدر که جلایل امور و محظمتات قضا یا ده اول مکانیب و رسل
 ارسا یله اتمام قصد ایدیه بعده طریق احتیال یعنی بذل نوال

و دین بر آئین نیک ایراد نه غیر ساعی اوله کنج احوال عماله و اخبار اوله
 امور رعایا لیه و چه بود مصالح برایایه شعوری اوله اوجی شجاعتی اوله
 انواع فروستیت و اضافات الان سلاح و ضرب و حرب و شجاعته
 قدرتی اوله در دینی صدقی پیشه و راست رو و راست کردار کی
 اندیشه ایدوب هر خالده و هر قالده مرشد طریق ما داید نه شیخ
 سلطانک اسرارن اشاعه و خفایای اخبارن اغراضه دن اخراژ
 ایده که اصل اساس بنیان وزارت و مقدمه نتایج المار ت
 بود در ارد شیرین بانک دیشد که وزیریه لازم اولن بود که
 ساکن اوله بهادر اوله حسن المقال و اسع الصدر اوله ملیح
 الوجه اوله کثیر الضمائم اوله دیندار و تقی اوله صحیح المذهب اوله ظاهر
 النفس اولوب عواقب امور و ناظر اوله و هر وزیر که پادشاهه محبتی
 محکم و شفقتی غایت زیاده اوله اعدای حق اولور و سلطانده لایق
 بود که وزیرای حقند اصحاب اغراض فاسد سوزین استماع تمیه
 و وزیریه یز اولد که سلطانده برستی و وضع ردی کور سه
 هوا سنه اتباع انیمه طریق صلاحی ارشاد و هدایه سبیل سداد ایلیه
 زیر الحق تعالی موسی پیغمبری هر ونله فرعون کوندر کده قولا له
 قولا لاینایو پیوردی حق تعالی عدوسنه ارسال اتکنه قول لیسنه

اضطراب و قصد انقلاب ایلدی سلیمان ساکن اول دیدی تحت
سن ساکن اول بندخی ساکن اولام سن طریق سلوک شکر و سکون
سالک اول که بندخی سمت قرار و ثباته سلامت اولام دیدی نیکه
حق تعالی بیور ان الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیر و اما یا فخر
یت الدنیر یوزند چونکه مور انجندی آنک عجیبی کوکده
تختن یل کو تو دیسه سلیمانک ولایت اولان بودر که وزیر عالم
و عاقل و مجرب و کامل پیرا مودید و روزگار آز موده
اولا که جوان نه دکل و عاقل و کامل اولور سه تجربه ده پیر لوله
برایر اولماز و امور عالمه اطلاعده پیر لوله همسر اولماز زیور
وزیر سلطنته رونق و مملکت زین در و جوان عهد اولوب تجربه
آز اولق نوعا شین در زین ایله شین جمع اولماز و ملاحت ایله
قباحت بریده روا اولماز و وزیر بش نسنیه محتاج و کثیر الاحتیاج
که تاحسن سیرتله خلقک قلوبنده موده و جمیع عالمه اوصافی
مدوح و نای محمود اوله اول کمال تیغظ و انتباه اوزره اوله
که بیت المالك مدخل و مضارقه و واردات و وظایفه الطالع نای
اوله بود کل که انجی تحصیلند و دخلند اهتمامی اوله بلکه وجه
مباحثه و طریق صلاحدن تحصیلند داعی اوله و خلاف شرع

و شادمانی اوله و بر طبایخ خا ذق و آشیز فایق که تدارک غذا سنده
 جست و خدمت معشاده سنده ناست اوله و اردیش دیشدر که
 ملوک لایق بود که درت نسندیه طالب اوله بری بروز یوز زین
 بری برکات امین بری بر حاجب صالح بری بر ندیم ناصح نوشروان ^{عنه}
 موبد موبدان دیشدر که حفظ سلطنت ممکن اولماز الا اصحاب
 ناصحین و خواص مساعیدین معا و نیتله اولور و اصحاب و خواص
 معا و نیتی قائده امتز الایاد شاهک صفای نیت و خلوص عقیدت
 و تقوی ذاتی برکات یله اولور زیرا سلطان اصل و خدم و ختم فرمود
 و سلطان روح و خواص و اصحاب جسمدر اصل ایوا و ملق کرکدر که
 فرع ایوا اوله و روح ایوا و ملق کرکدر که جسم ایوا اوله حکایت
 برکون سلیمان نبی علیه السلام تخته جقوب عساکر انواع
 مخلوقات و کروفر سلطنت و شوکت و سطوت و مهاباتله
 تختن یل کتوب اطراف عالمی کشت و کذر و استدکی یرو
 سیر و سفر ایدر کن بوجاه و سلطنت و رفعت و حشمت
 اطاعت جن و انس و انقیاد هر نوع و جنبه نظر ایلدی
 ناکاه قلب شریفه نوع غرور مرور ایدوب خاطر عاظمه فی الجمله
 عجب کنرا ایلدی فی الحال اول تحت بر سکینه حرکت ایدوب

اندو کده منع قادر و دفعه مباشر اوله و وزیره لایق اولدر که
 خیر مایل و حقه قایل سلطنته صحیح الاعتقاد و رعایایه
 مشفق القواد اوله سلطان خیر قصد ایلسه معاونت و امداد
 ایلیه و شره قصد ایلسه منع اید و بطریق حقه ارشاد ایلیه و بویله
 بلکه که دنیا نیک دوائی ملک دوائیله و ملک دوائی وزیریک دوائیله
 و بویله تصور ایلیه که کند و اول وزیر در و پادشاهی اول پادشاه
 صاحب سریر در بهرام کوره صور دیلر که پادشاه جمله دن ارتوق
 نیه محتاج در که سلطنتی امری تمام و کند و سلطنتی ایچده پادشاه
 بنام اوله دیدیکه التي فسنه یه محتاج در بوی وزیر و روشن ضمیر
 صاحب رای صاحب تدبیر ستر نه محرر و هر حال نه هدم اوله
 و بوی بر بخش رهوار و بر سمند سبک رفتار که مغارک قتال
 و مهالک جدالده سبب نجات و موجب حیاتی اوله و بوی سبب
 و تنج جازم که خمایل دل و جانی و هیاکل بازوی عمر و زندگانی اوله
 و بوی کج خاطر و مال وافر که سبب معاش و باعث انتعاش
 دافع مسونات و رافع مشقاتی اوله که حمده خفیف و قیمته ثقیل
 و شریف اوله در زمین و اسباب جوهرین کبی و بوی برز و چرخ طالع
 حسنی و بر مراد دلکش که سبب اسرار زندگانی و موجب سلوت

روغن تدبیر لویه ضیاده در و سلطانہ لازمدر کہ وزیر اسیلہ
 بواج طریقہ معاملہ ایدہ اول بود کہ بشریت مقتضاسخه
 بر ذلت شاه را و لسه عقوبتہ سرعت اتمیہ و اگر وزیر ایتام
 دولت پادشاهید مال و منال و خزاین و اموالہ مالک و لور
 طمع ایدوب الماغہ نیت اتمیہ و اگر پادشاه حضور بند بعض
 مرادی و لورہ قبول ایدوب رد حاجت اتمیہ وینہ پادشاه
 لایق بود کہ وزیر حقندہ اوج عادی مقرطوطہ اولہر و قنکہ
 وزیر سلطانہ قصد ملاقات ایدہ امتناع اتمیہ و حقندہ
 مفسد و غماز سوز لوبین استماع اتمیہ و اسرارن وزیرہ کشف
 ایدوب احتیاط ایدوب اقتناع اتمیہ زیرا وزیر صالح حافظ
 اسرار سلطان و سبب تعمیر ممالک و بلدان و خزاینک و فرقی
 و ممالک زینتی و لایتک عمارتی سلطنتک رونقی
 و هیبتک شدتی وزیر سببی ایلہ اولور و سلطانہ سرور قلبی
 و اعدانک کسر و قہمی وزیر سببی ایلہ اولور نوشروان اوغلنہ
 و صیت اتمشد کہ نہر کہ ممکن اولد قہ اکرام ایلہ و ایلالریانندہ
 احترام ایلہ کہ یا نلکہ قدر و منزلتی و حضور کردہ بجاہ و مکنی
 اولد و غنہ اعتمادی و لوب خلایق معقول بر فعلہ مباشرت

الباب الثاني في سياسة الوزارة وسيرت الوزراء سلطانك
 اسمي اول وقت خيره ياد وخانه سلطنتي آباد وكندوسي شاد اولوكه
 برکاتی وصال و وزیر و بر عادل و ناصح مشیر و اوله ملوک بهر حال
 تصرف زمان و تدبیر جهانیا نده رای و زیر محتاج و مشورت
 کثیر الاحتیاج در زیرار اینده منفرد اولان بهر حال رایینده قصور
 و امر نده فتور و نهر اولور حتی رسول الله و من عند الله تعالی
 موید و موفق و اصاله رای و وصاته تدبیر جلالة قدر و رفعت
 علو شان و بموجب کاینله متصف اید و کی محقق ایکن و مشاور
 فی الامر مقتضای سنج مشاوره اصحابله مأمور و هر زمان اولهری
 رعایته مقدور لری مصروف و میسر ایدی کذلک سوسی م قصه سنده
 و اجملک وزیر این امین هرون اخی اشد دبدب از رخ دیونفر قاطع
 و بو خصوصه برهان ساطع اولمشدر انبیا و عظام علیهم الصلوٰة والسلام
 بونجه تقرب الکی و تترقب و حی و الهام نامتناهی ایلده وزیر این مستغنی
 اولیبوب مشورت محتاج اولیجی سایر سلاطینک خالی معلوم
 و وزیر و مشیر کمال احتیاج لری بحز و مدد ارده شیر سوال اندیکه
 سلطانک نینه احتیاجی زیاده در جواب ویردیکه وزیر ناصح
 و مشیر صالحه احتیاجی زیاده در و سلطانک شمع دلتی وزیر لرا

او ستند یزدجرد ک یاشنه و اوردی یزدجرد بپوئنه عالم غیب دت
 ارمغان د یو فی الحال طور دی رخشک یاشنه و اوردده رخشک دام
 اولوب رخشه او یان اوردی غیره اگر لقمیوب یزدجرده او یانلند
 یزدجرد رخشک او یانلند و غنه الدنوب کو چکدن دام اولدی
 صاندی رخشک سکوت ایدوب یزدجرد تمام اوردینه کچد وکنده
 بودیمه اورد اغرن بورن طولوقان اتدی و یزدجردی فی الحال
 فی جان اتدی ینه چقوب کتدی نه قانن کلکدین کسسه بلدی
 و نه قانن کتد و کنه بر کسسه واقف اولدی امام المجتهدین ابویوسف
 رضی الله عنه روایت ایدر که بر کون مجلس حکومتده ایکن یحیی بن
 خالد برمکی بر مجوسی ایله مخاصمه و بر حق شریعه محاکمه اندیلر
 نه یحیی یر میل و محابا و نه مجوسی یر قصد اهان و ازده قصد اند
 یوم القراع الاکبر محکمه کبری ده اولان وقت قضای و فصل خدا
 فکر اتم دیدی رسول الله علیه السلام بیور مشدر که
 تاسفت علی اربعه من الکفار علی انوشروان لعدله و خاتم
 الطایب السخا نه و امری القیس لشعره و ابی طالب لیره یعنی
 دوریت کسسه نک موقته تاسف اتم نوشروانه عدلچون
 خاتم طایب یر سخا یچون امر القیسه شعرچون ابوطالبه ایلوکچون

غاطل اولورسه عقوبت ایدوب ندا ایدوب پادشاهک عیبی آشکار
 ودعوی باطل اظهار ایدنک خالی بودردیولودی دعوی فصل
 اولدقدنصکوب پادشاهینه تختنه چقار و تاجن باشنه کیردی
 ونواصخدم و عوام حشم و وزرا و امرا و عمال و وکلا سنه پیردی
 انوکون بنوکون بوجمله عدلم اظهار ائدم که اتباع و اشباع
 عدلک بکاتباع ایدمه و ظلم و حیفدن استماع ایدمه لروبله لروکه
 بنم یا نمده قریب و بعید و عتیق و جدید برور خویش و بیگانه و عاقل
 و دیوانه برور ملوک بجم یزدجرد زمانته دك یو ادا نی رعایت
 و بوا سلونی دستور سلطنت انمشلور چون یزدجرد پادشاه اولدی
 احوال سلطنتی تبدیل و امور ملک و ملت تحویل ایلدی قانون ساسا
 تغیس و جور فساده اصرار یله خلقی کندودن تنغیر ائدی اطرافدان
 سلاطین طعن طاشیلر طاشلایلر و رعایا بددعا یه باشلا دیلر
 بوکون بوکون کورمدمک و رفتارده توزنه یا دصبا ایرمدمک
 رخشنی نظیر خرکا هندن اچر و کردی کورنلر تعجب باشن
 صالایلر و حسن و جمالنه حیران قالایلر هرکم طو تاق قصد
 ائدیسه یا نه ایلتمدی و نرحیلله ائدیسه کسه طو تمندی
 آخر جمله سی عاجز اولد قلرند رخشنی توقف ایوانده تخت

هر کیمک فالش قضیه سی و کور لیک قضیه سی واریه و کیمک کیمدن
 شکوایی و کیمک کیمدن دعویسی واریه کسون عدل و داد
 و داد و استاد کونیدر دیر لودی و اول کون اولد قده بر نادی
 تختک با شنده طور ب کیمکه بو کون دادخواه حضور سلطان
 و ارماسته مانع و هر کیمدن بر مظلومه بول دیر مکده منع
 واقع اولورسه دی هدر و باشی کسلیک مقترر دیر ایدی
 هر کشتک قضیه سی آلوردی و موید موید آن که لغت لرنده قاضی القضا^{تدن}
 عبارت در پادشاهک ضاع یا ننده و تورب اکامرافعه آلوردی
 اگر پادشاهدن کند و دن شکایت اولسه فی الحال پادشاه تختدن
 انرموید آنک او کنده دیر چو کردی و موید موید آنه اند
 و دینجه سو کند ویرب دیردی که معبودک عبادتند اولان
 دینک حقیقون و راه و روش حقه اولان اینک حقیقون طریق^{حقده}
 قائم و احقاق حق و ابطال باطله مداوم اول موید موید آن
 دعویلر استماع و حقه اتباع و باطلدن امتناع ایدردی
 اگر پادشاه اوزر حق متوجه اولورسه پادشاهدن حکم ایدر
 پادشاه فی الحال اول کسینه نک حقن ادا و شرعله واجب اولان
 حتی قضا ایدردی اگر مدعی نک دعویسی باطل و طریق حقدن

اقدم و بوسمه جزا اقدم اسکندر اول رسولی احضار ایدوب
 حقیقت خالدن سوال ایلدی رسول دارانک بعض اوضاععدن
 ریجیده اولدم یونکله انتقام اتمک قصد ایدوب اول سیدت
 بولغنی اگا اسناد اقدم دیو کشف حال ایلدی اسکندر یزدی
 اصلاح ذات البین ایچون اولور بلور دک یونلر خود افاد
 مملکت و اختلال امور سلطنته سعی ایدر لریمیش دیو بیو دی
 لسان قفا سندن چکدیلر و اول تخم فساد یزیزینه اکلیر
 فصیحی سلطان عالمه واجب اولاندن بوی بودر که رعایانک
 وقت مضایقه احوالنه ناظر و هر مرتبه ده مونتولون ازالیه
 مباشر اوله خصوصاً قحط و غلا زماننده بیت المالدن
 معاونت اتمکله دستگیر و هر وجهله ممکن اولدقجه سبب چاره
 و کوزیر اوله حکایت ملوک عجمده عادت قدیمده بویدر که
 یسلده ایکی کونکه بوی نفرین و بوی مهر جاندر صلا ی عام
 و ندای انام ایدر بوی بواب و حجاب و چاوش و نواب
 رفع اولوب هر کس فی حجاب و نی واسطه تقریر احوال و بیان
 مافی البالی ایدر بوی بوقاج کون اول منادیلر ندا ایدوب فلا
 کون نوروز یا خود مهر جاندر قانه قاندر خانه جاندر

و تطبیق ایدر لرودی راست اولسه رسوله رعایت و کد و کا
اولسه سیاست ایدر لرودی حکایت اسکندر ازایه بر خصوص
رسول کوندردی رسول مزاجعت وادای جواب رسالت
اندکده اسکندر بومده شک ایدوب تحقیق بملکده اقدام ایلد
رسول سوکنده آغاز اندیکه بوکلای بعینه دارانک کندو
لفظندن اشدیم و حالیا اول که لازم امانت و رسالت دارانک
اسکندر بیاور اتموب اولکلای یازوب دارایه ارسال اتدی
و بو قول سندن صادر اولدی دیو سوال اتدی دارا اول لفظی
نامه دن حک اتدی و بورسمه ازاله شک اتدی که جهانده
ملکان اساسی ملکان حسن سنتی اوزره و ملوک حسن
سنتی صحت طبیعتلری اوزره ایدی و سلطانلر طبیعتلر
صحتی سفیر رسولک صحت کلای اوزره مبنی در زیر رسول که
موسلک ترجمانی در معنی ده انوک دهانی و زبانی
بونک دهانی و زبانی در حالیا بوسوزی که بندن نقل اتدی
نه بندن واقع و نه اول بوکلای بندن مستمع اولمشدر
حاضر اولسه واجب بویدی که لسان قطع ایدم و ماده
فسادی قلع ایدم چونکه آله ایدم دی لفظن حکله کتفا

اشد اشرار نه در دیدیکه خاین رسول الرحله دن شرده اشد و فساد
 اكد در یعنی اول الجیلر که وارد قلوی بردن صحیح خبر کفریه لر
 و غرض و تعصب الحاق اید و بحق برینه یقوریه لر بونلرک سبیدن
 خانانلر خراب و پنجه تاجورلرک تاج سلطنتی تراب اولمشدر و اشر
 دیشدر که بویلا نخی خاین الجیلرک اوچندن نه قانلرد و کلشدر
 و نه سینه لر سوکلشدر و نه عسکر لر منهرم اولمشدر و نه خاندا
 منهدم اولمشدر و نه صاحب وجود سلطانلر منعدم اولمشدر
 نه اهل عرض کنی هملرک پرده حرمتی چاک اولمشدر و نه کنایه مظلوم
 هلاک اولمشدر نه عهد و پیمانلر بوزلشدر و نه عقد و ایمانلر
 چوزلشدر نه یلان اند لر اچلمشدر و نه باشلردن کچلمشدر
 فی الحقیقه اصحاب دولت هر سوزه اعتقاد و هر منقده اعتماد
 بلد کلری ایله تحصیل اند کلری مظالم جمله دن چوق و بو مصیبتله
 مبتلا پنجه بنم کبی نی کنایه حد دن ار توقدر اول سبیدن ملوک عجم
 امر رسالنده کلی اقدام و اهلن بولوب ارسال اتمکده اهتمام ایدر
 حکمت ملوک بر خصوصه رسول کوندرسه لر خفیه بر جاسوس
 کوندرب نقیر و قطیر و قلیل و کثیر احوال و اقوالن یازدر لر
 رسول کلوب تبلیغ احوال اتد کده جاسوس سوز یله توفیق

کتاب فراید و قلدید ده دیمشدر که دنیا بر آب رواندر که اندن هیچ
 ایمن صنای بولدی و بر محبوبه که بر کنه اندن و قابولدی لاجرم
 لایق بود که بوگونن یارنکه حصه الاسن و غم و اندوهی اریکه
 صلاحی رواندر که بعقوب بن لیشک فرارنده نور باغی یا زلمش
 و سنک لحدنده قازلمشدر باغی خراسان تحویها و اکناف فارس
 و ماکان من ملک العراق بایس سلام علی الذینا و طیبغیرها
 کان لمریکن یعقوب فیها یجالس التذیدی خراسانیله فارس
 عراقی المادن اولمزدی آیت بودنیایه سلام اولسونکه یعقوب
 صناسن اولمزدی بوختی جالس سوال و جواب بودولتی زایل
 اولمش سلطانیه شیب نیکبندن و ذوال سلطنتدن سوال اتدیلر
 دیدیکه دولت و قوته مغرور اولوب مشورت اهل ایدن غافل
 و همیشه کند و مرا عیله عامل ایدم اعمالک اولورنه عمالک اراذلن
 والی ایدرم و وقتنده حیلده دن غافل اولوب هر زمانده قلمی
 خرم دن خالی ایدرم عیله زمانده توقف و تانی وقتنده استیجال
 ایدرم و حوایج ناسک قضا سنده اهل ایدرم اول سبیدن
 دوران الوم الوب بیانه اندی خوانم شکر دولت آیکن اشمه
 اغولرقا ندی وینه اندن سوال اتدیلر که سلاطینه جمله دن

و فرصت غنیمت در روزگار دین مهلت و دوران دین فرصت اولاد و
 انعام مصالح انانی سعادت و انجاح مرام خواصی و عوایلی است
 بلك كوكبر مؤلف كتاب یعنی انعام غزالی رحمه الله المتعا
 بیور که ملوک عقلایه لایق بود که بوقصص و اخبار ناظر
 اولوب قصه دین حصه آلوب عبرت گزین و نصیحت بین اولاد
 ایام دولتی فرصت و فرصتی غنیمت بلوب مظلوملره داد
 و استاد و رسم عدلله دار سلطنتی آباد ایدله و یقین
 ببله لکه فلکده دوام و دورانده نظام یوقدر دولته اعتقاد
 سبب حسرت و عمره اعتماد خستاد تدر قضاء آسمانی و موت نا
 کثرت عساکر ایلله مردود و خزائن و ذخایر ایلله مسدود و اموال
 و تجمعه دولته اختلال و امواله تلاشی و سلطنته اختلال
 صوابشیمانلق فایده اتمز و دلدن داغ حسرت قیامت دلاکتمز
 حکایت مروان ناقص که آخر خلفاء بنی امیه در برکوت
 اوج یوز بیک عسکر عرض اندی و نری غرور اظهار ایدوب
 دیدی بو عسکرله اقالیم سبعه مستخر و جهان کیرلک و ضاقرانلق
 بستر و مروان دیدیکه مدت منقضي اولیجی عذت فائده اتمز ایام
 دولت منتهی اولیجی عسکرله ایش بتمز حکایت ابوالحسن الاهوازای

تدبیری دخی اول لایق کوردی وارد شریک عهدنامه سنده دیشد که
 هر صاحب عزت که ایاغن بساط علم او شهر نه قویه یعنی بساط علی
 بایمال ایلید عاقبت اول عزت ذلته مبدل اولور و هر عدل که
 خوف آلهی به مقارن اولمایه عاقبتی ندانته متحول اولور حکایت
 برکون عبدالله بن طاهر بابا سنک جلال سلطنتن و شوکت
 دولتن کوردی دیدیکه بو کتوفه سلطنت و بوجاه و جلال و جشت
 بزم خاندانمزه نه و قته ذل قرار ایده و نه زمانه ذل شمع مراد
 ایوانمزه تابدار اید این طاهر دیدیکه مادام که بساط عدل
 و انصاف سرایمزه منبسط و شیر دولت شکر عدالت ایله مختلط
 اوله احکام سلطنت بود و مانده بانی بککه دولت آخرته
 ملاقی اوله حکمت برکون مامون خلیفه دار الخلافه ده اجراء
 احکام و تنفیذ احوال و تسلیم خزاین و توزیع اموال ایدرکن
 داد خواهک بری بر قصه و یردی مامون اول قصیری وزیر
 اولان فضل بن سهل و یردی دیو بکه بودا و خواهک مرتضی
 اتمام و مران تمکیلده اهتمام ایلکه که دوران سرعت و عالم
 مغایرت او شهر دد بز اللوده جرعه و یرمدن پیمان عمر مز پر اولو
 و دوران سر لوب دانه مز نهایت بولور خالی که حکام مز دست

نیت ایده بری بوکه حرمه خیانت ایده بری بوکه اسرارن افشا
 واشاعت این سفیان ثوری دیشدرکه ملوک خیری بودرکه
 اهل علمه مجالس اوله زیراجمله اشیا ناسله زینت بولورلر
 وناس علمه مزین اولورلر و ملوک علم و عقلدن خیر نسنه یوقد
 زیر اعزک دواهی علمه و دینک نظامی عقلله در و هر کیم که عقل
 و علم بجمیع اوله اونده اون ایکی خصلت بجمیع اوله اولادون کی
 خصلتک بری فقه بری ادب و بری تقوی بری امانت بری صحت
 بری حیا بری رحمت بری حسن خلق بری وفا بری صبر بری حلم
 بری مذارا و بری جملہ خواص آداب سلاطین و دندر ولایت بودرکه
 عقل علمه اوله و شجاعت صبرله اوله و نعمت شکر ایله و صبا
 جلا دتله و دولت اجتهادله اوله چنکه دولت حاصل اوله
 صاحبی جمله مراده واصل اوله حکایت یعقوب بن لیث چون
 ظهور ایدوب کرمان سیستان و پارس و خوارستان ملکن تیغیر
 اندی عراق ملکن طوقغه تدبیر اتدی اول وقت خلیفه زمان
 معتمد علی الله ایدی یعقوب بهر مکتوب کوندر ب دیوی که بربر پنجنگ
 اوغلیدک آیین سلطنتی نر بلدک و تدبیر ملکی نر یوده بخر قلدک
 یعقوب مکتوب کوندر دیکه اول کسنه که بکا دولت ویردی

ند ماسی کلد کزنده بویجه فلان جاریه کوزله وقاع و بویجه
 فلان سازی استماع اند کوز بویجه فلانله مصاحبتر فلان
 مصلحتیه متعلق و بویجه معا و که کوز فلان مخصوصه موافق
 دیر ایدی هر نه دکلوا مرزن اخفا ایلسه لر بهر حال معلوم
 اید نفر دی حتی کو کدن بر ملک کلو خبر ویرد نور دی
 سلاطین دن سلطان محمود سبکتگین حتی بو حال اوزره دایم
 و احوال نه ایا یه اطلاعده بو متوال اوزره قایم ایدی حکمت
 ارستطالیس دیشدر که سلطانه لایق بودر که طبیعتده و خریده
 شکار اوزره دوشمش عقاب کبی اده یعنی اول ییجه شکارینی
 سایر عقاب دن حفظ ایدر سه بودخی ایله ایده حکمت اسکندر
 دیشدر که ملوک خیری اولدر که کندودن مقدم اولان
 آیین قیجه و قوانین فضیحه فی قمع ایده ویرینه سنت حسنه
 و عادت مستحسنه وضع ایده و ملوک شری اولدر که سنت
 حسنه تغییر ایده ویرینه سینه ترتیب و تکثیر ایده
 حکایت پر ویزدیشدر که ملوک اوج طایفه نک کناهن
 عفو و لوح عفو بتدن نامن محو ایملک سلطنته خلل
 و مملکتیه موجب علله بری اول کشتی که ملکنده افتاده

غیض و غضبندن قلبین صاف اتدی حکمت ارد شیردیشد رکه
 سلطان اقرباء حرم و خواص خدمت اصلاح اید و بخلدند منع
 آنکه قاد و املایحی عوام رعایای و سایر اهل برائی نه و جهله
 اصلاح و نه رسمه افلاح ایلر بوسیدند رکه حق سبحانه و تعالی
 و انذر عشیرتک الاقربین ^{ایله} بعد شد رسول الله صم سکا اقرب
 عشیره کی انذار و انذیرک حقنه تبلیغ رسالتک اولا اظهار
 ثاکه اقارب جانبه موجب عبرت و عشا برا باعه تنبیه نصیحت
 اوله حکماء عرب دیشلر رکه احوال ملکن اختلافه و ملکن
 فساد حالته و رعیتک اختلافه بودند قوی سبب یوقدر که
 ملکن عاجلری کثیر و عنیف و دامن گیر و سلطانه بولشماق
 عسیر اوله شویله که سلطانه دخوله کمسه مانع و حجاب
 و نوابدن مزاحم و ممانع اولیه هرکشی عرض احواله قادر
 و سلطان بالذات احوال رعایای تفحص و استقصایه مباشره
 عمال و مباشرین هرکس بالذات حالته پادشاهی واقف اید ^{دیو}
 اخترازا ایدر لر الی التده اوله نلره ظمی و حیفی جوق اید مشلر
 آرد ایدر لر حکایت سلاطین ما فییه دن ارد شیر بر مرتبه امو
 سلطنته تیقظ ایلر متعین و احوال رعایایه متفطر ایدیکه

زقت اولیج خلقتمز اخی اولقنک نامر خنطلك آدن شكر قوسلد
 اولور می شهدکار نامر نیکی جلبه ماله کی که اته دانه دامر
 عاقبت بر اولوش اولور که اولور سوای عامر حکایت والی خوراشا
 اولان عمر بن لیثک بر قریبی و ابو جعفر رویدیدر نامر بر نیسی
 واریدی عمر بن لیث سایر احساندن غیري اکا هر یل یوزد و یوزکی
 انواع اقمشه و امتعه و حواج اطعمه احسان ایدردی بر کون عمر و
 دیدیلر که ابو جعفرک بر غلامی بر کنه ایلش ابو جعفر کا یکدی
 اورب رسم پادشاه ایلش عمر و ابو جعفری حضار اتدی اندن
 امر اتدی که خزینده نه قدر تیغ واریسه کتور دیلر ابو جعفر
 یکنه کل قلمی لرون انتخاب ایله دیدی ابو جعفر یوز قلم و یوز قلم
 ایکلی قلم اختیار اتدی اندن عمر دیدیکه بو ایکلی قلمجه بریده برین
 اتدر مرصع و نهرین اتدر ابو جعفر دیدیکه ایکلی قلم بر قینده صنم
 دیمک مثل مشهور در پادشاه حضرتلری بو وجهله امر یوزق
 و فور عقلورندن دوردر پس عمر و دیدیکه بر قینده ایکلی قلم
 اولماق چونکه محالدر بر ولایتده ایکلی پادشاه اولق دخی
 نه احتمالدر ابو جعفر کنه من بلوب توبه اید و بجر منه اعترا
 اتدی عمر و دخی قرابت حقیقون بود فعه معفو اولسون دیو

برقیون نکار ایدر وحق سکوت کلبه رامرا ولوب کلب دخی انوکله عیش
 اتمک اختیار ایدر اتفاقله بکاخیات و سبب غرامت ایدر لر میل
 باشند قیون صاحبی کلدی بدن حساب استدی کوردم که قیونلری
 جمله قوردا المشایخ بکا یوقته صغر کوتد و کم قامش اول سبدن
 بو کلبه بویله عقاب وکاه کاه محکمت اورب عذاب ایدرم دیدی
 قصه دن حصه مفرومی اوزره پادشاه مخالفن خبردار و مت ایکن
 هشیار اولدی سراینه کلوب محصول مملکت و امور سلطنته بالذات
 مباشرت ائدی کوردیکه دفاتر شفاعت راست روش ایله مملو
 و روزنامه لر راست روش کج روش لکلریله طلو وزیرک
 محایفته عالم و خیانتنه چازم اولوب مجال ویرمیوب صلیب ایلدی
 بروزیرناصحی وزیر ایدنوب اشاعة عدل و امامت بذر ایله قلوبی
 جلب ایلدی نیته کمر امثاله وارد اولمشدن من اعتق بالاسم
 من ذوی القناب یعنی غیر نراد و من خان فی الزاد غلام بغیر روح
 یعنی برکنه ذاتنه لایق اولمیان اسمله مستی اولسه اولکنه
 طریق مرادند از قسرت قالور و برکنه که زاد اخرته خیانت اید
 اول بولدن جانسر کلور و یاد کار نامه ده بومعنی بو وجهله
 نظم اولمشدر که ترجمه سی بودر که ذکر اولنور شعر

قبول تیموب هرآمده آكه اعتضاد ایدردی برکون اول وزیر کتسابه
 دیدی رعایا حضور بال ورفاهیت خالدهن امر پادشاهی بر طاعت
 و صلاح خاله تبعیت انما اولدیلو اذا عدل السلطان جارت الرعایا
 مضمونی آشکار فسق و فساد له دارد یار پرغدر و آزاد اولدی
 لایق بودر که زجر و منع و فساد که کوکبی قمع ایدوب حقن تعذیب
 ایدنلره سیاست و جور و فساد تصدی ایدنلره غرامت ایدوز
 پادشاه اجازت و یردی وزیر بو طریقی سبب کل ایدوب ارتشایله
 رعیتا محالنه اختلال و سلطنتا مر نه اختلال کلدی خزائن خالی
 و خراب و عالم پر شور و اضطراب اولدی هر طرفدن عدولر
 هجوم ایدی و هر طرفدن دشمنلر هجوم ایدی کتسابه بو طالعده
 برکون صید ده ایکن عسکر دن تنهاد و شوب بر چوبان و بر خیمه کور
 صوصادی اول خیمه یر سور دی کتسابه تیموب بر مقدار راحت اولدی
 بعده نظر ایدی کور دیکه بر طرفده بر سوری قیون چراده و براغا
 بر کلب باشی اشاغه اصلش زجر و عناده پادشاه تعجب
 ایدی و اصلن سؤال ایدی صاحب خیمه دیدیکه بو کلب بنم قیونلر
 اوزر امین و کیجه و کوندز بکا قریب و قریب ایدی مکر
 بردنی قورده اتفاق ایدوب قورد سوریدن هر کون

دین و عقل محبوب اولور و دایما بونلر مرغوب اولور و تعلم علمه
 طالب یعنی علما و فضلا ایله مضایع اولور معاونه اخف
 بنی قیسه دیدیکه یا اباییخی زمان نیجه در اخف دیدیکه یا امیر ^{منین} ^{الو}
 زمان سنن سن صالح اولور سیک زمان صالح اولور سن فاسد اولور
 زمان فاسد اولور وینه اخف دیمشدر که نیته کمر دنیا عدلله معود
 اولور و نور عدلله اطراف بیک فرسخ بیر پر نور اولور کذلک دنیا
 ظلمله خراب اولوب ظلمت ظلمله بیک فرسخ بیر دیجور اولور
 و فضیل بن عیاض دیمشدر که اگر دعام مستجاب اوله سلطان
 عادل ایدر ده که دنیا صلاحی و رعیتک فلاحی سلطان عادلک
 عدلی برکاتند در و رسول الله عم بیور مشدر که المقسطون
 علی منابر النور یوم القيمة یعنی امراء مقسطون یوم قیامت
 منابر نور او زره قرار ایدر لر حکایت بر کون اسکندره بر سارق
 کتور دلو اسکندر بونی صلب بیوردی سارق دیدیکه یا امیر بن بو
 سرقه اندو کد وقت قلم استمدی اسکندر دخی دیدیکه شدی دخی
 سنی اصولو قلبک اصلاخی استمدو کی حالده حکایت کشتا سیک
 راست روش نام بروزیری واریدی اسکیدن امکدری و خدمتکارید
 کشتا سبانی صالح اعتقاد ایدر دی انولا حقند کسنه نک قدح

اول که سنه در که صاحب عقل و اهل عدل اوله و بزرگمهر و پند
 سلاطین امر سلطنتی بستانجی لودن او کو نمک کر کرد ریحان را ^{سنه}
 یایان اوقتی بکشد یولاریا یا نه اتر تا که ریحانک مکاننه ضرر
 و اول و تلرک جواریدن خطر کلیه سلطان داخلی را بجای و اراذل
 اهل فساد ی تیغ سیاسته بوستان عالم دن کو کور قازیق
 و شاخ و بید اقلون کسمک کر کرد **حکمت** افلاطون دیمشد رکه
 سلطانک اعداسی اوزرینه مظفر اولما غلک علامتی بود رکه
 سلطان نفسنده قوی اوله صغیر و کبیر یا ننده مستوی اوله
 صمنه ملازم و قلبیله رایه دایم اوله ملکنده عاقل اوله
 حکنده عادل اوله اعمالنده رفیق و زیور دستلر نه شفیق ^{اوله}
 محبتی رعایا سنک قلبنده بجای کیر اوله و سلفا حوالندن
 خیر اوله و دیننده متصلب و امور عالی مجرب اوله هر کیمده که
 بو خصلت لر مجتمع اوله اعداسی کوزنده مهیب و دایما فاع ^{نصر}
 قریب اوله و هر سلطان بکه که کند و نک حول و قوتی
 حق تعالی نک حول و قوتیله در اعداسی نه قدر قوی اولور
 بو مظفر و منصور در و اول محقر و مقهور اولور **حکمت**
 سقراط دیمشد رکه دوام ملکک علامتی بود رکه ملکک قلبنده

حضرت علی به سؤال اتدیلمکه نیچون خلقلا قلوبنه پند و نصیحت
تاثير اتمز و اسرار حکم آلهی نفوسلونده پیر اتمز بیوردیکه خبر معرو^{قدیر}
رسول الله صلی الله علیه وسلم مرض موتلرند اوج بوسقلو یلیر
اشارت ایدوب بوندن صورته دیو بیوردیلر بعضلرا وجدن
مراد اوج آی و بعضلرا اوج یل و بعضلرا اوج یلدر دیدی یعنی
او توزیل کجده و کندن صکره سز بونلرک حالندن بکاسؤال ایلک
بر طائفه حقیقه که رسول الله عم حاللرندن سؤال ایلک دیه
اول طائفه نیجه نصیحت پذیر و نیجه پند گیر اولور لوزمان ^{بقده} نسا
علما ایقناط و عوام نیا ماییدی حالیا علما نیا م و خلق موتی
حکمنده در لایب سیاست سلطانندن لازم اولدیکه نیا مده
اولانلری بیدار و خلقی لله او یور اوقاده استوار ایده زییرا
رسول الله عم بیور مشدر که العدل عز الدین و فیه صلاح آدین
و حق الحاضر و العا مر و فیه یکنون خیر الرعیه و امنهم
و عافیتهم و کل الامال تنزل بیمان العدل و حق تعالی که
و السماء زعمها و وضع المیزان بیور مشدر که میزاندن مراد
عدلد و بوموضعه دخی که انزل الکتاب بالحق و المیزان
بیور مشدر اندن دخی مراد عدلد و سلطنت جاهنه لایق

سرائیه کیرمک استدی منع قلدی دیدیکه سنوک شوملقدن
 والدک ملوک اولکی حاجب معزول اولدی شمدی بنداخی
 استم که سنوک سیکدن یا مغضوب و یا معزول و مضروب
 اولام و سلاطینه برادب لازم و طور مهم بود که ایا م حرب
 و قتالده و هتکام جنگ وجدالده بنفسه قتاله مباشرت
 و نفسنک هلاکی محتمل اولان یره سارعتا یمینه زیر بوقدد
 ارواحک هلاکی انوک روحک هلاکنه منوط دور و رعایانک
 صلاحی حالی نؤک حیوة و صحتنه مربوط در لاجرم کند و
 نفسک حمایتند اغفال جملة خلقک نفوسی خصوصاً ^{صندده اهل}
 و بوقدد قومک هلاکنه استیجال اولوب بیکله بعضلر دیشلر
 سلطان هر کیجه بر فرامده یا تفاق خرمدن دور و اختلا نفسند
 مجبور در حکایت خسرو پرویز بهرام چوبین جنگنده شهرن
 اولدقد فرار ایدی و ترک ناموس و وقار ایدی صکره عذر
 ایدوب دیر ایدیکه اگر چه بو فرار ترک غیرت و خلاف حیثتدر
 اما بونجه نفوسک بقاسنه و زخم اجلدن دهاسنه سیب لدغی
 باعثدن سلاطینه خرمدن بر باب و بوطریقوا ایدر نیته کمر
 دیشلرور الفرار تمایلا یطاق من سیر المرسلین

وخذ مت ملوكه خدم اولاد بومضمونه عامل وبوقوله قائل
 كوكدر باي اولاد خذ مت طانه محرم كوكدر بوايكي خصلته هدم
 كريكچك ايجرويه اوله اعشى حقيقى طشرينه اوله ابكم
 خدمت سلاطينده انبساط وحضور ملوكده كثر نشاط تخم آفا
 ونتيجه ماتدر زيرا خدم سلاطين بربلايى يه بكونكه الاجيله ناله
 مسرور وختر ويا خود قعدرياده برصد قله الدنوب هر طرفه
 نهنگ آشوب ومنوج آسيب اوستنه كلوركن نى غم اوله حكمت
 ديشلردر كه واى شول كسيه كه محرم پادشاه اوله زيرا انك
 محبتنه اعتماد بلكه قرايتلرينه بله اعتقاد جايز دكلدر
 نيته كدر ديشلردر كه الملك عظيم ولا ارحام للملوك وامرا
 كسنه يه محبت اتمز لا لامكر كه محتاج اولدر علمايه محبتلري
 علم وفضيلتلي چون وبها دلره شجاعتلر چون در احتياجلر
 اولينه محبت اتمز لا اغزيله قوشوطسه رغبت اتمز لا
 حكايت بزد جرد بن شهر يار بركون بابا سناك اوستنه كسنه
 كير ميچك زمانه سر وقتنه كيردى شهر يار حاجبه او توز قايچي
 اورب عزلايدوب يرن آخرو ويمردى يكي قابوچي اسكي قابوچي ناله
 سبب عزلن بلدى بر قاج كوند نصكرم بزد جرد بابا سناك خلوت

شراب سلطنت سکریله قان زل و غرورد دولت کیفیتله لایعقل
 اولمیه یعنی برتقه و امین و ناصح معینی امورنه شریک و وزیر
 و مصالح دین و دنیا سنده مشیر ایدنه و سلطانلرک مستانه سی
 اولدرکه برقرین سوء و وزیر بد تدبیر عنان اختیارن و زمام
 اقتدارن تسلیم ایده کیفیت شراب سلطنتله اول سکوران بودرد
 خمارله خسته و نالان اوله عقلا و اهل حکمت دیمشلدکه
 سلوکه درت سنه واجب و لازم و اهم لوازم دربری بوکه ادانی
 و اراذلی ممالکدن ابعاد اید و علما و حکمای کندویه یقین ایدوب
 ممالکی اباد ایده و هزرمانده مشایخ امور و ارباب بحر بر ایله مشایخ
 ایدوب اندرک قولنه اعتماد اید و اخلاق ذمیمه و اعمال ردیه
 کند و ذاتندن ازاله اتمکه جند و اجتهاد اید و عمر بن عبد العزیز
 خلیفه اولد و غنچه حسن بصری به خیر کوندر ب نصیحت طلب ایلدی
 حسن بصری یازدی که طالبه نیا سکا نصیحت ایلن و طالب آخرت
 سکا رغبت ایلن اما سلطان لایق بودرکه وزارتین و اعمال سلطنتدن
 برو لایقن اهلندن غیریه تسلیم اتمیه شویله که نا اهل سو
 ایلیمه مملکت ویران و رعایا ناتوان و سلطانک انجق سلطنتدن
 رنجی خیران اولور حکمت دیمشلدکه بجالس سلاطینه محرم

بر چفتلکده بر قاشدن بر قدح شکر حاصل اوله آکه بو عشر
 اذرد بو قصد اتدیکه عشرين تکثير و خراجن توفرايد بوال
 اوزر بر کونينه کما کان صيد ايدکن فاکهان اول چفتلکده
 يولي او غرادی بعينها اول قزى کوردی صواستدی قزى صوجومغ
 اچر و کوردی خيلی زمان کچدی هله ينه شربت چقردی پادشاه
 اچدی واکلند وکنک وجهن صوردی قزى دیدیکه کچنده اوسکوه
 بر قاش شکرله طولدی بوکون اوج قاش صقدم هزاره ورله
 اوسکوه تمام اولدی نوشروان وجهن صوردی قزى دیدیکه غالباً
 پادشاه نيتی متخیر اولدی که احوال عالمه صفاده ایاکن
 متکدر اولدی زیرا ایشدنر سلطانک نيتی عدله و خیر اولم
 عالمه صلاح پذیر وظلمه و فساد اولم عالمه پرشور و تشویر
 اولور نوشروان ایشدوب کولوب نيتنه توبه و انابت ایلدی
 و اول قزى الوب عروس سرائى سعادت ایلدی حکمت دیشلرد
 خلقک صادقلى و اهل صداقتک فایقلى اوج طایفه در
 بوی زمين انبيا و مرسلین بری طایفه سکران و بوی فرقه بجانين
 حکمت دیوانه مستانه دن قورقار ذیرا دیوانه نک جنونی نهان
 و مستانه نک جنونی آشکار و عیاندر سلاطینک فرزانه سلاطینک

ایلوکیله در یدلله دکل عدلله در رعیتلریله دکل حسن نیتلریله
 حکایت نوشردان برکون شکاد و زخم خدم و خشنیدن خداوندی
 بر چغندر کنگارنده تنها دوشدی صوسزلق غلبه اتدی بر قزغنا
 کوردی صو و ارمیدر دیو صوری قزغنا فی الحال چغتکلدن
 یزدانه شکر فاشی کسوب صقوب شکری برانکوره یه قویوب
 شربت ایدوب پادشاهه صوندی پادشاه کوردی که شهید
 شانی کبی جلاد صانی اما اوستی کورده آلوده و کوردی کا هله
 فرسوده تانی ایلله نوش اتدی قیز شاد باش دیو دعا ایدوب
 خاطر شاه خوش اتدی شاه نه نفیس سنه ایدی اگر غبارنا
 اولماسه و تراب و کا هله ناپاک اولسه دیدی قیز ایتدی
 کوردم که عطشک زیاده و حرارتک قلبیکه آتشی نهاده اگر بویله
 اتمسم سر عتله اچردک اول دفعه و الحده اچمد و کل صوسنده سده
 احداث ایدردی و سده سوء لقنیه ایراث ایدردی شاه کوردیکه
 قیز حکمتدن دم او ردی بلدی که عقل و ادراکی و زهن پاک و
 بر مقدار فلوری بخشش اتدی تعجبا ایدرک کندی چون تخته
 کلدی مملکتک خراجی دفرق اله الدی کوردیکه شونلر که اول
 ولایتی عمر براتش اول چغتکلکه جزوی عشر تقدیر اتمش

خالدين خاله منقلب اولور كاه مغلوب وكاه غالب اولور امدى كسرتك
 محبتن وعداوتن قلبكه ادخال ايله مادام كه عقل و زيورك و مشورت
 مشرك اولمايه يعنى عقله اورب جوابنى تفكر ايله اولكسرتك
 جميع خالڤ تصور ايله محبته لائق اولنه محبت ايله و بغضه سزا
 اولنه عداوت ايله و هر آنده طياش و عجز اولمه بلكه قوت و قوت
 اول زير نفستنه حذت قيچدر ملوكده اوليجق اقبه در
 حرص ذاتند قيچ در علمده اوليجق اقبه اولور خال نفستنه قيچدر
 انا اغنياده اوليجق اقبه اولور حكمت يونان و زير نوشروانه
 يازديكه دورت خصلت ايله دايما كندوكى معهور ايله و دورت
 خاصه كندكدن دور ايله اول دورت خصلت صبر و عقل و نيا
 و عدل در و بودرت خاصه كبر و حذت و بخل و عداوت در حكمت
 بركون نوشروان وقت بهار و زمان سبز سبز زارده ترقه حال
 و تشنه باليجون سوار اولدى و اطرافى شهره طالب شكرا اولدى
 حوالى مملكتند اولان يا غلرى معور و بستانلرى خندان
 و مزرع لوى سوسبز و قريه لرى ابادان كورب سوينوب سجد
 شكرا ايلدى و حق تعالى يه دلجه ذكر ايلدى و دونوب حاضر
 ديديكه مملكتك و بوز لغى و معور لغى يلايلوكيكه دكل سلطان عالم

انلردن اوتوقدر اتماملوك بچم اوج خصلت واریدی سرده یوقدر
 بری یوکه اخذ لری قدرله و عطا لری قدرله ایدی و الا بقی یولردن
 الوزلرو ویره جک یرم ویرلردی وانلردن کمسنه قور قماردی
 الا مکنب قور قاردی مامون بوسوزی تسلیم ایلدی و موبدک
 کریبانی پرنه و سیم ایلدی بعده واروب کسرنیک قرن قازوب
 کوردیکه هنوز اوستنده جامه لری تانم و ترکند و چورمیش
 صحتده کی یوزری و کوزری منور بر ماغند یی خاتنگ بریا قوتی
 وارکه مامون عمرده انوک مثلن کورمیش ایدی و کمسنه نشان
 ویرمیش ایدی و اول یاقوت اوزره بویا زلمش ایدیکه بیرمه نر مدیه
 یعنی هرا یوا اولودر هرا اولو ایدو کلدن مامونک خبری یوغکن
 بر خذ متکاری اول خاتمی الدی کریبانه صالحی مامون واقف
 اولوب خذ متکارک باشن قطع اتدی خاتمی ینیرینه وضع اتدی
 سلاطین بنی ملامت ایدر مامون طما غمش طمعندن اولونک
 بله بر ماغندن یوزکن الوهش دیرلردیدی حکایت
 برکون اسکندر بر سفر عظیم نیت ایدوب حکمایه دیدیکه بکا
 نصیحت ایدک که دایما اینس سفرم و جلیس حضرم اوله رئیس حکما
 دیدیکه ای سرور قلبه آنو کچون قلبه یرلرکه بر خالده ثابت اولوب

بذل ایدر لودی و بر قسمن لعب و لهو و صید و شکار و تلذذات
 دنیا به مناسب کاره صر خایدر لودی خیره وارد اولمشد که بهر^{کور}
 کوفی ایکی بولک ایدوب بر قسمن اقامت امور سلطنته تعیین
 و بر قسمن استراحته تبیین اتمشدی مذت عمرنده بر کوفی بر عمله
 تخصیص اتمشدردی نوشروان خود امر ایدردی یوکسک بر لو چقار^{لودی}
 رعایا یونک اولرینه بقار لودی هر کیمک اوقده نشان شور یعنی
 اتمشدن انکو رسلر نوشروانه خبر ایدر لودی فی الحال صاحبخانه
 احضار ایدوب خالندن استخبار ایدردی اگر غمی و ارسه کیدردی
 سرمایده سی بوغسه سرماییه ویرردی آکنجی ایه تخم ویرر بفر^{حال}
 یوزنه کوره طبایحه سن اودردی اولک مسنده بقال قوموب
 برایش بیورردی **حکایت** بوکون مامون خلیفه درت کسندک
 برینه خراسان و برینه جرجان و برینه مصر و برینه بصره ولایتی
 ویررب هر برینه بر خلعت زر نکار و اوج بیک نقد دینار ویردی
 بعده موبد موبدان چغرب دیدیکه ملوک عجمده بویله عطا^{الر}
 اولور میدی و انلرک زما^{اتده} کسند بومرتبه احسان بولور میدی
 خلعتلرینک نهایی درت بیک انچه در کیش اوئی داخلی قی^{بانی}
 دولتلوری کیرمیش موبد موبدان دیدیکه اگرچه سیرک سلطنتکن

ایدرم دیوین اندی اهل محلہ سی خوف ایدوب سادق تعین
 اندی سادق بودار اندی و عالی اهل فسادک کوزنه تنک و تار
 اندی امن و امان و کمال طینان بومرتبیه واروبکه بصره
 سر قریله متهم قنفی محلہ در دیو صور روی بنی از محلہ سیدر
 دیدیلر کجیم ایلہ اول محلہ یہ برکوز کر کور مدک دیبای نریبا برقد
 اول دیبا پنجه کون یولکر اوزره طور دی کسک نرهر سی اولما دیکه
 نظر ضاله قنده قالدیکه کوتوره یا اله فصل سلاطین لایق
 دکلر که هارمه کندن هوای نفسنه تابع ایدہ یعنی اوقاتنی شطرنج
 و نرد و صید و شکار بسیار و شرب خمر و اکل پنج و طوب و چوکان
 یونک امثالی مناهی و ملاهی ایلہ عرقی ضایع ایدہ سلاطین
 اوقا تلرین درهت قسمه توزیع ایدر لردی یوتوزیع رعایت
 اتمین ملوکی از الرنون تشیع ایدر لردی برقی عبادت
 و طاعت حقہ صرا ایدر لردی و برقی امور سلطنتدن مظلوملر
 یا ننده عدالت و رعایا قضا یا سنده حکومت علما ایلہ است
 و عقلا ایلہ موانست تدبیر ممالک و ضبط ممالک تقلید
 مناصب و ارسال و سل و مکاتبیه صرف ایدر لردی و برقی
 اکل و نوم و معاشرت نسوان و مخالطه اولاد و صبیانه

و سیاسته نقصان کلد، سکا دخی دینادن جنت و حقا الله موتدن
 شهادت یکدم دیوی الحال باشن قطع اتدی و برکوندن اوزرنه
 رفع اتدی انذن کجوب اول کجه بولد و عن قتل اتدی و بالحملة
 اول کجه تیغ سیاستله بیک بشیوز کسته کشته اولدی یارنده
 کجه کسد و کی باشلری جمع اتدیلر دارالاماره قابوسنده برپشته
 اولدی یارنده سی کجه ینه طواف اتدی اوچیوز کسته اتدن
 شهید اولدی خلق سطوت و سیاستدن خوفلرون هر بری
 جانندن نومید اولدی کلجک جمع منبر چقوب وای اول
 کشک خالنه که کجه ایلله اوی و دکانی قابوسن اچوق قومیه
 هر کیمک اوندن و دکا نندن سنه سی کید رسه زیان بن چکیم
 کند و ما لدن غرامتن و یروب ضامن چکیم دیدی خلق
 خونی قابوسن یا یوب کجه یله قابولون یا یمز اولدیلر
 دل و جانلری زیاد ک خوف و خشتندن طولدیلر بر قاج کوندن
 صکر بر صیرفی کلوب ایام عدالتکده بکا خسارت اولدی
 دکا نندن دره یوز قلوبیم غارت اولدی دیدی زیاد آند و یوق
 یانندن ادا اتدی بعد خلق جامعه جمع اولشود یوصلا اتدی
 انذن منبر چقوب یا اچو کزدن سارق و یرک والجه کوز قتل

سوال ایلدیلرکه اموانک اطهری و نظافت و نراهنده اطهری
 قنقسی در جواب و بر دیکه شول کشی که اندن ظاهر لرامین و مخفی ل
 خوفندن خیزین اوله لو حکایت زیاده بن ابیه که معاویه اکا
 قرنداشم دیوب باباسی ابوسفیان نسیبه الحاق اتمشد و خلق
 انوک فصاحتده و سیاستده اتفاق اتمشد چونکه عراقه
 والی اولدی عراق قومن قتته و فساد و هوای نفسلرینه
 کمال انقیاد اوزره کورب منبر جعقوب دیدیکه و الله هر کم تیسون
 صکره طاشره چقه کند و ی صلیا ایدرم و مالی بیت المال جلب
 ایدرم حاضر لرغایبلو اعلام و اکلیا ندر اکلیا ندره افهام
 ایلدی دیدی اندن امر اتدی که اوج کون منادیلر چار سو و بانلر
 بو وجهله ندا اتمیلر خلق عراقه بر امیر سائیس کلدی دیو صیت
 و صدا اتمیلر در دخی کیجه نلک لیل کچد کن صکره سوار اولق
 شهری طواف اتدی شهر اچنده بر اعزانی بیر راست کلدی یا اتنده
 برقاج قیوی وار خالین سوردی قیون صاتمعه کلام کجه قلیشم
 قوناجق بر اولیما دم صباح اولیجه بوارده قرار اتمک اختیار اتم
 دیدی اگر چه زیاده انوک سوزنه انصاف اتدی اما خلق زیاده
 و عیدن ایقاع ایلر و فعلی قولنه اتباع ایلر دیر هیئت زیا

سیاسته تابع و امراض فسادات رعایایه سیاست سلطان عظیم
 علاج نافع در بودخی مقرر در که سلطانک عدلی و جوری رعایا^{نک}
 سیرت و شما یلنه کور و خلق مما لکک خوی و خصالنه کوره در
 رعایا حقندن عدول اییدیچک حق تعالی امر پله انلاره بر سلطان
 جابر استیلا ایلر و رعایا جاده حق اوزره ثابت اولیجی حق
 جانندن انلاره سلطان عادل ملط اولماغی اقتضا ایلر حکم
 بر کون حجاجک الله بر قضیه و یروب اتدکبری یوز سز لکری
 یوزینه اوردوب قلدهغی محایفی باشنه قاقدیلا اولجهتمی بیدوزخی^{سن}
 دیوجاننه اولدریا قدر حجاج اگرچه ظلمدهنی در یغدی اما
 فصیح و بلیغدی همان منبر چقوب دیدیکه حق تعالی بنی سزه
 اعمالکزه کوره ملط ایلدی مادامکه سز طریق حقندن عادل سز
 بن دخی عادل دکلم شویکه که سز نفع صلاح و سداد و طریق خیر و شای
 اوزره مقرر اوله سز حق تعالی بکما توفیق و یروب عادل و رحیم
 و مشفق دل ایلر سز که فساددن فراغت و حق و صوابه اطاعت
 اقیمه سز فرضا بن اولور سز دخی حق تعالی بندن بیدل سز بر خاک
 ظالور و یروب سز وک اوزر کوزه استیلا ایلر ان الله لا یغیر
 ما یقوم حتی یغیر و اما یا تقسم بونی اقتضا ایلر بررجههوه

اولك يلك ديو بومقدار مېدى يلك نك حرام تي غذايند حرام تنه منضم
اولوب صومزلوق جانته كارايلدى قارى يه صودن استفسار ايلدى
قارى بر كوشيه اشارت ايلدى حاجي واردي كوردى بر ما وركد
ماء و حيم كه نسبت قاردن باره آجيلقده زهر هلاهل كه كوره
ترياق فاروق يوزيني يوصون بروجهله طومش كه صودن اش
كورنكه امكان يوق حاجي اول بوندن ايجك محال و بو آدمك عطش
دفع اتمك نه احتمال ديد آخر صومزلوق جانته كچدى ناچار اولوب
بورن طوقوب اچدى قارىه كند و ولايتك لطيف هو الين
و نفيس غذا لون طاقلو قبولون و صووق صولون مدح ايلدى
و عجزك اولدو نجي مكانك هوا سنك و خامن و غذا سنك رد اتم
صوبنك مراد تن معاشنك قباحتن قدح ايلدى عجز نه ايشد و بريد
طونكم مكانكم صوتى شيره شكر و هوا سى و مر عيسى كى روح
ايش هله بر سلطان جابر ك رعيتى و شهنه و دار و قعدنك زيودست
حكومتى و كلمن اول انعه عزيزه و اطعمه لذينه اول محكوم ملك
الميله زهر قمامع و بزم بو اغديه روينه مزامن خال و اطمينان
باليله ترياق نافع اولور زير احق تعالى نك نعم كينه سى اگر چه
چوقده انا امندن بويك نعمتى يوقدر امن رعايا و نجي سلطانك

احوال و اعمالك نيجہ در منصبكہ راضی اولور ميسن بوخسه نيه اؤلكی
 منصبك تا انوك مثلن طلبیده متقاضی ميسن اول شخصی دیدیکه
 رجال اعمال الله مشرف اولماز لور بلکه اعمال رجال الله مشرف اولور لور
 اسکندر آنوک سوزن بکندی اؤلكی منصبدن اعلیٰ منصبه واپی
 قلدی و خزینہ اما لن احسان ما لا ماليله مالی اتدی حکمت سقراط
 بيشمیدر که عالم عدل دن مرکب در چو نکلہ عالم برقرار اولماز و بنا
 آدم استوار اولماز حکمت بزرجمهر صوره یلر که سلطانک عزری
 نه ایلله ظاهر اولور بزرجمهر دیدیکه اول مالکنک طوائف اعدادن
 حفظ وصیانتله و علمایه اکرام و رعایتله و اهل فضلہ محبتله اولور
 حکایت روایت اولنور که قافله جاجدن بر شخص کمره اولدی
 پنجه کون یادیرو بر تیره تنها و کرسنه کومکدن خالی تباد اولدی
 آخر بروا دیده بوقاره اوله قومش بر قاری کورده قارینک یانسه
 وار ب قاری حاجی نک خالین صورده حاجی سرگذشتی حکایت و اچلقدن
 شکایت اتدی قاری بودرده نفیس بویک یلانلر وارد و شکار ایلله
 سکار بریان ایدیم دیدی حاجی قور قورم دیدی آخر عجوز و وار ب
 بوقاج سمر یلانلر صید ایدوب کباب اتدی حاجی جاننه کچمه صبر
 ایدوب پیدی آخر کورده صبر بحال قالمدی آج اولکدن طوق

اسکندر ارستطاليس دن سوال اتدیکه سلاطینه عدالتی لازمدر نیوید
 شجاعتمی وهدر ارستطاليس دیدیکه عدل شجاعتن مقدمدر
 زیر سلطان عادل وایحق شجاعته محتاج اولماز عدل برتر نیاکدر که
 صاحبی محتاج علاج اولماز حکمت برکون اسکندر کمال کثرت و فو و بیحد
 و فی نهاییه عسکرله سوار اولدی موکینه حاضر اولان سپهسالارلرینک
 بریسی بوا بهت و شوکت و سطوت و سلطنتی کورب دیدیکه ای سرور
 روی زمین حق تعالی سکا برد و لت و لطنت و یومشدر که صد هزاران
 آفرین لایق بودر که هرکون برینجه نازنین ایله صحبت و هر کیجه
 برزهر جبین ایله عشرت آینه که اولادک چوق اولوب هر بری
 تحت و بختکه وارث اوله سن اولدکدن صکن سالهای دلمز
 بقای نامکه سبب و حیوة ثانیکه باعث اوله اسکندر دیدیکه
 رجالک بقای نامی کثرت اولدله دکل بلکه عدل و دادله درار اولد
 رجال دنیا ید غالب اوله اولدکدر که هر عورت الکا غالب اوله
 حکایت برکون اسکندر عمالینک برینی بر عمل عظیمدن عزل ایدز
 بر جزوی منصبه والی قلدی اولدنی قبول ایدوب اسکندرک
 مرادندن خالی بلدهدی برکون عا دق و تر هر نرینه دیوان اسکندر
 کلدی باش اوردی اسکندر اندن صور دیکه خالکینچدر و بو منصبه

اسما ملك اطلاق جائز اولور واول هر سعادتته فايتر اولور زير الملوك
 وسلاطين ظل الهي وضياء حدس وظهره نفس وتزايد علم ودور
 عقله مناز اولق لازمدر كه بين الناس سر بلند وخلق انلوك
 امتيازته خرسند اولار وهر ملك كه بواون التي خطالي جامع
 اولور ملوك انام اكا تابع اولور ونامي ايوكله هر دله شايع
 اولور اول خطال عقل وعلم ادراك اشيا المعيه فروسيه
 شجاعت اقدام ثاني حسن خلق ضعفا نك اقويادن حقلون
 استيفاء محبة رعايا احتمال بلديا ومدار امور مخفوده راي
 وتدبير سير ملوك واخبار حكايي تتبع واحواله اعمالدن تفق
 واستقصا زير دنيا دول متقدمينك بقيه سي واحوال عجايب
 دوران وانقلابات ازمانك تذكر سيدر متقدمين كه كند و
 واثار لري بچمشدر متأخرين انلوك احواله اطلاق اخبارن
 استماع ايله احوال عالمدن اعتبار وتجارت امور سلطنته
 استبصار حاصل اولوب ايلرينك خوي وخصالن ارتكباب
 وكمالينك سوء افعالندن اجتنابله كنز دنيا و آخرته واصل
 وكسب سعادت دارينه نائل اولور لري زيرا كنز دنيا حسن ثنا
 وطيبه كو وكنز آخرت عمل صالح واكتساب جودر حكمت بروكوت

دیدیکه یا امیرالمؤمنین حق تعالی سکا دنیا پی ویردی لایق بود که
سندخی رعیتکه دنیا دن بر حصه ویر سن تا انوک سبیل
حقک رضا سنه ابر سن مهدی دیدیکه اول حصه نه در شیب
دیدیکه عدل ایلکه که فجن رعیت سندن امین یا ته لر سندخی
قبرده عذاب آهین امین یا نور سن یا امیرالمؤمنین اول کیجه
یا دایله که صبا حی یوقدر و اول کونی فکر ایلکه که رواجی یوقدر
و کوجک یتدیکه عدل ایلکه و عدله جمله قدر تک بذل ایلکه عدل
ایدرک جزاک عدل اولور جور ایدرسک جزاک جور اولور
و عدله کوشش ایلکه و خلعت تقوی قامت عملکه پوشش ایلکه که اندن
اعمال خلعت و اندن زیاده ربت اولماز قیصر و مدن نوشروان
عادل برکون بر نامه کلدی مضمونی بویدیکه مملکتک عدله
ابا دان و نامک دلورده ایلوکلک داستان اولدوغه سبب نه در
نوشروان دیدیکه جهلله و تهو ر ایلکه برایشه مباشرت اتم
و برایشه شریع ایلم اقام اتدین فراغت اتم و امر اتدکم نسن دن آخ
تدبیر ایلکه رجوع اتم رستطالیه سوال اتدیکه که حق تعالی دن
غیر ملک اطلاتی جایز اولوری دیدیکه هر کس نه که بو خطالان
ارجند یعنی علم و عدل و سخا و حلم و سخا و رفتن بهر مند اوله

وقتا که نو شران عالمه سلطان اولدی و اول دوزخی آتش پرست
 عدلیله عالور شک باغ جنان اولدی و زیری یونان یازوب کوند^{یکه}
 ای شاه عالم و فرمان برینی آدم بلکه سلطنت که کوردن عمر کرده
 پیرایه و دست عهد که سرماییدر اوج پایه در بری اولدر که
 سلطان رعایای سی بیننده عدل و انصاف ایدوب کند و نیک رعایا^{ده}
 حق اولد قده غفوا ید و سیاتلرن اغراض عینله محو اید
 بومرتبه فضلدر مراتب سلطنتده بومرتبه غایت اعلی و بلند
 و بومرتبه ید و اصل اولان سلاطین ایچنده اریجند در بری دخی
 بودر که هم رعایای سی بیننده عدل و داد اید هم کند و حق اولد
 وقت دخی حقن استاد اید بومرتبه میاندر و بومرتبه صاحبی
 سلاطین ایچنده غامیاندر و بری دخی بودر که کند و حقن
 الماقد استیجال اید رعایانک حقوقن کور مکره اهل اید
 بومرتبه غایت پست و صاحبی بایه کمتر پند اهل
 نشستدر همتکه و علوقدر و رفعتکه و علم درایتکه
 لایق نر اید انی اختیار ایلد کر که کند و کی سلاطین
 ایچنده کر بایه و کر که عالی قدر و بزرگوار ایلد حکایت
 شیب بن شیه بر کون خلیفه زمان مهدی حضور نه کلوب

جمع اتد و کمال فلان یرده مخزون و فلان ویرانده مدفون
 بنی خلاص ایلسون جمله سن تسلیم ایده یم دیو خبر کوندردی
 اسماعیل کولوب عمر حبسه ایکن بله بزه عداوتن و سوه نیتن
 قومار غرضی بودر که مظالمی بنم بویومه تحمیل ایده و بنی
 یوم قیامتده سلاطین حضورنده نجیل ایده زنداندن انخراج
 ایلدی بغدادده خلیفه زمانه عرض انقیاد و احتیاج
 ایلدی خلیفه تعلیمه کوندرب اسمعیل میر ولایت ایلدی
 خلعت تشریف کوندرب استمالت و رعایت ایلدی عرق سامانیان
 سلطنت یه زانو توذیل قرار ایلدی آخر سلطنت اضاغرا دالکری
 انتقال ایدوب انلار دخی ظلم وعدوانه اغاز اتدی سلطنتی
 آخره انتقال ایدوب زمانه اتلدری دخی موجب اعتبار ^{طین} سلاطین
 روزگار اتدی نیته حدیث نبویه وارد اولمشدر که
 مرسل سیف الجور سل علیه سیف العقیبة ولازمة الغم
 و خبرده واردا اولمشدر که بوکون داووم آسمانه نظر اتدی
 کوردی کیک بکی برنسنه کوکدن نازل اولور بعض خان لر
 واصل و داخل اولور سوال اتدی وحی الھی وارد اولدی که
 ظالم لره کوکدن عذاب الھی و بلای نامتناهی در حکایت

هر شهر که کله هر کندی زمانته نذا آند دردی چا بلر مرتفع اولور
 و بو ابلر مسدفع اولوردی هر داخواه کلوب بالذات عرض حال
 و رفع مافی البال ایلوردی سلطان عدل و انصاف و مرحمت و استقامت
 او نزع داد لون کورد و هر یون مراد لرینه ارکوردی دعاوی نهایت
 یو یجق ان سقائنه اوردی الهی بر عبد عاجز و غاصبی ناچیزیم
 یو امر لوده بلزم کیمه ظلم و کیمه عدل و کیمه بغض و کیمه میل اتم
 اعتقادمه کورم مصلحت لون کوردیم و اجتهادمه کورم ایشلردن
 بتردم ظاهر حال لرنه نظر اتم باطن لرنه اطلاع یوغدی اگر
 باطن لرنه دخی و قوفم اولسه حق دن امتناع یوغدی بذل بیسور
 و صرف مقدورم قبول ایله قدر تمدن خارج اولان دن بنی غیر منول
 ایله سن عالم الخفیات سن سر و علایمه عالم سن و هر حاله
 خاکه سن دیردی بو عدلک ثمری و بو خالک اثری در کحق کما
 سلطانن یوما فیوما برمزید و اعقاب و انسابنک ایام ملکن
 مدید ایدب عمر بن لیت کبی خصم قوی النذن مغلوب و دولتنده
 مخذول و منکوب اولوب ملک خراسانی تمامت فتح و جمله اعدا
 و خصما سن قمع و قدح ایلدی روایت اولنور که عمر بن لیت ^{جسده}
 محبوس و خلاص دن مایوس ایکن اسماعیل که کوندر ب زمان لطنقه

عدل تامر اولدورکه صاحب مال و صاحب جاه و جلال ایله بجه و لخال
 ما بینتی تسویر اولوب خصمینک سعیلری برابر مشکور اولوب
 اکیسی بر عینله منظور اوله لر غنی و فقیر شریف و حقیر برابر اولوب
 ضعیفک عنیفدن و مظلومک عسیفدن ظلمی الله کلکم راع
 و کلکم مسؤل غدا غیبه دستور العمل و عدل ساعة خیر من عبادة
 ستة مدار بقاء ملک و ملل ماد خطنة اولنه حکایت والی اقلیم
 خراسانی اسماعیل بن احمد سامانی عادت ایدیش ایدی هر نزلنده
 مئادیلرندا ایدوب عسکوردن دعا یا یه ضرر و خدم و حشم
 پادشاهیدن مملکتده شور و شر ایشمسون دیو تقبیه ایدر لردی
 برکون بر مر حله بر خرنیدی بر اشچی دکانته وارپ بر مقدار آتش بر
 اشچی تحمل اید میوب دیوان پادشاهی یه کلوب خرننده نک
 قاننه آتش یور احوالی حکایت و خرننده دن شکایت ایدر سلطان
 خرننده دن سوال تدی اولدخی انکار ایتوب خطا ایلدم دیو
 عرض واقع حال ایلدی سلطان سنو خطا کیچون بن آخونده
 لایق عقاب و عقال و مستحق عبرت و نکال اولزم دیو بیو دی
 جزا سنه کوره عقاب و آشی یه طعامک قیمت و یومک ایجاب
 اتدیلر حکایت مذکور اسماعیل سامانی دن روایت اولور که

و کردی کند و غلامی کلوب نفسی مصلحتنه متعلق سوز سوبله
 شمع دکلند راندن سوبله و ردی بوشمعك بهاسی بیت المال مسلمین^{دن}
 ویرشدرا مور مسلمین دن غیریده بونك ایله انتفاع حرامد و آخرته
 موجب عذاب و آلامد و پردی حکایت عمر بن عبد العزیزك بر غلامی
 و ایدی خازن بیت المال ایدی عقل و دیا نقی و صدق و صیانتی
 بوکممال ایدی عمرك اوج قری و ایدی بیر عرقه کونی نالان و عریان غریو
 افغان کنان عمر نظرنه کلوب یوم عید و زمان لبس ثوب جدید
 بنات رعایا انواع لباسه مزین و کونا کون جامه لوله ملقون
 بزری برهنه و عاری کورب لوم ایدرلر سز امین المؤمنین قراری^{ایک}
 یچون بویله عریانلر دیرلر دیدلر اغلدلر عمر بو نلرک کویه ستر مرحمت
 اتدی غلام خاننی دعوت اتدی بر ابلق علوفه سن سلفا الماق نیت
 ایلدی غلام یا امیر المؤمنین نفس معدود و غیر محسوب و اجل مختومدر
 بر آیه دك صاع اولاجانك نه دن معلومدر دیدی کلام حق قلب عن
 تاثیر اتدی علوفه سن المهدن تاخیر اتدی قرارینه شهواتکتر کظم ایلک
 ولذا اتکتر هضم ایلک دیویا نندن قالدر ب نامراد ایلدی غلام
 حق سوز سوبله و یچون آزاد ایلدی سلطان عادل او ایچق خدمت و خشی
 دخی کند ویر تابع اولور کند و نك توابعتك انا رد علوی شایع اولور

كسبه ديديكه يا امير المؤمنين اكر بيت المالداه اولان مال حق تعالينك
 قوللرينه وبركه والله غنى عن العالمين اكر عباد اللهك ايسه
 اصحابنه وبركه والله يحب المحسنين اكر سنك كند وكن ايسه نجات
 اوللره صدقه ايله كه والله يجزي المنتصدين بيت
 رحمت استرسك ايدن احسان خو لن تنالوا البر حتى تنفقوا عمن
 عبدالعزيزك كوزلوي طولوب ديدك كلام حق و صواب محقق دري
 بيت المالدن مصالحلرين اتمام داملرين كورسكه اهتمام اتدي
 اذن او كسيه ديديكه يا اخي نيته كه عباد اللهك كلام بك اصفاه
 و مران ادا اتدرك بنم دخي كلام حضرت حقه عرض ايدوب حاله
 دعا ايله وصول مرامي جناب آهي دن استدعا ايله ديدى اول كشي
 بوزن برقيوب والى كوكه طوبوب ديديكه آهي عمر بن عبدالعزيز قوللركه
 نه وضعله عمل اتديسه سنده اكا انوكله جزا ايله و آخرتده مقام
 اعلى واجزى اوفى ايله هنوز اغزي بسته و كلامي نجامه بيسته
 اولمادن هوايه بولوتلر اغدى يا غورلر يا غدى يا غورلر اچندن
 بر برك طلوا اينوب بر برك طاش او زير نه طوقنق او فاندى اچندن
 بركاغد چقدى يارلش كه هذا بره من الله العزيز لعمر بن عبدالعزيز
 من القار مذكور عمر كجا ايله شمع يا قرب رعيستك قصه لر نه و در زمانه

قویوب کند و ایله آتش ایدوب طعام مهینا اتدی بعده عذر ایدوب
 ای خاتون کشتی معذرت طوتکه عمر سنوک اطفالک حالندن آگاه
 دکل ایدی دیدی عورت جزاک الله خیر ایدوب دعا اتدی و دول
 اسلامیه اول امیرالمومنین خطایله مخاطب اولان حضرت عمر د
 هر زمانه دیردیکه بکا امیر دیر سکر اولور اما امیرالمومنین دیر سکر
 اول خطاب قانندن و این خطاب قانندن عمر زمانده اولان خازن
 بیت المال سوال اتم که عمر بیت المالدن نسنه الورییدی
 والدوغی یا تده قالورییدی دیدیکه قوت یومیه یه قادر اولمده غی
 وقت استدانه طریقیله الوب رمقن سدا ایدیدی اوییه قادر اولغی
 ینه یر بنده و ایدیدی و خطبه سند دیردیکه عهد رسوله دم
 وحی الهی یله هر کشتک ظاهر و باطننه و بارز و کاسنه اخلاص
 میسر ایدی اما خالیان بقت منقطع و وحی مرتفع در اینجی بز
 خلقک ظاهر لرینه نافرزد و عنوان ظاهر ایله عملتکه قادر ز
 نه کسدن بغیر حق برشتی اخذ و نه بر غیر حق کسیره اعطا نغین
 حکم بالظاهر و الله اعلم بالشرایر فحسبنا الله و نعم المولی
 عمر بن عبد العزیز زمانده بر قحط عظیم و غلادی عیم واقع اولدی
 اول انشاده عربدن بر طایفه کلوب اچلارندن بر قحی صبح و کلامی فصیح

حکایت زید بن اسلم و زایت ایدر که بر کبچه عمر له نفس و احوال عالمی
 تجسس ایدر که مدینه دن طاشع بر ناز کورد که مسافر اوله دیو
 وارد کورد که بر طول عورت که غایت فقیر الحال یاستنده
 اوج بله اطفال اوکنده آتش ینار آتش او سنده بر چولم و قینا
 کنده آلهی بنم حقی عمر دن الیو بر دیو اغلا بر حرارت که ایشدنک
 جکرن طاشع عمر عورتدن اؤل استیذان اتدی بعد احوالندن و قنله
 سؤال ایدوب استیذان اتدی دیدیکه بر طول ضعیفه عورتیم که بیاده
 و فقیر یو اطفاله مکان بعید دن کلام خالیانه منزل و نرناوی
 و نه سدر مق و کفاف جیعان و عطشان کرسنه و برهنه یو ویرانه
 قرار اتدک فقر و ایتامک بیت المالد حقی اولوب بیت المال موالله
 ما لا مال ایکن حقوقی مستحقنه ایصال اتمد کوی سیدن خلیفه
 زمان اولان عمر دن حقه شکایت اظهار اتدک دیدی عمر
 یا چولم که قینیان ندر دیدی عورت چولمک تبعی و مجرد اطفال
 الد میچین آتسه قودم دیدی که طعام بیشتر صنالر او یونجه
 او یالنار عمر فی الحال کیجه ایله بائیم کلدی بقالندن بر مقدار
 یاغ و قبالندن بر مقدار اون الی کند و ارقاسیله کوتردی
 عورتک یا نه کتوردی چولمکه بر مقدار یاغ و بر مقدار اون

خدا آفریننده خود سیاستی قیاییدی حتی اقامه عذر عده کند و
 او غلنه قیدی ولایه اطراف و عمال کثافت یا زد و غنی نامه لوده و براید
 عیال و اعقاب بکس و اسلحه و دوا بکس خرج یا نکزده ایدوب بیت
 المالدن برانجه بلاد حق المالد کند و اکثر له جانکزی آتشه صالما
 هر زمان ایوا بکس ارباب حاجاته کشاده و خون عدلکن مظلومینه
 نهاده و کردار که بنم رضامه قرین و آخرتده قهر الهی دن این اوله
 عید الرحمن بن عوف روایت ایدر که بر کجبه بنی حضرت عمر دعوت
 اتدی و دیدی باب مدینده بر قافله شب هنگامده نزول اتدی
 کل بو کجبه اندر که اطراف جت و جو و جوانلردن تک و پواید
 شاید که انلرا و بود قد بعضی تنه لوی غارت و اندر مضریت
 و خسارت اوله اول کجبه داروب اول قافله خراست و غارت کردن
 حمایت ایلدک بعضی اذ قانده بشریت مغضاض سنجه بن نایم اولدم
 اول صباحه دك اویسوب حفظده قایم و قیامده دایم اولدی
 و هر زمانده حضرت عمر رضی الله عنه بیور دیکه بکا و اجدد که اطراف
 طواف ایدم و مظلوملره ظالملردن داد و انصاف ایدم که هزار
 ارامل و ایثار و ضعفاء انام واردر که بعد مکان و عواقب زمان
 سبیلده بونده کلز لر و عمال و ظلمه دن حقارین اله منزل

تفکرایده سن لاجرم خیر اینکی ایجاب ایدر که اول خاطر که کلن
 خیری ظاهرده وقوعه کتور سن و چون خیر وقوعه کله مراد و جه
 حاصل و جان و دل سعادت جا و دانی به و اصل اولور هنر خیری
 تصور ایدیه بلکه در و کما هو حقه تفکرای بلکه در اندن قیصر دیکه
 آثار دولت و احکام سلطنت که جمله سی سبب شور و شعبد
 اما یا نکه جمله دن قنقسی احبدر نوشروان دیدیکه جمله دن
 یاننده اولدر که بنم عدلم پناه ایدوب کلن دادخواهک خالین کورب
 داد و استاد ایدم مظلومی عدلله شاد و ظالمی غمرا ایدم قیصر
 بکا جمله دن الذ اولدر که هیچ دیناده بندن بجرم صادر اولیه که
 دیناده کو قرا و دنا و طعن اعدان نمجنت و عقبا ده حضرت عزت
 عقوبت اولنه دین باطلده اولان سلاطین کفره نک عدل و انصاف
 و مقتضای درون ضافلری رعیتلرینه مزید انعام و اسعافلری
 و محکمکنرون رفع ظلم و اعتشافلری بویله اولیجی سلطانین دار
 و علی الحق ظل کور کاد اولان پادشاه اسلامه و پناه انا مه
 لایق نه مقوله اعمال و افعال ایدوکی اهل عقل روشن و بلاد برهان
 و متیقن در مقتدای گروه ابنوه آل و اصحاب حضرت فاروق بن
 خطاب یک عدل و دادی و داد اوستادی نهایتنه راقی و غایتنه ملاقی اید

و افعال سیئه دن ممانعه ایدر لودی نوشروان دیدیکه اول بروصفایله
 و صفایله که اساس بنیان دولت و مرکز دایره سلطنتدر یونان دید
 غیره و کند و لره ضرر و لازم کلمه غیره ضرر دن فرار ایدر لر و کند و لره
 کلن ضرری اختیار ایدر لودی نوشروان بوسوزی ایشد و بوسوزی
 بر طاقو کاسه ایچوب انلرک شاد یسنه نوش ایدرم که بزدن صکر
 کلوب عدله بن اتباع ایدر لر و ظلم و جور دن امتناع ایدر لودی
 حکایت نوشروان عادلک هزار کشان دیکله معروف بر موضع
 بر باغ بخت اسامی و بر مسیوم دلکشاسی و ارایدی ادبانه عشرتک ملجا
 و پناهی سلاطین زمانک تغزجکاهی ایدی بر کون انده کزیده سلطان
 یعنی قیصر دوم و قغفور چین ایله ذوق و صحبت و پادشاهانه عیش
 و عشرت ایدر کن میان مطاحت و اتناء معاشرته قیصر دیدیکه
 سعادت اول کشنک که کسب خیر ایدوب ذکر طیب و عمل صالح تحصیل
 ایلیه حتی کند و دن صکر کلنلر دخی اکا تقلید سعی ایدوب اخلاق
 حسنه تکمیل ایلیه قغفور چین دیدیکه حق تعالی بزدن شول
 افعال و اخلاقی یراق ایلسون که فعلندن ندامت و ذکرندن ندامت
 حاصل اوله نوشروان دیدیکه اول خیرنه در خیری تقصیر ایدر لر
 بعون خیریه عمل اتکی تفکر ایدر لر قیصر ایدی که چون خیری

می‌خردنی نهاییه بی عدد و غایه نوشروان دیدی معور اولان
 ارضه بواولماز بونیم و لایتمده دیلرله برکسته بونی اراسه بولماز
 بولنسه اول ناحیه نك عاملن سیاست ایدرم سایر عماله موجب
 ایدرم کند و مملکتی خرابکن ممالک معور به طمع سودای خامد بملکه
 موجب طعن خاص و عامد حکایت برکون نوشروان و زیری یونان دیدیکه
 ملوک متقدمین و سلفده اولان سلاطین بکجا وصف ایله یونان دیدیکه
 دیلر سک سلاطین متقدمینی اوج وصف جمیل ایله مدح ایدیم که
 فهرست اخلاق کریمه و عنوان خصایل جمیله اوله و دیلر سک ایکو خلق
 حسنه مدح ایدیم که دستور سلطنت کسریه کافی و آیین رعیت پروری
 شافی اوله و مراد ایدر سک بر خصلت حسنه ایله مدح ایدیم که تمام
 داری و طور شهر یا ایدیم بس و باقی هوا و هویر اوله نوشروان دیدیکه
 اول اوج خصلتی بیان ایله و دعوی که اثبات برهان ایله یونان دیدیکه
 جمیع اشغال و اعمال لرینده کذب اشعار اتمز لودی و امور سلطنتدن
 برام اولماز دی الا غورنه ایرشورلو و جعل اختیار اتمز لودی و قطعا
 بر خصمه غضبه کار اتمز لودی نوشروان دیدیکه اول ایکی
 و صفله مدح ایله که سلاطینه دستور العمل و زبد لطایف
 الحیل اوله یونان دیدیکه ممکن اولد بجه اعمال حسنه مساره

مرویدر که نوشروانك جمله سیاستندن بری بوییدی که فرضا برکنه
 برالتونندن دوزلش سنه سی ضایع اولسه پنجه زمان یوللار اوزنده
 قالسه بالحقلموده قامش کوهر کبی خاکه غلطان اولوردی کمنه
 یاننه یورسنه اوغرامازدی تا اکه دك که ینه صاحبی بولوردی
 یونان که نوشروانك وزیریدی برکون دیدیکه زنفهاراشرده
 مقادنا اوله که ولایتک خراب و رعیتک فقرله ییاب اولمیه
 نوشروان جمیع ممالکک عمالنه و میناثرین اموالنه یازوب
 بله دیدیکه هر قنقی علمک تحت علمنده ذراعتنه قابل ارضیدن
 بر مقدار ارض که خالی اوله اول والی معزول و منکوب بکله مقتول
 و مصلوب اولور حکایت هند سلطانی نوشروانه خبر کوندر دیکه
 حسین حبسکدن و نسیم نسبکدن یکدر مملکتک مملکتکدن زیاده
 و سایر ملوک ارضک کوردن تسلیم لرینه زنجیر اسرم قلاده در
 لایق بودر که سن دخی اسرمه رام و حکمه مطیع احکام اوله سن
 نوشروان امر اتدی دیوان طوریدی و بزم قوردی ارکان سلطنت
 واعیان مملکتک جمع اولدیلر بعده بوزیرین صند و قدن بر جوهری
 صند و قجه چقریدی اول صند و قجه دن خریر لوه صارلش بر پاران
 کین چقریدی و دیدیکه سرك ولایتک زده بو واریدر رسول دیدیکه

اول کج فراوانی المایوب بری برینه حواله ایلدیلر آخر سلطان زمان
 اولان اتوشروان عادلکله کلوب عرض مغال ایلدیلر نوشروان زمان
 هر کشیده صداقت واستقامت اولدوغنه شاد اولدی آخر اول
 ایکی کشنک اولادندن صورتی برینک قزی و برینک اوغلی و امیش
 سز و ک صد اقتکر اولادکن سزایت ایلک برکتدر مناسب بود
 سن قزیک یونک اوغلنه ویره سن دیوب اول مال جهازه صرف
 اولوب ما بینلرنده مصاهرت بنیاد اولدی اولکی کشنک
 اولادی و انسابی نیجه زمان صدق و صلاح او جایی اولوب
 ایلکله عالمده یاد اولدی اگر بو حال بو ملک جابر زمانده اولسه
 هر بری اول یقندر دیو نیجه کن دعوی و خصومت اولور دی بکلکن
 خود مال میر نیکنده دیو نیجه کن حکم کلر کلوب حکم و حکومت اولور
 حکما دیشلرد که سلطان مشلده بر سوقه بکزر هر متاعک که اول
 سوقده رواجی وارد رخلقک اول متاعی اول سوقه التمه احتیاجی
 وارد و هر متاعک که اول بازارده کساد ی وارد که اول متاعی
 التمه فساد ی وارد وینه حکما دیشلر که الناس بملوکهم
 اشبه منهم بزمانهم خلق زمانلرندن زمانلرینک پادشاهلر
 ارتق بکزر و انارده دخی وارد اولمشدر که الناس علی دین ملوکهم

ولید طبیعتیه عامل اولوب خوانیت و طواحین و کرم و بسایین
 عمارتیه مشغول اولدیله همان که سلیمان خلیفه اولدی اول رعایا
 اولکی خصلتیرین ترک ایدوب سلیمان خلیفه متخلق اولدیله
 و اکل و شرب و اطعمه انعمه تدارکیلله اوقات کجور بیهک قیدن
 یولردی حتی ایکی کسسه بریره کلسه بوکون نرییدک و نه لون طعام
 بشوردک دیرلردی کذلک همان سلیمان فوت اولوب عمر بن عبدالعزیز
 خلیفه اولدی خلقده نه بنا و بنیاد شغلی قالدی و نه اتباع لذات
 و میل شهوات فکری قالدی جمله سی محراب عبادتیه یورطو تدیله
 و یورکلون شهد شهود تجلیا قلله غدا یجما نیدن صوت دیله
 حکایت نوشتین روان عادل زماننده بر شخص بر شخصدن بر مقدار
 یوصا تون الوب اچنده بر کنج بولدی اگر چه کنج سرور یله ویرانه قلبی
 کنج شادمانی طولدی اما ملک زماننک بمن عدلی قلبنده اثر ائدی
 روان بایعه دک گذر ائدی صاند غلک ویرانه ده کنج بولدم چونکه
 حرام و غیر حلالدر بکا اول کنج مار در صاند که مال در کل اول
 مالی ال دیدی با یع بن سکایری صاند و غده مال وارید و غنی بلردم
 اگر بلیسم جعروب المقده تقصیر قلردم چون سنوک ملکده ایکن جعدی
 اگر مار و مال و اگر حرام و حلال سنوکوردی بمحصل با یع و شتری

ولایسندن نئی اید تا که آنوک احتمال ساریت افعال قبیحه سی مملکتدن
 کیده سطوتندن او زادهشت و اعدا خشیت ایده لر و امور رعیتی
 رعایتده اهتمام ایده قلیل و کثیر و صغر بلاد و عباد اهلانده قبیحه
 فوت اتیوب اشیاء مذمومه و رعیتیه مشارک اولیه و اعمال محمود
 تارک اولیه فعل جمیل و ذره ثابت و خلق سوادن مجتنب اوله
 افعال قبیحه ارتکاب اید نلره محاببات اتمیه و جزاء شرعی مستحق
 اولنلره تقدیر آچی دن زیاده مجازات اتمیه زیر اسطاند سیات
 اولمیحی بلاده فساد و عباد تضاد و شر و حکما دیشلردی که
 رعیتک طباعی ملوک طباعنک نتیجه سید و زیواکثر امورده ملوک
 اقتدا و آنوک اثرنه اقتفا اید لر هر نه که ملوک ندن کورسه لر
 اکه تقلید اید لر و جمیع افعال لرین ملوکری افعالی و ذره تمهید
 اید لر نه که خلفاء اتمیه دن ولید بن عبد الملك عمارت و نزار عتله
 معروف ایدی کذلک زمان خلافتنده اولان رعایا سی عمارت و نزار عتله
 شعوفدی و سلیمان بن عبد الملك کثرت شربت و اکل و اتباع شهواته
 مبتلا ایدی کذلک زماننده ایشی و کوچی عیش و نوش و ذوق و صفای
 محمد بن علی بن فضل روایت ایدر که بن بو معنی یر منکر ایدم و بو خصوص
 متخیر ایدم صوکره کوردم که ولید بن عبد الملك زمانتک رعایا سی

ایدوب شرک اتیمه سن اولکه سنوچندر بودرکه عملوکه کورع جزا اتم
 کرکدر اولکه سنوکلہ بنم مایمیزده در اولدرکه سندن دعا و بندت
 اجابت و اولکه سنوکلہ جمله ناس مایمیزده اولدرکه خلق مایمیزده
 عدل و انصافله و آیتله اسلامکی ترک ظلمدن صاف ایله ینه قتاده
 دوایت ایلمرکه ظلم اوج نوعده ویرظم شرک بایته درکه ان الشک
 الظلم عظیم یوظلک صاحبی مغفورا ولما زک ان الله لا یغفران شرک
 به و برنوع ظلم دایم اولماز البته اولظلمه مرکب اولان داریتمده
 بخاس و سزا بولور ویرظم دخی واردرکه صاحبی مغفورا اولور
 اولظلمدرکه عبدانکتاب ایدوب نفسنه ظلم ایدوب اعمال سینه ایله
 موصوف اولور بعده نادم اولوب باب مغفرت آله به التجا ایلمر ارحم
 الراحمینک قبولنه مقارن اولوب القاب من الذنب کن لا ذنب له
 تعریفله معروف اولور ویرظمی مقدردرکه دینله ملک توامان
 و عدلله بقای ملک متلا زماندر سلطانه مناسب بلکه واجب لایم
 ولابددرکه دیندار اوله و رعایت احکام شرعه ثابت و استوار اوله
 هوادن اجتناب و بدعدن احتراز اوزر اوله ولایتمده امر دینده
 قلة مبالات و کثره افعال سنیات ایله مشهور اولنری کتور ووب
 یرنده تهدید و ترهیب و محلنده تعزیر و ثوابیایده و لازم کلورسه

وحدیث صحیح و وارد و مستدرکه حق تعالی هر سنه ده احسانی سور
 حتی بر قیون بوغز لین کمنه قیون الرذیج دن سهولتله خلاص
 اولمعیبون پچاغن ککن ایدوب احسان ایدنه بله روز قیامتده
 جزای خیر ایدر و موسی م پیور مشدر که حق تعالی بر یوزنده عدل دن
 افضل سنه خلق ایلدی عدل بر میزان صحیحی که هر کم اول میزانله
 عمل اندیسه جفته و اصل اولدی و قریب حق درجه سنه نایل اولدی
 ابن عمر رسول الله دن وایت ایدر که رسول الله عم پیور مشدر که
 محسنرا چون جنانده مستقل مقامات و درجات وارد رختی کند و
 اهل و عیالنا احسان ایدنلر دخی اول محسنلر ده داخل اولورلر و اول
 درجاته و اصل اولورلر قتاده رضه الا تطغوا فی الیزان آیتنک
 تفسیرنده دیمشدر که میزان دن مراد عدلدر و معنی سی بودر که
 یا بنی آدم سن کند و کده بنجه اولتاق دیلر سک سنو ک غیر کده دخی
 سن اوله عدل ایلله وینه ابن عمر دن مرویدر که چونکه آدم ارضه هبوط
 ایلدی حق تعالی آدمه دهرت کلمه دخی ایلدی و دیدر که سنو ک جمله
 ذریا ککل علی بودر کلمه منوط در اول درت کلمه نک بری سنو کچون
 و بری بنجیون و بری بنمله سنک ما بینکده و بری سنو کله جمله ناس
 ما بیننده و لماغه مربوط در اما اولکجه بنجیون در اولدر که بکاءیات

بیخه کور و در نه کور نه در نه الدم دیوانکار ایلدی سوارانایوب
 طلبنده امر اراتدی آخر غصبه کلوب تیغ چکوب اعمی بی هلاک اندی
 هیانی اسبابنده ارایوب بولما یحیی تعجب اندی کندی حضرت موسی نیک
 صبری کیدوب آلهی قدر تکه عقدا لر بیر و کمال حکمتکده کوکلر خیرم در
 حقیقت حاله بنی واقف ایلله و بوسزه غارف ایلله دیدی جناب الهی دن
 خطاب کلدی که بن غالم الشرح الحقیقتم و کاشف الضر و البلیاتم
 اسرار مده عقول حیران و حکمتده عالم سرگردان در او غلا نجهک
 بابا ساسی سواره خدمت ایدوب اجر تندن بیک دینار جمع اولشدی
 واعی سوارک بابا سن قتل ایلش ایدی خالیا او غلا نجه حق مور فی
 واصل اولوب سوار دیندن خلاص بولدی و سوار بابا سنک قاتلن
 اولدرب قصاص اولدی ایکی سنک دخی مرادی حاصل و حق مستحقه
 واصل اولدی دیدی اسکندر ذوالقرنینه سوال اتدی لکر که
 بویخه ملک و مال و عز و جلال اسباب کامرانی و احکام جهان
 ستاینیدن غایت شوق نه در و نهایت ذوق نه در جواب
 و یو دیکه جمله سندن ایکی سنه دن پوسرور و موفور الحیودم
 بری عدل و انصاف که مظلومک ظالمدن دادن الامر و بری کمال
 ایدن احسانتون زیاده احسان ایدوب شکر احسانک دادن الامر

عنوان آگاه اولوب توبه خالصه یه توفیق بولدی حق تعالی نیک لطفه
 مظهر اولوب ینه الی بوتون اولدی حکایت برکون حضرت کلیم
 جبل طورده مناجات حضرت دیت نوره دعا ایدوب یارب بکا
 عدل دادک و مظلومک ظالمدن حق استعاطاک کوستردیدی
 ندای آلهی وارد اولدی که چون هراپشک غایتی نامل ایدم من ظاهر
 جاری اولان امور تحلی ایدم من دیدیکه سنو ک توفیقک الی یحیی
 صبر ایدرم و هر مرتبه جانم جبر ایدرم پس امر وارد اولدی که
 فلان موضعه اولان چشمه وار ب بر مکان خفی ده اختفایله
 اندن کمال قدرت و عدلی تماشا ایله حضرت کلیم وار ب اول چشمه
 قرینده نهان اولدی قدرت حق ظاهر نه نکران اولدی ناکاه
 بر سوار صود اورد یو اول صوکنه کلوب آتندن اینوب صویندی بلند
 بیک دینار له بر هیاتی چقارب چشمه یا ننده قریوب کند و صویه
 کیروب یوندی بعد کیونوب نماز قلوب بنوب کندی هیاتی
 قودخی یوده اونتدی عقبجه بر او غلابحق صواچمه کلوب
 همیانی بولوب الیری کندی در حال براعی قوجه کلوب
 ابدست الوب نمازه شروع اتدی ناکاه اول هیان صاحب اولان سوار
 کلوب اعماقی کوردی هیان صورتی اعماقی بن اعماقی هیاتی

دیدی عوان غضبایدوب غضبله بجانا الدی کتدی صیاد سولیم دیدی ^{کیچون}
 محکم لت ایدی صیاد عاجزا ولوب یوزن کوکه طوبت آلمی بنی عاجز و ضعیف
 وانی قوی و عنیف اتدک بتم بونکله دنیا ده مقاوته قدرتم یوق
 دنیا ده سر بها و عاجل دادم آل که آخرته تحمله طاقتم یوق دیدی نالان
 و کویان کرسنه و ناتوان اوینه کلدی بو طرفدن عوان دخی اوینه کلدی
 بالغی بشور کیچون اصلاحه قصد قلدی بالق اغزن اچوب بر ماغنی آنله
 اهردی که عقلی کتدی هر نه وجهه که علاج اتدی علاج پذیر اولدی
 دفع المنه اصلاح چار و کذیر بولدی طیبیه عرفحال اتدی بر ماغنه
 کس که الد الکوکه سرایت اتمیه دیدی عوان بر ماغنی کس دی الد الله
 انتقال اتدی شوبله که فی حال اتدی ناچار طیبیه حکایت اتدی
 طیبین ان بککدن قطعله اشارت اتدی ایله اتدی بود فعله الساعده
 نقل اتدی طیبیه سعد ندن قطعله امر اتدی عوان متحیر ولوب دیوانه
 صحران یکا یوردی ناکاه کوز فی خواب یوردی هاتفدن آواز کلدیکه
 مادامکه خصمان ارضا اتمیه سن الملك مندفع اولمان و هر عضوکی
 قطع ایدر سک بوبله سندن منقطع اولماز حریف بیدار ولوب
 شهر اچنده کشت و کذا رایدوب صیادی بولوب استلال اتدی
 و ر حال الی ساکن اولوب حق تعالی فی آئی خورش حال اتدی

اولور جند مالله استوار و مال رعایا یله برقرار اولور لاجرم
 حمله نك موقوف علیهی رعایا نك عمارتیدر چون رعایت خوش
 آسوده بال اوله مال و اقرا اولور چون مال و اقرا اوله سلطان عسکر
 حاضر اولور سلطان تسخیر قایلیم و توفیر خزان زر و سیمه قادر اولور
 چون ممالکده ظلم اوله احوال رعایا مختلف اولور چون احوال رعایا
 مختلف اوله مال و خزینده امری معتدل اولور چون مال و خزینده امری
 معتدل اوله عسکر خالی نبون اولور چون عسکر حال نبون اوله
 سلطنت احوالی دیگر کون اولور و ظلم دخی ایکن نوعدر بر ظلم سلطان
 رعیتیه ظلم و اقویا نك ضعفا یه ظلم کی و اغنیایه فقرایه ظلم کی
 بر ظلم دخی کشتنک نفسنه ظلم کی آر کتاب معاصی و احتمال
 اقامه ایله پس من ظلم ظلم موجب نتیجه بر کسنه کسب سیئات
 و خطیئاتله نفسنه ظلم ایله اکادخی بر ظالم مسلط اولور
 بختکم حکایه ده وارد اولمشدر که حکایت بنی اسرائیل زماننده بوسنه
 و ایدی که قوت ضروریه سی صید ماهی یه منحصر و انواع ضلعتده
 اینق اکا قادر ایدی حکمت الهی بر کون شبکه سته بر بویک ماهی
 طوتلدی عیالمه قوت اولور دیومسرو را ولدی عونته سلطان دن
 بر ظالم یاری بها سته المتق قصد اتدی صیاد خلاص اولور دیوصا تلق

عدوی احیدر دیدی که مال احیدر ابوعلی ایتدی که پس لایقیدر
 مال محبوبک ایکن دنیا ده تولک ایدوب قویوب کیده سن و حقوق عبا
 و اعمال سینه عدوک ایکن یا نکیجه بله اله کیده سن ابوعلی فهم ایدوب
 اغله دی توبه و انابت ایدوب من بعد طاعات و عبادت بل بغل دی
 سلطان رسل بونجه علور تبت و جاه منزلتله **وُلِدْتُ فِي رِیْثِ الْمَلِكِ**
الْعَادِلِ دیریدی و انوشیروانه ثنا ایددی پس لایق بود هر که
 سلاطین اهل اسلام عبرت کریں اولوب نوشروان بجوی دینی حسیله
 اهل زنا و شایسته نارا ایکن عدل سببیله کندن ناردن
 خلص اندکندن عبرت الوب کندیلر لایق جنت ایکن عمل سوادا بله
 اهل نارا و ملقدن عار ایده لر حکایت روایت اولنور که نوشروان
 عادل برکون قمارض ایدوب علاج اچون برخانه خرابدن برخشت
 ثواب آرزو ایدرم دیدی قاصد لر قصد ایدوب اطراف ممالکده
 جست و جو واسکی کبرج بولمقده چوق تک و پواتدیلر نه کمنه
 قریه خرابدن خبر ویردی و نه بر آدم خشت بارغ کهنه دن انز کور دی
 انوشروان حمد و شکر فراوان ایدوب مملکتک والی لری عادل
 و رعیت لری کمال حضور بال و رفقا لاهوالدر هر بری کار دلنه و اصل
 اولدوغن بلدی زیر احکما اتفاقله دین مسلکله دایم و ملک بند ایلله قایم

دروازه جهان غلغله هولدی بوسلا طینک ذکرندن مراد اولدر که اهل
 اختیار اعتبار ایدیه کرکه یونلور دخی زمانلورنده ملک عالمه مالکانه
 حکم ایدر لوردی وحل عقد و قبض و بسط دن دلک لورن ایدر لوردی
 خاتم سلطنتلر نه مالک موم ایدی و تیغ سطوتلر نه عالم محکومدی
 هر برینک منجوق سباق دولتی ماهیچه ماهه ایرمشدی و سناک
 مراکب موکبلری چشم کا و زمینه کیرمشدی خایا هر برینک تختی
 تحفه تابوته دکشوب روی نمینده کامران اولنلر زیر نمینده
 خاکله یکسان ایولر ایلوکله یا دا ولتوب روانلری دعا ی خیرله
 شاد و خندان و کملرک سوا افعال و بدخصاللری دلکرده
 اوراد اولوب جانلری برزخ دوزخده نالان و ناملری السنه
 ناسده قرین دشنام و لعان لاجر ما اهل عقله لایق بودر که
 ایولر اخلاقه تقلید و نفسی پیرامنلر خصایلندن تبعید ایدیه
 درلر که رجالک موتلور دن صکره ذکرلری حیوة ثانی خصوصاً خیرله یاد
 اولنق بر یا شقه زندگانی در حکایت ابوعلی بن الیاس که
 سیه سالار دیار اصفهان و کارگذار پادشاه دوران ایدی
 زاهد روزگاری و زهد یاضتک آموز کاری اولان ابوعلی دقامه
 کلدی ابوعلی دقاق ایتدی یا امیرالمالی یا نکره احبدر یوغه

آنوك دخی قانن اچدی خسرو پرویز ایوان سلطنتده سر یوشین
 اولدی آنوك ختم سلطنتی و عکرو سطوقی غالب جمله سلاطین
 اولدی او توز سکزیل تخت شاهی ده قوارا تدی آخردیا ر آخرته کذار
 اتدی یوریته شیرویه پادشاه اولدی یدی آیدن صکوه آنوك
 دخی بیایانه عمری طولدی اردشیر صاحب سریر اولدی بریل اللهی آید
 صکوه اولدخی دای موته فرمان پذیر اولدی کدارد عالمه سرور اولدی
 الی بيشر کوندن صکوه اولدخی خاکه برابرا ولوب بوران دوخت نام
 عورت زن دنیا یه حکم اتدی الی آیدن صکوه اولدخی کندی
 اوزمی دخت پادشاه اولدی درت آیدن صکوه اولدخی خاکه راه
 اولدی قرخ زاد سر و آزاد کی سربلند اولدی برآیدن صکوه
 خاک اچنده غلطان ولوب ناستمند اولدی یزدجرد که آخر ملوک
 محمد بن نوبت اکادکی روزگارانی دخی او کندی اولدخی یو آسیا
 نوبتن صواب کندی اندن صکوه امیر المؤمنین عمر بنی الله غنه زمان
 خلافتده دولت اسلام غالب اولوب منابر ممالک خطبه عالم خطبه
 نام سلطان سریر اصطفایله سربلند اولدی و دار و دیار شرف لاء
 و ملة محمدیدن بجهر مند اولدی دبدبه کوس شریعت ایله کوش عالم
 و عالمیان پرولوله اولدی و کلبانک اذان پنج نوبت ایا ملة

شاه بور صاحب تخت و تاج اولدی بیش یل عمر سورب تخت و تاج بوتده
 محتاج اولدی بهرام بن شاه بور صاحب سریر اولدی اون کی یلدن
 صکوره دیوان خانده سی قرایر اولدی یزدجرد حکم ران اولدی
 او توزیل خلق اسرینه بنده فرمان اولدی زمان زمان جور و طغیان
 و فساد عدوان اولدی بهرام کور صاحب زمان اولدی التمش اوج
 یل احوال رعیتنه التفات و توجه تمام و صید و شکار و لعب و لعبه
 و عیش و نوش مدام ایله سلطنت ایدوب دیار عدمه روان
 اولدی بر دجور بهرام پادشاه اولدی اون سکن یلدن صکوره
 سالد راه اولدی اندن هر مزبور مزه سابق اولدی طغور زای آنوک
 دخی بز می قیانی اولدی فیروز بن هر مزبور مز سلطنت قوردی
 اون بر یل مجلسی طوردی اسک سریره او تور دی بیش یل یکی آیدن
 صکوره آنی دخی فلك یر خوجه سوردی کیقباده تاج و اورنگ مبارک
 اندی قرق یلدن صکوره اولدخی خیر بادا یدوب کنده جام حکیم
 عالمه حکم اندی علم بخومده ماهر و رصده قادر ایدی
 بر یل التي ای عالمه حکم ران اولدی آخر ملک عدمه روان اولدی
 نوش روان پادشاه اولدی قرق سکن یل عالمه عدل کستر
 و دادخواه اولدی هر مزبور نه کج دی اون یکی یلدن صکوره جلاد^ت

قرق بر سلطنتدن صکره اولدخی تاج و تختی هبا ائدی بعده اوغلی
 داراب دارا بوداره خاکره اولدی الی یلدولت سورب دارانه عازم
 اولدی اندن نوبت اسکندر روی یه دکدی که لقبی والقرنین
 و میره سلطنت مشرقین در روی زمانده کشت و سیاحاتی و فتح
 طلسمات و مشاهد عجایبائی و فتوح حصون و هزیمت سلاطین
 ربع مسکون و تخیرا قایلیم و تحصیل خزاین و زرو سیم ائدوکی
 هر دله مذکور و هر سینه ده سطور در او توزالتی یل سلطنت
 سوردی آخر ذلت موتی اولدخی کوردی بعده اردشیر بن ساسان
 یتیم سکر یل عالمه سلطان اولدی اندن شاپور بن اردشیر او توز
 اوج یل سلطنتله کامران اولدی اندن نوبت اور مزده دکدی
 او توز یل اوج آئی اولدخی سلطنت نوبتن اوردی اندن بهرام بن
 بهرام یکی یل شاه اولوب انی دخی چرخ بیوفا چرخه سوردی
 بهرام بن بهرامیان بو میدانه آن صالیدی درت ای اولدخی سلطنت
 طبلین چالیدی برسا پادشاه اولدی طقوز یلدن صکره انوک دخی
 خالی تباہ اولدی هر مز بن برسا مسند نشین اولدی یتیم یل
 بش آیدن صکره انوک دخی تختکاهی تحت زمین اولدی فرهادی
 اردشیر برینه کج دی اون یلدن صکره اولدخی اجل طلوسن اچدی

سلطنت اتدی منزل آخرته از حال اتدی اندن طاوس دولت کیا و
 جلوه نما اولدی همت عالیه عدالت شامله ایله یوزیکرمی یلدن صکره
 اولدخی ساکن ملک عقبی اولدی اندن کیخسر شیرین دولتی درغوش
 اتدی التمش یل سلطنت ایدوب زماننده زهد و صلاح جراحی
 او یانندی و علم و عدلک او جانی یندی آخر پیره زن دهر فرهاد کش
 الندن برجام زهر آلود نوش اتدی شویله که حلوی سلطنت لذتن
 فراموش اتدی اندن مهر اسب عرصة سلطنته اسب سوری کبر عجب
 بر مرتبه ایدیکه دهر چینیوب کو که یونکر دی قرق یلدن صکره
 اولدخی چله خانه قبرده اربعینه کردی دوران انک منصب کشتا^{سه}
 و پوری بیت جو یقیدی دین زمره شتک چراغ او یانندی مجوسیلر او جا^{غنی}
 یوزیکرمی یل شعله دولتی دلیل ایدنوب اردنه اویدی آخر دوران
 انزل داخی او جا غنر حوقوبیدی اندن دولت بهمن اسفند یار
 یار اولدی حقد و حسد و کبر رعوتله یوزاون کی یل عمر سورب
 دهر حسرتله متوجه دارالقرار اولدی اندن قری هایه های عرس
 سلطنت سایه صالیدی اون ییدی یل عور تلغیله حسن سیات
 و عقل و کیا ستله سلطنت ایدوب آخر شوهر اجله واروب
 دهر دون اندن دخی ارتمه قالدی اندن دارایه فلك مدار اتدی

و حرفی مهاتله عالمی بر نظم و نظام اتدی یدی یوزیل بزم سلطنتک
 کامراقی اولوب غاقبت ساقی اجل انوک دخی طلوسن تمام اتدی اندن ملک
 هوراسه انتقال اتدی که بقی ضحاک در سلطین ایچنده افاک و سفاک
 وقتاک و هشا کدر سحر و شعبده بنیادن اول اتدی ظلم و جور له بیک
 بیل خلقی اغلوب آخر ضحاک ایکن دنیا دن کویان کندی اندن
 دهدون فریدونی سردار اتدی بیش یوزیل حسن خلق و لطف
 وعدل وجود و بذیله عالمی معمور ایدوب غاقبت جریخ النده فری
 دون اولوب عالم عقبی یه کذا اتدی بعده عروس دولت منوجهر
 جهره نما اولوب یوزیکرمی بیل اول دخی علم نافع و عمل صالح ایله
 بر یوزنده زندکانی ایدوب ملک باقی یه ارتحال اتدی اندن
 نوز پادشاه اولوب اون کی بیل سلطنت ایلدی اندن افراسیاب کبر
 ترکستانده شهرتی کونک الب دیمکله معروف در اول دخی اون کی بیل
 آسیاب سلطنتده نوبت کوزلدی چونکه روزگار عمری اون کبی و کندی
 وطن اصلنی اونلادی اندن طرهما سب بیش بیل سلطنت سویرنده
 کامران اولدی شجاعت و عدالتله عالم رشک باغ جنان اولدی
 اندن تاج ملک کیقباده انتقال اتدی یوزیکرمی بیل تدبیر عساکر
 و تجهیر جنود و جیوش و نوازش رعیت و ستایش و رغبت ایله

ظلم و نى داد و فتنه و فساد له جهان مشوش و خلق عالم در كشاكش
 اولوب مختده ايدي اول سبدن انلارك زمان سلطنتلى ممتدا اولوب
 و قاتلرون سكك ذكر بالخير لوى انلار عرثانى اولدي و هر كس انلار
 خير له داعى و ثنائى و بونلارك زمان حكومتلى تيز منسد اولوب
 نفرين و لغتله ذكر لوى سبب عذاب اولوب هر كس انلار بد كتمان
 و شانى اولدي ذكر **انساب ملوك** مرويدركه چون اولاد آدم عم
 روى زمين ده كيشر و بونلارك نرندكانه لوى امر عيرا اولدي حضرت آدم
 اولاددن شيت عليه السلامه كيومرقي اختيار ايلدي و بونلره
 دستور العمل و لما عجب قرق صبيحه منزله و يروب حضرت شيتي مصاح
 و امور آخرته والى و كيومرقي امور دنيا و احوال رعايايه سردار ايلدي
 ملوك ارضك اولي كيومر ندر و مدت سلطنتى او توز يلدرك اكر مؤخر
 بوقوله قاييل و بويرا يته مایلدر اندن سكك سلطنت كيومر ندر
 هوشنك پروفه نكه ميراث دكوب قرق يلاول دخی شاهلق ايدوب
 حاكم نظم كاینات اولوب آخر فرزين اجل بندكچون شهوات اولوب
 اندن طرهوشرا و توز يلا بوفانى ملكه والى اولدي جنلره حرب و قتال
 و جنگ و جدال ايدوب آخر آنك دخی وجودندن عالم خالى اولدي
 اندن سكك بهام سلطنت بوبز مده جمشیده دكوب ضايع والآت

و بر طایفه طایفه امرادر وظیفه لری عبادک میادی انتظام احوالترین
 و مبانی استحکام محال و مالترین ترتیب و توزین در ایکی طایفه به سله
 انقیاد و اطاعت و تقلید و تبعیت لازمدر که ایدم الله و
 الرسول و اولی الامر منکم سلاطین انا مدخی ایکی فرقه در که برین
 عادلرد که سعادت دنیوی لری سعادت اخرت لری مغوضی و لطنت
 صوریه لری سلطنت معنویه لری مقتضی در و بر طایفه ظلمه در که دنیا
 ملکاری فانی و زایل و آخرتد قلدده کردن لری اغلال و سلاسل در
 نبته که رسول الله و م پیور شد که الملك یقی بالکفر و لا یقی بالقلم
 یعنی ملک ظلمه دایم و لما ذکرا یله قایم اولور السنه عالمه مذکور
 و توار یخده مسطور در که مجوسیلردت بیک یل جمله عالمه حکم ایلدی
 عدلترینک برکتیله و دعا یا الرینک دعا و هتیه اخیارده واردر
 اولمشدر که حضرت داوده و م وحی الهی وارد اولمشدر که قومکی ملوک عجم
 سب ایلکدن منع ایلکه که ملوک عجم بلاد می عدالت لریله معمر و عبادی
 نصعتله سرور ایلشدر در ملوک عجمدن عدل ایون پادشا هلرک
 ارد شیر و افریدون و بهرام کور و نوشرواندر زمان سلطنت لری
 احوال عالم منتظم و بنی آدم حضور قلبیله عبادت حق و دعا و پادشا
 مداوم ایدی و ملوک ظلمدن ضحاک و افراسیاب و یزدجر در زماننده

نفسی و لمقدردیدی اسکندر زاری قلدی شخصی در اغوش ایدوب
 سر و چشمن بوسا تدی هر چند که کل یا نده و زیرم و هراسیده شیر
 اول دیدک قطعاً رغبت اتمیوب اسکندری مایوسا تدی اول دخی قالق
 او تا غنیه کندی لاجرم علامت سعید اولدر که موتک ذکر کردن و اخبار
 موتک استماعندن غمکین دیگر اوله خبرده وارده که موتی چون ذکر ایدوب
 غلت لمحدی فکر ایدنه نک قبری روضه جنت اولور و موتک ذکر کردن
 غفلت ایدنه نک قبری حفره نارا اولور بکون رسول الله ص مراتب شهدایی
 بیان ایدنه حضرت عایشه رضه بیوریکه خارچدن کسسه مراتب شهدا
 و اصل اولوری بیوریکه شول کسسه که کونده بیکرمی تون موتی ذکر ایدوب
 اول ذکر له مخزن و نذر انوک درجه سی شهدا درجه سندن افزونتر
 سعادت اول سلطان عاد که نفس اخیر و وقت آخر فکرین ایدوب
 امور سلطنتده عدل و داد و طریق شرعده استقامت و سداد اوزر
 اولوب عدالت کستر و رعیت پرور اوله **الیا یا اول فی ذکر العدل**
والتیاسة و سیر الملوك و انسايم ای بیور عقلله آراسته
 و حلیه فضلله پیراسته بلکه حق تعالی جمله عبادندن ایکی طایفه ممتاز
 و بین العباد سرفرازا یلیدی بر طایفه طایفه انبیاء و روضه لری
 عبادت مناهج هدایت و ارشاد و مباح استقامت و سدادی تعیین در

انواع عبرت الی یا نکرده سیم وزر و غلام و نو کردن اسباب تنعم و لذت
 نسته کردن نسته یوق و حی نه در دیدی اول شخص جواب و یروپ
 نعیم دنیا ذایل در عید ایله رب ما بینند خایل در لاجرم چونکه
 نالی بونده قیوب کید رز یوق بن جمع ایدوب نید رز دیدی ذوالقرنین
 یا قبور موتائی قابو لریکن او کند اتمکدن مراد یکن نه در دیدی اول
 شخص تا که موتای حاضر و کند و مزی قد و مملک الموت منتظر بلوب
 عبادت حق دن غافل و امور دنیا به مشغول اولیا و ز دیدی ذوالقرنین
 یا نعیم دنیا ییحد و لذایذ حیوة لایعده ایکن بخون غذا کوز نبا تد
 دیدی اول شخص بطومری قبور حیوانات اتمکدن قاچرز ستر مقله
 قناعت اید رز دیدی بعد بر آدم قفا سی چروپ یا ذوالقرنین
 بو قفا صاجی کیمده بلور مسین دیدی اسکندر یوق دیدی اول شخص
 بو قفا ملوک دنیا دن بر ملک جایز و شخص جابرک قفا سیدم که
 رعیت جور و عسکر نه غذا ایدر دی آخر اجل قفا سن الی تحت
 تحت کمالی مفری نار و باشی بونده عبرت نمون خلق دیار در
 بعد بر قفا دخی چقار بونک صاجی بر ملک عادل و پادشاه کامل
 ایدی خالیا مفری جنت و قفا سی بر سبب نصیحت و باعث میل معد
 دیوب الن اسکندرک باشنه قیوب عجبا باشکه یاز و بو ایکی قفا دن

نظری اول شخصه اثر اتدی یا بنی الله بوکیمدر که نظرندن یور که
 اور کدی وجام قورقدی سلیمان علیه السلام بو عزرائیلد رقوم بنی
 آدمی دیار آخرته التکه دلیل و سیل در دیدی اول شخصی یا بنی
 بو شخصدن بکا خشیت ودهشت حاصل اولدی ریحه امرایله اقصاب
 معمره ده بنی برجیزه یه التسون تا که بو پاره یور که او تور ب قور
 یا تسون دیدی سلیمان امرایدوب ریج اول شخصی بلاد هنددن
 برجیزه یه اتدی سهل زمان بکودین ملک الموت مجلس سلیمان
 کلوب سلیمان اول شخصه دقتله نظرندن سوال اتدی ملک الموت
 اول شخصک عمری دو کلوب جزیره هند ده قبض روحنه مامور
 اولاشدم بجل سکه کور با تعجب ایدم ایدی خالیاینه مامور اولدغم
 یوده روحن قبض ایدم دیدی سلیمان نبی تعجب اید و جبار بجله
 تقریر اتدی حکایت **خامسه** اسکندر و القرنین زمان سلطانند
 عالمی سیرا یدرکن برکون یولی بر قومه او غرایکه قورموقی لر
 اولوی او کنده ایدوب هر زمانده کور لر و بخور لر و یروب سلوب
 و سپور لر حیا تلری شدت و زحمتله ممانه برابر و غدری ^{حشیش}
 ارض نبات خود یا نلرند نباته برابرا اسکندر ملکلرن دعوت
 اتدی
 دعوتنه اجابت اتمدی آغرد و القرنین اکاکلدی اولخالده کور

لوزه وچانه خشیت عارض اولوب یوزی اوزره دوشدی بالنده زینو
 هومو و غموم اوشدی اوك ملك الموت میدر و بوزمان اجل کلدوکی
 وقت میدر دیدی عزایلاوت ملك الموت سبب عذاب و نکال و مقتم
 دیدی ملك بکون مهل و برکه اهل و عیاله و داع ایدیم و کلام حق
 اوقوب بحق سوزن استماع ایدیم دیدی ملك الموت ایام عمر مکتوب
 و انفس معدوده محسوسدر مهله مجال محالدر بر اعلک کورسکی قو
 وقتار محالدر دیدی ملك یاری بر ساعت تحمل و بر آن رضای تأمل
 دیدی ملك الموت و آن دخی اول ایام مضروب و اوقا محسوبه دند
 منقصی اولدی و اجل موعود نهایت بولدی پیمان عمر بولدی دیدی
 ملك قبرده اتیم و جلیسم کمر اولور دیدی ملك عملکدر سکا ابنج هود
 یوغسه انده نه ملک و ار نه انیس و لاجق نه آدم دیدی ملك علم
 اولما یجن کمر یار و غمخوار و کور انیس و عکسار اولور دیدی ملك اول
 حصیر نار و مرجعک غضب سخط جبار در دیوب قبض روح اتدی
 اهل عیال و خویش و اقربان و امثال جمع اولوب اول قصیده اولان
 توحیدیه و بعضی پیشه مبدل اولدی حکایت رابعه ملك الموت دم
 احیاناً مجلس سلیمان نبی یر کلور دی ما بینلرنده نیجه مضامین
 بکون یر کلوب حاضر لردن بر شخصه دقتله نظر اتدی ملك الموت

البته قبض روح اولی کرد فرمان آلهی برین بولمق کرد دیدی
 ملک ناچار اولوب حیرتدن لعنت بوماله که بنی مغرور اتدی
 طاعت الهی دن دور و عبادت حق دن مهمل اتدی دیدی مال مرهطق
 الصوامع کویا اولوب سن بکا طعن ایله کند و که طعن ایله و کسه به
 لعن ایله کند و که لعن ایله جمع اندکده اگر وجه خلالتدن تحصیل
 دینه طریق حقه صرف ایدوب زاد آخرت تکمیل ایلسک یوم آخرتده
 بولک دمنده قضا که قلفان و دره که درهان اولوردی اناچوت
 وجه حرامدن جمع ایلدک و نه صدقیر صرف و نه حق یولنه وقف ایلدک
 داغ حسرتله سن کریان و اعدا که بفرقه خندان یویدر ایدرسک آه و فغان
 دیدی عزرائیل فی الحال قبض روح ایدوب سرور هائمه و شادی غمه
 میقل اولدی **حکایت ثالثه** یزید رخاشی روایت ایدر که زمان
 او ایله قوه بنی اسرائیلده جناب بره سلاطین دن بر سلطان جناب و ملک
 کامکار واریدی بر کون ساری دلکشا مستده تخت تخت نماستده فاذغ^{البال}
 و خوشحال یا توهر کن شکل ایله بر شخص هایل الهیکل کلدی ملک
 کمن سطوت سلطنتدن و حش امتدک و صد مخرجاب و بوابدن
 خشیت امتدن کردک دیدی اول شخص کجا کون و مکان خلیل و دربان
 و حاجب حاجبا و لماز بلکه قویا جاده خی و لماز دیوی ملک اندانسه

چهره دولت اگدا قاشین چاندی یوزن دوردی فی الحال بر شخص مهیب
 طور عجیبه کلوب حلقه دبائی بروجهله چالدیکه در دیوار منزل
 اولوب حاضر له هیبت و دهشت صالدی بواب و حجاب اول شخص
 فخر ایدوب نردربوس و ادب و طعاع چون چاق بود کلو اظهار شوق
 و شغف صبر ایله که بقیه طعامدن پنجه سنو کبی نک انبان حوصی
 و حوصله طمع ملو اولور و دیدلر شخص طعام مراد کلدن البته پاد^{شاه}
 دیک کلسون که مهم کار و کار دشوار وارد دیدی حاجیلر هی شخص
 دیوانه اولمه و راه ابدن بیکانه اولمه سقندن پادشاهدن
 خروج طلبی قندن دیدیلر شخص تکرار حلقه دبائی بروجهله چالدیکه
 پنجه لیر سراسر اولوب پنجه لولر عقلی کندی و شاه تخت او شنده لوزان
 و بیجان قالدی سپاه هر طرفدن سلاحه ال اور دیلر تیغ لرن چکوب
 یا یلرن قور دیلر شخص تکرار ندای مهیب ایله چاغرب نه محل حرب
 و قتال و نه مجال جنگ و جدال در بن ملک الموت که بکا قلداع و قتل
 خایل اولماز و بنم شدتم شوکت سلطنتله زایل اولماز دیدی شاه
 ایشدوب اندامی لوزان و دهشتدن بیم جان اولدی استرسه
 عسکر مدنی پنجه سن فدا ویریم و دلر سه جمله ملک الملوخت^{یها}
 ویریم دیدی هیته که قضا و نازل دفع اوله و قدر مختم رفع اوله

وفتح ایله دیدی عزرا یل نعم دیوب اول مردکا ملک روحن سجده
 قبض اتدی حق تعالی روح روانما بر رحمتن یاران مغفرت فیض اتدی
 بیت قاجره حقیق دعوتندن ای همار الله یدعو الی دار السلام
 حکایت ثانیه زمان او ایله بر ملک کثیر المال و سلطان صاحب
 و جادل و ارایدیکه جاه و ملکنده اقرانندن فایق و امور سلطنتده
 روزکاری مرادنه موافق ایدی بر قصر عالی و بنای متعالی بنیاد ایدی
 بناسی عاری و قیاسی شادی ایدیکه رونقده قصر خورنقه ثانی و بنا
 شمار معمار که عقل اولدر باقی ایدی سیم و زر صحن عمرد و آورنده قو قاپر
 بکی تشار و در و کوه در و دیوارنده میخ و سمار ایدی چون او بنای تمام
 اتدی شکرانه ضیافتی چون جمله خلقه صلا ی عام اتدی اولقدر اطعمه
 احضار اتدی که سور و مار و اید من الدی کشتی حرصی بجا استغراق حیرت
 طالیدی بخا بگورندن روحانیان قونقلاندی شربت سکرانهای
 روان کورب دریا لولک اغری صولندی چون ملک کند و بی کامرات
 توسن تند کامر بختی زیران کوردی دموری چینی فلکه پوفکوردی
 یا نفس مرادک حاصل و دست امیدک کردن مقصوده و اصل در
 قصر عالی قدر عالی سرمد عمر طویل خط جریل مراد یسه انجی اوله دیوب
 آینه کبریه کند و بی کوردی لاجرم مرآت فلک عکس مرادین کو سرب

صبر ايله آتدن اينيم اندن حاجتك روايدهم ديدى شخص جبر مجال
 يوقدر بوجمله قضا اولق کرکدر ديدى ملک سويله ديدى شخص
 خبر سرد قولغکه ديم وکسد ايشتمدين سويليم ديدى ملک کلدوکی
 کبی بن ملک الموت و قابض الارواحم خالیا کلدیم که روحکی میگردن
 جدا ایدوب ماکی میراث و ملککی خراب ایدوب طول الملک هبا
 ایدیم ديدى ملک آتدن اینوب اومه وار اهل و عیاله و داع
 ایدنجه مهمل ویریدی ملک اجل مقدر وقتندن برآن مقدم اولما
 و قضاء مختوم نازل اولدقه بر ساعت کور اولماز دیوب آت
 اورزدن قبض روح اندی منزل عبادتنه کندی ملک چون تسلیم جان
 قلدی آتدن پیمان یقلدی بعده ملک الموت اوکون بر عید
 صالح قبض روحنه واردی اول صالح بونی بلوب مرجبا قلدی
 بوق زمانده که دنیا ده مبتلای المرافراقم لغای خدایه مشتاقمه
 الحمد لله که زمان اتصال کیش بوزمانه ایشمه که جان ویردرم
 بودمی بیک یللق عرونیك کوردم انا شول دکلومهل ویرکه
 حضور الهییه وار مغه تحصیل آب روايدهم یعنی دنیا اشغالند
 ال یویوب آخر و قتمده بنجید و ضوايدیم چون محراب عبودیتده
 ساجدا و لم سجده ایکن قبض روح ايله و جانی و اصل فیوض

شفاعت مفید در بوند یا ننده شفاعت طور امکا ندن بعید در
 اندر ده اهل و امهال احتمال در بو که بر ساعت توقف محال در
 اگر چه بوبابده امثال و حکایات چو قدر اما بیش حکایت که گفتا
 اولندی حکایت اولی وهب بن منبه که علما و یهود را اخبار ندن
 ایکن شرف اسلام بولوب علما و اسلام را اخبار ندن اولدی اول
 روایت ایدر که امر ماضیه و قرون خالیه ملوکندن بر صاحب
 شوکتی بر کون متوجه هید و شکار اولور بر سمند زرین و پرتزین
 سوار اولور اما وار کانی و اشراف و اعیانی زینت تامر و شوکت
 ما لا کلامه زرین آلا تلی آتله و پادشاهان براق و پاتله او کیم
 وارد نجر روان اولد قدده شیطان علیه ما یتحق قرصت بولوب پادشاه
 دماغنه هوای کبر نفع اندی فی الحال پادشاهه اثر اندی بو طبل و علم
 و جیل و شمشیر و سپاه و خدمه عجب کبریا ایله نظر اندی عجب انیم عدیم
 شاه صاحب شوکت و بکا همتا بر پادشاه پر هیبت و ارمد که بو قدر
 عسکر امر نه بنده فرمان اوله و بود کل و کور و هله سیر و شکار و روان اوله
 دیدی ناگاه بر شخص فقیر الحال حقیر الحال حاضر اولوب سلام و برودی ملک
 کبر و عجب ندن رد سلام اندی شخص ملک لجامن الدی ملک متغیر
 اولدی و عیان چکدی شخص بنم مهم مصلحت و ارد در دیدی ملک

حضرت مسیح خوار یونله اوزر نه اوغرا یوب مالله اوج مقتولی کورب
 حقیقت حالی بیان ایدوب حاضر لر عبرت الدی عین تائیه شجره
 ایمان مشربا ولان ایکی عینک اکنجی عینی نفس اخیر بیا تنده درای سلطان
 عالمه در کوزیده طوائف آدم اکاه اول که جمله بنی آدم و بونجه بیک
 ایکی طایفه در بر طایفه غافلرد که نفس اخیر دن کوز یومدی یلر
 و ظاهر حال عالمه الدنوب حسن و جمالته و غنج دلالتده مغرور
 اولوب بویوسفادن وفا اومدی یلر و بر طایفه عقل در که نفس اخیر
 مرجع و مال ایدکن بلد یلر صولک نفسده آخر مقده اولاجن احوالده
 تدارک قلب یلر بوفکر جمله خلقه عویما و ادباب حکم حکومتده
 خصوصاً واجیدر زیر اکنده و لوقلوب خلقه رعب و هراس ویر مشلرد
 و پنجه قولدرین کوندرب پنجه کسند لوی حضور لونون ایر مشلرد
 کمسین قتل و سیاست و کسند خانمان تهیب و غارت اتمش لرد
 لازمدر که کند و لر دخی وقت اخیر ده نفس آخر ده سلطان صقی و قفا
 مطلقا نبندن کلچک امر محکمه و قضاء مبرمه منتظر و ناظر اوله لرد
 اولقها و عالمه و جبار املک عزایل نام بر سفیری و اوده که سلاطین
 سفیری جعل سیم و زر الور بوجان و سرالور سلاطینک سفیردن
 قضای مهرب و اسع در بوندن قرار ممتنع در سلاطین سفر لرنه

اغلر سکر دنیا یه اغلک دیدی حاضر لرجه که کریان اولدیلر و بوخالان
 عبرتستان اولدیلر مال عاشر مرویدر که حضرت عیسی
 زمانده اوچ کسنه که هر بری کوهر بخر و تصوفه مالک ایدی
 طالب حق اولوب اوچی بریره سالك ایدیلر برکون یی زاد و خیزاده
 تنها و پیاده تشنه و کرسنه کدر یکن بر مال عظیم و کجینه ^{بسمه}
 واصل اولدیلر فی اختیار مفتون اولوب اولاد دفع جوچون بر
 بر مقدار نسه و یروب طعامچون شهر کو ندر دیلر بعده دنیا
 طمع دنیا سیدر شریک بریسی کسلر کی غنیمتدر کلدکی کی
 قتل یلمکه سرعت ایده لمر بعده ما بیمزده قیمت ایدیلر دیو
 قول ندریلر طعامه کیدن دخی نفس مقدم مشهور مشدر
 اول ایکی حریف بکا انکدر مناسب بودر که الدغم طعامی زهر
 آکودایدم انلره یدرب نابود ایدم مال جمله بکا قالوب ذوق
 ایدم دیوب طعامه زهر قاندری بونلره کلوب اجلقدن بوکا ^{ایکن}
 جانلر نه جان قاندری حریف کلدکی کی بونلری توقف طور
 ایکی چتوک برار سلانه طایدر دیو قتل ایدیلر اولدکدن صکره
 انکلی صاودق مال کرمیتیله طعامدن مستوفی اکل ایدیلر زهر عمل
 ایدوب بونلر دخی جانلردن طویدیلر مال یزیرنده قالدی

رضی الله عنه روایت ایود که بر کون رسول الله صم الم الوب کل سکا
 دنیا ای کو سترید دیوب بنی الدی کندی بر مزبله یه التدی که اول
 مزبله ده پنجه قومش باشل و چورمش کملر و پنجه آدم نجاستله
 ملوث و لمشیز پاره لری و ایدی چون اونداری کوروی بیوریلر که
 یا ابا هریرد یو باشل اول و ملوک باشلیدر که دنیا او زمره باش
 و یرب دنیا حسرتدن یور کلرند باشلر چقوب پنجه باشلر که مشلور
 عاقبت دنیا ایشن باشه التمشلور و بو ملوث بین پاره لری
 اول فاخر لباس و آخر قبا شلور که انلر که مزین و ملوث
 اولوب غبار داسلری پنجه کوز لره توتیای دولت ایدی خالیا ایل
 النذن یقالن قورتار میوب خار موت اتکلر نه طولاشوب کرینا
 حیاتلر چاک و کندولرین لباس وجودن غاری ایدوب خلعت
 سلطنتی کسوت حسرته تبدیل اندیلر و بو عظام بالیه اول
 امر خالیه نک بنزلریدر که هر بری سر عتده براق برقه همر
 و تک و بوده ایلق سپهر برابر ایدیلر و بو نجاسات اول اطعمه
 نفیس و انعمه لذیذه در که برین بولماغه اشیر لردی
 و چینیدین یوتماغه ایوب کورد کلری کی کوز لریله یلک و مار لردی
 خالیا تنن کوی سبب از ار جان و رایحه قیمی و خسته بخش آدم و حیواند

فوری مکیده بولور لور کیمی جزیره نك اطرافت اولان باغ گلزاره و ازها
 و انمارنه الدانوب کونا کون اچار ندن و سنک رینه کوهرا آقاردنت
 حبیب و دما نلرین و آستین و کربیا نلرین برایدور کیمیده مرادجه برتوب^{مطلب}
 اولمازیر لورده قرارایدور بر قاج کوندنصکوه در صدف و کوه بر شرف
 ظن اندک لری بر قاج خذف باره مزخرف چقوب ندا متلری افزون
 و حال لری دکر کون اولور و بعض جهله و سقله جزیره نك نقش
 و نکار نه و کشت و گذار نه الدانور لور کیمی لنکما دوز رنده ضا نور لور
 چون کنار کله لور کیمی نك قراسن کور میوب باجی بر اقدن اغرن بکلیکنی
 کوب فرهاد و فغان ایدب بولور لور اول بزو بیابانده و تیه حیرت
 و حرمانده قالور لور تشنه و کرسنه کریان و برهنه کدن هلاک اولور
 و کیمی صید ضباع و سباع اولوب سرو تنلری تیغ مخالف ایتایله صد چا^ل
 اولور لور لاشه لری اطعمه زاع و کلاب اولوب اول دشت در شته
 خاک اولور فی المشل قوم اول صلحاء مؤمنین در که یوم آخرت نجاته
 و اصل و صاحب فوز و در جاتدر و قوم ثانی اهل اسلامده اولان
 عصا تدر که مظهر عفو الکی شفاعت اصحاب کراما تدر و قوم
 ثالث مخلد فی النار و لاجی طایفه طایفه کفر اهل وطنیا تدر که
 منزل لری اسفل سافلین و انزل در کما تدر مثال ناسع ابوهریر

و سگ از فرا حضار امتش اوله ضیافت حاضر اولان اشخاصدن شولرکه
 آداب صحبت و رسوم ضیافت عالمورد و طبقلوده اولان بخوردن
 قدر کفایه قوتوب مراد بخورمتند کدن صکره کدوب برینه
 بوی دخی کله و نوبت برینه دخی که شول که اصول کتا بتدن
 خبردار و صحبت و ضیافت آدابندن حصه کذار کله و طمع خامندن
 و حرص مدامندن بمجموعه دی کتور مک قصد ایلر در بیان قبوده
 طوبوت اتکی التندن چقار در حریف بجز حریله نالان و در بیان
 فضیلت کریان روان اولور مثال قاضی دنیا و اهلنک مثلی
 عاقل یا تند بر کی کی در که ابجی طوایف کونا کون و اقوام حد
 اقر و نله بر اولوب هو الی موافق و روزگار لری مطابق اولوب
 کدر کن یوللری بر جزیره نی هتایه و بر خطیر و کشایه ایرر ملحق
 یوللری چقولا بر مقدار تجدید و ضوابط هارت و اداء صلو و عباد
 ایلان انا اکلیموب کلک که روزگار ناساعد و سرن طروده
 دوسن آکنده و چار میخلر طولوده در دیو یولر کناره چقار لری
 جزیره نک لطافتنه باقر لری هر طر قه صوب کی اقرار شولر که عاقل
 زاید جست و جویه و بیهوده تک و پویه ملتفت اولوب
 تجدید و ضو و شتاب و یانلرنده اولان قابلرن بر آب ایدوب

استعماله محتاج ببله و تریا قله طالب علاج اوله کذلک اسیر دنیا
 بر قاج کون لذات و شهواته متلذذ اولوب نزع روح و قطع فتوح
 حیننده مرض ندامت و حسرت حاصل اولوب دار الشفاء الطاف ^{حق}
 شربت رحمت و مغفرت محتاج اولماسی مقرره در مثال سادس
 امور اول توجه اتدکنده بر وجهله کور نور که جزوی الثقاتله
 و سهل اشتغالله زانوی تضر فکده بلکه آغوش ملککده اوله اما چون
 مقدما تنه سعی ایده سر امور بری برن اقتضا ایدوب کاه اولور
 بر مصلحتن حصولی یوز بیک مصلحتن تحصیلن اقتضا ایلر طالب
 هنوز مقدمات تحصیلنده ایکن تصنیع عمر ایدوب یوق یورلورده
 هیبا ایلر نته کمر حضرت عیسی بیور که طالب دنیا شارب ماء بحر
 کبیده که هر نه قدر که تشنه ماء بحر دن ایچر نه عطشی قانر و نه آتشی
 کچر عاقبت ایچه اولور ان چشمه حیات دن یور و رسول الله عم
 بیور مشدر که نیت کمر دکره کیرن کمسنه لواصلنماق محالدر
 کذلک امور دنیا یبه داخل اولان نلوثا یبله ملوث اولماق عدیم
 الاحتمالدر مثال سابع دنیا فی المثل بر ضیافتخانه در که صاحبی
 کرده ناسی فوج فوج ضیافت ایچکچون دعوت ایدوب سیم و زر
 و مرصع و میوه ریحمر لوا حصا را ایدوب حوالی سنده طبع قله عود و غیره

خالیا اوباراید سر و بر دم مهدی اولمقدن عاراید سر بعده
 نارد و زخه امرایده لرو اولدخی اولزمانده همد ملرم که وصاله
 جانلر دیر لردی و بر آنلق شرف صحبتکم کما مر آنلق کورر لردی
 بوکون بندخی انلاردن افتراقه و سوزش آتش اشتیاقه قادر کلم
 دیوب سیر دنیا و نخییر شهر دنیا اولنلر بیلر روان اوله لرو آتش حشر
 و ندامته سوزان اوله لرو **مثال رابع** لبیب عاقله و ادیب غیر عاقله
 لاین بودر که کند و وجود ندن مقدم دنیا نك احوال و کند و موتند
 صکرینه مروراید جان ماه و سالن تفکرایدوب کند و تی بر مسافر
 ملاحظه ایذب طول مل و نسیان اجل ایله اعمال سینه و افعال روتیه
 کسابتیه که نیجه لرو ان یلدن صکره لازم اولاجی امور طلبنده عمر عزیز
 صرف ایدوب اون کون تمام اولمدن راه فانیه مسافر بلکه کوی عدمه
 میجا و راولمشدر **مثال خامس** دنیای فی ثباتک و اول منشاء بلیانک
 مثالی بویله ملاحظه اولنماق کرکدر که کاته بر شخص اطعمه نفیسیر
 اولوب حاجتندن زیاده و اشتها سندن خارج تناول ایدوب امتلا
 و هیضیه مبتلا ولا یعنی ایچی کچه و دفع ایچی کون نیجه معاینه بیوتنجیه
 دار و لرو ایچه اول بر آنلق لذتی زایل و کند و بی انواع آلام و اسقام
 ایچنده داخل و لباسن تلوث و انجاس ایچنده مضحیل بلوب دارو

و نه طلاق دیردیلر جمله سن مکر و حیلله وقتنه و فادایله اولدورم
 دوستلرین اغلوب دشمنلرین کولدرم مثال ثالث بوسجی
 دخی بودرکه باطنی انواع قبایح و فتن و فضایح و معنی ایله عملو ایکن
 ظاهرین انواع محاسن صورته و اصناف زخارف مزویدر ایله آراسته ایله
 خلق مابیننه فتنه لالقا ایله کویا کند و بی انواع شیوه ایله جلوه
 نما ایله بر عجزه بسیار ساله و صد هزار روزه دورکه شکل قبیح
 عیوس قسطریر ثاب جمال بود زهریرا ایکن ثیاب کونا کون و جلبنا
 کوهر قونله کند و تحی آراسته ایدوب عیبین نهفته و قد و قامتین
 و خرام و ریشاقین عرض ایدوب کورنلری آشفته ایدر جمالندن فرج
 برقع و ازاله خمار و مقنع ایدر مهر سته نظر ایدن استعاده ایدر
 بلکه حیرتندن کند و دن کیدر مرویدر که روز خشرده دنیا بی برکول
 کوزلو ایش یوزلو کویه المنظر قبیح بیکر شکنده عرصه عرصاته
 عرض ایدر لوشویله کورنلر قباح شکنه حیران و بوی بدندن کیزان
 لاجول کویان و اعود خوانان اوله لر بعد منا دیلرند ایدر که
 اول دنیا که جماله شیفته و زلف و خالنه فریفته اولوب کسنه
 زلفی هوا سیله پنجه سرور و سرفرازی کمند بند چکر دیکر و غمز
 خونریزی ابتلا سیله جرعه لعلی کبی پنجه قانلدو کرد دیکر بوجورده

انی تجھیل و تفصیح ایلر کذلک نعیم دنیا نعیم آخرت یاننده بیک
 کیجه لك عالم یاننده بر کیجه لك دمنده بلکه هیچدن هیچ و کمندن
 کمدر همان همت همتده و نظر نیتده در دنیا ناک مثال لری
 اگرچه حددن افزوننده اما که عقله و فهمه قریبی اوندن مثال اول
 دنیا ناک سحری بیاتنده در رسول الله هم دنیا دن حذر ایلک که هار و تله
 مار و تدن اسحر در زیر اول سحری بودر که سکا بر وجهه کورنومر که
 حقیقتده ساکن و سؤکله مستقر صافورین اما تا مل ایلک سندن
 متنفر و هر ساعتده بلکه هر نفس سندن نفرین ظاهر کورین دنیا
 مثالی سایدیکی در که ساکن ظن ایدرسن اول مار در قرار ایدر ایدرین
 اول فرادر مثال ثانی بر سحری بودر که کند و بی سکا عاشق و هر
 مساعد و موافق کوستر بر محبوبه مکار و غدار در که نیچه خالی زهی
 و ضافی قلبی عرض جمال ایدوب شیفته و وعد و صلیله فریفته ایدوب
 خانه سندر دعوت اندکدن صکوح شرابنه دار و قاتوب هلاک ایلر
 برده نام و ناموسن صد چاک ایلر عیسی روح الله هم سکا شفا
 برکون بر کیجه مجاهده اندی دنیای بر عجبون شکلنده مشاهده
 اندی قاجاره وارده دیو سوال اتدکن عذاتکه قادر دکلم دید
 اولدیلر میخنه طلاقی ویردیلر دیو بیوردی دیدیکه نه اولدیلر

در شوق مقسومدن زیاده بیک محال و خارج دایره احتمال و در
 دنیا ده سبب شدت و مشقت و حالت افراخته حسرت و ندامت
 و قیامت ده باعث هول و مصیبت حلالتدن طلب حساب و عرایض
 مورث عذاب اولمق مقترن در دنیا نك زمان عیش و حضور نایل
 و ایام راحت و دولتی ایام قلا یلدر اکثر سرور دخی شهر و ریله
 مشوب و راحتی جراحته محسوسیدر بوجزوی ذلتله مخلوط
 دولتله و عشرتله مقارن اولش عشرتله الذنوب آخرتک نغمی زند^{لندن}
 و دوق و سرورنی انتقالندن فراغت اتمک حقا که جهلدر و عاقل
 دون همتک اقیوب دنیا نك او فی دمندن کوز یوموب آخرتک
 جاودانی عالمتنه نظر اتمک غایت سهلدر نته کم بر عاشق
 بر دلبر هزار شوقله عاشق و وصلتته طالب صادق اولسه فرضا
 اول عاشقه دیسه کو که اگر بویکجه معشوقه کله وصلتی طلباید^{سک}
 بویکجه قابلدر اما من بعد وصاله دست رس بولمازن و شویکه
 بویکجه صبرایده سن بیک کیجه وصالله مغتنم اولوب بر آن مفارق
 اولمازن دیسه لظاهر بود که نه قدر عشق عظیم و صبر کا عذاب
 الیم ایسه دخی بر کیجه لك دمدن بیک کیجه لك عالمن ترجیح ایلس
 شویله که بر کیجه لك ذوقی بیک کیجه لك شوقدن بیک کور جمله خلق

کر کرد که دنیا داد بوار در دار قرار دکلدر و دنیا بیر کلن کانه بر مسافر
 که اطراف عالمده برای یکی کون ساید در منازک اولی اناسند بطنی
 و مراحلک آخری قرار اید جکی بیر قری عمرتون هر یل که مرو را یلر کویا
 بر منزل قطع ایلر و هر یلده هر آئی که کچر فی المثل مسافر استراحت اچون
 بر مقامه این و هر هفته که کچر کویا مسافر هکذا رند و بر قریه و غیر
 و هر کون که کلور کیدر مذت عمرتون بر فرسخ در که قطع ایدر و هر نفسی که
 دیرر آلور برآمد و بر منزل قبره یقین کلور و حقیقتده دنیا
 بر قنصر در که شونلر که بو عالمده مرو ایدر لر البته بنه اندون
 عبور ایدر لر شونلر که قطر نک تعمیر نه طامع اولور لر منزل مقصود
 قالو بصل و اراج بر لری خرابکن بونده کونلرین زاید یوه کچور مکله
 عمر لر ضایع اولور لر عاقل اولدر که و اراج میر فی تعمیر ایدوب
 معاشه ملتفت اولوب تدبیر امر معاد ایدر و طریق حقده کند و نه
 نافع اولجی تحصیل ذخیره و زاد ایدر و هر مال که قدر کفایتدن زاید
 جمع ایدر سم قائل و زهر هلاک عاقبت آئی بر حاله ایلدر که جملة الموال
 و خزاینی و املاک و دقایقی سیم و نه هر کل نولایدی خال و خاکستر
 اولایدی دیو رجا ایلر بلکه یا لیتنی کنت ترا با دیو تمنا ایلر بود
 معلوم در که جمع و تحصیلده نه دکلور وقت ایدر سه قدر معلوم

هر صباح که بیدار اولورم خلقک نصفنی بندن راضی و نصفنی بندن
 ساخط بولورم زیرا اکثر ناس جهله و سفله درکند و برون
 حق شرعی استیفا اولند غنه ساخط اولور اول سبیدن متشرع
 قاضیلری بحال سه ذم انکله اول دره مند قاضیلر اکابر نظر اند
 ساخط اولور اجهل ناس اولد که رضای خلق ایچون سخط حق قبول
 وکند و اختیار بیله حق تعالی دار السخطی اولان جهنمه دخول اید
 مرویدر که معاویه حضرت عایشه رضه عنهایه مکتوب کوند
 بر مختصر نصیحت طلب ایدی عایشه یازدی که رسول الله م بیور مشد
 هر کی که حق تعالی رضای سخط ناس ایچنده طلب اید حق تعالی
 اندن راضی اولوب جمله خلقی دخی اندن ارضا ایلر و برکمنه که
 خلقک رضا ایچون خلقک سخطن اختیار ایلر حق تعالی کند و سخطن
 و خلقک سخطن اکا سسلط ایلر و شجر ایمانک اصولی و فروعی
 اولد و غی کبی ایکی معنی یعنی ایکی صویر و یجک کوزی وارده که زلال
 حکمت و نصیحت شجر ایمان اول کوز لر دن یور یوب شجر ایمان
 نشو و نما و دالری و بداقلری ارتفاع وار تقابلور ماصدق
 أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ اولور عین اولی دنیا نیک
 نه کیفیت حالن و احوال ملوک و موالن بلکدر اوله بویله بلک

ابو خازم دیدیکه هراچه که اله لر وجه حلال اوزره جمع ایده لر وینه
 طریق شرعه مطارفته صرف ایده لر هشام دیدیکه بومر تبه به
 که قادر اولور ابو خازم دیدیکه هر کیمکه رضاء رحمانه و نعيم چانه
 زاعب و عذاب نیراندن هار بدر بلا شک بو خاله قادر و اصل ناسخ
 بودر که والی جند و جهد ایلوب شرع شریفه بر وجه متابعت و مخرج
 مطاوعت ایده که جمله رعایای سی فی اختیار محبت و دعا و تحیت ایده
 زیرا رسول الله صلی الله علیه و آله میفرمودند که خیر امتی الذی یحبکم و یحبونکم
 و شر امتی یبغضونکم و یبغضونهم و یلعنونکم و یلعنونهم
 یعنی امتی که خیر لوسی اولدر که سزانداری سوب انلر سزی سوه لر
 و شری بودر که سزانداری سومیه سزانداری سزی سومیه لر سزانداری
 لعنت ایده سزانداری لعنت ایده لر و والی گویدر که هر کندیهر
 کلوب ظاهر حالن پسند ایدوب ثنا ایدنه انا نغیه مغرور اولوب
 جمله رعایای کندیرون راضی صاغیه بلکه سزانداری علفیه کندیرون
 و علفیه احان تجتس و تفحص ایدوب ابویه ایلوکن زیاده ایده
 ویرامزایه یرامز لعدن فراغت ایدوب میلن عدل و داده اید
 اصل عاشر اولدر که والی رضاء ناسه و اصل اولایم دیو شرع شریف
 مخالفت و خلقک مراداته موافقت اتمیه عمر بن خطاب بیورر دیکه

روایت کرده حضرت عمر بر کون بعضی صالحین سؤالاتی که هیچ بن
 امده بر منکر وضع ایشد ریسر سوبله که ترک ایدیم و طریق صلاح
 و سدا ده کیده ایم اول صالح دیدی بر کون سفر که بر دفعه ایکی رغیف
 کو بر مشا و ایکی قمیصک و اربیش برین کیچه و برین کونز کیرش سن
 بو ایکی وصف کردن اذ که منکر وضعک ایشتم حقا بو وضعی
 سده پسند اقدم عمر رضی الله عنه من بعد بونلر دخی اولما سون ^{دیدی}
 و آخر عمر نه دک ایکی قمیصه مالک اولدی و نه ایکی کونر طعام دیدی
 اصل نامن بود که رعایا سبله مها مکن رفی و شفقت اوزر کا راید
 و هر حاله رفی عنف اوزر اختیار اید زیرا رسول الله عم یارب
 اتمه والی و لوب رفقه معامله ایدنلر سن لطفایله و عنف ^{ایله}
 معامله ایدنلر سن دخی عنفله معامله ایله دیودعا اندکی منقول
 و بلا شک رسول الله دعاسی حضور حقده مقبولد و رسول الله
 بیور مشدر که ولایه و اماره ایکی حسنه در شول کمسه که ولا
 و امارتی رعایت ایده لر و رعایتده توفیر ایده لر و ایکی سینه در
 شول کمسه یه که حقنده تقصیر ایده لر هشام بن عبد الملك که
 خلفاء ابو نه دندر بر کون صلحا زمانک کزیده سی ابو حازمه سؤل
 اندیکه امر اوزطه امارتدن نجاته و فوز در جاتر سبب ندر

سوزان حال سن سايه ده اسايسته فارغ البال لا يقدر يدي
 حضرت في الحال توبه و معذرت ايدوب واروب اصحابه موافقت
 اتري اصل سادس ارباب حاجاتي واصحاب مراداتي قابوسده
 قدومنه ناظر و عرض احوال زندگي تكلف استيذانه و شيوه
 حاجب و دربان منتظر اتميه زيرا اقضاي حوائج عباد عباد الله
 اولي و اكمل و صلوة نافله دن بيله افضلدر حتى بركون
 عمر بن عبدالعزیز زمان صيف و حوده وقت نصف نهاده
 استراحت انجون حجره سه كردي او غلي يا امير المؤمنين ارباب
 حاجا قبوده تعب و اضطرارده سن عالم استراحت ايله خلقتدن
 احتياجده بو حالده موت ايرشوب خلق قابوكده منتظر و سن انك
 قضايع حوائجده مقصرا ولد غلخانه حضرت حقه ملاقي
 اولور كرنه جواب ويره سوزيدي عمر او غلخانه كدامن تصديق
 و نصيحتن تحقيق ايدوب طشم حقوق خلقه عدلا تدي داد
 و يردی اصل سابع بودر كه والي نفسني اشتغال شهواته معتاد
 اتميه و كوكلی اطعمه نفيسه و البسه فاخره كيمك استدكده رضای
 رهوای خاطره انقياد اتميه هر حالده قناعت استعمال ايله كه
 قناعت سر عدلا و لمز و توتياي قناعتدن غيري ايله ديده حوصلي طولانه

قرند شریک یعنی اصلاً مبارک جبینارنده چین و ابو لونده کره کین
 بلورمدی و این مسعود روایت ایدر که مرکون رسول الله مال غنایم
 تقسیم ایلریدی بر کسته بوقسمت الله همچون دکلدر یعنی انصاف
 اوزره دکلدر دیدی حضرت رسوله عرض اقدم غار ضلونده اتر غصب
 حرب غارض اولوب اما تملاً ایدوب حق تعالی قرینا شیم موسی ید رحمت
 ایلن که اکادخی اذی ایدر لروی صبر ایدر دی دیدیلر ولانندن سینه
 اصل ثابت اولانلره بومقدار نصیحت کافی در اما شونلر که جوفه ماغلر
 و خزینه حواسلرین افکار ملک مال و فاسد خیال و مال الله ^{شد} اولد
 که جای نصیحت و محل عبرت قالما شد بهیج بر مرتبه دن منتفع
 اولمازلر و اندر دیند غفلتده کراه اولشلر در دار الامن بنده واربعه
 یول بولمازلر **اصلاً خامس** برواقعه که واقع اولانندی صاحب
 واقعه و آخری والی فرض ایدر و اول والی کند و یله نه وجهله معامله
 اتمکدن حظ ایدر سه صاحب واقعه ایلر کند و اوله معامله ایدر
 و کند و حقنده جایز کورمده و کنی آخر قنده جایز کورمیه طریق عدل
 و انصافه کیده نیت که یومر بیدره رسول الله علیه السلام ^{حیات}
 نموزی و سوزنیم روزیدن انجنوب بر سایه ده بر مقدار قصداسترا
 اتدی فی الحال جبریل نازل اولوب یا رسول الله اصحابک تاب آفتابده

بری بود که خفیف یعنی بیخک اوله که بیخک لری بن او غاد بخجلر
 طوب اوینا در یکی اوینا درم الکنی عورتلره متابعدن حذر ایله که
 بن دیک فتنه و فساد عورتلر ایله قینا درم اوچنی بخلون
 صاقن که بخل صاحبک دین و دنیا سنی و یوان ویرنی آخرتد پیران
 ایلمر دیدی وینه رسول الله بیور مشدر که برکنه غیظن ابرایه
 قادر ایکن کظم ایلمسه حق تعالی آنک قلبنی امن و اما نیله مملو ایلمر
 و برکنه که تکبر دن قاجوب تواضع قصد ایدوب قصه قضا کیسه
 حق تعالی آنی قیامتده حلال کرامتله مزین ایدوب خنده رو ایلمر
 وینه بیور مشدر که سعادت شول کشیه که غضب فتنده غیظن
 بوده و ویل شول کشیه که غضبینه تابع اولوب حق تعالی ^{غضبینه}
 اونوده روایتدر که برکون برکنه حضور رسول الله ^{صلی الله علیه و آله} کلوب یا رسول
 بکار سنه تعلیم ایله که انوکله جسته و اصل اولم و رضای الهی حاصل
 قلم دیدی بیور دیلر که غضب ایلمه اعرانی دیدیکه غضب ندر
 هر کون بعد العصر یتشکر استغفار ایدرسک یتش یللق کناهک محو
 وولا نک مغفور اولور اول شخص دیدیکه بنم یتش تلقی کناهم یوقدر
 بیور دیلر که اناک یتش یللق کناهی بله مغفور اولور دیدیکه اتمام
 دخی یوقدر بیور دیلر که یا باکک دیدیکه یا یا مکن دخی یوقدر بیور دیلر که

ایلمر که بو شخص رسول الله ولدیدر دیدی و اولان احسانی خلقه
اعلام و اعلان ایلمدی برکونینه امر مذکور بر غلامنه ایکی دفعه
جاغدی جواب و برمدی بنم ندایم اشتد کی دیدی اشتدم دیدی
یا بنجون جواب و برمدی سنو طهاره اخلاق ک بلوب
غضب کدن امین اولشدم انو چون جواب و برمدم دیک اما مکرول
اندی اما مذکور برکون حاضر ایکن بر قولی بر قیولک یا غنی اولدی
اما بنجون اندک دیک غلام قصد له اتم سنی غضبه کتیرم دیدی
اما من بنی غضبه کتوره مدک اتا سا بونی تعلیم ایدن ایلمس بن آئی
غضبه کتیرم دیوب غلامی آزاد ایلمدی رسول الله بیوم شد که بنچه
کسه وارد که حلی و عفو سبیل صائین و قائمین زمره سنده
محبوب اولور و بنچه کسه وارد که کند و اهل منزلندن غیری کسیم
حاکم دکل ایکن بیتار لر جریده سند مکتوب اولور و بنه بیوم شد که
جهنمک برقا بوسی وارد که شونلر که بغیر موجب شرعی خلقه
غضله آزاد ایرکوره لوجهنه اولقا بودن کیم لر بر و ایستد که برکون
موسی و م شیطان راست کلدی شیطان دیدیکه سکا اوج نسه
تعلیم ایدیم شول شرطه که بنم حاجتم روا یله یعنی مغفر تجی
حضرت حقه دعا ایله موسی دیدیکه اولادج نسه نه در شیطان دیدی

بنقلده برسوز سويلر اگر صحيح ايسه شكر ايله اگر كذب ايسه دخی
 شكر ايله كه انوك حسنانى سنوك صحايف ائمه لكه سطور اولور
 اول زحمت چكوب ثوابدن تى بهر و سنك ذاتك متوع ايكن ما جور
 اولور بركون رسول الله حضورنده بر شخصى غايت بهادر در
 و هر كيم كه كور شرط و سه بصماغه قادر در ديومدح اقدار رسول الله
 بيور ييكه قوی شجاع كور شب كسنه يه غالب دكلدر بلكه وقت
 غضبده غضبين قهر ايدندر و يته رسول الله بيور مشدر كه
 هر كسده كه بواج خصلت جمع اوله ايماني كامل اولور بر يوكه
 غضبين كنظم ايد و بر دخی رضاسى و غضبى خالى بر ابر اوله
 و بر دخی قدرت حيننده عفو ايد و عمر رضى الله عنه بيور مشدر
 بر كسنه نك خلقنه اعتماد ايله حتى طمع بانبده تجربه ايتيجه
 زين العابدين بركون مسجده كيدر يكن بر شخص امامه سايلى
 غلامانى دو كوب منع ائمه استديلا امامه منع ايدوب بعده اول
 شخصه ديدى سن بنى بلده و كلدن بن كند و مى يك بلور مر
 و ارتق بلورم اگر عرضك اكلد مغسه بن كند و م بر برد كر ايديم
 ديدى و اول شخصه بر كوكل ايله بيك آنچه احسان اتي
 اول شخص خجل اولوب صوت رفيعه ندا ايدوب بن شهادت

مغرو را ولان عاقل اولماز جاهل اولور بنا علی ذلک عقل سرمایه
 دار السلطنته ارباب سعادت و درة التاج افسر اصحاب ولایت
 اصل رابع اولدرکه والی اغلب از مانده تکبر و تجردن احتراز اید
 زیوا تکبردن سخط حادث اولور اول سخط انتقام و غضبه داعی اولور
 غضب و انتقامدن یلا شک عقل آفتی حاصل اولور شویلمکه والی اول
 خالده عقلی غالب ولوب طرف عفو مایل وله اولیا و انبیایه ماثل اولور
 شویلمکه غضبی غالب ولوب طرف انتقامه مایل وله سباع و دوابه
 مشاکل اولور بیت قویری که اولمایه سن مردشوم که الکبرشوم و دهر ظلوم
 حکایت برون ابو جعفر منصور عباسی دوا ینفی بر کسنه نک
 قتلنه امر اتدی مبارک بن مفضل حاضر بولنوب یا امیر المؤمنین
 حسن بصری رسول الله دن عم روایت ایدرکه جمیع ناس یوم حشرده
 جمع اولدقن برفشاری صوت رفیع ایله ندا ایدوب هر کیم که حق قتنده
 حتی اوله قالقون دیر هیچ کسنه قالقیه الا غیظ و غضب بن خینه
 عفو ایدنلر قالقه لرجون ابو جعفر یونی اشتدی اول کسنه عفو اتدی
 و کدورت انتقامی سیلان آب لطفله محو اتدی و لآنک اکثر غضب
 کند و لرحقنده ناسرا سیلیوب اطالة لسان ایدنلره در حقیقت
 عفو اول محله لازمدر نیته کم عیسی عم دیمشدرکه بر کسنه که

بلكه كوكدر كه اول والى نك حقيقى شهوت بهيمه ايش صورت آيدند ويرا
 شرب واكل طباع بها ندر و اگر مقصودى ايله ديباج واقشه عاليه
 ايله بلكه كوكدر كه اول والى صورت رجوليتده عورت اولمش اولور
 زيرار عونه و زينه طباع نسا ندر اول حال اكانه مناسب و نه ملائم
 اگر ادى اظهار غصله اعدايه غلبه و تسلط و غيظ و غضب نك ظهور ايله
 اول كشي صورت آيدند بوسبع اولمش زيرا اظهار غضب طباع سباع
 وضيا ندر و اگر مقصودى رعايا و زيردستانك كند ويرا انقياد
 و عبوديت و خدمت ايله اول والى صورت عاقله برجاهل اولمش
 اولور زير خلقك واليه خدمتلى كند و ترك مقتضاي نفسانيت
 و لوازم شهوانيتلرينه حصوله سبب اولدغي در معنيه اولور والى
 كند و شهوانلرنك تناولنه شريك بلكه خادم امتش اولور بومعنى ايله
 اعتراف خود محض جلد بونك برهاني بود كه جميع عاكو سلطنت
 والى لرندن كروپ آخره انتقال اندى ديوار اجف اخبار استماع ايله
 فى الحال بوندن اعراض بلكه بجه امور نه اعراض ايدن اول كسنيه
 عرض اخلاص و اختصاص ايدن معلوم اولد كيه اطاعت و خدمتلى بونك
 نفسندن او قورى دكل بلكه كند و مراد لر بونك و صولچون و هو افندي
 حصريچون ايش لاجرم اول خدمت خدمت اولماز فحكي اولور و فحكي به

و آخرتد مؤخذ و معاقب اوله سن حقا كه اولطايفه سنوك
 اشد عداوتله عدولك اولدوغى مقرز اولوب آخر تكلا تخریجه
 سعى ایدر كن سن انلدر ك دنيا سن تعیر ایدوب خیانت اتمك انصافدن
 بیرون در و والى ولايته لایق بودر كه عدله رعیتى حفظ ایلیه
 و عمالى و نوابى ترتیب ایلیه و هر زمان غما لك اهل الله ناظر اوله
 و كند و اهل و اولادنه نظراتد و كى كى رعایا سه دخی و له نظر ایدر
 و شهوت و غضب عقلی اوزر نه مسلط اتمیه بلكه عقل و دینه شهوت
 و غضب سن سخر ایدر اكثر ولات شهواتلر نیا خدمته مشغول اولوب
 مراد شهواتلرینه وصول چون انواع حیل وضع ایلر لر بو معیندن
 خبر لری یوقدر عقل جوهر ملا یكدن مخلوقدر چند الهی در شهوت و غضب
 چند شیطانی در میداد شر در ملاهی در چند الهی و چند ملائكه
 چند شیاطینه اسیر ایدن رعایا سه بنجه عدل و انصا و دین و ایمانم
 كاملد و بو بنجه لاف ایلر بودخی معلوم و لایق كو كور كظهور عدل
 كمال عقلدن در كمال عقل اشیا یه كمالی نظر ایدوب حقایق اشیا نك
 بجزه ظواهر نه اطلاع له قناعت اتمیر بودخی باطن اولدك ایل كدر
 مثلا بر دالی نك رعایا یه ظلمدن مرادی تحصیل دنیا اولسه
 و تحصیل نیادن اكل اطعمه نفسیه و تناول انعمه فاخره اولسه

احوالنه واقوال وافعالنه هر زمانده واقف اوله سن نه که کند و
 اوز عمکدن یوم حشرده مؤل اولور سن کذلک انلدرک احوالندن بله
 مؤل اولور سن اگر انلر مقبولسه مقبول و اگر انلر مخذولسه مخذول
 اولور سن عمر بن خطاب رضی الله عنه عالمی اولان ابو موسی اشعری یه مکتوب
 یازوب بلدر دیکه ولایتک اسعدی اولدر که رعیتی انوکه سعید اوله
 و کذلک شقی لری اولدر که رعیتی انوکه شقی اوله لر نه بار که عمالک
 رعایایه تسلط ایلیه لر رعایایه ظلم ایدن والی نک مثالی اول حیوان
 کبی در که بو چراگاه رعنا کورب نی چون و چرا اچرایه مشغول اولوب
 انده قشایوب یازلیه لر سمر دکی کبی اول سمرک هلاکنه سبب اولوب
 قابل اکل اولدی دیو بو غازلیه لر و توریتده مسطور دیکه هر دای
 که عمالک ظلم بلوب ساکت اوله اول عمالک اندکی محایف و مظالم
 اول والی نک محایف اعمالنه ثبت اولور و آنوک ظهوری قیامت
 قوبد و غی وقت اولور و سلطانک بودخی معلومی اولق کرکدر که
 دنیا ده اول کشیدن مغبون کس نه یوقدر که کندن اعمالنه تابع ایلیه
 آخرک دنیا سندن اوتری کند و دینی و آخرتن ضایع ایلیه پس جمیع علما
 و ممالک و مباشرین ممالک و اموالک کند و دنیا لر ندن اوتری حظوظ
 نفسلرین استیفا ایدر لر سن اول سبیدن دنیا ده مؤل و معا

بو وجهله تضرع ایلودی آلهی سن سن سن بن بنم بنم غادتم هر کون
 عصیانده عود تدر سنو غاد تک هر کون بکامزید رحمت و کمال
 مغفرت در اکابر بو تضرعی کور لرودی جبار سما اوکنده جبار
 ارضک تضرعن کورک دیو بری بولرینه کورستر لرودی عمر بن
 عبدالعزیز ابو حازم دن نصیحت طلبا یلدی ابو حازم دیدیکه
 هر یاتده غک زمانده مرقی باشک او جنده حاضر تصور ایلله
 و اولمه کلدوکی وقت نه خالله که بولماقدن قاچرسن اول
 خالدن اجتناب ایلله و اولمه کلدوکی وقت نه خالله بولماق
 استرسک اول علی کتساب ایلله لاجرم خلفا و ولاته لایق بودرکه
 بو عمله مداوم اولالار و بولشد قلی علما و صلحادن نصیحت
 طلبینده قایم اولالار و علمایه دخی لازم بودرکه امردن مواعظ
 و نصایح حقه لرین درینج ائمه لر و زرنهار و زرنهار رضا لر نه
 و هوالر نه اتباع سمته دخول ائمه لر اعمال قبیحه باطله ایلله تمویه
 ایدوب جاده حقدن نترجه عدول ائمه لر باصل ثالث
 ای و الی ولایت سروری و مالک ممالک بهتری لایق بودرکه بخرد کند
 نفسکی ظلمدن منع ایلله قناعت ائمه سن بلکه خدام و اصحابک و عما
 و توابلکله مظلومدن و مفاسد دن منع و زجر ایدیه سن و انذارک

سن بین دیدی عمرخی زیاده ایله دیدی ابو قلابه سن الله اول
 کیمدن قورقارسن و چون الله سؤکله اولیه کیمه التجا ایدرسن ^{دیدی}
 حکایت سلیمان بن عبد الملك خلافتی زمانده اول عمرک زاهد
 و عالمی اولان ابو خازمه آدم کوندروب کند و نک افطار اتد و کی قوتند
 بر مقدارن بزه کوندرسون دیدی ابو خازم بر مقدار قاورلش کیک
 کوندردی سلیمان کورب خشوع قلبنه اثر اتدی اوج کون کیجه سله
 صایم اولوب دردخی کیجه اول کیکله افطار ایلدی صدق نبی کار
 ایلدی قوت صالحک بر کیتله اوغلی عبد العزیز اول کیجه علوق
 واقع اولوب عبد العزیز دن عمر کبی و غول حاصل اولدیکه عمر بن
 خطابک تانیسی و قصر عدالتک بانیسی در و ایتدیر که
 عمر بن عبد العزیزه توبه سنک سببندن سوال اتدیلر و بورسمه
 عدل و دادنک وجهندن کشف حال اتدیلر جواب ویردیکه برون
 بر غلامی دو کدم بکا اول کوفی یاد ایله که کیجه سنک صبا حی
 قیامت اولسه کورک و هر کشتنک حالنه کوره ثواب و عقوبت اولسه
 کورک دیدی فی الحال اول سوزنک تانیسی ایله بکا عنایت ربل و لای
 اول سوزنیم قوبمه سبب ولدی ددی بعضی اکابر هارون الرشید
 موسم حجه عرفاته استی قوم او زرنده یالن ایاق باشی قبا کور دیر که

برقاچی اور مہ کہ سنی جہنہ القا یلر دیدی و سنی منظر قہر خدا
 ایلر دیدی روایت اولنور که زهادک بریسی خلیفه و قتلہ
 جمع اولوب خلیفه اول زاهد دن نصیحت طلب اتدی زاهد دیدی
 یا امیر المؤمنین دیا رچینہ دارم کوردم که ممکنہ صم عارض اولوب
 اشتتم اولمش اول سبیدن کند و بالذات دیوان انما اولمش
 اغلیوب دیر که اصم اولدوغه غم چکیم اما غم اولدر که قاپود
 اولان ناله و فریاد دن محروم اول سبیدن لذت عدل و داد دن
 محروم دیدی و امر اتدی که داد خواه سرخ پوش اولوب عرض حال
 ایلیم کند و هر کون برفیلہ سوار اولوب شهرن کزری هر رخ
 پوشه نظری طوقفه خالن صوب دایدردی امدی
 یا امیر المؤمنین اول کافر ایکن بویله عدل ایلردی سن اهل بیت
 رسولدن سن مؤمن و موحد سن سکا لایق نه و جملہ عمل ایله
 سندخی ایله ایله دیدی بویله **ابو قلابه** عمر بن عبد العزیز
 مجلسنه کلدی عمر یا ابا قلابه بکا نصیحت ایله ددی ابو قلابه
 یا امیر المؤمنین عهد آمدن بری اولان جملہ خلیفه لرا ولدی
 همان سن قالدک دیدی عمر دخی زیاده ایله دیدی ابو قلابه سن
 کندوکی شویله ملاحظه ایله که اول بیرون زنده فوت اولان خلیفه

فضیل یا امیرالمؤمنین حق تعالی سخی فردای قیامتده رعیتکدن هر فرد
 فردا فردا برابر ایدوب خصوصتدر بن کورسه کرکدر احضار جواب ایله
 کرک کند و که لایق جواب و کرک مستحق عتاب ایله رشید زاری
 زاری اغلادی عباس یا فضیل بر مقدار و فقله سویه که امیرالمؤمنین
 اولدر و که دهی فضیل یا هاما ان امیرالمؤمنین سن و سنو امش
 اولدر و بنم اغلا تدغم انی غنجه کی خندان ایدب کولدر و دیدی
 رشید عباسه یا عباس سکاها مان دیک بکه فرعون دیکدر
 دیدی بعده بیک دینار کامل العیار چقروب فضیلک و کنده
 قودی و انا مک مهری انچه سیدر که بکا ارث شرعله و حله
 انتقال ایدی قبول ایله دردی فضیل بن سکا بله دنیا دن الچک
 خا که مشغول اول دیدم سن بنی بله مبتلا اتمک استرسین
 دیورده ایلدی رشید ناچار و کریان و زار چقدی کندی
 عمر بن عبد العزیز محمد بن کعب قرطبی یه بکا عدلی وصف
 الله دیدی محمد بن کعب بر مسلم که سندن سنده صغیر اوله
 پسر بل و هر مؤمن که سندن سنده کبیر اوله بد بیل و هر مؤمن
 که سنده سکاها سال اوله برادر بیل و هر مجرمک جرمنه کور
 عتاب ایله و بر مؤمنه کند و هوا که تابع خلاف امر الهی

مثله سن سر چشمه و عمالك بر بوزند چشمه لرد و شویله من طاق
 و ننی غش اوله سن جمیع چشمه لر عین آب حیا بلکه عین کوثر اوله
 و شویله که سن آلوده و مغیر اوله سن انلردخی کذلک مکدر اولود
 دوایتد که هارون الرشید بر کیمه عباسله فضیل بن عیاض
 زیارتنه کتدی لر بو آیتی او قور کور دیلر که **احسب الذین اجتهدوا**
النیات ان یجعلهم کالذین امنوا و عملوا الصالحات
 یعنی خطاب یا وریا اکتساب ایدوب اعمال مذمومه تحصیل ایدلر
 بویلمی فن ایلر که خیرات و حسنات و اعمال الصالحه اکتساب ایدلرله
 انلری یوم قیامتده برابر اید و زحاشا و کلاه هارون بونی
 ایشدوب فیضته کلدک بونکله اکتفا ایدله لر بونکله مضمونه **اقتدا**
 ایدله لر دیدی بعده عباس قاپوی دقا ایدب امیر المؤمنین قاپوی
 آج دیدی قاپوی اجدی اما انلا مع قابو کجی یعنی فضیل امیر المؤمنین
 بونده نیلر دیدی عباس الحاج ایدوب البته امیر المؤمنین اطاعت ایلله
 دیدی فضیل یا ن شعی سونیده ی اما داغ هرمان جمالیله انلردک
 جانن کونیده ی رشید کورب فضیل ایلله مصافحه قصد نه **ان و نه**
 فضیلک الی رشیدک انه طوقند قد حیف بویوم شاق اله
 اگر حقک عذابندن خلاص و لما زسه دد رشید نصیحت طلب ایدی

برکون هارون رشیده کلوب رشید شقیق زاهد بلخی شمسین دد
 شقیق بلخی شقیق اما زاهد کلم دیدی هارون بکا وصیت ایله
 دیدی شقیق ای خلیفه روی زمین و ای جانشین خلفاء راشدین
 حق تعالی سنی چون صدیق مقامنه قائم اتدی شبهه سر سندن صدیق
 صدقن طلب ایلر و چون فاروق منصبه نصب اتدی بین الحق و الباطل
 فرق ائتک و نه که لازمدر و چون ذی النورین مکاشفه سکین اتدی
 انوک جیاسندن سکا سوال ایلر و چون علی مرتضی محلته لایق
 کوروی انوک علم و عدل سندن طلب ایلر و دی هارون دخی
 زیاده ایله دیدی شقیق ای امیر المؤمنین حق تعالی دار النقیصه که
 آدی جهنمدر سنی تو اب ایلدی و بیت المال و سوط و سیفی سکا
 مستخر ایلوب بواج نسنه ایله عباد فی جهنمه کر مکدن منع ایلمکی
 سکا امر اتدی هر کسنه که مستحق اوله بیت المال دن حقن اعطا ایله
 و هر کسنه که خالقنه عاصی اوله العصا من عصا امرن اجرا ایله
 و هر که بغیر نفس ایده ولی مقول امر ایله قصاص ید و بخت شرعی
 استیفا ایله شو بکه بوا مرده اهل و حریم و عزیزی اغفال ایده سن
 اول دار سن حقیق و اول بواج سن الیق اولور سن دیدی هارون
 دخی زیاده ایله دیدی شقیق ای خا رس خلافة سیتد المرسلین

پاسبان کی دایم خلقه ناظر اولوب او یا نقد و سنک دینک حق
 و حقیقت دینک محقق اید و کی معلوم اولدی خالی که رسول
 تبلیغ رسالت اتمز سم مسؤلر شویله که وار و بکلیغه ابلدن امان
 و عمر دن زمان بولر وینکه کیر و ب شرف ایمان بولر ویدی امدی
 ای سرور سلاطین و ای مغرما و طین سلطنتک خطری عظیم و شرف
 طویلدر بو خطر دن خلاصه چار بود که علماء صلحا ایله مقارنت
 اولوب زمان امورینی دست علماء اولان قانون شرع تسلیم ایدر
 و علماء دخی طریق عدلی امرایه سوق ایدوب امور رشد و رشاد
 و اسباب صلاح و سدادی تفهیم ایدر اصل ثانی قریع ایمانک
 ایکنجی اصل بودر که مقارنت علمایه و مقاربت صلحایه مشتاق
 اوله سو کند و لرله اجتماعه و نصایح و مواعظین استماعه
 و اول نصایح ایله استفاده و استماعه حریص اولر و علماء سوء
 و قرناء بد دن احتراز ایدر که علماء سوء عظام دنیوییه و مراتب
 صورییه و نیرییه میل ایدوب اعمال قبیحی کی صورت صلاحده
 کو سرب سکا ثنا ایدر لر و علماء قسط ظاهر حالک و ملک و مالک
 بوده اولیوب زواج نصایح و مواعظ کثیر المفایع ایله سنی طریقه
 مستقیم و قسط اس قریه ارشاد و القا ایدر ننه کمر شقیق بلخی

یلدر دیدک بیور دیکه اول وقتدن بروخا یدیه ایدم وهلاکدن قورقدیم
 ایدی امانحق تعالی غفور و رحیمدر عفو اتدی واحسانله یتاتم
 بمو اتدی دیدی حضرت عمر که شاه راه عدالته سالک ایدی
 شهرت تامی دوری طوتمشدی وطور یله خلق نویشان روانی اونی
 اسباب ولایتدن اینجی برطنه یر مالک ایدی حکایت زمان خلافت
 عمره قیصر و هر برالچی کوندردی که حضرت عمر کخصایل و شمایلین
 کوره و کوردوکن کلوب خبر وین اولالچی مدینه یر کلدی ملککن
 قانده در و دیوانی قننی سرائ و ایوانده در دیدی بزم ملک بوقدر
 اینجی امیر مز و ارد که آدی عمر در مفیض خیر و مانع شر در و کندی
 زبده بشر در دیدیلر الچی شهرن طشره جقدی کوردیکه عمر طرسن
 باشی الله قیوب یا تمش اولانی قومده النک دری اقوب
 یا تدوغی بری اصلا تشرطنه سی مار بیجان کبی اولکنج عدله
 نکمینا کند و اگر چه صورتا خوابناک انا معنیده بیدار دل و جان
 الچی شاهانجه سنو خوفکن نه یا تورلر نه او یورلر بیکه
 اولیقوتی دوشلرنده کورلر و ایود قلرنده سنو خوف و حراسکن
 بکلرلر ماد کور سلسله ضرب طرکله تعبیر ایلر یات ادی که خواب نویشان
 سکالایتدر که سایه عدلکده عالم او یورلر قاده و چشم انصافک

الله تعالى صراطه امر ایدر که حکمنده جور ایدنلری قضایر رشوت لالانلری
 خصمینک برینر سمعن عارنر ویرنلری صراط ناره اته یتشیل
 هواده دونلر اندن نازک قرار نر واصل اولور لو خیرده وارده
 اولمشدر که داود نبی م تبدیل صوته ایدوب کیجیلر طاشر چقاردی
 دیولده بولشد وغنه داودک سیرتی ینجه در دیو صور ایدی برکیجه
 جبرائیل بر شخص صورته کیروب داودک اوکنه کلدی داود ینه
 عادتق اوزر داودک سیرتی ینجه در دیو صور دی جبرائیل جواب
 ویروب داود ایاوکسنه در امان اولیدی بیت المالدن یمیه ایدوب
 الی امیکله کچندی دیدی داودا غلیورق بحر ابنه کلوب یارب
 بکار صنعت اوکوت دیود عا اندی حق تعالی نمره در مرک اوکرتدی
 وحضرت عمر حضرت داود کتدی یولر کیدر دی هرکیجه کزوب
 ولایتی امرنده واقفا ولدوخی قصوری تدارک ایدر دی عبد الله
 بن عمر دخی اهل بیت عمر وایت ایدر که حق تعالی دعا ایدوب عری
 واقعه ده کور مرک استردک حضرت عمرک وفاتندن اون اکی بل صکره
 واقعه ده کورک کانر غسل اتشدیکر بر فوطه ایله سلنوردی
 یا امیر المومنین حق تعالی یر ینجه واصل اولدک ونه کونه احسانلر
 نائیل اولدک دیدک بیور دیکه سز دن ایرالی نه قدر نه ناندراون کی

قیامت کوننده ولایه کلد کمر نده حق تعالی دیر که سز بنم خلقل چو بانلری
 و بر یوزنده اولان ملک و خازنلری اید و کوز بنچون بر یکوز بنم قوللری
 بن امر اتدو کم حد دن زیاده حد و ردی دیه اول دخی دیه که یارب سکا
 غاصی اولدی مخالفت اتدی انوکون اتدم حق تعالی دیه که لایق دکلر که
 سنک غضبک بنم غضب دن سبقت اید اندن صکوه برینه دخی دیر که
 بنچون بنم قوللر و ده عقاب اتدو کلد وقت بنم امر بدن اکسک عقاب اتدو
 اول دخی دیر که یارب مرحمت ایلدم حق تعالی سیز که سن بنجه بندن اولوس
 یوزیاده ایدنی دخی یونقضا ایدنی جهنم ایلدوب یونلر کله جهنم کوشه
 طولدرک دیه خذیفه یما نیدن انالا اثنی علی احد من الولایه سواء کان
 صلیک او طلیک لاننی سمعت رسول الله صلی الله یقول یوق بالولایه
 العادلین و الظالمین یوم القیمه فیوقفون علی الصراط فوجی الله
 الی الصراط ان ینقضهم الی النار مثلین جبار فی الحکم و اخذ رشوة
 علی القضاء و اعار جمعه لاحد الخصمین دون الاخر فیسقطون
 من الصراط فی النار حتی یصلوا الی قرارها یعنی خذیفه یما نیدن
 مرویدر که اول دیو ایدیکه بن ولاتدن بر کسنه یه ثنا اتمزم کولر
 کولر صلح زیر لرسول الله صلعم دن اشددم بیور دیر که قیامت کوننده
 ولاتد عاد لرن و ظالم لرنی کتور لر صراطک اوستنده طور غور لر

اون كسته يد بك اولشا و لكه الا قيا مته كلد و كي وقت الهوى
 بوينلرينه برغل ايله باغلى كتور نور لر اكر عمل صالح ايله عمل اتمش
 اولور سه غل كيدر اكر عمل سوء ايلمش اولور سه برغله خجزي ياره
 ايدر لر و ينه يور مشلور و كه ويل لقاضى الارض من قاضى السماء
 حين يلقاه الا من عدل في حكمه و قضى بالحى و لم يحكم بالهوى و لم يعمل
 مع اقارب و لم يتوكك على الخوف و طمع لكن يعمل كتاب الله مرآته
 و نصب عينه و يحكم بما فيه يعنى قاضى سعادن يعنى حق تعالى دين
 يريوزنده قاضى خلق ايدنلره ويل وارد حق تعالى ايله بولشدغى وقت
 الاشول قاضى كه حكمنده عدل ايده هو ايله حكم اتميه و اقرباسنه ميل اتميه
 دخی كسندن خوفندن و ماله طرعدن اللهك حكمى ترك اتميه اللهك كفا
 مرآت ايليه و نصب عين ايدنه انوك ايجنده اولانله حكم ايده و ينه
 رسول الله يور مشد كه يؤتى بالولاية يوم القيمة فيقول الله عز وجل
 انتم كنتم رعاة خليفتي و خزانة ملكي في ارضي ثم يقول لاحد هم
 لم يضر بعبادى فوق الحد الذى امرت به فيقول يا رب لا انهم
 عصوا و خالفوك فيقول لاخر لم عاقبت عبادى اقل من الحد الذى
 امرت به فيقول يا رب رحمتهم فيقول كيف تكون ارحم بهم خذوا الذى
 زاد و الذى نقص فاحشوا بهما زوايا جنتهم يعنى حق تعالى حضوره

حکایت روایت اولنورکه برکون عمر بن الخطاب رضی الله عنه
 برجنانه نماز نه حاضر اولدی بر غیر معلوم کسته تقدیم ایدوب
 جنازه نمازقلدی بعد الذفن الن قبرک اوز نه قویب دیدیکه
 یارب اگر بومیتته عذاب ایدرسک مستحقدرکه سکا ععیان
 اتمشدر و اگر رحمت ایلرسک دخی رواد که رحمتکه محتاجدر
 بعد میتته خطا ایدوب دیدیکه سعادت سنک اگر امیر یا عزیز
 یا فخر کاتب و عوانی و جایی دکلک دیوب شخص حاضرک نظرند
 غایب اولدی عمر پیوردی طلبا تدیلوا نوری بولندی حضرت عمر شخص
 خضر ردی وینه رسول الله پیور مشدرکه ^{للعلماء} وبل للعلماء وبل
 وبل للعرفاء وبل للمعانیة فانهم اقوام یحلقون فی القیمة من الشی
 یذول بهم ویسحبون علی وجوههم یودون لولم یعملوا عملًا قط
 یعنی وبل امرایه وعلایه وعرفایه وعاونیه که قیامتده بونلر
 طاجلرندن اصلوب یوزلری اوزره سورنورلر تولیدی دنیاوه
 اصلا بر عمل اتمیدک دیورلر وینه بیور مشلر درکه مامن رچیل
 ولی امر عشق من الناس الا حی یه یوم القیمة ویداه مغلولتا
 یغل الی عنقه فان عمله صالحا فک الغل عنه وان کان عمله
 سوزید علیه غسل آخر یعنی هیچ برکسته یوقدرکه خلقتن

معذب اولانی سلطان خالدر وینه بیور شلور در که خسته
 قد غضب الله علیهم وان شاما امضا غضبهم ومقرهم النار
 امیر قوم یاخذ حقهم منهم ولا ینصفهم من نفسه ولا یرفع الظلم
 عنهم و رئیس قوم بطیعونه و هو لا یأوی بین القوی و الضعیفین
 و یحکم بالمیل و الحمایا و رجل لا یأمر اهلہ و اولاده بطاعة الله
 ولا یعلیهم امور الدین ولا یبالی من این العلم و رجل استاجر
 ابیرا فتمت عملہ و منعه اجرته و رجل ظلم زوجته فی صداقها
 یعنی حق تعالی بشرکسیه غضب اتشدرا استرسه غضب من امضا
 ایلد و خیا و لبش کشنک قوارا یدجک برلوی جهتم در برسی
 بر قومک امیری در که انلردن کند و حقن اله اما انلردن ظلم دفع
 اتمیه بری بر قومک رایسی در که اول قوم کا اطاعت ایلیه بر
 اولانلدرک ضعیفی ایلد قویستی برابر کور میه میل و محابا ایلد
 حکم ایده و بری شول کسنه در که اهلنه و اولاد نه حق تعالی نلک
 طاعتیله امر اتمیه و امور دینی انلدرک تعلیم اتمیه و اهل و عیال و وجه
 و وجه حرامدن طعاملندرد و غن قایور میه و بری بر کسنه در که
 بر اجیری استجرا ایلیه اول عملن تمام ایلیه اول بونک اجر تن منع
 ایلیه و بری شول کسه در که عورتنک مهر نده ظلم ایده

بصله اول اما كنك عالموى جهنمه اولورلر الاشونلركه اللهدن
 قورقلر و تقوى بولنه سالك اوله لر و اوزرلرينه لازم اولان
 امانتى ادا ايليه لر و ينه بيور مشلوردركه مامن عباد الله
 امر و عيته فقشهر و لم يفتح لهر و لوشفق عليهم الا حرم
 الله عليه الجنة يعنى حق تعالى نيك هيج برقولى يوقدر كه الا
 اولانى بير رعيتك اوزرنه و الى ايليه دخی اول رعيتنه نصحت
 ايليه و انلره شفقت اوزرنه اوليه كه الا الله تعالى اكا
 جنتى حرام ايلر و ينه بيور مشلوردركه من ولى امور المسلمين
 و لم يفظهم كحفظ اهل بيته فقد تزاممعه من النار
 يعنى هر كه مسلمينك امورنده برامره و الى اوطوب اندرك حقن
 كند و اهل بيتن حفظ ائد و كى كى حفظ ائمه تحقيقا جهنمه
 بر بنى حاضرسون و ينه بيور مشلوردركه رجلا دن من امتى
 بحر و عليهم اشفاعتى ملائطه و مبتدع غالى فى الدين
 يتعدى الحرم يعنى امتدن ايكى كسنه يه بنم شفاعتم حرام
 اولور بريسى بوظالم بكد برى براهل بدعتدركه حدود بنده
 تعذى ايليه و ينه بيور مشلوردركه اشدا التاسوعا يوم القيمة
 السلطان الظالم يعنى قيامت كوننده ناسك شدت عذابله

بیورده یلکرکه یا سادات قریش عامدا و رعایا کرم و اتباعکم بشکله
 اشیاء اذنا سالو کرم الزحمة فادرجوهم واذلکم و کرم فاعدا و اوفهم
 و اعما و یا یقولون فمن لری عمل بهذا فعلیه لعنة الله و ملائکته
 و لا یقبل الله منه قریشا و لا نقلا یعنی ای قریش اولولری
 رعایا کونله و اتباعکونله اوج نسته ایله معامله ایلاک
 مرحمت است کوننده رحم ایلاک ما بینلر ننده حکم ایتد و کونرجه
 عدل ایلاک دخی قوللریله عمل ایلاک هر کرم بویله ایلاک اللهک
 و ملائکته سنک لعنتی آنوک اوزره نه اولشود دخی الله اندن فرض و ناله
 بر عمل قبول ایلاک وینه بیورده مشلرد که شنة لا ینظر الله الیه
 یوم القيمة سلطان جابر و شیخ زان و فقیر متکبر یعنی
 حق تعالی یوم قیامتده جمله عالم نظر عنایتنه محتاج اولدقد
 اوج کسنه ید نظر الین بری سلطان جابر بری شیخ زانی بری فقیر
 متکبر بیورده مشلرد که اصحابه خطابا یدوب سیاق علیکم یوم
 یغفرتم جاننی اشرق و الغرب و یغفر ذلک فی ایدیکم فکل ثملاک
 تلك الاماکن فی المنا والاسن اتقی الله و سلك سبل التقوی
 و اتوی الامانة یعنی سزک اوزره کونره برون کله که اول کونده
 مشرق و مغرب فتح ادلوب و لایقی سزک الکرده اوله اول وقت

اجبت الناس الى الله واقربهم السلطان العادل وابغضهم اليه
 وابعدهم السلطان الجابر يعني حق تعالى به خلقك غايه مكلوب
 وغايه يقيني سلطان عادل در كذاك غايه مبغوضي وغايه بعيد
 سلطان جابر در وينر بوز مشل در كه والذي نفس محمد بيده
 انه يرفع للسلطان العادل الى السماء من العمل الصالح مثل
 عمل رعيته وكل صلوه يصليها تعدل سبعين الف صلوه
 يعني شول الله حقيقين كه محمدك نفسى انوك يد قدر تند در
 سلطان عادل كه كون كو كه جمله رعيته عمل صالحى وكلو عمل
 صالحى رفع اولور و سلطان عادل هر نماز كه قلور سايز ناسك
 نماز لرنيك يمش بيك نماز نه برابر در بواحد يث شريفه در
 عدلك علوشانى و ولايتك رفعت مكافى معلوم اوليكه حق تعالى
 قولر ينه عطا اندوكى در چه لك غايه اعلاسى سلطنت ايمش كه
 سلطانك بر ساعت عمرى غيرك جميع عمره مساوى وبونك على
 جمله رعيته علمه موازى اولور مش اگر چه ولايتك قدرى كيزد
 اما حق بود كه خطري دخی كيزد ربيته كه ابن عباس رضى الله
 رسول الله رويت ايلر كه بر كون رسول الله هم حرمه كلوب
 حلقه باب كعبيه يا پشتوب خرمد اولان قرينه خطاب ايد

بظلمه الأسبعة سلطان عادل في رعيته وشاب نشاء في عبادة
 ربه ورجل يكون في السوق وقلبه في السجود ورجلات
 تخابا في الله ورجل ذكر الله في خلوته فادري دمه
 من مقلته ورجل دعت امرأته ذات جمال ومال
 الى نفسها فقال اني اخاف الله ورجل تصدق سرا بميثمه
 ولم تشعربها شمله يعني قيامته هيج بركوكمه وصغيجي
 اولما زال الحق تعالى نيك سائر رحمتي واول كوكمه ده دخی كسنة
 كوكمه لمنز الايدي كسنة اول بر سلطان كه رعيته عدل ايد
 آفني بر جوان كه ريتك عبادتده بيويه او چي بر كسنة كه
 كند و چار سو و يا زارده كسب كاره ده اوله اما قلبي سجد ده اوله
 يعني اذن او قنوب دعوت حق اولند قنوجايت ايدوب و لوب
 رينه عبادت انكه منظر اوله در دخی ايكي كسنة كه لوجه الله
 بري برينه محبت تاش اوله بشي بر كسنة كه بر جمال و مال اني
 عورت كند و بله مجامعته دعوت ايلد كده بن الله دن قورقارين ده
 البني بر كسنة كه صاغ اليه سارايله صدق ايليه كه صولالي
 طوميه كمال اخفادن تعبير در دخی شول كسنة كه خلوتنده
 حق تعالى بي اكوب كوز لوندن يا شكله و يته بيور مشلردن

سن کند و قوللروکی اسرا تده وکل امور ائله ردن است و کل اطاعت
 کبی اتمک واجبد و اول اعمال که سنوکه مخلوق ما بینده درس رعیت
 اولوب آخر سلطان اولدوغی تقدیرده کند و حقکه اوندن رجا
 ائد و کل کبی اقامت اتمک مناسبدر و شول عمل که حقله سنوکه
 ما بینکده در ائده قصور ایلسک تو بئرا یله ساقط اولور که حق تعالی
 سمیع و مجیب و تائب و عفو قریب و امان حقوق عباد ده
 اهتمام کرکدر که ائده اول صاحب حقدن استرضا و استحوال
 لازم و دار آخرته سقر ائدن تدارکی مهملدر و نیت که اصلو ایمانک
 اصلی اون در کذلک فروع ایمانک دخی اصلی اون در اصل اول
 ولایتک قدری و خطری بیانشده در اول ولایت بر نعت جلیله در
 اول نعت جلیله یه و اصل اولوب حق رعایتله رعایت ایدن بر سعاد
 و اصل اولور که اوندن اعلی سعادت اولماز کذلک حقن اذاده
 تقصیر ایدر سه بر شقاوت و منظر اولور که ائدن ادنی شقاوت
 اولماز ولایتک سعادتیه بود دلیل بتر که رسول الله صلی الله علیه و آله
 بیور شد که عدل السلطان یوماً واحداً افضل من عبادة سبعین سنة
 سلطانک بر کون عدلی یتش یلای عبادتدن افضلدر و یتش بر
 اذکان یوم القيمة لا یسقی ظل ولا ملجأ الا ظل الله ولا یتخلل

اجتناب اید. هر لازم اولدیکه سبب رضا و سخط اولان اعمالی خلقه
 ملائکه و ساططیله خیار عباد نه اعلام اید و خیار عبادی اول
 احکامک موجب بین الام احکام اید اول خیار عباد اولان قوم انبیا^{در}
 و اول کرو هک افضل و اکملی محمد مصطفی در اگرچه جمله انبیان
 اخیر و اما بشیر و نذیر و سراج منیر و جمله انبیان اعظم و اشرف
 و اکرم در کند و خیر الانبیا و اصحابی خیر اصحاب الانبیا و امتی خیر الام^{در}
 ذکر فرود شیخ ایمان عادل دل و فی معادل آگاه اول که
 قلبا ناسانده اولان معرفت و اعتقاد اصل ایماندر و انسانک
 اعضا و سبعة سنده جاری اولان طاعت و عدل فرع ایماندر اعمال
 بدن اعمالک قلبک عنوانیدر لاجرم اعمال ظاهر ضعیف و لما یس
 شیخ ایمانک ضعفک برهانی در حق تعالی ضعف ایمانک و اعداء
 شیطانکدن حفظ ایلیم و اعمال بدن کی قسمدر بریسی سنوکه خلقک
 مابینده در که قرائض و واجباتدر که ارتکابی سبب فوز و مجاز
 و کسب رفع درجات و اجتنابی باعث عذاب و نکال و درکاتدر
 صوم و صلوة و زکوة و حرامدن برهیز و اثمادن کیریکی و بری
 دخی سنوکه مخلوق مابینده در که اولریا و بریاده عدل و داد
 و ازاله و ظلم و جور و فساد در اول اعمال سنوکه خلقک مابینده در

بلند لکی بیغ دن و حد قی تیغ دن افز و نذر شغیر جهنم اوزره
 ممدود و د و کند و حد تده شغردن معدود در دنیا ده صراط
 مستقیم و جاده شریع قویم اوزره اولانلر ریج عاصف و برق خا^{طف}
 بکی کچرلر کفر و عصیان و ضلالت و طغیان اوزره اولانلر
 ایل کچد و کی کپویدن بزدخی کچر د یومور و قصد عبور ایلیر
 وادی جهنم دوشرلر خلقک بعضی چنته بلا حساب و بعضی
 بعد التوال و الجواب داخل اولور و بعضی یسر و سهولت و بعضی
 عسر و صعوبت ایلر اصل اولور و مطیع اهل اسلام چنته و کفار
 نار و بلیته سوق اولنور لر عصاة مؤمنین ناره امر اولنوب
 کیمی شفاعت شفعایله ینه آتایمحو اولنوب مظهر عفو الهی اولور
 و کیمی مظهر شفاعت اولوبوب ناره حیث ما یشاء الله علیه کور و معذ^ر
 اولندقد نصکر ینه چنته داخل اولوب و اصل اجور یا مشایخی اولور
 اصل عاشر رسول الله صلی الله علیه وسلم ذکر نده در معلوم و لوق
 کر که د که چون حق سبحانه و تعالی انسانک افعال و احوال و اکتساب
 اعمالن تقدیر ایلدی و اعمالک کنی ماده سعادت و کنی ماده شقاوت
 ایلدی و نوع انسان من عند انفسهم سبب سعادت اولان اعمالی
 بملدیلر که اکتساب ایده لر و موجب شقاوت اولان اعمالی بملدیلر که

روحله جسدك انتزاجنك اجل موعود در وهر حيك مدت حياتي
 مقدر و ايام حياتي و انقاس عمری موعود در چون امل منتهی
 و اجل مقتضى اوله روح جسدن مفارقت ايلر چون ميتي
 قبره ادخال ايله لر روح ينه جسده عودت ايلر تاكه منكر و نكير
 سؤالرين جواب ويره حق تعالى مؤمنه انذارك سؤالنه سهولتله
 جواب ويرمه كه توان و ثاب ويره نكير و منكر ايكي ملك در
 هایل المنظر ميتك رتندن و بنی سندن و دینندن سؤال ايدر لر
 كيمي عون حقله جواب صوابه قادر بولور لر كيمي موق برلوب
 هيبت جمال و دهشت سؤالله لال ايدر لر جوابده عاجز اوچي
 قبرن نار ايله ملو و كند و بي قرين عذاب و تنكال ايدر لر روح
 بردخی يوم قيامتده جسده حلول ايلر يوم قیامت يوم مكافا
 و يوم مجازاتدر صحایف مكتوبه اعمالی منشور اولور كيمي
 قهر حقله مقهور و كيمي لطف حقله مسرور يعني كشي نامه
 اعمالن مشاهده ايلر كيمي خدی و خذلانه مظهر اولور كينه
 سعادت امداد حق مساعدده ايلر هر كشينك طاعت و معصيتي
 ميزانده موزون اولور كيمي رنج كشي خسارنه مقرون اولور
 بعده صراطدن كچك ايله مامور اولور صراط بير چسر در كه

بصرته نظر بر در سمعی اذ نله دکلدر تخت اطلاق الارض دور حقیرك
 حرکتن ایشدر بصری عینله دکلدر شب تارده سنك سیاه آستنده
 سور سیاهك رفتادن کور در اصل سابع حق تعالیك کلامی بیاننده
 حق تعالی متکلم در امروغنی و وعد وعیددن هر نه کبر یوسر مشدر
 حق ناصع و صدق ساطع در کلامی بر کلامدر که خروق و صولات
 منزهدر و کند و بر متکلم در که قدر و لسان و خلق انسانند
 منزهدر کتب منزله و صحف مرسله که انجده مکنون اولان
 حقاك احکامیدر بلا شك حق تعالیك کلامیدر اصل تامت
 حضرت حقاك افعالی بیانندن در حق تعالی جمیع مخلوقات خالق
 و جمیع مرز و قاتر راز قدر شریکی و منازعی و مساهم و مزاحم
 و مانعی یوقدر صفت خلقی جمیع افعاله کاملدر کوك صحت
 و مرض کوك جوهر و عرض کوك ضعف و قوت کوك عجز و قدرت
 جمله سنك خلقنده عاقلدر اصل تاسع احوال آخرت بیاننده
 حق تعالی عالمی ایکی نوع اوزره خلق ایلدی بری جسد و بری
 روح در جسد روحه محل و منزلدر و روح جسدده سبب فیوض
 و فتوحدر و روح جسدله مقارنتی آخرت تحصیل نده ایچوندر
 و روحله جسدك عالم معاشده انتعاشی مجرود عالم معاد ایچوندر

حق تعالی جمله مخلوقه و اوصافه خالق قدر اصل ثالث حق تعالی
 قدرتی بیاننده در حق تعالی نه که وصف چنین و چنانند مقدم
 هر شیئیه قادر در قدرتی کماله در عجز و نقصانند مقدس در
 دل و کن اشدی و استو کن اشد قدرته کوره ممکن و محال بر او
 سموات و ارضین و مافی جمیع العالمین بد قدرته مستحضر
 اصل رابع حق تعالی علی بیاننده در حق تعالی هر شیئی که مرکب
 و کون بسط در عالمی اولی بی محیط در قطرات امطار و اوراق
 رمال صحارایه ذرات هوایه خیالات افکار و مخصوصه انحصار
 عالم در اصل خامس اراده الله بیاننده در حق تعالی حکمی
 عالمه جاری در اراده ای آمدده ساری در قلیل و کثیر جبر و کبر
 خیر و شر نفع و ضرر جمله حضرت خلق حکم و تدبیر و مشیت و تقدیر
 ایله در جن و انس و مخلوقات در هر نوع و جنس جمع اولوب
 بلا اراده الله بر ذره تحریک قصد ایلسر جمله سیعاجز
 و ما بینه عدم مشیت الله عاجز اولور اصل ششم
 حق تعالی سمیع و بصیر اولد و غن بیان ایدر نتم حق تعالی
 جمیع معلوماته عالم در کذلک جمیع مرئیاته بصیر و جمیع
 مسموعاته سمیع در قریب و بعید سمعنه کوره بر و ضیا و ظلام

و اگر خلوقده اوله اول اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما تنه متواتر
 مشغول اول وقادر اولد و عجمه تصدقه قصد ايلوب نایل هر مسؤل
 و اصل هر ماسول اول تا که حق تعالی اول کون انده و کل عبادت شرفه
 انیام اسبوعده حفظکه کافله و ضامن اوله و بحد حق تعالینک
 کف حمایتده صوارق و خواتون اسوده و امین اوله شروع ببیا
اصول شجره اول الاصل الاول اعز بده عالمیان و صفون آدمیان
 اول اعتقاد ایلله که سن مخلوقسن و سنوک بر خالقک وارد در که
 اول عالمک و جمیع مافی العالمک خالقیدر و احد در شریکی یوقد
 فرد در که مثلی یوقدر و اربعی از لیدر انوک و اربعه زوال و انتها
 یوقدر ابدی در بقا سنه فنا یوقدر وجودی از لده و ابده
 واجبدر ذاتی و صفاتیلله موجوددر کمال و جمالیله معبوددر
 هر شیئی اکا محتاجدر و اول غیر نسبت مستغنی عن الاحتیاجدر
 انک ملکنه یوقدر هولله عرض له مافی السموات و مافی الارض
اصل ثانی حق تعالی جل و علا نکه تنزیهی بیاننده در حق تعالی
 صورت و قالبیدن و قابله خلولدن و کیف و کمدن منزهدر نه اول
 بر شینه بکزر و نه بر شیئی اکا بکزر و قیاس و ادهام و فکر و ادراک
 عقول و اقهار آمدن منزهدر زیر ابوجهل اوصاف مخلوقه لایقدر

تو کندن لایق کور مرد و کاک قصوری معبود حقیقی اولان خالق
 حقند و سندن صدوری لایق کور میه سن اولاجمهر کجه سی صی
 بخت و عبادت عزیمت ایله اگر یوم خمیس صومنی فتم ایدرسک
 نور علی نور سبب ثواب و رضای خدای غفور چونکه جمعه کونی
 علی الصباح قالقه سن بولباس کیوک کرکن اول لباس کونک دنی
 و کون فخر اوله بهر حال بواج وجه طهارتله ظاهر اوله بر بویه
 اصلی مباح اوله یعنی حیر اولوب عند الشرح حرام اولندن اولمیه
 و بر وجه طهارت بویه ملکی دخول وجه شرعی ایله اولمش اوله یعنی
 غسله یا ظلمه یا رشوتله کلمش اولمیه و بر وجه طهارت بودرکه
 ظاهری ظاهر اولوب نجاستدن عری و بری اوله اندن صکره صلوته فوی
 ایتا ایله بکنه سجده جماعه مسلمین ایله ادا ایله بعد الصلوة
 خلوع شمه دیکلدم دنیا ایله تکلم اتمیوب مستقبل القبلة لا اله
 الا الله محمد رسول الله دیوب بیک کره تهلیل ایله طلیع شمس نضکره
 بویکای برکنیه او قندرب مضمونی خاطر کده محفوظ اولوب
 مغزومیه عامل اولمغه سعی جمیل ایله اند نضکره درت رکعت صلوته
 ضعیف کله عند الله قدری و ثوابی بیحد در مخصوصا جمعه کونی و بختی
 باعث تحصیل ثوابات لایعد در بعده اگر تخت سلطنت ده

اول سیدن لایق عبادت رب العالمین در زیرایوم جمعه ده بر^{عش}
 سعد وارد که اول ساعت ده نیت خالصه و طویت صالحه ایله
 هر نه دعا که اول نور مرتبه اجابت و اصل اولور و هر نه مراد که
 اول نه حضور حق حاصل اولور ای پادشاه روی زمین و خلد^ص
 ما و طین سن هفته کونلر دن بر کون عبادت حق حصه ایلمکده
 نکا سز ایلمک مثله اکا یکر که بر عید مملوکن اوله و سن انک
 هفته ده بر کون خذ متنه قانع اولوب هفته نک سائر کونلر نده
 اولان تقصیر اتن اول کونده اتد و کی خدمت شرفه عفو ایده سن
 اول ینه اول بر کون نک خذ متد بله اهل ایده بواها للده ینه
 سندن طلب احسان عتق و امید عطای ملک و مال ایده حقا که
 اول قول نظر لطف کدن دور اولور بلکه انواع قهر عتق یا نکله
 مقهور اولور یا وجود که انوک سکا عبودیتی صوری و خدمتی
 ضرر یدر و سن فی الحقیقه بر مخلوق عاجز و صنوع ناچین^{سین}
 الله تعالی فاعل مطلق و معبود حق در که العیاذ بالله تدلیله
 نه غیری وار حق قابود جای گیر و نه قهر نه مظهر الحق کندن
 چاره و کزیر و نه لطفندن اوزر که دستگیر و عفوذن اینجه
 خواهش پذیر وار لایق بودر که سنوک حق کده کندی مجازی

و یروپ طاعت و عبادتله صوارمق بیوردی حتی براولو اناج اوله که
 کوکی ارض بخیراده و بذاقلری جو سواده اوله نه که حق تعالی بیورشد
 امر ترکیف ضرب الله مثلا کله طیبه کثیره طیبه اصلها ثابت
 و فرعها فی السماء یعنی که شجره اصلی ایمانله ثابت اولیه و بذاقلری
 یقین بیورلدیله ثابت اولیه خوف و ابر که موقوفه واقع اولان دیاج
 عواصفدن کوکی دوراوب زیر و زبر اوله اغصان و افغانی آسمانله
 همسرایکن خاکله یک دیرله برابر اوله العباد بالله تعالی عبد رتبه
 بغیر ایمان و اصل اولا و میوه فوز و نجات او مارکن ثمره ندامت
 حاصل اولا و شجره ایمانک اگرچه ثمره سی عددن افزوندر امانی الحقیقه
 کوکی اوند و بذاقلری دخی اوند و اول اوند اصلک تقریرنه اول
 اوند فرعک تحریرنه اقدام اولندیکه حضرت سلطانک معلومی اوند
 اول شجره که شجره ایماندر تربیتنه مشغول اوله تاکه آخرتده دست
 مرادنه ثمره رضاء الهی موصول اوله و اول تربیت دخی اول وقت
 میسر اولور که هفته کونلرندن برکونی عبادتیه حصاریده اولکونده
 اعمال سلطنتدن و اشغال مملکتدن بر مصلحت کور میوب انجق که
 مصالح اخر و تیهیه قصرایده اول عبادت انجق حصار و لتجق
 کون یوم جمعه اولمق کرکدر که سیدالایام و عید المومنین در

بیور که ای عالمک سلطانی وجسم عالمک جانی سنک اوزر کرده
 حق تعالی سنک نعماء ظاهر سی والاء متکافیر سی وار در که اول نعمت لور
 شکری سنک اوزر که واجبدر و نعمتک شکری ادا اولمق دنیاه ثباتی
 و آخرته نجاتی جالبدر و بر نعمتک که شکری ادا اولنیه اول نعمت
 تیز نایل اولور و صاحبی یوم قیامته شکرده تقصیر اندکدن
 نخل اولور و هر نعمتکه اجل ایله نایل اوله و صاحبی اول نعمت
 منتفع اولماغه من خایل اوله هر نه دکلر که چوقدر اصحاب عقل
 قاتنده انک قدری یوقدر زیر چون اجل پیمان سی طولوب عمرک
 دوری آخر اولوب زمان حیاتک آزی و چوغنی یوا اولور نته کمر
 نوح نبی علیه السلام که روز کارده بیک یلدن زیاده عمر سوشدر
 و زمانه که اول وقتدن الی یومنا هذابیش بیک یلدن زیاده سال
 کچور مشدر حضرت نوحه نسبت اول عمر بر مدور و بنه کوره
 بر ساعتدن کمدر حقیقتده اصل نعمت اول نعمتکه که دنیا طورده
 باقی اولور و آخرته صاحبی سعی مشکور و اجر موفوره ملاتی
 اولور اول نعمت نعمت ایاندر که اصل شجره دولت مؤتیده و تخم
 نثرع سعادت نخلده در الحمد لله حق تعالی اول نخی آکمه
 سینده صافکی لایق کوردی و اول نخی تربیه و تحصیل آنکه سقاقت

دنیا و آخرتی سرمایہ سی حضرت رستم پاشا وفقہ اللہ تعالیٰ
 لما یحبہ ویرضاه معاد و معاشا و فخر الفیضان و ذخر الشبان حاذق
 الکلمات و منبع السعادات ذوالقدر الامم و الفخر الاسم صاحب الفواضل
 الانسیة و صاحب اذیال الفضایل القدسیة بہرام کتخذا جعلہ اللہ
 من البررة الانقیاکہ العبد من طین مولاه موجینجہ صاحبہ و
 عادی اوزرہ اعلا کلمۃ اللہ ایلکدہ اکا اقتدا و احیاء سنۃ
 رسول اللہ ایلکدہ انوک اثرنہ اقتفا ایلر نہاد عالی تژاد نجابت
 نجادی اہتدا و توفیق و صلاح و سداد اوزرہ متبنی درکن ہر مرتبہ
 تنبیہ لازم فایدہ خبر معنی سن افادہ دن غالی اولماد غی اجلدن
 کتاب مذکور سلطان موسی الیہ اسم سالی سیلہ وزیر مداری علیہ نام
 نامی می اوزرہ ترجمہ اولنوب محل متحمل اولماد غی سیدن رعونت
 شاعری و تکلفات سخن و ریدن اخترازا اولنوب عبارات واضحہ
 و کلمات فصیحہ اوزرہ ترتیب و تسطیر اولندی و من اللہ ممد الامداد
 التوفیق والعون وهو مفيض الخیر و مکنون الکلون شروع در کتاب
 امام مرحوم رحمۃ اللہ الخی القیوم ظاہر بالغ الذکر سلطان متحدہ
 خطاب اتامعیندہ دولت سلطنت و سعادت وزارت ایلہ
 دولتند اولان اصحاب جاہ و جلالتہ بونصحتلرہ عمل ایجاب ایدوب

ارباب ناموس را اهل نفاق و کینه او در لوطقوب اصحاب صلیک
 کلیسارین یعقوب ارباب دیرک بتلرین صین الذی جنبه قبله
 قبیله الاقبال و کعبه طایفه ارباب الحاه و الجلال السلطان العادل
 الذی لیس له معادل سلطان سلیمان خان لازال مصعوبا بتایید
 الملک الرحمن مادام الدوران و ما انک منطورا بنظر عنایه الله المبین
 ان الله هو مولیه و جبریل و صالح المؤمنین اگر چه موفق من عند الله
 و مؤید بتایید الله اولد و غیبتدن فطرت پاک و فطنة ذرا کتک
 و قورظهوری مقتضا سجنه تنبیه و نصیحتدن ذات قدسی سمات
 و قدسی صفاتی مستغنی در و الناس علی دین ملوکهم مدلولی
 اوزره جمله فرمان برلرینک تیقظ و انتباهی خصوصاً نعم الوکیل
 دجمله الملک و مدبر الكل اولان وزیر اعظم دستور معظم وزارت
 نقدنک امینی سلطان زمانک عینی سلیمان وقتک آصف عمری
 زمانک زریور دهری صورته اغنیانک درویش روشنی سیرته
 درویشانک شاه منشی دولت دنیویته بی دولت آخرت تحصیلک
 سرمایه قلن ریاست صورته بی سعادت معنویه پیرایه بلن
 وجود مسعودن طاعت بدنیته صرف ای دن تقوی معبودن عبادت مالیه
 وقف ای دن ظل الهینک سایه بی و پادشاه اسلام اولان امیر المؤمنینک

جامع جميع الفنون العلمية والعملية وحائز فنون الفضايل والصورة
 والمعنوية مود الفيوض والفتوح القدسية واصل نهاية المراتب^{الاستثنائية}
 صاحب الثنائيف البديعة ومرتب التوائيف المنيع حجة الاسلام
 ابو حامد محمد بن محمد الغزالي روح الله تعالى وروح بالروح الدائم
 والفيض اللذي سلاطين لمجوقه دن سلطان محمد بن ملكشاه روح
 وروح بروح الاله فامنه ترتيب ايديوب واخطاب ايديوب تركيب
 اقدوكي التبر المسبوك في نصايح الوزراء والملوك اسميله مستحق كتابته
 الحق صاحب عيار نقد مقال ياتنده بوتة اخلاصه ذريع قيل وقاله
 قال اولوب سكه قبول ارباب البابله مسكودر وخاليا بر سلطان
 مائه عاشره ده امور خلافته ريانته نك مباشر يدور وعقل حادي عشر
 عقلتك مقدارده عشر عاشر يدور يعني اول سلطنت عرصه سنك صدر
 خلافت صدر نك سروري مقام محمد يدور جامع صدق صدق وعدل عمر
 وحياه عثمان وشجاعت حيدر خلافت كنجنك مهر نيك سلطنت
 تاجنك دوتمني دورك سليمان زمانى مهر سليمان نك نكهيا في
 ولايت خافى ديوان حكومت عدلك حاكي مائه عاشره ده دينك
 مجد دي فتنه آخر زمانده ياب جورك مسد دي سنجاع اسلا
 دايته مهر زر علم كى قلده آسمان ذات البر وجهه ديكن

و بعد از باب عقل و درایت و اصحاب عدل و دیانت حضورند
 معلوم و معین در که عموماً ائمه محمدیه نیکو علمای
 فذکرو انما انت مذکور و فذکرو فان الذکرت تنفع المؤمنین
 و فقیهه ایناء نوعه تنبیه و ایقاظله مامور برودر کذاک
 علمانک ماسوای فاسالوا اهل الذکر ان کنتم لاتعلمون
 طبقه اهلندن طلب علم و قبول و اتعاظه مامور برودر
 خصوصاً از سلاطین که اساطین از باب دین هدایت آیین
 انماء و دیعت خلافة ربانیه و مظاهر امر اخلاق رحمانیه
 اولد قلمی سبیدن تهذیب اخلاق و تکمیل خصایل و تحمید
 سمات شمایل اندوز کمال مرتبه ده لازم بلکه الزم لوازم
 و کند و لو کثرت علایق و اشغال و قلة مکنت و مجال ایله متغی
 اولد قلمی جهندن انلر نصایح و تنبیها ته ساینر اسدن محتاج
 و انلر تنبیها قوایدی اکثر و اظهر و بناء علی ذلک ائمه دین
 و علماء سنت سید المرسلین علیه و علیهم الصلوات التواکلت
 و بجزاهم الله عن سعیرهم خیر المجازات نصایح ملوک امرده
 بنجه کتب و رسائل ترتیب و تدوین و صفوف حکایات
 و ضرر و با مثال تعیین و تبیین اینلر در اول جمله دن بری

ثناء و محبت حضرت خلدی حکیم جناب کبریا سنه واجیدر که
 افزع الی سبیل ربک یا حکیم و المؤمنین السیرة المعجزاتی الی
 بدرة و طریق هدایت و ارشاد اولاد علما قافله عباد
 شمع حکم و مواعظه شاه زاهد سلامت و سر منزل سزاده
 یولک ستر مکی تعلیم ایلدی و سلام و تحیت اولر یول حلیه ک
 حضرت و الاسنه مناسبدر که الدین کل نصیر مفهوم
 حقیقت مرسوله جمله امت بری برلر برنی نصایح ایلله
 وجه حق و نهج صوابه دلائل ایلمکی تفهیم ایلدی و آل
 و اصحاب و اعقاب و انسانی اوزرنه اولسونکه فرمان آلهی
 و ترغیب حضرت رسالت بنانی موجبیه زمره ائمه محمدییر
 و جمله مله احمدیه به کمال شفقتلرندن جا د ده
 قریب حق و صوابه و صراط مستقیم صلح و برشاده
 مواعظ و ذواجر مستونه و مشروعه و امثال و نظایر معقولله
 و مطبوعه ایلله سوق اتمکی تکمیل و تفهیم ایلدی.

